This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

C 609,715

3481.

PROPERTY OF
University of Michigan Libraries
D817
ARTES SCIENTIA VERITAS

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Az 1896. évi november hó 23-ára hirdetett

ORSZÁGGYŰLÉS

NYOMTATVÁNYAI.

KÉPVISELŐHÁZ. — NAPLÓ. XXVII.

Digitized by Google

Digitized by Google

AZ 1896. ÉVI NOVEMBER HÓ 23-ÁRA HIRDETETT

ORSZÁGGYŰLÉS

KÉPVISELŐHÁZÁNAK NAPLÓJA.

HUSZONHETEDIK KÖTET.

HITELES KIADÁS.

BUDAPEST
PESTI KÖNYVNYOMDA-RÉSZVÉNY-TÁRSASÁG
1900.

Digitized by Google

J
335
.A3
1897-1901
v.27

Digitized by Google

TARTALOM.

Lap

540. országos ülés. 1900. évi márczius hó 2-án.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Felirat bemutatása. — Költségvetés 1900-ra. (Kereskedelemügyi tárcza). — Napirend. 3

541. országos ülés. 1900. évi márczius hó 3-án.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Felszólalások napirend előtt (Összeférhetlenségi esetek.) — Feliratok bemutatása. — Indítvány és interpellácziós könyvek felolvasása. — Költségvetés 1900-ra. (Kereskedelemügyi tárcza). — Tallián Béla összeférhetlenségi ügye. — Napirend. 25

542. országos ülés. 1900. évi márczius hó 5-én.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Görgey Gyula halála. — Feliratok bemutatása. — Költségvetés 1900-ra. (Kereskedelemügyi tárcza). — Napirend. 49

543. országos ülés. 1900. évi márczius hó 6-án.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Felirat bemutatása. — Költségvetés 1900-ra. (Kereskedelemügyi tárcza). — Napirend. 74

544. országos ülés. 1900. évi márczius hó 7-én.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Molnár Jenő igazolása. — Oseh Ervin és Matics Illés megbizó levele. — Kérvény bemutatása. — Indítvány- és interpellácziós könyvek felolvasása. — Költségvetés 1900-ra. (Kereskedelemügyi tárcza). — Napirend. 91

545. országos ülés. 1900. évi márczius hó 8-án.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Felirat és kérvény bemutatása. — Sürgős interpellácziő bejelentése. — Költségvetés 1900-ra. (Kereskedelemügyi tárcza). — Zárt ülés. — Napirend. 114

546. országos ülés. 1900. évi márczius hó 9-én.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Felirat és kérvény bemutatása. — Sürgős interpellácziő bejelentése. — Költségvetés 1900-ra. (Kereskedelemügyi tárcza). — Napirend. — Madarász József sürgős interpellácziója, a zalaapáthi községbeli oktatás tárgyában, a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez. . . 128

547. országos ülés. 1900. évi márczius hó 10-én.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Széchenyi Manó gróf felmentése az ő Felsége személye körüli minisztérium vezetése alól és Széll Kálmán kineveztetése ő Felsége személye körüli miniszterré.

Digitized by Google

Lap

(Miniszterelnöki átirat). — Horvát-szlavon-dalmát országgyülés átirata Magyarország és Horvát-Szlavon-országok közt 1896-ra eszközölt leszámolásról. — Feliratok bemutatása. — Indítvány- és interpellációs könyvek felolvasása. — Költségvetés 1900-ra. (Kereskedelemügyi tárcza). — 1893 : IV. törvényczikk némely intézkedéseinek kiegészítése. — Napirend. — Kálmán Károly interpellácziója, a tizparancsolat tiszteletbentartása tárgyában, az igazságügyminiszterhez. 151

548. országos ülés. 1900. évi márczius hó 12-én.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Beles János lemondása képviselői állásáról. — Feliratok bemutatása. — Igazoló állandó bizottság jelentése Cseh Ervin és Massics Illés igazolásáról. — Zárszámadásvizsgáló bizottság jelentései: *a*) az 1899-iki zárszámadási év III. negyedében előfordult túlkiadásokról; *b*) Magyarország és Horvát-Szlavonországok közt az 1897. évre eszközölt leszámolásról. — Az 1893 : IV. törvényczikk némely intézkedéseinek kiegészítéséről szóló törvényjavaslat harmadszori olvasása. — Költségvetés 1900-ra. (Földmívelésügyi tárcza). — Napirend. 177

549. országos ülés. 1900. évi márczius hó 13-án.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Manaszy György megbízó levele. — Feliratok bemutatása. — Igazságügyminiszter törvényjavaslatot nyújt be: *a*) az irodalmi, művészeti és fényképészeti művekre vonatkozó szerzői jogok kölcsönös védelme végett a Németbirodalommal 1899. évi deczember hó 30-án Berlinben kötött egyezmény beczikkelyezéséről; *b*) az 1896 : XXIX., az 1889 : XXXVIII. és az 1892 : XXIX. törvényczikk módosításáról és kiegészítéséről. — Költségvetés 1900-ra. (Földmívelésügyi tárcza.) — Szünet márczius 15-ikén. — Napirend. 197

550. országos ülés. 1900. évi márczius hó 14-én.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Felirat bemutatása. — Manaszy György igazolása. — Indítvány- és interpellációs könyvek felolvasása. — Költségvetés 1900-ra (Földmivelésügyi tárcza.) — Napirend. — Rakovszky István interpellácziója: a liptómegyei vizsgálat tárgyában, a miniszterelnökhöz. Válasz. 224

551. országos ülés. 1900. évi márczius hó 16-án.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Felirat bemutatása. — Költségvetés 1900-ra. (Földmivelésügyi tárcza). — Ülések meghosszabbítása, Széll Kálmán indítványa. — Napirend. 251

552. országos ülés. 1900. évi márczius hó 17-én.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Légrády Károly szabadságolása. — Mentelmi bizottság jelentése több képviselő mentelmi ügyében. — Indítvány- és interpellációs könyvek felolvasása. — Költségvetés 1900-ra. (Földmívelésügyi tárcza.) — Kereskedelemügyi miniszter válaszol Tóth János interpellácziójára: a petróleum-kartell ügyében. — Ülések meghosszabbítása, Széll Kálmán indítványa. — Napirend. 274

Digitized by Google

Az 1896—1901. évi

ORSZÁGGYŰLÉS KÉPVISELŐHÁZÁNAK

NAPLÓJA.

XXVII. KÖTET.

Digitized by Google

Digitized by Google

540. ORSZÁGOS ÜLÉS

1900. évi márczius hó 2-án, pénteken,

Perczel Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Felirat bemutatása. — Költségvetés 1900-ra. (Kereskedelemügyi tárcza). — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Lukács László, Hegedüs Sándor, Darányi Ignácz, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét Nyegre László jegyző úr fogja jegyezni; a javaslatok mellett felszólalni kivánókat Molnár Antal, az azok ellen felszólalókat pedig Major Ferencz jegyző úr jegyzi fel.

Mindenekelőtt fel fog olvastatni a tegnapi ülés jegyzőkönyve.

Nyegre László jegyző *(olvassa az 1900. évi márczius hó 1-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van-e valakinek észrevétele a felolvasott jegyzőkönyvre?

Ha nincs, úgy a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

T. ház! Bemutatom Pozsony szabad királyi város közönségének feliratát a biztosító intézeteknek a tűzoltói kiadásokhoz való hozzájárulása tárgyában.

Kiadatik a kérvényi bizottságnak.

Egyéb előterjesztés nem lévén, következik már most a napirend, a kereskedelemügyi tárcza (Irom. 778) tárgyalásának folytatása.

Szólásra következik pedig:

Major Ferencz jegyző: Kossuth Ferencz!

Kossuth Ferencz: T. ház! A parlamenti udvariasság szokása szerint az előttem szólt t. képviselőtársamnak tegnapi beszédére kellene reflektálnom. De Weisz Berthold t. képviselőtársam nem annyira a kereskedelemügyi tárcza ügyeiről beszélt, mint inkább a merkantilizmus, a kapitalizmus és az agrárizmus felett tartott theoretikus disszertácziót. Azért tehát a t. képviselőtársam talán fel fog menteni attól, hogy hosszasabban foglalkozzam beszédével, csak azt jegyzem meg, hogy theoretikus fejtegetései nem egészen helyesek, így például a merkantilizmus egyik tanául azt állította fel, hogy minél több pénz van az országban, annál gazdagabb az ország. A közgazdasági tudomány szerint a pénz egymagában nem képez gazdaságot. Már Ádám Smith megállapította, hogy a pénz nem más, mint »medium of exchange«, vagyis csere-eszköz: lehet például sok pénzem, de ha még több az adósságom, sok pénzem daczára tönkrement ember lehetek. *(Nyugtalanság a jobboldalon.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Kossuth Ferencz: Áttérve most a kereskedelemügyi tárczára, elismerem, hogy Hegedüs Sándor miniszter úr szakképzett, sok gyakorlati jártassággal biró és tevékeny férfiú; még sem lehetek iránta politikai bizalommal, mert ő oly kormánynak tagja, a mely 67-es alapon áll, én pedig és pártom minden 67-es kormány iránt politikai bizalmatlansággal viseltetünk. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Digitized by Google

Ime itt van mint példa a kereskedelmi tárcza, *(Nyugtalanság a jobboldalon. Halljuk! Halljuk!)* a melynek ügyei azt bizonyítják, hogy lehetetlen a 67-es rendszerrel az ország érdekeit kellőleg előmozdítani.

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Kossuth Ferencz: A nyugtalankodó túloldal is el fogja talán ismerni, hogy kötelessége volna a kereskedelemügyi miniszternek, teljes erővel előmozdítani az ipar ügyét. Meg vagyok róla győződve, hogy Hegedüs Sándor miniszterben erre meg is van a képesség és a szándék, de tevékenységének sikere csak korlátolt lehet mindaddig, míg a közös vámterületet fentartják, mert ezzel a magyar ipart kellően fellendíteni Magyarországon teljes lehetetlenség. *(Igaz! Úgy van! a szélső balololdalon.)* Többször fel lett említve e házban az az axiómaszerű igazság, hogy egy régi és fejlett iparnak a szabad versenye lehetetlenné teszi egy kezdő iparnak kifejlését. Az egész világon minden állam védvámrendszerrel fejlesztette iparát, és nem tudom belátni, hogy miképen képezhetne kivételt egyedül Magyarország. Még a tőkében és vállalkozási szellemben gazdag amerikai Egyesült Államok is védvámokkal teremtették meg iparukat, és az utolsó időben is példáúl a Dingley-bill behozatalával meghátráltatták a czukorbevitelt Amerikába, hogy saját iparukat fejleszszék, így csupán Magyarország a bill előtt 1897-ben 350.000 métermázsa czukrot vitt be az Egyesült Államokba, 1898-ban pedig már csak 5000 métermázsát.

A közös kereskedelmi politikában Ausztria túlsúlyban lévén, lehetetlen megvédeni érdekeinket. Egy iparos és mezőgazdaállam, ha mint egy test jelenik meg a külföld előtt, teljes lehetetlenség az, hogy közös akczióval megvédje mindkét állam érdekét, mert ezek az érdekek diametralisan ellentétesek. Az iparos államnak szüksége van olcsó nyersanyagokra, melyeket gyáraiban feldolgozhasson és szüksége van olcsó élelmi szerekre, érdekében van tehát e mezőgazdasági állam terményeinek árát lenyomni. Ezt úgy érheti el, ha kereskedelmi politikája oda irányúl, hogy a mezőgazdaország terményei ne legyenek a külföldi verseny ellen kellőleg megvédve, ellenben saját ipari terményeinek a fogyasztási terület mennél inkább biztosítva legyen, az által, hogy a külföldi iparnak versenye ki legyen zárva. E politikának eredménye az, hogy a mezőgazdasági állam terményeiért kevesebbet vesz be és ipari szükségleteiért többet fizet. Ilyen kettős szivattyú szükségszerűleg kimeríti a mezőgazdasági államot, és ez történt Magyarországgal is. Ennek bizonyítására megemlítem, hogy 1898-ban 95,857.000 korona árú gabonát hoztak be Magyarországba, pedig erre nem volt szükség, minthogy a belföldi fogyasztás nemcsak fedezve volt, de 390,851.000 korona árú maradt kivitelre.

Épily fényesen bizonyítja, hogy a magyar érdekek nincsenek megvédve, az, hogy habár élelmezési czikket termelő ország vagyunk, mégis 1898-ban 183,748.000 korona értékű élelmezési czikket hoztak be. Azt pedig, hogy az osztrák ipar érdekeit jól tudják megvédeni a közös vámterületen, bizonyítja az a tény, hogy Ausztriából 1898-ban 896,568.000 korona volt behozatal, vagyis az ország összes behozatalának 75%-a. Hogy ezzel a politikával mennyi rejtett adót fizet Magyarország Ausztriának, megjegyzem, hogy az ipartvédő vámok az érték 10—20—30%-ra rugván — vegyünk csak 10%-ot — évenként 89,656.800 korona rejtett adót szed be rajtunk Ausztria. De nemcsak az a pénz folyik ki véglegesen az országból, mert kereskedelmünk Ausztriával állandóan passziv, és 1898-ban ez a passzivitás 76,459.000 koronára rugott. Azt szokták mondani, hogy a kereskedelem passzivitása még nem mutatja azt, hogy az állam vagyonosodik-e, vagy szegényedik, a mi igaz is, mert nagy befolyása van erre a pénzforgalmi mérlegnek; de lássuk, hogy e tekintetben mikép áll Magyarország. Csupán az elvállalt államadóssági járúlékban fizetünk Ausztriának 60,000.000 koronát. Államadósságaink kamatai fejében szintén egy nagy összeget fizetünk Ausztriának, melyet nem tudok meghatározni, mert csak felszólalásom perczében kaptam meg az adatokat. Továbbá a postautalványok, melyek 1898-ban Ausztriából érkeztek, 92,271.000 koronára rugtak, holott postautalványokkal Ausztriába kiment Magyarországból 1898-ban 215,998.000 korona, tehát ezen az úton, úgy mint magánosok jövedelmei és magánosok adósságai, évi 132,000.000 koronával több folyik ki végleg Ausztriába. Ezen adatok eléggé jellemzik pénzforgalmi mérlegünket Ausztriával, és így nem mondhatja senki, hogy a 76 és félmillió passziv kereskedelmi mérleg nem meríti ki az országot, mert ez csak akkor lenne igaz, ha a pénzforgalmi mérleg nem lenne oly óriásilag passziv, mint a kereskedelmi mérleg. A felsorolt tények távolról sem merítik ki a kereskedelmi ügyek közösségének hátrányait. Szerintem legveszélyesebb hátránya a kereskedelmi ügyek közösségének az, hogy Magyarországot egyoldalú termelésre kényszeríti. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Megdöbben az ember, ha meggondolja azt, hogy Magyarország learatott területének 40 százalékán gabonát termelnek. Ha pedig megtörténnék az a tény, hogy a gabona árai annyira leszállnának a világverseny folytán, hogy nálunk gabonát nyereséggel termelni nem lehetne, akkor Magyarország learatott területének 40 százalékán veszteségre dolgoznék a mezőgazda s akkor az ország óriási mérvű szegény-

Digitized by Google

ségbe, nyomorba esnék. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* De vajjon csak egy rémkép-e az, hogy a világverseny a gabona árait ily mértékre le fogja nyomni? Távolról sem. A ki foglalkozik a közgazdasági kérdésekkel, az tudni fogja, hogy Angliából több ízben küldtek ki bizottságokat, például Észak-Amerikába, hogy megvizsgálják a gabonaárak folytonos csökkenésének okait. Ezen bizottságok jelentéseket is tettek, s megjósolták, hogy az áresés még távolról sem érte el végházát, sőt ellenkezőleg, igen természetes, hogy az árak még tovább fognak leszállani. *(Halljuk! Halljuk!)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Kossuth Ferencz: Egyik főoka annak, hogy a gabona árai folytonosan esnek, abban rejlik, hogy az egész világon a vitelbérviszonyok úgy alakúlnak, hogy mindig olcsóbban és olcsóbban lehet a gabonát szállítani, minthogy pedig a gabona nagy volumenben kis értéket képvisel, a vitelbérek ólcsóbbodása óriási hatással van a gabonaárak képződésére. Még nem nagyon régen, mondjuk húsz év előtt, három-hat schilling volt Észak-Amerikából Liverpoolba a gabonavitelbér; most sok esetben ingyen szállítják a gabonát, mint ballastot, Észak-Amerikából Liverpoolba. De nemcsak a tengeri szállítás bére csökken folytonosan, hanem azok a gabonatermelő országok is, melyek Magyarországnak legveszélyesebb konkurrensei, folytonosan fejlesztik saját közlekedési eszközeiket, vasutak épűlnek, utak épűlnek, mert ép ezen országok olyanok, hol tőke is van, vállalkozó szellem is van, a klimatikus helyzet jobb, a föld sincs annyira kihasználva, mint Magyarországon, úgy, hogy kétségtelen, hogy ezen országok versenye végzetessé lehet Magyarországra nézve, úgy, hogy távolról sem lehetetlen az, hogy néhány évtized múlva oda jutunk, hogy ezen általam előbb említett magyar learatott területeknek 40%-án többé nem lesz lehetséges gabonát termelni; pedig a ki földmíveléssel foglalkozik, tudja, hogy lehetetlenség gyorsan átváltoztatni a termelési viszonyokat és nagy területeket új termelésre alkalmassá tenni.

T. ház! A felsorolt adatok bizonyítják, hogy a közös vám- és kereskedelmi politika eredményei nagyon károsak. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Lehetetlen, hogy a kereskedelmi miniszter maga is ne tudná ezt, tudja minden bizonynyal, mert elismeréssel ismétlem, hogy ő kiváló szakférfiú. De ámbár ő mindazt tudja, a mit előadtam, azért mégis kénytelen egy olyan úton járni, a melyen Magyarország számára csak tövisek teremnek. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Azt mondják, hogy a közös vámterület daczára, lassan bár, de mégis fejlődhetik a magyar ipar. Tény az, hogy 1890. óta, vagyis mióta az 1890 : XIII. törvényczikk meghozatott, 212 új ipartelep lett megalapítva.

Barta Ödön: A szódagyárakat is beleszámítva!

Kossuth Ferencz: De hogy ezen ipartelepek milyen kisfontosságúak, mutatja az a tény, hogy most is még csak 1134 olyan telep van Magyarországon, a mely húsz munkással dolgozik, pedig más országokban a húsz munkást foglalkoztató telepek nem is gyár-, hanem egyszerűen csak műhelyszámba mennek. Olyan gyár, a mely száz munkásnál többet foglalkoztat, Magyarországon mindössze csak 206 van. Ha a tíz év alatt alapíttatott 212 ipartelepet úgy veszszük, hogy ezen 212 ipartelepen átlag húsz ember dolgozik, — a mi nagyítás, mert helyesen jegyezte meg egy barátom, hátam megett, hogy ezek közt szódagyárak is vannak, — még akkor is a magyar iparfejlesztés tíz év alatt mindössze csak 18%-ra rug, holott Ausztriában ugyanezen idő alatt sokkal több, mint 100%-kal emelkedett az osztrák gyárak üzemképességének fokozása.

De nem is a legnagyobb szükségletek kielégítésére, és így nem is természetes alapon keletkeztek ezek az új gyárak, mert például a fonó- és szövő-iparra csak 33 új gyár esik, holott ezekből a czikkekből 397,800.000 korona árút hoztak be Magyarországba, míg a vegyészeti iparra 47 új gyártelep adta magát, pedig e téren csak 15,428.000 koronára rug a behozatal. Tehát majd egy félszer több telep keletkezett olyan szükséglet kielégítésére, a mely huszonötször kisebb, mint a másik. Ez világosan mutatja, hogy ezen új telepek fejlődése nem természetes alapon történt.

Igen lassú tehát, t. ház, az iparfejlődés Magyarországon a közös vámterületen. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Annyira lassú, hogy ezen fejlődés nem tart lépést a külföldnek fejlődésével; a mai világban, midőn a kereskedelem és az ipar terén, az egész világon a nemzetek közt békés háború folyik, a mi magyar hazánk nemcsak megvert fél, hanem lassú fejlődésében annyira tönkretett és túlszárnyalt fél, hogy lehetetlen, hogy e ténynek lesujtó következései ne legyenek. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ezen lassú iparfejlődés, mint mondám, főképen a közös vámterületnek tudható be, de a közös vámterület által teremtett helyzet más nehézségeket is szült Magyarországon. Röviden elő fogom sorolni ezeket. *(Halljuk! Halljuk!)* Nálunk drágább és kevésbbé képzett a munkaerő; sokkal drágábbak a nyers anyagok, mert a nyerstermelés nincs e térre terelve; a vállalkozási szellem az erős verseny által teremtett mostoha viszonyok között nem fejlődhetik; az összekap-

Digitized by Google

csoltság nagy költségeket igényel egyrészt, és másrészt hiányzik a nemzeti termelésből az iparnak megadóztatható anyaga, ennélfogva a létező adóviszonyok igen terhesek; a tőke ritkább, mert minden nyerstermelő ország tőkeszegény, kivált olyan, a melyből, — a mint kimutattam, — folyvást százmilliószámra megy ki a tőke a külállamokba, és főkép a kiszipolyozó Ausztriába; ezen nehézségek még inkább lehetetlenné teszik azt, hogy a magyar ipar kellőleg fejlődhessék.

T. ház! Minél később fogunk ezeken a bajokon segíteni, minél később határozzuk el magunkat arra, hogy létrehozzuk közgazdasági függetlenségünket, annál nagyobb rázkódtatással fog e lépés járni. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Az ország beteg, olyan állapotban van, mint az az ember, a kin veszélyes műtétet kell végezni. Minél inkább halasztjuk ezt a műtétet, annál inkább elgyöngül a test, a melyen a műtétet végre kellene hajtani, és nemsokára bekövetkezik az, hogy a nemzeti test túlságos gyenge lesz arra, hogy a műtétet végrehajtsuk, úgy, hogy a műtét végrehajtásával és a nélkül! is elpusztulunk. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Pedig kereskedelmünk passzivitása kényelmes módot nyújtana Magyarországnak arra, hogy előnyösen egyezkedhessék ki Ausztriával. Már megemlítettem, hogy kereskedelmünk 76 és fél millióval passziv. Ha tehát Ausztriának azt ajánlanók, hogy be hagyunk jönni Ausztriából vámmentesen épen olyan értékű terménymennyiséget, mint a milyen értékű magyar termék megy be Ausztriába, vámmentesen, akkor Magyarország számára 76 és fél millió korona margó maradna évenkint az iparfejlesztésre. Állítom, hogy ez teljesen elégséges lenne, mert gyorsabban a magyar ipart fejleszteni nem is lenne lehetséges. Azt szokták mondani, hogy ezt az egyességet Ausztria nem fogadná el, mert gyűlöl bennünket. De gondoljuk meg, hogy Ausztriából, — mint a hogy már megemlítettem, — évenkint 896,568.000 korona árú iparczikket hoznak be. Hogyha ezen iparczikkeket kizárnók, akkor mi történnék? Első sorban az osztrákok elesnének 85 millió korona iparhaszontól évenkint, továbbá az osztrák munkások elesnének 407 millió korona évi munkabértől. Már pedig, t. képviselőház, állítom, hogy nincsen olyan állam a világon, a mely koczkáztatni merné azt, hogy munkásai 407 millió korona munkabértől elesnének egyszerre. Magyarországon azonban, hogyha vámháború ütne ki az osztrákokkal, a mi, ismétlem, hogy ki van zárva, egészen más lenne a helyzet, mert mi legfeljebb egy ideig rongyosan járhatnánk, de éhen nem halnánk, sőt ellenkezőleg, bőségben volna nálunk a búza, kenyér és más ennivaló. Holott az osztrákok nem ehetnek szövött árúkat, vagy bőriparárúkat. Inggel és csizmatalppal az osztrákok nem táplálkozhatnak. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Lehetetlenség tehát az, hogy az osztrákok megreszkirozzák, hogy meg legyenek fosztva 89 millió korona iparhaszontól és 407 millió korona munkabértől. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

De mégis, lássuk, hogy milyenek a birtokviszonyok Magyarországon, hogy megitélhessük, hogy ama krizis folytán, a mely esetleg kitörhetne, mily arányokban szenvedne a magyar mezőgazdaság? Ha 100-ra teszszük a magyar földbirtok számát, a törpe birtok 14·2, a parasztbirtok 18, tehát összesen a kettő 32·2%-ot tesz ki. Mindenki el fogja ismerni, hogy a törpe birtok és a parasztbirtok együttesen nem visz ki búzát, hanem a birtokosok maguk eszik meg termésüket, fenmarad tehát a földbirtok 67·8%-ka, még pedig 14·4% kis középbirtok, 14·3% valódi középbirtok, 30·6% uradalmi birtok és 8·5% latifundium. Ezek közül csakis a középbirtok jöhet zavarba, vagyis mindössze a birtokösszegnek 38·7%-a; mert az uradalmi birtokok és a latifundium, ha esetleg ideiglenesen megakadna is a kivitel, ügygyel-bajjal ezt elbirnák, úgy, hogy nálunk a birtokösszeg 71·3%-a nem menne tönkre a vámháború miatt, és csakis 28·7%-a a birtokösszegnek sinylené meg az erősen. Holott Ausztriában, a mint említettem, 407 millió korona munkabér szűnnék meg egyszerre, a mely szocziális forradalmat idézhetne elő egy pár hét alatt, és Ausztriát a feltétlen megadásra birná. Azonban nem ismételhetem eléggé, hogy a vámháborútól nem lehet tartani, azon okokból, a melyeket felemlítettem.

A midőn tehát, t. ház, a függetlenségi és 48-as párt egész erejével követeli az önálló vámterület felállítását, távolról sem követel oly dolgot, mely utópia lenne és keresztülvihető nem volna, sőt többet mondok, minden, a mi Ausztriában történik, arra mutat, hogy akarva, nem akarva, az ország még akarata ellenére is rá lesz vezetve a közgazdasági függetlenségre, és nincs távol az idő, midőn a függetlenségi pártnak ebben a kérdésben is igaza lesz. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* A függetlenségi párt nem is fog nyugodni, míg a révpartba be nem vezetheti az országot, mert erős meggyőződése az, hogy éde hazánk politikailag független nem lehet közgazdasági függetlenség nélkül. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Szegény ország mindig szolga-ország. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Addig is, t. ház, míg a közgazdasági függetlenség létrejöhetne, az igen tisztelt miniszter úr lendíthetne az ipar fejlődésén egy erélyesebb vasuti politikával, olyannal, mint a milyet Baross Gábor annak idején megkisérlett. Tudom, hogy az igen tisztelt miniszter úr maga is ebben a nézetben van, mert látom, hogy imitt-amott

Digitized by Google

igyekszik is haladni ebben az irányban, de az én szerény nézetem szerint, nem elégséges az, a mit tesz. Egynéhány példát fogok felhozni. *(Halljuk! Halljuk!)*

A textil-iparban például a nyers pamut sokkal olcsóbban jut el az osztrák gyárakba, mint hozzánk. Az osztrák gyárak Brémán és Hamburgon át kapják a pamutot, és egyrészt ez a tengeri út olcsóbb, mint a fiumei, másrészt Hamburgból Laube-n át, például Prágáig az osztrák gyárak csak hatvan krajczárt fizetnek, ellenben a magyar gyárak Fiuméből például Palota-Uj-Pestig egy forintot fizetnek.

Egy másik példát hozok fel a gyapjúipar köréből. A zsiros gyapjú 40—50 sőt 60%-kal kisebb értékű, mint a mosott gyapjú és a mellett, hogy ugyanazon volumenben nagyobb súlyú, mégis ugyanazon fuvardíjat fizeti.

Elismerem, hogy a faiparra, az üvegiparra, a Fiume felé menő szénre, az Ausztriába menő aszfaltra, a gipszre, a tört kenderre, a Gácsországba menő hántolt rizsre, a miniszter úr adott vasuti díjkedvezményeket. Ezeket elismerem, de ismételten megjegyzem, hogy nemcsak ezekre kellene vasuti díjkedvezményeket adni, hanem minden magyar iparágra kivétel nélkül.

Barta Ödön: Nem engedik az osztrákok.

Kossuth Ferencz: Mert határozottan állítom, hogy a vasutakat nem úgy kellene tekinteni, mint olyan eszközt, a mely a most sürün jegyezgető pénzügyminiszter *(Derültség.)* szekrényeibe önt be sok pénzt, hanem úgy kellene tekinteni, mint a leghatályosabb módot arra, hogy az ország közgazdasági állapotát kifejlesszük. Sajnálattal tapasztalom, t. ház, azt, hogy bár az ország meg van áldva olyan nagy természetes vizi úttal, mint a Duna, ezt a vizi utat oly kis mértékben használja az ország, mint a hogy teszi. Nem tudom egész biztonsággal, mennyi vizi jármü úszik, de ha nem tévedek, körülbelül 140.

Barta Ödön: Az egész ország úszik!

Kossuth Ferencz: Ez a tréfa jó, vagy rossz-e, azt nem vitatom, de ha az ország úszik, nem úszik elég vizi jármü. Ha jól tudom, az említett 140 közül csak 70—75 vontató gőzhajó van, *(Egy hang a jobboldalon: Lehetetlen!)* ha valaki ezt nálam jobban tudja, mondja meg hány gőzhajó van, én úgy tudom, hogy annyi, a mit mondtam. Ez a szám semmi esetre sem elég, és felhívom a t. miniszter úr figyelmét ezen tényre, mert nem helyes dolog az, hogy midőn ilyen olcsó vizi útja van az országnak, ez ilyen kevéssé legyen használva.

A vizi utakra nézve eljött már annak az ideje, hogy csatornázási hálózatot kezdjünk építeni; *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* még pedig állami költséggel, mert, ha az államnak volt pénze arra, hogy nagy vasuti hálózatot építsen, állami költséggel, kellene pénzének lenni arra is, hogy nagy csatornázási hálózatot építsen, ha máskép nem, úgy kevesebbet költsön a közös hadseregre; azt tudom, hogy ez hosszú és költséges vállalkozás, talán száz év is beletelnék abba, míg egy ilyen csatornázási hálózat ki lenne építve, de, ha sohasem kezdjük el, sohasem végezzük be azt a tényt; hogy mennyire indikált Magyarország nagy része arra, hogy ilyen csatornázási hálózatot építsünk, felemlítek egy történelmi tényt, a melyet talán nem mindenki tud, hogy Mária Terézia idejében egy hollandi társaság akart az alföldön saját költségén ilyen csatornázási hálózatot építeni, de akkor nem kapta meg az engedélyt, mert a hollandusok protestánsok voltak. Most hála Istennek már nem vagyunk olyan helyzetben, hogy protestánsok ne építhetnének nálunk csatornákat, de olyanban sem, hogy hollandusok vállalkoznának rá, *(Derültség.)* tehát tegyük meg mi magunk. Az ilyen csatornák arra is alkalmasak volnának, hogy trágyázó öntözéseket lehessen eszközölni, s ezzel Magyarország mezőgazdasága óriási segítséget kapna, mert földtermése növekednék, s a meteorologiai viszonyok kedvezőbbé lennének.

T. ház! A kereskedelmi kormánynak nagyon fontos feladatát képezi a külkereskedelem ápolása. Ha külföldre utazunk, megdöbbenve veszszük észre, hogy milyen rossz véleménynyel vannak a külföldi nagykereskedők a magyar kereskedelem iránt. Én, a ki nagyon sokat utaztam a külföldön, többször megdöbbentem ezen vélemény felett, mert távolról sem igazolt. Kik terjesztik hát ezt a csodálatos véleményt a magyar kereskedelemre vonatkozólag a külföldön? Azok terjesztik, a kiknek érdekükben van a magyar kereskedelmet a világgal szemben kezeikben tartani, igenis, az osztrák közvetítők terjesztik a magyar kereskedés rossz hirét, s ezen a konzulátusok némileg segíthetnének.

Az, hogy az országnak kereskedelmi állapota teljesen abnormális, bizonyítja az a tény is, hogy annyi kartell képződött Magyarországon, mint a mennyi talán sehol az egész világon. A kartellekről nem fogok hosszasan beszélni, mert tudomásom van arról, hogy pártunk egy igen jeles tagja, Komjáthy Béla fog erről a tárgyról bővebben szólani. De azért mégis felhozok egy nehány példát: az osztrák és a magyar borjubőrárúsok kartellje a borjubőrgyártmányok árát métermázsánként 50 koronával emelte. A gyertyagyárosok készülnek kartellirozni, hogy a gyertya árát 40—45%-al emeljék. A műtrágyaárúsok a vizben oldható phoszphorsav kilóját 31%-al emelték. A magyar bőrgyárosok kartellje a talpbőr árát métermázsánként 20 koronával emelte. A szürposztógyárosok kartellje gyártmányainak

Digitized by Google

árát 10 százalékkal emelte. A jutagyárosok kartelljüket meghosszabbították. A horgonylemezkartell a horgonylemezek árát métermázsánként két koronával emelte. A petroleum-kartell, a petroleum árát métermázsánként egy koronával felemelte. A papirgyárosok a papirnemüek árát 5—10%-kal felemelték, és érezhető lesz ezen felemelésnek a hatása például Egyiptomban, a hol a magyar papirkereskedésnek nagyon szép tere volt, és a honnan kiszorítják már a magyar papirt, és nehéz lesz az elvesztett tért ismét visszafoglalni. Ott van még a czukorkartell, mely a czukor árát felveri, és ott a vaskartell, melynek a t. kormány maga is részese.

T. ház! Ha meggondoljuk mindezt, ha meggondoljuk azt, hogy mennyi iparág terén van így mesterségesen felcsigázva az az ár, a melyet a fogyasztó közönség fizetni kénytelen, lehetetlen el nem ismerni, hogy ez a tény azt bizonyítja, hogy a magyar kereskedelem beteg; s e betegség orvoslást igényel még szocziális szempontból is, mert az élelmiszerek kartellirozásának tilosnak kellene lenni.

De ki kell fejeznem aggodalmamat még egy pár iparág helyzete felett is: így például a malomiparra vonatkozólag, a mely az őrlési forgalomnak eltörlésével igen nagy kárt szenvedett, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* a mely kár vissza fog hatni a mezőgazdaságra is. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Elég lett volna szerintem, az őrlési forgalom visszaéléseit orvosolni, a nélkül, hogy az említett radikális lépést tegyük meg.

Rosenberg Gyula: De akkor helyeselték!

Kossuth Ferencz: Bocsánatot kérek, akkor is úgy érveltem, mint most. Kétlem azt, hogy azon vasuti viteldíj-engedmények, a melyeket tudom, hogy az igen tisztelt miniszter úr adott a malmoknak, segíthetnének a helyzeten. És Rosenberg Gyula t. barátomnak, a ki közbeszólt, legyen szabad megjegyeznem, hogy nagyon tévesen gondolkodik az, a ki ellentétbe helyezi az ipart és a földmívelést. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Rosenberg Gyula: Helyes!

Kossuth Ferencz: A mi az iparnak árt, az árt a mezőgazdaságnak is; és minthogy a malomipar az egyetlen magyar ipar volt, a mely, hála Istennek az egész világon becsülettel állta meg a helyét, mindenesetre káros, ha ennek az iparnak érdekeit figyelembe nem veszszük és meg vagyok arról győződve, hogy ha hanyatlani fog a malomipar, ez a hanyatlás vissza fog hatni a mezőgazdaságra is. Én elsősorban a mezőgazdaság érdekeit tekintem s ezt nyiltan bevallom, mert tudom, hogy Magyarország lakosságának 75 százaléka mezőgazdaságból él, de azt állítom, hogy mezőgazdaság csak akkor fejlődhetik, ha az ipar fejlődik, s az ország gazdasági élete nem lesz többé egyoldalú. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Aggódom, t. ház, czukoriparunkra vonatkozólag is, a melynek termékei kiszorúltak már Amerikából a Dingley-bill következtében, most pedig kiszorúlnak Olaszországból, a hol elkezdtek nagyszámú czukorgyárakat épiteni. Aggódom továbbá a petroleum-finomító ipar helyzete miatt, a melynek nagyon sokat fog ártani a petroleum vámjának Galiczia érdekében és Magyarország kárára történt felemelése. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Aggódom bőriparunk sorsa miatt, a mely nem bir boldogúlni, mert a marhafajok nemesítésére nem fordíttatik elég gond az országban. Aggódom a kisiparosok sorsán, a mely igen mostohává lett és az lesz mindaddig, a míg a földmívelő lakosságnak nem lesz elég feleslege arra, hogy a kisipart támogassa. De legalább egy bizonyos fokig enyhíteni lehetne a kisipar baját azzal, ha a házaló-kereskedés szabályoztatnék, továbbá a fegyházi munka korlátoztatnék. Angliában szintén dolgoznak a fegyházakban, de ott azt csinálják, a mit az angolok oakum pickingnek neveznek, tudnillik régi kötéldarabokat tépdesnek szét azért, hogy az állam a fogházmunkával ne csináljon konkurrenczíát a kisiparnak. Továbbá az is üdvös lenne, ha minden vidéken megfelelő kisipari szakiskolát állítanának fel. Tudom, hogy ezt a miniszter úr egy bizonyos fokig teszi is, de arra serkentem, hogy még tágabb körben tegye.

Nem akarom a t. ház figyelmét ezen száraz, de rendkivül fontos tárgyakkal tovább igénybevenni, *(Halljuk! Halljuk!)* és felszólalásomat annak ismételt hangoztatásával végzem, hogy Magyarország közgazdasági függetlenségének kivivása a magyar hazafiság legfontosabb kötelességei közé tartozik. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ez a kötelesség nemcsak fontos, de teljesítése aktuális is azon politikai viszonyok folytán, melyek Ausztriában léteznek. Adná Isten, hogy a t. kormány belátná azt, hogy csakis a közgazdasági önállóság terén boldogúlhat és vagyonosodhatik Magyarország. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ha ezt nem látná be, Magyarország tönkre fogna menni; nem háladatos szerep Kassandra szerepe, ne is legyen alkalom a baljóslatokra, hanem tegye meg a kormány kötelességét a haza közgazdasági felvirágzása terén, oly irányban, a mely egyedül helyes, egyedül okszerű, egyedül időszerű, vagyis az önálló vámterület felállításával. Ez ne legyen pártkérdés, mert nem is az, hanem zsebkérdés, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* közgazdasági kérdés, és én lehetetlennek tartom, hogy akadjon gondolkodó ember, a ki, ha politikai irányok által nem befolyásoltatja magát, ne ismerné el, hogy jobban boldogúlhat az ország, ha közgazdasági

Digitized by Google

érdekeit saját belátása szerint intézheti, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* mint ha lánczokkal van tovább is odacsatolva egy oly ország szekeréhez, a melynek érdekei ellenkeznek az ő érdekeivel. *(Úgy van! Úgy! van! a szélső baloldalon.)* Ebből a szempontból, és pártállásomnál fogva is, a magam és pártom nevében a kereskedelemügyi tárcza költségvetését nem fogadom el. *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélső baloldalon.)*

Molnár Antal jegyző: Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter! *(Halljuk! Halljuk!)*

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Nemcsak illendőségből, de a szükség érzeténél fogva tartom kötelességemnek most, a vita elején, felszólalni. *(Halljuk! Halljuk!)* Bizonyos tekintetben taktikai beosztás is ez, a mit ezennel egész őszintén megmondok, a mennyiben költségvetésem némely főbb mozzanatára és ezzel kapcsolatosan működésemnek némely pontjaira kívánom egész tisztelettel a képviselőház figyelmét felhívni és nem szeretném, hogy ettől elüttessem, vagy ebben megzavartassam, az érdekesnek igérkező vita közben felmerülő kérdéseknek külön megvitatása által. *(Halljuk! Halljuk!)* Kötelességet akarok teljesíteni a következendő szónokok irányában azáltal, hogy az általuk felhozandó és felvetendő kérdésekkel annak idején foglalkozván, ennek következtében most egész tárgyilagosan költségvetésemnek és működésemnek némely mozzanatára kívánom az igen tisztelt ház figyelmét felhívni. *(Halljuk! Halljuk!)* Van ebben némi beszámolás is, van ebben programm is, és e kettő szorosabb összefüggésben van, mint első perczre gondolni méltóztatnak, mert ragaszkodom azon álláspontomhoz és nézetemhez, a melyet a t. házban már egy alkalommal megemlíteni bátor voltam, hogy egy miniszternek programmját működéséből sokkal jobban meg lehet ismerni, mint szavaiból, *(Úgy van! jobbfelől.)* és ennek következtében nagyon szeretném, — bár sok részletbe nem bocsátkozhatom, — hogyha némely intézkedéseim által bebizonyíthatnám a t. ház előtt felfogásomat és talán felfogásom rendszeressége által programmomat is. *(Halljuk! Halljuk!)* Nagyon szeretném, ha gyenge erőmnek hiányait fedezhetném olyan biztosítékok által a t. ház és a közvélemény előtt, a melyek már megkezdett, vagy befejezett intézkedésekben rejlenek, és a melyekből sokkal több joggal lehet következtetést vonni jövendőbeli működésem és magatartásom iránt, mintha bármilyen nagyszabású beszédet tartanék a t. ház előtt.

Költségvetésem jellemzésére áttérve, miután én a költségvetést úgy tekintem főleg gazdasági téren, mint a mely csak fogantyúkat ad a miniszter kezébe, a melyek segélyével a közgazdasági tényezőket bizonyos irányban összeköthetni és irányíthatja, és a melyek csak támaszt nyújtanak arra nézve, hogy a társadalmi és közgazdasági tényezőknek hol segítségére, hol kezdeményezésére, hol bátorítására, hol biztosítására legyen: ennek következtében sohasem tekintettem a kereskedelmi tárcza költségvetését olyannak, a mely a miniszter működésének és irányának teljes képét adja, de viszont tekintem, és tekintettem mindig olyannak, a melylyel kapcsolatosan világot vethet működésére és irányára. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Így tehát ne méltóztassék rossz néven venni, ha még ezen szűkre szabott keretben is, kénytelen vagyok kijelenteni, hogy azon köteles tiszteletnél fogva, mellyel a pénzügyi helyzet iránt minden miniszternek viseltetnie kell, én ebben a költségvetésben még azon dolgokban is, a melyeket most már megteendőknek tartok, nagy mértékben korlátolva voltam és vagyok. Ez nem az ambiczionak túlemelkedése, hanem a kötelességérzetnek egyszerű beszámolása. *(Helyeslés a jobboldalon.)* És ha nem jöhetek is nagy tervekkel a t. képviselőház elé, ne méltóztassék azon kifogásomat szerénytelenségnek venni, ha kijelentem, hogy nekem vannak ilyen terveim, hanem méltóztassék a gyakorlati érzéssel és kötelességtudással biró férfiú azon kijelentésének venni, hogy a pénzügyi helyzet nem engedi meg, hogy ilyen nagy dolgokkal álljak elő, és viszont egyszerű beszélgetés és fejtegetés ezekről, a tényleges eszközök birtoka nélkül, egyszerűen, vagy hiú hivalkodás volna, vagy pedig veszedelmes spekulácziókra vezethetne. *(Úgy van! a jobboldalon.)* Így tehát Kossuth Ferencz t. képviselőtársamnak kötelességem megjegyezni, hogy ne gondolja, hogy példáúl csak az általa felhozott ügyet említsem, mintha én a csatorna kérdését nem méltányolnám teljes mértékben. Magam is azon nézetben vagyok, hogy csatornahálózatunk kiépítése nélkül sem beltermelésünk hasznosítását, sem versenyképességünket arra a fokra nem tudjuk emelni, a melyre szükség van, hogy minden eshetőséggel szemben biztosíthassuk magunkat. *(Úgy van! jobbfelől.)* E pontban mondhatok annyit, hogy nem értem be azzal az eljárással, hogy különböző ajánlatokat, tervezgetéseket felülbiráljak és várjak, hanem a Duna-Tisza közti és a Száva-csatorna tervezését kezembe vettem és állami közegek útján már munkába is van véve ennek felvétele s remélem, hogy ha akármilyen körülmények közt is a pénzügyi források erre rendelkezésemre állanak, vagy ha esetleg az állami és forgalmi érdekeknek azon biztosítása mellett, a mit Kossuth Ferencz t. képviselőtársam helyesen emelt ki, vállalkozás útján lehetség lesz azt megcsinálni, már akkor azon helyzetbe leszek, hogy ne akkor tervezgessek és ne akkor kezdjek

Digitized by Google

igérgetni, hanem pozitiv intézkedéssel lépjek fel az ily pénzügyi fedezettel szemben. *(Helyeslés jobbfelől.)* Épen így vagyok a kereskedelmi kikötővel is, melyet Budapesten már régen és méltán követelnek, a melynek fontossága különösen a Vaskapu-szabályozása után eminenter előtérbe nyomúl és a melynek fontossága a fővárosra nézve különösen egy helyes csatornarendszer érvényre emelése által fog teljesen tisztáztatni. *(Helyeslés jobbfelől.)* Mert ne méltóztassék elfelejteni, hogy bizonyos konczentráczióra és együttes működésre van némely nagyszabású dolgoknál szükség, mert bizonyos dolgokban, ha az egyik megelőzi a másikat, vagy nagyon sok évvel előzi meg, ez épen azon czélokat veszélyezteti, a melyeket általa elérni akarunk. *(Helyeslés. Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)*

De nemcsak ezen a téren vagyok abban a kényszerhelyzetben, hogy konkrét, tehát fedezettel bíró megoldást, ez idő szerint, még a t. ház elé nem hozhatok; hanem még azon dolgokat is, a melyek már kezem ügyében vannak, a melyek úgyszólván programmszerűleg a költségvetésbe beállíttattak, nagy megszorításoknak vetettem alá. Természetesen, de boncoeur, kötelességszerűleg a felelősséget viszem érte én. Így példának okáért, hogy csak két pontra hivjam fel a t. ház figyelmét, az államvasutak beruházásánál igen jelentékeny összeget, 10.400,000 koronát kellett törölnöm, tisztán csak a költségvetési mérleg érdekében. Az alföldi transverzális vasutat összekötő nélkülözhetetlen tiszai híd is csak ezért maradt ki a költségvetésből. Remélem, hogy ezekben a dolgokban és sok más beruházási fontos kérdésekben, részben az idén, részben a jövő évi költségvetéskor már abban a helyzetben leszek, hogy ezeket létesíteni fogjuk. *(Helyeslés.)*

A mi magát a költségvetést illeti, én itt részletes adatokba nem bocsátkozom; de miután a pénzügyi bizottság tárgyalásai óta abban a helyzetben vagyok, hogy az 1899. évi adminisztrácziónális eredmények felett is rendelkezem, ennek következtében egy-két pontnál adatok segélyével fogom a dolgot megvilágítani és pedig azoknál a pontoknál, a melyeket úgy szoktak nevezni, hogy sötét pontok, a melyeknek realitása leginkább kétségbe vonható. Egy számmal azonban már most kell foglalkoznom a t. ház előtt, mert ez rendszeres bírálat tárgyát képezi és én szeretem a bírálatot megelőzni. Ez a személyi kiadások nagymérvű szaporodása ebben a költségvetésben. *(Halljuk! Halljuk!)* A személyi kiadások ugyanis 3,867.000 koronával növekednek, a mi az első perczre megdöbbentő adat és ennek következtében méltán provokálhatja a kritikát. De megnyugtatom a t. házat, hogy ha ebből a nagy összegből az üzemi szolgálattal szorosabb összefüggésben levő kiadásokat leütjük, a melyek természetesen hasznos kiadások, bár nem mondhatók szoros értelemben vett adminisztrácziónális dolgoknak, nagyon csekély összeg marad, mert 164.000 korona a nyugdíjszaporúlatra és 182.000 korona a többi személyi kiadásokra esik. Ezen 182.000 koronában azonban a napidíjasoknál mutatkozott túlkiadások megakadályozása czéljából felvett növekedés és az úthálózat szaporodásával összefüggő kiadás is benn foglaltatik. Ebből méltóztatik látni, hogy a személyi kiadások terén, legalább nézetem szerint, eléggé szigorú és takarékos voltam, a nélkül, hogy azon czélokat, a melyek itt szem előtt lebegnek, minők egyfelől az adminisztráczió javítása, másfelől a túlterheltetés és egyuttal a kellő qualifikáczióval nem bíró közegek számának lehető csökkentése, a siker szempontjából koczkára tettem volna. Nem értem el ezen a téren teljesen a czélomat, őszintén kimondom; a túlterheltetés az államvasutaknál megvan, noha a 12 órai működés szempontjából a közegek számát 315-el szaporítottam; szükség volna, hogy a létszámot még 400-al szaporítsuk és ha a hálózat kiterjesztése másképen is igénybe nem veszi a személyzetet, akkor elérjük azt, hogy a 12 órai munkaidő ezeknek is biztosítva legyen.

A postánál segítettem azon a bajon, mely fájdalom eddig megvolt, hogy tudniillik a pénzkezelésre és efféle kényesebb dolgokra napidíjasokat alkalmaztak. Iparkodtam a postakezelésnél is a személyzet szaporítása által az előléptetési viszonyokat javítani és azt hiszem, hogy ez nem jelentéktelen mérvben sikerült is. *(Általános helyeslés.)* A posta bevételeinek és kiadásainak megtarthatása szempontjából csak azt az egy adatot szolgáltathatom a t. háznak, az újabb, az 1899-iki ideiglenes eredmények folytán, hogy az előirányzatot nemcsak megtarthatom, hanem kedvező eredményt fogok elérni. Ennek következtében, ennek bizonyítására, illetőleg további okadatolására kiterjeszkednem nem is szükséges.

A külkereskedelem terén négy oly intézkedés van, a melyek talán első perczre kicsinyesnek látszanak, de azt hiszem nagyon jótékony befolyással lesznek majd külkereskedelmünk fejlesztésére. Ilyen itt elsősorban a szaktudósítók intézménye, mely most már életbelép, a személyi kérdéssel együtt meg van oldva, és a napokban közzé is lesz téve. A kereskedelmi múzeum újabb szervezése által elértem kettőt. Elértem először azt, hogy üzleti alapra van fektetve annak üzleti része, és másodszor azt, hogy az állam kezébe önállóan konczentrálva van az úgynevezett tudakozó intézmény. Mindkettőnek belterjesebb fejlesztése által elértem azt az eredményt már most, hogy például a forgalom az alatt a pár hónap alatt, mióta az új rendszabály életbelépett, a kereskedelmi muzeumnál 431.000 koronával

Digitized by Google

nőtt a tavalyival szemben, pedig a viszonyok rendkivül rosszak. *(Tetszés.)* A tudakozó intézet is oly fejlődésnek indult, hogy eddig már 6253 tarifakérdésben, 262 hitelkérdésben és 513 vámkérdésben vétetett annak működése igénybe a legtávolabbi országokból és mondhatom, hogy a direkt összeköttetés bámulatos módon gyarapodik napról-napra. *(Tetszés jobbfelől.)*

Végül intézkedtem az iránt, hogy a Bécsben megjelenő konzuli jelentések egyidejűleg itt is megjelenjenek magyar nyelven, szétküldessenek az érdeklődőknek ingyen, még pedig szakma szerint. E téren a washingtoni példát tanúlmányozva, meggyőződtem róla, hogy a washingtoni intézet a legtökéletesebb. Ha a legkisebb életrevalóság van kereskedelmi világunkban, azt hiszem, ez az intézmény rendkivüli szolgálatokat tehet kereskedelmünknek.

Engedje meg már most a t. ház, hogy az iparpolitika kérdésére térjek át, *(Halljuk! Halljuk!)* annál is inkább, mert e tekintetben Kossuth Ferencz t. képviselőtársam is úgyszólván provokált erre. Nézetem szerint ezen a téren négy irányban kell erélyesen, tervszerűen, öntudatosan működni. *(Halljuk! Halljuk!)* Az egyik az ipari szakoktatás, mit nemcsak a központban, de a vidéken is nagy mértékben kell fejleszteni és azt hiszem, hogy e téren eddig is tettem intézkedéseket.

Több intézet nyilt meg már a múlt évben, és 1—1¼ millió korona befektetést eszközöltem a vidéki intézeteknél, és azt hiszem, hogy azoknak szinvonalát napról-napra lehetséges és kell is emelni, részben a központi irányadás útján, részben pedig épen a deczentralizáczió következtében. *(Helyeslés jobbfelől.)* De köteles vagyok kijelenteni, hogy olyan örvendetes érdeklődés mutatkozik az ipari szakoktatás iránt, — a mit eddig nem tapasztaltunk, — hogy fájdalom, most is mintegy 212 egyént voltunk kénytelenek visszautasítani, hely hiányában. Ez bírt arra, hogy fokozott erővel mozdítsam elő az új intézetek létesítését és a mostani intézetek fejlődését. Azt hiszem, hogy az idén is több oly rendszabályt fog a t. ház látni, a melyekkel ezen a bajon segíteni fogunk. *(Helyeslés.)*

A másik intézkedés és irány, melyben működni kell, maga az iparfejlesztés, illetőleg a gyár, — a kézmű-, és a háziipar fejlesztése. E tekintetben némi eredményekre is hivatkozhatom. *(Halljuk! Halljuk!)* Mióta miniszter vagyok, tényleg létrejött, illetőleg épülőben van 24 gyár 29 millió koronával. Ezek 7900 munkásnak adnak kenyeret és ezek közt, hogy Kossuth Ferencz t. képviselőtársamnak kérdésére feleljek, a szövészeti iparban tíz gyárral, illetve nyolcz új és két nagyobbított gyárral vagyunk képviselve, úgy, hogy az ez évben létesített gyárakban a szövőszékek száma kétszeresen meghaladja az eddigit, *(Helyeslés.)* illetőleg 300 szövőszékkel van ma több, mint a mennyi annak kétszerese, a melyet eddig birtunk. 31 oly gyárossal vagyok alkuban, a kikkel a tárgyalás csaknem befejezettnek tekinthető, s így azt hiszem, hogy két-három év alatt igen jelentékeny gyárak fognak létrejönni. *(Helyeslés.)* Hogy miképen járok el e tekintetben: ezt röviden el kell mondanom, mert ebben van egyfelől támpontja a kritikának, másfelől bizonyítéka annak, hogy szolidan dolgozom-e, vagy nem? *(Halljuk Halljuk!)* Én azt tartom, hogy igen nehéz, — és ebben igazat adok t. Kossuth Ferencz képviselőtársamnak, — egy igen fejlett, történelmileg előhaladott és megizmosodott iparral szemben új ipart teremteni és azzal versenyezni. El lehet készülve minden ilyen gyáros és ebből titkot nem csináltam négyszemközti beszélgetésemben sem, hogy négyöt esztendeig erős küzdelemre van kilátás. Mi következik ebből? Az, hogy csakis oly emberekkel álltam szóba, kik képesek ezen küzdelmet felvenni és kiállani. *(Helyeslés.)* Nem mondom, hogy nem fogok csalódni egyik vagy másik esetben, de igen természetes, hogy ilyen kérdésben minden óvatossággal szemben is lehetséges a csalódás. Másik törekvésem az volt, hogy bizalmat keltsek azokban is, a kik jönnek, de a közönségben is, a magyar gyártmányok iránt, *(Helyeslés.)* mert meg vagyok győződve arról, akármit mondanak is, hogy mesterséges dolog Magyarországon például szövészeti ipart csinálni, hogy ha egyszer mi 400 milliót fordítunk ilyen czikkekre, az országnak válik javára, ha az a 400 millió itt marad és nem megy ki, *(Helyeslés.)* valamint nem hiszem, hogy panaszkodnának a gyárak, ha ezen 400 milliót náluk rendelik meg. *(Helyeslés.)* Viszont meggyőződtem arról a bámulatos közönyről és tájékozatlanságról is, melyben fogyasztók és gyárosok egyaránt vannak abban a tekintetben, hogy mit állítunk elő és mit állíthatunk elő Magyarországon, és hogy mire van szükség. De természetes dolog, hogy agrikultur államban levén, sohasem kivántam, nem is kivánom, sem a munkásviszonyokat, sem egyáltalában a megélhetési viszonyokat mesterséges gyáralapítások által megzavarni. A helyet nem én választom, mert a hely megválasztásáért a felelősség terhelje az üzletembert, ne pedig a minisztert, de a legnagyobb óvatossággal irányítom, tájékoztatom és magyarázom a gyáralapításnak feltételeit, hol a munkásviszonyok a mezőgazdaság kára nélkül ezt megengedik. *(Helyeslés.)* Miután ezen szempontok vezérelnek, természetes dolog, hogy a lehető kedvezményeket, melyeket részben a törvény nyújt, részben tariffális úton az államvasútak segítségével adhatok, a gyárak rendelkezésére bocsátom; s

Digitized by Google

én azt gondolom, nem is olyan lehetetlen dologra törekszem. Hiszen akár osztrák, akár német, akár angol tőkepénzes, vagy gyáros legyen valaki, ha számot vet magával, mielőtt elmenne Kinába, vagy Japánba gyárat alapítani, a viszonyok ismereténél, a jogi biztosítékoknál, a hitel viszonyoknál fogva, minden tekintetben sokkal inkább kezeügyében van Magyarország, *(Igaz! Úgy van!)* s ennek következtében sokkal természetesebb, hogy itt alapítson gyárat, mint másutt. És e tekintetben én, természetesen nem kizárólag, hanem elsősorban — egész őszintén és loyalisan mondom, — az osztrák gyárosokra számítok. Ez saját érdekükben van. Ha megakarják tartani Magyarországot, mint fogyasztó közönséget, *(Helyeslés.)* akkor magyar gyárakat kell, hogy csináljanak, mert hogy mi fogunk csinálni gyárakat, bárhonnan veszszük a pénzt, az bizonyos. *(Általános, élénk helyeslés.)* Ennek következtében mi természetesen, egész loyalisan szivesen előbbséget adunk nekik, de kizárólagosságot nem. *(Helyeslés.)*

A kisipar tekintetében sokkal nehezebb helyzetben vagyok, mert itt olyan versenynyel van dolgunk, a melyben a nagy gyáripar és a nagy kereskedelem által behozott fogyasztási czikkek dominálnak. Azonban azt hiszem, nem tévedek, ha azt mondom — jelentékeny emberek mondták már ezt, én csak utánuk beszélek, de a tapasztalás által igazolva, — hogy sok dolgot lehet tenni a kisipar érdekében. Az első dolog a szakképzettség szinvonalát emelni, másodszor a kisipar czikkeinek a valódi szükségnek és izlésnek megfelelővé tételére hatni a kiképeztetés által; harmadszor a kisiparosokat szövetkezetbe vonva, ezáltal nyersterményeiknek olcsóbb beszerzését, negyedszer a hitelnek javítását eszközölni; *(Helyeslés.)* ötödször őket gépekkel felszerelni. *(Helyeslés.)* Most méltóztassanak meghallgatni, hogy mit tettem e tekintetben, *(Halljuk! Halljuk!)* Oda hatottam, hogy először a közönséges paraszt mesteremberek, a hogy szoktuk mondani, például a fazekasok némely helyütt, a szabók másutt stb. kellő kiképeztetésben részesüljenek az újabb gyártási módok tárgyában. Ezt több helyen berendeztem és ezt a rendszert nagy mértékben folytatni és fejleszteni kivánom. Oda hatottam, hogy jöjjenek létre közöttük szövetkezetek; e részben a központi országos hitelszövetkezettel léptem szerződéses viszonyba, és bár nagyon sok vonakodás és bizalmatlanság van a kisiparosoknál e tekintetben, elértem azt, hogy létesült összesen 20 új szövetkezet. Minthogy pedig most összesen 31 ily ipari, fogyasztási- és hitelszövetkezet van, mely összeköttetésben van a központtal, méltóztatik látni, hogy e szövetkezetek kétharmadrésze ez alatt az év alatt jött létre. Iparkodtam nekik minél nagyobb hitelt biztosítani, részben alapítvány által, részben, bár kisebb részben, üzletrészek aláirása által az állam részéről; hogy az üzletrészek ne veszélyeztessenek, összeköttetésbe léptem a központtal, a mely az ellenőrzést gyakorolja, és elértem, hogy e részben új, részben átalakult szövetkezeteknél 2857 kisiparos részesül 1,300.000 korona hitelmaximumban. Ilyen maximumról nem is álmodoztak soha, ilyen hitelük sohasem volt. És ha elértem ezt ilyen módon ennél a kis körnél, azt hiszem, hogy ez a rendszer be fog válni akkor is, ha nagyobb mértékben fejlesztem. *(Helyeslés.)* Meg vagyok győződve, hogy a mint megtudják azt, hogy e szövetkezetek ilyen eredményt birnak felmutatni, a bizalmatlanság el fog tünni és azon a téren fog a szövetkezeti ügy fejlődni, a melyen legtermészetesebb hivatása van és a melyen eddig a legnagyobb bizalmatlansággal találkozott.

Továbbá azt hiszem, szükséges, hogy gépek kiosztása által s a hol az illető erő megvan, motorok rendelkezésre bocsátása által és műhelyek felállításával segítsünk a kisiparoson. E tekintetben azt az intézkedést tettem, hogy motorok folytonosan bemutattatnak, kezelésük tanittatik; most sok helyütt, azon a ponton vannak iparosaink, hogy beszerezhetnek segítségünkkel mótorokat és gépeket. Továbbá már most mondhatom, hogy két nagy központi műhely létesítését biztosíthattam a főváros két különböző sarkán, az egyiket Erzsébetfalván, a másikat a Váczi-úton. Ez a két központi műhely 100 mesterembernek fog helyet adni és pedig olyan módon, hogy a fűtéssel, világítással és a mozgató erővel nem fog nekik annyiba sem kerülni, a mennyit fizetnek a legrosszabb boltért, pinczelakásért. A maximális ár 180—200 forint közt fog váltakozni. *(Élénk tetszés és helyeslés.)* Már is tárgyalásokat kezdtem ez irányban még vidéki városokkal is, mert, ha ez a rendszer beválik, — az ország nagyobb vidéki városaiban és a főváros egyéb pontjain is keresztül akarom azt vinni. Azt hiszem, ez olyan mód, a mely anélkül, hogy nagyobb áldozatokat kivánna az iparosoktól, roppant fokozni fogja produktivitásukat, termelésük olcsóbbátételét, tehát versenyképességüket. *(Élénk tetszés és helyeslés.)*

A háziipar terén igen örvendetes kisérletek folynak, de megvallom, rendszertelenül és számítás nélkül a legtöbb esetben. *(Egy hang a baloldalon: Siker nélkül!)* E tekintetben vannak vidékek, a melyek sikert is értek el, két vidék különösen. De általában, részben jótékonyság czimén, részben hazafias felbuzdulásból a legtöbb helyen az érdeklődők saját kezdeményezésükből kezdtek egész falvakat foglalkoztatni, különböző stilusban és különböző módon készittetve velök egyes tárgyakat. Ez igen szép, de nem számítottak arra, hogy a munka először rendszeres,

Digitized by Google

másodszor értékesíthető legyen, úgy, hogy félek, hogy nem hogy előhaladás és fejlődés, hanem visszaesés fog beállani. Ennek a megakadályozására vagyok azon a ponton, hogy rendszeres alapon és mindenütt csak olyan czikkek előállítására hassak, — természetesen csak közvetve tehetem ezt, — a melyek egyúttal értékesíthetők is. Most is egy igen előkelő hölgy jött hozzám azzal, hogy ő öt falut foglalkoztat, de nem tudja eladni a czikkeket. Megvizsgáltattam őket, és csakugyan olyan izléstelenek voltak, hogy lehetetlen volt őket eladni. Az a szegény öt falu hiába dolgozott, mert czikkeit nem fogja értékesíteni. E tekintetben tehát részben a kereskedelmi társasággal kötött szerződés folytán, részben pedig más közegek útján arra fogok hatni, hogy itt az értékesítés lehetősége adja meg az irányt az előállításra és így az előállítás biztosíthassa egyúttal az értékesítést is.

Nem tagadom, t. ház, hogy kitehetem magam a gyáralapítás terén — a mint ki is tettem magam, — annak a szemrehányásnak; miért csinálsz te új gyárakat, miért mozdítasz elő új iparágakat, mikor a mostaniak annyit szenvednek, és olyan válságban vannak? Megjegyzem először is elvileg, hogy én sem a malomiparon, sem a papiriparon, sem az üvegiparon nem fogok segíteni azáltal, ha a szövészeti gyárak felállítását visszatartom. *(Élénk tetszés és helyeslés a jobb- és baloldalon.)* Ezeknek speczifikus bajaik vannak, a melyeken speczifikus orvosszerekkel kell segíteni. De e tekintetben is már tettem némi intézkedést, a mely ha nem is teljes biztonsággal — magam sem bizom abban, hogy teljesen, — de bizonyos mértékben enyhíti amaz iparágak helyzetét. Igy például a papiripar terén biztosítottam az összes állami és hatósági fogyasztást, az üvegipar terén az újabb hítelesítés által biztosítani kivántam a fogyasztás számára a hazai ipargyártások kizárólagosságát, posztóiparunkon némi engedményekkel és tarifakedvezményekkel gondoltam segíthetni; a benzinfogyasztó gazdáknak és iparosoknak a benzin árát szerződés alapján biztosítottam a túlliczitáczió és illetőleg a felemelés ellen, a magyar petroleum-iparnak pedig a forgalom tekintetében az osztrák gyárakkal való egyenlősítését újabb megállapodások értelmében teljesen biztosítottam. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Polónyi Géza: A debreczeni törvényszék osztrák gyertyákat éget! *(Zaj.)*

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Megtörténhetik. Hozzám intézett folyamodásokban is előfordúlnak ilyenek.

Ezeknek felemlítése által csak azt akarom mondani, hogy a most létező iparágakról sem szabad kezünket levenni. Ott, a hol részben közvetve, részben közvetlenül állami, vagy pedig társadalmi úton egyáltalában segíteni lehet, ott kell is segíteni, és nem találkozott még ember, a ki hozzám csak némileg probabilis eszmének felajánlásával jött, hogy visszautasítottam volna. *(Helyeslés.)* Ezen bajoknak fenforgásából azonban nem engedek következtetést vonni arra, hogy Magyarországon ipart teremteni nem lehet, *(Élénk helyeslés.)* és nem engedek következtetést vonni arra, hogy más iparágakat ne lehetne nálunk felvirágoztatni. *(Zajos helyeslés.)*

Magyarországon egyik, és első perczre talán nem is eléggé méltányolt, fontos kérdés a vásárügynek rendezése. Méltóztassék elhinni, hogy az az 1441 vásár, a mely most Magyarországban van, igen nagy részben a henyélésnek, az erkölcstelenségnek forrása. *(Igaz! Úgy van!)* Méltóztassék elhinni, hogy nemhogy az iparfejlesztésre, a kereskedelem előmozdítására szolgálna, hanem ellenkezőleg, visszatartja az ipar fejlesztését, rontja a kereskedelmet. *(Igaz! Úgy van!)* Ennek következtében azt hiszem, hogy ezen segíteni kell. *(Halljuk! Halljuk!)* Minthogy azonban tudom, tapasztalásból azt, hogy mennyi érdek fűződik az ilyen kérdéshez, a legalaposabban és a legóvatosabban kívánok eljárni e tekintetben. Azért, bár tervezetem már van, — ezt előre megmondom a t. háznak, és e tervezetet miniszteri kollegáimmal már közöltem is, — de miután egészen szilárd alapon akarok mozogni s a megoldás módozatát a tapasztalásból akarom ellenőrizni és esetleg levonni; ezért kivántam már statisztikai programmomba, mely a t. képviselőház előtt fekszik, a vásárügyi statisztikát azzal a részletességgel fölvenni, a melyet ott hangsúlyozok. Azt kivánom, hogy az összes vásárforgalom természetét minden helyen ismerjük, és hogy meg tudjuk ítélni annak nemcsak kereskedelmi és ipari fontosságát, hanem az illető helyekre való pénzügyi hatását is. Csak akkor, a mikor ennek az adathalmaznak a birtokában leszek, leszek abban a helyzetben, hogy annak feldolgozása alapján a t. háznak annak idején javaslatot tehessek. *(Helyeslés a jobboldalon.)* De hogy ez a kérdés megoldásra vár, hogy fontos, aziránt, azt hiszem, senki kétségben nincsen.

Épen ilyen, sőt nézetem szerint még fontosabb, mert első társadalompolitikai reformunk volt a betegsegélyző pénztárak ügye. *(Halljuk! Halljuk!)* Méltóztassék megengedni, hogy ezzel egy pár perczig foglalkozzam. *(Halljuk! Halljuk!)*

Miért kivánok ezzel foglalkozni? Azért, t. ház, mert ha a betegsegélyző pénztárak ügye jól volna megoldva, akkor a társadalompolitikai reformok terén biztos alapon tovább haladhatnánk. De hogyha, t. ház, a betegsegélyző pénztárak ügye most beteg, *(Egy hang a baloldalon. Nagyon!)* nagyon beteg, ebben az esetben mindaddig, a míg ezt szilárd alapokra nem fektet-

Digitized by Google

tük, nézetem szerint, társadalompolitikai reformok tekintetében tovább menni nem szabad, mert akkor az egyik betegséget a másikba fogjuk fojtani és csak bajt csinálunk. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* Már pedig a dolog úgy áll, t. ház, hogy most van Magyarországon 387 betegsegélyző pénztár, a mely oly hiányosan, oly hibásan teljesíti feladatát, hogy például odakint a vidéken általános a zugolódás, hogy beszedik a pénzt, de a tagok sem orvost, sem orvosságot nem látnak. *(Általános helyeslés.)* Vannak betegsegélyző pénztárak, a melyek általában véve a minimumra redukálták tevékenységöket. Továbbá a 387 pénztár közül 87 akkora deficzittel küzd, hogy például az 1898-ik évben a deficzit 645.000 koronára rúgott, a tartalékalapból pedig 700.000 korona hiányzik. *(Mozgás.)* És ez a kategoriák szerint egyformán oszlik fel. Például a 77 kerületi pénztár közül 36 ilyen beteg.

Ily állapotok mellett mi volt az első dolgom és kötelességem? A dolog mélyére hatni, alapos vizsgálatot intézni e tekintetben; és most már jelenthetem a t. háznak, hogy egy roppant terjedelmes munka felett rendelkezem, a melynek alapján mondhatom, hogy minden bajt és minden hiányt már ismerek. Most még csak az utolsó gyakorlati ellenőrzésre van szükség, és e czélból küldöttem ki szakembereket, nem az intézmény tanúlmányozása végett, hanem annak tanúlmányozása végett, hogyan lehet gyakorlati ellenőrzés által kikerűlni a bajokat, a melyek itt előállanak. A mikor majd ez be lesz fejezve, akkor fogom ezt a kérdést alapjában fölvenni és megoldásra juttatni, és aztán az eredményről a t. háznak beszámolni. *(Általános helyeslés.)*

Nem szűkkeblűség és félelem tehát az, a mely azt a kérdést intézteti velem a t. képviselőházhoz, hogy ne méltóztassanak sem balesetbiztosítást, sem pedig más humánus társadalompolitikai reformot követelni mindaddig, a míg a betegsegélyző pénztárak kérdése szilárd, igazságos és méltányos alapon, minden részletében megoldva nincsen. Majd akkor lehet erről beszélni. *(Általános helyeslés.)*

Engedje meg most a t. ház, hogy beszámoljak röviden a viczinális vasutak kérdéséről. *(Halljuk! Halljuk!)* A múlt év ezekre nézve nem volt kedvező. Ne méltóztassanak félreérteni, nem azért, mint hogyha nem akartam volna viczinális vasutak létesítését addig, míg a reform meg nincsen. Utóvégre a kezelés kérdésében lehet, kellő ellenőrzés mellett, a mostani törvény alapján is szolidan eljárni, *(Helyeslés a jobboldalon.)* és ennek következtében olyan feltétlen elítélést az eddigi rendszer nem érdemel. Azonban, t. ház, nem is maradtam tétlen még ezen a téren sem. 2150 kilométer van egészen letárgyalva és készen, de az üzleti viszonyok nehézsége folytán e dolgokat finalizálni, illetőleg életbeléptetni nem lehet. Nem lehet azonban tagadni — és épen ezen nehéz viszonyok bizonyítják álláspontom helyességét, — hogy a törvény reformját meg kell csinálni, nemcsak azért, mert volt visszaélés, nemcsak azért, mert volt egészségtelen építés, egészségtelen emisszió, hogy a koncczessziónálással néhol visszaéltek, felhasználták, azt lehet mondani, olyan nyereségekre, melyek helytelenek. Nemcsak ezért szükséges a reform, bár e bajokat is ki kell küszöbölni, de financziális szempontból és a viczinális vasutak építésének lehetősége, gyorsítása szempontjából is szükséges. Miért? Mert a mostani törvény értelmében ezek kellően dotálva, biztosítva és szilárd alapokra fektetve nem mindenütt vannak. Ép azért az új rendszer egyik feladata lesz az, hogy e tekintetben is bizonyos rendszerességgel, ezeknek a létesítését szilárd alapon előmozdítsa.

Ez a törvényjavaslat most már az ultima manus alatt van. Hozzáteszem, hogy rövid pár hét alatt már abban a helyzetben lettem volna, hogy azt a t. ház elé terjeszszem, azonban ez az ügy, fájdalom most visszaesést szenvedett a miatt, hogy kitünő és derék államtitkárom, Schmidt József úr, ki iránti elismerésemet és hálámat e helyen is kell, hogy kifejezzem, visszalépett s ennek következtében most bizonyos megszakítás van ebben az akcióban. Remélem azonban, hogy kellő időben abban a helyzetben leszek, hogy a törvényjavaslatot a t. ház elé terjeszthetem.

Az államvasutak költségvetésével tüzetesen nem akarok foglalkozni, *(Halljuk! Halljuk!)* de előirányzatom igazolására egy-két adatot felhozok a legujabb eredményekből, tudniillik a 99-iki évből, a melyek még a t. ház kezében nincsenek. Felemlítem, hogy előirányzatomban fedezetképen összesen 206,000.000 korona van felvéve, 1899-re pedig 204,615.000 korona jött be; tehát alig egy és félmillió korona emelkedés van előirányozva, holott a legrosszabb esetben négy és öt millió emelkedés szokott lenni, kivált ha a hálózat is terjed. Így ez az előirányzat teljesen be lesz tartható. Így vagyok a kiadások tekintetében is, noha ott vannak olyan esélyek, a melyekre senkisem számíthat biztosan. Például milyen abnormis esztendő volt a baleset és elemi csapások tekintetében az 1899-ik év?!

A mi a szolgáltatásokat illeti, már erre figyelmeztetem a t. képviselőházat, mert például igaz ugyan, hogy fél millióval több elegytonna kilométer van felvéve, azonban gondoskodtam, hogy 89 fillér helyett 89.352 fillér legyen előirányozva 1000 elegytonna kilométernél. Azt hiszem tehát, hogy ezen az alapon az előirányzat szintén be lesz tartható, annál inkább, mert

Digitized by Google

némely helyen, például a kocsibéreknél, a sinek lerakásánál, bár megszorítások folytán, jelentékeny megtakarítások fognak eszközöltetni.

Azonban nem ezt akarom a vasuttal kapcsolatosan a t. ház előtt fejtegetni. Szükségét érzem annak, hogy az államvasutak közgazdasági feladatairól egy pár szót szóljak, *(Halljuk! Halljuk!)* a mint azt felfogom és tényleg most már kezelem is. Legrendesebb kifogás az, hogy elmondják, hogy kétmilliárd korona van befektetve államvasutainkba és az államvasut tényleg ennek kamatját nem hozza. És a legérdekesebb az, hogy az illetők, a kik ezt mondják és írják, azt hiszik, hogy ezzel nagyszerű felfedezést csináltak, holott ez a deficzit a legőszintébben elő van adva mindig a kereskedelmi miniszter és az állami számvevőszék jelentésében. Igen, t. ház, úgy van. Ha pláne a névszerinti értékszerint veszszük fel az értéket, a melybe kerültek az államvasutak, az ujonnan építettek és a megváltottak, abban az esetben nem lehet tagadni, hogy körülbelül 20 millió koronányi deficzittel záródik ezek mérlege, ha azt a kereskedelmi szabályok szerint állítjuk össze. De ha valaki házat épít uzsorapénzen, az a ház jövedelmezőségét a szerint számítja-e, hogy az az uzsorapénz kamatát meghozza-e, vagy sem? Azt hiszem, így okoskodni nem lehet. Fel kell venni magát az üzletet a maga természete szerint, és mondhatom, hogy a magyar államvasut, összehasonlítva a többi államvasutakkal, kivéve a porosz államvasutakat, ezt is csak az utóbbi években, a jövedelmezőség szempontjából is kiállja a versenyt. Pedig helyzetünk egészen más, mint a milyen más országoké, mert amaz országokban az államvasutak kezelésénél a financziális szempontok, a melyeket nekünk sem szabad szem elől téveszteni, sokkal inkább uralkodhatnak, mint nálunk, *(Úgy van! jobbfelől.)* mert nekünk közgazdasági tényezőképen nem áll annyi rendelkezésünkre, mint a mennyi más országoknak. Nálunk, ha a mezőgazdaságon, ha az iparon, ha a versenyképességen egyáltalában segíteni akarunk, nem mondom, hogy kizárólagos, de főtényező mégis az államvasut. S ennek következtében, bár elég óvatos és takarékos akarok lenni, nem csinálok titkot abból, hogy a versenyképesség szempontjából, a gyáralapítás és a gyárak fentartása szempontjából, határozottan a kedvezményes tarifák embere vagyok. *(Általános helyeslés.)*

Én, a mióta miniszter vagyok, 95 különböző kedvezményes tarifát bocsátottam az egyes nemzetgazdasági tényezők rendelkezésére, és most, hogy beszámoljak ezzel, ki kell jelentenem, hogy ez egyúttal a financziális eredményt is javítja. Mert számba kell venni, hogy eltekintve attól, hogy az államvasút 15 millió korona adót fizet, ezenkivül 10,934.000 korona van azon tarifakedvezményekben, a melyek a rendes tarifáktól eltérnek. A kérdés csak az, hogy melyik ér többet: az-e, ha mi ezt a 10,934.000 koronát az államvasutak pénzügyi eredményeiben számoljuk el, vagy pedig az a közgazdasági haszon, az a közgazdasági termékenység, a melyet ezen az úton elérünk. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* Én tehát egész nyiltan és határozottan mondom, hogy igenis irányom e tekintetben az, hogy mindenütt, a hol közgazdasági tényezők felélénkítésére, biztosítására, fejlesztésére, az államvasutak tarifája és politikája alkalmas, én a leghatározottabban erre dolgozom. *(Általános, élénk helyeslés.)*

A hálózat kifejlődésénél és tervszerűségénél fogva most már abban a helyzetben vagyok, hogy Magyarországon, sőt a nemzetközi összeköttetésekben is azt lehet mondani, érdekeinket teljesen biztosíthatjuk és keresztül vihetjük. És e tekintetben meg fognak látszani a forgalom fejlődésén azok az újabb szerződések, a melyeket tarifális tekintetben, különösen az Adria-forgalom tekintetében, a legutóbbi időben kötöttünk. Nagyon jól tudom azt, hogy különösen Fiume részéről sok aggodalom és sok panasz merült fel ezen újabb megállapodásokkal szemben, de mondhatom a t. háznak, ha bekövetkeznek is az, a mi nem fog bekövetkezni, ha bekövetkeznek is, a mit a fiumeiek mondottak, hogy el fognák egészen veszíteni az osztrák forgalmat, abban az esetben is, biztos számítások alapján mondhatom, az újabb szerződés értelmében körülbelül fél milló métermázsával több forgalmuk lesz, mint a mennyi eddig volt. Természetes dolog, nem szabad szem elől téveszteni azt, hogy a másik forgalmat se áldozzuk fel, és már is tettem intézkedéseket — reménylem, sikerülni fognak, — hogy erről az oldalról is biztosítsam Fiumének a forgalmát. *(Helyeslés jobbfelől.)*

De az államvasutaknak más hivatásuk is van; az államvasutak nem közönséges közkereseti társaságok, *(Helyeslés jobbfelől.)* és ennek következtében úttörőnek kell lenniök, úttörőnek a forgalom tökéletesítése és a hálózat fejlesztése tekintetében. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* Ezért én az államvasutak részére sokkal nagyobb szerepet és áldozatot követelek a viczinális vasutakról szóló új törvényjavaslatban is, mint a menuyi eddig volt. *(Helyeslés jobbfelől.)* Továbbá folytonos kisérletezéseket csináltatok villamos erővel és más erővel; *(Helyeslés jobbfelől.)* mert mi a szándékom? Az a szándékom, — és, azt hiszem, közeledik már a megvalósuláshoz, — hogy a helyi forgalmat egészen tramwayszerűen rendezzük be, *(Helyeslés jobbfelől.)* szabadítsuk meg a nagy forgalmat tökéletesen attól, úgy a személyi, mint a teherforgalom tekintetéből; és ezáltal biztosítottuk azután a forgalomnak egészséges fejlődését,

Digitized by Google

gyorsaságát, sőt, többet mondok, még olcsóságát is. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Nem zárkóztunk el az elől, hogy e mellett egy újonnan felmerült eszmével ne foglalkozzunk; *(Halljuk! Halljuk!)* és én már most megmondom a t. háznak, bár ez némileg a jövő zenéjeként hangzik; azért is fordítok nagy figyelmet a közutakra, — és e tekintetben hajlandó vagyok újabb, meg újabb áldozatokat hozni, — nemcsak, mert ezek közvetlenebbül termékenyítik a vidéket, mint a vasút, a mit mindenki tapasztalhatott, aki ezt az ügyet ismeri, de azért is, mert meg vagyok győződve, hogy a jövő az automobilforgalomé. *(Úgy van! Tetszés jobbfelől.)* És ha Franciaországban már most ott vannak, hogy az útrendszert meg kell változtatni, az automobil szempontjából, nekünk előrelátóknak kell lennünk e tekintetben, és már most kell törekednünk arra, hogy ha ez bekövetkezik, — nem mondom, hogy mesterségesen mozdítsuk elő, mert sok érdekünkbe ütközik, de a fejlődést fel nem tartóztathatjuk és kötött szemmel odaállani ezen találmánnyal szemben nem lehet, — arra az esetre való tekintettel útrendszerünket már most annak megfelelővé tegyük, és ennek jövőjét előkészítsük. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Az államvasutakkal kapcsolatosan engedje meg a ház, hogy még egy kérdésről nyilatkozzam: ez a fővárosi állandó pályaházaknak kérdése. *(Halljuk! Halljuk!)*

T. ház! Hogy a fővárosi, különösen a keleti és nyugati pályaházak most veszedelmes forgalmi pontokká lettek az által, hogy roppant sok vonatnak a lebonyolítása van odairányítva, az tagadhatatlan. Hogy ezen segíteni kell, az bizonyos. Nem kerülte el ez a figyelmemet, és már hónapok óta behatóan foglalkozom ezzel a kérdéssel. *(Halljuk!)* De méltóztassanak e tekintetben kritikával eljárni és óvatosnak lenni. *(Úgy van! Élénk helyeslés.)* Méltóztassanak meggyőződve lenni, hogy nem olyan könnyű elhatározni egy nagy tervet, nemcsak azért, — ezelől nem zárkózom el, — hogy ez a hangoztatott jelszónak a valósítása, hogy tudniillik ki kell tenni a pályaházakat és átadni mindezek helyét. . . .

Polónyi Géza: Telekspekulánsoknak!

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: . . . középitkezésekre, financziális kérdés, *(Igaz! Úgy van!)* ámbár e tekintetben sem szabad könnyelmüen eljárni, *(Igaz! Úgy van!)* de méltóztassék elhinni, hogy egyúttal forgalmi politikai kérdés is. Hiszen másutt, nagyvárosokban, Londonban, Párisban, vagy pedig Frankfurtban, mindenütt, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon. Mozgás és zaj. Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)* a lakosság meg tud barátkozni azzal, hogy a lokomotiv ott zakatol közöttük; *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* és nálunk még más követelmények is számba jönnek; nálunk a helyi forgalom nehézsége, a forgalom felosztásának nehézsége, *(Úgy van! balfelől.)* és a nép szegénysége szintén tekintetbe veendő, tehát nem határozhatjuk el igy könnyelmüen a pályaudvarnak két-három kilométerre való kitolását. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és a szélső baloldalon.)* Budapest árú- és személyforgalma, továbbá a forgalom helyes irányítása is tekintetbe jön itt.

Én nem mondom azt, hogy az nem fog bekövetkezni, de meg kell kisérleni minden más eszközt, a mely ezen bajokon segíthet, a míg azon gyökeres elhatározásra jutunk. *(Helyeslés.)* Úgyis mint takarékos miniszternek, úgyis mint a forgalmi politika vezetőjének, kötelességem minden tervet keresztülrágni, és megkisérleni, mindaddig, a míg egyáltalán valami lehetséges, mindent, arra, hogy ezen radikális dolog elkerültethessék. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Azért lehet a szépészeti és egészségügyi szempontoknak is eleget tenni, mert abban már a városi polgárságnak tökéletesen igaza van, hogy a széncsúszdáknak, műhelyeknek itt nincs helye; ezeket ki kell helyezni. *(Helyeslés.)* De hogyha ez sikerül, és ha azonkivül sikerül — ezt is megmondom, — úgy detasirozni a forgalmat, és illetőleg annyira szélesíteni az indóházakat, hogy például 50—60 vonattal többet birjanak felvenni, az esetben, azt hiszem, sikerülni fog a benthagyás is. Ha nem sikerül, — én technikus nem vagyok, tehát garancziákat nem vállalok, de ez irányban dolgoztatom a terveket, — ha nem sikerül, úgy egész őszintén a ház elé jövök és azt mondom: nem spekulácziókból, nem pazarlásból, hanem kényszerüségből jutottam ide, hogy ez a megoldás nem megy, tehát más megoldást kell próbálnunk. De mig erről magamat és a t. házat meg nem győzöm, addig én azt a koczkázatot egy országra nem háríthatom. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

A zónarendszer a maga általánosságában és lényegében teljesen bevált, s annak a miniszternek, a ki ezt behozta, Baross Gábornak, örök dicsőségére fog szolgálni. *(Úgy van! Úgy van!)* Azonban, ha figyelemmel kisérjük a fejlődését, úgy fogjuk találni, hogy a szomszédos forgalom és a távoli forgalom gyönyörüen fejlődött; de a középforgalom nem. Ezt egy-két adattal illusztrálom. *(Halljuk! Halljuk!)* Míg a személyforgalom a szomszédos forgalomban annak behozatala óta 1889. óta 590%-kal nőtt és a távoli zónákban a forgalom 412%-kal nőtt, addig a középzónában csak 20%-kal. A pénzügyi eredménynyel is igy vagyunk. Míg a szomszédos forgalomban 299%-kal nőtt az eredmény, a távoli forgalomban 168%-kal, addig a középforgalomban csak 5%-kal. Mi következik ebből? Az, hogy a közép-

Digitized by Google

zónákon változtatni kell; a középzónákat tudniillik a 3—14. zónák díjtételét le kell szállítani. Ezt tenni szándékozom. Nemcsak így szándékozom, de egyúttal szándékozom kitolni a zónákat, a nélkül, hogy a távolabbiakra nézve lényeges áremelkedés lenne. Ezáltal a személyforgalmat határozottan fejleszteni fogjuk és a pénzügyi eredmény tekintetében is a reform be fog válni. Épúgy szükségesnek tartom a személy- és podgyász-tarifát módosítani, egyszerűen azért, mert a mostani a legnagyobb abnormitásokra vezet. *(Igaz! Úgy van!)* Azt lehet mondani, hogy kissé triviálisan illusztráljam a dolgot, ha valaki nagy pakjához még egy esernyőt ad hozzá, olcsóbban utazik, mintha egyáltalán nem adta volna fel.

E tekintetben egyszerűen a súly szerint való rendszert akarom behozni a zóna meghagyása mellett, mely a közeli távolságokra nézve leszállítással fog járni, az emelkedés pedig arányos és méltányos lesz.

Azt hiszem, e tekintetben a forgalom nemcsak hogy szenvedni nem fog, de ellenkezőleg, emelkedni fog, legalább minden szakértő álláspontja ez. *(Halljuk! Halljuk!)*

Engedje meg most a t. ház, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy a kodifikációnális kérdésekkel foglalkozzam. *(Halljuk! Halljuk!)* A kodifikációra nézve nemzetgazdasági és forgalmi kérdésben én azt tartom, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy itt nagy kodexeket csinálni azért nem lehet, nagy kodexek reformját minden pontban bevárni azért nem lehet, mert a míg a paragrafusokat faragjuk, ezer és ezer érdek megy tönkre. *(Úgy van! balfelől.)* Ennek következtében én azt a rendszert követem, hogyha akár a kereskedelmi törvényben, akár az ipartörvényben, s akármely más törvényben vannak olyan pontok, — a mint hogy vannak, — a melyek nagy bajokat okoznak, vagy a melyek miatt a haladás akadályoztatik, avagy érdekek vannak sértve; akár szisztematikus, akár tudományos pontok, akár nem: e pontokat ki kell ragadni, *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* e pontokat meg kell oldani; azért azután annak idején külön kötetekben, vagy egy kötetben be lehet azokat illeszteni, de a nagy kodifikációval addig várni nem lehet és nem szabad. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* És ezért, t. ház, van szerencsém jelenteni, hogy 14 nagy kérdéssel foglalkoztam és e 14 kérdés előkészítéséről adok most számot. *(Halljuk! Halljuk!)*

A mértékhitelesítési törvényjavaslatot — épen csak az indokolását dolgozzuk, — be fogjuk terjeszteni a t. háznak. A részletüzletre vonatkozólag két törvényjavaslat készül: az egyik az árúrészletüzlet, a másik az értékpapir-részletüzlet kérdésére vonatkozik. Mindkettő az igazságügyminiszternél van most; az árúkészletre vonatkozót ő maga csinálta, a másikat is, és ha keresztül mennek a szükséges retortákon, a t. képviselőház elé fognak terjesztetni.

A viczinális vasuti törvényjavaslatról már beszámoltam. Azt hiszem, hogy kellő időben lesz beterjesztve. A tisztességtelen verseny tekintetében *(Élénk helyeslés.)* egy törvényjavaslatot szándékozom beterjeszteni. Nem engedem eltántorítatni magamat az olyan okoskodások által, hogy hiszen elszórt rendeletekben és törvényekben sok intézkedés van. Először is ezek között semmi összefüggés nincsen, másodszor nem is kimerítőek, és harmadszor végre sincsenek hajtva. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)* Meg vagyok győződve, hogy nálunk ezt a végrehajtást nagy mértékben még a létező intézkedésekre nézve is az mozdítja elő, ha van külön törvényünk, a melynek végén ott van: végrehajtásával a kereskedelemügyi miniszter bizatik meg. *(Helyeslés.)* Ennek következtében én ezt csinálom.

Az ipartörvény 59. §-át kiszakítottam és azt az úgynevezett háznál való megrendelések szerzése tekintetében, égető szükségnek tartom úgy a helyi kereskedelem, mint a helyi ipar szempontjából. Azt hiszem, hogy ezt a lehető legrövidebb idő alatt a t. háznak be fogom terjeszteni. A házalás és a vándoripar törvényjavaslat megvan, azonban még egy átalakításon kívánom keresztül vinni. A két dolgot valószínűleg külön választom egymástól, mert az egyik Ausztriával is közös szempontok alá esik, a másik pedig egészen önálló. A biztosítási ügyre vonatkozólag a t. igazságügyminiszter úr dolgozott ki egy törvényjavaslatot. Én a magam észrevételeit tüzetesen kifejtve, az ankéten résztveszek és azt érvényesíteni törekszem. Az ipari törvény reformja előtt nem zárkózhatom el, de kijelentem, hogy egy óriási massza ez, melyre vonatkozólag eddig is rengeteg anyag áll rendelkezésemre. Kijelentem, hogy elvi álláspontom, hogy nem akarok én reakcziót, de a hol szemet nem hunyhatok bizonyos bajok előtt, nem nézem, hogy liberális-e, hogy reakczionárius-e. *(Élénk helyeslés a baloldalon és a középen.)* Én ezeknek a bajoknak az orvoslását akarom és kívánom proponálni a t. háznak.

A balesetbiztosításra vonatkozólag az adatok együtt és feldolgozás alatt vannak, de a sorrend tekintetében volt szerencsém jelenteni, hogy addig, míg a betegsegélyző pénztárak reformja meg nincsen, ezzel a kérdéssel várnunk kell. Az autonom vámtarifa és a kereskedelmi szerződések tekintetében az előkészületek meg vannak téve, ki vannak jelölve a keretek és a kérdéssel foglalkoznak a miniszteriumban egyes szakközegek, a melyek egyes speciális szakkérdésekkel foglalkozni hivatva vannak. Végül

Digitized by Google

csináltattam egy statisztikát, a melyről beszámolok a háznak. *(Halljuk! Halljuk!)*

Én a statisztikát nem számok halmazának tekintem; én élővé kivántam tenni, és ennek következtében nemcsak azt kivántam összeiratni, hogy hány gyár van, hány emberrel dolgozik, és milyen a forgalma, hanem én az egyes gyárosok és iparosok által leiratom az egész életüket, működésüket, hogy mi a baja, honnan szerzi be a nyers anyagot, hova adja el a terményeit, milyenek a viszonyai, hogy e tekintetben egy gyűjtemény legyen bárki előtt, a melyből akár vámkérdésre, akár hitelkérdésre, akár technikai tekintetben a szükséges felvilágosítást speczificze az egyes ipari ágakra meg fogja találni.

T. ház! Engedjék meg, hogy még csak két kérdésre nyilatkozzam és azzal be fogom fejezni beszédemet. *(Halljuk! Halljuk!)* Az egyik Fiume kérdése, természetesen kereskedelmi szempontból. Én azt hiszem, hogy Fiume további kiépítése és fejlesztése a magyar forgalmi politikának egyik sarkpontját kell, hogy képezze. E tekintetben pénzügyileg nagyon korlátolva vagyok most, de oda hatottam, hogy legalább a mely eszköz rendelkezésemre áll, az a közvetlen szükség kielégítésére fordíttassék. A Mária Terézia-molo és a Mária Valéria-rakpart kiépítését azért vettem szemügyre, és azért eszközlöm most, mert a raktárak szaporítása a fődolog és ezt annyiban elértem, amennyiben már újabb raktáraknak épitése is most lehetővé van téve. De nem lehet tagadni, hogy ha azt akarjuk, hogy Fiume forgalmát nagygyá tegyük, akkor hajózásunkat nagyobb mértékben kell fejlesztenünk. Hajótársulataink e tekintetben, azt lehet mondani, különösen a horvát-magyar és az Adria az utóbbi időben elég szép fejlődésnek indultak.

Gr. Zichy Jenő: A horvát-magyar nem igen!

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi-miniszter: A horvát-magyar aránylag nagyon életrevaló vállalat. És épen azért kell irányítani, hogy azok erősödjenek és nemcsak a távoli hajózást, hanem a parti hajózást is nagyobb mértékben fejleszszék ki. Mert kereskedelmünknek és különösen a belpiacznak fejlesztése szempontjából ennek nagy jelentősége van. És, hogy nem zárkózhatunk el előbb-utóbb egy nagy hajógyárnak a létesítésétől, ezt, azt hiszem, mindenki elismeri. *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)* Ezt pedig kapcsolatosan a hajóparkok nagyobbításával, természetesen a társulatok közreműködésével, el is lehet érni.

Egy fekete pontot kell, hogy a t. ház előtt felemlítsek. És ez a vaskapu kérdése. Nem az elvi kérdés, ez eldöntött dolog és azt hiszem, hogy e tekintetben minket semmi szemrehányás nem illethet. Azonban a múlt év abnormitásainál fogva természetes, hogy a forgalom ott nem fejlődött úgy, mint a hogy egyáltalában számítottuk, úgy, hogy az előirányzatban felvett 640.000 koronával szemben tisztán csak 113.000 korona bevétel volt. De ne méltóztassanak — és ezt szándékosan hozom elő, — ne méltóztassanak ezt kapcsolatba hozni se a tarifával, se a forgalom természetével. Oly esztendő volt ez, a mely egyáltalában egy félszázadban csak egyszer fordúl elő. Ennek következtében nem engedem magam leszoríttatni sem az álláspontról, sem a tarifa tekintetében annak módosítására, mindaddig, míg további tapasztalatok e tekintetben rendelkezésünkre nem állanak. *(Helyeslés jobbfelől.)* Ezt kötelességem megmondani azért, hogy a t. ház ismerje a jelenlegi helyzetet és egyúttal ismerje azt a kötelességet is, a mely abból reám hárúl.

Ezeket kivántam a t. háznak költségvetésemmel kapcsolatban előadni; előadni azért, hogy részben beszámoljak arról, mit tettem, részben némi tájékozással szolgáljak azon felfogásról, a melylyel az egyes ügyeket intézem, és a mely irányban akarom azokat az ügyeket fejleszteni. *(Általános helyeslés.)* Költségvetésemnek és előadásomnak elbirálásánál méltóztassék kegyes figyelemmel lenni arra, hogy mindenkit az ily helyen nem szabad csak szándékai szerint megítélni, magamnak sem kivánom, mert a jó szándék e helyen nem ér semmit. Itélni kell cselekedetei, nyilatkozatai iránya szerint is, azonban a mérleg másik serpenyőjébe az eszközöket kell venni, a melyek rendelkezésére vannak. És ha a t. ház arra a meggyőződésre jut, hogy a rendelkezésemre álló eszközöket úgy a jelen, mint a jövő érdekében kellő irányban, hasznosan használom fel, abban az esetben kérem költségvetésem elfogadását. *(Hosszantartó, élénk helyeslés és éljenzés a jobb- és baloldalon. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Elnök: Öt perczre az ülést felfüggesztem.

Szünet után.

Elnök: Sziveskedjenek helyökre menni. Az ülést folytatjuk.

Molnár Antal jegyző: Ferlitska Kálmán!

Ferlitska Kálmán: T. képviselőház! Azt hiszem, hogy azon valóban igen szép, igen értékes, minden izében őszinte, nyilt előterjesztés gyönyöreiért, a melyben bennünket a kereskedelmi miniszter úr részeltetett, iránta csak a legteljesebb elismeréssel és hálával viseltethetünk. Kissé azonban kegyetlenül bánt el velünk, a mennyiben jóformán mindent elmondott, a mit e kérdésben elmondani lehetett. A kereskedelmi miniszter úr remek előterjesztésének egyik tenorját azon körülmény konstatálása képezi, hogy bizony a magyar ipar nincs valami különösen virágzó állapotban. De Ausztriában, a hol egyetlen provinciális

Digitized by Google

városban az ipar nagyobb belterjességgel van képviselve, mint nálunk összevéve az egész ország széltében, ugyanezen hangok merülnek fel. Az osztrák iparosok tele vannak panaszszal, hogy rosszúl megy a soruk, hogy elpusztúlnak, és úgy látszik, panaszaikkal szintén nem találnak süket fülekre, a mennyiben, mint hirlik, az osztrák kereskedelmi miniszter legközelebb törvényjavaslattal szándékozik a parlament elé lépni, melyben az ipart a legmesszebb menő kedvezményekben szándékozik részeltetni; de nemcsak közvetlenül az ipart, hanem egyes pénzintézeteket is, a melyek ugyanis egyes iparvállalatok támogatásával foglalkoznak. E részben, úgy látszik, a kereskedelmi miniszter úr példáját követi, a mennyiben ép az imént volt szerencsénk hallani, újabban is 14 nagyjelentőségű törvényjavaslattal foglalkozik, a melyeknek czélja az ipar védelme.

A t. ház szíves engedelmével röviden a magyar ipar pártolásának kérdésével kivánok foglalkozni, kiterjeszkedni kivánok különösen azon mozgalomra, a mely a magyar ipar pártolását czélozólag újabban kezd hazánkban fellendűlni s a melynek czélját és értékét magyar ember kellőképen nem is méltányolhatja.

Nem akarom a t. ház figyelmét valami különös nagy újdonságkép lepni meg ama kijelentésemmel, a melyet egyébként már tegnap Weisz Berthold t. képviselőtársam is kifejezett, hogy az ipar az államélet testének egyik legfontosabb szervét, legfontosabb tényezőjét képezi. A hol ez hiányzik az államélet testéből, avagy betegesen, hézagosan hat közre, ott az államélet teste csak betegesen vánszorogva haladhat előre és hivatásának magaslatára nem emelkedhetik. Ezt mi, úgy ebben a házban, mint a házon kivűl mindannyian igen jól tudjuk, s innen van, hogy már is telítve látjuk a magyar levegőt azon fohászok és sóhajok özönével, a melyek a magyar államélet testének ezen beteg szervei felé szállanak. Hiszen a kereskedelemügyi miniszter úr maga is felsóhajtott ez irányban s azt hiszem, hazafias kötelességet teljesítek akkor, a midőn erről a helyről, a melyet elfoglalni szerencsém van, felemelkedem és a legmélyebb tisztelettel hajlom meg azon társadalmi tényezők előtt, a kik, élükön a miniszter úrral és a magyar sajtóval, a legjobb akarattal és a legnagyobb ügybuzgalommal sietnek a magyar állam élettestének ezen beteg szerve felé, hogy azt betegágyából annyira, a mennyire kiemeljék, annyira, a mennyire lábra állítsák.

Azonban bárminő ragaszkodással, bárminő rajongással és bárminő tisztelettel viseltessünk is ezen mozgalom és intézői irányában, azzal szemben magunkat illuziókban nem ringathatjuk, s magunkat illuziókban ringatnunk nem is szabad, nehogy a czélnak mögötte maradjunk. Mert nem szabad szem elől tévesztenünk, hogy a magyar ipart tisztán társadalmi úton, tehát tisztán csak ezen az úton haladva, lábra állítani, lehetetlenség. Egyesek, családok, sőt egész községek felállíthatják ugyan a familiáris jelentőségű vámsorompókat, ezen az úton haladva, ezzel az eszközzel élve több-kevesebb ideig tartó, kisebb-nagyobb jelentőségű sikereket el is érhetnek, azonban maradandó, általános és a közgazdasági élet szempontjából abszolut értékkel biró vivmányhoz ezen az úton haladva, el nem juthatunk.

Deák Ferencz politikájának számos jelese, így többek közt a kitünő szakférfiú, boldogúlt Horn Ede, ezt már ezelőtt harmincz esztendővel nemcsak belátta, de nem is habozott kijelenteni, hogy a magyar ipar eszméjének megvalósítását egyedűl csak a legradikálisabb állami védelem, a védvámpolitika, vagy ennek megfelelő vámszerződések eszközeivel lehet. A harmincz év tapasztalata, de magának a kereskedelmi és ipari életnek természete ezt a tényt szerintem kétségbevonhatlanúl igazolja és bizonyítja. Sietek azonban kijelenteni, hogy azokkal, a miket most volt szerencsém kijelenteni, egyszerűen a száraz ténynek, a meggyőződésem szerinti szigorú igazságnak kivántam kifejezést adni: a meglevő helyzettel és a fennálló viszonyokkal én is leszámolok, azokból a konzequenczíákat pártállásomhoz képest én is levonom, azonban ezen a téren eszményem van, a minthogy hiszem, hogy az önálló gazdasági berendezkedés, egyik, vagy másik alakjában: eszménye minden magyar embernek, és meg vagyok győződve róla, hogy ez az eszmény minden tekintetben teljesen reális jelentőségű, reális természetű. Meg vagyok győződve arról, hogy ennek az eszménynek alakja a természetes fejlődés alapján áll, épen azért megvalósulásának útjában a természetes fejlődés hatalmának ellenállhatatlan és legyőzhetetlen erejére támaszkodik. És ennek biztató konzequenczíái vannak, a mi másként nem is lehet. A Magyarország sorsával összefüggésben álló minden rangú és rendű tényezők, aspirácziőik kielégítését és érdekköreik betöltését csakis egy közgazdaságilag minden tekintetben szilárd és erős Magyarországtól remélhetik.

Virágzó ipar nélkül pedig egészséges és erős közgazdasági életet képzelni lehet ugyan, azonban megteremteni és fentartani nem lehet. Az európai államok kebelében egy tisztán agrikulturális természetű állam ma már csak tengődve, csak vegetálva élhet meg, és létének szükségképen vegetálónak kell lennie, már csak azon okból is, mert hiszen a behozatali és kiviteli egyenleg helyreállítása a legtöbb esetben termé-

Digitized by Google

szeti, tehát legyőzhetetlen akadályokba ütközik, például a rosszabb termés idején. E mellett, a népesedés folytonos gyarapodása mellett szükségképen be kell következnie azon időpontnak, a melyben az egész belföldi nyerstermelés összes mennyiségét maga a belföldi szükséglet veszi igénybe. A statisztikai adatok alapján számítva, ez a lehetőség Magyarországra nézve, körülbelül 78—80 év múlva következik be, a mennyiben akkor lesz Magyarországnak körülbelül 30—32 millió lakosa. Ha ez az időpont iparunkat a fejlettség azon fokán találja, a melyen ma van és a mire a legradikálisabb eszközök alkalmazásba vétele nélkül kilátásaink lehetnek, akkor Magyarország közgazdasági életének akkori képét igen könnyen el lehet képzelni. Akkor előállana az a helyzet, melynél a behozatali többlet alakjában az egész nemzeti vagyon, még abban az esetben is, hogyha teljesen tehermentes állapotban volna, rövid egy-két évtized alatt a külföldre vándorolna ki. Hogy azután egy ilyen devasztált Magyarországban örömét és boldogságát ki sem fogja lelhetni és keresni, azt legyen szabad nekem, minden józan kalkulussal szemben föltételeznem. Nem Magyarország jövőjének rémképét kivántam ezzel megrajzolni, csak a lehetőségekre akartam rámutatni, csak a lehetőségekkel kivántam szembe nézni, a mit minden embernek, a kit illet, meg kell cselekednie, mert a megfelelő eszközöket csakis ez esetben leszünk képesek kellőleg megválasztani és kellőleg alkalmazni.

Mélyen tisztelt képviselőház! Virágzó ipart teremteni és pangó ipart a versenyképesség szinvonalára emelni megfelelő állami támogatás nélkül, meggyőződésem szerint, lehetetlenség. Így volt ez már évszázadokkal ezelőtt is, a midőn pedig a versenyképesség föltételei, a közlekedési eszközök tökéletlen volta mellett, a megvalósulás útján csaknem legyőzhetetlen akadályokba ütköztek. Mennyivel inkább így van ez ma, a midőn a versenyképesség föltételei a közlekedési eszközök tökéletes volta mellett a legnagyobb mértékben adva vannak, a midőn az egész kontinens, de talán az egész világ is egyetlenegy piaczot képez. A jelenkor nagy iparos államai iparukat valamennyien megfelelő állami védelemben, vagy gyarmatpolitika által helyezték azon szinvonalra, a melyen ma állanak és a melylyel legalább velünk szemben, fájdalom, föltétlenül uralgó pozicziót foglalnak el. Az állami élet rendje és természet szerinti folyása ma is az, a mi régen volt, mindössze érvényesülése föltételei módosultak, az adott esetben az érvényesülés ezen föltételei nemcsak tetemesen megnehezedtek, hanem tetemesen meg is szaporodtak, sőt egyes esetekben, állami támogatás nélkül egyszerűen lehetetlenekké váltak; ezen a téren kevésbé radikális eszközök mellett is lehet ugyan experimentálni, kisérletezni sőt teremteni is, azonban meggyőződésem, hogy maradandó, általános jelentőségű és a közgazdasági élet szempontjából abszolut értékkel biró sikerekhez ily kisebb méretű eszközökkel nem juthatni, ily eszközökkel a magyar ipart a magyar állam gépezetébe megfelelő méretekkel beilleszteni és annak működését összhangzatossá tenni nem lehet. Legyen szabad e tekintetben hivatkozással élnem a kereskedelemügyi miniszter úrnak egy imént felvetett példájára, tudniillik az üveg- és papiriparra. Ugyan kérdem, mit tudtunk tenni, csak nem olyan régen, azon nagy üvegiparválsággal szemben, mely üvegiparunkat az osztrák üvegipargyárosok kartelle által sodorta, s mit tudunk tenni, ha teljesen megvalósúlna az osztrák papirgyárosok azon eszméje, melynek értelmében hetvenmillió forint tőkével egy nagy részvénytársaságot volnának alapítandók, melybe az összes osztrák papirgyárosok belépnének, a mi nem egyéb, mint szintén kartell. Ilyen molochchal szemben alig birnánk egyebet tenni, mint fájó lélekkel és vérző szivvel néznénk azt a pusztulást, melynek megfelelő eszközök hiányában útjába nem állhatnánk. Mert hálásan veszem ugyan tudomásúl azt az expedienst, melyet a kereskedelmi miniszter úr ezen a téren alkalmaz, hogy tudniillik még nagyobb differenciák mellett is a szükségletet magyar gyárakból szerzi be, azonban ezzel még nem vagyunk megmentve, s a baj nincs orvosolva.

Azonban ismétlem, hogy a meglevő helyzettel és a fennálló viszonyokkal le kell számolnunk: ezt parancsolja az okosság. Ki kell használnunk a helyzet előnyeit, hátrányai ellen pedig védekeznünk kell. A jelzettem társadalmi mozgalom épen ide czéloz, ide irányúl, azonban kiegészítésre és arra vár, hogy érvényesülésének útjából az akadályokat elhárítsuk. A kiegészítést, a pótlást meg fogja adni a kereskedelmi miniszter úrnak országszerte ünnepelt ügybuzgalma és hazafias jóakarata, az akadályok elhárításáról azonban nekünk magunknak kell gondoskodnunk. *(Helyeslés.)* Ennek a mozgalomnak, melyet érinteni szerencsém volt, vannak akadályai, vannak tárgyi és vannak lélektani akadályai. A tárgyi akadályokról nem szólok, mert hogy a mozgalom érvényesülésének minő akadályát képezi az az egy körülmény, hogy a leglényegesebb iparágak tekintetében legalább számbavehető iparral nem rendelkezünk és ennek következtében ipari czikkekkel sem, arról beszélni teljesen felesleges. Azonban legyen szabad egész röviden a lélektani akadályokra kiterjeszkednem. Eltekintve attól, hogy a magyar ember, a mint azt tegnap egyik t. képviselőtársam is kijelentette, az iparra és kereskedelemre egyéni természeténél fogva nem született, hogy ennek következtében őt ehhez

Digitized by Google

nevelni és arra, hogy úgy mondjam, akklimatizálni kell, a magyar embernek van egy hagyományos sajátsága: mindannak, a mi külföldi, túlbecsülése, és mindannak a mi belföldi, kicsinylése, lenézése. Az újabb kor modern fejlődési iránya, s a helyzet változása ezt a bajt annyira, a mennyire, mérsékelte, azonban fő vonatkozásaiban még ma is jelen van. Legyen szabad nekem honfitársaimat ezen irány tömjénezésének vétségével itt az ország szine előtt ezennel megvádolnom; nem azért, hogy gáncsolódjam, hanem hogy szemrehányjak s azáltal, ha lehet, javítsak és a czélnak szolgáljak.

E bajjal kapcsolatban a lélektani szempontokból egy másik bajt is konstatálhatunk, mely a mozgalom érvényesülésének szintén jelentős akadálya lehet, Ugyanis azok az érzelmek, a melyek nem önként, nem természetszerűleg, hanem agitációnális módon keletkeznek, úgy tartalmukra, mint értékükre nézve fölötte feltételes értékűek. Az agitáczió ernyedésével rohadnak, annak megszűntével teljesen és végkép elenyésznek, a nélkül, hogy az elérni kivánt eredményeknek csak nyomait is hagynák vissza maguk után. Ha azt akarjuk, hogy az ily módon felkelteni kivánt érzelem állandóan hasson, és azt az eredményt, a melyet általa elérni kivánunk, el is érjük, arra kell törekednünk, hogy maga az érzelem állandósíttassék, a mi pedig csak úgy fog megtörténhetni, ha a ráható erő szintén állandósíttatik, vagyis ha az agitációnak állandó szervezetet adunk, a mely csak állami támogatás mellett eszközölhető. Ennek az állami támogatásnak góczpontja, szerintem, leghelyesebben az ipar és kereskedelmi kamarák és az ipartestületek intézményébe volna elhelyezhető. Az ipartestületek azonban, valamint egyéb tekintetben, úgy — tisztelet a kivételeknek, — ezen irányban is csak az esetben fognak hivatásuk magaslatára emelkedni, ha megfelelően reorganizáltatnak, különösen pedig ha a jegyzői állás megfelelő dotáczió mellett, minősítéshez köttetik és állandósíttatik. Így a jelzettem társadalmi mozgalom hozzá járulhatna a talaj előkészítéséhez, különben félő, igen könnyen az eredménytelenséggel járó elkedvetlenedés homályába, avagy a magyar szalmaláng füstjébe enyészik el. Mert a ki a magyar ipart nálunk emelni kivánja, annak első vonalban a talajt kell előkészítenie. Nagy tévedés volna ugyanis azt gondolni, hogy e magyar ipar fellendülésének akadálya nálunk a tőke hiánya; a hiba épen az ellenkezőben rejlik, abban tudniillik, hogy nálunk a tőkének az ipari élet terén nincsen talaja. Már pedig a tőkének az a sajátsága, hogy nem elpusztúlni, hanem élni kiván. Bizonyítja e tényt az a körülmény, hogy a legutóbbi évek folyamán átlag körülbelül 800 millió forint volt különféle pénzintézeteinknél 4—4½ százalékos kamat mellett elhelyezve. Ha az ipari élet terén a nagyobb jövedelmezőségre tér kinálkoznék, akkor nem kellene a tőkét erőszakolna, nem kellene rábeszélni, hanem önként tódúlni oda, mert a tőkének az is a természete, hogy siet oda, a hol jobban meggyarapszik, a hol jobban megnövekedhetik.

Nem élek tovább vissza a t. ház türelmével, és azon remek előterjesztés után, a melyet a t. kereskedelmi miniszter úr részéről épen most hallottunk, nem akarom tovább disgusztálni a t. ház kellemesen fönkelt lelki világát, s miután a legnagyobb tisztelettel és bizalommal viseltetem a kereskedelmi miniszter úr személye és politikája iránt s általában véve a kormány iránt, a törvényjavaslatot elfogadom. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Major Ferencz jegyző: Páder Rezső!

Páder Rezső: T. képviselőház; Legyen szabad nekem is a t. kereskedelemügyi kormányzatnak és főkép a miniszter úrnak egyet-mást figyelmébe ajánlani és szivére kötni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mindenekelőtt örvendező helyeslésemet fejezem ki a miniszter úrnak azon törekvése felett, melylyel a vasárnapi munkaszünetet meg akarja védelmezni. Egyik protestáns irodalmi egyesületben úgy mutatta be magát, mint pozitiv keresztény hivőt, ünnepélyesen kijelentvén, hogy a keresztény szellemnek és érzületnek terjedését és megerősödését szivén hordja és arra nagy súlyt helyez. T. miniszter úr, ehhez csak gratulálhatok. E téren találkozunk, mert nekünk, néppártnak, nincs szentebb törekvésünk és főbb óhajtásunk, mint hogy a keresztény szellem, a keresztény világnézet és érzület, a keresztény hit-erkölcsi elvek mindenütt, a törvényhozásban, a közigazgatásban, a magán- és a családi életben, szóval, a mint mondani szokták, az egész vonalon, uralkodjanak és érvényesüljenek.

Bizonyos az, hogy a keresztény szellem és felfogás kezd tünedezni mindenütt, sőt részben el is tünt. A kereszténységgel ellenkező világnézet kezd feltünően előtérbe tolúlni és ennek nyomában látjuk a lazuló erkölcsöt, a magán- és közéletben, családi életben, a közhivatalokban az általánosan lábrakapó korrupcziót.

Egy alkalommal, a karácsonyi ünnepet megelőző napokban, a Kerepesi-úton járván, megállottam egy kirakat előtt, a hol már nagy volt a nézőközönség. Igen feltünő volt a kirakat; gyönyörüen ki volt világítva, középen nagy karácsonyfával, melynek zöld ágain ott volt a havat utánzó finom gyapot, a gyertyácskák helyett villamlámpák és a keresztény elme előtt mély értelmü aranyos diók, apró édességek, czukorkák, vagy gyümölcsök helyett nagy üveglabdákat láttam felaggatva, luxus-tárgyakat, cse-

Digitized by Google

csebecséket és különféle torzalakokat. Fenn az angyal helyén egy dupla háromszögből alakított csillag volt, alúl pedig, a karácsonyfa tövében, egy nagy disznó, a »Glücksschwein«, körülötte apró kis sertésekkel.

Keresztény emlék, keresztény, Krisztusi jelkép egy sem volt, és én önkéntelenül arra gondoltam, hogy most még csak a különben hiányzó »Gloria in excelsis Deo« felirat helyett oda kellene irni: »Gottes Segen bei Kohn«, és akkor előttünk állana kicsinyben a modern felekezetlen Magyarország.

Talán a t. kereskedelmi miniszter úr a keresztény szellemnek ezt a dekadencziáját, és kiszorúlását más alakban szintén tapasztalta és azt, hogy ő a vasárnapi munkaszünetet pártolásba venni, illetőleg szigorítani akarja, én úgy tekintem, hogy ő is bizonyos tekintetben keresztény restauráczió után sóhajtozik, úgy mint mi. És csakugyan a keresztény szellemnek és világfelfogásnak, életnek és gyakorlatnak egyik hatalmas, hathatós tényezőjeként kell tekintenünk a vasárnapi munkaszünetet, ámbár ezt nem csupán vallási, hanem physikai, családi, társadalmi szempontokból is meg lehet védelmezni. Azért is feltétlenül helyeselnem kell azt, hogy a t. kereskedelmi miniszter úr mindjárt hivatalának elfoglalása után behozta resszortjában a vasárnapi munkaszünetet, mert én igen fontos dolognak tartom, hogy azok a szegényebb hivatalnokok, alkalmazottak és szolgák is élvezzék a vasárnapi munkaszünet előnyeit, hogy e napon magukat kipihenve, eleget tehessenek társadalmi, családi és vallási kötelezettségeiknek. Ugy hallom és olvasom ujabban, hogy az egész kormány elfogadta ezt az álláspontot, és rendeletet adott ki a vasárnapi munkaszünetre nézve, oly értelemben, hogy az összes miniszteriumokban ne legyen vasárnapi munkakényszer. Helyes ez intézkedés, és legyen rajta a t. kormány, hogy a vasárnapi munkaszünetet az egész vonalon minden hivatalra, úgy a városokra, megyékre, és az adóhivatalokra is kiterjesszse. Csak arra figyelmeztetem a kormányt, hogy legyen gondja e rendeletének végrehajtására, mert tapasztalásból tudom, hogy némelykor egy-két a vallásra nem sokat adó főtisztviselő miatt, az alsóbb hivatalnoki és szolgaszemélyzet megfosztatik a vasárnap áldásaitól. Sokan vannak ugyanis, a kik mivel semmit sem adnak a templombajárásra, és nem tudván mivel agyonütni a vasárnap délelőttjét, elmennek a hivatalba és pressziót gyakorolnak munkájukkal az alantasabb tisztviselőkre és a szolgaszemélyzetre. Főként a kereskedelmi miniszter úrnak ajánlom, hogy csak menjen előre ezen a téren és foglalkozzék komolyan például azzal, hogy a vasárnapi munkaszünet a vasútaknál is behozassék, nevezetesen úgy, hogy a teherárúforgalom e napon föltétlenül szüneteljen, és hogy a személyforgalom is, a menynyire lehet, redukáltassék. Ausztriában e tekintetben már előbbre vannak. A vasutasoknak is szükségük van a vasárnapi munkaszünetre; azoknak is kell családi élet, a pihenés, a lelki magasabb szárnyalás, a mely csak a vallásos kötelességek teljesítése mellett lehetséges.

Thaly Kálmán: Káplánokat kell a luxusvonatokon alkalmazni! *(Mozgás a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)*

Páder Rezső: Annyival is inkább kérném ezt, mert azok a vasúti alkalmazottak testet és lelket ölő erős munkával vannak elfoglalva, úgy, hogy az ember igazán csodálja azt, hogy egyáltalán kibirják és hogy nem történik több vasúti szerencsétlenség.

Hasson oda a t. miniszter úr, hogy a postások és távirdászok is emberiesebb bánásmódban részesüljenek, mert bizonyos, hogy például a vidéken, a kis mezővárosban, vagy falun levő postamesternek, ha távirdája is van, soha sincsen vasárnapi munkaszünetje, sohasem mehet templomba, mert egész délelőtt a hivatalában kell lennie és, ha jól emlékszem, délután három és négy óra között és este nyolcz és kilencz között szintén ott kell lennie, jelentkeznie és várnia, nem akar-e valaki a nagy közönségből távoli rokonának, vagy barátjának jó étvágyat, vagy jó éjszakát kívánni. Nem kell úgy félni az anyagi károsodástól; az üzletemberek berendezhetik és rendezzék is be ügyeiket úgy, hogy magánérdekeik, vagy sokszor igazán csak szeszélyeik miatt, ne legyenek ezerek rabszolgákká. A levélhordókra is tekintettel kell lenni. E kérdést itt már ismételve felhoztuk, s a volt kereskedelemügyi miniszter úr erre vonatkozólag úgy nyilatkozott, hogy a levélhordók nincsenek megfosztva a vasárnap délelőtti szünettől, mert csak nyolcz óráig tartoznak az illető hivatalban lenni, azután vége van elfoglaltságuknak. Már akkor mondottuk, hogy a gyakorlatban nem így áll a dolog, mert a levélhordók igenis, nyolcz órakor utóljára átveszik a kihordani való anyagot, s ennek kihordásával azután sokszor egész délelőtt is el vannak foglalva, úgy, hogy vallási kötelességeiknek épenséggel nem tehetnek eleget. Ily körülmények közt ne csodálkozzunk, ha az elégedetlenség és a szoczializmus könnyen terjed közöttük. A kereskedőkre nézve is be lehetne hozni a vasárnapi munkaszünetet, valamint a trafikosokra nézve is; hiszen a trafik nem más, mint állami kereskedés. Az aradi kereskedelmi és iparkamara egyenesen felszólította az összes kereskedelmi kamarákat, a trafikosoknak e tekintetben való védelmére. Szerintem egyenesen a humanitás ellen van, mikor a kereskedősegédek és alkalmazottak mindig kénytelenek vasár-

Digitized by Google

nap délelőttjüket áldozatúl hozni. A kereskedelmi alkalmazottak országos egyesülete épen a napokban fordúlt a miniszter úrhoz, hogy a vasárnapi munkaszünetet szigorúan vigye keresztül.

Én felteszem a t. miniszter úrnak eddigi nyilatkozataiból és tetteiből, hogy ő szeretné a vasárnapi munkaszünetet az anyagi nyomás alól felszabadítani, csakhogy igen sok akadályra talál az üzleti világban, a kereskedői osztálynak különösen azon részében, a mely nem keresztény. Itt van, például a budapesti kereskedelmi és iparkamara, január 9-én tartott ülésében, a miniszter úr felszólítására, hogy nyilatkozzék a vasárnapi munkaszünet behozatalára és módozatára nézve, azt mondja, hogy nem javasolja a miniszternek a szigorítást és ezt így fejezi ki *(olvassa)*:

»A jelenlegi rossz üzletmenet mellett nem tanácsos a keresetre való alkalmat korlátozni, és kivánatosnak tartja a kamara, hogy az üzleti záróra egységesen délelőtti 12 órában állapíttassék meg.«

Pedig a vasárnapi munkaszünetnek számos előnye és haszna van. Nem lehet, mint valami anyagot, ezeket az előnyöket megmérni. Be van bizonyítva, hogy a közgazdaság sem vallja kárát a vasárnapi munkaszünet betartása miatt. Példa erre a gazdag Anglia, a hol szigorúan, majdnem komoran megtartják a vasárnapokat. Az embernek joga és szüksége is van rá, hogy pihenjen, hogy különféle, nem hivatalos, hanem családi, magántársadalmi és vallási kötelességének eleget tegyen. Az utóbbi különösen nagy szocziális tényező, ezt nem szabad figyelmen kivül hagyni egynémely anyagi előnyökért, melyek sokszor csak képzeletiek.

Tudomásom szerint a fővárosi inas-iskoláknál olyan a berendezés, hogy 8—12 óráig van a rajztanítás, tehát az inasoknak egész vasárnap délelőttjök elvész.

Délután van a vallásoktatás. Ez így nem czélszerű, mert az az inas, ha a vallásoktatással még egyetlen délutánját is megrabolva látja, akkor valóságos gyülölettel fog eltelni ezen oktatás iránt. Kérem továbbá a t. miniszter urat, a kiről tudom, hogy igen sok preszsziónak van kitéve, ne fogadjon el mindent indokúl a vasárnapi munkaszünet felfüggesztésére. Az idén is a karácsonyi és az újesztendő előtti vasárnapok áldozatúl estek a kereskedői érdekeknek. Azon ürügy alatt, hogy akkor veszik a karácsonyi és újévi ajándékokat, nyitva tartják az üzleteket. Az ne legyen felmentési ok, hogy a bevásárlók szeszélyesek, hogy épen vasárnap akarnak bevásárolni. Ilyen okból a vasárnap szentsége ne zavartassék meg, a szegény kereskedői alkalmazottak és cselédek pedig ne legyenek kénytelenek a vasárnapot elveszíteni. Azt mondják még, hogy a vasárnapi munkaszünetet nem lehet egész szigorúan behozni, mert a zsidó polgártársaknak az érdeke nem engedi azt meg; azoknak szombatjuk van, tehát a vasárnapot rájuk oktroyálni, nem egyeznék meg sem érdekeikkel, sem jogaikkal. Erre a megjegyzésem általában az, hogy végre is nem vagyunk Zsidó-országban, hanem Magyarországon, s inkább kell tekintettel lenni a keresztények túlnyomó többségére, mint a zsidó, vagy kazár polgártársainkra. *(Derültség.)* Azután meg nem áll az a fentebbi kifogás. Határozottan állíthatom, hogy a zsidóságból is sokan akarják a vasárnapi munkaszünetet. Emlékszem reá, hogy évekkel ezelőtt, Dániel Ernő miniszter úrnál járt a kiskereskedők, boltosok egy küldöttsége azzal a kéréssel, hogy a vasárnapi munkaszünetet szigorítsa meg, illetőleg terjeszsze ki az egész vasárnapra. Akkor azt mondta a miniszter, hogy ezt nem teheti, tekintettel az orthodox zsidóságra. A választ a kiskereskedők gyülésén tárgyalták, és épen egy orthodox kiskereskedő állott fel és azt mondta, hogy ezt az érvelést nem fogadhatja el, mert az ország többsége keresztény, és hogy a dolgot nem kell abbahagyni. Nem tudom, t. urak, hogy önök közül kik vettek erről tudomást; de én nagyon megbotránkoztam rajta, és nem tudom, hogy az igen tisztelt miniszter úr, ha ilyen helyzetbe jutna, hogyan gondolkoznék, milyen választ adna. Én csak arra kérem, hogy igyekezzék Magyarországnak keresztény jellegét, a kereszténység szokásait, vallásos gyakorlatait és hagyományait legteljesebb mértékben respektálni. E tekintetben az egész kormány és maga a törvényhozás is helyezkedjék szigorúbb álláspontra, és gondolja meg, hogy a munkásosztályra, a hivatalnokokra és a szolgaszemélyzetre nézve a vasárnapi munkaszünet nagyon fontos társadalmi jelentőséggel bir. Hogyha a t. kormány és a törvényhozás szigorúbb lesz e tekintetben és a vasárnapi munkaszünetre nézve szigorúbb álláspontot fog elfoglalni, szigorúbb nézeteket fog vallani, mint a hogy például a miniszterelnök úr is a múltkor hasonlóan nyilatkozott, akkor meg vagyok róla győződve, hogy a magas helyről jövő nyilatkozat és példa parancs lesz az alacsonyabbakra, és nem fog előfordúlni, hogy mint Szentesen, követválasztást tartanak vasárnapon, vagy megyebizottsági tagválasztást, mint ez Nagy-Kovácsiban történt, a hol az idén február 18-ára, vasárnapra volt kitűzve a bizottsági tagválasztás; és a mikor egy hónappal előzőleg az illető érdekelt plébánosok e tekintetben felfolyamodással éltek, s a belügyminiszter úrhoz is fordúltak, onnan azt a választ nyerték, hogy nem lehet itt a dolgon segíteni, hanem okvetetlenül meg kell tartani a választást.

Még valamit akarnék a t. kereskedelmi miniszter úrnak szives figyelmébe ajánlani. Ő itt

Digitized by Google

mai beszédében, körülbelül ismételvén azt, a mit székfoglalója alkalmával elmondott, úgy nyilatkozott, hogy a kisiparnak felsegélyezésére neki következő tervei vannak: a kisiparosok szakképzését emelni, az iparczikkeknek izlésesebb elkészítését lehetségessé tenni a műizlés fejlesztésével, továbbá szövetkezeteket létesíteni a nyersterméuyek beszerzésére s egyúttal a hitel-igényeknek kielégítésére, és végre gépek kölcsönzését behozni, vagy motorok alkalmazása által az egész termelést olcsóbbá tenni. Ez volt körülbelül a miniszter úrnak programmja. Erre vonatkozólag legyen szabad nekem illusztrálásúl, egy példát felhoznom, egy esetet elmondanom.

Eljött hozzám pár nap előtt egy budapesti iparos, mert — úgy mondá, — észrevette, hogy a néppárt felkarolja a kisembereket s ő is a kisemberekhez számítja magát. Elmondta a következőket: *(Halljuk! Halljuk! a bal- és szélső baloldalon.)* hogy valamikor 6—7 segéddel dolgozó asztalos-iparos volt, virágzó üzlettel; lassanként azonban tönkrejutott, pedig elegendő intelligencziával, szakértelemmel és műizléssel rendelkezett. Elmondta továbbá, hogy tönkre jutott, mert a közönség most már az asztalosokat nem keresi fel, hanem elmegy a butorkereskedésbe, hol nagy a választék, láthatja az illető butort, a melyik megtetszik, a melyik izlésének megfelel, azt mindjárt kiválasztja és megveszi. Tehát nem keresi fel a mesterembert. Elmondta továbbá, hogy ennélfogva kénytelen a butorkereskedők részére dolgozni, pedig e miatt az egész nyereség és haszon a közvetítésé, a kereskedelemé, a mely igyekszik az iparczikkek árát lenyomni, a mi sikerült is, úgy, hogy például ő most 40 forintért szállít gyönyörű két asztalt a butorkereskedő számára, a ki pedig darabjáért 60—70 forintot fog kapni. Hozzátette a szegény ember, hogy most ennek folytán, nem a maga hibájából, nem is könnyelműségből, odajutott, hogy kis műhelyben dolgozik, — 50 évesnek néztem, — dolgozik, a meddig egészsége birja, ott él gyermekeivel, feleségével, és alig képes megkeresni a házbért és a kenyeret. Ott van minden butor nélkül, pedig asztalos, — nagy iróniája ez a sorsnak, — még ágya sincs, csak két szalmazsákjuk, melyekre lepihennek. Megkérdeztem tőle, hogy hányan lehetnek Budapesten ily sorsban élő iparosok. Azt felelte, hogy hozzá hasonló mintegy négyszáz asztalos dolgozik a butorkereskedők számára, és számuk folyton növekszik, a szerint, a mint valakinek öröksége, vagy magánvagyona van, és még hosszabb-rövidebb ideig birja, vagy pedig fiatalabb, ügyesebb és többet tud produkálni. Már most nagyon természetes, megkérdeztem, hogy felfogása szerint mikép lehetne a bajt orvosolni.

Azt mondta, mondotta pedig arra való vonatkozással, a mit a t. miniszter úr programmként kiad, hogy mint véli a kisiparosokat felsegélyezni; mondom, vonatkozással erre, azt mondta, hogy rajta és az ily embereken, mint ő, nem segít a szakoktatás, mert hiszen teljesen ki van művelve, ő műizléssel biró asztalos, nagy ügyességgel dolgozik, a legelőkelőbb butorkereskedők számára szállítja az izléses darabokat, melyek minden kivánalmat kielégítenek. A szövetkezet sem segíthet rajta, mert nem lévén vagyona, hitelt nem adnak neki. A szövetkezeti árúcsarnokba sem léphet be, mert nincs módjában bevárni, a mig a kiállított butora, szobája elkel. Az egyetlen segítség — ezt akartam referálni a t. miniszter úrnak, — az iparczikkeket elárúsító raktárak felállítása. Nem szövetkezeti alapon, mert ez nem vezet czélra, hanem akként, hogy a raktároknál, a melyek állami felügyelet és kezelés alatt lennének, vegyék meg illő áron a butort, vagy kellő előleget adjanak, a mint az például — hivatkozott erre, — Bécsben is történik. Hozzátette, hogy a törvényhozó urak nem értik ezt a dolgot. Jelszavakat mondanak eleget, de ezt nem csodálja, hisz nincsenek ott szakférfiak és annyi mindenféle érdekösszeütközés és a kereskedő osztályra való különös tekintet miatt az iparosok érdekei háttérbe szorúlnak. Azért is, én általam kéri a t. miniszter urat, hogy ne a nagy anyagi eszközökkel rendelkező iparosokhoz fordúljon felvilágosításokért, és ne a kaszinókban és a banketteken keressen információt, hanem saját lakásukon és ott győződjék meg az iparosok nyomoráról. Ha ő a miniszter úr elébe mehetne, úgymond, akkor sok tekintetben útbaigazítással szolgálna neki. Kért egyuttal, hogy ne említsem fel nevét, mert akkor a butorkereskedő nem fog nála többé dolgoztatni. Ezt az izenetet ezennel átadom a miniszter úrnak és kérem, használja fel és fordítsa a szegény iparosok javára. Azt pedig, a mit a vasárnapi munkaszünetről mondtam, főleg szocziális szempontból megszívlelésre ajánlom a t. kormánynak és a törvényhozásnak. *(Helyeslés.)*

Molnár Antal jegyző: Ivánovits Iván! *(Felkiáltások: Holnap!)*

Elnök: Tekintettel arra, hogy az idő előrehaladt, a ház teljesíti azt a kérelmet, hogy a képviselő úr holnap mondhassa el beszédét; és a tárgyalást ma nem folytatja; hanem javaslom, hogy a ház legközelebbi ülését holnap délelőtt tartsa és annak napirendjére tűzze ki a kereskedelemügyi tárcza tárgyalásának folytatását és az erre vonatkozó jelentéseket. Beleegyezik a ház? *(Helyeslés.)*

Akkor ezt határozatképen kimondom és az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 45 perczkor.)

Digitized by Google

541. ORSZÁGOS ÜLÉS

1900. évi márczius hó 3-án, szombaton,

Perczel Dezső, utóbb Tallián Béla elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Felszólalások napirend előtt (Összeférhetlenségi esetek.) — Feliratok bemutatása. — Indítvány és interpellácziós könyvek felolvasása. — Költségvetés 1900-ra. (Kereskedelemügyi tárcza). — Tallián Béla összeférhetlenségi ügye. — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Plósz Sándor, Hegedüs Sándor, Darányi Ignácz, b. Fejérváry Géza, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10. órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét Nyegre László jegyző úr fogja vezetni; a javaslatok mellett felszólalni kivánók jegyzékét Molnár Antal, az azok ellen felszólalókét pedig Major Ferencz jegyző úr jegyzi.

Mindenekelőtt fel fog olvastatni a múlt ülés jegyzőkönyve.

Nyegre László jegyző *(olvassa az 1900. évi márczius hó 2-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van-e valakinek észrevétele a jegyzőkönyv ellen? *(Nincs!)*

Ha nincs, úgy a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

T. ház! Mielőtt napirendre térnénk át, jelentem a t. háznak, hogy a házszabályok 157. §-a értelmében Rakovszky István képviselő úr a napirend előtt az összeférhetlenségi bizottság tárgyában kiván felszólalni. Én az engedélyt neki megadtam és így a szó Rakovszky István képviselő urat illeti.

Rakovszky István: Bocsánatot kérek, hogy a t. többség ez örömnapját, az ünnepélyi örömet, *(Mozgás. Felkiáltások a szélső baloldalon: Micsoda ünnep?)* a 25 éves jubileum örömnapját megzavarom. De nem tehetek másképen, mert épen e 25 év alatt képződtek és fejlődtek azok az állapotok, a melyekről szólanom kell, annál inkább, mivel átérezte ezen állapotok tarthatatlanságát maga a t. többség is. Három éve tudni illik annak, hogy e házban számos inkompatibilitási eset lett bejelentve a szabadelvű párt kimagasló egyénei ellen, így a többek közt Tolnay Lajos, Benke Gyula, Neumann Ármin, Sámuel Lázár, gróf Tisza István, Hieronymi Károly és Enyedi Lukács ellen. Ezek az inkompatibilitási ügyek nagy feltűnést keltettek országszerte, mert nagy visszásságnak tartotta a közvélemény, hogy férfiak, a kiket a közbizalom az ország ügyeinek rendezésére és elintézésére ideküldött, a mellett egy oly közgazdasági tevékenységet fejtettek ki, mely inkább arra engedett következtetni, hogy itt busás és nagy jövedelmekről van szó és nem azon szellem vezeti őket, a mely közgazdasági szereplésében gróf Széchényi Istvánt vezette. Ezen mély benyomás hatása alatt az akkori kormányelnök még 1897. április 6-án egy indítványt terjesztett be, hogy egy 21 tagú bizottság küldessék ki, a mely az összeférhetlenségi törvény reviziójával foglalkozzék. Már ezen szokatlan mód azt a gyanút keltette bennem, hogy itt csak porhintésről van szó, *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)* és hogy nincs eltökélt szándékuk ezen visszás állapotot szanálni; mert ha más törvényjavaslatoknál maga a kormány lép fel kezdeményezőleg, maga ter-

Digitized by Google

jeszti be a javaslatokat, nem értem, hogy egy ily kényes ügynél miért küldött ki épen azon többségből egy bizottságot, a mely leginkább érdekelve van ezen kérdésben. Ezen feltevésem fényes beigazolást nyert azáltal, hogy a mai napig ezen bizottság nem tett semmit. *(Igas! Úgy van! balfelől.)* Egyetlen tevékenysége abban állt, hogy Fest Lajos urat megválasztották elnöknek szétosztották az inkompatibilitásra vonatkozó külföldi törvényeket, de a mai napig semmit sem tettek. Azóta három év múlt el, újabb inkompatibilitási eseteket jelentettek be ugyanazon urak ellen, és emlékeztünk még azon igen szomorú és lehangoló esetre, midőn gróf Andrássy Tivadar lemondott, mert gróf Tis a István és társainak az inkompatibilitási ügyében nem értett egyet a bizottsággal, és magában a bizottságban a többség nem volt konstatálható.

T. ház! Én két ízben szólaltam fel hasztalanúl. Első ízben 1898. október 25-én, ötnegyedévvel később, hogy ezen bizottság kiküldetett és ekkor Fest Lajos úr nekem következőleg felelt:

»A pontok fel lettek állítva a bizottság által, a bizottsági tagok közt szét lettek osztva a pontok és most e napokban összehivom a bizottságot, mely ezen pontok alapján fogja az ügyet tárgyalni.«

Ez történt 1898. október 25-én. Én még egyszer felszólaltam 1898. deczember 20-án eredménytelenül, mert a mai napig Fest Lajos úr nem sietett, pedig neki rémítő sietős dolga volt Egánnak eljárását bírálat tárgyává tenni e házban.

Én nem szólaltam volna fel, ha az utolsó napokban nem fordúltak volna elő oly inczidensek, melyek a képviselőház tekintélyével, a képviselői állással össze nem egyeztethetők. A háznak egy tagja meg lett támadva a miatt, hogy ő állítólag nem korrekt módon, a kormánynyal szerződési viszonyba lépett. Ugron Gábornak az esete ez. Napok óta foglalkoztatja a közvéleményt ezen eset és nem annyira az eset magában okozta ezt a nagy feltűnést, mint inkább azon körülmény, hogy a függetlenségi pártnak hivatalos lapja, az Egyetértés, mely a függetlenségi párt kebeléből kiküldött lapbizottság által van ellenőrizve, a melynek tagja Kossuth Ferencz és Justh Gyula t. barátom is, napról-napra hasábos czikkekben támadja ezen zabszállítási ügyletet, és ezáltal a közvéleményben azt a hiedelmet idézte elő, hogy a függetlenségi párt helyesli ezen támadást, a melyet a másik függetlenségi párti ember ellen intéztek.

Thaly Kálmán: Az nem függetlenségi párti, csak 48-asnak nevezik magukat! *(Zaj a szélső baloldalon.)*

Molnár Jenő: Megmondták választóink, milyen pártiak vagyunk. *(Egy hang a szélső baloldalon: Biztosítási pártiak!)*

Olay Lajos: Zabszállító párt!

Rakovszky István: Én nekem nagyon közömbös, vajjon zabszállító párt, vagy biztosítási, vagy fortuna-párt, én csak ezen egy esettel akarok foglalkozni, ha engem türelemmel méltóztatnak meghallgatni. Az egész ügyet mélyen tisztelt Sándor Pál nagykereskedő úr a budapesti iparkamarában hozta szóba, midőn a következőket mondotta:

»Különböző kereskedelmi kamarák óvakodtak attól, hogy névszerint nevezzék meg azokat, kik ez üzleteknél szerepeltek, bizonyára azért, mert Magyarországon, sajnos, nevek felemlítése igen kényes vállalkozás; senkisem akar a párbaj kellemetlenségének kitéve lenni. A kik engem ismernek, azok tudják, hogy a közérdek szolgálatában semmitől vissza nem riadok és utánjárásaim alapján szolgálhatok az érdekeltek neveivel«.

Ezen passzusnál eszembe jut, hogy Magyarországon talán nem egyedül Záli dicsekszik. *(Derültség a baloldalon.)*

»Tudomásom szerint a nagyszebeni és gyulafehérvári szállításokat Deutsch Adolf és József Márkus kapták meg, még pedig gróf Bethlen Balázs és báró Kemény révén. Az egyik képviselő. A kolozsvári és egy másik szállítást egy Schwarz nevü ember kapta Barcsay Domokos révén, és Baruch Jeremiás a nagyszebeni és kolozsvári szállítás egy részét Ugron Gábor közvetítésével kapta meg. Ugron Gáborról ezt nem akarom elhinni. Nem tehető fel Ugron Gábor egyszerü és puritán jelleméről, kinek politikai működése, kormánytámadó politikája ismeretes, ki csak legutóbb is Bécsben oly hazafias oppozicziót tanusított a delegáczióban, hogy ily üzletben része lett volna. Inkább felteszem azt, hogy ő a birtokán termelt gabonarészt eladta a kincstárnak, de felemlítettem, hogy alkalmat nyújtsak a megczáfolásra.«

T. ház! Ez valóban megható baráti érzület. Valóban dicséretre méltó felbuzdulása a közérdek érzületének, hogy mélyen tisztelt Sándor Pál úr ezt az iparkamarában interpelláczió formájában hozta szóban. Igen csodálatos, hogy az a mélyen tisztelt iparkamarai tag úr nem ment tovább az ő kiváncsiságában s például azt az ártatlan kérdést nem koczkáztatta Lánczy Leó elnökkel szemben: hogy is voltak azok a telefon-üzletek? Vagy talán azt hitte az igen tisztelt iparkamarai tag úr, hogy Magyarországon a saját termését, a zabot eladni nem szabad, de más árúczikkek, melyeknek keletje ép oly nagy, mint azelőtt, különösen a mélyen tisztelt nagykereskedő uraknál, de a kinálat csökkent, a bárságok, grófságok, rang- és czímeladások meg vannak en-

Digitized by Google

gedve?! Ezen körülmény én bennem azt a gyanút kelti, hogy ez nem annyira a közmorál érdekében történt, mint hogy egy ellenzéki férfiú megtámadtassék és pellengére állíttassék. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* Ez a mi méltóságunknak, ez a mi állásunknak meg nem felel, hogy akárminő képviselőt előránthassanak és ily üzletekkel támadjanak. Ez nem is történhetett volna, hogyha a Fest Lajos elnöklete alatt lévő bizottság, kötelességét három év alatt végre-valahára teljesítette volna. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* Nem szórványos esetek ezek, sajnos, a túloldalról egész halmaza az inkompatibilitási eseteknek forog fenn. Itt van az első kötet, csak pénzintézetek és kereskedelmi czégek, a viczinális a második kötet, lépten-nyomon a túloldalnak oszlopos tagjait találom benne. *(Mozgás a jobboldalon.)* Münnich Aurélt is ott találom mint elnököt. *(Folyton tartó mozgás a jobboldalon.)*

Münnich Aurél: Igen, ott van, de az nem inkompatibilitás! Kikérem magamnak! *(Zaj.)*

Buzáth Ferencz: Olyan törvénynek kell lenni, hogy az legyen. Bankárok ne legyenek itten. *(Zaj.)*

Rakovszky István: Akár kikéri, akár nem . . .

Münnich Aurél: Az szomorú volna, hogyha az inkompatibilitás volna, ha az ember tisztességesen dolgozik!

Rakovszky István: Münnich Aurél t. képviselő úrnak felelek báró Fejérváry Géza úrnak egy szellemes mondásával. Ő azt mondta egyszer: neki nem imponál egy utczai felfújt! Nekem egy szepesi felfújt nem! *(Mozgás és derültség a jobboldalon.)*

Münnich Aurél: No, ez nem volt nagyon szellemes. *(Zaj.)*

Rakovszky István: De, t. képviselőház, nagyon szomorú, hogy ezen inkompatibilitási esetek, vagy nem inkompatibilitási esetek, a melyek jövedelmező jellegökből azáltal egy cseppet sem veszítenek, hogy nem inkompatibilisak, mindinkább nagyobb körökben terjednek itt a házban. Sajnálattal vettem észre, hogy a legutolsó időben a háznak két érdemes tagja ismét pénzintézeteknél, fényes dotáczióval ellátott állásokat foglalt el.

Az egyike, nagyon sajnálom, a háznak a bureaujában ül. Emlékeztetem a t. képviselőházat arra, mikor Berzeviczy Albert ült ott; mikor az inkompatibilitási eseteket előhozták, Berzeviczy Albert egy nem inkompatibilis állásról, a mely azonban jövedelmező volt, lemondott. Jól érezte azt, hogy ilyen időben épen a ház bureaujának úgy kell ott állani, hogy e tekintetben példaképen legyen felhozható.

A második eset a háznak egy igen érdemes, fiatal, törekvő tagjára vonatkozik. Nagyon sajnálom, csak e napokban olvastam a nevét, hogy beválasztották egy másik pénzintézetbe igazgató-tanácsosnak. Hova jutunk, t. képviselőház, hogyha fiatal emberek, a kiknek megvan a rátermettségök, megvan a tudásuk, szorgalmuk, szintén minden ok és szükség nélkül az aranyborjú körül táncolnak és jövedelmek után szaladnak. *(Mozgás a jobboldalon.)* Igenis, ez helytelen és gondolják meg, hogyha valaki itt képviselő, kötelessége nemcsak abból áll, hogy az ország ügyeiben egész függetlenül járhasson el és az ország ügyeit egész önzetlenül végezze, hanem az is a kötelessége, hogy kifelé az országban, mint az önzetlen hazafiságnak példája álljon. Önzetlen hazafiságot nem képzelhetek magamnak, hogyha ott látok a túloldal egyik-másik tagjánál 33 igazgató-tanácsosi tagságot, egyik-másiknál viczinális konczessziókat. Ez, t. képviselőtársaim, nincs megengedve, ez egy visszaélés, a melynek oka épen a t. túloldal.

De hogyan beszélnek, t. képviselőház, a mi túloldali képviselőinkről? A minap voltam tanúja egy beszélgetésnek. A kávéházban beszélték, hogy a Ganz-öntődében megürült az elnöki állás és ezt a kredit-bank, illetőleg Kornfeld igazgató szokta osztogatni; azt mondták, — saját fülemmel hallottam — hogy oly nagy a tolongás Kornfeld úr előszobájában, hogy nem is tudja, hogy kivel beszél és hogy kinek igérje, vagy ne igérje az állást. Fogadást kínálok, t. túloldal, ezt az állást is egy kormánypárti képviselő fogja elnyerni. *(Derültség.)*

T. képviselőház! Ezen állapotok mindenesetre tarthatatlanok, és én ezennel egész tisztelettel kérdem Fest Lajos urat, mért nem fejtett ki itt olyan sietséget, miért nem fejtette ki itt azt a nagy buzgalmat, a melyet kifejtett akkor, mikor az Egan-ügyet tárgyalta itt, és kérdem, hogy három hosszú év letelte után mikor lesz már egyszer szives ezt a bizottságot összehivni, hogy ha meddő munka lesz is, de legalább a ház határozatának tesztünk eleget és söpörjük ki egyszer azokat az inkompatibiliseket. Vagy legyenek gseftelők, vagy legyenek honatyák.

Elnök: Olay Lajos képviselő úr egy összeférhetlenségi eset bejelentésére kért szót.

Olay Lajos: T. képviselőház! Rakovszky István t. képviselő úr beszéde igen fontos, nagy horderejű volt, és én teljesen osztom az inkompatibilitási bizottság helytelen eljárására vonatkozó megjegyzéseit. Én azonban az ő beszédéből azt a következtetést vontam le, a mit neki kellett volna levonnia: hogy a ház tekintélye megkivánja, hogy úgy onnan, a kormánypártról, . . .

Rakovszky István: Igen, igen! Helyes!

Olay Lajos: . . . mint innen az ellenzékről, minden inkompatibilitási eset bejelenttessék. Rakovszky Istvánnak tehát, ha előadta a zab-

Digitized by Google

szállítási esetet, kötelessége lett volna a zabszállítás miatt Ugron Gábor t. képviselő úr ellen is az inkompatibilitási esetet bejelenteni. Ő nem tette, én ezennel tiszteletteljesen bejelentem.

Elnök: A házszabályok 134. §-a értelmében a bejelentés az összeférhetlenségi bizottsághoz utasíttatik.

Már most áttérünk a napirendre.

Bemutatom Szatmárnémeti szabad királyi város közönségének feliratát a filloxera által elpusztított szőlők beültetése czéljából, újabb kedvezmények adása iránt;

Versecz város közönségének három rendbeli feliratát, úgymint: a közegészségügy államosítása, a biztosító-intézeteknek a tűzoltói kiadásokhoz való hozzájárulása, és a borhamisítások meggátlása tárgyában.

Borsod vármegye közönségének négy rendbeli feliratát, és pedig: a biztosító-intézeteknek a tűzoltói kiadásokhoz való hozzájárulása, az olasz bor vámjának felemelése, a borital-adó leszállítása, és a fegyvergyakorlatra behivott munkásoknak a hadmentességi díjalapból való kárpótlása tárgyában.

Kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Szombat lévén, fel fog olvastatni az indítvány- és interpellácziós könyv.

Molnár Antal jegyző: Tisztelettel jelentem a háznak, hogy sem az indítvány-, sem az interpellácziós könyvben újabb bejegyzés nincs.

Elnök: Tudomásúl vétetik.

Áttérünk most a kereskedelemügyi tárcza folyó évi költségvetésének (Irom. 778) folytatólagos tárgyalására.

Ki következik?

Molnár Antal jegyző: Ivanovits Iván!

Ivanovits Iván: Az állami életnek mindig egyik fontos momentuma, midőn az állami zárszámadások elkészültével vizsga szemmel tekint vissza az elmúlt évben űzött gazdálkodásra, megállapítja a hiányokat, mérlegeli az előnyöket, ezek alapján megcsinálja a jövő évi költségvetést, felállítja a szükségleteket, fedezeteket, gondoskodik arról, hogy költségvetése megfeleljen vagyoni erejének. Kétszeresen fontos legutóbbi zárszámadásunk és jelenlegi költségvetésünk tárgyalása, mert múlt zárszámadásainkkal úgyszólván egy ezredév zárszámadásait zártuk le, jövő évi költségvetésünkkel pedig a jövő ezrednek alapozó munkáihoz szükséges alapot tesszük le. Ha vizsgáljuk nemzetünk életének történetét, azt látni fogjuk, hogy a múlt ezredév úgyszólván a létért való küzdelemnek az ezredéve volt, a jövő ezredév kell, hogy a kulturáért való versengés ezredéve legyen. *(Hosszantartó zaj. Elnök csenget.)* A mi haladást felmutattunk a múlt ezredévben, az leginkább az utolsó száz évre, jobban mondva az utolsó ötven évre esik. Ez a haladás azonban olyan nagy, oly rohamos, oly nagy mértékű volt, hogy bátran állíthatjuk, hogy a nyugat összes nemzeteit nemcsak a tudományban, hanem művészi tekintetekben, és más irányban, nemcsak hogy elértük, hanem egyszersmind versenyképesekké is lettünk velük. Ilyen fény mellett azonban, mint minden fénynél, sajnos árnyoldalak is vannak. A nagy változásnak, a melyet épen ezen haladás idézett elő, okát ha kutatjuk, és ha meg akarjuk tudni, hogy mi volt az a varázsveszső, a mely megnyitotta előttünk a haladás dús forrását, akkor be kell vallanunk, hogy az nem volt más, minthogy a nemzet ósdi, konzervativ, régi politikájával szakított, előjogait és előítéleteit odadobta a haladás oltárára, áldozatúl felvette a liberális politika keresztvizét. Igy elérte azt az eredményt, a melyre méltán büszkék lehetünk. Ezen eredmények mellett azonban, mint mondottam, vannak árnyfoltok is, a melyekre szükségképen reá kell mutatnom. A nagy változás, a melyen ez az ország keresztül ment, annak részben előnyére, részben hátrányára szolgált. A gazdászati életre nézve, a mely nálunk kétszeresen fontos, minthogy az ország lakosságának legnagyobb része túlnyomóan földmíveléssel foglalkozik, ebből valami nagy előny nem jutott, sőt talán inkább visszaesést értünk el. A kisbirtokos ma már megélni nem képes. A középbirtokos osztály eladósodik, nap-nap után mindinkább tönkre megy. Ez pedig oly hiba, a melyet okvetetlenül meg kell gyógyítanunk, mert a középbirtokos osztály az, a mely a nemzetnek zömét képezi, a mely a nemzetnek ereje, a melyre a nemzet támaszkodik.

Kétségtelen dolog, hogy a mai földmívelést, a mely tovább meg nem élhet, iparral, kereskedelemmel, és más kisegítő eszközökkel kell, hogy kombináljuk, hogy a gazda a jövőben prosperálni képes legyen. A gazdának ezentúl nemcsak a szántásra és az aratásra kell támaszkodnia, neki ezentúl egyúttal iparosnak és kereskedőnek is kell lennie. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* És ha azt kérdezzük, hogy képesek vagyunk-e ezt a czél elérni, erre egyelőre feltétlen igennel válaszolni nem merek. Nem merek azért, mert tekintetbe kell vennünk, hogy országunkban, a melyet különböző nemzetiségek és fajok laknak, az államalkotó elem, a nemzeti karaktert megadó elem, épen a magyarság az, mely a mellett, míg minden más nemzetiség inkább foglalkozott iparral és kereskedelemmel, épen a magyar volt az, a mely ezt eddig nem tette. Nem szemrehányásként mondom, sőt ezt nagyon természetesnek találom, mert hiszen, hogy úgy fejezzem ki magamat, a magyarság végezte a

Digitized by Google

létfentartásért való küzdelmet. Igaz, hogy ezért privilégiumokat élvezett, megkapta a hivatalviselési képességet és más előjogokat. Minden kiváltság azonban előítéleteket szül, a mennyiben az illetők azután foglalkozásukat sokkal arisztokratikusabbnak tartják, az ipari és kereskedelmi foglalkozásokat pedig alsóbbrendűeknek, magukhoz nem méltóknak. Pedig ha nézzük az illető fajokat és nemzetiségeket, melyek iparral és kereskedelemmel foglalkoznak, látjuk, hogy ezeknek annyi jó tulajdonságuk van, hogy érdemes hozzájuk fordúlni és tőlük ezen jó tulajdonságokat, kitartást, erényt elsajátítani. Addig pedig, a míg ezen sok jó tulajdonságát, erényét el nem sajátítottuk, ne üssük a zsidót. A mai században pedig, midőn ezen átalakulásra szükség van, egy kérdés merül fel, hogy képesek leszünk-e azt elérni. Mert, hogy ezt elérhessük, bizonyos, hogy külön új nemzedéknek kell nevelődni, a mely lemondva előítéleteiről, egyenlő jogúvá teszi az ipart, kereskedelmet más foglalkozással. Ma azonban, midőn a legnépszerűbb erőnek, a gőzerőnek úgyszólván a felmondása napjának küszöbén vagyunk, mivel a villanyszikra gyorsaságával mindent kiszorít, ezt bevárni nem lehet. Nem lehet bevárni, hogy az illető új ipar és kereskedelem a maga erejéből nőjjön fel, erősödjék meg, hogy ezen új iparvállalatok maguk keressék fel segélyforrásaikat. Itt segélyre van szükségük, sőt méltán el is várhatják a segélyt, mert nehéz feladat vár rájuk, nemcsak elérni a nyugaton már oly nagy mértékben kifejlett ipart és kereskedelmet, hanem azzal versenyképessé is lenni.

Nagy örömmel hallgattam és igazán mondhatom, lelkesűléssel, a kereskedelmi miniszter úrnak az intézkedéseit, a melyekben minden ipari, kereskedelmi változásokra, czélokra kiterjed a figyelme, mindennek az istápolására gondol. Engedj meg, hogy én is felbivjam a figyelmét egyre-másra, különösen azon ok által indíttatva, hogy tegnap volt szives az újjonan keletkezett gyárakról is megemlékezni. Azt hiszem, hogy 28 új gyár keletkezését méltóztatott említeni. Ha tán a miniszter úrnak tudomása nem volna, leszek bátor a 29-iket is megemlíteni, a melynek igen nagy missziója volna. Déli Magyarországon akadt egy ember, ki nem sajnálván táradságot, kiment külföldre tanúlni, belefektette tőkéjét, megalapított egy posztószövő-gyárat és pedig oly berendezéssel, hogy gőzerővel egyszerre húsz szövőszéket képes foglalkoztatni. Ez az ember megérdemli a segélyt annál is inkább, mert önzetlenül egész vagyonát bele fektette és semmi mást nem akart egyelőre, mint azt, hogy a versenyképességet kiállja. A kereskedelmi miniszter úr a midőn említette és nagyszerű programmjába fel is vette, hogy segélyezni fog minden új vállalatot, azt hiszem nem fog megfeledkezni erről sem.

(Az elnöki széket Tallián Béla foglalja el.)

Legyen szabad még egyre kitérnem, a mi szintén a kereskedelmi tárczához tartozik és talán összefügg némileg azon kérdésekkel, a melyekről a belügyi tárcza tárgyalása alkalmával hallottunk, tudniillik a nemzetiségi kérdéssel. A nemzetiségi vidékek azelőtt többé-kevésbbé valamely privilégiumot élveztek. Az ilyen nép érzékeny és rosszúl esik nekik, ha — megengedem a törvény alapján — igazságosan, de nem méltányosan bánnak el vele. Már pedig ezt a különös tekintetbevételt igen megérdemelnék azok, a kik a nemzetnek és az állami eszmének mindig hivei voltak. Van egy ilyen község az alvidéken, Ó-Futtak község, a melynek lakosai azelőtt a túlsó parton, Szerémmegyében birtak szőlőbirtokkal, de azokat a filloxera elpusztította. E község lakosainak ezelőtt meg volt az átkelési joguk ad personam, de miután ezt a vizjogi könyvekbe bejelenteni elmulasztották, egyszerűen elvesztették és szőlőiket, a melyeket különben is a filoxera pusztított el, újra ültetni nem képesek. E község lakosai az állameszmének mindig barátai voltak, megérdemlik tehát a pártfogást, a segélyt, a melyet ha mással nem, régi jogukba való visszahelyezéssel nyújtsanak neki.

A nemzeti politikának csak előnyére fog válni, ha a különböző nemzetiségek látják, hogy a magyar nemzettől, ha szükségük van rá, megkapják a támogatást. Ez erősíteni fogja a hazafias érzést a nemzetiségekben és így be fog teljesűlni, be kell teljesűlnie a jóslatnak, de nem mint a költő odaállította, parancsképen, hanem mint a lélek hitvallása és a szivnek megnyilatkozása, a szent meggyőződés érzetében, hogy: »e kivűl nincsen számodra hely, áldjon vagy verjen sors keze, itt élned-halnod kell!« A költségvetést elfogadom. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Tóth János jegyző: Major Ferencz!

Major Ferencz: T. ház! Engedjék meg, hogy ezen kérdéshez én is hozzászóljak. *(Halljuk! Halljuk!)* Megvallom őszintén, hogy a mai vita, a mely a házban ezen kérdés körűl folyt, nem hasonlít azokhoz a vitákhoz, a melyek az előző években lefolytak, midőn az ellenzék leghatalmasabb érvei rideg elutasításra találtak.

Örömmel hallottam azt a beszédet, a melyet a kereskedelmi tárcza jelenlegi kezelője programmkép elmondott, mert biztosítékát látom ebben annak, hogy immár véget ért az az irány, a melynek tevékenységét jelszavak kötötték le. E részben biztosítékot találok már magában a miniszter úrnak abban az egy nyilatkozatában, hogy a kisipar bajainak szanálásában nem fogja magát vezettetni sem szabadelvű, sem reakcziónárius jelszavak által, hanem a gyakorlati tapasztalat fogja megmutatni azt az irányt, a mivel

Digitized by Google

lehet és kell segíteni a kisiparos osztályon, hogy még megmenthető legyen. Ez az első eset, hogy miniszteri székből a liberalizmusnak és a liberális jelszavaknak a csalhatatlansága elismerve nem lett.

Nem hagyhatom szó nélkül Weisz Berthold t. képviselőtársam nézetét, ki azzal vádolt minket, hogy ferdén fogjuk fel a merkantilizmust, és hogy milyen üdvös az az általa kifejtett értelemben vett merkantilizmus. Nos, mi korántsem vagyunk ellenségei a tőkének, korántsem tartjuk vissza a nagy tőkét attól, hogy Magyarországba jöjjön, sőt nagy örömmel üdvözöljük. De midőn a merkantilista irány ellen kell sikra szállnunk, akkor a tőkének azon szereplését értjük, a melyet a közgazdasági életben jogosulatlanúl vindikál magának, midőn nem hasznos befektetésként, hanem tisztán árúczikként szerepel és egész exisztenczióját minél nagyobb uzsorakamatok élvezetére alapítja. Ezt a ferde irányt ostorozzuk, és azt akarjuk, hogy a tőke igenis emelje virágzásra a közgazdaságot, az ipart és kereskedelmet, de ne öltsön tisztán spekulativ jelleget és ne legyen tisztán árúczikk, ez nem lehet javára a közgazdaságnak, ebben azt hiszem, egyek vagyunk t. képviselőtársammal.

Áttérve beszédem tulajdonképeni tárgyára, elsősorban a kisiparról óhajtok beszélni. Ezt az osztályt érte az elmúlt évtizedekben a legnagyobb csapás. Pártkülönbség nélkül be kell, hogy ismerjük, miszerint az iparososztály, a mely évtizedekkel ezelőtt Magyarországnak egyik legizmosabb, legerőteljesebb és leghazafiasabb osztályát képezte, lassankint letünt a közgazdasági tényezők sorából s ott találjuk őket jórészben postai, vasuti és egyéb szolgálatokban. És mi volt ennek az oka? Az a jelszó, a liberalizmus, a melynek áldozatúl hoztak eddig mindent, így a kisiparosokat is. Ha nem jelszavak uralkodnak, vajjon lehetséges lett volna-e az iparos osztály védelmi vonalait mind lerombolni akkor, a midőn közös vámterületben vagyunk Ausztriával, s midőn még Magyarországnak gyáripara nincs, tehát még azt sem lehet mondani, hogy Magyarország gyáripara érdekében történt, hogy a kisiparosok védőbástyáját teljesen lerombolták. Vajjon szabad volt-e a czéhrendszer által nyujtott védelmet a kisiparos osztálytól megvonni, a nélkül, hogy más védelmi eszközről gondoskodtunk volna? Nem mondom, hogy a czéhrendszernek nem voltak hibái, de nem volt szabad tabula-rasá-t csinálni, *(Úgy van! balfelől.)* és közös vámterület mellett, magyar gyáripar hiányában, a kézműiparos osztályt a teljes tönk szélére juttatni, az által, hogy szabadon ki van szolgáltatva, prédájává van téve a beözönlő gyáripar és tőke garázdálkodásainak. *(Úgy van! balfelől.)* Ez volt a liberális kormányzat egyik legnagyobb hibája azon sok között, a melyeket nap-nap után a túloldalon is beismernek, és a melyek miatt pár százezer iparos elpusztúlt és tönkrement. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* Nem gondoskodott a liberális kormányzat egy oly keretről, a melyen belül a kisiparos izmosodhatott, fejlődhetett és tudásban, szakképzettségben előre haladhatott volna. Örömmel konstatálom, hogy az iparososztály fejlődésének legerősebb gátját most már valahára elhárítani igyekeznek, a mennyiben a t. miniszter úr ismételten megigérte, hogy kézműiparról szóló 1884 : XVII. törvényczikket revizió alá fogja venni, hogy az megfeleljen úgy a gyakorlati követelményeknek, mint a kisiparosok érdekeinek. *(Helyeslés a baloldalon.)*

A kisiparos-osztály érdekében elsősorban szükséges a szakképesítés kötelezővé tétele. Ezen elv alapján kell az említett törvény revizióját keresztülvinni. A második főkellék az, hogy a kisiparos osztálynak egy oly autonomisztikus szervezetéről gondoskodjunk, a mely valóságos mentsvára lehessen a kisiparos osztálynak; megvédje őt minden jogosúlatlan konkurrencziától, de a melynek belső szervezetében azért a legteljesebb szabadság elve érvényesüljön. *(Helyeslés balfelől.)* Ezen autonomisztikus szervezet az ipartestületi intézményben kell, hogy megvalósúljon, még pedig úgy, hogy ezen szervezetben találjon otthonra mindaz, mi oda tartozik, mint az iparfejlődés igazi kútforrásához. Miből önkényt következik, hogy az ipartestület jogkörét ki kell terjeszteni, és oda utalni az iparhatósági megbizott több teendőit, úgy az elsőfokú iparhatóság jogköréből azokat, melyek természetesebb megoldásukat találják az ipartestületben, nemkülönben fejleszteni kell a meglevő hatáskört és végül oda utalni mindazon intézményeket, melyek megoldását csakis onnét eszközölhetni, hogy így hatáskörben kibővítve, képesek legyenek azon nagy feladatok teljesítésére, melyek reá várnak a szövetkezeti intézmények megteremtésében, az iparfejlesztés és pártolásban, egyszóval a kisipar megvédésében. *(Úgy van! a baloldalon.)* Azt hiszem, hogy senkisem foghatja rá, hogy ez reakczionárius intézkedés volna, mert kérdem, az autonomisztikus szervezkedés reakczionárius intézkedés-e? Hisz a legnagyobb szabadság épen abban van letéve. Ha az ipar szabadságáról beszélünk, akkor az ipartestületeknek szabadságát kell ez alatt értenünk és azt az erőt, a mely az ipartestületekben van, mely visszahat annak minden tagjára. De hogy ez létesülhessen, különösen két dologra kell figyelemmel lennünk. Az első az, hogy ha ez a törvény revizió alá kerül, akkor nem szabad, hogy megtörténjen, mint jelenleg, hogy az egyik paragrafus, mint a negyedik, a szakképesítést kimondja, a 6., 8., 10. és 47. §-ok pedig azt határozottan illuzoriussá teszik és mindenféle

Digitized by Google

kibuvót engednek, sőt a 47. §. megengedi, hogy ha valaki egy szakban nyert képesítést, bárminő iparágat űzhet. Nem nevetséges megoldása ez a szakképesítésnek? Én felhivom e tekintetben az igen tisztelt miniszter úr figyelmét, hogy a jövő törvény megalkotásánál ilyen zsákutak ne legyenek, a melyek illuzóriussá teszik a kisiparnak szakképesítésre való alapítását.

A másik nagyon fontos kérdés az államsegély kérdése. A ki ismeri a kisiparosok viszonyait, — a mint nekem szerencsém van ismerni, — az tudni fogja, hogy a legnagyobb baj és akadály a prosperálásra, a hitelviszonyok nyomorúságos volta. Mindnyájan tudjuk, hogy a kisiparostól a pénzintézetek legmesszebbmenő biztosítékokat követelnek; az egyéni becsület, munkabirás és képzettség ott számba nem jő. Igy tehát elsősorban az iparos osztályon, ha segíteni akarunk, feltétlenül fel kell szabadítani az iparososztályt azon lidércznyomás alól, a melybe ma a rossz hitelviszonyok folytán jutott, s főleg a nyerstermény uzsora-hitelétől. *(Igaz! baloldalt.)* Tehát az első kellék, ha a kisiparosokat megvédeni akarjuk, hogy a hitelviszonyokat kell sürgősen rendezni. És e tekintetben örömmel vettem ki a t. miniszter úr beszédéből, hogy ezt öntudatosan akarja keresztül vinni. És annyival is inkább kell ezt önálló alapra fektetni, mert jól tudjuk mindnyájan, tudja bizonynyal a t. miniszter úr is, hogy a meghozott mezőgazdasági és iparhitelszövetkezeti törvényben az iparosok hitelviszonyaira nincsen gond fordítva, hogy miképen lehet és kell az iparosok hitelviszonyain segíteni. Tudjuk jól, hogy egészen más egy kis, vagy középbirtokos hitelviszonya, a kinek van telke, háza, és egészen más egy iparos hitelviszonya, a kinek összes vagyona, az ő becsületességében, munkásságában, munkatudásában és munkapadjában van. Tehát más alapokra kell fektetni a hitelviszonyait, mint a minő a mezőgazdaságnál van. És ezen a téren egy hatalmas tevékenység vár a t. miniszter úrra; ha megtalálja az igazi módot, a melyben az iparos hitelviszonyai kielégítést fognak nyerni, úgy akkor nemcsak minden iparosnak háláját hanem, az ország háláját is ki fogja érdemelni. *(Helyeslés. Úgy van! balfelől.)*

Nem mulaszthatom el, t. ház, hogy a kisiparosról szólva, meg ne emlékezzem a kisiparosok kiképzésére vonatkozó intézményekről. Mindnyájan tudjuk, hogy a magasabb kiképzés körül a kormány meglehetős tevékenységet fejtett ki. Azonban ezt a tevékenységet nem találjuk meg minden fórumnál. Igy nem találjuk meg az iparoktatási tevékenységet a legalsó fokon. És hogy miért nem találjuk meg azt ezen a fokon, az már magában az iparos tanonczoknak felvételében gyökerezik. Mert, mikor azt látjuk, hogy az ipartanonczok legnagyobb része a falukról jön be a nélkül, hogy irni és olvasni tudjon, akkor mi történik? Az alsóbb fokon, az ipariskolában, az egész tanonczidő alatt az irni és olvasni tudásra fordítanak gondot, és így tulajdonképeni szakképzést az a tanoncz nem nyerhet az alsóbb fokú ipariskolában. Igy elsősorban meg kell szorítani a tanonczfelvétel mikéntjét és nem szabad megengedni, hogy olyan iparostanoncz lépjen erre a pályára, a ki még irni és olvasni nem tud. Mert ha valahol kell képzettség, úgy mindenesetre az iparos osztálynál kell. Hacsak nem akarjuk, hogy a kontárok egész serege özönölje el az iparospályát. Azért, ha e megszorítást keresztülviszszük, akkor majd más elem fog lépni az ipari pályára; mint a milyen volt azelőtt, a mikor még hat iskolát végzettek is léptek az ipari pályára.

Beismerem, hogy e téren is történt valami, a mennyiben szakipariskolát állítottak fel, a hol a kiképzés egyes csoportok szerint halad osztályonként. Én azonban nem vagyok az osztályozás híve, inkább szeretném, hogy bizonyos szakszerű megosztása történjék az alsófokú ipariskolákban a tanonczoknak, nem pedig osztályról-osztályra, minthogy kivánatos, hogy az alsófokú ipariskolák, melyek most tulajdonképen leginkább az irás és olvasás tanításával töltik el idejüket, a szakoktatást eszközölhessék, mi csak úgy érhető el, ha kellő megszorítással élünk és megköveteljük, hogy legalább 4 elemit, vagy 6 iskolát végezzenek, tehát a 4 elemin kivül két ismétlőt, és így jöjjenek az ipari pályára.

Másodsorban egy nagy dologra, — bár kicsinynek látszó, — hívom fel a t. miniszter úr figyelmét. A tanítási idő jelenleg többnyire esti 7 óra után kezdődik. Ez a legszerencsétlenebb beosztás, a mely képzelhető. Mert, hogy várjunk figyelmet és éberséget attól a tanonctól, ki egész nap reggeli öt órától fogva folyton dolgozik és szaladgál? Hogy tudjon az este 7 órakor vigyázni? Nem fog-e elaludni, nem fogja-e az iskolában kipihenni az egész nap fáradozásait? *(Úgy van! a baloldalon.)* Ha azt akarjuk, hogy a tanonczisko láknak eredménye legyen, tessék a tanítás óráját vagy a nap délelőttjére, vagy délutánjára tenni, hogy az iparos-tanoncz örömmel menjen oda és éber figyelemmel követhesse az előadottakat.

Nagyon fontos, t. ház, a mint a t. miniszter úr is jelezte, a vásárügy rendezése. Mindannyian egyetértünk abban, a mit elmondott, mert mindannyian látjuk a nagy demoralizáló hatását a vásároknak az iparososztályra, mert a vásárok ma már oly rengeteg számban vannak, hogy már a legutolsó község is igényt tart vásárra, és mindez csak azt szüli, hogy az iparososztály egy része elszokik a munkától és inkább a

Digitized by Google

könnyelmű életre adja magát. Nem kivánatos tehát, hogy a vásárok ily nagy számban fentartassanak, sőt a legszükebb határok közé kell azokat szorítani.

Épigy nagyon fontos, hogy a miniszter úr gondoskodjék arról, hogy az iparosokra szintén veszélyes ügynöki üzletek korlátoztassanak, hogy ne jöjjenek minduntalan Bécsből, Prágából és Grácból szabó, czipész és mindenféle más ügynökök, hogy a legnagyobb raffinériával igyekezzen megrendelőket fogni, hogy náluk csináltassák szükségleteiket.

Épily fontos és tudom, hogy a miniszter úr programmjába tartozik, a munkaközvetítés czélszerű rendezése, mi szintén igen fontos az iparosokra. Épúgy örömmel hallottam a betegsegélyező pénztárra vonatkozó megjegyzéseit, mert tapasztalataim vannak arra nézve, hogy mily ferde irányban működnek a betegsegélyező pénztárak a legnagyobb részben, a mely intézménynek egészséges alapokra fektetése egyik legfontosabb kérdését képezi az iparososztálynak.

Nem hallgathatom el az iparosok érdekében azt a visszaélést, mely úgy a fegyenczipar terén, mint a javítóintézetben végzett kisipari munkákban nyilvánúl. Tudomásom van, hogy ily javítóintézetekben kivülről rendes megrendeléseket fogadnak el egyes családoktól. Ezt a kisipar érdekében, nem szabad megengedni. Van elég ága az iparnak, a melyben úgy a fegyenczeket, mint a javítóintézetbelieket oktatni lehet, a mi nem fogja sérteni a kisiparosok érdekét.

Még egy dologra hívom fel a miniszter úr figyelmét és ez az iparosok nyugdíjügye. Ez egy nagy előtanúlmányt igénylő kérdés, melyet azonban meg kell oldani, mert a szocziális mozgalmak, melyek mindinkább útat törnek maguknak, nem fognak szünetelni és inkább mi menjünk egy lépéssel előre, semhogy úgy dobjanak bennünket előre. Óhajtom, hogy a miniszter úr e tekintetben az előtanulmányokat megtegye, mert tudomásom szerint vannak ipartestületek, melyek ez irányban már alapszabályokat is dolgoztak ki és megerősítés végett a miniszter úrhoz fordúltak. Már pedig kivánatos, hogy ezen ügy ne incidaliter és egyes kérvény folytán oldassék meg, hanem lehetőleg egységes alapon. Legyen szabad itt a miniszter úr figyelmét felhívnom arra, hogy ha a betegpénztár ügyét méltóztatik rendezni, méltóztassék gondolkodni a felől, nem volna-e lehetséges a betegpénztárakkal, a melyek nagyon sokban azonosak a nyugdíjintézménynyel, a mennyiben betegség esetén napidíjjal látják el az iparosokat, összeköttetésbe hozni a nyugdíjintézmény megoldását. Én ezt csak mint eszmét vetem fel, a melylyel talán lehetséges volna a munkások nyugdíjügyét megoldani.

A mi az iparpártolást illeti, legnagyobb mértékben osztozom azok véleményében, a kik minden társadalmi faktort megmozgatnak arra, hogy valahára már vessük le azt a szokásunkat, hogy mindig majmoljuk a külföldet és csak az a jó, a mi külföldről jön, hanem elégedjünk meg azzal, a mit itthon elő tudunk állítani és ez irányban szép tere van az egyes társadalmi köröknek. Kivánatos volna, hogy ezen üdvös mozgalom országszerte egyöntetűen létesüljön s hogy ennek példáját elsősorban maga a képviselőház adná meg és a képviselők pártköréből indúlna meg egy erőteljes akczió a magyar ipar pártolása érdekében, melyet minden hazafi igazán kiván és óhajt. Járjon a képviselőház jó példával elől. Az tagadhatlan, hogy a magyar ipar pártolására kevés gond fordíttatott a múltban. Egy példát vagyok bátor erre nézve felhozni, azt hiszem a miniszter úr ezt meg fogja korrigálni. Nyáron Zimonyban jártam, ott megnéztem az ezredévi emléket s mondhatom, hogy hazafiúi lelkem egész felháborodásával tapasztaltam, hogy midőn nevünket az emlékkönyvbe be akartuk irni, azon a lépcsőn, mely a terembe felvezet, a vaslépcső minden fokán bécsi czégnek a neve olvasható. Ha mi így fogjuk fel a hazai ipar pártolását, hogy az ezredéves emlékhez is külföldről hozzuk be az anyagot, mikor e téren versenyképes iparunk van, ez nagy szégyen a magyar iparra, de a kormányzatra is.

Ezeket előrebocsátva, merem mondani, hogy az a nagy válság, a mely mezőgazdaságunkat érte, a legnagyobb részben ráutalható az ipari hanyatlásra és visszamaradásra, mely Magyarországot úgy a gyáripar, mint a kisipar és a kereskedelem terén jellemzi. Ha Magyarországon úgy a kisipart, mint a gyáripart és a kereskedelmet alkotmányos életünk kezdete óta oly nagy erélylyel támogatták volna, mint, a mint látszik, most támogatni fogják, úgy nem érte volna mezőgazdaságunkat az a válság, a mely alatt sinylődünk.

Én a ki a kisiparról beszéltem, korántsem vagyok ellensége a gyáriparnak, sőt határozottan oly faktornak ismerem el, mely nélkülözhetetlen egy oly államnak, a melyik igazi nyugati kulturára törekszik, mert lehetetlenség, hogy képes legyen megfelelni és kielégíteni a kulturigényeket, melyeket az államháztartás megkövetel, ha gyáripar nincs, ha százmilliók mennek ki az országból gyári termékekért, mert ezt mind a földből pótolni lehetetlen. *(Igaz! a baloldalon.)* Az eddigi gyáriparnak főhibája a financzirozás volt, ezt mindnyájan tudjuk, mert a financzirozást rendszerint oly alapokra fektették, hogy mire a gyár működésbe jött, nagyobbrészt fel lett emésztve a tőke, és akkor még a gyár ki volt téve azon óriási osztrák versenynek, a mely kartellek útján is a magyar gyár megbuktatására mindent elkö-

Digitized by Google

vetett. Hogy Magyarországon a vasipar tért tudott magának hódítani, annak oka az, hogy maga az állam vette fel a versenyt a külfölddel. Maga az állam vette kezébe a gyáripart a vasműveknél és a gépek készítésénél, és ez tette lehetővé, hogy Magyarországnak gépipara versenyezhet a külföld bármely gépiparával. S itt elismeréssel adózom azon intéző köröknek, a melyek a magyar államvasut gépgyárát fölemelték és virágzásra juttatták; de másrészt az a gondolat érlelődik meg bennem, vajjon nem volna-e czélszerű most már, midőn az államgépgyár és mellette más gépgyárak is, így például az aradi virágoznak, az államigépgyárt részvénytársaság alapjára fektetni és az államnak felszabadúló millióit egy más olyan iparágba fektetni, a mely eddig nem tudott meghonosodni, így például a textiliparba. Nagy szolgálatot tenne az állam a magyar iparnak azáltal, hogyha azon térről, a hol már megtette kötelességét, visszalépne, és millióit más iparágba fektetné bele. *(Egy hang a baloldalon: Nincs pénz!)*

Épen azért, mert a mint a t. képviselőtársam mondja, nincs pénz, és mert nehéz felvenni a versenyt a külfölddel, épen azért abból az iparágból, a mely már feltétlenül versenyképes, vissza kell vonni a milliókat és olyan iparágba áttenni, a mely nem képes az óriási versenynyel szembeszállni. Tudnék példát felhozni, hogy a mely perczben Magyarországon egy iparág létesíttetett, másnap már az osztrák gyárak 30 perczenttel leszállították az árakat. Ott kell tehát fellépni a kormánynak, a hol a magánvállalkozás nem képes szembeszállni a külföldi versenynyel.

A gyáriparról szólva, az alkalmazottakra vonatkozólag is van egy megjegyzésem. Tudjuk azt, hogy eddig a gyárakban a munkások napidíjjal vannak alkalmazva, azonban semmi biztosítékuk sincs arra, hogy öreg napjaikra önmagukat, vagy családjaikat eltarthatják. Nem lenne-e czélszerű, ezen gyárakban állandó munkáscsaládokat képezni, és pedig olyképen, hogy a fizetés, a melyet a munkás napidíjúl húz, alapját képezze az évi fizetésnek, de a mellett fentartassék a szakmány-munka rendszere is, a mely neki fizetésén felül 30—40%-ot biztosít. Igy aztán nem bizná el magát fix fizetésében; mert ha csak fix fizetést kap, és esetleg ebben bízva, el hanyagolja kötelességét, vagy betegség ürügye alatt ok nélkül otthon marad. Hogy ez meg ne történjék, adjunk neki szakmánymunkát is, mely ösztönözze őt arra, hogy otthon ne henyéljen, hanem örömmel menjen a gyárba és munkásságát a legerősebben fejtse ki. Ezt az újítást szintén fel lehet használni a munkáskérdés megoldására. Ez csak egy eszme akar lenni, a mely hozzájárúlhatna ahhoz, hogy a munkáskérdést gyökeresen és tökéletesen oldjuk meg.

A közlekedési vonalak tekintetében szintén örvendetes javúlást látok, a mennyiben az a szédelgés, a mely a múltban »viczinálizmus« név alatt volt ismeretes, ma korlátok közé van szorítva, és főleg a legközelebb benyújtandó revizionális törvényjavaslattal, hiszem, hogy teljesen meg lesz szüntetve. Ez kivánatos is, mert engem korántsem nyugtat meg a t. miniszter úr azon kijelentése, hogy hiszen alig 20 millió korona veszteség hárúl az államra, a vasutak összes értékét véve számításba. Engem csak az nyugtatna meg, ha látnám, hogy a befektetés nem veszteséggel, hanem határozottan nyereséggel jár, mert minden vállalatnak, a mely prosperálni tud, idővel mindig nagyobb és nagyobb nyereséget kell felmutatnia. Tehát midőn ily hosszú fennállás után tőkeveszteségről beszélünk, e kijelentés nem nyugtathat meg bennünket és nem szanálja a múltak mulasztásait.

Elvártam volna az igen tisztelt miniszter úrtól, hogy említést tegyen a keskenyvágányú vasutakról is. Mindnyájan tudjuk, hogy sok helyen, a hol keskenyvágányú vasút teljesen kielégítette volna a közgazdasági követelményeket, rendes vágányú vasútat építettek. Elismerem, hogy talán hadászati szempontból nagyon fontos, hogy egyenlőek legyenek a vágányok, azonban oly tőkeszegény országnak, mint mi vagyunk, nincs oka luxust űzni, hanem nagyon is figyelnie kell minden befektetésnél arra, hogy az hasznot hajtson.

A mi a vizi utakat illeti, itt is örömmel látom, hogy egy kis lendület mutatkozik. Szinte megfoghatatlan, hogy egy ország, a melynek Dunája, Tiszája, Drávája és Szávája van, a forgalomnak oly jelentéktelen részét bonyolítja le a vizi utakon. Németországban egy kis — nem is folyó, — csak csatornácska, a Spree, milyen óriási szerepet játszik. Merem mondani, hogy majdnem több forgalom bonyolíttatik le a kis Spree-n, a mely alig 20 öl széles, mint a Dunán. És akkor, midőn a vasutak terén oly nagyszabású befektetéseket eszközöltünk, szinte csodálatos, mint maradhatott ennyire hátra a vizi utak felkarolása. E tekintetben talán lehet mondani, hogy egyik a másiknak rovására maradt vissza; talán épen a viczinális túltengésnek tudhatjuk be részben, hogy a vizi utakra nem fordítottak nagyobb gondot. Örömmel üdvözlöm, hogy a miniszter úr úgy a vizi utak felhasználásával, mint új csatornák építésével ezen nagy hiányt korrigálni akarja. Épúgy örömmel konstatálom, hogy egyik fő törekvése arra irányúl, hogy egyetlen fő-empóriumunkat, Fiumét is ilyen irányban fejleszsze, és oly intézményeket létesítsen ott, a melyek Magyarország külkereskedelmi igényeit is kielégíthetik. E téren szükségesnek tartom, hogy ott egy hajógyár építtessék, nemcsak ezen ipar fejlesztése

Digitized by Google

szempontjából, hanem hadászati és magyar közgazdasági szempontból is, hogy igenis ott épüljenek valahára tengeri hajók, hogy ne egyedül Póla, az osztrák kikötő foglaljon le magának mindent.

T. ház! Midőn a külkereskedelemről beszélek, a melynek határozottan nagyon lelkes harczosa vagyok, lehetetlen, hogy ismét vissza ne térjek e hó 10-én mondott beszédemre, a midőn hangsúlyoztam, mennyire éber figyelemmel kell kisérni Magyarországnak a külügyi alakulásokat, hogy esetleg már a közel jövőben nagy családásoknak kitéve ne legyünk.

Lehetetlen, t. ház, hogy azok, a kik a magyar kereskedelem történetét ismerik, vagy be tudnak tekinteni Magyarország jövő kereskedelmébe, ne mérlegeljék azokat a viszonyokat és konjunkturákat, a melyek közeli szomszédságunkban, a keleten alakúlnak. *(Zaj.)* Igen kérném a t. ház szives figyelmét, *(Elnök csenget.)* mert nagyon fontos dolog az, a melyről szólok; kérem tehát a t. házat, méltóztassék felszólalásomat egy kis figyelemre méltatni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mindnyájan érezzük és tudjuk azt, hogy Magyarország külkereskedelme mindinkább egy vaskapocscsal lesz körűlvéve. Mindnyájan látjuk és tudjuk, hogy Magyarország úgyszólván földrajzi fekvésénél fogva a neki adott külkereskedelmi irányban mindinkább veszít a területből; mindnyájan látjuk azt, hogy az a terület, a melynek a közgazdasági befektetéseket illetőleg tulajdonképen Magyarország örökének kellene lenni, mindinkább el lesz foglalva egy szövetséges hatalom, Németország által. Csak a vak nem látja, t. ház, hogy minő pozicziót foglalt el Németország Kis-Ázsiában. Ezelőtt néhány esztendővel hallottuk Bismarck szájából, hogy neki a Kelet Hekuba. Ma másként van. Ma a Kelet Németország egyik legfontosabb közgazdasági pozicziója képezi. Ma már látjuk azt, hogy Németország Kis-Ázsiában a legnagyobb befektetéseket eszközli. Én már múlt beszédemben jeleztem, hogy maholnap arra ébredünk, hogy Németország egy kikötőt vesz bérbe Kis-Azsiában. Olvastuk a Budapesti-Hirlapban, de olvastuk más hirlapokban is, hogy Németország protekturátusra törekszik Kis-Ázsiában, és olvastuk azt is, hogy a németeknek adott vasuti engedmények kompenzácziójaként Oroszország Kis-Ázsia északi részében követel magának kizárólagos jogot vasútépitésre. Ha ezt látjuk, t. ház, a mi pedig a tényeknek megfelel, vajjon nem fontos dolog-e, hogy a magyar parlamentben gondolkodjunk és beszéljünk arról, vajjon ezek a térfoglalások nem teszik-e koczkára jövő fejlődésünket, Magyarország közgazdaságának létérdekét? Mert ha valahol van hely, a hol terjeszkedhetünk, ez csak a Balkán és Kis-Ázsia lehet. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

Engedje meg a t. ház, hogy ezt a kérdést tovább szőjjem. Kérdés, vajjon nem vagyunk-e legközelebb kitéve annak, hogy az a befolyás, a mely ma Kis-Ázsiában a nagy Németország által gyakoroltatik, nem fog-e átvitetni a Levantére is? Nem fogjuk-e maholnap azt látni, hogy Macedoniában, Albániában is német vasutak is épülnek? És kérdem, t. ház, hogy ki az oka hogy ez bekövetkezhetett? Oka elsősorban diplomácziánk, mely nem tud érvényt szerezni a mi érdekeinknek a hármas szövetség kebelében. Volt idő, mikor mi dirigáltunk a hármas szövetségben, Andrássy idejében; de az az idő ma már letűnt. Ma e szövetség bázisát azon a területen sem használjuk fel, melyhez tulajdonképen nekünk volna elsősorban jogunk, hanem felhasználja egy másik szövetséges hatalom, és pedig a hármas szövetség bázisával, tehát tulajdonképen a mi tekintélyünkkel is, a mi érdekeink ellen.

T. ház! Ha Kis-Ázsiáról nem is szólok, kérdem, vajjon azon politikának, melynek eredménye Bosznia okkupácziója volt, nincsen-e követelménye, nem kivánta volna-e meg feltétlenül már régen, hogy az a vasút, melyet mi Szerajevóig kiépítettünk, ne ott találja végpontját, hanem Novibazáron keresztül Mitroviczáig és Szalonikiig, másrészt Thessaliáig és innét Athénig az összeköttetést.

Nagyon fontos dolgok ezek, melyeket itt mondtam, és életkérdése a magyar közgazdasági politikának, hogy Magyarország felé vonja a Balkán-államoknak közgazdaságát, és így azon részét is, mely jelenleg a török birodalom hatalma alatt van; mert ha mi nem teszszük, majd megteszi más. És e tekintetben felhívom az igen tisztelt miniszter úr figyelmét, hogy azon jogkörnél fogva, a melylyel ő és a miniszterelnök úr a külügyi politika vezetésében bír, méltóztassék odahatni, hogy a Balkánnak törökbirodalmi részén, — kompenzácziókép azon terjeszkedésekért, melyeket Németország Kis-Ázsiában tett — követelőleg lépjünk fel, hogy a Szerajevóig kiépített vasút a mondottam irányokban tovább az összeköttetést, s így a kiépítést megnyerje. Fontos dolog, hogy közgazdaságunkat, kereskedelmünket ezen államokba bevigyük és nem szabad, hogy tisztán könnyelműségből, nemtörődömségből, vagy hajlongásból egy másik nagyhatalom előtt, a bennünket megillető jogok respektálását ne követeljük. Ha minden állam, a legtávolabb eső is, azonnal kompenzácziót kér, mihelyt érdekeit, melyek ha csak látszólagosak is, sértve érzi, miért álljon el attól épen Magyarország, vagy Ausztria-Magyarország? Miért hozzuk a nagy áldozatokat a hármas szövetségért? Azért, hogy magunknak ott ne követeljük érdeksérelmeink kompenzácziójat, s engedjük, hogy Németország lefoglalja jövőre egész Kis-Ázsiát, s ki legyünk

Digitized by Google

téve annak, hogy még a Balkánból is kitoljon? Ez nem lehet külügyi politikája Ausztria-Magyarországnak! Ha Ausztriának nem érdeke, Magyarországnak igenis, létérdeke, hogy megvédje azokat a pontokat, melyeket neki jövő kereskedelmi fejlődése, történelmi tradiciója, fekvése, előír.

Nem akarok tovább menni ezen a téren; nem akarom fejtegetni az előnyöket, a melyek a külkereskedelemből egy országra háramlanak, nem akarok rámutatni azokra a mulasztásokra, melyeket elkövettünk azáltal, hogy az önként kínálkozó piaczokat nem biztosítottuk magunknak. Remélem azonban, hogy legalább azon a téren, a hol igazán létünk van veszélyeztetve, talpunkra állunk és nem engedjük, hogy a hármas szövetség égisze alatt, hogy Németország bennünket figyelmen kivül hagyva, annyira terjeszkedjék, hogy maholnap vasgyürüvel vegyen bennünket körül, megteremtve a német egységet, mely nem lehet egy magyar ember óhajtása sem, pedig félő, miszerint hamarább mint gondoljuk, be fog következni, miként a jelek Ausztriában nagyon is mutatkoznak.

Ezeket voltam bátor a kereskedelmi tárczával kapcsolatosan a ház szives figyelmébe ajánlani. Hiszem, hogy az az irány, a melyet megpendítettem, minden magyar ember érzésével találkozik. Miről már meggyőződtem magánérintkezés útján is, hogy mindannyian fájlaljuk, hogy a közvetlen Keleten is olyan kevés befolyás jut nekünk. Remélem, hogy azon erőteljes ipari és kereskedelmi politika, a mely most kell, hogy lábrakapjon, részt fog követelni magának a külpolitikában, és követeli az elsőbbséget piaczokban, főkép azon területen, a melyhez nekünk elsősorban jussunk van, és kompenzácziót követelünk mindenütt, hol valamely állam térfoglalása érdekeinket csorbítja. Azon reményben zárom felszólalásomat, hogy pártkülönbség nélkül komolyan foglalkozzunk Magyarország jövő közgazdasági problemájával, úgy bent, mind a határokon kivül. Politikai okokból is, de pártállásomnál fogva sem lehetek bizalommal a t. kormány iránt s így a költségvetést nem szavazom meg. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Elnök: Az ülést öt percze felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: T. ház! Az ülést folytatjuk. Szólásra következik?

Molnár Antal jegyző: Kovács Pál!

Kovács Pál: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Előre kell bocsátanom, hogy felszólalásom tárgya részben a földmivelésügyi tárcza ügykörébe vág. Tekintettel azonban arra, hogy a kérdéses intézkedés végrehajtása elsősorban a kereskedelemügyi miniszter úr érdekkörét érinti: ennélfogva itt fogom azt előadni, már csak azért is, hogy a t. ház becses figyelmét ne kelljen még egyszer igénybe vennem. *(Halljuk!)*

T. ház! A racziónális forgalmi politikának a modern és jó közlekedési eszközök s a legnagyobb skrupulozitással megállapított szállítási tarifák képezik biztos alapját. Erre való tekintettel nagy gondot kell fordítanunk arra, hogy az országban előállított iparczikkek és csekélyebb értékü árúk nagyobb távolságra való szállítása úgy a szállító, mint a termelő, mint a fogyasztó közönség érdekeinek szem előtt tartásával megkönnyíttessék, és lehetőleg alacsony tarifákkal elősegíttessék. *(Helyeslés jobbfelől.)* Midőn évtizedekkel ezelőtt inauguráltuk forgalmi politikánkat és megkezdtük piaczainkat saját terményeink részére visszahódítani, első feladatunk volt a forgalom emelése és biztos lebonyolítása czéljából a már meglevő vasutak államosítása és újból való kiépítése. Tagadhatatlan, t. ház, hogy úgy a kormányok, mint maga a társadalom is az utolsó 20 esztendő alatt oly áldozatokat hoztak vasuti hálózatunk fejlesztése érdekében, a minőt alkotmányunk visszaállítása óta más téren alig tudnánk felmutatni. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)*

Még 1878-ban összesen 6900 kilométernyi vasutunk volt, már 1898-ban, tehát 20 évvel később már 16.800 kilométer, vagyis majdnem 10.000 kilométerrel több annak hossza, és évről-évre folyton emelkedik még az új vonalak száma, mert így kivánják azt a helyi érdekek és így kivánja iparunk és kereskedelmünk fejlődése. A vasutak államosításával és új vonalak építésével járó nagymérvü beruházások és rendkivül nagy tőkebefektetések azonban elvonták erőnket, és mondhatnám elterelték figyelmünket a vizi utak, az úgynevezett belhajózás fejlesztésétől. Nem a folyamhajózást értem, mert e tekintetben folyóink szabályozásával tettünk valamit, de számottevő, modern berendezésü, olyan hajózható csatornáink, a minők az ország közgazdasági érdekeinek szempontjából kivánatosak lennének, még nincsenek, és alig van kilátásunk arra, hogy hamarosan legyenek. Kellőleg kifejlett és kulturális szempontból erős államokban, az állam és társadalom között megoszlik a modern intézmények fejlesztése. Ezt tapasztaljuk minden kulturállambau és ennek kell tulajdonítanunk, hogy egyes nyugati államokban az állam és társadalom együttmüködése következtében a belhajózás szempontjából szükséges vizi utak, illetve hajózható csatornák oly nagy mérvben vannak kiépítve, és még folyton fejlesztik azokat. Az ipar és kereskedelem fejlődésével mindinkább előtérbe lép a csekélyebb értékü árú forgalomba hozatala, melynek tömeges

Digitized by Google

szállítására a megengedhető alacsony tarifák következtében egyedül a vizi utak alkalmasak.

De nemcsak e miatt, hanem úgy a belforgalom, mint a külkereskedelem czéljaira szánt mezőgazdasági terményeink olcsó szállíthatása szempontjából nagyon kivánatosak azok, a nélkül, hogy vasutaink forgalmát csökkentenők, vagy azok jövedelmét bármily tekintetben és irányban tangálnók. Nem lehet feladatom, hogy az európai kontinensen lévő hajózható csatornák számát, azok évi forgalmát, vagy közigazgatási szempontból való fontosságát itt részletesen előssoroljam, mert az igen messze vezetne. Hogy azonban a vizi utak közhasznú forgalmáról és azok forgalmi előnyeiről tiszta képet alkothassunk, a t. képviselőház engedelmével két kisebb nyugot-európai állam hajózható csatornahálózatát leszek bátor példakép felhozni, mielőtt tulajdonképeni tárgyamra áttérnék. *(Halljuk! Halljuk!)* Ezek: Belgium és Hollandia. Azért választottam ezen két országot, mivel aránylag ott van a legtöbb hajózható csatorna és mivel ezen országok egyikében van a legsűrűbb vasuti forgalom. Belgiumnak mintegy 2200 kilóméter hosszú belhajózási vízi utjai vannak jelenleg, a melyek szerves összefüggésben állanak a nagy kiterjedésű vasuti hálózattal. Ennek tulajdonítandó, hogy Belgiumban vannak jelenleg a legkedvezőbb, legolcsóbb teherszállítási tarifák. Az átrakodási állomások létesítése következtében nagy mértékben emelkedett ott a vizi-uti és vasúti forgalom is. Ott bizonyult be az Egyesült Államokban már régóta ismert azon közgazdasági tény, hogy helyes forgalmi politika mellett a vizi utak a vasutak forgalmát nemcsak, hogy nem károsítják, hanem még nagy mértékben elősegítik és azok egymást kiegészítik. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* és így a nagyfontosságú közigazgatási érdekeket nagy mértékben előmozdítják.

Hogy csak pár példát hozzak fel, 1897-ben Belgiumban a vizi-utakon 820 millió tonna kilométer forgalmat bonyolítottak le. Ez nagy eredmény, olyan, hogy még Franciaországban sem bonyolítottak le olyan nagy forgalmat, mint ezen kis államban csupán a vizi-utakon. De még fontosabb előnyeit látjuk a hajózható csatornáknak Hollandiában. Hollandiát a csatornák klaszszikus országának szokás nevezni és egészen helyesen, mert vannak nagykiterjedésű vidékei, a melyeken egyedül a csatornák képezik a közlekedési utakat, pedig sehol a világon nem találkozunk az elemekkel való küzdelemnek oly erős nyomaival és egyúttal hozzátehetem: azok termékenyítő hatásával, mint Hollandiában, a melynek nagy része mélyebben fekszik a tenger felszínénél. Ép azért a legkülönbözőbb módozatú mesterséges kiszámítasú gőzszivattyúkkal és csatornákkal való öntözést találunk ott. Találunk egy egész rendszeresen kiépített csatornahálózatot, a melynek segítségével virágzó kulturállammá alakították át a kis Hollandiát. Ha a vizépítészet szempontjából tesszük tanúlmány tárgyává országukat, akkor mondhatjuk, hogy az európai államokban együttvéve nem találunk oly sok különféle módját a vizépítészetnek, mint Hollandiában, és ezzel kapcsolatosan kulturájuk is oly magas színvonálon áll sok tekintetben, mint akár Angolországé, vagy a Németbirodalomé, hydrographiai szempontból pedig elsőrendű látványosságot nyújt az egész ország.

Az országon átvonúló folyóutat körülbelül 2000 kilométer hoszuságban szabályozták oly képen, hogy a legnagyobb áradási magasságig töltések között vezettetnek azok, úgy szintén a hajózható csatornák is méter magasságra emelkednek a művelés alatt levő földük fölé, úgy, hogy az idegen előtt az első pillanatra úgy tünnek fel a csatornákon haladó vizi járművek, mintha magas töltések koronáján mennének a hajók. Minthogy a népesedés arányában kevés a művelés alatt levő terület, tehát mesterségesen és nagy költséggel állítják elő azt, és az így nyert területek értékéből fejlesztik és építik a csatorna-hálózatukat. Igy jelenleg a 303.000 hektárnyi nagy kiterjedésű Zuider-tó kiszárításán dolgoznak, a melyen még nem is olyan régen flották közlekedtek. Ezen művelet végrehajtására 190 milliót irányzott elő a hollandi kormány, úgy, hogy a szabályozási művelet hektáronként 1000 forintba fog kerülni. Az egész munkát 33 évre tervezték. A már meglevő és tényleg közlekedési czélokra használt csatornák hossza 2200 kilométert tesz ki. Ebből 18% az állam tulajdona, 30% a provinciáké, 39% a községeké és vállalatoké, 13% pedig a magánosoké.

T. ház! Az első pillanat benyomása alatt azt mondhatnák, hogy ott különleges viszonyok voltak, a kényszerítő okok a csatornák építésére, mivel az ország topografiai viszonyai úgy kivánták, vagy mivel az ország pénzügyi viszonyai azt megengedték. Ezek a különleges viszonyok nálunk is épúgy megvannak, mint másutt és a mi viszonyainknak és szükségleteinknek megfelelő alkotások épúgy létesíthetők, a mint ezt beszédem folyamán lesz szerencsém a t. háznak bebizonyítani. *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* Hogy azonban biztos sikert érhessünk el, a társadalomnak is részt kell vennie minden közhasználatú eszköz létesítésében. Igy a csatornák építésére elsősorban az érdeklett vidékeknek kell a közreműködéshez hozzájárúlni, mint a mely vidékeket a csatornák érintenek.

Az elmondottak után ne méltóztassék a t. ház azt gondolni, hogy én a vasutainkat talán feleslegesnek tartom, vagy, hogy forgalmi politikánkat nem tartanám mindenben helyesnek. Elismerem, hogy kifejlett vasuti hálózatunknak tulajdoníthat-

Digitized by Google

juk eddigi kulturális fejlődésünket, valamint iparunk és kereskedelmünk fejlődését is. Sőt szükségesnek és kivánatosnak is tartom, hogy vasutainkat tovább fejleszszük, és kiépítsük; de nem azon az alapon, mint eddig, hanem mint a t. kereskedelmi miniszter úr tegnap az ő tartalmas, gazdag beszédében kinyilatkoztatta, egészen más alapon, a mint ezt majd a helyi érdekű vasutakról szóló törvényjavaslatból lesz szerencsénk megismerni. De elérkezettnek látom az időt arra, hogy a csekélyebb értékű árúk forgalomba hozatala czéljából és közgazdasági érdekeinknek emelése végett most már a belhajózás szempontjából szükséges viziutak, illetve hajózható csatornák létesítésének eszméjével is kell foglalkoznunk, *(Helyeslés. Úgy van! Úgy van!)* még pedig sokkal nagyobb mértékben, mint tettük azt eddig, és nagyobb intenzivítással.

T. ház! A csatornák kiépítésének és a viziutak használásának kérdése foglalkoztatja ma már a világ kulturállamait és egészen helyesen, mert nemcsak fontos közlekedési eszközökül kell azokat tekinteni ma már, hanem nálunk mint földmívelési országban elsősorban földünk termékenyítésére szolgálnak. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Továbbá ott, hol a csatorna létesítésével nagyobb nivókülönbségek keletkeznek, az azokból származó esések iparczélokra fehasználhatók. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Racziónális és gazdaságos kisipart az Alföld bizonyos részein csak akkor fogunk létesíthetni, ha oly hajózható csatornáink lesznek, a minők a jelen kor igényeinek és követelményeinek megfelelnek. *(Úgy van!)* Hogy miért, arra később fogok visszatérni. Alig ismerek országot, a mely kedvezőbb és szerencsésebb helyzetben volna a folyókat illetőleg a mienknél. A Duna, Tisza, Száva és részben a Dráva, a Maros és Körös mind hajózhatók. *(Felkiáltások a jobboldalon: A Vág.)* A Vág is. Mindezek daczára egységes és tökéletes viziúti hálózatot csak akkor fognak képezni, ha hajózható csatornákkal lesznek összekapcsolva. *(Halljuk! Halljuk!)* Minthogy modern alapon létesített hajózható csatornának fel kell ölelnie mindazon fontos közgazdasági érdekeket, a melyek az ország és azon vidék lakossága részéről hozzá fűződnek, és a melyek a befektetett tőkének megfelelő gyümölcsöztetését biztosítják, nézetem szerint — és e tekintetben örömmel üdvözlöm a kereskedelmi miniszter úrnak tegnapi nyilatkozatát, — első sorban legfontosabb volna úgy közgazdasági, mint közforgalmi szempontból a Duna és Tisza felsőrészének viziuttal való összeköttetése. *(Általános helyeslés.)*

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Ez az!

Kovács Pál: A budapest-csongrád-szegedi csatorna volna ez, a mely a szegedi fővonalak egy alkalmas pontjából elágazva Szabadka érintésével Zentáig volna vezetendő. Ez a körülbelül 230 kilóméter hosszú csatorna Pest vármegyét és Csongrád vármegyét szelné át, más megyék északi részét érintené, és egyuttal az országnak harmadik legnagyobb vidéki városát. Szabadkát és vidékét vonná be a viziúti forgalomba. *(Helyeslés.)* Az előbb említett két vármegyét oly részen szelné át, melyen jelenleg nagy kiterjedésű területek egész éven át vizzel vannak borítva. És minthogy megfelelő csatornák nem léteznek, az ott levő belvizek levezetése ki van zárva, úgy, hogy most is azok az ős állapotok uralkodnak, a melyek pár száz év előtt voltak. *(Halljuk! Halljuk!)* Pestmegyében az úgynevezett burjánok, vagy mocsáras területek mintegy 180.000 katasztrális holdat foglalnak el, Csongrádmegyében 150.000 holdnyi terület vonatik el évenként a kulturától. Az előbb említett csatorna kiépítése esetében ebből Pestmegyében mintegy 140.000 hold, Csongrádmegyében az egész 150.000 hold volna megmenthető, mert az összes belvizek csatornán volnának levelezethetők. Az így levezetett belvizeket csekély költséggel öntözésre, talajjavítására lehetne felhasználni, *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* azon területeken, a melyektől elvonatott. *(Élénk helyeslés.)*

T. képviselőház! Az imént említett nagy kiterjedésű vizenyős területek Pestmegyében csak akkor tekinthetők produktiv invesztizióknak, ha öntözésre lesznek berendezve, mert csak így lesz lehetséges az ott nagy mértékben lerakodott szikhumust rövid idő alatt lemosni. Ezen területek ma teljesen értéktelenek, míg a vizmentesítés által a legkisebb számítás mellett is legalább 50—60 forinttal lehet azok holdankénti értékét emelni. Csongrádmegyében a belvizek által elöntött területeknél kedvezőbbek a viszonyok, a mennyiben szárazabb években egy részük ma is kultiválható, mindazonáltal ott is legalább 40—50 forinttal lehetne a területek értékét holdanként emelni. T. képviselőház! Az alföldi községek tulajdonát képező közlegelők kiosztása következtében és folyói szabályozása által nyert árterületeknek mezőgazdasági termények művelésére való felhasználása következtében a szénatermelés évről-évre fogy. Ezek hiányát elsősorban kisgazdáink érzik, kik megfelelő takarmány hiányában állattenyésztéssel abszolute nem foglalkozhatnak. Nagybirtokosok, a kik megfelelő terület és tőke felett rendelkeznek, már megkezdték a mesterséges szénatermelést öntözés segélyével és szép eredményeket tudnak felmutatni ott, a hol az előbb említetteken kivül az öntözéshez szükséges pénz is rendelkezésre áll. Kisgazdáink ellenben csak akkor foglalkozhatnak racziónális állattenyésztéssel, ha olyan csatornáink lesznek, melyek alkalmasak az öntözéshez

Digitized by Google

szükséges viznek csekély költségen való kiszolgáltatására. Midőn 1893-ban egész Európában rossz szénatermés volt, egyes nyugoti államok, de különösen Anglia részére Kanadából szállították a szénát. Kanadában a montreáli kikötőben magam láttam akkor sok nagy hajórakomány szénát, mely Európa részére volt szánva. Akkor merült fel a mesterséges szénatermelés kérdése és azóta folyton kisérleteznek vele. Ha tehát az említett nagy vizmentesitendő területeket egyéb czélra nem is, mint szénatermelésre használnók, már akkor is igen szép eredményeket tudnának felmutatni. De nemcsak erre a czélra lehet felhasználni, hanem rizstermelésre is. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)* A szegedi iparkamara 1898. évi jelentésében a többek közt megemlíti, hogy a kamara területén a rizstermeléssel szép eredményeket értek el. Meg vagyok győződve, hogy ha olcsó és gazdaságos öntözési rendszert tudunk előállítani, a rizstermelés még sokkal nagyobb mérveket fog ölteni, mint eddig, a mi igen örvendetes volna azon vidék gazdasági viszonyaira, mert ezáltal nemcsak az Alföld termőképességét fogjuk emelni és virágzóvá tenni, hanem emeljük kulturánkat, fejlesztjük vasutaink forgalmát és kereskedelmünket.

Ha már most közlekedési szempontból mérlegeljük a csatornák fontosságát, akkor szintén nagy előnyök mutatkoznak. E tekintetben először is mezőgazdasági terményeink olcsóbb szállíthatását kell szem előtt tartani és igy elvitázhatatlanúl igen nagy előnyök mutatkoznak, a mennyiben Csongrád, Békés, Torontál, Bács-Bodrog és Pest vármegye keleti részében mintegy kétharmaddal lennének a mezőgazdasági termények olcsóbban szállíthatók Budapestre, mint eddig. Az egész Tisza-völgye környékéről eddig is hajón szállították a mezőgazdasági terményeket Budapestre, még pedig meglehetős nagy kerülő utakon és nagy költséggel, a mennyiben Szegedtől Titelig a Tiszán, innen pedig a Dunán 6369 kilométert kell megtenni a hajóknak, míg a csatorna kiépítése esetén mindössze 185 kilométer lesz a viziút Szegedtől, illetőleg Zentától Budapestig.

De még nagyobb előnyök mutatkoznak a csekélyebb értékű anyagok szállításánál, például fa ipar, kő, tégla és egyéb építési és mezőgazdasági anyagoknál, vagy mezőgazdasági termények mellékproduktumainál. Előbbiek, mivel az Alföldön nem léteznek és azoknak vasutakon való odaszállítása a magas vasuti tarifa következtében igen költséges, amazok pedig a vasutak szűk ürszelvénye miatt, majdnem ki vannak zárva a forgalomból.

Most, t. képviselőház, áttérek a csatornának előnyös alkalmazására, vagyis annak egyik legfontosabb közgazdasági kihasználására, a mit beszédem folyamán már bátor voltam megemlíteni. A Duna és a Tisza folyó közti nivókülönbség Budapest és Szeged közt 22 méter, ezen esésből 40—50 köbméter vizlefolyás támad, a melyből másodperczenként 8—10.000 lőerő volna kifejthető, mint mellékproduktum. Ezen horribilis produktiv erőt aránylag csekély költséggel lehetne felhasználni villamos erőátvitellel. Ezen erőátvitelt először is a csatorna mentén levő területek öntözéséhez alkalmazandó mótorok hajtására, másodszor a csatornán közlekedő hajók vontatására, harmadszor ipari czélokra, vagy a csatorna környékén levő birtokok mezőgazdasági gépeinek és eszközeinek hajtására lehetne felhasználni.

T. képviselőház! A gyáripar évről-évre nagyobb tért hódít s ennek következtében a kisipar is roppant sokat hanyatlott és szenvedett nálunk, a miről évtizedek óta hiába panaszkodik az érdekelt társadalom, mert nincs módjába rajta segíteni, de különösen nincs az Alföldön. A kisipar ezen nagymérvű hanyatlásának oka nézetem szerint főképen abban leli magyarázatát, hogy olcsó és könnyen kezelhető erő nem áll rendelkezésre. A drága emberi erővel pedig teljesen ki van zárva, hogy kisiparunk versenyképessé legyen, vagy oly olcsó produktumokat állítson elő, a milyenekkel neki versenyeznie kell. A kisipart tehát csak akkor fogjuk ismét lábraállítani és csak akkor versenyképessé tenni, ha a természetadta erőnket nagy kiterjedésű területeken olcsó árban bocsáthatjuk a fogyasztók rendelkezésére; ez, t képviselőház az említett csatorna kiépítése esetén egy igen nagy területen megvalósítható, a mennyiben ott, mint már megemlíteni bátor voltam, mint a csatornának mellékproduktuma áll elő. Minthogy a technika mai fejlettsége mellett az erő egy kabel, vagy drót segélyével nagy távolságra is könnyen vezethető, meg vagyok győződve, hogy ezen az alapon fejlesztve, az alföld nagy kiterjedésű vidékein nemsokára virágozni fog a kisipar, épúgy, mint Németországban, vagy Svájczban, a hol szintén ezen az alapon fejlesztették és szervezték újból a kisipart; természetesen nem azt a kisipart, a melyről nagyon sokan téves nézetben vannak; igy Major Ferencz t. barátom is, a ki mindent oly nagy szakértelemmel és tudással, egész alaposan tárgyal, nagyon téves nézetben van, ha azt gondolja, hogy azt a kisipart kell helyreállítanunk, a mely még a régi czéhrendszer idejében fennállott, mert mai beszédében ezt említette. Azt helyreállítani többé nem lehet, mert annak egyes ágait már teljesen megszüntette a gyáripar, de különben is a kulturális haladás egészen más alapon van, mint volt akkor.

De nemcsak ezért volna ez igen fontos, hanem nagy szolgálatot tenne kisgazdáinknak is, a

Digitized by Google

kik házi vagy mezőgazdasági iparral foglalkoznak.

A csatornák létesítésénél mindenekelőtt egy egységes csatornahálózat-tervezetet kell készíteni, a melynek fokozatos kiépítését az ország belsejéből kiindúlva, lehetőleg hajózható folyóinkkal kell kapcsolatba hozni, mert csak így leszünk képesek olyan expanziv erőt kifejteni, hogy közgazdasági érdekeink a múltnak mulasztásaiért megfelelő rekompenzációt nyerjenek.

T. ház! A modern technikai haladás nem ismer határt, mindig újabb és újabb találmányokkal lép elő minden téren és teremt új iparágakat, teremt új állapotokat és megadja a helyes irányt a kulturális fejlődéshez, a melyet, akarva, nem akarva, el kell fogadnunk, ha versenyképesek akarunk lenni, vagy nem akarunk elmaradni a modern haladástól. Minden ilyen technikai haladás elsősorban az emberi erő mellőzését, valamint a teljesítendő munka olcsóbb előállítását és tökéletesbítését czélozza. És ez így van, a mint az utolsó években már nekünk is sajnosan kellett tapasztalnunk, különösen a mezőgazdasági munkálatoknál, mert ott látjuk elsősorban, hogy a kézimunka folyton fogy, a munkakeresők száma pedig folyton emelkedik, azon tehát csak úgy segíthetünk, ha a fölösleges emberi erőket más irányban foglalkoztatjuk.

Nagyon sajnálom, hogy szorgos kutatásaim daczára nem tudtam megbizható adatokat szerezni arról, hogy a transz-atlanti államokban milyen arányban áll az exportra szánt mezőgazdasági termények művelésével foglalkozó munkásállag a termelt mennyiséggel, viszonyítva a miénkhez. Ezt pedig igen fontos volna tudni ránk nézve, mivel nálunk a modern technikai vívmányok alapján létesített mezőgazdasági berendezések és eszközök még most távolról sincsenek olyan mértékben alkalmazva, mint azokban az országokban, a melyekkel a világpiaczokon versenyeznünk kell. Ezzel rövid idő múlva számolnunk kell, de csakhamar el fog érkezni az idő, mikor akaratlanúl is szemben fogunk állani ezen kérdések megoldásának egész sorozatával. Itt nemcsak beszélni, hanem cselekedni is kell. *(Helyeslés a jobbról.)* Itt a pártpolitikának meg kell szűnni és vállalkoznia kell minden hazafinak, minden embernek arra, hogy azt a vezért, a ki ezeknek megoldására és kivitelére vállalkozik, vállvetve, egyesült erővel és kitartással támogassák, *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* legyen az bárki; itt a személy nem jön számításba, hanem az a vezér, a ki ezt magáévá teszi és végre is hajtja. Ez nem csekély munka, t. képviselőház. A mit itt elmondtam, az alapos tanúlmányon alapszik. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Az elmondottakban röviden vázoltam azokat az okokat, a melyek a jelzett csatorna kiépítését kivánatossá teszik.

A többiekre ez alkalommal nem akarok kiterjeszkedni, nehogy a t. képviselőház becses türelmével visszaéljek. *(Halljuk! Halljuk!)* Ezzel is csak dokumentálni akartam azt, hogy mily fontos közgazdasági érdekek előmozdítására van hivatva nálunk viziutainknak fejlesztése és egy egységes csatornahálózat kiépítése. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

T. képviselőház! Ha a költségvetési vitákat figyelemmel kisérjük, azt látjuk, hogy csekély kivétellel a szónokok legnagyobb része örömest szavazna meg többet, mint a mi az egyes tételeknél előirányozva van, különösen azoknál, a melyek nemzeti kulturánk fejlesztését czélozzák. De nekünk nemcsak azt kell kutatni és keresni, hogy mely tételt kell emelni, vagy törölni, mert azt könnyen megtaláljuk, hanem elsősorban kutatni és keresni kell azon forrásokat, a melyek kulturális fejlődésünket és anyagi jólétünket elősegítik. *(Helyeslés a jobboldalon.)* És ha egyet találtunk, t. képviselőház, arra fel kell hívni a kormány, a közérdekeltség és a közönség figyelmét. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Minden félreértés kikerülése végett meg kell jegyeznem, hogy az utóbb elmondottakra nézve nem vindikálom magamnak a kezdeményezés szerepét, de nem is tehetem azt, mivel azzal már sokan foglalkoztak, sőt nemcsak e tervezettel, hanem még többekkel is, sőt a mennyire informálva vagyok, a budapest-szeged-csongrádi csatornának tervezete már készen is van és elbirálás végett a minisztériumok előtt fekszik.

T. képviselőház! Jelen felszólalásomnak csak az volt a czélja, hogy bebizonyítsam, mily fontos közgazdasági érdekeket lehetne ezzel érvényre juttatni, és hogy az e czélra befektetett tőkét mikép lehetne hasznosan és biztosan gyümölcsöztetni. A midőn tehát a t. kereskedelemügyi, és földmívelésügyi miniszter urak becses figyelmét vizi utaink fejlesztésére és egy egységes csatornahálózat tervezetének tanúlmányozására felkérni bátorkodom, teszem azt abban a tudatban, hogy ismerem a t. miniszter uraknak intencziói és közgazdasági érdekeink iránt eddig tanusított támogatását és jóindúlatát. Meg vagyok róla győződve, hogy ezen, nézetem szerint igen fontos közgazdasági ügyben is alkalmat fognak nyújtani az érdekelt közönségnek arra, hogy véleményét nyilváníthassa. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Minthogy pedig a t. kormány iránt bizalommal viseltetem, és miután a t. kereskedelemügyi miniszter úrnak tegnap elmondott beszédében mindazon fontos közgazdasági érdekeink megvalósítását biztosítva látom, a melyeket az ország érdekében én is kivánatosnak tartok, a költségvetést elfogadom. *(Élénk helyeslés és éljenzés a jobboldalon. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Tóth János jegyző: Komjáthy Béla!

Digitized by Google

Komjáthy Béla: T. képviselőház! Tegnap Kossuth Ferencz t. barátom, a midőn a kereskedelemügyi miniszter úr költségvetésével szemben beszédét elmondotta, annak folyamán hivatkozott arra, hogy a kritikának egy részét elhagyja azért, mert ezt a kötelességet én fogom teljesíteni. Én t. barátomnak és vezéremnek ezt a vezényletét itt honorálni akarván, a t. ház figyelmét kérem. *(Halljuk! Halljuk!)*

De ha már felszólalok, egyúttal eleget akarok tenni annak a parlamenti szokásnak is, hogy az előttem szólott igen tisztelt képviselő úr beszédére megtegyem megjegyzéseimet. *(Halljuk! Halljuk!)* Ezúttal azonban nemcsak ezen szokásnak akarok hódolni, de egy igazán igen kedves kötelességet is akarok teljesíteni. Helyes annak a nagyszabású, mély tudás és tapasztalatról tanúságot tevő beszédnek méltatása már azon szempontból is, a mint azt a t. képviselő úr előadta, hogy amit mondott, az nem pártkérdés, tehát ezen oldalról is *(Halljuk!)* megkisértem, hogy a mennyire egyszeri hallásra azt felfogtam, méltassam; természetesen, elnézését kérem a t. háznak, ha abban a méltatásban, esetlegesen a kritikában, nem leszek olyan erős, mint az előttem szólott t. képviselő úr, mert én nem vagyok szakember, csakis közgazdasági tanúlmányaim közben foglalkoztam az általa felvetett kérdések némelyikével.

A t. képviselő úr azt mondta, a helyes irányú forgalmi politikának legfőbb kellékei: a modern közlekedési eszközök és a legpontosabban megállapított tarifák. Én tökéletesen egyet értek ebben az igen tisztelt képviselő úrral; de vajjon hogyan vegyem ezen kijelentését? Nem-e úgy, a mint én érteni akarom, hogy ez a múlttal szemben bizonyos kritikát gyakorol? Mert neki épúgy, mint nekem és az egész közönségnek tudomása van arról, hogy az iparos, a kereskedő és földmíves osztályokban évek óta erős panaszok hangzanak az itteni tarifarendszer ellen, annak tarthatatlansága, magassága és bonyolúlt volta miatt. Ha tehát valaki oda veti, hogy helyes a tarifaügyet rendezni: akkor nem lehet szemet húnynia az eddig történtek felett sem. *(Igaz! a szélső baloldalon.)* Csak egy tényre hívom fel az igen tisztelt ház és az igen tisztelt miniszter úr figyelmét. *(Halljuk! Halljuk!)* Tény az, hogy sajátságos helyzetben vagyunk mi Magyarországon, itt gombamódra teremnek az úgynevezett »Felszólamlási irodák«, a melyek tisztán abból élnek, és prosperálnak, hogy számítanak és számíthatnak az államvasútaknál alkalmazott emberek és közegek helytelen számítására. Tényleg az ember csodálkozik, hogy a kormányok ezt eddig eltűrni hajlandók voltak. Igaz, lehet arra hivatkozni, hogy a vasúti üzletszabályok szerint köteles a vasút, ha helytelen számítást tesz, s akár kevesebbet, akár többet számít, az illetőket értesíteni, s azoknak igényét kielégíteni; de azt hiszem, hogy Magyarországon alig van ember, ki azt mondhatná, hogy neki valamit önként valaha visszafizettek. Rendesen csakis felszólalás esetén szokott ez történni. Milyen nagyok ezek a visszaélések, abból látszik, hogy az illető intézetek 25—30 perczentet követelnek azon összegből, melyet vissza tudnak dolgozni a jogtalanúl kivetett tarifa-összegekből. Ha jól emlékszem tavaly, gondolom a kassai iparkamara, ez irányban felirást is intézett a kormányhoz, melyben — a statisztikára nem tudok persze visszaemlékezni részletesen, — de emlékszem, több gyári vállalatot hozott fel, melyek évenkint nagyobb összegeket voltak kénytelenek reklamálni. Arra emlékszem, hogy egy ottani részvénytársaság, egy esztendőben 13.000 forintot követelt vissza, mint a mennyivel többet számítottak fel neki. Méltóztassék az igen tisztelt miniszter úrnak utána nézni, és azt hiszem, ebben nekem igazat fog adni.

Azt mondja az előttem szólott t. képviselőtársam, mikor a vasútakat említette, hogy ebben az országban az utóbbi időkben úgy a kormány, mint a társadalom minden lehetőt megtettek, vasútügyünk fejlesztésére. De azt mondja, erre szükség volt a kereskedelem fellendülése és a helyi érdekek kielégítése szempontjából is. Én készséggel elismerem, az ország nagyon sok áldozatot hozott, sőt fájdalmasan tudom azt is, hogy a társadalom is igen igénybe volt véve, de azt már határozottan kétségbe vonom, hogy a mi vasúti hálózatunk ilyen kiépítése, mint a milyennel találkozunk, az ország, de különösen a helyi érdekeknek megfelelt volna.

Tény, hogy óriási költségbe kerültek ezen vasútak, és hogy nagyon helytelen kifejezést honosítottunk meg, a mikor azt mondtuk, hogy helyi érdekű vasutakat építünk, mert hivatkozom igen tisztelt barátom szakértelmére és arra a közvetlen tapasztalatára, a melyet az országban tett, hogy azokat talán helyi érdekű vasutaknak nem is szabad nevezni, hanem magán érdekű vasutaknak. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Csak egy példát hozok itt fel arra nézve s a példát úgy hozom fel, hogy nem fogom megnevezni, hol történt, azt hiszem a t. kormány meg a ház kitalálhatja. Van egy vármegye, a hol az ilyen helyi érdekűnek nevezett magánérdekű vasútak építése valóságos mánia volt és mi történt? Nemcsak, hogy ezen vasutak a bukás szélén állanak, hanem a vármegye és annak minden községe is óriási megterheltetés alatt van, és bár az országban azt hiszik, hogy ez az egyik leggazdagabb vármegye, nem régiben az igen tisztelt pénzügyminiszter úrnak

Digitized by Google

törvényjavaslatot kellett beterjesztenie, a melyben adóleírásokat hoz javaslatba, mert e vármegyében nem voltak képesek az adót behajtani.

Azt mondja az igen tisztelt képviselő úr, és megvallom, a beszédének ez a része az, a melyre leginkább óhajtok válaszolni, illetőleg véleményemet megmondani, elérkezett már az idő Magyarországon arra, hogy itt a viziutakat minden irányban fejlesszük, öntöző csatornákat létesítsünk. Ezeknek közgazdasági hasznát szépen ki is fejtette itt a ház előtt. Ugyanazon nyomon haladt, a mely nyomon haladt az én igen tisztelt barátom, Kossuth Ferencz, a mikor tegnap ezt felhozta, és ne vegye rossz néven, ha azt mondom, hogy csak azokat erősítette, a miket Kossuth Ferencz a pénzügyi bizottságban annak idején nagy szakértelemmel előadni méltóztatott. De mindenesetre nagy szolgálatot méltóztatott tenni azért a t. képviselő úrnak azzal, a mikor úgy belgiumi, mint hollandi tapasztalatait felhozni méltóztatott. Tényleg ezeknek az országoknak úgy kormányától, mint társadalmától tanúlhatnánk, miféle kötelességeket kell teljesíteni akkor, ha bárki egy országnak jólétét, kulturáját előmozdítani óhajtja. Csak egyben tévedt igen tisztelt barátom és képviselőtársam, tévedt pedig abban, mikor azt mondta, hogy viszonyaink hasonlatosak ezen országok viszonyaihoz. Remélem, a geologiai viszonyokat akarta érteni.

Kovács Pál: Igen, azt!

Komjáthy Béla: Akkor lehet, hogy igazsága van; hanem valahogy a politikai viszonyokra ne méltóztassék érteni. *(Derültség.)* Mert ott okos emberek lehetnek, vannak is, de vannak férfiak is, van ott erő is, a mely azon okos embereknek az eszméit, a törekvését az ország érdekében keresztül tudja vinni. Magyarországon okos ember szintén elég van; itt is nagyon sok szép tervet hallunk, miniszterektől is, másoktól is. De mikor a kivitelre kerülne a sor, a mikor az okos elmék által meghatározott irányt akarjuk keresztülvinni, akkor előáll a mindenkori kereskedelmi miniszter és azt mondja, hogy szeretném megcsinálni, látom hasznos volna, tudom hátrányos a halogatás, de nem lehet, mert nincs pénz. Egy egyszerű útvonalra nézve is, ezt tegnap kénytelen volt bejelenteni. Meg van kötve a keze, még a momentán szükséges dolgokról is le kell mondania, mert az anyagi eszközök nem állanak rendelkezésére.

Én egy megjegyzést tettem itt tegnap erre a beszédre, nem tudom hallotta-e a miniszter úr. Azt mondtam: ha vannak olyan szükséges alkotások, a melyeknek elodázását az országra károsnak tartja a t. miniszter úr, tessék ráfogni, hogy az stratégiai szempontból üdvös és legyen róla meggyőződve, hogy a pénz rögtön meglesz és képesek leszünk azon munkálatokat keresztülvinni. *(Derültség és tetszés a szélső balon.)*

A t. képviselő úr beszélt a budapest-csongrádi csatorna kiépítéséről; örömmel üdvözöljük mi is erről az oldalról, mert ennek a pártnak is egyik czélját és törekvését mindig az képezte, hogy vizi utaink mielőbb kiépíttessenek. Megvallom azonban, hogy egy olyan szakembertől, mint a t. képviselő úr, meglepett, hogy egy másik, épen ilyen fontos csatornára, a mely minket Fiuméval kötne össze, kiterjeszkedni nem méltóztatott. Igenis, mi a budapest-csongrádi csatornának a kiépítését már régóta sürgettük, s a mióta a pénzügyi bizottságnak tagja vagyok, mindig fel is hoztam. De természetesen ennek csak akkor lesz értelme, ha ugyanakkor a hajózható folyókat a hajózásra képesekké teszszük. Csakis akkor leszünk képesek azon tömegárúkat, a melyek a vasúti szállítást nem birják ki, piaczra hozni, csak akkor leszünk abban a helyzetben, hogy az erdélyi és felső vidékek termékeit ezeken a folyókon és csatornákon, a melyek annyira megrövidítenék az utakat, ide szállítsuk.

Tökéletesen igaza van t. barátomnak, a mikor azt mondja, — gondolom, a fát méltóztatott felhozni, — hogy vannak vidékek, a melyeken négy-öt forintért sem tudja a tulajdonos a fáját értékesíteni, holott Budapesten 20—24 forinton, sőt nagyobb összegen is értékesíthetné. Ha tehát ezeket a vizi utakat szállításra képesekké fogjuk tehetni, meg vagyok arról győződve, hogy azoknak a vidékeknek nemcsak a kulturája lendülne fel, a mi a vagyonosodással együtt jár, hanem a kivándorlás is, a mely ma ott oly nagymérvű, megszűnnék s egyszersmindenkorra lehetetlenné tétetnék.

T. barátom egy másik csatornáról is megemlékezett; távol vagyok attól, hogy őt megsértsem, de mégis a hazabeszélésre kellett gondolnom, mikor a zentai vonalat is fel tetszett említeni. Én bízom szakértelmében és kérem őt, sőt elvárom tőle, meg is vagyok győződve, meg fogja ragadni az alkalmat, hogy felvilágosítson minket ennek szükségességéről. Legyen meggyőződve, hogyha annak közgazdasági hasznáról ez a párt meg győződik, a legnagyobb örömmel és készséggel fogjuk azt is támogatni.

T. képviselőház! Megvallom, szerettem volna, ha az igen tisztelt képviselő úr, a ki szakmájában annyira otthon van, igyekezett volna egy általános képet adni arról, hogy vizi utainkat és csatornarendszerünket miképen kellene kiépíteni. Említett ugyan ő egy folyót, a melynek hajózhatóvá tétele nem ütköznék nagy akadályokba, de ez még nem programm. Azért volna szükséges a programmnak szakszerű megállapítása, mert a mint itt nagyon helyesen történt

Digitized by Google

hivatkozás Belgiumra, vagy Hollandiára, a hol harmincz évre előre megállapított terv szerint csinálták meg a vizi utakat, nekünk is így kellene eljárnunk. Az nem elég, a mit t. barátom tett, hogy felhivást intézett a kormányhoz, hogy a szükséges tervet csinálja meg. Megengedem, hogy a kormány a legnagyobb odaadással foglalkoznék a dologgal, hiszen a csongrádi csatorna terve is hosszúévek óta készül és a nagy publikum még sem tud róla semmit. De igenis, arra kérje a miniszter urat, — és ehhez én is hozzájárúlok, — hogy tessék az ország különböző folyóvidékeinek érdekeltségeit összehívni, hogy itt egységes tervet legyünk képesek megállapítani, mert ha egyszer egy ilyen nagy munkálatba, a milyet jelzett, belemegyünk, óvakodnunk kell, nehogy oly rendszertelenül, oly ötletszerüen építsük ki e vonalat, mint a hogy vasútaink ki vannak épitve. Mert nagyon sok vasúti vonalra rá lehet mondani, hogy annak úgy általában véve sem helyi, sem országos közgazdasági érdeke nincsen, csak egyes ember személyes és anyagi érdekét szolgálja. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Bocsánatot kérek, t. ház, ha talán egy kissé hosszasabban foglalkozom az igen tisztelt képviselő úr beszédével, de voltak annak egyes részei, a melyek nem szeretném, ha e házban nyom nélkül elhangzanának. Nagyon életrevalóknak és nagyon szükségesnek tartom azokat, és óhajtom, hogy azok felett mindnyájan gondolkozzunk.

A t. képviselő úr többek között a nivókülönbségben rejlő erők felhasználásáról beszélt, s hivatkozott e részben Svájcznak példájára is. Én ezt a legmelegebben ajánlanám az igen tisztelt miniszter úr figyelmébe. Ilirlik ugyan már, és hallom, hogy a miniszter úr gondolt arra, hogy itt a főváros közelében a kisiparosoknak villamos erőátvitel munkaerőt bocsásson rendelkezésére, azonban én sokkal helyesebbnek, sokkal czélirányosabbnak, úgy közgazdasági, mint kereskedelmi és politikai szempontból az ország érdekében levőnek tartanám, ha azon útmutatások alapján, melyeketelőttem szólott t. képviselőtársam adott, a létező nivó-esésekben rejlő erőket felhasználni méltóztatnék. Ennek az lenne a következménye, hogy itt nem központosítanánk oly nagy munkástömegeket, a hol nehezebbek a megélhetési viszonyok, hanem kihelyeznők a vidékre, a hol inkább lehet őket hazafias szellemben nevelni. Ezáltal képesek lennénk szétosztani azon szocziális tömegeket, a melyeknek esetleges együttartása a mai társadalom érdekeivel nem igen egyeztethető össze.

Még csak egy megjegyzést óhajtok t. barátom beszédére tenni, a ki figyelmeztetett bennünket arra, hogy figyeljünk, mert a munkások száma apad, a munkakeresők száma pedig emelkedik. *(Halljuk! Halljuk! Ellenmondás jobbfelől.)* Én így hallottam, és azt hiszem, hogy jól fogtam fel, ám czáfolja meg t. barátom.

Kovács Pál: A kézimunkára értettem, a kézimunka fogy!

Komjáthy Béla: Én is úgy értettem, hogy a kézimunka terén a munkások száma fogy, a munkakeresők száma pedig emelkedik. Megvallom, nem értem, miért hozta fel ezt t. barátom, mert ha én vagy más valaki, a ki talán nem foglalkozott oly mélyen e dolgokkal mint ő, felhozzuk ezt, annak talán van értelme. De igen tisztelt barátom, a ki — épen saját munkájára hivatkozom, — nagyon is hosszasan tudta tárgyalni épen e részben az amerikai munkásviszonyokat, miért nem áll elő azon alapeszmékkel és elvekkel, a melyeket e téren a baj orvoslása végett megvalósíthatóknak tart? Azt hiszem, jobb is lenne, ha az igen tisztelt képviselő úr mondaná meg azt, először, mert ért hozzá, mert tapasztalaton átszűrődött tudással bir. Másrészt az igen tisztelt kormány azt a nagy bizalmat, amit beszédében kifejezett, talán viszonozná azzal, hogy az ő okos, bölcs és a tapasztalaton keresztül szűrt tanácsait hajlandó lenne megszivlelni és esetleg el is fogadni.

Ezek voltak azok, t. ház, a melyeket t. barátom beszédére elmondani akartam. Végül kötelességem kijelenteni, hogy mindenkor örömmel veszszük mi ezen pártról is azt, ha arról az oldalról ilyen tárgyilagos, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* a tapasztalaton és a tudományon átszűrt beszéddel találkozunk, mint a milyen igen tisztelt barátomé volt, a kit e téren igaz örömmel üdvözlünk. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Áttérve most már felszólalásomra, a melyet magamnak körülirtam, fel akarom hivni az igen tisztelt miniszter úr figyelmét arra, a mire nézve, azt hiszem, az országban minden egyes gondolkozó ember osztja nézetemet. Egy oly tőkeszegény és eladósodott országban, mint a minő Magyarország, a legfőbb és legnagyobb feladat talán épen a kereskedelemügyi miniszter resszortjába tartozik. Hogy tőkegyüjtő ország lehessünk, hogy az adósságcsinálás kényszere alól magunkat kivonhassuk, az minden körülmények között attól függ, hogy kormányunk mily ipari és kereskedelmi politikát üz. Nézzük, vajjon a t. kormány e részben mint felel meg kötelességének? T. barátom Kossuth Ferencz tegnap már rámutatott arra, és én aláirom okoskodását egészben, hogy a mi szerencsétlen politikai viszonyaink között helyes megfelelő, ipari és kereskedelmi politikát üzni nem lehet. Ezen ne is csudálkozzunk... *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Komjáthy Béla: ... hiszen a mi kezünk tényleg meg van kötve. Ha hű képet akarunk

Digitized by Google

magunknak teremteni, arra a meggyőződésre jutunk, hogy mindazokat az iparágakat, a melyek az állam fiskális érdekeit közelről érintik, nagyon is felkarolja a mi kormányunk. Ott van a szesz- és czukoripar. Ha azonban az állam fiskális érdekei nem lépnek előtérbe, akkor az állam nagyon mostohául bánik az iparral. Példa a malomipar teljes letörése. Más állam örült volna, hogyha ilyen vagyonosságát előmozdító iparral dicsekedhetett volna, mi pedig iparkodtunk azt egyszerűen megbéníani. Mi lesz ennek a szomorú következménye? A gazdák máris érzik és nemcsak azok az emberek, a kik ezzel az iparral foglalkoznak. Majd, ha a szomszéd államok, a melyeknek a konkurrenciájától féltünk, a saját terményeink feldolgozására malmokat építenek, akkor keserűen fogunk visszaemlékezni az agráriusoknak azon semmivel sem indokolható törekvésre, mely ezt a csapást a malomiparra mérte.

Itt nemcsak ez az ipar, hanem tényleg minden ipar rosszúl megy. Most csak a nagyobbak egyikével akarok foglalkozni. *(Halljuk! Halljuk!)* Nézzük a mi gépiparunkat. Gépiparunk az utolsó időben nagy dekadencziában van. A hanyatlást azt hiszem, hogy statisztikailag is ki tudnám mutatni, de most nem tartom szükségesnek arra kiterjeszkedni, csak egy tényre hivom fel az igen tisztelt kormány figyelmét. Válaszoljon nekem a t. miniszter úr, hogy helyesnek, megengedhetőnek és az ország lakosainak és iparának érdekében valónak tartja-e azt, hogy ezen iparágban az állam a saját polgáraival konkurál? Ma a magyar államnak a gépgyára minden munkát abszorbeál, úgy, hogy a munka más gyárakban részben szünetel. Az országban levő vashidak összes vasszerkezetét mind az állami gépgyárakban rendelik meg, a minek természetesen az a szomorú következménye, hogy a többi gyárak a maguk exisztencziájukat biztosítani nem tudják.

Ez nemcsak egy olyan odalökött állítás, és nem azért mondom ezt, hogy kellemetlenséget mondjak a kormánynak. Nézzük az egész művelt világot, mit látunk? Kiirtam magamnak a franczia kormány egy megbizottjának beszédét, a melyet a napokban mondott. Ebben egész határozottan kijelentette, hogy azok a súlyos hátrányok, a melyek beállottak a magánvállalatoknál, a franczia állami vállalkozás túltengésének tulajdoníthatók. A német parlamentben most beszélnek a flottajavaslatról, a mely több száz milliót fog igénybe venni. De ott már is tisztába jöttek azzal, hogy ne az állam, hanem a többi üzemben lévő gyárak végezzék el ezt a munkát, hogy ezáltal az adófizetőknek meg legyen a munkaköre és azoknak emeltessék adófizetési képessége. De nézzünk magára Angliára, a hol nagyon gyakorlatilag szokás ezt a kérdést felvetni. Nagyon jól tudja velem együtt a t. miniszter úr, hogy Angliában, kivéve azon gyártmányokat, a melyek még a próbán át nem mentek, az állam egyáltalában maga nem gyárt semmit, hanem a szabad versenynek engedi át a teret. Nem akarok én most hosszasan kiterjeszkedni annak bizonyítására, a mi köztudomású dolog és a mit tegnap Kossuth Ferencz t. képviselőtársam is kifejtett, hogy teljes lehetetlenség nekünk helyes ipari és kereskedelmi politikát űznünk mindaddig, mig közös vámterületen vagyunk Ausztriával, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* és mert minden törekvésünkben, minden irányunkban ez a helyzet bennünket megakaszt, mindenki elismeri, hogy tengődésre van kárhoztatva az ország. Iparpolitikánk alig van. Kereskedelmi politikánk pedig egyáltalában nincsen. Ezen országban levő összes kereskedőházak voltaképen csak expoziturái a bécsi kereskedőházaknak. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nálunk a kereskedők érdekét egyáltalában számba sem veszik. Mi az ország érdekeit akarjuk előmozdítani, ne felejtse el a t. miniszter úr, hogy nekünk a kereskedő osztályt kell megtartanunk a maga erejében, épúgy, mint a földbirtokost a föld birtokában. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* De, t. ház, közgazdászati érdekeinken kivül egy helyes ipari és kereskedelmi politika a mi nemzeti erősségünk szempontjából is szükséges. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nem akarok én most nemzetiségi vitát e téren provokálni, csak épen rámutatok arra a tényre, hogy Magyarország felső vidékeit mindenütt oly idegen nemzetiségek foglalják el, a kik nyelvük és vallásuknál fogva más idegen országok felé gravitálnak. *(Zaj a jobboldalon.)* Hátha önök óhajtják, majd a »Kék macskáról« fogok legközelebb felolvasást tartani; ez önöknek talán jobban fog tetszeni. Itt csak a szegény haza dolgáról, csak arról beszélünk, hogy ez országban az unokáink is magyarok legyenek. Hátha már nem segítenek ebben, legalább ne zavarják azokat, a kik még az ilyenekért is lelkesülnek. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)*

Én ugyan azt hiszem, hogy helytelen volt ez a kifakadásom, de talán egyben mégsem lesz hatás nélkül, mert én azon diskuráló uraktól elvárom és elvárja az ország is, hogy mikor majd bevégzem a beszédemet, az ő tapasztalataikkal, az ő tudásukkal ide állanak és ki fogják mutatni, hogy azok az eszmék, azok a törekvések, az az irány, a melyekre reá akarok mutatni lelkesültségemben, a mely lelkemben él, nem a hazának üdve, hanem hátránya. Ha pedig senki erre nem vállalkozik, legalább vállalkozzanak arra, hogy a jóakaratú embereket ne akadályozzák meg abban, hogy elmondják nézetüket. *(Úgy*

Digitized by Google

van! Úgy van! a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk!)

Az országnak felvidéke, mondom, mind oly nemzetiségi elemekkel van telítve, a melyek vallásuk és nyelvüknél fogva idegen ország felé gravitálnak. Tudjuk azt, hogy magukban a nagy tömegekben ezen gravitacziónális tendenczián nincsenek meg; hanem, hogy azok rendesen bizonyos anyagi jólétben levő emberek agyában léteznek, kik ha befolyásra tesznek szert vagyonosságuknál fogva, a tömegekre hathatnak és azokat fel tudják használni saját különleges érdekeik és érzelmeik előmozdítására. Azért tehát, a mely ország a maga faji, nemzeti jellegét meg akarja tartani, annak gondolkoznia kell arról, hogy ezen vagyonosabb elemeket megnyerje és meggyőzze arról, hogy azon nemzet testéhez tartozzanak, a mely e házában uralkodik. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ha mi helyes iparpolitikát tudnánk űzni, ha képesek volnánk virágzó ipart teremteni: akkor egy középosztályt is tudnánk a vagyonosodás szempontjából teremteni, a mely a vezetést nem adná ki a kezéből. Itt azonban az eszmetársulat alapján eszembe jút egy másik dolog. Sok szó volt arról, Hegedüs Loránt képviselőtársam hozta fel, hogy a tisztviselők fizetését emelni kell, a mire a pénzügyminiszter úr azt válaszolta, hogy igen, és hogy ezt ő helyesli, de akkor ennek természetes következménye az lenne, hogy a tisztviselők száma apasztatnék. Azt hiszem, ezt senki e házban másként nem is fogta föl, és ezen bekövetkezendő eseménynyel számolnunk kell, mert hogyha mi az intelligencziának, a bizonyos műveltséggel biró embereknek megélhetését hivatalok útján nem tudjuk majd biztosítani, akkor más módokról kell gondoskodni.

Biró Lajos: Községi jegyzők legyenek jogvégzett emberek!

Komjáthy Béla: Nagyon helyes! Gondoskodni kell arról, hogy ezek az elemek mégis megélhessenek. A t. képviselő úrnak, a ki közbeszólt, tökéletesen igaza van. Ha jól emlékszem, e teremben a belügyi költségvetések valamelyikénél, egyszer már rámutattam, hogy ha mi a magyar közigazgatást helyes alapra akarjuk fektetni, akkor elsősorban a jegyzői karnak tekintélyét kell emelni, befolyását, tisztességét magasabb fokra kell emelni, mert ha az a régi magyar osztály, mely szereti magát államalkotó elemnek tartani, azt az állást elfoglalná, akkor venné csak igazán kezébe Magyarország kormányzását. Ellentétben tehát nem vagyunk. Én azonban más térre akartam felhívni a t. miniszter úr figyelmét és ez az, hogy magában az ipar megteremtésében is, annak az intelligencziának kell a megélhetést biztosítani. A virágzó ipar és az értelmi osztály egymást kölcsönösen támogatja; emez vezető szerepét megtartja Magyarország érdekében, odaadásával pedig nagy és erős lendületet adna az iparnak. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Azt mondtam és abban a nézetben vagyok, hogy mindezek a dolgok akadémikus jellegűek, mert, fájdalom, a mi kormányunk jóakarattal lehet telve és van is, de ezen dolgokban elhatározási, illetőleg végrehajtási képessége nincs. De erről hiába beszélnék itt, mert ennek sem ideje, sem helye; de erőm és hatalmam sincs, hogy e politikai viszonyt megváltoztassam. Én tehát a birálat tekintetében tisztán oly talajon akarom elmondani nézetemet, a melyen közgazdaságilag ma állunk és a melyre azt a meggyőződést fejezem ki, hogy még a mostani alapon sem teljesíti a t. kormány a reá rótt kötelességet. Megint csak arra akarok rámutatni, mondom, a nélkül, hogy nemzetiségi vitát idézzek elő, hogy midőn itt a múlt alkalommal nemzetiségi előhaladásról beszéltem, a túloldal egyik szónoka, nem emlékezem már ki, — megvallom, nem tudtam érveket felhozni ellene, — azt állította, hogy a nemzetiségi kérdés problémája voltaképen gazdasági probléma. Ha tehát gazdasági problema, akkor nekünk igyekeznünk kell, hogy gazdasági erőnket minden irányban kifejleszszük, mert magam is készséggel elismerem azt, hogy mi a magyar nemzetnek befolyását, erejét emeljük akkor, ha azt az asszimiláló képességet, mely a vagyonossággal együtt jár, emeljük és képesek vagyunk ezáltal a nemzetiségeket is érdekközösségünkbe belevonni. De, a mint mondtam, e tekintetben a kormány még sem tett elegett kötelességének. És itt nem akarok visszatérni mindazokra, a miket a kiegyezési tárgyalások alkalmával, a pénzügyi bizottság tárgyalásai közben elmondani bátor voltam, csak egyetlenegy kérdéssel akarok foglalkozni, és ez a kartellek kérdése, *(Halljuk! Halljuk!)* melynek taglalását az én igen tisztelt barátom és vezérem tegnapi beszédében nekem kötelességemmé tett. Ha kartellekről akarunk beszélni, vizsgálnunk kell először azt, hogy a kormány miképen gondolkodik e részben. Ha nézzük a t. pénzügyminiszter urat, ő azt mondja, hogy a kartelleknek nem ellensége, sőt barátja, ő azoknak fentartását szükségesnek tartja. Ha az igen tisztelt kereskedelmi miniszter úr gondolkozásába pillantunk, akkor pedig azt kell sejtenünk, — és én nagy megelégedéssel veszem ezt tudomásul, — hogy ő a kartelleknek nem olyan barátja. Mikor a tisztességtelen verseny ellen akar törvényt alkotni, sőt mikor tudomásom szerint a budapesti kereskedelmi és iparkamarához átiratot intéz, hogy véleményüket nyilvánítsák, akkor nekem abban a nézetben kell lennem, hogy a t. miniszter úr a kartelleknek ellene van. Ámde a t. pénzügyminiszter úr nem ezt az álláspontot foglalja

Digitized by Google

el, hanem magának a vaskartellnek is tagja. Jellemző, hogy mikor gazdasági kulturánk nem valami magas fokon áll, és mikor az összes művelt államok, sőt maga a trustok és ringek hazája, Amerika is szükségét látták annak, hogy a kartellek ellen törvényhozásilag fellépjenek, a mi kormányunk gondoskodásának ez tárgyát még nem képezte, sőt a mi a legfőbb, ép a magyar állam tagja egy oly kartellnek, a mely a mi gazdasági termelésünk legfontosabb ágát, a vasat nagyon is megdrágítja. Érdekes, hogy miért védi az igen tisztelt miniszter úr a kartelleket. Abból az eszméből indúl ki, hogy a gyenge ipar, — mi pedig ipart akarunk fejleszteni, — a versenyt nem birja ki; ha tehát a kartellek mellett állást foglalunk, akkor természetesen mi a gyenge ipar erősödését mozdítjuk elő. Nekem ugyan mindig az volt a nézetem, hogy az ipart rendesen a verseny szokta erősíteni, azonban fájdalommal kell elismernem, hogy azon nyomorúságos helyzet, a melyben mi Ausztriával vagyunk, minket nagyon sokszor azért, hogy el ne veszszen valamely iparunk, még a kartell eltürésére is kényszerít. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* De sajátságos, hogy mi ebből is közös ügyet csinálunk, mint mindenből, a miből lehet, és nekünk az úgynevezett osztrák-magyar kartellekkel kell küzdenünk, melyek kontingentálják a termelést, és megakasztják a magyar ipar fejlődését. Ha pedig ez így van, akkor nincs értelme, hogy az iparpártolási törvény alapján oly nagy áldozatokat hozzunk, hiszen a törvény meghozásának a múltban és legutóbb is az volt az alapja, hogy a mi gyenge iparunkat versenyképessé tehesse az osztrák iparral szemben. Már pedig, ha a kartelleket egészben birálat tárgyává teszszük, látjuk, hogy hiába adunk előnyöket ezen gyáraknak és iparosoknak, azok versenyképesekké még sem válnak, és bár lehet, hogy azon segély által, a melyet a törvény biztosít, annak az iparágnak tulajdonosa nyer valamit, de Magyarország fogyasztóközönsége egyáltalában nem.

Nézzük, mi történik ezen kartellekkel a közös vámterületnél. Egy fogyasztási területnek veszik Ausztriát és Magyarországot és azt az egy irányú gyárak felosztják maguk közt. Miután osztrák gyár több van, a magyar fogyasztást egyszerűen kiszolgáltatják ezeknek. Ennek azután az a vége, hogy ha esetleg kilátásunk is lenne versenyképes iparra, a kartellek egyszerűen megfojtják. Ezt odaállítani nem elég, de igyekezzünk példával is illusztrálni: például a jutta-kartellben van 18 osztrák és két magyar gyár. Hogy oszlik meg ezen 18 és 2 közt a termelés? A fogyasztás Ausztriában 37·5%, összesen 120.000 métermázsa, Magyarországon 62·5%, 200.000 métermázsa. Van-e gondolkodó ember ebben a házban, a ki azt meri állítani, hogy ezen 18 gyárral szemben az a két gyár valaha versenyképes legyen? Azoknak az illető gyártulajdonosoknak meglehet a hasznuk, de azt a gazdaközönség fizeti meg a juttaárakban. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Mint a statisztika mutatja, mindenkorra lehetetlenné teszszük, hogy a juttagyártás terén versenyképes ipart teremtsünk. A mi termelésünk e részben 60.000 métermázsa, a fogyasztás 200.000 métermázsa. Ha mi nem volnánk kartellirozva s önállóan intézkednénk, az egész szükségletet idevaló üzletemberek s gyárosok állítanák ki, de most még ha akarják, sem tehetik, mert kartellek által le vannak szorítva, miután a mi fogyasztó közönségünket biztosították maguk részére az osztrák gyárosok.

Nézzük az osztrák és a magyar szénsavipar helyzetét. Ausztriában van hét, Magyarországon három ilyen gyár. Ma egy t. képviselőtársam azt a megjegyzést tette, a mikor mondtam, hogy a kartellekről akarok beszélni, hogy az ellen nem lehet beszélni, annak csak egy orvossága van: a vámnak felemelése, vagy leszállítása. Én azt mondtam: ez igaz, csak egy tévedés van a dologban, az, hogy ő elfelejtette, hogy Magyarországon lakunk. Hogy Magyarországon vámot módosítsunk, a melylyel az ipart mozdítjuk elő, ebbe nagyon kevés beleszólásunk van. Ott van a szénsav vámja, melyet a múlt esztendőben három koronáról hat koronára emeltek fel az osztrákok érdekében.

A vámon kivül érdekesek még ezen közös kartelleknek egyes kikötései. Már tavaly felhoztam, hogyha valaki Magyarországon szódát rendel, sohasem tudja, hogy Bécsből, Boszniából vagy honnan fogják azt szállítani, mert a megrendelési iroda Bécsben van és az saját tetszése szerint küldi a fogyasztónak a gyártmányt. Sőt tovább megyek, — nem tudom, hogy a kormány miért nem vesz magának erről tudomást, — vannak oly kartellszerződések is, a melyekben határozottan a bécsi bíróságok illetékessége van kikötve. Ha jól tudom, ilyen az enyvárúkartell. Megvallom, hogy a kartellekről egy egész listát akartam idehozni, *(Halljuk! Halljuk!)* de az az idő, a mely tegnap rendelkezésemre állott, annak összeállítására nem volt elégséges. De azért mégis, hogy a közös kartelleknek azon részeit, a melyek a mindennapi élet szükségleteit megdrágítják, bemutassam, méltóztassanak a listát meghallgatni. *(Halljuk! Halljuk!)* Van osztrák-magyar czukorkartell, szirup-, szőlő-, czukorkartell, petroleumkartell, vaskartell, puhavasöntődék kartellje, nyersolaj-kartell, drót- és drótszögkartell, aczélkartell, gyertyakartell, csokoládékartell, jutakartell, keményítő-, szénsav-, műtrágya, hengergető-, pergament-, csomagolópapir, borax-, enyv-, kötött- és

Digitized by Google

szövöttárú-kartell. Mindez egy nagy tömege azoknak a czikkeknek, a melyeket mi fogyasztunk és a melyeket megdrágítani engedünk azon tetszetős érv mellett, a melyet a t. pénzügyminiszter úr felhozott, hogy csak úgy tudjuk a magyart ipart megteremteni, ha egyik másik iparunknak exisztenczióját kartellel biztosítjuk. Ámde méltóztassék elhinni, hogy ezért roppant nagy adót fizet a fogyasztóközönség, mert azoknak a kartellezőknek van esztük, hogy azokat a terheket, a melyeket ők viselnek, igyekeznek a fogyasztó közönségre áthárítani. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ha csak még ennyire volnánk, jó volna; de vannak nekünk másforma kartelljeink is. Eddig beszéltem a dualisztikus szörnyszülöttről, az osztrák-magyar kartellről; azonban van nekünk osztrák-magyar és külországi, például német kartellünk is. Ilyen például a vaskartell. Azon nagyipari fellendülés folytán, a melynek részese lett Németország, a vasfogyasztás nagyon emelkedett. Ennek azután az lett a vége, hogy minden ország, a melynek vasterméke van, igyekezett ezt a konjunkturát felhasználni, hogy a maga vasának piaczot teremtsen. De a német vasgyáraknak ez nem volt érdekükben, és megkötötték Ausztria-Magyarországgal a vaskartellt. Ma mi ezt a konjunkturát nem tudjuk felhasználni, mert meg van határozva, mennyit vihetünk be, mennyit dolgozhatunk fel, szóval: mikor előttünk van egy piacz, a melyet elfoglalhatnánk magunknak, a kezünk meg van kötve, mert a tisztelt kartellirozók a saját érdekükben jónak látták a mi kezünket megkötni. E részben már több felszólalás is történt, de ennek sikere egyáltalában véve nem lett.

A kartell-gazdálkodásnak általában nagyon szomorú következménye lett, és ha ez nem tartozik is egészen ide, de jó lesz felemlítenem, hogy ezen kartellirozás nemcsak a fogyasztó közönséget, de az elárusításra vállalkozott kereskedőket is erős mértékben érinti. Én esi náltam egy kimutatást, de hogy ne untassam a t. képviselőházat, nem fogom hónapok szerint felolvasni, hanem, csak azt hozom fel, hogy a múlt esztendőben a csődök száma *(Halljuk! Halljuk!)* az 1898-iki esztendőhöz képest 77%-tel szaporodott.

A vaskartellről beszéltünk; erre akarom a fősúlyt helyezni, mert az igen tisztelt kormány, tehát a magyar állam is tagja ennek a kartellnek. A vaskartellben vannak az általam már felsorolt vasgyárak és ezek maguk közt felosztják azt is, hogy mit termelhetnek. Igy például a rimamurányi 9000 vaggont, tehát 41 százalékot, az állami vasművek 15 százalékot, az osztrák-magyar államvasút 14 százalékot, a kaláni 12 százalékot, a priradni 7 százalékot, a nadrági 7 százalékot, a Wenckheim-gyár 2 százalékot, a Coburg-féle 3 százalékot termelhet. Egyszóval a kartellirozók megállapodtak abban, hogy 20.000 vaggon vasat fognak termelni. Ebben a kartellben két vasgyárunk: az Unió bádoggyár és hernádvölgyi vasgyár nem volt benn. Érdekes, hogy ez a két kisebb gyár maga 11—18 ezer vaggont termelt, holott az összes fogyasztás, a melyet mi magunk termeltünk a kartell szerint csak 20.000 waggonra megy.

Ez először káros a fogyasztóra, káros a közgazdászatra, egyszóval káros minden irányban; de azért mi nemcsak tűrjük, hanem az állam tekintélyével ezt még előmozdítani is igyekszik. Ott van például, hogy egy hátrányt mondjak, a petróleum-kartell. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* A szegény iparos nép, a mely ellopja az idejét az éjszakából és gyermeke érdekében görnyed, ezeknek a kereskedőknek és petróleumgyárosoknak keres, mert óriási adót fizet a megdrágult petróleum után; de mi ezt mégis egész könnyedén elnézzük és eltűrjük, mert érdeke van a másik államnak abban, hogy a petróleum árát felemeljék. Már odáig mentünk, hogy még a műtrágyát is jobbnak látjuk a külföldről rendelni, mert ha itt rendeljük, — Kossuth Ferencz t. barátom már felhozta tegnap, — a nagy ár miatt megfelelő hasznát venni nem tudjuk.

Nem akarok itt rámutatni minden egyes kartellnek hátrányára, csak arra hivom fel az igen tisztelt kormány figyelmét, hogy a nyersanyag kartellje a feldolgozó iparokat is kartellbe hajtja, a mi azután még nagyobb mértékben eredményezi a közönség megkárosítását. Méltóztatnak-e tudni, hogy már kereskedői kartellünk is van? 1899-ben Győrött már a fűszerkereskedők is kartellre léptek, hogy a nagykereskedők csak nekik adjanak el bizonyos árúkat, a szatócsoknak pedig nem. Békéscsabán, Gyulán, Veszprémben, Fehérvárott a kereskedők már egységes árakat is megállapítottak, a czukorra, gyertyára, petróleumra. Már Budapesten is megpróbálták ezt, de itt oly nagy tömegben vannak az elárúsítók, hogy ez ma még nem sikerülhetett nekik, holnap azonban sikerülhet.

Ha azután kérdjük, hogy ezen bajok mellett mi a t. kormány politikája a kartellekkel szemben, az a felelet: a politikánk az, hogy a vaskartellnek mi is tagjai vagyunk, hogy mi a vevőközönségnek felsegítésére, a közönség megóvására nem siethetünk, mert nekünk az iparfejlesztés érdeke előtt, — hogy tudniillik megvédjük a verseny elől azokat az embereket, a kik a kartellnek hasznát veszik, — térdet, fejet kell hajtanunk. Mert azok a kartellirozó gyárak — méltóztassék csek megnézni az üzleti eredményt, — óriási osztalékot fizetnek, mert hisz

Digitized by Google

minden oldalról meg vannak védve. És ha hozzávesszük még azt is, hogy rendesen olyan árúk vannak kartellirozva, a melyek még védvámmal is védve vannak, csakhogy az az árú be ne jöjjön az országba: talán nem erős a vád, ha azt mondjuk, hogy a kormánynak nincs politikája, vagy olyan politikája van, a mely megakaszt bennünket abban, hogy az ország lakósainak érdekeit megvédjük.

De így vagyunk mi minden irányban. A mint már mondottam, a kereskedők is kénytelenek kartellirozni, mert hisz a kereskedőknek nincs senkijük az országban, a ki őket védje. Magyarországon ezek a mostohagyermek szerepével birnak. Ausztriából és máshonnan jönnek az utazók, bejárják a házakat árúik eladása végett és ők adómentesek; a mi kereskedőink azonban súlyos adókat fizetnek. Azonkivül hányszor könyörögtünk már az igazságügyi bizottságban és a pénzügyi bizottságban is, hogy változtassák meg a törvénynek azon intézkedését, hogy a 20 forinton alúli követelést a kereskedő mindig az illető lakos illetőségi helyén kénytelen perelni, mert ez intézkedés által követelései legnagyobb részét elveszti. Volt már arra is eset — tudnám névszerint is igazolni, — hogy bukás lett ennek a következménye. Azt mi egyszerűen tűrjük, hogy az osztrák kereskedő, a mi kereskedelmi törvényünk ellenére, saját törvénye szerint perelheti az illetőket, a mi kereskedőink pedig csak illetőségi helyük szerint perelhetik adósaikat.

Mindezek, a miket elmondani bátor voltam, mit bizonyítanak? Azt bizonyítják, hogy az igen tisztelt miniszter úr tegnapi beszéde csak egyszerű frázissá törpült. Megmondom, miért? Nem az ő jóakaratában kételkedem én; meg vagyok arról győződve, hogy ezeket a dolgokat jobban érti nálam, hanem csak arra kérem ne álljon ide és ne tüntesse fel a dolgot úgy, mintha önök egyáltalában képesek volnának e szegény ország érdekeinek megóvására és megvédésére. Mert ha erre önök képesek volnának, akkor talán erősebb támadást intéznék önök ellen, mert ha megtudnák védeni és mégis öntudatosan cselekednének úgy, hogy a magyar ipart és kereskedelmet meg nem védik, hazaárulást követnének el. De én tudom, t. ház, hogy önök épúgy szeretik a hazát, mint az országnak bármely lakosa, de az a szerencsétlen közgazdasági viszony és gazdasági kiegyezés, a melyben Ausztriával vagyunk, békót ver az önök kezére is; ezért képtelenek és tehetetlenek cselekedni. Minthogy azonban én és az a párt, a melyhez tartozni szerencsém van, ilyen kormánynak a továbburalkodásra az eszközöket meg nem adhatja, a tételt nem fogadom el. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: T. ház! Kovács Pál személyes kérdésben kiván felszólalni.

Kovács Pál: T. képviselőház! Hálával tartozom Komjáthy Béla t. képviselőtársamnak, hogy oly behatóan foglalkozott beszédemmel. Felszólalásának azonban két pontját szó nélkül nem hagyhatom. *(Halljuk! Halljuk!)*

Először is azt mondotta, hogy én a csatornának Zentáig vezetendő vonalának hangoztatásával hazabeszéltem. Hát, t. képviselőház, ez nem így van. A ki Délmagyarország térképét megnézi, látni fogja, hogy Budapest és Temesvár között a legrövidebb út, ha a szegedi vonalból elágazólag, Zentának vezetjük a csatornát és onnan Temesvárig építjük ki. A déli Kárpátok nyersterményeit csak akkor tudjuk kellőleg és hasznosan az ország érdekében értékesíteni, hogyha a zentai vonalat meghosszabbítva kiépítjük Temesvárig. Én sokkal fontosabbnak tartom ezt, mint a Béga-csatorna rekonstruálását, mert ezzel sokkal inkább el fogjuk érni a czélt, mint az utóbbival.

Azt is felhozta a t. képviselő úr, hogy miután a munka folyton fogy, a munkások száma pedig emelkedik, mikép szándékozom ezen munkanélkülieket foglalkoztatni? Erre nézve van szerencsém, t. képviselőtársam, kijelenteni, hogy először is munkát kell teremteni, vagyis arról kell gondoskodnunk, hogy munka legyen; azzal pedig, hogyha mi csatornahálózatunkat kiépítjük, vagy a csatornahálózat kiépítését megkezdjük, oly munkát teremtünk, a melylyel munkásainkat bőven foglalkoztathatjuk. A mi munkásaink az Alföldön körülbelül csak három hónapig dolgoznak egy esztendőben, kilencz hónapot pedig tétlenségben töltenek; ezt a munkaerőt parlagon hevertetni pedig kár, és nagyon jól értékesíthetjük akkor, hogyha a csatornahálózat kiépítését megkezdjük. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Csak ezeket kivántam megjegyezni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: T. képviselőház! Miután az idő előrehaladt, javaslom a t. háznak, hogy a tanácskozást ne folytassuk, hanem vigyük át a legközelebbi ülés napirendjére.

Mielőtt azonban a t. háznak a legközelebbi ülés napirendjére nézve előterjesztést tennék, Gajári Ödön képviselő úr kér szót, hogy egy bejelentést tegyen.

Gajári Ödön: T. képviselőház! Az 1875: I. törvényczikk 5. §-a, a mely az inkonpatibilitásról szól, a következőket rendeli *(olvassa)*:

»Azt, hogy a megbizás, a vállalat, az üzleti viszony minő jelleggel bír, és általában azt, vajjon aláesik-e valamely állás az 1., 2., 3. §. határozmányainak, felmerült kétség esetében, a képviselőház e végből választott állandó bizottsága, jelen törvény értelmében esetről-esetre dönti el.«

T. képviselőház! A mai ülésben az ülés

Digitized by Google

elején Rakovszky István t. képviselőtársam felszólalásában czélzás foglaltatott indirekte arra vonatkozólag, hogy a ház elnöki, vagy alelnöki székében ül valaki, a ki inkompatibilis állásba jutott. Tekintettel arra, hogy a bejelentés nélkül tett ilynemű czélzások könnyen arra az eredményre vezethetnének, hogy az illető ellen, — ha ugyan inkompatibilitás esete csakugyan fenforog — az idézett törvény 7. §-ának szigorú rendelkezései alkalmaztassanak; hogy ez minden körülmények között elkerültessék: annak következtében, mert a czélzást használt képviselő úr a hivatalos bejelentést megtenni elmulasztotta: az ő tisztázása és a házban nyilvánított kételyeinek eloszlatása végett Tallián Béla képviselőtársam és alelnökünk megegyezésével és egyúttal felkérésére is ez esetet azzal jelentem be, hogy Rakovszky István képviselőtársam czélzása nem vonatkozhatott másra, mint Tallián Bélára, a ki köztudomás szerint a napokban választatott be a bankegyesületi részvénytársaság igazgatóságába. Tisztelettel kérem, méltóztassék az én bejelentésemet, miután ezt a bejelentést tenni Rakovszky István képviselőtársam elmulasztotta, tudomásúl venni, és a törvény értelmében az esetet az összeférhetlenségi bizottsághoz utasítani.

Elnök: A bejelentett összeférhetlenségi esetet a ház az összeférhetlenségi bizottsághoz utasítja.

A ház legközelebbi ülése holnapután hétfőn délelőtt tíz órakor fog megtartatni és annak napirendjén a kereskedelemügyi minisztérium költségvetésének folytatólagos tárgyalása s az azzal kapcsolatos jelentések lesznek.

Hozzájárúl ehhez a t. ház? *(Igen!)*

Akkor ezt a ház határozataként kijelentem, s az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 órakor.)

Digitized by Google

542. ORSZÁGOS ÜLÉS

1900. évi márczius hó 5-én, hétfőn,

Dániel Gábor elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Görgey Gyula halála. — Feliratok bemutása. — Költségvetés 1900-ra. (Kereskedelemügyi tárcza). — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Lukács László, Plósz Sándor, Hegedüs Sándor, Darányi Ignácz, b. Fejérváry Géza, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti Molnár Antal jegyző úr; a javaslatok mellett felszólalni kívánók jegyzékét Dedovich György, az azok ellen felszólalókét pedig Tóth János jegyző úr jegyzi.

Mindenekelőtt fel fog olvastatni a legutolsó ülés jegyzőkönyve.

Nyegre László jegyző *(olvassa az 1900. évi márczius hó 3-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van-e valakinek észrevétele a jegyzőkönyvre? *(Nincs!)*

Ha nincs, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Jelentem, hogy Görgey Gyula, Temes vármegye lippai választókerületének képviselője folyó hó 3-án elhúnyt.

A ház részvétének jegyzőkönyvében kifejezést ad, s egyúttal megbizza az elnököt, hogy az új képviselőválasztás iránt intézkedjék.

Bemutatom Zala vármegye közönségének feliratát a biztosító intézeteknek a tűzoltói kiadásokhoz való hozzájárulása tárgyában;

Szilágy vármegye közönségének kétrendbeli feliratát: a közegészségügy államosítása és a pálinkamérés korlátozása iránt.

Kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Következik a napirend: a kereskedelemügyi tárcza 1900. évi költségvetésének (Irom. 778) folytatólagos tárgyalása és ezzel kapcsolatban a magyar királyi központi statisztikai hivatal 1900. évi munkatervéről a kereskedelemügyi miniszter jelentése.

Dedovich György jegyző: Lázár György!

Lázár György: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* A midőn a kereskedelemügyi minisztérium 1900. évi költségvetésének általános tárgyalása alkalmával felszólalni bátorkodom, mindenekelőtt kijelentem, hogy nem szándékozom azon magasabb kereskedelem-politikai elvekkel foglalkozni, a melyek az egész európai kontinensre és a transz-oczeánra kihatnak. De tovább megyek: nem szándékozom azon kereskedelempolitikai elvekkel sem foglalkozni, melyek ez idő szerint a magyar állam egész területére nézve érvényesülnek. Csupán azon elvekkel és érdekekkel kívánok foglalkozni, melyeket az alvidéki iparnak és kereskedelemnek a támogatása, az erre vonatkozó konjunkturák magukkal hoznak, és ezen megvont kereten túl csak annyiban terjeszkedem, a mennyiben azt előadásom czélja megkívánja. *(Halljuk!)*

Mindenekelőtt rá kell mutatnom azon különbségre, mely ipari és kereskedelmi fejlettség

Digitized by Google

dolgában Magyarország nyugot-északi és alvidéki részei közt létezik. Míg Magyarország nyugot-északi részében az ipari és kereskedelmi érdekek fejlődésének alapfeltétele már a nyugathoz való közelség folytán is jóformán adva van, addig az alvidék ezen érdekek kielégítését ezidőszerint legnagyobb részben nélkülözi. Ha Magyarországot par excellence agrikultur államnak nevezik, melyben a termelési tényezőknek, földmívelésnek, iparnak és kereskedelemnek kivánatos összhangja a földmívelés javára megzavartatik, úgy ez különösen a magyar alföldre nézve áll, a hol tulajdonképeni nyugot-európai értelemben vett iparról és kereskedelemről csupán tartózkodással lehet szólni. A mi az élénk kereskedelemnek előfeltételét képezi, a magasabb fejlődésű vidéki központok, sürű népesség, tőkeforgalom, vállalkozási szellem, stb., ez az alvidéken még mindig a jövő zenéje, jámbor óhajtások tárgya. De hogyha áll az, hogy a legegészségesebb közgazdasági állapot az, a hol a három termelési tényezőnek, a földmívelésnek, iparnak és kereskedelemnek egyensúlya áll fenn, és ha áll az is, hogy egy államterületre nézve még egészségesebb az az állapot, ha ez az egyensúly az állam egész területén fennáll, úgy kétségtelen, hogy meg kell tennünk mindent arra nézve, hogy az alvidék ipara és kereskedelme azon magaslatra emeltessék, a melyen az Magyarország nyugoti részén áll.

Ezen tényezők közül a kereskedelmi miniszter úr tárczája körébe a forgalom és ipari oktatás érdekei tartozván, a t. ház engedelmével ezzel kivánok röviden foglalkozni. *(Halljuk! Halljuk!)* Itt mindenekelőtt elnézést kérek a t. háztól az esetre, ha oly dolgokról is szólnék, melyek e házban már tárgyalva voltak. Tudom, hogy az az ősrégi latin axioma: bis repetita placent, ezen házban csak bizonyos korlátok közt érvényesülhet, de ha mégis visszatérek oly dolgokra, melyek e házban már előadattak, teszem ezt azért, mert azon érdekek meggyőződésem szerint nemcsak az Alvidék érdekei, de összeköttetésben állnak Magyarország egész forgalmi és összes kereskedelmi érdekeivel. Itt mindenekelőtt fel kell említenem azt, a mit a kereskedelmi miniszter úr az ő nagyszabású bevezető beszédében jelzett s a mit tegnapelőtt egy igen tisztelt képviselőtársam alaposan, szakértelemmel kifejtett, a felső Dunának az alsó Tiszával hajózható csatorna általi összeköttetését. A mint méltóztatnak tudni, e csatorna kérdése már régen, egy évszázad óta foglalkoztatja az elméket, mert e csatornától várja az alvidék, hogy terményei biztosan és kellő időben juthassanak a nyugotnak világpiaczaira. Ha nemcsak Hollandiát tekintjük, melyet Kovács Pál t. képviselőtársam tegnapelőtt különösen felhozott, hanem Németországot, Olaszországot, Franczia országot és Körber miniszterelnök legutóbbi nyilatkozata szerint Ausztriát, kétségtelen dolog, hogy ott a csatornaépítések be vannak fejezve, vagy a csatornák részben kiépítés alatt vannak, és a forgalomnak egészen új irányai és a föld amelioriácziója szokatlan élénkséggel támogattatik.

Ha hazánk állapotát összehasonlítjuk ezen általam jelzett országok állapotával, akkor tűnik fel e téren való teljes hátramaradottságunk. Ha tekintjük azon csatornák fontosságát, melyek ezidőszerint kontemplálva és a kivitelre mintegy előirányozva vannak, kétségtelen dolog, hogy a felső Duna és az alsó Tisza összeköttetése a legfontosabb és a legsürgősebb. *(Zaj. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)* Ha látjuk azt, hogy Oroszország a cerealiák dolgában a legnagyobb termelő egész Európában, s óriási sietséggel építi a nyugati piaczokhoz vezető csatornákat, akkor kétségtelen, hogy ha ezen piaczokat egyszer elfoglalja, az esetben mi azokat tőle visszahódítani sohasem fogjuk. Emeli ezen csatornának jelentőségét az a körülmény, hogy, a mint az köztudomású, a Duna és Tisza közt óriási terméketlen területek vannak, a melyek részint a belvizek, részint az éghajlati viszonyoknál fogva ismétlődő szárazság folytán, ezidőszerint az agrikultura köréből ki vannak vonva. Mennyire más képe volna az egész Duna és Tisza köznek akkor, ha ezen területekről a belvizek lecsapoltatnának, azok kellőleg öntöztetnének, parczellázstatnának és kiosztatnának. Százezrekre megy azon holdak száma, melyek ekként visszaadatnának az okszerű földmívelési kulturának, de ha ezen haszontól eltekintünk is, a Duna és Tisza közötti csatorna két kérdést feltétlenül megoldásra vinne, melyek mindegyike akut. Az egyik az, hogy uj területek nyerése által enyhíttetnének az alföldi agrárszoczializmus jelenségei, a másik az hogy megoldaná a Duna és Tisza közti belvizek levezetésének kérdését. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* Megoldaná azt a kérdést, mely a Tiszának alsó vidékét éveken keresztül sújtja, a megoldás stádiumában van mindig, teljesen megoldva azonban soha sincs.

Hogy tovább menjek, felvetem azt a kérdést, hogy az ekként nyerendő területek nem volnának-e felhasználhatók telepítésre, melynek a földmívelésügyi miniszter úr oly lelkes hive. Az ankéten, melyet a földmívelésügyi miniszter úr e tekintetben összehivott, különösen hangsúlyozva volt a magyar faj erősödésének érdeke. Felvetem azt a kérdést, nem volna-e helyes telepítési rendszer az, hogyha a nem magyar ajkú magyarokat ide telepítenők a Tisza és Duna közé, az ameliorált területekre, hol magukba színák azt a tiszta magyar hazafiságot, a melyet a túlzók ez idő szerint nélkülöznek. Azt

Digitized by Google

hiszem, ezen kérdés olyan, hogy a felett konsziderálni érdemes. Én tudom azt, hogy ezen kérdésnek két nagyon jelentékeny nehézsége van; az egyik a pénzügyi nehézség, de véleményem szerint ezt a költséget, ha tekintetbe vesszük a csatornadíjakat, a villám-átvezetés útján nyerendő összeget, az öntözést, a vizlevezetéseket, a befektetendő tőkét amortizálni lehetne. A másik, a technikai nehézség, véleményem szerint sokkal könyebb, mert ezek a tervek egy évszázad óta vannak a t. kormány előtt bemutatva. Hogy ezeket az igen tisztelt ház előtt felemlítsem, jelzem azt, hogy már 1790-ben, tehát 110 esztendővel ezelőtt, Balla Antal mérnök az akkori országgyülésnek javaslatot terjesztett elő. 1805-ben, tehát 95 esztendővel ezelőtt, Vedres István, szegedi mérnök ugyanebben költségvetést és memorandumot terjesztett elő. 1868-ban pedig már közöttünk levő t. képviselőtársunk, Zichy Jenő ugyanezen ügyben erősen agitált, tervet és költségvetést terjesztett elő; továbbá Maigraber Ágost, Nikolics Fedor és Koltor László mérnökök nagyon figyelemreméltó terveket és költségvetést dolgoztak ki, egyszersmind memorandumot adtak be a minisztériumnak és a közigazgatási bejárás elrendelését kérték.

Én örömmel látom t. képviselőház, úgy a kereskedelmi miniszter úr indokolásában, mint a kereskedelemügyi miniszter úrnak elhangzott nyilatkozatában azt, hogy ő ezen kérdéssel komolyan, behatóan foglalkozott, sőt annak tanúlmányozására saját minisztériuma köréből, szakférfiút is küldött ki. Örömmel üdvözlöm a kereskedelemügyi miniszter urat e téren és óhajtom, hogy működését siker koronázza.

A másik kérdés, a melyre a kereskedelemügyi miniszter úr figyelmét felhivni kivánom, a Tiszának Algyőnél való áthidalásának kérdése, a mely a közvéleményt régen foglalkoztatja, de eddig még a megoldás stádiumába nem jutott. Most azonban a lehető legkönyebben juthat, azon okból, mert a Tisza Algyőnél most újabban áthidaltatik és ezen vasuti áthidalással együtt nagyon czélszerű, volna véleményem szerint, megoldani a közúti áthidalás kérdését is. A részint már kiépített, részint épités alatt levő, részint pedig kiépítendő útnál, a melyet Baja, Szeged, Hódmezővásárhely, Békés-Gyula és Nagyvárad vonala jelez, a mint méltóztatik tudni, a folytonosság a Tiszánál, Algyőnél megszakíttatik és kompközlekedésre van utalva. Nem szükséges az igen tisztelt ház előtt fejtegetnem azt, hogy ez a folytonos, állandó közlekedésben akadályt képez. Én csak felvetem a kérdést az igen tisztelt kereskedelemügyi miniszter úrnak, hogy vajjon a Tiszának Algyőnél a mostan már folyamatban leendő vasuti áthidalásával együtt nem volna-e lehetséges annak közúti áthidalását is végrehajtani. Én azt gondolom, hogy ebben nehézség nem volna, annál kevésbbé, mert az összes költségek nem nehezednének az államkincstárra és a törvényhatóságok is szivesen fogják a kereskedelemügyi miniszter urat ebben anyagilag is támogatni.

Ezen közúti hidnak a vasuti hiddal együttesen való kiépítését szorgalmazták a törvényhatóságok akkor, midőn már a 90-es években Lukács Béla kereskedelemügyi miniszter úr elnöklete alatt az alföldi transzverzális út kérdésében a kereskedelemügyi minisztériumban ankét tartatott. Szorgalmazták annak a vasuti hiddal való kiépítését akkor, midőn a vasuti hidra vonatkozó műtanrendőri és közigazgatási bejárás tartatott, eddig azonban sikertelenül szorgalmazták, daczára annak, hogy kifejtettük, miszerint a törvényhatóságok útálapjuk legnagyobb részének igénybevételével kiépített közútaink csak akkor nyernek akadálytalan összeköttetést, ha ezen, stratégiai szempontból is rendkivül nagyfontosságú út kiépíttetik, olyformán, hogy az közútnak is fog szolgálni. Mikor az alföld közlekedési és forgalmi érdekeiről szólok, kénytelen vagyok ezt hangsúlyozva felemlíteni és a kereskedelemügyi miniszter úrnak becses figyelmébe ajánlani.

A harmadik kérdés, a melyre a kereskedelmi miniszter úr becses figyelmét az alvidék forgalma érdekében felhivni kivánom, és a mely a múlt tavaszszal bizonyos határok között már e házban is tárgyaltatott, a Dunának Baja Báttaszék között való áthidalásának kérdése. Annyira érett már a dolog, hogy ismételni azokat az érveket, a melyek e tekintetben már sok oldalról felhozattak, valóban unalmas volna. Hogy ezen áthidalás által Baranya, Tolna, Csongrád, Békés, Arad, Bihar és a bácskai és bánáti megyéknek forgalma 110—120 viteldíjkülönbözetet nyerne, hogy csak ezen áthidalás folytán volnának értékesíthetők az alvidék javára Tolnának és Baranyának a földben lévő kincsei, hogy a Duna a felső részen kilencz helyről van áthidalva, az alvidéken azonban egy helyen, hogy mily nagy hatással volna ez a Duna két partján élő népek tömörülésére és a nemzeti öntudat fejlesztésére: ezek annyiszor elmondattak már brochure-ökben, képviselőházi és küldöttségi szónoklatokban, hogy ezeket ezúttal bővebben taglalni nem akarom.

Valóban, majdnem szégyenletes dolog, hogy a vizépitési technikának fejlettsége mellett az ország két leggazdagabb, a gazdasági fejlődésre leginkább utalt vidéke, illetőleg ezen két vidék vasúti összeköttetésének végpontja, évtizedek óta szinte szégyenkezve áll ott Baja és Báttaszéknél egymással szemben, óriási hátrányára a magyar közgazdaságnak és valóban szégyenére a magyar faj körültekintő és produkáló képességének.

Digitized by Google

Valahányszor ránézek Magyarország közgazdasági térképére és látom ott ezen defektust, és eszembe jutnak azon gazdasági hátrányok, a melyek az egész országra, de különösen az alvidékre nézve ebből származnak, mindannyiszor eszembe jut Horáciusnak azon mondása, a melyet én nem a kereskedelemügyi miniszter úrra, hanem a mai generáczió energiájának fogyatékosságára kivánok alkalmazni: »Aetas parentum peior avis tulit — nos nequiores.«

En teljesen osztom azon véleményt, a melyet a magyarországi kereskedőknek a múlt évben tartott második országos kongresszusa e tekintetben kifejezett a t. képviselőházhoz intézett emlékiratában, a melyben a következőket mondja *(olvassa)*:

»Annyi évi eredménytelen várakozás után minden rendelkezésre álló eszközzel oda kell törekednünk, hogy ez a függő kérdés elvégre a megoldás ösvényére tereltessék, hogy megszünjenek azon akadályok, melyek bénítólag hatnak a nemzetközi kereskedelem és közlekedés kibontakozására, és egy nagy és tekintélyes komplexumot arra kárhoztatnak, hogy nemzetgazdasági kincset képező terményei kiaknázatlanúl heverjenek a föld gyomrában.

Én azon meggyőződésben vagyok, hogy azon, hála Istennek, úgy hiszem, már idejét múlta kereskedelmi és általános politika, a mely minden kulturai, politikai és gazdasági tényezőt az ország fővárosában konczentráltt, ezidőszerint már elérte czélját, elérte politikai és ethikai jogosúltságának véghatárát. Fővárosunk immár emelt fővel sorakozik Európának bármely metropolisa mellé, a nélkül, hogy az eltörpüléstől tartania kellene, nincs ennélfogva szükség arra, hogy a vidék rovására a főváros tovább mesterségesen emeltessék. A mint azonban a nemzet törvényhozása mindig készséggel szavazta meg azon horribilis összegeket, a melyek szükségesek voltak, hogy Budapest gazdaságilag, kulturailag és politikailag hatalmas emporiummá legyen, a mely minden szépnek konczentrálásával kulturtényezővé emeltessék ne csak ezen országban, hanem a külföldnek is imponáljon, úgy a legnagyobb örömmel üdvözli az ország közvéleménye a mai kormány kifejtett programmjának azon alapfeltételét, a melyet a miniszterelnök úr legujabban a temesvári küldöttség előtt újólag is hangsúlyozott és a mely a vidéki emporiumok fejlesztését és támogatását tűzi ki czélúl. Azt gondolom, a midőn beszédemben a Dunának baja-báttaszéki átvágását szóba hozom, akkor is csak arra kérem a miniszter urat, hogy ezen politikát ez irányban tovább folytatni szíveskedjék.

Attérek már most, igen tisztelt képviselőház, a kereskedelmi és iparoktatás kérdésére. *(Halljuk! Halljuk!)* És itt teljes készséggel elismerem azt, hogy az utóbbi évtized alatt e tekintetben rendkivüli sok történt, elismerem azt is, hogy azon intézményeket, a melyek létesítettek, azokat a jelenlegi kereskedelemügyi miniszter úr nagy ügyszeretettel és lelkesedéssel támogatja. Sok történt e tekintetben, igen tisztelt képviselőház, az alvidéken is, ez kétségtelen és tagadhatlan. Alsó és felső kereskedelmi iskolák, alsófokú iparszakiskolák állíttattak fel részint a miniszter úr által, részint a törvényhatóságok anyagi erejének igénybevételével, úgyannyira, hogy egész megnyugvással mondhatom, hogy az alvidéket illetőleg, ezen igényeket kielégítetteknek találom. De nem így állunk, igen tisztelt képviselőház, a felső iparoktatás kérdésével. Erre nézve csak két intézet van, az egyik Budapesten, a másik Kassán, mind a kettő túlzsúfolva. Már pedig, t. képviselőház, a hol az ipar és kereskedelem természetes előfeltételei annyira megvannak, mint hazánkban, ott szükséges okvetlenül egy oly középső technikus osztály, a mely a közönséges iparos, és a magasabb müveltségü teknikus között foglal helyet, az utóbbinak intelligens segédmunkása. Én azt hiszem, igen tisztelt képviselőház, hogy ha egy ilyen intézetnek felállítása szükséges, a mint hogy szükséges, akkor már a tanintézet elhelyezésének ökonomiája is úgy hozza magával, hogy egy felsőbb ipariskola az alvidéken is állíttassék fel, *(Helyeslések a jobboldalon.)* a mire az igen tisztelt kereskedelemügyi miniszter úr figyelmét felhivom.

Még csak egy momentumra kivánom felhivni az igen tisztelt kereskedelemügyi miniszter úr figyelmét, *(Halljuk! Halljuk!)* a melyre nézve előadásában ugyan már megemlékezett, de a mely még teljesen általánosítva az országban nincsen, és ez a kismesterek továbbképzésének a kérdése. *(Halljuk! Halljuk!)* Én azt hiszem, hogy a Magyarországon létező kismestereket csak úgy vagyunk képesek izlés dolgában versenyképessé tenni, hogyha őket megfelelő rövid és specziális tanfolyamokban tovább képezzük. *(Helyeslés a jobboldalon.)* A kereskedelemügyi miniszter úr ezen eszmét az ország területén részben már foganatba vette, és én arra kérem, kegyeskedjék ezt általánosítani, mert Magyarország kisiparosai a versenyképességet csakis ezen az úton fogják elérhetni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Ezek után, t. képviselőház, én a magam részéről oda konkludálok, hogy ha az általam jelzett intézményekkel helyreállíttattak a belső és nemzetközi forgalom előmozdítását czélzó intézmények, a melyeket az alvidék ez időben nélkülöz és ezek útján az alvidék azon helyzetbe hozatik, hogy terményeit, iparczikkeit kiviheti a

Digitized by Google

világpiaczra könnyedén és kellő időben, azon esetre helyreáll azon egyensúly, a melyet Magyarország nyugoti és délvidékei között helyreállítani szükséges. Annál is inkább felhivom erre az igen tisztelt kereskedelemügyi miniszter úr figyelmét, mert nagyon régi gazdaság-politikai axiómát ismétlek mikor jelzem, hogy épen Magyarország van hivatva arra, hogy a közgazdaságilag óriási mértékben előrehaladott nyugat és az e tekintetben hátramaradott kelet közöttközvetítsen saját érdekében, a Balkán-államokban piaczot teremtve, azokat ipari, kereskedelmi czikkekkel, gyártmányaival ellátva, arra gazdasági és politikai befolyást gyakoroljon. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Én azt hiszem, hogy a Balkán-államok már csak a közelségnél és a viteldíjak olcsóságánál fogva is, örömmel fognak Magyarország fogyasztói sorába állani és ezáltal impliczite elismerni a magyar államnak gazdasági és politikai fensőségét. Ez azonban csak úgy történhetik, ha az általam jelzett intézményekkel, melyeket a kereskedelemügyi miniszter bölcsesége majd kiegészít, az alvidék felemelkedik az ipari és kereskedelmi fejlettség azon fokára, melyen Magyarország északi része ezidőszerint áll és ezáltal helyreállíttatik azon kivánatos egyensúly, mely a gazdasági fejlődés idcálját képezi.

Jelezvén azt, hogy a kormánynak általános politikája és a kereskedelemügyi miniszter úr személye és lelkes működése iránti bizalomból, a költségvetést a részletes tárgyalás alapjául elfogadom, *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* bocsánatot kérek a t. háztól, hogyha úgy, mint más képviselőtársaim is szokták tenni, most egy kissé hazabeszélek. *(Halljuk! Halljuk!)*

Már a múlt esztendőben a földmívelésügyi miniszter úr költségvetésének tárgyalása alkalmával kifejtettem véleményemet a hazabeszéléssel szemben. Kijelentettem azt, hogy én a hazabeszélést csak azon esetben tartom megrovandónak, ha a helyi érdekek az országos érdekkel merő ellentétbe állíttatnak, ha országos érdekek rovására akarnak érvényesülni helyi aspirácziók. *(Élénk helyeslés.)* A hol azonban a helyi érdekek az országos érdekkel nemcsak nem kollidálnak, hanem a helyi érdekek az országos érdekeket egyenesen támogatják, ott nemcsak megengedettnek, de szükségesnek is tartom ezt azért, mert ez azon hely, hol az ilyen érdekeket nyilvánosan és a közkritika ellenőrzése alatt érvényesíteni lehet és kell. *(Helyeslés.)*

Hazabeszélésem tárgya a szegedi pályaházak kibővítésének kérdése. Azon állapot, mely Szegeden e tekintetben fennáll, annyira tarthatatlan, hogy igazán a komikum határát érinti. Mióta 1857-ben a császári és királyi osztrák szabadalmazott államvasuttársaságnak szeged-temesvári vonala felépíttetett, illetőleg a másik pályaház 1867-ben kiépíttetett, azóta ez épületeken semmi lényeges átalakulás nem történt. Pedig mondanom sem szükséges, hová fejlődött a forgalom ezen idő óta. Ha a szegedi pályaháznak forgalmát tekintjük, azt látjuk, hogy statisztikailag ki van mutatva, hogy az országban a harmadik. 671.000 felszálló utassal és forgalom dolgában, csupán Budapesthez és Bécshez való közelségénél fogva csak Pozsony múlja felül; sőt ha hozzá vesszük Szeged mostani személyforgalmához az arad-csanádi vasutak forgalmát, a melyek az államvasutak statisztikájában magánvasutak lévén, kitüntetve nincsenek, akkor forgalom tekintetében Szeged Magyarországon a második. És mit látunk ezen forgalommal szemben? Azt, hogy a magyar államvasutak sokkal kisebbrendű állomásain építenek százezrekbe, milliókba kerülő állomásokat, a mi igen helyes és igen czélszerű intézkedés, de nem helyes és nem czélszerű intézkedés az, hogy Szeged város már hosszú évtizedek óta egészen el van hanyagolva ebben a tekintetben. A kereskedelemügyi miniszter úr, a kihez a szegedi kiállítás alkalmával szerencsénk volt, a ki azonban a legnagyobb sajnálatunkra csak épen 24 órát töltött Szegeden, személyesen győződött meg az ottani állapotok tarthatatlanságáról, és azt hiszem, annak tulajdoníthatom azt, hogy a mostani költségvetésbe e tekintetben 300.000 koronát felvett. De hát micsoda ez a 300.000 korona a tenger sima tükréhez, és micsoda különösen a dolog rendkivüli sürgősségéhez képest? Kérem az igen tisztelt miniszter urat, hogy a jövő évben költségvetésének ezen poziczióját erősebben dotálni méltóztassék s ezáltal méltóztassék megszüntetni azon visszásságot, a mely a szegedi pályaházak tekintetében fennáll, a mely a magyar állam leghatalmasabb üzletágához nem méltó, a forgalomra nézve feltétlenül hátrányos és Szegedre nézve a szó legszorosabb értelmében megszégyenítő. A kereskedelemügyi miniszter úr költségvetését elfogadom. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Tóth János jegyző: Rátkay László!

Rátkay László: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Mielőtt a kereskedelmi tárcza birálatába bocsátkoznám, először egyenes kérdéseket akarok a t. kereskedelemügyi miniszter úrhoz intézni: kérném, hogy azokra majd nekünk őszinte és igaz feleletet adni méltóztassék. Rendkivül fontos körülménynek, országos érdekü kérdésnek tartom azt, hogy az autonom vámtarifa és a kereskedelmi szerződések lejáratánál van-e gondoskodás arról, hogy az ország érdekei meg legyenek védelmezve? A t. kereskedelemügyi miniszter úr pár nap előtt tartott beszédében adott erre feleletet, azonban ez a felelet engem nem elégít ki. A t. miniszter úr feleletében azt

Digitized by Google

mondotta, hogy az illető szakközegek a kérdést tanúlmányozzák. Én azt óhajtanám, hogy ne csak a szakközegek tanúlmányozzák ezt a kérdést, hanem tanúlmányozza a t. miniszter úr is. *(Úgy van! a baloldalon.)* A múlt tapasztalatai meggyőztek bennünket arról, hogy 30 éven át elég tandíjat fizettünk ezekben a kérdésekben, és ha más országoknak könnyebb a helyzete, mert csak két szerződő fél van és arra kell vigyázni, hogy a másik szerződő fél mit akar: kétszeresen nehéz a mi helyzetünk a kereskedelmi szerződések megkötésénél, mert nekünk még a szerződőtárs Ausztria csalafintaságára, roszhiszeműségére is kell vigyázni.

Még egy másik dolgot is hozok fel: a konzulátus kérdését ajánlom a t. miniszter úrnak a figyelmébe. A t. miniszterelnök úrnak feleletéből és költségvetéséből azt látom, hogy a külkereskedelem tekintetében Magyarország érdekei megóvása végett szaktudósítókat küld ki, és ha jól emlékszem 50.000 korona van e czímen a költségvetésbe beállítva. Mire kellenek ezek a szaktudósítók, ha nekünk megvan a drága és milliókkal fentartott konzulátusunk? Azért, mert a konzulátusok egyáltalában nem gondoskodnak Magyarország kereskedelmi érdekeiről; *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* a vámszövetség, illetőleg most már nem is tudom, minek mondjam, az egyoldalú vámtörvény, annak egyik szakasza, megmondja, hogy a magyar kereskedelemügyi miniszter közvetlenül is érintkezik a konzulátusokkal, utasítást adhat azoknak. Erre a kérdésre hívom fel tehát a t. miniszter úr figyelmét, hogy sziveskedjék a konzulátusokkal közvetlenül érintkezésbe lépni és akkor nem történhetik meg rajtunk az a megaláztatás, a mely nemrég történt és a melyre majd később rátérek, hogy egy magyar gőzhajó-társaság: a »Magyar Folyam- és Tengerhajózási részvénytársaság« kikötőket akarván magának szerezni Románia partjain, azokat nem kapta meg, és a midőn a konzulátushoz fordúlt, az azt felelte, hogy a magyarországi érdekek reá nem tartoznak. Ha a kereskedelemügyi tárczát nézem, el kell ismernem, hogy a múlthoz képest bizonyos javulást mutat. Ne vegye a t. miniszter úr ezt dicséretnek, vagy hizelgésnek; hiszen abban a túlsó oldalról elegendő része lesz; én csak annyiban ismerem el, hogy egy költségvetési programmot adott, a melyből legalább látjuk, hogy oly miniszterünk van, a ki az ipari és kereskedelmi czélok iránt érdeklődik; egy öntudatos fő, a ki azonban legjobb gondolatait elhallgatja. Mert legjobb gondolata az volna, t. miniszter úr, ha őszintén megmondaná, hogy önálló vámterület kell. A sorok között megmondja ezt, de őszintén nem mondja ki.

Lakatos Miklós: Nem meri kimondani.

Rátkay László: Elismerésemet és köszönetemet fejezem ki a t. miniszter úrnak azért is, hogy költségvetése tárgyalásának elején szólalt fel. Egy rossz gyakorlat honosodik meg itt a házban; némelyik miniszter úr nem tartja méltóságához illőnek, hogy a házat tájékoztassa, pedig a költségvetésből nagyon kevés tájékozódást meríthetünk. A tárgyalásoknak súlypontja átvetődik a pénzügyi bizottságba, a t. háznak nincs egyéb teendője, mint vagy megszavazni, Fejbólintó Bálintokká lenni, vagy ha már nagyon meggyülemlik bennünk az indúlat, bizonyos összeférhetetlenségi kérdéseket vetünk fel, és azért vitatkozunk, sőt annyira megyünk, — és itt a t. belügyminiszter úrnak egy szavára akarok visszatérni, a melyet a költségvetése tárgyalásakor mondott, hogy ő fentartja magának azt a jogot, hogy azon képviselő felszólalására válaszoljon, a kiére akar. *(Mozgás a szélső baloldalon.)* Ezt a t. belügyminiszter úr Pichler Győző képviselőtársam beszédjére mondotta. T. ház, én elismerem a miniszter uraknak ezt a jogát, de ha én vagyok miniszter, úgy nem teszem ezt, és nem is mondom ki. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Mert, t. ház, én abban a nézetben vagyok, hogy ebben a házban az egyenlőség nagy gondolatának kell uralkodnia. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Minden képviselő egyenlő, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* minden képviselő egy kerületet képvisel; *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* itt abban az értelemben, hogy kisebbek, vagy nagyobbak vagyunk, szellemileg, igenis, lehet a felszólalásnak tartalmában, okosságában és igazságában különbség, de annak a jognak, hogy minden képviselő választ várhat felszólalására, érvényesülnie kell, mert fel kell tételeznünk egymásról, hogy, ha kis dolgokban szólalunk is fel, a közérdek szempontjából teszszük azt, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* és ezt a t. miniszter uraknak honorálniok kell. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Áttérve a kereskedelmi tárcza költségvetésének birálatára, a t. előadó úr úgy vezette be ennek tárgyalását, hogy a kereskodelmi tárcza az, a mely az állami bevételeknek egy harmadát szállítja be. Igenis egy harmadát képviseli azoknak, és ha így nézzük a kereskedelmi tárczát az ő felhalmozódott millióival, akkor bizony el kell ismernünk, hogy egy nagy tárcza birálatával van dolgunk. De hámozzunk egy kissé, t ház; vegyük ki az államvasutak tételeit, a mely nem egyéb, mint monopolium; vegyük ki belőle a postatakarékpénztárt, a mely bizonyos pontig szintén monopolium, és akkor az összes ipari és kereskedelmi czélokra körülbelül 3 millió marad; ide zsugorodik össze a magyar költségvetés az ipar és kereskedelem tekintetében. És ha e tételeket összehasonlítjuk a tárcza múlt évi költségvetésével, akkor rájövünk, hogy habár

Digitized by Google

igaz is, hogy a t. miniszter úrnak ezidei költségvetése hét millióval emelkedik, de az ipari czélokra fordított összeg a tavalyihoz képest kevesebbedik. Általános véleményem tehát először az, hogy a t. miniszter úr inkább kereskedelmi miniszter, mint ipari miniszter; a másik dolog pedig, a mire figyelemmel kell lennünk, az, hogy egy nagy elkülönítést lehet ennél a tárczánál felállítani. Vannak ebben tények, és vannak tervek. A tények meglehetősen szomorúak; a tervek gyönyörűek. Ezeket a terveket nem akarom részletezni; hiszen elmondja a t. miniszter úr az indokolása elején, és hogy öntudatos fő, azt épen abból látom, mert a tervekhez még odateszi, mintegy bokrétának, hogy hadászati szempontból is nagyon fontosak, *(Derültség! Úgy van! Úgy van! kiáltások a szélső baloldalon.)* tudván, hogy Magyarországon csak akkor lehet valamely tervet keresztül vinni, ha hadászati szempontból is fontos. De mindennek daczára ezek csak tervek maradnak, t. miniszter úr, és nekem, midőn átnéztem a költségvetést, olyformán tünt fel a t. miniszter úr, mint az öreg apó, a ki gyönyörű meséket mond unokáinak arról, hogy mik lesznek a jövőben, a végén azoban hozzáteszi, hogy »ezt mi, fiaim, nem fogjuk megérni.« Még egy nagy hibáját látom általánosságban a tárczának, t. miniszter úr, és ez abban rejlik, hogy úgy tesz, mintha nem is hallaná, mint hogyha nem is figyelné, hogy a nagy szocziális eszméknek minő hatalmas áramlata közeledik felénk; mintha nem is hallaná azt a mennydörgést, mintha nem is látná azt a villámlást, a mely azokban megnyilatkozik. Mint az álló tóban a csillagok, úgy tükröződnek vissza itt ezek a szép tervek, de egyetlenegy szót nem látok a munkáskérdés tekintetében. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Bocsánatot kérek, egy van: ez a munkaközvetítés, *(Halljuk! Halljuk!)* ez azonban nagyon kevés ahhoz, a mit a munkáskérdésben tennünk kell, hiszen a kormányzás nem egyéb, mint megelőzése a dolognak. A kormányzás művészete ez. Hisz azt látjuk, t. miniszter úr, hogy a kisipar haldoklik, hogy a kisiparosoknak egész tömege fogja szaporítani a szocziálizmus apostolait. A gyári munkások kérdése nincsen keresztülvive. Hiszen semmi sem jellemzi jobban a magyar törvényhozást, mint az a harmincz évi működés, az a strukturája azon törvényeknek, a melyeket az ipari és munkás kérdésekben hoztunk. Összesen négy törvényünk van. Ezek is legnagyobb részben idejüket múlták. A mennyiben pedig van ipari törvényünk és munkásokra vonatkozó törvényünk, azok nincsenek végrehajtva. Hogy csak egy kérdésre térjek át, az ipari törvényben benne van, hogy a kiskorú gyermekeknek, tanonczoknak, éjjel dolgozni nem szabad. És mégis, méltóztassék csak végigmenni a főváros utczáin éjfélkor, vagy éjfél után, munkásokat látunk ott és pedig kiskorú gyermekeket, a mint görnyednek a munkában. Tehát a törvény nincsen végrehajtva, Nem akarom hosszú időre igénybe venni a t. ház türelmét. Bármelyik tételét nézem is a költségvetésnek, nincsen az a tétel, a hol rettentő mulasztásokat ne lehetne szemünk elé állítani. Itt van például a közutak kérdése. A t. miniszter úr 100.000 koronával emeli — ha jól emlékszem, — azt a kiadást, a melyet a közutakra akar fordítani. Ott vannak törvényhatósági útjaink. Maga a t. miniszter úr is elismeri, hogy itt tenni kell valamit, mert törvényhatósági útjaink nagyon rosszak. De lehet-e? Majd megmondom az okát, hogy miért nem lehet. Azért, mert ha az utóbbi 20 évet egy jelszóval lehet jellemezni, azt hiszen, nem tévedek, ha azt viczinális kornak nevezem. Igen érdekes volna, ha a t. minister úr költségvetése mellé, — pedig módjában áll, — egy kimutatást terjesztene a ház elé, hogy vajjon a vármegyéknek útadója mennyire van megterhelve és minő hosszú időre? Tudok vármegyéket, a hol ma azzal biztatnak bennünket, hogy 10—15 év múlva sem fognak kapni közutaikra segítséget, mert a viczinális vasutakra adott segélyek lekötötték az állami segítséget. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Itt van például az államvasutak kérdése. Ha az államvasutak tisztviselőit és alkalmazottjait tekintjük, kétségtelen, hogy bizonyos kellemes, kedvező érzés hatja át az embert, mivel a magyar életrevalóságnak egyik fényes bizonyítéka az, hogy 20 év alatt oly üzletágban, melyet soha nem tanúltunk, meg tudtuk a helyünket állani. De annál kevésbbé gondoskodik annak tisztviselőiről és alkalmazottairól a kormány, nem mondom, hogy épen a t. miniszter úr, hiszen ő törvényjavaslatát beterjesztette; de nem szégyen-e az, hogy 20—25 éven át az a kérdés még csak fel sem volt vetve, hogy vajjon a magyar államvasutak tisztviselői állami tisztviselők-e, vagy pedig magántisztviselők? Miért nem készítik el szolgálati pragmatikájukat? Hiszen a t. miniszter úrnak nagyon jól kell tudnia, hogy a fegyelmi eljárás ügye ott hogyan áll. Azt a tisztviselőt dobják ki onnan, a kit akarnak. A mi pedig a nyugdíj kérdését illeti, ugyebár, midőn a magyar államvasutak számára az osztrák államvasutat megváltották és Baross Gáborral megkötötte a társulat a szerződést, nem is irták azt előbb alá, míg a vasut tisztviselőinek sorsa biztosítva nem volt. És így ezen átvett tisztviselők nyugdíj tekintetében is sokkal jobban állanak, mint azok, a kik kezdettől fogva a magyar államvasutak tisztviselői voltak. És ezt tűrnünk kell, mert azon idegen társulatnak nemcsak arra volt gondja, hogy

Digitized by Google

mennyi összeget kap, hanem az alkalmazott tisztviselők jogainak megvédésére is gondja volt.

Még egy kérdést akarok felvetni, mielőtt áttérnék beszédemnek igazi tárgyára, mely a dunai hajózásra vonatkozik és ez a kereskedelmi utazók kérdése. Én, t. ház, a magyar kereskedelem szabadságát korlátozni nem akarom; az azonban, a mi különösen a gazdasági gépek eladása körül történik, az már nem a kereskedelem szabadsága, hanem az egy nagy baj, valóságos csapás nemcsak a vidékekre, hanem magára a magyar kereskedelemre. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nekem nincsenek adataim kezemben arra vonatkozólag, hogy mi történik az országban; de vannak adataim arra nézve, hogy mi történik a kerületemben. A kerületemben nincsen több község, mint 21 és mégis már majdnem százra megy azon visszéléseknek a száma, a miket csak nekem bejelentettek választóim. Nem tudom, mik történhettek ott, a miket nem jelentettek be. Egy-két esetet elmondok. Tények. Nevekkel szolgálhatok mindig. Megjelenik az ügynök és azt mondja az illetőnek, — ezt három nap előtt hallottam a községi birótól, — a községházában megjelenik az ügynök, mondván: Hallottam, hogy önnek egy beteg fia van, a kit meg akar gyógyítani, és azt hallom, hogy fiát ki akarja képeztetni gépésznek, így van-e? Igy van. Akkor kérem, irja alá ezt az irást, hogy el ne felejtsük nevét és gondoskodunk róla. És 3 hét múlva értesítik a birót, hogy egy 7000 forint értékü gőzgépet küldenek neki és három nap múlva már az összes birtokaira betáblázták az összeget.

Egy másik esetet is elmondok. Ebben az államvasutak is benne vannak. Szintén megjelenik egy ügynök egy polgárembernél és ajánl neki egy vetőgépet. Az illető elfogadja és kap egy cséplőgépet szintén 7000 forint értékben. Ezt feladták az államvasuton, természetesen azzal, hogy »az Ön kárára és veszélyére«.

A magyar államvasut szállítja a gépet, Ercsinél szélvész támad, felborítja a vasutat, a gép összetörik; azt az embert megperelik, 7000 forintját elveszti, összes vagyona rámegy. A magyar államvasut azt mondja: Vis major, én nem segíthetek. Az eladó azt mondja: károdra és veszélyedre történt. Egy szegény magyar honpolgár tönkre van téve. *(Mozgás a bal- és szélső baloldalon.)* Törvényileg megvan az igazság, de, hogy igazán, lélekszerint meg van-e az igazság, annak birálatát a t. miniszter úrra bizom. *(Mozgás a bal- és szélső baloldalon.)*

Áttérek most arra a kérdésre, a melyre beszédem igazán céloz, de előre mondom, hogy e tekintetben is rövid leszek. A hajózási kérdést értem.

T. képviselőház! Az a szerencse, hogy hajózható folyamaink, a Duna, Tisza, vegyük még a Drávát és a Szávát is, nem várták meg a magyar törvényhozás intézkedéseit, hanem folynak maguktól. Mert ha nem maguktól folynának, hanem állami intézkedést akartak és vártak volna, bizony nem volnának folyóink! A kiegyezésünk óta minden a vasutépítésekre ment. Miért? Hazafiság szempontjából? Elismerem, bizonyos százalék lehetett benne hazafiság is, legnagyobb részben azonban a magánhaszon játszott itt közre. A viczinális vasutak építésénél igen nagy hasznot lehetett félretenni, a gőzhajók és vizi utak készítésénél nem. Ez az oka a valósággal nevetséges állapotoknak. Méltóztassék a törvénytárakat elolvasni. Tengeri hajózásra vonatkozó törvények vannak rakásszámra, a Dunáról, Tiszáról szóló törvény még nincs.

Bejön a Duna Dévénynél, kimegy Orsovánál, és szó sincs róla, hogy valaki utána nézne a dolgoknak, hogy az állam kellően ellenőrizné a hajózás kérdését. Igazán bámulatos, hogy a sikkasztó urak miért mennek vasúton. Üljenek Dévénynél ladikra és menjenek Orsováig, senkisem kérdi tőlük, mi járatban vannak. A kis Románia, a melynek hajózási szerződése törvénytárunkba be van czikkelyezve, máskép tesz. Bármily hajót, ha ott kiköt, ott van az állami hajófelügyelőség, vagy a parti kapitányság, ellenőrzi, mit akar, miért jött, ellenőrzi a ki- és berakodást. Nálunk még itt a fővárosban sincs parti kapitányság.

Hiszen előre látom, hogy csak valami óriási katasztrófát kell bevárni. Ezerre és ezerre megy az átkelések száma a kis csavargőzösökön. Hát ezek nincsenek kitéve veszedelmeknek? Nem kaphatnak léket? A gép nem robbanhat szét? *(Mozgás a szélső baloldalon.)* Lesz ott segítség? Talán egy-két ladik. Megvárjuk, míg igazi nagy katasztrófa lesz, akkor aztán fogunk rajta gondolkozni, hogy 30 évig nem jutott eszünkbe, hogy a révkapitányságot felállítottuk volna, és gondoskodtunk volna arról, hogy legalább a fővárosban legyen állandó ellenőrzés, a mint van Romániában.

De nemcsak ezek a kérdések vannak itt, t. képviselőház. Igen nagy vesztesége van a magyar államnak ebből. Szállítási adónk megvan, ugyebár? A gőzhajózási társaság, a császári királyi szabadalmazott és a magyar folyamhajózási társaság fizeti a szállítási adót; a többi, a román, szerb, a délnémet hajózási társaság nem fizeti; évek hosszú sora óta nem fizeti. Ezrekre és ezrekre megy a veszteség, a melyet a magyar állam szenvedett, nem is szólva arról, hogy mégis nevetséges, hogy míg a magyar hajók fizetik a szállítási adót, az idegen társulatok nem fizetik, tehát olcsóbban versenyezhetnek velünk, mint mi magunk. *(Mozgás a bal- és szélső baloldalon.)*

Digitized by Google

Molnár Jenő: Prémiumot élveznek.

Rátkay László: Három év előtt felvetettem e kérdést; az akkori kereskedelemügyi miniszter úr mosolyogva azt felelte, hogy felesleges, van erről igen jó rendelet, a mely ezeket rendezi. Igen, van egy 1869-ben kiadott rendelet tele naivitásokkal. Méltóztassék csak elolvasni a miniszter úrnak, ilyen tételek vannak benne: ezt és ezt tenni nem szabad, ez és ez tilos, de hogyha megteszik, mi történik, mi a megtorlás, arról gondoskodva nincs. Ha nem fárasztom a t. ház türelmét, elmondok egy esetet. Egy idegen hajó végigfut a Dunán, kiveri a malmokat, vagy a magánosok uszodáit, vagy azon építményeket, melyek a Dunán vannak. Lehet-e kártérítési keresetet indítani? Ha megtudjuk, hol van azon hajó tulajdonosa és ki akarunk menni Romániába, vagy Szerbiába, akkor lehet, de ha nem akarunk kimenni, akkor tűrnünk kell. Ezt a helyzetet tovább tűrni nem lehet, hanem méltóztassék a miniszter úrnak gondoskodni arról, hogy hajózási törvényünk a folyamokra és különösen a Dunára és Tiszára vonatkozólag elkészüljön.

Most áttérek t. ház a Dunagőzhajózási Társulatnak és a Magyar Folyam- és Tengerhajózási részvénytársaságnak ügyeire. A dunagőzhajózási társulat ezen büszke szóval D. D. S. G., mint a magyar államvasutak a M. Á. V. jelzéssel, nemcsak azt mutatja, hogy neki német szine van, hanem egy valóságos germanizáló társulat. A tarifapolitikája a múltban — nagyon jól tudom, mert sokszor utána néztem, — egyenesen a magyar állam érdekei ellen volt irányítva és még most is csinálná, de nem birja. Vannak azonban dolgai, melyeket tovább tűrnünk nem szabad. Tudom, hogy nagyon kényes ez a kérdés, mert a dunagőzhajózási társulatnak részvényesei közt ott vannak az uralkodóház tagjai, a főherczegek is, de mikor az igazságról és a jogról van szó, előttem felsőbbség, vagy királyi ház nem létezik. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* A társulati alkalmazottak és tisztviselők kétharmadrésze magyar állampolgár és a dunagőzhajózási társulat mégis kényszeríti őket, hogy álljanak be a nyugdíjintézetbe, a mely nem az övé, hanem Bécsben van. Nem is szabad nekik felszólalni, hanem mint magyar tisztviselőknek, bele kell nyugodniok és tagjaivá lenni ezen nyugdíjintézetnek. És mi történt? Egy három év előtt történt eset legjobban megvilágítja a visszaélést.

Egy magyar tisztviselőhöz lejön a bécsi fegyelmi bíróság egy tagja, kihallgatja németül, ez panaszkodik és azt mondja: kérem, én a német nyelvet nem bírom annyira, hogy védekezni tudnék. Mégis aláíratnak vele egy német jegyzőkönyvet, azt felviszik Bécsbe s a magyar állampolgár egy hét múlva megkapja az ítéletet, melyet mások magyaráznak meg neki, és tartalma az, hogy állását és a befizetett nyugdíj-illetményeket elveszti. Beadott az illető a kereskedelmi minisztériumhoz egy kérvényt és azt mondja: t. kereskedelmi minisztérium, méltóztassék az én igényeimet csak annyiba megvédeni, hogy mint magyar állampolgár, újra legyek kihallgatva magyarúl. A t. minisztériumból vissza jött a válasz, hogy nem érzi magát illetékesnek a beavatkozásra.

Bíró Lajos: Mikor volt ez?

Rátkay László: Három év előtt, az aktákkal és számokkal szolgálhatok. Felhivom a kereskedelemügyi miniszter urat, méltóztassék gondoskodni arról, hogy a társulat fegyelmi bíróságát Bécsből, a magyar alkalmazottakra nézve, áttegye a fővárosba, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* és hogy az a nyugdíjösszeg, mely magyar pénzben fizettetik, az a nyugdíjpénz, jöjjön ide Magyarországba. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Most átmegyek a magyar folyam- és tengerhajózási társaság ügyeire, mondjuk, bűneire. Ezen társaságnak 400.000 forint évi segélyt ad a magyar állam. Hogy miért, azt az 1893. évi törvénytárban megolvashatjuk, mert a szerződés be van czikkelyezve. A szerződési pontozatok közt a következő van: Azért adunk 400.000 forintot, mert óhajtjuk a magyar főváros érdekeit, a közlekedés és élelmezés dolgában elősegíteni. És mi történt? Három év előtt lejárt a Dunagőzhajózási társaság szerződése; folyamodott a magyar folyam- és tengerhajózási társaság, hogy adassék ki neki a helyi hajózás joga, de a kereskedelemügyi minisztérium elütötte. Első pillanatra szinte megfoghatatlan, hogy nem az a társulat kapja, melynek 400.000 forint segélyt adunk, mely magyar, hanem egy idegen, a mely a bécsi miniszteriumtól kap 500.000 forint segélyt, bizonyára nem azért, hogy a magyar kereskedelem érdekeit mozdítsa elő. De meg van ennek a kérdésnek a kulcsa! A Dunagőzhajózási társulatnak van Óbudán hajógyára, ott van körülbelül 800 szavazó polgár, a kire igen nagy szükség volt akkor, midőn az óbudai mandátum kérdése eldől. Ime, itt van az egyszerű magyarázat.

Nem tudom, van-e a t. miniszter úrnak tudomása arról, mi készül most. Ha nincs, felhivom rá a figyelmét. A Dunagőzhajózási társulat, mely 500.000 forint évi segélyt kap, bizonyára nem azért, — a mint előbb is mondtam, — hogy a magyar állam és kereskedelem érdekeit elősegítse, a magyar folyam- és tengerhajózási társulattal kartellre lép. Ez most divatos dolog, miért nem tennék ők is. Ez a kartell, — ha idejekorán közbe nem lép a t. miniszter úr, — akként fog megköttetni, hogy a két társulat megosztozik az összes dunai forgalmon, felfelé úgy mint lefelé a helyi hajózáson úgy, mint a többin, és bizonyos

Digitized by Google

százalék arányában meg fognak osztozni a tiszta jövedelmen is. Megtehetik, azonban egyről biztosítom a magyar folyam- és tengerhajózási társulatot, hogy a függetlenségi párt fog vigyázni, hogy ez a kartell létrejön-e, vagy sem, és abban az esetben, ha létrejön, fogunk gondoskodni arról, hogy az évi 400.000 forint, melynek akkor nem lesz semmi értelme, vissza legyen vonva. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Nem fárasztom tovább a t. ház figyelmét. *(Halljuk! Halljuk!)* Nagy kérdéseket a kereskedelem és ipar tekintetében úgyis hasztalan hozunk fel, mert az igazi nagy kérdés az volna, hogy legyen önálló vámterület. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Mig az nincs, addig ezek a tárgyalások nem egyebek, mint továbbcsikorgatások azon a kis tengelyen, a rozzant taligán, a melyet ilyen körülmények közt megtenni lehet.

Nem fejezhetem be azonban felszólalásomat a nélkül, hogy az elismerés és hódolat egy kis levélkéjét le ne tegyem a magyar nők elébe. Míg a magyar miniszterek csak jelszavakkal dolgoznak, — azt mondják »magyar nemzeti állam«, és nem gondoskodnak a magyar nyelv tanításáról, azt mondják »önálló, gazdaságilag felvirágzott magyar állam« s nem gondoskodnak, hogy önálló vámterület legyen, — addig a magyar nőknek szivéből pattant ki a gondolat, a hazai ipar támogatására sietni. Én nem hiszem, hogy ez ennek az alvó, ennek a teljes apathiába süllyedt nemzetnek a szivét dobogásra tudja birni, de egy kis szent János-bogár fénye mégis felcsillan ebben a sötétségben, egy gondolat, egy lépés, az önálló gazdasági vámterület kiküzdéséhez. Ismétlem, épen azért a magyar nők lábához leteszem hódolatomat. *(Tetszés a szélső baloldalon.)* De egyáltalában nincsen bizalmam sem a kereskedelmi tárcza tekintetében, sem a magyar kormány, sem a kereskedelemügyi miniszter úrral szemben s azért költségvetését általánosságban sem fogadom el. *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélső baloldalon.)*

Dedovics György jegyző: Gróf Serényi Béla!

Gr. Serényi Béla: T. képviselőház! Minthogy azok, a miket a jelen alkalommal elmondani akarok, inkább a kereskedelemügyi tárcza szükebb keretébe tartoznak, e tárcza tárgyalása alkalmával voltam bátor a t. ház szives engedelmével a figyelmet a magam részére kikérni. *(Halljuk! Halljuk!)* Mielőtt felszólalásom tulajdonképeni tárgyára áttérnék, legyen szabad két kitérést megengednem magamnak, oly kérdésekre, a melyek most aktuálisak. Az egyik a határidő-üzlet, a másik pedig a monarchia, a vámbelföldnek kiviteli szempontból való megbirálása búza és liszt tekintetében. A határidő-üzletet eltörülni óhajtók elsősorban azzal érvelnek, hogy az az áraknak abnormis lenyomásával jár. Én e véleményben egyoldalúlag egyáltalában nem osztozom; konczedálom azt, hogy ez néha lenyomással, néha felemeléssel jár, szóval árhullámzással, de ez nem egyoldalú sem lefelé, sem felfelé. Ezen vaczillácziő mindig kiegyenlítődik akkor, hogyha a tényleges határidő bekövetkezett. Nagyon jól tudom azt, hogy a búzakereskedelem szempontjából szükséges igen erős kereskedő osztályt fentartani. Mert hiszen a közvetlen fogyasztók, a malmok, nincsenek abban a helyzetben, mint a szeszgyárak, vagy a sörgyárak, hogy az összes nyersterményt a termés után maguknak megvegyék, arra sem tőkéjük, sem helyük nincs, tehát világos, hogy egy kereskedő osztályt fenn kell tartani.

Ha fejlett statisztikánk volna, ki lehetne számítani, hogy a magyar földbirtokosok őszszel talán 30—40 százalékát, de mindenesetre nagy részét a termett kontingensnek eladják. Tökéletesen igaza van Rohonczy Gedeon t. barátomnak abban, hogy ha határidőüzlet nem léteznék, a kereskedő kénytelen volna a rizikó nagy részét a termelőre visszahárítani és ez az ár csökkenésében jutna kifejezésre. *(Igaz! Úgy van! a középen.)* Én a határidőüzlet korlátozását óhajtom, óhajtom azt, hogy a hivatlan elemek az ár alakításába felfelé, vagy lefelé, bele ne avatkozzanak, vagy legalább a lehetőségig távol tartassanak ettől. Eltörölni azonban a határidőüzletet, a kereskedelem szempontjából, a búzakereskedelem megölése nélkül teljesen lehetetlen.

Most áttérek egy igen fontos kérdésre, ez a monarchiának, a vámbelföldnek, a kivitel szempontjából való megitélése, a búza és liszt tekintetében. Hallottam igen komoly hangokat és vannak igen komoly férfiak, a kik azt állítják, hogy a vámbelföldnek kivitele a vámkülföldre úgy búza, mint liszt szempontjából megszünt. Azok, a kik ezt állítják, nagy tévedésben leledzenek, mert az 1897. és 1898-iki statisztikával dolgoznak. Nagyon jól tudjuk, hogy az 1897-iki év Magyarországon aránylag a legrosszabb termésűek egyike volt, a mint azt az 1898. és 1899-iki statisztika is kimutatja. A ki e tekintetben konkrét véleményt akar mondani, az ne ezt a statisztikát, hanem a legutolsó deczennális statisztikát, az 1886-tól 1895-ig terjedőt vegye kezébe. *(Igaz! Úgy van! a középen.)* Nem akarom a t. házat számokkal untatni, daczára annak, hogy — engedelmet kérek, — tudom, és azért csak kerek számokkal fogok dolgozni. A monarchia, illetőleg Magyarország kivisz összesen 10 millió métermázsa búzát és lisztet; ebből a 10 millió métermázsából körülbelül fele búza, fele liszt. A fele búzából 10 százalék megy a vámkülföldre, a fele lisztből pedig 20 százalék. A magyar statisztika azonban a vámbelföldi

Digitized by Google

statisztikával nem egyezik, azon egyszerű oknál fogva, mert igen sok árú megy Ausztriába és az is be van véve vámbelföldi adatnak a statisztikába, a mi Ausztriát csak transito érinti és azután megy Németországba. A kivitel tehát magyar statisztika szerint feltétlenül nagyobb. De ha a magyar statisztikát vesszük is, akkor is konstatálhatjuk, hogy másfélmillió métermázsa, vagyis 10 forint átlagot véve, 15—18 millió az, a mit Magyarország búza és liszt alakjában a vámkülföldre kivisz. Már most az a kérdés, szabad-e ilyen arányú kivitelt elhanyagolni, szabad-e azokat a relácziókat, azokat az összeköttetéseket, a melyeket az elődök nagy áldozatok árán megszereztek, egyszerűen elhanyagolni? Nézetem szerint nem, azon egyszerű oknál fogva sem, mert ez a kivitel összes kiviteliünknek, a mely a vámkülföldre megy, $^1/_4$.—$^1/_5$ részét képezi.

Ebben a tekintetben formáltam magamnak egy olyan véleményt, hogy elsősorban is — miután a termelésnek segítségére akarunk menni, — az árakat lehetőleg emelnünk kell. Ez az első feladat. No most ezt hogy lehet eszközölni? Ezt eszközölni lehet azáltal, hogy azon felesleget, a mely a vámbelföld áraira nyomasztólag hat, onnan kiküszöböljük. Más mód erre nincsen. Erre meg kell hozni egy bizonyos áldozatot. Mert különben oly árdevalvácziót következnék be, hogy ennek tulajdonképeni kifejezése vám plusz szállítás lenne a termelő országokkal szemben. Mert ha egy vámbelföldön valamivel több terem, és ott csak 100 vagy 200.000 métermázsa fölösleg van, már az is nyomasztólag hat az árakra. *(Úgy van! jobbfelől.)* Áldozatokat kell tehát e tekintetben hozni, azt belátja mindenki, de az ország nyugodt lélekkel meghozhatja ezt a csekély áldozatot, mert ezt ötszörösen, hatszorosan vissza fogja kapni abban, a mit Ausztriába exportál.

Áldozatot pedig lehet hozni vagy refakcziával, vagy pedig prémiummal. Az utóbbi lehetetlen, mert hisz meggátolnak ebben a kereskedelmi szerződések, és ha jól fogom fel a helyzetet, az Ausztriával való viszonyunk is, a mely a prémiumok megadását egyszerűen lehetetlenné teszi. Azonban igenis megtehetünk két dolgot: az egyik a szállítási kedvezmény, a másik a refakczia, illetőleg mind a kettő együtt. Én úgy kontemplálom magamnak a dolgot, hogy ezt csak esetről-esetre lehet és kell érvénybe léptetni. Mindig akkor kell érvénybe léptetni, a mikor az a bizonyos felesleg nagy nyomást gyakorol a nyerstermény árára. Ha a kereskedelemügyi miniszter úr a háztól nyert kellő felhatalmazással ezekre a refakcziákra, ezekre a szállítási kedvezményekre, bizonyos összeget rászánhat, az a kérdés, mire adható ez a két kedvezmény. Világos, hogy másra nem adható, mint kész gyártmányra, mert hisz így kisebb terjedelemben nagyobb értéket visztink ki s ez a szállítási díjat jobban elbirja. Ebben a tekintetben a franczia rendszert kell elfogadnunk, a hol tudniillik vámvisszatérítés van az őrlési forgalomban és a vámvisszatérítés annál nagyobb, minél finomabb a liszt, minél értékesebb az árú. Nálunk ezt annyira specializálni nem lehetne, mint ott, de mindenesetre azt kellene szem előtt tartani, hogy csak a legfinomabb árúkra kell refakcziákat, szállítási nagy kedvezményeket életbeléptetni. Ezáltal más czélt is elérnénk, tudniillik azt, hogy a konzumensek részéről nem kaphatnánk nagyobb mérvű szemrehányásokat, mert hiszen a legfinomabb, legértékesebb árút viszszük ki és ezzel a kis konzumens nem lenne károsítva, mert hisz a durva és középfajta itt marad az országban és ezeknek az árúemelkedése igen csekély volna. És méltóztassanak elhinni, hogy ha ezt kellő időben, kellő erélylyel és bátorsággal keresztülviszszük, ez fényes kihatással lenne közgazdasági mérlegünkre, mert hiszen két millió métermázsa kivitele $1^1/_2$—2 forint áremelkedést idézhetne elő. A t. képviselőház meg fog bocsátani ezen kitérésemért, ha az talán unalmas volt s egyoldalú. *(Halljuk! Halljuk!)* Most rátérek az iparpolitikára. *(Halljuk! Halljuk!)* Én a magam részéről azon vezető politikusokhoz csatlakozom, a kik a közös vámterület fentartása mellett érvelnek. De t. ház, tagadhatatlan, — tudják ezt a vezető politikus férfiak is, — hogy a közös vámterület intézménye úgy Ausztriában mint minálunk, szimpátiát veszíteni kezd. Gondolkoznunk kell tehát a belátható jövőben esetleg egy oly állapotról, — mert nem tételezhetem fel, hogy egy közös főhatalom uralkodása alatt levő területek egyegymással vámháborúban lehetnének, mert ez nonzens volna, — a mely a közös vámterületnek csak némely következményeit foglalja magában. Minden intézkedést tehát, a melyet teszünk, akár most, akár a jövőben, ennek a szem előtt tartásával kell megtennünk. A függetlenségi párt, a mely a külön vámterületnek a híve, és annak létesítését óhajtja, ennek létesítése esetén egyben csalódnék. Nekünk egyelőre nem áll érdekünkben az osztrák iparost gyengíteni, mert tagadhatatlan, hogy ő legközelebbi és legnagyobb fogyasztója nyersterményeinknek; ez így van ma, és így lesz a belátható jövőben. Miért akarnánk mi mástól, például a némettől árút venni, a mikor ezzel szemben az osztrák iparos majd nem veszi nyersterményeinket és ezáltal önmagunknak csinálunk kárt? De, ha az osztrák iparos ipari czikkekben való összbehozatalunknak 90%-át igénybe veszi, a mit konczedálok: gondoskodnunk kell arról, a mint már volt szerencsém rámutatni, hogy nyersterményben való kivitelünk, a midőn

Digitized by Google

bizonyos felesleg mutatkozik, akár a szesztermésben, akár a húsban, máshol is nyerjen némi piaczot.

Engedje meg a t. ház, hogy itt egy érdekes statisztikára mutassak rá. Angliának nyerstermény behozatala a múlt évben marhahúsban 90 millió, sertéshúsban 60 millió forint értékű volt. Talán jó lenne gondoskodni, hogy marha- vagy sertéshúsunk kivitele ezen országban, vagy Németországban nagyobb mértékben elősegíttessék, mint jelenleg.

A t. miniszter úr beszédéből, a melyre csak néhány megjegyzést akarnék tenni, örvendetesen tapasztaltam, hogy tavaly február óta 24 gyár alakult, mely 29 millió korona alaptőkével 7.900 munkást foglalkoztatott. Én ezen tételt elfogadom, abban kételkednem nem szabad. Annyit azonban vagyok bátor megjegyezni, hogy e tétel egy kissé optimisztikusan van odaállítva, mert nincsenek levonva a megszűnt, vagy részben redukált üzemű gyárak. Mert méltóztassék elhinni, hogy gazdaságilag nagyobb pangás, mint a múlt évben és a jelenben, alig volt valaha. Tudja ezt mindenki, a ki egyáltalában kereskedőkkel beszél. A ki kénytelen ebben a szomorú helyzetben eladni valamit, az nemhogy nyomott áron tudná csak eladni, hanem vannak bizonyos czikkek, melyeket egyáltalában nem tud eladni. Nagyon örülök, mondom, a miszter úr statisztikai kimutatásának, de véleményem szerint, abban a helyzet optimisztikusan van feltüntetve.

Azt nem tagadhatja, nem is tagadja senki, hogy nekünk ipart fejleszteni kell. Nem is tagadja ezt a néppártnak legkonzervativabb organuma, az »Alkotmány« sem, a mely a múltkori törvényjavaslat alkalmával szintén az iparfejlesztés mellett foglalt állást. Nem tagadja az iparfejlesztés szükségét a legszélsőbb agrárius sem, mert hiszen tudja és belátja, hogy az ipar történelmi fejlődésével elsősorban mindig az az ipar fog létesülni, a mely az országban létező nyersterményeket feldolgozza. Nézzük a monarchiának legiparosabb államát, Csehországot: ott Wallenstein a harminczéves háborúban először is malmokat állított fel, a melyekből saját hadseregét saját búzájából látta el.

Én, a magam részéről, a radikálisabb iparfejlesztésnek vagyok barátja. Valamint nagy politikusok egész politikai életük alatt bizonyos nagy eszmének előharczosai, úgy a kis emberek is, bizonyos eszméket és propozicziókat, melyeket feltalálni, vagy a köz érdekében felhasználhatni vélnek, állandóan ápolnak és ebben találják legszebb hivatásukat. Múlt alkalommal én is egy igen szerény eszmét voltam bátor felvetni, melyre most a t. ház engedelmével visszatérek. *(Halljuk!)* Ez az eszme: idegen tőkének kamatgarancziával való behozatala. Én előadási képességem fogyatékosságának tulajdonítom, hogy múlt alkalommal a miniszter úr erre mással nem válaszolt, mint azzal, hogy ő radikálisabban ipart nem óhajt fejleszteni, és hogy az általam proponált radikálisabb iparjavaslat a korrupcziónak tág ajtót nyit. Engedelmet kérek, hogy e dologra visszatérjek. *(Halljuk!)* Válaszszuk a dolgot kétfelé: idegen tőke és kamatgaranczia. Abban tökéletesen egyetértünk mindnyájan, hogy tőkeszegény ország vagyunk s hogy idegen tőkét be kell hozni. Abban is egyetért mindenki, hogy ha a tőke $^5/_5$-öt produkál, annak $^1/_5$ e az, a mi külföldre megy, a többi $^4/_5$ pedig munkabérre, fogyasztásra s másra, benmarad az országban. S aztán, ha a tőkebirtokos valahol feltalálja a tőke jövedelmes elhelyezésének alkalmát, akkor maga is bejön az országba.

A másik dolog a kamatgaranczia. A miniszter úr beszédében azt említette fel, hogy a német vagy angol tőke inkább fog Magyarországon megállani, mint akár Japánban, Kinában, vagy más országban. A tőkének kétféle alakja van: az egyik a konzervativ, mely egyáltalában nem megy ki az országból. Ma Németországban az ipar 5, 6, 7 %-ot hoz, s a porosz 3%-os konsolok mégis találnak vevőre.

Erre a konzervativ tőkére egyáltalában nem lehet számítani.

A másik tőke az, a mely fruktifikáló, nagy befektetést óhajt. Nem lehet eltagadni, hogy ebben a tőkében meg van bizonyos vándorlási hajlam, és ha csak némi kilátása van fruktifikálóbb elhelyezésre, inkább elmegy bármily távolabb országba, mint a kevésbbé jövedelmező czivilizált államba. Ebből csak azt akarom következtetni, hogy a tőkének ide vonzása a mai körülmények közt csak radikális eszközökkel történhetik. Kizártnak tartom azt, hogy a képviselőházban nem régiben tárgyalt törvényjavaslattal, a melynél felszólalni szerencsém volt, s a mely már szentesítve van, radikális iparfejlesztés legyen lehető. Nem mondom, hogy bizonyos kisebb tőkepénzesek 10—15.000 forintal kefe- vagy cziroksepről gyárakat nem alapítanak.

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Milliókkal jönnek! *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Gr. Serényi Béla: Ennek a törvénynek alapján? *(Felkiáltások a jobboldalon. Természetesen! Ellentmondás a szélső baloldalon.)* Én roppantúl fogok neki örülni. *(Zaj. Felkiáltások a szélső baloldalon. Lesz-e eredmény? Halljuk! Halljuk!)*

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Meg van az eredmény.

Gr. Serényi Béla: A t. ház szives engedelmével ismételni fogom a kamatgarancziára vonatkozó eszmémet. Ha a kamatgarancziát alkalmazzuk, kilátásunk van arra, hogy úgy angol,

Digitized by Google

mint franczia, vagy német tőkét kisebb, vagy nagyobb mértékben be tudunk hozni, elsősorban olyan gyárak alapítására, a melyek kizárólag saját nyersterményeinket dolgozzák fel. Én nem vagyok a kisipar barátja. A kisipart fejleszteni a mai korszakban nem lehet. Vannak bizonyos iparok és iparosok, a melyek el fognak tünni; a czipész-ipar és a kalapos-ipar például eltűnnek néhány évtized múlva. A gyárak el fogják azokat seperni. *(Egy hang a szélső baloldalon: Elég baj! Zaj.)* Nem tehetek róla, de úgy van. *(Nagy zaj. Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)* Épen így van a gyáriparral is. A gyáripart egész kicsi mértékben, túl kicsi mértékben nem lehet fentartani. Én barátja vagyok, nem a czentralizált nagyiparnak, hanem a deczentralizált hatalmas iparnak. Megmondom, hogy miért. Ma közös vámterületben élünk és akár mi lesz a belátható jövőben, nekünk mindig Ausztria lesz a legjobb fogyasztónk, *(Ellenmondás a bal és szélső baloldalon.)* legjobb fogyasztója nyersterményeinknek, és bármily körülmények között Ausztriának is egyelőre mi lesztünk a legjobb fogyasztói. Ez így van. Ha most ipart akarunk teremteni ebben az országban, az csak olyan lehet, a mely konkurrálni képes az osztrákkal.

Gr. Zichy Jenő: Nem tud!

Gr. Serényi Béla: Ha olyan ipart teremtünk, a mely egyesűl az osztrák ellen való védekezésben, akkor lehetetlen, hogy az esetleges túlkapások ellen, egyesült erővel ne tudjon konkurrálni. Ha egy cseh üveggyár Magyarországon devalválja az árakat, itt is kartelleket kell csinálni, s ha ő itt pocsékolja az árút, akkor nekünk viszont bele kell menni az ő fészkébe és ezáltal czélt tudunk érni. De nem együtt működő ipar nem tud konkurrálni, az tönkre megy még a gyár felállítása előtt. Példák erre az üveggyárak Magyarországban. 3—4 üveggyár rövid idő múlva kénytelen volt bezárúlni, mert nem tudtak egyesült erővel az osztrákok ellen fellépni.

A kartellek kérdésére is rátérek. A kartellt a múlt alkalommal Komjáthy Béla és Kossuth Ferencz t. képviselő urak megemlítették, de nem abban az értelemben, a hogy azt moraliter lehet megemlíteni, hanem megemlítették legimmorálisabb oldaláról. Ez átmegy a közvéleménybe, pedig nekünk magyaroknak, gyenge iparunkat talán mással, mint kartellel, vagy szindikátusokkal, kifejleszteni egyáltalában nem lehet. Mi az a kartell? A kartell a termelésnek a fogyasztáshoz való arányosítása. *(Ellenmondás.)* Én annak tartom. A mennyiben az árak szempontjából bölcs mérséklettel lesznek ezek a szindikátusok megalkotva, föltétlenül hasznosak. *(Halljuk! Halljuk!)* Ne akarjunk morálisabbak lenni, t. ház, a német főtörvényszéknél. Baráti kézből egy füzetet kaptam, a melyben benne van a német főtörvényszék több itélete, a melyek a kartellekből kiugrott vállalkozókat a kartellel szemben kártérítésben marasztalják el. Csak nem tételezhető fel, hogy a német főtörvényszék oly dolgot fog szankcziónálni, a mely immorális? Itt van a porosz közmunkaminiszternek 1897-ben tartott beszéde, a melyben konczedálja, hogy a sineket kartelltől vette, a szenet kartelltől vette, és a waggonokat kartelltől vette kölcsön. Világosan kifejezi azt, hogy, ha Németországban nem lettek volna az utolsó időben kartellek, az 1872 iki és 73-iki krach-konjunktúrák álltak volna elő; egyik gyárat a másik után csukták volna be és ezer meg ezer munkás vált volna keresetképtelenné, ez pedig a szocziálizmus és anarchizmus melegágya. Én, t. ház, nem generálizálom ezt a dolgot; *(Halljuk! Halljuk!)* nem mondom, hogy mindenütt kartellel kell élni: van a kartellnek egy kinövése, a hol uzsorás módra akarják kihasználni a fogyasztókat; monopoliumokat akarnak teremteni, de ezt nem lehet a tisztességes kartellekre vonatkoztatni. Itt van például a budapesti téglakartell. A kényszerűség parancsolta, hogy azt meg kellett csinálni, különben egyik téglagyár a másikat tette volna tönkre, és még több munkást tettek volna keresetképtelenné, mint a mennyit így is elbocsájtottak. Nem beszélek tehát a kartellnek azon neméről, a mely uzsorás módra fel akarja csavarni az árakat, és monopoliumot akar csinálni. Hiszen az államnak mindig van módja és hatalma arra, hogy az ilyen kartelleket szétugraszsza vámleszállítással, vagy tarifakedvezménynyel, vagy államilag felállítandó gyárakkal is. Nincs rá eset, hogy egy kartellt az állam hatalma szét ne ugraszthasson.

Ezeket óhajtottam, t. ház, a kartellről elmondani. *(Halljuk! Halljuk!)* Nehogy szerény felszólalásomat félremagyarázzák, ismétlem, hogy én a kartellt csak ott védem, a hol morális; a hol a kartell immorális, és monopolszerű kihasználást akar eszközölni, nem védem, sőt egyenesen elitélem. *(Helyeslés.)* Csak arra mutatok rá, hogy óvakodnunk kell attól, hogy fejlődő gyenge iparunkkal szemben a kartelleket ez abszolut minden vonalon elitéljük, mert vannak néha esetek, a midőn kartellek nélkül ipart létesíteni és fejleszteni, egyáltalában nem volna lehetséges.

Még csak egy rövid kitérést teszek, t. ház, *(Halljuk! Halljuk!)* egy dologra, a mely nem tartozik ugyan ezen tárcza keretébe, de a melyre vonatkozó kitérésemet a t. ház remélhetőleg meg fogja engedni, és ez az inkompatibilitás kérdése. Nem akarok azon bizottságnak prejudikálni, a mely e kérdés megoldására küldetett ki. A bizottság meg fogja szerkeszteni elaborátumát,

Digitized by Google

és majd ha az a ház asztalán fog feküdni, mindenki hozzá fog szólhatni, a ki akar. De egyet kivánok kifejezni, és ez az, hogy fontosnak tartom, hogy a kérdés minél hamarább megoldassék, *(Helyeslés.)* már csak azért is, hogy az illető törvényjavaslatot már a jövő országgyűlésen alkalmazni lehessen. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Mert, t. ház, ha a kérdést most ez országgyűlésen meg nem oldjuk, akkor csak a következő országgyűlésen lehet megoldani; már pedig nézetem szerint, ha a jövő országgyűlés a maga belszervezetére vonatkozó valamely törvényt fog hozni, annak applikálása már csak az azt követő országgyűlésen fogja kezdetét vehetni. Csak azt kivánom még kijelenteni, t. ház, — és azt hiszem ebben mindnyájan egyet fognak érteni velem, — hogy óvakodnunk kell attól, hogy az inkompatibilitási kérdés inkompatibilitási heczczé fajúljon. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* T. ház! Tiszteljük egymásnak meggyőződését, biráljunk objektive, de ne engedjük a dolgot e szenvedélyig fajulni. Én, a mint előbb említettem, akkor fogok a kérdés felett objektiv és érdemleges birálatot mondani, ha a bizottság elaborátuma a ház asztalán lesz.

Megköszönvén a t. háznak szives figyelmét, ezt a költségvetést elfogadom. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést újból megnyitom.

Tóth János jegyző: Ugron Gábor!

Ugron Gábor: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Magyarország anyagi bajainak forrását nagyrészben az képezi, hogy Magyarország területén a vasútak hálózata későn épült ki, nem úgy, mint Európának nyugati államaiban. Európának nyugati államaiban a vasútépítés, a földmívelés és az ipar fejlődése, egymással karöltve haladtak, Magyarország pedig, azt lehet mondani, majdnem egy csapásra vonatott be a világforgalomba, úgy, hogy nemcsak földmívelése, hanem ipara is egyszerre, kellett, hogy elviselje Európa és a tengerentúli államok iparának és földmívelésének versenyét. Ez a késő fejlődése Magyarországnak, azonkivül még azt a szerencsétlenséget is hozta magával, hogy épen abban a korszakban táratott fel a forgalom számára Magyarország, a mikor külföldön a tengerentúli mezőgazdasági verseny a gabonaárakat Európaszerte lenyomta és a piaczokat Amerikának, később Indiának termékeivel elárasztotta. A nemzet tehát közgazdaságilag még ujoncz volt, mikor a világforgalomba bejött, és ma, midőn az egész világ, azt lehet mondani, egyetlen piaczot képez, melyre az árképződéseknek világszerte létező tényezői kihatnak, és egy jó termés Indiában, vagy Egyptomban, a maga hatását érezteti nálunk is és Európának mindazon részeiben, a hova a közlekedés a maga gyorsaságával eljuthat, szerencsétlensége közepette nagy önmegtagadással, tervszerű politikával és az összes körülmények figyelmével kell megalkotnia a maga közgazdasági jövendőjét. Mert kétségtelen, hogy a földmívelés bizonyos fejlettségen túl nem tud emelkedni, ha az ipar és kereskedelem őt a maga szükségletei fedezésében nem veszi igénybe és nem gyártja mindazon anyagokat, melyekre a földmívelésnek szüksége van.

Nagyon szép példa erre az, a mit az új század ünnepén Delbrück, egyik nagy gazdasági intézménynek poroszországi vezetője, akként fogalmazott meg, hogy Németország nyugodt lehet, mert míg az ipar terén óriási fejlődésével piaczról piaczot hódít meg, addig mezőgazdasága is biztos alapokon nyugszik, mert a mi mezőgazdaságunk, mióta az aczélgyártásnál behozták a tonnás rendszert, megszerezte ott a földjei javítására és termelésben tartására szükséges foszfort, a mi kálisó-rétegeink pedig képessé tesznek arra, hogy visszaadjuk a földnek azt a termőerőt, a mely tőle elvonatott; annak pedig már tudjuk a biologiai módját, hogy miként kössük meg a levegő lényegét, hogy azt is a földmívelés hasznára fordítsuk. Tehát az ipar a földmíveléssel karöltve fejlődik, s midőn a földmívelés bizonyos szinvonalra kifejlődött: hogy a jó termésnél többet érjünk el, az ipart kell segítségül venni, mert az ipar, földmívelés és kereskedelem nem ellentétesek, hanem egymást kiegészítik, egymás szükségleteit fedezik. *(Helyeslés a bal- és a szélső baloldalon.)* Arra van szükség, hogy a fejlődés és a fejlődés támogatása párhuzamos és arányos legyen, mert a párhuzamos és arányos fejlődés teremti meg a közgazdasági életnek azon egyensúlyát, hogy egyik sem panaszkodhatik kizsákmányolás és elnyomatás ellen. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Meg kell, hogy mondjam, hogy a magyar iparnak eddigi fejlődése és fejlesztése és a magyar kereskedelmi politika abban a hibában leledzik, hogy nem bir átgondolt és tervszerű programmal, a melybe aztán a részletkérdések bele illesztetnek. Látom, hogy a legjobb indúlattal, de mindig kapkodva és rendszer nélkül jártunk el, és azért szükségesnek tartom, hogy minél hamarább megtartsák a kormány férfiai szakértők közbejöttével azokat a tanácskozásokat, a melyeknek műhelyéből a magyar ipari és kereskedelmi politika kifejlődik. Mert az ipari fejlődésben nincs ugrás, abban rendszernek kell lenni, az a rendszer pedig olyan, hogy mint a lánczszem kell, hogy egymásból következzék,

Digitized by Google

ha erős és megszakíthatlan köteléket akarunk alkotni. Hasztalan van például Kézsmárkon nekünk lenfonásunk, midőn nincs elegendő lentermelésünk, hanem idegen lent veszünk igénybe. Hasztalan van Szegeden a Salzmann féle gyárban kenderszövésünk, midőn kenderfonásunk nincs mellette, s ma hasztalan van nekünk Sepsiszentgyörgyön lenszövésünk, midőn nincs mellette lenfonásunk. Ezeknek a különböző ipari ágaknak mind egymás mellett kell létezniök. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Ha mi ipart akarunk teremteni, először arra kell fordítani a figyelmet, micsoda anyagokkal birunk, melyek ipari feldolgozásra alkalmasak. Magyarországnak ásványi gazdagsága még fel sincs tárva. Az én felfogásom az, hogy Magyarországon, ha egészséges ipart akarnak fejleszteni, az országot egyik részétől a másikig, nem lassú módszer szerint, hanem négy szakértő bizottság által is, geológiailag fel kell kutatni, megcsinálni a fölvételeket és a kormánynak abban kell az ipar pártolásához járúlnia, hogy a geológiai felvételek alapján jelentkező ásványi kincseket igyekezzék feltárni és azután az iparosok rendelkezésére bocsájtani, akár métermázsánként haszonbérért, akár örökáron. De addig, míg Magyarország minerális gazdagsága nincsen feltárva, míg az anyagokat nem ismerjük, melyekre gyáriparunkat fektethetjük, egészséges ipari politikát nem tudunk követni, és nem tudunk megélni a közös vámterületen, de nem tudnók kihasználni a magunk szunnyadó, pihenő erőinket az önálló vámterület keretében sem.

Lehetetlenség, hogy helyes ipari politika mellett, például a petróleumnak feltárására, a mely czikkben nagy behozatalunk van, a magyar állam csak 50.000 forintot fordítson évenkint. Az országban nagy kőszéntelepek vannak, nagymennyiségű vas, réz és ki tudná megmondani, hogy mi. A németek a maguk kálisó telepeiket 1300—1400 méter mélységben fedezték fel, onnan hozzák és dolgozzák fel, s nemcsak saját földmívelésüket segítik elő, hanem a műtrágyagyáraik révén a kontinentális Európát túlnyomó részben a maguk adófizetőivé tették. Geológusok azt mondják, hogy Magyarországon a kálisót 5—600 méter, tehát a németországihoz képest felényi mélységben lehetne felfedezni. Ha fel volnának derítve ezek a kálisó-rétegek, a kálisó kihasználása nálunk a vegyi ipart rendkivül elősegítené. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Óriási mennyiségben birunk konyha-savakkal, sziksóval, és mégis azt látjuk, hogy a mi iparunk, a melyben só használtatik fel, nem vesz nagyobb mérvű fejlődést, s midőn megalkottuk az első ammoniakszódagyárat, ez lett a következése, hogy nem tudta magát máskép fentartani, mint hogy az osztrák gyárakkal kartellre lépett.

Az ipar fejlesztésének azonban nemcsak ásványi és természetes anyagok képezik alapját, de egyik főtényezőjét képezi a munkaerő. A munkaerő nálunk a természet által ingyen bocsáttatik rendelkezésre. Nálunk a vizi-erőknek felhasználása csekély mérvben vétetik igénybe. Én szükségesnek tartanám, hogy Magyarországon az összes lehetséges és produkálható vizi erők szakértők által összeirassanak, és a kisajátítási törvényhez egy novella alkottassék, a melynek alapján akár az államnak, akár az egyes iparosoknak joguk legyen kisajátítani azon területet, a melynek felhasználásával a most semmibe menő, ingyenben elvesző és elfolyó vizeknek erejét ipari czélokra lehet felhasználni. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

De, t. ház, imént szólottak itt épen a dunai malmokról. Nem tudom, hány száz esztendeje már, hogy ezek a malmok a mi folyóvizeinken, a Dunán és a Tiszán állanak; azok a legprimitivebb erőforrás szerkezetet képezik. Vajjon a technikusoknak igénybevételével nem volna-e lehetséges az, hogy a folyóvizeinknek haladó sodrában fekvő erőt ipari czélokra felhasználjuk? *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Eddigelé nem lehetett erről szó, mert azok az erők, a melyek egy primitiv dunai malmon is érvényesülnek s talán egy technikailag magasabban álló szerkezettel is létesíttettek volna, mindig csekély mennyiségű erőforrást képeztek volna egy nagyobb ipartelep berendezésére. A legújabb technikai vívmányok azonban e tekintetben legyőzték a nehézségeket. Mert a folyam mentén a legkülönbözőbb távolságokban felállított ilyen vizi erőműveknek erejét dinamogépekkel villamossággá lehet átváltoztatni és a villamosságot el lehet vezetni azokhoz az alföldi városokhoz, a melyek ezen vizeknek közelében fekszenek, ott a villamosságot át lehet változtatni ismét munkaerővé, és mint ilyent akár a kisiparosoknak, akár a nagyobb iparvállalatoknak rendelkezésére bocsájtani. *(Tetszés és helyeslés a szélső baloldalon.)*

T. ház! Az ország peremén ott vannak a havasok és a havasi vizek, ott vannak a hegyek és emelkedések, a melyeknek segélyével óriási vizi erőkhöz lehet jutni; az ország közepén pedig folynak nagy vizeink, a melyeknek erőit czélszerűen felhasználva, nagymennyiségű munkaerőhöz juthatnánk. Ez lehetővé tenné azt, a mit gyári és ipari fejlődésünkre nézve szükségesnek tartok; hogy különböző vidékeinken ne kis és csekély erejű gyárak, hanem nagy gyárak, nagy tőkével és a legtökéletesebb gépek berendezésével alkottassanak meg, azért, hogy azok működésben nyolcz hónapig legyenek csak, mert Magyarország közgazdasági természetének megfelelően csak akkor működhetnek, hogyha nagyobb erő felhasználása mellett nyolcz hóna-

Digitized by Google

pon keresztül folytatják az ipari tevékenységet, azt az ipari munkásságot pedig négy hónapra visszaadják a mezőgazdaságnak, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* hogy a földmívelés ne veszítse el a szükséges munkaerőt s ne álljon fenn az országban az az anomália, hogy négy hónapig kap a földmívelő szegény nép munkát, nyolcz hónapon keresztül pedig kereset nélkül kell lennie. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Másfelől ennek nagy gazdasági hordereje is van. Mert az a népesség, a mely a gyári műhelyekben elveszíti a maga egészségét, leapad a maga csontmennyiségében, elveszti termetének, izmainak erejét, szűkmellűvé, gyengetüdejűvé válik: ha minden esztendőben négy hónapon keresztül visszamegy a természetbe s a mezőgazdasági munkánál foglalatoskodik, a maga gazdasági életében és fejlődésében visszanyerheti azt az erőt, a melyet a gyáriparnak szolgálatában elvesztett. Igy olyan dolgot old meg Magyarország, a melynek megoldása felett a világ czivilizált népei törik fejüket. *(Tetszés a szélső baloldalon.)*

Azt mondhatja valaki: miért mondom, hogy nagy vállalatok kellenek és a legtökéletesebb berendezések? Megengedjen a t. ház, csak nagy vállalatok birják meg azt, hogy tőkéjüknek megkapják a kamatját nyolcz hónapi üzem mellett, csak azok birják ki a versenyt és birják ki felszerelésüknek öt vagy hat éven keresztül való teljes leirását. Mert ha végignézünk az ipari életnek fejlődésén, azok a technikai gépek, a melyek a gyártásnak eszközeit képezik, a legnagyobb tökéletességre vannak már fejlesztve. Hogy példákat hozzak fel, a míg egy amerikai ember gépekkel 155 órát készít egy éven keresztül, Svájcban egy ember csak 40-et készít. 1820-ban például egy amerikai iparos 83 fali órát volt képes előállítani egy esztendő alatt, ma már 520-at. Hogy még szembeszökőbb legyen a példa: a pamut-fonódákban egy férfi és két gyermek 3000 orsót tud kezelni ma, holott tíz évvel ezelőtt csak 600-at tudott kezelni. 1874-ben azok az orsók egy perez alatt 4000 fordúlatot tettek. most már 10.000 fordúlatot tesznek. Vannak megint kötőgépek, és míg ezelőtt tíz esztendővel a legtökéletesebb kötőgéppel egy munkás hat pár harisnyát tudott egy nap alatt előállítani, most már hat tuczatot tud ugyanaz a munkás előállítani. Vagyis a gépeknek folytonos tökéletesedése maga után vonja azt, hogy a gépi erőket a lehető legrövidebb idő alatt le kell irni, mert — a mint nekem egy gyáros mondotta, — rendesen öt esztendő alatt már egy olyan találmány következik be, hogy az ő gyári berendezésének jelentékeny része már nem versenyképes, és újakról kell gondoskodni, a leghosszabb idő pedig tíz év, a mely alatt az ő gyári felszerelése a maga egészében újra át kell, hogy alakúljon. *(Tetszés a szélső baloldalon.)*

Hiszen igaz, hogy azokat a kisiparosokat nehéz megmenteni. De a kisiparosokra nézve az volna a helyes elintézési mód, a mit a budapesti bőrgyárakná! is láttunk, hogy a budapesti kisiparosok átalakúltak munkafelügyelőkké, midőn azok a gyárak lendületet vettek, és — mint szakértő kézműiparosok igen jó szolgálatot tesznek a gyárban, a hol elhelyezést nyertek. Az lehetetlenség, hogy a czipészek fen tudják magukat tartani a gyári iparral szemben, midőn már 1898-ban a legtökéletesebb amerikai czipőgyártógépen egy munkás 400 czipőre tudott egy nap alatt talpat varrni. Sartorius azt mondja, hogy ha ilyen tökéletes gépekkel berendezik az Egyesült Államokat, 30—40.000 munkás az Egyesült Államok összes lakosainak esztendőnként két pár csizmát képes csinálni.

De nemcsak a gépek tökéletessége, hanem a gyártási módszer is nagyban fejlődik, Mert ugyanazon methódus, mely ezelőtt egy, vagy két évtizeddel hasznos volt, ha tovább is megtartatik és újjal fel nem cseréltetik, ma már használhatatlanná válik. Ilyen például Bessemer-aczél gyártása. Míg 1868-ban egy tonna Bessemer-aczél gyártáshoz kellet 100 vámmázsa szén, most csak 50 mázsa szükséges, és az akkori vaskohókban termelt mennyiséghez képest ma az új methódus szerint négyszer annyi aczélt tudnak azon kohókban előállítani, mint a mennyit elő tudtak állítani 1868-ban.

T. ház! Nem elég ezeket hangoztatni, de ha mi ipart akarunk, akkor az iparosok segítségére úgy tudunk menni, ha a magyar kormány stipendiumok mellett a magyar technikai ifjúságban az ipari technikára képeztetni enged minél többet, és a midőn azokat kiképezte, elküldi külföldre, azok a külföldön a gyárakat végigjárják s tanúlmányozzák, megteszik a maguk jelentését, és az egyes gépekről és a gyári módszerekről értesítik a kormányt, úgy, hogy a magyar kormány a szakiparosoknak tudomására tudja ezt hozni. És ha valamelyik gépről nagyon elismerőleg nyilatkoznak, a magyar iparosok pedig félnek ezen gépeket megszerezni, akkor szerezze meg azt a kormány, állítsa oda egy műhelybe, hogy gyakorlatilag ki legyen próbálva, és ha ezen gép beválik, akkor az iparosok maguk fognak utána menni a tökéletesebb módszer és gép megszerzésében. Rendszerré kell tenni azt, hogy ne csak egyszerű munkásokat és munkavezetőket neveljünk a mi ipariskoláinkban. Mert legyen meggyőződve a t. ház, hogy igen okszerűnek látszik az a rendszer, a melyet a magyar kormány maga elé tűzött; hogy megnézi, hogy a szomszéd iparos államok miként fejlődtek a múltban, és a históriai fejlődés alapján elkezdi

Digitized by Google

ugyanazon fejlődési fokozatokon a magyar ipart és a magyar nemzetet is keresztül vezetni. Pedig nem ez a helyes politika. A helyes politika az, nem ügyelni arra, hogy miként fejlődött az ipar más országokban, hanem azt nézni, hogy mily magas fejlődési fokon áll az ma; a legutolsó fejlődési fokot kell nekünk megszereznünk, azt megszerezni pedig lehet a technikai intelligenczia kifejlesztésével, kiképzésével és czélszerű felhasználásával. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Bocsánatot kérek, tökéletes gépeknek beállítása mellett az a munkás egyszerűen csak kezelőjévé válik annak a gépnek, a mely elvégzi azt a munkát tökéletesen, és minden munkás csak három, négy kézfogással kell, hogy beérje, a melyet ha tud, a gép, a munkafelosztás elvénél fogva, a legtökéletesebb munkát tudja előállítani. Ha pedig mi azt az utat akarjuk megtenni, a melyet a többi nemzetek megtettek az iparfejlesztés terén, akkor azokat sohasem fogjuk utolérni.

Amerika nem azt tette, a mit mi akarunk Amerika egyszerre a legtökéletesebb gépeket állította fel, és ha van példa, a melyet nekünk meg kell tanúlnunk, akkor itt van Amerika példája, a mely ország oly gyorsan, olyan hatalmas ipart teremtett. De itt van egy másik is, itt van a kis Japán. Nézze meg bárki Japán fejlődését. Ezelőtt 30 esztendővel Japán nagyon hátramaradt kis szigetország volt, teljesen ferde, félbemaradt czivilizáczióval, a mely az európai felfogástól nagyon távol állt, és rövid idő alatt a theokratikus uralomból kibontakozva, egy új, nemzeti életet szervezett és rendezett be. A maga ifjait elküldte Európába és ezen ifjak megtanúlva az európai kultúrának minden felfogását, ismerve minden eszközeit, azt hazavitték és alkalmazták, és ma Japán az iparnak azon fejlettségi fokán van, hogy a távol keleten sikerrel veszi fel a versenyt az európai iparral. A mi sikerülhetett az Egyesült-Államoknak, Japánnak és Németországnak, az sikerülhet Magyarországnak is.

1876-ban a philadelphiai kiállításról azt írja haza a német kiállítási biztos: a mi fejletlen gyenge, tökéletlen iparczikkeinkkel itt az angol és franczia iparczikkek mellett szégyenszemre állunk; csak egyedül az óriás Krupp-ágyú emelkedik ki mint egy fenyegetés. És mi történt rövid idő alatt? Németország oly erős és hatalmas iparállammá fejlődött ki, a mely iparával a francziáktól és angoloktól a piaczokat elfoglalja, hódít egyik világrészből a másikba és a maga iparosainak óriás mértékű vagyonosodást s a tőkéknek bűsás jövedelemmel való felhasználást biztosít. De mi történt? Tanácsba ültek össze a birodalom nagyjai; kidolgoztak egy kereskedelmi és iparpolitikai tervezetet és elkezdték ezen programm szerint irányítani, vezetni a birodalmi politikában az iparpolitikát. Segítségül jött minden kis állam a maga szerkezetében; nemcsak az állam, hanem egyes érdekelt és szakkörök is iskolákat állítottak fel, ipari iskoláztatást létesítettek, s ezen ipari iskolázásban nagy mennyiségű ifjút képeztek ki. Rendkivül segítségükre volt, hogy nemcsak Európának, de a világnak minden részében, minden kereskedőháznál, német kereskedősegédek voltak alkalmazva, a kik otthon épen a fejletlen ipari és kereskedelmi viszonyok között nem találhatván fel keresetforrásukat, idegen államban keresték boldogúlásukat. Ezek a németek, kik külföldön voltak alkalmazva és ott nyitottak üzleteket, midőn felébredt a német öntudat és a német összetartozandóságnak érzete, a nagy német birodalom közgazdasági politikájának lettek munkásaivá, a német birodalmi termékek elhelyezésén dolgoztak egész szívvel és lélekkel. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

A chémiai technika is egyik része az iparnak, a mely nálunk, azt lehet mondani, még csak pólyában van és alig nyer fejlődést, holott az országban rendkivül sok anyag van, a mely erre a czélre felhasználható. Ipari kémiára és a kémiai technikára is kell, hogy kiképeztessük ifjainkat, hogy gyárainknak ők legyenek vezetői. Ha többet is tudunk kiképezni, mint amennyire kezdetben szükségünk van, ha azok kimennek külföldi gyárakba és ott találnak alkalmazást, akkor nem baj, mert ezek az erők rendelkezésünkre fognak állani, mihelyt az ipari fejlődés nagyobb terjedelmet fog venni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

De az ipar nem fejlődhetik és nem haladhat kellőképen, ha nem találja meg a szükséges védelmet a külállamokkal és a szomszéd államal szemben azon vámsorompóban, a melyre feltétlen szükség van, hogy annak védelme mellett egy agrárius kultúr-állam ipari állammá átalakúljon. Magyarország anyagi jövendőjének kulcsa az önálló vámterület kérdésének helyes megoldásában áll. Magyarország ipari és kereskedelmi fejlettség nélkül nem bírja el a honvédelemnek nagy terheit, nem bírja el a kultúra fejlődésének nagy igényei kielégítésére szükséges eszközök beszerzését, csak akkor, ha anyagi élete nem egyoldalúan a földmívelésen, hanem inkább az iparon és kereskedésen nyugszik. Mert bármit mondanak, az a nagy mozgalom, mely most Dél-Afrikában folyik, óriási következéseket fog maga után vonni. Afrikát Európa népei meg fogják tölteni telepesekkel, kik azokon a területeken, melyek ma műveletlenek, de bujják, egy tropikus klimának a nap ereje által hatványozott és termékeny őstalaja birtokába jutnak, és a mi gazdasági terményeinkkel felvehetik majd a versenyt. De még soha a világverseny nem mutatott fel példát arra, hogy tropikus klima

Digitized by Google

mellett nagy ipari fejlettség lett volna lehetséges, mert a gyári munkának természete igényli és megköveteli a mérsékelt éghajlatnak minden javát és előnyét. Nekünk tehát, ha a jövendőbeli fejlődést tartjuk is szem előtt, nem szabad elfelejtenünk soha, hogy Magyarországnak lépésről-lépésre, de biztosan haladva, lépcsőről-lépcsőre ipari és kereskedői állammá kell átalakúlnia, hogy a maga földmívelésének termékeit itt az országban fogyaszsza el és ne szorúljon arra, hogy idegen országba vigye ki, hanem itt dolgozza fel, a feldolgozott iparczikkeket vigye ki a külföldre, akár tengeren túlra is. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* És ebből az okból Magyarországon nemcsak a vasuti hálózatot kell fejleszteni, hanem a vízi utak hálózatát is, a mit igen helyesen sokan felemlítettek. Fejlesztenünk kell nekünk a dunai hajózást és hajózhatóvá kell tennünk az Oltot, és többi folyóinkat is, hogy módunk legyen arra, hogy vízi úton saját hajóinkon, tehát mint a tarifának urai, tudjuk kiküldeni a mi iparczikkeinket keletre. De miként lehet keletre kiküldeni haszonnal iparczikkeinket? Csak akkor űzhetünk keletre kereskedést, ha mi kelet felől hozunk be árút, mert a kettő egymást kisegíti. Magyarországból egyoldalú exportkereskedés a keletre mindig drága lesz és sohasem lesz elég jutányos, hanem ha ugyanazok a hajók, a melyek exportálnak, vissza is hoznak, akkor a kettős fuvar mellett sokkal könnyebben találja meg az iparos és a kereskedő a maga számadását. Hogy lehet ezt elérni? Magyarország óriási mennyiségű gyarmatárúkat vesz és fogyaszt. Pamutfogyasztásunk is nagymennyiségű. Az a pamutipar, a mely Csehországban akkora fejlődést vett, ne higyjék, hogy tisztán az osztrák viszonyok következtében érte azt el, hanem elérte azért, mert az Elbén Csehországba behozzák Hamburgból a pamutot olcsóbb vízi úton és a pamutszöveteket és más árúczikkeket megint olcsó módon kiszállítja Hamburgba a hajó. Ha mi a pamutot és a fűszerczikkeket, a melyek a szuezi kanális felől jönnek, nem hozzuk be Fiumébe, vagy Triesztbe, vagy nem veszszük Hamburgon keresztül, hanem Európa egyik keleti kikötőjéből, Galaczból, vagy Brailából, és vízteherként oda saját kereskedelmi czikkeinket adjuk, akkor állandó kereskedelmi forgalom fog létesülni kelet felé. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nekünk arra kell törekednünk, hogy míg nyugat felől kevésbbé vagyunk képesek versenyezni, addig keleten a Balkán félszigeten és Kis-Ázsiában a mi természetes kereskedelmi piaczunkat szerezzük meg, és megszerezvén, azt megtartani is igyekezzünk. Hiszen semmisem jellemzi inkább Magyarország ipari fejletlenségét, mint hogy a westfáliai bányákból a kőszenet Rotterdamon keresztül viszik Galaczba és Brailába, holott Magyarország itt közvetlen szomszédságában Romániának nagy kőszéntelepekkel bír. Csak az utolsó évben történt az a fordúlat, hogy Magyarországból kőszenet kezdtek Romániba kihozni, pedig a magyar kőszén nem tartalmaz oly nagy mennyiségű hőfokot, felhasználási módja tehát csakis oly kereskedésnél lehetséges, a mely nem hosszú járatú tengeri utakat tesz, hanem csak rövid tengeri utakat, mint a milyen a fekete tengeri kereskedés is. A fekete tengeri hajózás nem szükséges, hogy angol kőszenet fogyaszszon, mert neki nem kell arra ügyelnie, hogy hát térimében minél nagyobb hőfokot vigyen magával, hanem a mi szenünket a fekete tengeri hajózás czéljaira kellőkép felhasználhatják és nekünk ott óriási piaczunk fejlődhetik. De hogy ezt elérhessük, először Románia és Bulgária piaczán kell, hogy a mi kereskedelmünk elfoglalja azt a helyet, a melyet el kell foglalnia és onnan mehet tovább a kisázsiai partokra, és onnan nyújthatja oda a maga árúját a fekete tengeri kereskedésnek. Tehát a kereskedésre nézve, ha őszinte véleményt kell, hogy mondjak, Magyarország kedvező és kedvezőtlen helyzetben van. A kedvező helyzet az, hogy nagymennyiségű honpolgárunk van olyan, a kinek természete és foglalkozása a kereskedés. De megint nagy baj az, hogy ezen honpolgáraink magukat született kereskedőknek tartják, holott a kereskedés maga egy tudomány, a melyet nagy szakértelemmel és tudással, nem pediglen műkedvelői módon kell űzni. Hogy egy analog példát mondjak, Magyarországon újabb időben nagyobb zenei alkotások nem jönnek létre, mert egész zenei kiszolgálásunk a czigányok kezében van, a kik igen jól muzsikálnak, de már oda nem tudnak felemelkedni, hogy komponáljanak.

Igy vagyunk mi a magyar kereskedelemmel is. Ilyen született kereskedőink nekünk nagy mennyiségben vannak, de épen azért, mert el vannak abban a hitükben bizakodva, hogy ők a kereskedéshez értenek, hogy azt tudják, a magasabb kereskedelmi kiképeztetésre nem törekszenek és ezért a kereskedelmi életnek magasabb szinvonalai Magyarországon kihasználatlanúl állanak. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hogy kell e bajon segíteni? Nézetem az, hogy a kereskedelmi iskolákra nagyobb figyelmet kell fordítani. A kereskedelmi iskolák növendékei számára jó stipendiumokat kell rendszeresíteni, de nem elégséges azokat csak a kereskedelmi akadémiákban kiképezni; hanem szükséges, hogy azok a kereskedelmi ismereteknek és tudományoknak gyakorlati kiképzésében is részesüljenek.

Powell, az észak-amerikai konzul Stettinből jelenti az Egyesült-Államoknak, hogy a németek, midőn gyermekeik a kereskedelmi iskolát elvégezték, nem hagyják azokat otthon üzletük-

Digitized by Google

ben, hanem külföldi kereskedőkhöz küldik, hogy ott éveken keresztül szolgáljanak, és valamint a régi czéhrendszer idejében az iparos-segédtől megkivánták, hogy bizonyos számú éveken keresztül vándorolt legyen, úgy megkivánja az a kereskedő is a maga gyermekeitől, hogy elmenjenek és különböző kereskedésekben, a melyek az ő kereskedelmi foglalkozásuk természetének megfelelnek, foglalkozzanak és ezáltal látkört, összeköttetéseket szerezzenek. Ha Magyarország a balkánfélszigeti kereskedést meg akarja szerezni, akkor ifjainak kereskedelmi kiképeztetését akként kell intéznie, hogy azok az iskolákban taníttassanak meg mindarra, a mire a Balkánfélszigeten, a konstantinápolyi, vagy trapezunti kereskedésben szükség van, de azután is azok az ifjak, vagy legalább a legjelesebbek, a legkitünőbbek, állami ösztöndíjak mellett küldessenek ki a Balkán-félszigetre, hogy a gyakorlati kereskedésben ott részt vegyenek és ismereteket szerezzenek. Sőt hajlandó volnék arra is, hogy abból a czélból, hogy erkölcsi életük, összetartozandóságuk érzete, szakszerű kiképeztetésük a külföldön töltött éveik alatt el ne hanyagoltassék, a magyar állam béreljen helyiségeket, a melyekben, mint konviktusokban tartsa együtt ezeket a kiküldött kereskedőket, a kikre ott szakértő ember felügyel, őket vezeti, az esti órákban tanítja és tovább képezi. Mert mindaddig, a míg nekünk pontos, helyes és a dolgok mélyére ható kereskedelmi felvételünk a balkánfélszigeti kereskedői telepekről, azok árúforgalmáról, természetéről nincsen, a míg nincs ily felvételünk a kisázsiai piaczról is s azon izlésről és czikkekről, a melyek ott uralkodnak s a melyeket ott igényelnek: addig soha a keleti piaczokat meghódítani nem fogjuk, mert nem elég, hogy jó iparczikkeket gyártsunk, hanem szükséges, hogy az ő izlésük szerint gyártassanak és az ő kereskedői metodusuknak megfelelően hozassanak forgalomba. Van például olyan eset is, a mint a konzulok jelentik, hogy egy iparczikk azért nem érvényesülhet, mert a rövid lejáratú hitel ott nem alkalmazható.

Oroszországban például csak hosszú lejáratú hitel mellett vásárolnak a kereskedők. Minderre nézve részletes tájékozást kell szerezni, hogy azután az ember azt az iparosok és kereskedők rendelkezésére bocsáthassa. Például az Exportaczione italiane megjegyzi, hogy Braziliában utálják a fekete, Chinában pedig gyűlölik a zöld szint. Az angolok Braziliában elvesztették a németekkel szemben a varrótű-piaczot, daczára annak, hogy az angol varrótük az egész világon a legjobbak, egyszerűen azért, mert az angol gyárosok fekete papirosba csomagolták a tűt. Ezt megtudván a német kereskedők, rózsaszinbe csomagolták a tűket és azóta a német tűket vásárolják, mert a fekete szintől babonás félelemmel vannak eltelve. Egy franczia könyvnyomdászról azt jegyzi meg egy közlemény, hogy Chinába éveken át kis zsebtárczanaptárakat szállított. Több éven keresztül fényes üzletet csinált, egyik évben azonban, bizonyos szeszesszionista stilben, zöld borítékot adott annak a naptárnak és egész árúszállítmánya a nyakán maradt. Egyetlenegy chinai sem vásárolt belőle, mert a zöld szint a chinai szerencsétlennek tartja.

Egy másik iró megjegyzi, hogy a Szentháromság szigetén az angolok látták el a közönséget czipővel. Az ott lakók lúdtalpúak voltak. Az angolok a maguk metódusától nem akartak eltérni és olyan czipőket gyártottak, a minőket ők Angliában is forgalomba hoztak. A németek kiküldött commis-voyageurje ezt észrevette, megvizsgálta a lábakat, mértéket vett és elkezdett nekik lúdtalpú czipőket szállítani, a melyek az angol czipőket kiszorították.

Oroszországban még egy eklatánsabb eset van. Az angolok skarlátveres kendővel látták el az orosz parasztokat. Az orosz parasztasszonyok ezen veres kendőtn agy előszeretettel viselték. Hasztalan kérték az orosz detailkereskedők, hogy a gyáros ne küldjön nekik hosszúkás, téglányformájú kendőket, hanem négyszögalakú legyen az a kendő, mert így az a fejrevaló kötés, a mely az orosz nőknél divat, sokkal könnyebb. Az angolok azt mondták, hogy a gépeken és a berendezésen változtatni kellett volna, makacskodtak és így az a német kereskedő, a ki elkezdett négyszögletű kendőket küldeni oda, a melyek nem voltak olyan jók és tartósak, mint az angoloké, de mert megfeleltek a nép kivánságának és könnyebben köthették be vele az orosz asszonyok a fejüket, az angolokat kiszorította a német gyártmánynyal a piaczról.

Ezeket a kellékeket az egyes kereskedők csak egy kifejlődött kereskedelmi érzék mellett szerezhetik meg és a nagy költségeket csak akkor viselhetik el, ha szövetkeznek az érdekeltek és saját embereiket küldik ki. De nálunk majdnem lehetetlen, hogy az érdekeltek ilyen czélokra közös pénztárt nyissanak, azért a kormánynak hivatása, hogy úgy nevelje az ifjúságot, a melyet oda ki kell küldeni külföldre, hogy azok megszerezhessék a kellő ismereteket, hogy vezetőik és felügyelőik az ilyen internátusokban a kormány útján megkaphassák a szükséges részletes dolgokat.

Hogy miképen fejleszti Németország a kereskedelmi oktatást, arra csak egy pár példát akarok felidézni. *(Halljuk! Halljuk!)*

A Német birodalomban kereskedelmi iskola 365 van, 31.000 növendékkel. Magában Szászországban 1898-ban 64 kereskedelmi iskola volt 6315 ifjúval. 1897. júliusában Lipcsében a német

9*

Digitized by Google

kereskedők egy nagy kongresszuson megvitatták a saját dolgaikat és ott egyik kitűnősége a kereskedelmi oktatásnak, dr. Ehrenberg arról tartott egy frappánstil meggyőző előadást, hogy a kereskedőt most már nem elégséges a középső színvonalon kiképezni, hanem annak magasabb tudományos kiképzést kell adni; mert ha egy bizonyos rétege a német kereskedővilágnak a legmagasabb tudományos kiképeztetésben a kereskedelmi pályára nincsen kiképezve, akkor nem tud a német kereskedelem tovább fejlődni és diadalát meg kell szakítani.

Természetes, hogy ipart és kereskedelmet csupán az állam megalkotni nem képes. Az állam csak arra való, hogy irányítsa és vezesse azt. A társadalomnak kell, hogy az ipar és kereskedelemnek a munkása legyen. De akkor a társadalomnak szakítania kell a maga előítéleteivel. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ki kell írtani erős kézzel ebben az országban azt a hitet, hogy csak az az úr, a ki hivatalnok. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* A vagyonosabb iparosnak és kereskedőnek a fia nem akar többé iparos, vagy kereskedő lenni, holott ő már nagyobb tudással, nagyobb vagyonával képes volna az ipart és kereskedelmet folytatni, hanem beáll úrnak, vagy hivatalnoknak. És a társadalmi proletáriátusnak legnagyobb része kerül ki azokból az elemekből, a kik a kereskedői pályára adták ugyan magukat, de a kereskedői pályán nem volt elég nyugalmuk, elég fegyelmezettségük, nem tudták a kereskedőnek nap-nap után való kitartó, fáradhatatlan munkásságát megszokni, azzal megbarátkozni, hanem léha életet akarnak maguknak berendezni, és inkább lemondanak előnyeiről, melyeket a kereskedői pálya nyújt és inkább akarnak írnoknak, vagy díjnoknak elmenni, mert akkor többnek látszanak és tekintetnek, mint ha ők egyszerűen kereskedők volnának. Ez a felfogás mind általánosabb és általánosabb lesz Magyarországon. Természetes, hogy egy olyan állam, mely csak most jön be a világforgalomba, egy állam, mely rendi alkotmánynyal bírt még ezelőtt 50 évvel is, a melynek népe mindig csak katonáskodott, az oly állam nehezen szokja meg azt, hogy szokja meg a rendes fejlődéseknek utján, hogy az ipar és kereskedelem az életfoglalkozásoknak és hivatásoknak époly nemes, tisztességes, és époly becsülendő része, mint akár a földmívelés, vagy akármelyik része az élethivatásoknak és foglalkozásoknak. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ezen csak úgy tudnánk segíteni, hogy az iparosokat és kereskedőket több tiszteletben és megbecsülésben részesítjük; hogy a magyar társadalomnak a maga előítéleteiről le kell mondania. Nem rég olvastam egy munkát. Ezt báró Csausz Colta írta és azt tárgyalja művében, hogy mi az oka, hogy az angolok ipari fejlődésükben annyira megelőzték a franciákat, és kimutatja, hogy nem egyéb, mint hogy az előkelő vezető társadalom Franciaországban a nagy forradalom korszakáig kezdetben még a földmívelést és az ipar- és kereskedelmi foglalkozásokat tisztességteleneknek, megbélyegzendőknek tartotta.

Fényes és eklatáns példát idéz fel e tévhitről és felfogásról, a mikor idézi 1499-ből Jean de Bethencourt esetét, ki arról nevezetes, hogy Franciaország részére a Kanári szigeteket mint tengerész meghódította. A tengerészetet odahagyván, mint nemes, birtokaira vonúlt. Már most 1499-ben a montdidieri echevin püspökségi zsinat felszólította ezt a Jean de Bethencourt-t, hogy mondjon le a nemességéről, mert naponként veszi a sovány ökröket, felhizlalja és felhízlalván eladja, még pedig pénzért adja el.

Így lesznek, a míg a társadalom ez előítélete, e felfogása csak részben is fennáll, a míg az nem történik, a mi Angliában, a mire ez a Charles Mettu hivatkozik. Angliában az ipar- és kereskedelmi vállalatok élén az angol nemesség és arisztokráczia állt, és Angolország azért előzte meg Franciaországot az ipar- és kereskedelem fejlődésében, mert ott legelőbb szüntették meg az előítéletet, ott legelőbb állott a nagy vállalatok élére az arisztokráczia; a nagy ipar- és kereskedelmi vállalatokat egyszersmind nemzeti műhelyektől tekintették, a melyből a világ meghódításának a leghasznosabb, a legtevékenyebb politikáját tudták űzni, mert nem a kivetett adó után, de a tőlük megvásárolt árú révén tették az angolok a világot adófizetőjükké. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Szükséges az, hogy a mi iparosainkba az önérzet neveltessék, és hogy érezzék azt, hogy az állam hátuk megett áll, őket el nem hagyja. Meg kell kisérteni a kooperativ rendszert a kisiparosok megmentésére, és ha a kooperativ rendszert egyideig fentarthatnók, és hogyha a kooperativ rendszer alapján egyideig megvédelmezhetők, azalatt nyerünk időt, módot és alkalmat, hogy a magyar kereskedés is oly kiterjesztést nyerjen, hogy a magyar árúczikkek számára is piaczot szerezzünk. Szükséges e végett nemcsak a vasútat, nemcsak a vizi útakat kiépíteni, hanem szükséges, hogy már egyszer azokról gondoskodás is történjék. Engedje meg a t. ház, de nagy szemrehányást kell, hogy érezzen minden magyar politikus, mikor a Duna vonalán végig megy és látja, hogy akkora, nagy hatalmas víz, mint a Duna, a mely nekünk kereskedelmi útvonalnnk kellene, hogy legyen, az egész Keletre nézve, a mely Keletet most nyitnak meg a czivilizáczió számára, mondom, nagy szemrehányást érezhet minden magyar politikus, mikor azt tapasztaljuk, hogy ez a nagy vízi vonal teljesen el van hanyagolva. Mutassanak meg nekem

Digitized by Google

Magyarországon rendszeresen kiépített, berendezett kereskedelmi kikötőt a Dunán! Mutassák meg a jó közutakat, a melyek a Duna és Tisza kikötőihez vezetnek, mutassák meg a kikötői berendezéseket, melyekkel a kikötők használhatóvá vannak téve! Hol vannak a Duna és Tisza mentén árúraktárak, hol vannak a vágányok? Mutassák a Duna mentén Magyarországon, van-e egyetlen gőzdarú, melylyel az árúczikkeket a hajóról kirakják, vagy a hajókra berakják. Ily elhanyagoltságok közepette, a szegénység szimptomái közt nyomorog és sínylődik. Én hatalmas, öntudatos programm szerint élő, teljes kereskedelmi és ipari politikát óhajtok, ennek a politikának tervezetét programmját, nem találom meg a miniszter úrnak különben kitűnő, szakszerű, de nem nagy keretben mozgó beszédében, azért a költségvetést nem fogadom el. *(Éljenzés a szélső baloldalon.)*

Dedovics György jegyző: Konkoly-Thege Miklós! *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Konkoly-Thege Miklós: T. ház! Weisz Berthold t. képviselőtársam márczius 1-én tartott beszédének egy passzusa ragadta meg figyelmemet, mely ilyformán hangzik: »építsük fel a palotát, hogy abban úgy a földmíves, miként az iparos és a vállalkozó egyaránt jólétben dicsérhesse az Istent.« T. barátomnak ehhez a szép mondásához én még azt fűzöm hozzá: és a munkás is, mert a vállalkozó munkás nélkül sohasem fog jólétben élhetni. Thaly Kálmán t. barátomnak közbeszólásához pedig: »de magyar állampolgár legyen«, én még hozzátettem volna, ha rám bizta volna, hogy magyar állampolgár legyen és azonfelül, a ki még a magyar ipart is pártolja; mert itt rejlik a baj. Én figyelmeztetek mindenkit, — a ki nem olvasta el, olvassa el utólag, — Hegedüs Sándorné ő nagyméltóságának egy czikkére, mely múlt évi deczember 14-én, — gondolom — a Pesti Napló! an jelent meg s a melyben ő beszél a pozsonyi kefékről, hogy tudniillik Londonban vettek egy utitáskát, mely pozsonyi kefékkel volt feldíszítve. Ez előttem nem ujság, mert nekem egy t. főpap barátom szintén vett Párisban egy utitáskát, a melyben pozsonyi kefék voltak s így visszakerültek a pozsonyi kefék Magyarországba. Ugyanezt mondja Hegedüsné czikkében a zsolnai posztóról. Azt mondja, hogy annak a zsolnai kelmének ki kell menni külföldre, hogy visszakerüljön Magyarországba és hogy itt mint külföldi árút lehessen elárúsítani. Ám nekünk többnyire jobban szokott tetszeni az, a mi külföldi, sőt vannak emberek, a kik előtt a külföldi tyúk nagyobbat tojik, mint a magyar tyúk. *(Derültség.)* Kövessék mindezek gróf Zichy Jenő képviselőtársam mondását, a melyet nem felejtek el. Midőn egyszer Tatán az ő tiszteletére bankettet adtunk, egy tósztban kijelentette: ez a frakk, a melyet hordok, gácsi posztóból készült.

Gr. Zichy Jenő: Fejérmegyei birka után!

Konkoly-Thege Miklós: És gácsi posztóból. Ezt megjegyeztem. Ha egy gróf Zichy Jenőnek a gácsi posztó jó, nem tudom, miért ne lehetne mindnyájunknaknak jó. Hegedüsné ő excellenczíája még sok érdekeset elmondott czikkében, a hol megemlékszik arról is, hogy kiszármaznak a dolgok külföldre, hogy ismét visszajöhessenek külföldi czégér alatt. Én ehhez még hozzáteszem, hogy ismerek itt egy magyar lámpagyárt, a mely kénytelen villamos lámpáira ráütni az angol bélyegzőt, különben nem birja eladni, mert ha azt mondja, hogy ez saját gyártmányom, akkor vagy nem kell, vagy a publikum oly alacsony áron óhajtja megvenni, hogy lehetetlen eladni. Ha valamin angol czégér van, jobbnak kell lenni annak, mint másnak? Hiszen mainapság napirenden van és úgyszólván az úri divathoz tartozik, hogy mással nem lehet lőni, mint angol puskával. Ez nagyon derék dolog, de én azt állítom, hogy lehet mással is. Példáúl nekem még ifjúkoromból van egy puskám, magyar gyártmány; és ha az az angol puskás úr annyi vadra lő a puskájával, a mennyi e hazai gyártmánynyal lett elejtve, akkor gratulálok neki. Az igaz, hogy ez nemcsak minálunk szokott történni. Én velem megtörtént, hogy bementem egyszer glashüttei órát venni Drezdában Langer raktárába. Ott láttam zsebórákat Dent, French, Scott stb. londoni czégektől és Krisztus tudja, hány angol czéget láttam még az órákra rávésve. Tehát önök — mondám — angol órákat is tartanak? Ó, nem, ezeket mi itt Drezdában gyártjuk Anglia számára; kiküldjük Angliába, ezek a czégek visszaküldik Berlinbe és Konrád Felsinger az Unter den Linden a legelső — olyan Lechner-féle órakereskedő, mert tagadom, hogy órás, — elárúsítja a glasshüttei órákat drága pénzért, s a publikum veszi és jobban tetszik neki, mert angol óra.

A magyar iparra nézve egy valóban nagyon érdekes mozgalom támadt; e mozgalom élén ismét a lelkes magyar honleány, Hegedüsné ő excellenczíája áll. *(Éljenzés a jobboldalon.)* Meggyőződésem, hogy a mit az a lelkes, munkás és munkaképes asszony a kezébe vesz, azt keresztül is viszi. Hanem ehhez más is kell ám. Kellene megszoktatni a magyar közönséget arra, hogy ne tessék minden neki, a mi franczia és a mi angol, vagy egyáltalában külföldi. Azt mondja Serényi Béla képviselőtársam, hogy a kisipart nem lehet fentartani. Én nem tudom, lehet-e, nem lehet-e, én azt hiszem, hogy lehet. Csakhogy a vállalkozókat kellene lehetőleg korlátozni, mert hány olyan czéget találunk a fő-

Digitized by Google

városban és a vidéken, a hol oda van irva: X. Y. czipőgyáros, X. Y. órás. Szeretném tudni, hány órát csinált az illető; szeretném tudni, hány czipőt csinált az illető? *(Igaz! Úgy van!)* Ám jó, ő azt mondja, ő kereskedő, de mi ennek a vége? Nem az, hogy ő kereskedő, hanem, hogy az az ember leszorítja a kisipar czikkeinek árát a minimumra, azért, hogy ő nyerészkedjék. Ha tehát nem lehet fentartani a kisipart, ezért nem lehet fentartani. Nagyon szép dolog az a szabad ipar, hanem méltóztassanak visszagondolni, hogy ha valaki hajdanában lakatosmesternek mondta magát, ő neki ezért megszenvedni kellett, vándorolni, úgynevezett remeket csinálni. Én ugyan életemben soha kulcsot nem csináltam, de meggyőződésem, hogyha kérem, megkapom a lakatosságra is az iparengedélyt. Ezzel nyomták a kisipart, a nagyipart pedig nyomják azzal, hogy t. hazánkfiainak nagyon kevés kivétellel minden jobban tetszik, a mi angol, a mi franczia; nem lehetne-e ennek valami olyan módon elejét venni, hogy azokat az iparczikkeket, a melyeket itthon is elő tudunk állítani, — ha valakinek épen tetszik minden áron angol czipőt viselni — oly irgalmatlanúl megadóztatni, hogy képtelenséggé váljék annak behozatala, és ha pajkosságból angol kabátot, angol czipőt vagy kalapot akar viselni, ám fizesse meg az irgalmatlan vámot érte, viselje az angol kalapot és dicsekedjék vele, hogy ez angol kabát és nem magyar kabát. *(Úgy van! jobbról.)*

Gr. Zichy Jenő: Önálló vámterület mellett lehetne!

Konkoly-Thege Miklós: Kegyelmes uram! Ha garantiroz arról, hogy az az önálló vámterület nem lesz ártalmára a gazdaközönségnek, én leszek az első, t. képviselőtársammal, a ki megfogjuk szavazni az önálló vámterületet. De az a kérdés merül fel, hogy nem lehetne-e ezt valami úton Ausztriával elintézni. Én nem kételkedem abban, hogy Ausztriával ez nekünk közös érdekünk. Mert elvégre is, ha Bécsből behozunk egyet-mást, talán Bécsbe is szállítanak Magyarországból egyet-mást, tehát ez kiegyenlítődik, mint a Lánczhidnál, hogy csak egy oldalon fizetnek. Ám, t. ház, azt hiszem, hogy ez volna ennek a módja annak, a mit természetesen nálam okosabb embernek kellene befejeznie, hanem én nekem meggyőződésem, hogy ezzel a magyar közönséget a gyáripartnak pártfogolására úgyszólván rá lehetne kényszeríteni. *(Igaz! Úgy van! jobbról.)*

Most látom, hogy divatba kezd jönni a magyar iparnak védelmezése és én őszinte szivből óhajtom, hogy ez ne maradjon egy átmeneti divat, *(Helyeslés a jobboldalon.)* hanem váljék az országnak szokásává, a mely nélkül úgyszólván exisztálni sem tud, és ne dicsekedjünk azzal, hogy ez angol szövet, hanem dicsekedjünk inkább azzal, a mivel gróf Zichy Jenő ezelőtt 16 esztendővel dicsekedett, hogy ez a frakk, a melyet hord, gácsi posztó, »saját birkámon termett«! Ezzel dicsekedjünk! Én azt hiszem, t. ház, hogy tulajdonképen a mi iparunk nem is olyan nagyon rossz lábon áll, mint a milyen sötét szinben némely ember óhajtja látni. Itt, mondom, csak jóindulat kell és jóindulattal aztán minden megtörténhetik, különösen ha, ismétlem, még sok olyan lelkes honleány akadna, mint Hegedüs Sándorné ő exczellenczeája, *(Igaz! Úgy van!)* a ki annyira kezébe veszi a dolgot és annyira lelkiismeretesen és lelkesen fogja a magyar ipar védelmét terjeszteni. Ha sok ilyen honleány és mellettük sok ilyen honfi akadna, akkor valóban, a magyar ipar fel fog virágozni, nem kétkedem rajta. *(Tetszés és helyeslés jobbról.)*

Megengedi a t. ház, hogy pár szóval hozzászóljak a magyar államvasutakhoz. *(Halljuk! Halljuk!)* Épen nem akarok kritizálni, épen nem érzem magamat hivatva talán birálatot mondani, hisz ha valaki, úgy én tartok erről az intézményről sokat, és tartom oly magas polczon állónak, a milyen magasan állónak a magyar államvasutakat alig tartja köztünk valaki. Nagyon ismerem az intézmény sok részletét és azért merek egy-más dolgot megemlíteni és talán, ha megengedik, kifogásolni. Ilyen például a magyar államvasutaknak a gépgyára, a mely nem tartozik ugyan a kereskedelmi tárczához, hanem mégis oly szoros összefüggésben van a magyar államvasutakkal, hogy nem állhatom meg azt, hogy ne tegyek rá egy megjegyzést. Ez a megjegyzés pedig oda konkludál, hogy alig hiszem, hogy egész Ausztria-Magyarországban egy második, ehhez hasonló intézményt találjunk. Jó kezekben van, jó vezetés alatt van. Ezelőtt néhány héttel meglátogattam a gyárat, láttam ott hat darab kazánt, a melyet a pólai torpedó számára, készítettek. Sok gépgyárban fordúltam meg, sok kazánt láttam már, de mondhatom, olyan hat kazánt, a milyen az volt, soha életemben nem láttam. *(Egy hang jobbfelől: Megnézzük!)* Talán érdemes megnézni, t. képviselőtársam, még ott lesz, de már nemsokáig. Midőn Pólából itt voltak két kazánt átvenni, azt jegyezték meg, hogy sok kazánt vettek már át a hadi kincstár számára de akadály nélkül nem történt még egy átvétel sem. Itt csakis dicsőség háramlott a magyar államvasutak gépgyárára és semmi kifogást nem tudtak felhozni a különben elég difficzilis pólaiak. Én megnéztem minden egyes részletét a gyárnak és állíthatom, hogy a gyár ma elsőrendű nivón áll minden tekintetben.

A mi a magyar államvasutakat illeti, ott néha lehet úgy egyet-mást kifogásolni. Nem óhajtok részletekbe bocsátkozni, de talán megengedi a szakminiszter úr, hogy figyelmeztessem arra,

Digitized by Google

hogy a menetrendeket talán kissé jobban lehetne berendezni és nem történnének olyan visszatetsző dolgok, hogy a midőn megérkezik egyik fővonalon a vonat a kis állomásra, a másik vágányon épen akkor halad ki a viczinális vagy esetleg egy más társulatnak vonata. Ilyen dolgokat a menetrendekben még ma is elég sokat találhatunk. A menetrendeket különösen a biatorbágyi baleset óta kifogásolom. Tudniillik ki az oka a biatorbágyi balesetnek? Senki. Mert ez, mert amaz, ez egy véletlen inczidens, így-úgy, azonban utoljára mégis csak kisült, hogy elől ment a tehervonat, és követte őt két személyvonat, és kisült még az is, hogy azon a tehervonaton egy olyan mozdonyvezető fráter volt, a ki a menési időt sohasem tudta betartani. Az ilyet egyszerűen állomási szolgálatra kell küldeni, nem pedig a vonalra. Nagy hibának tartom azt, a midőn egy teher vonatczammog lassan két személyvonat előtt. Ez nemcsak a mi bűnünk. Mi tanúlhattunk volna egy nagy szerencsétlenségből, a hol egy magyar mágnás is ott veszett Aschaffenburg és Eisenburg között. Elől ment évek hosszú során egy tehervonat, utána a müncheni gyorsvonat, míg egyszer leszakadt arról a tehervonatról nyolcz kocsi, visszagurúlt a hegyen és összezúzta az egész vonatot. Mint mondám, ez alkalommal egy magyar mágnás is, gróf Szapáry is ott vesztette életét. Nem lehetne azt úgy berendezni, hogy menjenek a személyvonatok elől és menjenek utána a tehervonatok? Ez mindenesetre igen természetszerű.

Én nagyon ajánlom a szakminiszter úr figyelmébe a vonatokon való tisztaságot. Németországban például minden futárvonaton, különösen ezeken az úgynevezett kéjvonatokon, egy szolgálattevő asszony egy ilyen vörös kereszthez hasonló karjelvénynyel utazik s arra van irva, hogy: Dienstfrau, a kinek a feladata, hogy permanensen, a kocsiknak minden megnevezhető és itt meg nem nevezhető részét bejárja, és azokat folytonosan ellenőrzi, hogy meg van-e mindenhol a kellő tisztaság, és ha azt látja, hogy valaki nincsen a kupéban, hanem az étterem kocsiba ment át, akkor oda szépen bemegy, letöröl és leporol mindent. A folyosón nem tud az az asszony úgy végig menni, hogy szépen le ne törölje a folyosónak azon részét, a melyekkel ruhájával hozzá érhet az utas. Határozottan merem állítani, hogy a német kocsikban sokkal nagyobb tisztaság van, mint minálunk. Ez bár egy igen szerény, de tisztességes kenyérkereset a vasutasok özvegyeinek és nejeinek, a mit nagyon könnyű módon meg lehet szerezni.

Végre engedje meg a t. ház, hogy egy kényes dologra térjek át. *(Halljuk! Halljuk!)* A budapesti pályaházak kihelyezésére, mondhatom, hogy ő excellenczíája a szakminiszter úrnak a tegnapi napon tartott beszéde egy kissé megkönnyítette helyzetemet, mert most bátrabban merek nyilatkozni, mint azt beszédje előtt tettem volna. *(Halljuk! Halljuk!)*

T. ház! Köln városa milliókat áldozott arra, hogy ne helyezzék a pályaházat Deutzba, mert arról szó volt. Frankfurt városa is milliókat áldozott, hogy ne Sachsenhausen-ba tegyék a pályaudvart, a hol most a Frankfurter Süd-Banhof van. Berlin is, bár nem milliókat áldozott, de oda törekedett, hogy a városon keresztül vigyék a Ring-Bahnt; hát Drezdában nem a város közepén csinálták meg a pályaházat, hiszen a mikor építették, eladhatták volna azokat a telkeket, keresztül vihettek volna minden vonatot az Elba vizén, és megépíthették volna Neustadt-ban, de nem építették meg, hanem hagyták, a hol van. Münchenben szintén így történt, a hol a Vorstadt-Au-ba, vagy Heidhausen-ba építhették volna, a hol most az Ostbahnhof van, de nem tették, hanem otthagyták a város közepén. Csak nálunk jutott eszébe valakinek, nem tudom kinek, ez a furcsa idea, hogy a pályaudvarokat a helyett, hogy behozzák a városokba, kihelyezzék. Hiszen, t. képviselőház, ha a nyugati pályaudvar nem volna ott, a hol van, hát oda kellene hozni. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* Vagy talán a füst miatt panaszkodnak. Hát kérdem én, mi csinál nagyobb füstöt, a javító műhelyek-e a nyugati állomáson, vagy a mozdonyok? Határozottan mondhatom, hogy a javító műhelyek gőzkazánja; ha azokat kiviszik máshova, az ellen nincs kifogásom, azoknak nincsen is ott a helyük. De a pályaudvarokat kivinni, azt hiszem nagyon kevés ember találkoznék, a ki, ha érdek nélkül beszél erről a dologról, ezt helyeselhetné. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* A teherpályaudvaroknak túlságos messze helyre való kihelyezését, őszintén mondva, szintén nem tartom helyesnek, mert már ma is nagy nehézséget okoz ez a közönségnek, és hogyha valakinek csak a Dunaparti pályaudvarról, mondjuk a belváros közepébe kell szállítania valami megérkezett árúját, már ez is nagy nehézséget okoz. Mondhatom, rendkivül megvigasztalódva hallottam a szakminiszter úr ő nagyméltóságának beszédjét, a melyben kilátásba helyezte, hogy ezt a — talán kissé drasztikus izű kifejezést használok, — őrült gondolatot nem fogja magáévá tenni; *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* és én remélem is, hogy nem fog akadni szakminiszter, a ki egy ily őrült gondolatot magáévá tesz. Ezt valóban nem lehet máskép qualifikálni. *(Derültség.)*

Végre intézkedjenek, hogy a sipolásokkal talán ne molesztálják a szomszéd közönséget, és a szomszéd lakókat úgy, mint a hogy molesztálják ma. Hiszen ma ez a sipolás valóban olyan felesleges dolog, a mit nem is csinálnak máshol,

Digitized by Google

csak ott, a hol nagy lármával, sippal, dobbal stb. útaznak, mint például Belgiumban, vagy Franczia-országban. Németországban, hol csendesen útaznak — méltóztassék elútazni Berlinből Frankfurtba, vagy ilyen hosszú úton bárhova, — nem hallani mást, mint gyenge sipolást akkor, mikor a vonat elindúl. A garam-ipolyi hidat lebontották, a garamit már, az ipolyit, azt hiszem, csak ezután. Miért teszik ezt? Mert egypár, talán meggondolatlan ember, ki derékig kihajolt a vonatból, kissé megkopogtatta a fejét s talán ott hagyta a fogát. Ám jól van, ez nagyon szép dolog; de mitől van ez? Tapasztalásból mondhatom, hogy láttam saját szemeimmel, a mozdonyvezető a közeledő vonatnak tisztelegvén, óriási hosszút sipolt; hátranéztem, épen a mozdonyon voltam s azt mondom a vezetőnek: Nézze csak hány ember üti most ki a fejét; ha a másik vonatból is annyian kinéznének, biztosan történhetnék egypár karambol. Nem áll tehát az, hogy a sipolás megmenti az embereket a szerencsétlenségtől. Nem. *(Igaz! Úgy van!)*

Miért történik annyi elgázolás a vasútállomásokon? Azért, mert az örökös sipolástól el van fásúlva a vasútas füle s nem hallja azt, épúgy, mint, azt hiszem, igen sokan utaztunk csengős fogattal, mikor már két órahosszat haladtunk, azt hitték, kiesett a csengetyű nyelve, mert nem halljuk. Igy vannak a vasútasok a sipolással, és ez az oka, nézetem szerint, annak a rémítő sok elgázolásnak.

Hogy a német intelligensebb legyen, mint mi, sok tekintetben konczedálom, de általánosságban tagadom. *(Élénk derültség.)*

Például azt mondják, hogy rendkivül intelligensek a német vasutasok s a mi a külföldön vasút van, az mind nagyszerű. Már, bocsánatot kérek, a mi t. Pokrócz Adámjaiknál, a hogy a Borsszem Jankó nevezi szegény kalauzainkat, tisztességesebb népet én alig ösmerek; a mi Pokrócz Ádámjaink között nem fognak oly embert találni, olyan frequentált vonalon, mint például a marcheggi vonal, hol ha azt kérdezi valaki a kalauztól, mikor érkezünk Pozsonyba, azt ne tudja megmondani. Ám méltóztassanak Svájczban megkérdezni egy állomásfőnöktől, hogy mikor érkezünk Winterthurmba, vagy azt mondja arra: Werde nachsehen, vagy mond valamit, hogy azután akkor érkezünk-e meg, vagy nem, és összeszídjuk-e, hogy később érkeztünk, azzal ő már nem törődik. Ugyanez áll Belgiumban, úgy, hogy mondhatom, nálunk igen sok vonaton igen sok kalauz van, kiben több intelligenczia van, mint a belgiumi chef de gare-ban. Itt sok hiba van, még pedig az, hogy a szegény Pokrócz Ádámok aránylag ahhoz képest, a mit képesek és kénytelenek végezni, nagyon gyarlón vannak fizetve. Sokat szenvednek azok az emberek, sokat kell nekik végezni és bizony kevés a fizetésük. Mert 350 forinttal kezdeni egy helyettes-kalauzságot, az elég gyenge fizetés, úgy, hogy ha jólelkű uraktól nem lenne valamicske keresettük, alig tudnának némely vonalon megélni. Azután avanzsiroznak ugyan, de lassan. Legjobban vannak dotálva a vasúti mozgósítási személyzet közt a mozdonyvezetők, a kik a mértföldpénzzel igen sokat keresnek, de néha a publikum rovására, mert épen a széntakarítás következtében nagyon sok vonatkésés van és ez valósággal a széutakarítás bűne. Nem mondom, hogy vesztegessük a szenet, mert emlékszem rá, hajdan, mielőtt a — mint Rátkay László t. képviselőtársam a Dunagőzhajózási társaságot nevezi, D. D. S. G.-nél, én ennek a kifejezésnek hódolok, — a széntantiémeket behozták, mikor a Bombatérről elindúlt a bécsi hajó, úgy ráfűtöttek, mintha valahol a nyilt folyón lettek volna. Ez ma természetesen nem történik. De arra nincsen is szükség és arra sincs, hogy a mozdonyok vesztegessék a szenet; takarékoskodjanak a mozdonyvezetők, az ő tisztességes megélhetésükre igyekezzenek megkeresni a széntantiémet, azonban ne a közlekedés rovására, mert ezáltal egyúttal balesetek is állhatnak elő.

Előbb szólottam a kalauzok rossz fizetéséről. Nem múlaszthatom el, hogy meg ne említsem azt is, hogy hizony igen sok állomáson, a hol rohamosan szaporodott a forgalom, nagyon kevés a személyzet. Ilyent tudnék egypárt megnevezni, de azt hiszem, ez nem tartozik ide és ezt a t. szakminiszter úr sokkal jobban tudja eruálni, mint én. De egyet meg kell neveznem, a hol alig emeltetett a személyzet, pedig ott ma a kőszéntelepnek van tolató állomása és átrakodó állomása. Ez az állomás Bánhida, a budapest-brucki vonalon. A személyzet ott határozottan kevés, és félő, hogy a személyzet elégtelensége miatt szerencsétlenség történik, a melynek végkimenetele természetesen kiszámíthatatlan.

Ezeket nagyon melegen ajánlom a t. miniszter úr figyelmébe. Áttérve pár szóval a hajózásra, e kérdést Rátkay László t. képviselőtársam meglehetősen kimerítette. Én csak azt ajánlom a t. háznak és a t. szakminiszter úrnak, hogy iparkodjunk a kataraktákon azon hibákat, a melyek észlelhetők, minél előbb eltávolítani. Tudom, hogy a szakminiszter úr mindent elkövet, hogy ez megtörténjék; de ez szükséges is, mert csakugyan félő, hogy a külföld támadásainak leszünk rövid idő alatt kitéve, midőn már fizetni kell a csatornákon az átmenetelt, és a kataraktákon sem tudunk keresztül jutni, a sekély viz miatt. Nem a csatornában van a hiba, hanem ott, hogy a csatornába már nem tudnak belemenni a hajók, vagy pedig, ha belejutottak, nem tudnak onnan kimenni. Ismerve a t. szakminiszter úr

Digitized by Google

tevékenységét, remélem, hogy ez a baj rövid idő múlva el lesz hárítva.

De legyen még szabad a t. szakminiszter úr figyelmébe ajánlani a kisvizek hajózási tételét. Én alig tíz nappal ezelőtt kaptam két vágparti nagyközségtől 30—40 aláírással egy levelet, — azt hiszem, ugyanezt kapta gróf Széchenyi Aladár képviselőtársam is, — melyben engem felszólítanak, hogy indítsak meg egy mozgalmat a Vág hajózására nézve. Ezen mozgalom természetesen meg lesz indítható akkor, ha teljesülni fog az az igéret, a melyet a pénzügyminiszter úr ő nagyméltósága tett: hogy a személyszállítási és a podgyászadót el fogják törülni, miután ez épen a külföldről bejövő hajókkal szemben igen nagy paradoxitást idéz elő. A Vágon a hajózás létesíthető ma, ha akarjuk; csak nem a csizmába kell embert keresni, hanem az emberhez kell a csizmát szabni. A múlt év augusztus legutolsó napjaiban a folyammérnökkel végig hajóztam egy kis csavargőzösön a Vágot Tornócztól Komáromig. Ez időben volt a múlt évi legcsekélyebb vizállás észlelhető. A legcsekélyebb gázlón is 65 czentiméternyi mélységet találtunk. Két esztendővel ezelőtt, a midőn szintén megindúlt már egy mozgalom a Vág hajózása iránt, én a külföldön járván, megnéztem Holznál Harburgban Hamburg mellett egy pár hajót, a melyeket Holz a Beresina folyóra épített Oroszországban. Nem kevesebb, mint húsz darabot épített arra a folyamra, a mely a még kisebb és csekélyebb vizállású folyó a Vágnál. Kitünően hajóznak azon hajókkal 65 czentiméternyi gázlókon is. Nekem, mint hajós embernek mindig elég, ha a hajófenék alatt húsz czentiméternyi vizet érzek. E hajók két tonna terhelést és száz utast, vagy kevesebb utast és több teherárút birnak; és ilyenekkel a Vág hajózását ma megmerném indítani. Itt ismét abba a kollizióba kerülök önmagammal, hogyha például ugyanezeket a hajókat a külföldről akarnám beszerezni, akkor a magyar ipar védelme ellen dolgozom. Ám megindokolom, hogy miért. Én akkor, a midőn ez a mozgalom megindúlt, egy magyar hajógyárnak az igazgatóságával érintkezésbe tettem magamat, és az oly ajánlatot tett nekem, hogy ugyanannyi forintba került volna a hajó nálunk, a hány márkába Németországban. De hozzá teszem még azt is, hogy az illető igazgató megjegyezte, hogy ily terhelésre szánt hajók építése 65 czentiméternyi gázlással teljes lehetetlen. Én annak a kedves barátomnak erre azt a propozicziót tettem, hogy erről hallgassunk, mert nekem irásban megvan a 65 czentiméternyi gázlású hajókról szóló offert mellett a garanczia' e terhelésről. De talán ma már megváltoztatta az a hajógyáros nézetét, és talán szintén építene olcsóbb áron nekünk hajót, ha ily hajózást létesítenénk.

Meggyőződésem, hogy nemcsak a Vágról van itt szó; hiszen a Vágot én csak azért hozom fel, mert nagyon ismerem azt a folyamot, többször jártam benne. De oly folyó, mint a Vág, Magyarországon talán nem is egy, hanem több tuczat is van, a mely könnyüszerrel hajózhatóvá volna tehető, a nélkül, hogy valami rendkivüli kiadást okozna az államnak. Ha csak egytized rész akkora jóindúlat volna nálunk a hajózás iránt, a minő mutatkozik a viczinálisok iránt, akkor minndenesetre már régen lukrativ hajózási társulatok, kisebb részvénytársulatok alakúltak volna a kisebb magyar folyamokon.

Én részemről csak ezeket akartam röviden előadni, és miután ismerem a szakminiszter úr agilitását minden tekintetben és személye iránt is feltétlen bizalommal viseltetem, a költségvetést feltétlenül megszavazom. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: T. ház! Az idő előrehaladván, ajánlom a t. háznak, hogy holnap délelőtt 10 órakor tartandó ülés napirendjére tüzze ki a kereskedelemügyi tárcza 1900. évi költségvetésének folytatólagos tárgyalását és a kereskedelemügyi miniszter jelentését a magyar királyi központi statisztikai hivatal 1900. évi munkatervéről.

Ha ezt a t. ház elfogadja, határozatként kimondom és az ülést bezárom

(Az ülés végződik d. u. 2 órakor.)

Digitized by Google

543. ORSZÁGOS ÜLÉS

1900. évi márczius hó 6-án, kedden,

Tallián Béla elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Felirat bemutatása. — Költségvetés 1900-ra. (Kereskedelemügyi tárcza). — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Lukács László, Hegedüs Sándor, Darányi Ignácz, b. Fejérváry Géza, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét Molnár Antal jegyző úr fogja vezetni, a javaslatok mellett felszólalókat Dedovics György, a javaslatok ellen felszólalókat Tóth János jegyző úr fogja jegyezni.

Molnár Antal jegyző *(olvassa az 1900. évi márczius hó 5-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van-e a ház tagjai közt valakinek a jegyzőkönyv ellen észrevétele?

A mennyiben nincs, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek mondom ki.

T. ház! Bemutatom Győr szabad királyi város közönségének feliratát a quóta felemelése ellen.

Kiadatik a kérvényi bizottságnak.

Következik a napirend, a kereskedelemügyi tárcza költségvetésének (Irom. 778) folytatólagos tárgyalása.

Dedovics György jegyző: Rohonczy Gedeon!

Rohonczy Gedeon: T. képviselőház! Én nagy figyelemmel hallgattam meg az igen tisztelt kereskedelemügyi miniszter urat tárczája költségvetése tárgyalásának második napján, és igen örültem főleg annak, hogy a t. miniszter úr programmját tárczája tárgyalásának elején kifejtette; ezáltal álláspontjáról mégis tájékozva lettünk, mi, a kik tárczájához hozzászólni óhajtottunk. Én részemről elismerem azt, hogy az igen tisztelt miniszter úr a kereskedelemről, az iparról és a vasútakról teljes és kimerítő programmot adott, de rendkivül sajnálom azt, hogy a nyerstermények főleg gyümölcs-exportjáról, valamint a küszöbön álló vám- és kereskedelmi szerződésről, a kartellekről és a terménytőzsdetanács eljárásáról mégis legalább pár megnyugtató szót nem mondott, pedig a tőzsde közvetlenül az igen tisztelt miniszter úrnak felügyelete alatt áll. Nem szólott a t. miniszter úr ezekről a kérdésekről, jól lehet, én a költségvetés általános tárgyalásakor hosszabb beszédet tartottam, melyben különösen a nyerstermények értékesítésének kérdésével foglalkoztam. Elismerem azt, hogy én, sajnos, gyakorlatlanságomból kifolyólag talán több szóval kevesebbet tudok mondani, míg más kevesebb szóval okosabbat beszélhet és többet kifejezhet; lehet, hogy én nem birtam magamat a múltkor kellőleg kifejezni és nem tudtam oda konkludálni, a hova óhajtottam: de mindenesetre csodálom azt, hogy az igen tisztelt miniszter úr, — pedig annak már egy hónapja, — akkori felszólalásomra legalább is megnyugtatólag egy szóval sem reflektált. Pedig én nagy horderejűnek tartom ama kérdést, a melyről akkor szólottam, illetőleg melyet akkor még nagyon óvatosan érintettem. De erre a t. kormány részéről sem hivatkozás, sem megnyugtató válasz nem

Digitized by Google

adatott. Kénytelen leszek tehát mai felszólalásom alkalmával arra is visszatérni.

Mindenekelőtt azonban előre jelezni óhajtom, hogy én két irányban szólalok fel a mai napon. Először nyerstermányeinknek, főleg a gyümölcsnek és szőlőinknek exportjára, illetőleg exportját gátló akadályokra óhajtom felhívni az igen tisztelt kereskedelemügyi miniszter úr figyelmét. Egyúttal rendkivül örvendek azon, hogy jelen van a t. földmívelési miniszter úr is, mert részben ezen általam felhozandó kérdések mind a két tárcza keretébe vágnak. Másodsorban felszólalásomban a budapesti túltengő malmoknak kártékony behatását a mai búzaárakra, a mi a közgazdaságnak kétségtelenül hátrányára van, kivánom megvilágítani.

Én elismerem az igen tisztelt kereskedelemügyi miniszter úr igyekezetét és azt, hogy az ember, ha alapos, megindokolt figyelmeztetéssel hozzáfordúl, rögtön kellő támogatásban részesül. Kiemelhetem azt is, hogy úgy az államvasutak, mint a posta részéről, ha mint nyerstermelő bizonyos kártékony hatású bajok és körülményekre figyelmeztettem, a legnagyobb előzékenységgel találkoztam és a bajokat tényleg orvosolták is. Azt hiszem azonban, hogyha az ember káros jelenségeket akar beigazolni, a legkönnyebb és a legnagyobb hiedelemre talál az, a ki saját tapasztalatait adja elő.

Én nagy szeretettel foglalkozom a kertészettel. Hogy mi adta nekem ezen eszmét, valószinűleg az, hogy beláttam már 15 évvel ezelőtt, hogy a torontáli viszonyok közt, részben az ármentesítés, részben a magas adó és mindenféle terhek növekedésének következtében, az a birtok, a mely véletlenül az én tulajdonomat képezi, ma-holnap nem képes meghozni annak a kellő jövedelmet, hacsak nem fejlesztem más irányban annak művelését. Én a 85-iki országos kiállításkor — nem tudom emlékeznek-e t. képviselőtársaim, — gyönyörű karfiolokat állítottam ki és ha jól emlékszem, nagy aranyérmet is kaptam. A reá következő évben Budapest környékén minden kisbirtokos, minden gyümölcstermelő karfiolt termelt, mert azt hitték, hogy így hamar lehet milliomossá az ember. Ennek következménye az volt, hogy oly nagy konkurenczia támadt, hogy a következő esztendőben, pedig meglehetős nagy területem volt ezzel betültetve és locsolásra volt e terület berendezve, a drágább fuvardíjak folytán is már nem voltam képes a Budapest környékén termelt karfiollal konkurálni, mert hisz az idevalók is majdnem ingyen árúsitották azt a piaczon. A karfiolnak az a természete, hogy egy hónapig, szeptembertől októberig érik, azontúl pedig megszűnik.

Ezt csak azért hoztam fel, mert jelezni kivántam, hogy a mi közönségünk mennyire igyekszik átalakúlni és olyan dolgot termelni, a melyből hasznot lát. Ilyen czikkekből azonban nem látunk hasznot, ha azt sokan termeljük, mert tönkre teszszük, agyon konkuráljuk egymást. Én nagy köszönettel tartoztam ezen tapasztalatért, ez vitt rá engem, hogy a konyhakertészettel hagyjak fel, mert távol lakván a fővárostól, a fuvardíjak idáig a nyerstermányt megölik. Áttértem tehát a szőlőültetésre. Ültettem szőlőt, de mielőtt az termett volna, annak a piaczáról óhajtottam gondoskodni és megvettem a kecskeméti állami mintatelepnek szőlőtermését. Inkompatibilitás esete ugyan nem forgott fenn, mert arra tetemesen ráfizettem, *(Derültség balfelől)* hanem azért vettem meg, hogy már előre piaczot szerezzek magamnak a külföldön azon időre, midőn a sajátom teremni fog. Már akkor arra a tapasztalatra jutottam, hogy a gyümölcscsel Németrországban abban az időben lehetett konkurálni; ez volt azelőtt 7—8 esztendővel. De nem akarok tulságos sok részletekbe bocsátkozni, *(Halljuk! Halljuk!)* csak röviden érintem, hogy a szőlőnek rendkivüli kedvező piacza volt akkor Berlinben. Ezt ugyanis a nagymarosi svábok teremtették meg, de azután el is rontották, a mikor jött a philloxera, mert kupeczkedni kezdtek vett szőlővel, melyek piaczukat ismét elrontván, elvesztették, miglen ezután Veronából hozván szőlőt Berlinbe, azzal megcsinálták az olasz szőlőnek a berlini piaczot. Az olasz szőlőnek az a sajátsága, hogy sokkal keményebb a bogyója és így a szállítást jobban állja és épen érkezik oda. Azonkivül az olasz kormány kedvezőbb fuvardíjtételt állapított meg a szőlőre, mint nálunk van, úgy, hogy a marosi sváb a veronai szőlőnek meg tudta csinálni a piaczot Berlinben. A mi szőlőnk pedig, a melynek a gyümölcse, a bogyója sokkal puhább, a szállítást nem állja ki ily jól, az rendivüli nagy ovatosságot igényel, hogy épen érkezzék oda és egy bizonyos időn túl a csomagolt állapotot sem tűri. Én kisérletekeket tettem és vaggonokban darabárúként, kosarakban adtam föl a szőlőt, saját ügynököt tartom odakint Berlinben és eredményt mégsem tudtam fölmutatni, mert már az olasz szőlővel nem birtam konkurálni. Azután arra a gondolatra jutottam, hogy tekintettel azon kedvező körülményre, hogy a Németországgal kötött posta-kartell következtében a fuvardíj az 5 kilós csomagoknál Hamburgig, vagy Berlinig sokkal olcsóbb, mint vasúton, hogy postán szállítom métermázsánként 5 kilós csomagokban a szőlőt, mert így sokkal többet takarítok meg, mintha a vasúton, gyors, illetve teherárúként határidőhöz kötve küldöm azt. 20 kosár ugyanis, a mely egy métermázsát tesz postán szállítva 6 forint 40 krajczárba, holott a vasúton 15 márka és 3 pfenningbe kerül, a mi körülbelül 8 forint 60—70 krajczárt tesz. A szállítás

Digitized by Google

tehat először olcsóbb, másodszor a posta házhoz szállítja a csomagot, harmadszor az 5 kilós szőlő-csomag vámszerződésünk alapján, a melyet még gróf Bethlen András volt miniszter vitt keresztül, vámmentességet is élvez. Ezenkivül még egy óriási nagy előnye van ennek: az, hogy minden kistermelőnek, hogyha szőlője, vagy gyümölcsöskertje csak annyit terem, hogy személyesen a miatt nem érdemes Budapestre, vagy a külföldi piaczra kimenni, hirdetés útján, vagy összekötetés révén tud piaczot teremteni magának és postán küldheti az árúkat. Ha jó árút küld ki annak a németnek, az elbeszéli sógorának, komájának, rokonainak; azok is vesznek s így képződik egy rokonsági kör, mely rendelőévé válik. Igy azután értékesítheti mindig nyerstermények a külföldön. Végül ez egy közgazdasági szempontból is fontos kérdés, abból a szempontból, hogy idegen pénzt hoz be az országba.

Én ezt a módszert követtem. Konstatálom, hogy ezrekre menő küldeményt küldtem kosarakban külföldre. De ezelőtt három esztendővel kezdődtek a panaszok, hogy a küldemény megromolva érkezik oda. Zsebemben egy pár szemelvényt hoztam. Nem óhajtom ezeket mind felolvasni mert százával vannak nálam otthon ilyen panaszok. *(Halljuk! Halljuk!)* Egy-kettőt felolvasok *(olvassa)*:

»Da auch die Melonen hier in schlechtem Zustande ankommen, bitten wir Sie von heute ab kein Obst mehr nach hier zu senden: Graf August von Bismarck.«

Egy másik: »Die Melonen waren schadhaft angekommen, zu Theil aufgeplatzt. Wahrscheinlich ist der Korb auf der Post sehr geworfen worden. Dr. Eschricht, Danzig.«

Egy további így szól: »Trauben kommen in sehr schlechtem Zustande hier an. Über die Hälfte war zerdrückt und gefault, was mich sehr wunderte, denn ich beziehe schon viele Jahre meine Trauben von Ihnen und war stets zufrieden, Frau Sanitätsrath Tillessen, Saarlouis.«

Ismét egy: »Da die Trauben immer zerdrückt hier ankommen, so ersuche Sie mirkeine mehr zu senden. H. Ellinghausen Bremen« stb.

T. ház! Ezek a panaszok elkedvetlenítik a termelőt, mert én nemcsak kereskedői nevemet adom oda, midőn ilyen levelek és panaszok érkeznek. Nálam a csomagolás jobbára a magam felügyelete alatt megy; ott egyenlően és lelkiismeretesen lesz becsomagolva minden. Ezek közül pedig csak egyik-másik következteti, hogy valószinűleg a postán dobálják ezeket a kosarakat, a többiek azután leveleikben tanácsokat adnak, hogy miképen csomagoljak stb. Egy része, mondom, több év óta állván velem összeköttetésben, tudja, hogy annak nem én vagyok a közvetlen okozója. De én eddig azt tettem meg, hogyha egy panaszos levél érkezett, ingyen küldtem a külföldre mindegyiknek kárpótlást. De kérdem, elegendők-e az én vagyoni körülményeim erre, avagy hasznos üzlet-e az, a melynek jövője van, a mikor kárpótlást kell mindenkor külföldre küldenem a rendelőknek a magyar kereskedelem, az én nevem megmentése szempontjából, mert az árú oda használhatatlan állapotban érkezik, a gondatlan és hanyag postakezelés következtében? és pedig csakis így tarthatom fenn a renomémat. Más azonban még kevésbbé juthat eredményre, az a berlini német pedig azt fogja mondani, hogy: »de sok svindler van Magyarországon.«

Ennek oka a következőkben rejlik. Az árú oda tényleg rosszúl érkezik meg. A német-osztrák-magyar postakartellt a németek és az osztrákok, mint ipari állam teljesen ki tudják használni a saját előnyükre, mert ők feldolgozott árút, vas, üveg stb. szállítanak mihozzánk, holott mi, mint nyerstermelő állam, ma nem használhatjuk ki a posta előnyét, mert mi a külföldre nem iparárút szállítunk, hanem mi csakis nyerstermenyeket és főleg gyümölcsöt szállíthatunk ki. Épen a napokban láttam az osztrák-magyar-német postaszerződést, a mely azt mondja: »Nach Möglichkeit weiter zu befördern.« Ez áll a postaszabályokban, illetőleg a szerződésben. Igaz, hogy az első években Magyarországon is igen hanyagúl bánt el a szolgaszemélyzet az ilyen csomagokkal. Az én panaszaim következtében azonban lassan-lassan javúlt a helyzet és ma lelkiismeretesebben veszik a dolgot, mint annakelőtte. Baross Gábor miniszter az én szállítóvonalamon állványokat állíttatott fel a postakocsikba és ezzel segítette elő a szállítást. Az előtt a következő dolognak voltam több ízben tanúja. Az orsova-budapesti vonalon szállíttatik az én gyümölcsöm. Orsován és Temesváron feladtak pár száz baromfit tartalmazó kosarat, mert onnan meglehetős nagy baromfiüzlet fejlődött ki Németország felé, ezekre Nagy-Kikindán rárakták az én gyümölcseimmel telt kosaraimat, Szegednél pedig jött a posta egyéb feladott czikkeivel s ezek jöttek legfelül. Mire Budapestre ért a postavaggon, a Németországba feladott baromfi már megdöglött és az én dinnyéim levével le volt öntve. *(Derültség.)* Ma már, konstatálnom kell, nincsen így és elismerem, hogy a legnagyobb előzékenységgel és figyelemmel találkozom, de a nagy baj jelenleg a határszéleken van. Ha 100—200 kosarat küldök naponta, akkor itt rendelkezésemre bocsátanak egy külön vaggont. Az feljön Budapestig és innen továbbítandó esetleg Oderbergig, de ott már ki- és átrakják a postarakományt, a németországi postakocsikba, jön a legközelebbi postavonat és ez meglátván, hogy ott 200 kosár gyümölcs van, azt még berakják és tovább viszik, de állványok hiányában a vaggonokban újból

Digitized by Google

egymásra rakják és zúzzák-törik, de ez még hagyján. De hiszen czélom nem az, hogy én naponta csak kétszáz kosárral küldjek, akkor, midőn gazdaságom úgy van berendezve, hogy naponta 1000 vagy 2000 kosarat küldhessek külföldre s a fejlődés szándéka és czélja hozza magával, hogy mentől nagyobb mennyiséget szállítsak. Hiszen a tisztességes úton való gazdagodás vágyának, a szorgalommal való vagyonszerzés igyekezetének meg kell bennünk lenni, mert különben nincs érzékünk és hiába ülünk itt a parlamentben, hisz csak az a nemzet boldogúl, a mely ezt felismerni képes. Ámde, ha annyira fejlesztem kertészetem összeköttetését, hogy naponta — mondjuk — már 400 kosarat szállíthatok, akkor már a legközelebbi német postavonat nem veszi fel; azt mondja, hogy nincs annyi ideje, hogy a 400 kosarat berakja, és otthagyja azt. Néha 48 óra hosszat ott fekszik az a romlásnak kitett tárgy Oderberg állomáson; elmegy 3—4 postavonat is, és nem veszi fel a küldeményt. Ily körülmény és eljárás mellett, ha ezen segíteni nem lehetne, inkább ki kellene mondani, hogy a posta csak azért tartja fenn a csomagszállítást, hogy azt közvetítse, kisegítse a magánemberek közt, de üzletszerüleg szállí tandó küldeményeket nem expediál. Mert ez eljárás határozott megkárosítása a termelőnek és gátlása annak, hogy én mint nyerstermelő, a ki terményeimet a külföldön óhajtom érvényesíteni, fejlődhessem. Egyik kérésem tehát az, hogy a t. kereskedelemügyi miniszter úr lenne oly kegyes exponálni magát aziránt, hogy a németek erre több tekintettel legyenek. A németekre vonatkozólag különben szükségesnek tartom felemlíteni, hogy én Németország jóindulatáról megvagyok győződve, de a németek rendkivül számító emberek, ha mi ezen általunk kiszállított gyümölcs tekintetében velük konkurálnánk, akkor elhiszem, talán szándékosan akadályoznák a szállítást, de hiszen Németországgal szemben épen az a főelőnyünk, hogy az ottani klimatikus viszonyok folytán náluk bizonyos gyümölcsök nem teremnek. A szőllő ugyan megterem ott is, de az csak bornak való; a Köln vidékén és az egész Rajna mentén termelt szőlő nem ehető, habár a legjobb bort adja is, úgy, hogy én például tömérdek szőlőt küldök épen Köln és a Rajna vidékére. Továbbá a kajszinbaraczkkal, dinnyével és más gyümölcsökkel ott igenis nagy piaczot lehetne még terményeinknek találni. Igaz ugyan, hogy a berlini Markthalléval vasúton szállított szőllőben már lehetetlenség konkurálni, mert, a mint látni méltóztatik, Magyarországon a bornak is alig van értéke, de főleg az olasz bor miatt, mely három forintnyi vámmal jövén be Ausztria-Magyarországba, nagyban konkurál a mi borunkkal. Újonnan ültetett szőllőink ugyanis tavaly csak egy tizedrészét termette meg annak, a mi három-négy év múlva egészében várható.

Mi milliókat költöttünk és illetőleg dugtunk be szőlővenyigékkel a földbe, és ha azok termeni fognak, hát akkor 10-szer, 15-ször annyi bortermést kell egy raczionális gazdálkodásmód mellett reménlünk egy kedvező évben. Mi pedig borainkat már most sem tudjuk eladni. Ennek egyik oka a borhamisítás volt, mely kiirtotta a bizalmat a boraink iránt, s így elvesztjük egész hitelünket. De ha mi annyi szőlőt ültetünk, akkor a czél annak értékesítésére nézve az, hogy mi azt a túltermelést a külföldre vigyük. Mihelyt pedig mi kimegyünk országunk határán és határainkon túl akarjuk borunkat értékesíteni, akkor már a nagy nemzetközi borárakkal kell konkurálnunk. Ez a 3 forintos borvám, mely ma nálunk fennáll, egy malőr reánk nézve most, és hiába küldünk mi szőlőtermelők fel a kormányhoz deputácziókat, hogy majd annak idején, 1903 ban, a borvám emeltessék, például 15 forintra. Hiszen akkor nekünk nagyon sok felesleges borunk lesz, a melyet ki kell vinni és ekkor a nemzetközi borárakkal kell konkurálnunk ott, a hova az olasz bor vám nélkül jön be. Most kellett volna nekünk jó nagy borvám, míg kezdők vagyunk, míg gyengék vagyunk, hogy megvédjük a kezdő termelőknek az érdekét. Most, mikor kellene a magas borvám, nincsen meg. Ezzel is úgy járunk, mint 67 óta kötött többi vámszerződéseinkkel is, hogy nem a mi hasznunkra köttettek azok meg, hanem az osztrák ipar előnyére. Már pedig ha ez így van, akkor a nyerstermelő minden munkálkodásának eredménye egy lyukas mogyorót se ér. *(Úgy van!)* Nekünk arra kell törekednünk, hogy visszaállíthassuk a bizalmat a külföldön. Alig hiszem, hogy ez könnyen menne, mert hiszen látjuk, hogy az olasz bor 3 forintos vámja mellett és a fuvar mellett 2—3 kereskedő is nyerészkedik rajta, és mégis per 10—12 forintjával kapható hektoliterje, pedig ez, azt hiszem, hogy igazi bor. A fődolog itt minálunk, és erre akartam a t. kereskedelmi miniszter úr figyelmét felhivni, az iparfejlesztés, a melyről tegnap és tegnapelőtt nagyon sok szó esett. Itt két szempont jő figyelembe. Vagy fejlesztem magyar ipart úgy, hogy ezen állam polgárai a saját befektetett tőkéjük után vagyonosodni fognak, vagy pedig fejlesztem idegen tőkével az ipart, ennek a legnagyobb haszna azonban ismét kimegy az országból. Épen tegnap gróf Serényi Béla t. képviselőtársam beszéde alkalmával megjegyezte a t. miniszter úr, hogy neki milliók szükségesek új vállalatok alapítására. Legyen szabad kérdeznem a t. miniszter urat, vajjon ezek a milliók úgy jelentkeznek-e, hogy ők maguk állítanak fel ebből egy ipari vállalatot, vagy

Digitized by Google

pedig, mint egy részvénytársaság tőkéje? Ez egy óriási különbség. Nekem magamnak szerencsém volt egy kis vagyont elveszteni az utolsó három esztendőben, *(Derültség.)* tisztán hazafiságból, belevittek engem. *(Halljuk! Halljuk!)* Varrógépgyár, malátagyár, lámpagyár, az üveggyárakról nem is szólva, ezek mind alakúltak, nem mint igazi ipari vállalatok, hanem mint nyerészkedési vállalatok. Kérdem az igen tisztelt miniszter úrtól, hogy ő mint szindikátust akarja megalapítani ezeket a vállalatokat, a melyek aztán bezsebelik a pénzt és elmegy, és mi fizetjük meg az egész árát, vagy mint egy szolid, igazi iparos, vagy gyáros, a ki kiszámítja, hogy neki ennek és ennek a nyersterménynek feldolgozásából ennyi meg ennyi haszna lesz, és akkor ő maga, mint gyáralapító jelentkezik tőkéjével; az ilyen tőkének igenis tudok örvendeni, habár ez sem igazi magyar nemzeti ipar. De konczedálom, hogy ez az első lépés, mert nekünk nincsen tőkénk arra, hogy itt egy igazi magyar nemzeti ipart ma megteremthessünk.

Gr. Zichy Jenő: Nincsen bizalom!

Rohonczy Gedeon: Úgy van, nincsen bizalom! Egy igen jeles képviselőtársam, gróf Serényi Béla beszéde folyamán egy olyan eszmét pendített meg, a melyet úgy nevez, hogy kartellirozás, szóval ajánlja, hogy egy kezdő ipar kartellekkel védekezzék, a melynek tudniillik küzdeni kell a nehézségekkel, és a melylyel szemben egy már kifejlődött iparnak a konkurrenciája áll. Egy államban refakcziák, tarifakedvezmények és a kereskedelmi miniszter jogkörét kiterjesztő előnyök nyújtásával nem lehet az ipart megteremteni. Kizárólag a vámok alkalmazása az, a mi képes az ipart egy országban megteremteni. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Önálló vámterület!)* Igaza van Kossuth Ferencz t. képviselő úrnak, midőn a kereskedelmi tárcza költségvetésének tárgyalásánál felhozta, hogy az ő álláspontja, a függetlenségi álláspont a helyes az ipar szempontjából. Az én nézetem szerint is mi az 1867-es kiegyezés alapján soha itt magyar ipart megteremteni nem fogunk. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hanem azért nem csatlakozom még sem ma oda önökhöz, és megállok a mai alapon. Mert eljutottunk oda, hogy, ha 30 esztendeig tudtuk magunkat, — nem válogatom a szót, — Ausztriától kifosztatni, akkor most, *(Egy hang balfelől: Fosztassuk magunkat tovább!)* mikor oda jutottuk, hogy nyersterményeinket tudjuk velük szemben jobban értékesíteni, mikor a 14,000.000 métermázsa nyerstermény búza vámvédelme igenis érvényesülhet és Ausztria kénytelen volna megvenni tőlünk, akkor egyszerre azt mondjuk, hogy külön vámterületet képezzünk és azután a 14,000.000 métermázsa felesleggel újra agrárius állam lenne a külön vámterülettel biró Magyarország, és ismét konkurálni legyünk kénytelenek az internacionális világpiaczi olcsó gabona árakkal.

Lehet, hogy Ausztria velünk, ha külön vámterületet képezünk, ki fog egyezni az ő iparának szempontjából, mert ott tényleg túltengés van az ipar terén. És itt az a baj, hogy gróf Serényi Béla t. képviselőtársam nem tud valamit megkülönböztetni, tudnillik azt, hogy kezdődő iparnál a kormányok tehetik a legmesszebb menő kedvezményeket, és megtehetik, hogy megengedik kartellek képződését, de Ausztria-Magyarország határán belül tagadom azt, hogy a kezdés nehézségei képezik az ipar fejlődésének akadályait, mert nem a kezdés buktatja meg a mi gyenge iparunkat, nem az ellen kell védelem, hanem mert túltengés van minden ágában az iparnak, értem az Ausztriából vám nélkül hozzánk bejövő iparnak. *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Nem tudom, meg méltóztatott-e érteni. Lehet, hogy vannak bizonyos új iparágak, mint például az elektrotechnikus iparágak, a melyeknek a fejlődés szempontjából Ausztriában eddig nem volt alkalmuk, hogy prosperáljanak, és e téren látjuk, hogy nálunk például az elektrotechnikus ipar fejlődik. Ez is kezdődő ipar, de minthogy túltengés nincs, önönmaguktól prosperálnak, a nélkül, hogy rászorulnának refakcziákra, ingyen telkekre és más segélyekre. Minden egyéb iparág megteremtése, a mely Ausztriában már létezik, nálunk lehetetlen. *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* A miniszter úr legjobb akarata mellett is, és bármily áldozatokat hozunk is, nem prosperálnak. Itt a kormánynak egészen más közgazdasági politikát kell űznie. Az első dolog az, hogy a magyar kis és középbirtokos osztályt, a mely már teljesen el van adósodva, támogassa, hogy újból megizmosodhassék. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* És ha ez sikerül, akkor az ebből eredő gyökerek fogják önmaguktól az igaz magyar ipart megteremteni.

Ismét visszatérek gróf Serényi Béla t. barátom tegnapi állítására. Ő a kartell tekintetében, hivatkozott a német legfelsőbb birodalmi törvényszék itéletére, a mely elmarasztalt olyanokat, kik a kartellből kiugrottak, a mivel akczeptálta a német legmagasabb főtörvényszék a kartellnek jogosúltságát. Ez természetes dolog, hiszen kartellek mindenütt léteznek a föld kerekségén, és ha ez türetik, a törvényszék is köteles panasz felmerülése esetén itéletet hozni, és a ki a másikat rászedi, tényleg megszegett egy szerződést. De miután azt mondta a t. képviselő úr, hogy ezzel meg lehet védeni iparunkat, kérdem, értette-e ezt a malomiparra is? Ez engem roppantúl érdekel, mert a malomipar ma létfentartásáért küzd és tényleg látszólag rászorúl az ő szemponjából arra,

Digitized by Google

hogy önmaguk közt kartelleket kössön, mint a hogy köt is. Nem is kell messze menni, úgy tudom 3 nap előtt, azt hiszem szombaton jöttek össze a budapesti malmok képviselői és kartellt csináltak. *(Zaj a szélső baloldalon.)* Nem kartell az, ha elhatározzák, hogy 40%-kal leszállítják az őrlést? Ez is kartell, és ebbe bele akarják vonni a vidéki malmokat is. Pedig a vidéki malmokat én ma mint igazi iparvállalatokat védem és védje a t. kormány is, mert ez igazi iparvállalat. *(Helyeslés balfelől.)* Mert mi az iparvállalat? Az, a mely saját munkájának keresete és hasznából él. Gyakran megtörténik, hogy az ilyen iparvállalat, kevés lévén a nagy konkurrenczia folytán a haszna, rászorúl állami segélyre, kedvezményekre, de azért még lehet igazi szolid iparvállalat. De nagy különbség van azután az ilyen ipar és a budapesti malomipar közt. A budapesti malomipar nem ipar, t. ház, az ma létfentartása szempontjából egy játékszövetkezet. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* Ez így van és ezt befogom majd bizonyítani. Minapi felszólalásom alkalmával ugyanis részben gyakorlatlanságom folytán, részben nem birván tájékozni magamat az anyagról, melyet felhozni akartam, azon kellemetlen helyzetbe jutottam, hogy beszédem közbe vettem észre, hogy ha mindazt elmondanám, a mit szándékoztam, magam sem lettem volna erre képes és a t. képviselő urak is megunták volna előadásomat. Ez volt az oka, hogy múltkori felszólalásomban nem birtam a konkluziókat levonni, mert ki voltunk mindnyájan merülve. Azóta kissé redukáltam az elmondandókat, és most csakis a leglényegesebb momentumokra fogom felhivni a t. ház és főleg a kereskedelemügyi miniszter úr figyelmét.

Kezdjük máshol.

Nékem akkori felszólalásomból, ha vissza méltóztatnak emlékezni, a czélom mégis kitünt, és ez az volt, hogy igen alacsonynak találtam a gabonaárakat szemben a földmívelésügyi miniszterium által statisztikailag kimutatott terméskimutatással, alacsonyabbnak, mint a milyennek kellene lenni. Én ma sem állítom azt, hogy ebből vonják le a konzequenciákat, mert ha ezt állítanám, ezzel másokat mintegy ösztökélnék, hogy tartsák vissza buzájukat, pedig lehet, hogy tévedek, bár egyénileg az a meggyőződésem, hogy nem tévedek. Múltkori felszólalásom óta a búza ára újból tetemesen csökkent. Akkor, február 5-én, 7 forint 77 krajczár volt az usancze-buza, New-Yorkban pedig 75 czent. Azóta beállottak a nagy fagyok, melyek károsan hatottak az idei vetésre, de daczára a rosszabb termési kiállításoknak, most a búza ára 7 forint 43 krajczár, — volt már 7 forint 38 krajczár is, — tehát közel 80 fillérrel esett egy hónap óta. Ezzel szemben Amerikában nem esett csak egy czenttel, az pedig kilencz krajczár; Francziaországban, Németországban pedig a búza- s lisztárak tetemesen emelkedtek, Francziaországban közel 5 frankkal. Minek tetszik tehát tulajdonítani eme árdepressziót itt minálunk?

Gr. Zichy Jenő: Ez nem természetes!

Rohonczy Gedeon: Ez a mi bőrünkre, a gazdák bőrére megy, másodsorban az ipar és kereskedelem kárára. A gazdáknak, de az iparosoknak és kereskedőknek is milyen sorsuk van ma? Hisz az iparos, a kereskedő azért ad el kevesebbet, mert a gazdaközönségnek nem telik; nem telik, mert az olcsó gabonaárak folytán bevétele, haszna kevesebb.

A szíjgyártó panaszkodik, hogy milyen roszszúl megy az üzlete; ez természetes, mert nekem, mint gazdának nem jut arra, hogy új szerszámot csináltassak, ha szükségem is volna már, kopottabb kabátban vagyok kénytelen járni, és ez által a szabó-ipar veszít. Egy agrárius államban az, hogy ha az árak természetellenes, mesterséges úton le vannak szorítva, az egész országnak nemcsak a jövedelmére hat ki, de a külföld előtt is szenved az országnak hitelképessége. Egy 1 milliárdos költségvetéssel állunk itten szemben; már pedig egy agrárius állam egymilliárdos költségvetést nem tud tovább, legfeljebb egy-két esztendeig megbirni ilyen körülmények között. Múltkori beszédemben — ha méltóztatnak visszaemlékezni, — rendkivül kidicsértem a malomipart, mert a múltban kétségtelen, igen nagy szolgálatot tettek a malmok; igen magas fokon állt a malomipar, de ma már nem ezt a szolgálatot teljesítik, mert túlprodukczió van nem a lisztben, hanem a malomiparban. Akkor, a midőn 47 vagy 45 millió métermázsa búza termett, azt a búzát, a mely fölösleges volt, olcsóbb áron adhattuk el, meg volt a kárpótlás annál a tizmillió plusznál. Ha adtuk 6 forint 50 krajczárért, miután 10 milliónál többünk termett, 65 millióval több folyt be az országba a termelők kezeihez készpénzben. De a földmívelésügyi miniszteriumnak 1898-i kimutatása szerint 38 millió métermázsa terménk volt, az 1899. évi kimutatás szerint pedig csak 39,800.000 métermázsa volt. Hogyha azután bizonyos erőszakok következtében 39 millió métermázsa búzából eladhatunk 20 millió métermázsát ugyan olyan lenyomott árakon, mint öt esztendővel ezelőtt, a 47 millió métermázsából 30 millió métermázsa búzát, természetesen, hogy 50—80 milló minusz jelentkezik a gazdaközönség kárára. Itt tünik fel óriási komoly volta annak, a mi itt Budapesten a gabonatőzsdén történik. *(Halljuk! Halljuk!)* Előrebocsátom, nehogy a hátam megett, vagy akárki is, gondolja, hogy én nagyon érdekelt vagyok, hogy volt kötésem, de február ötödiki felszólalásom előtti napon az áprilisi kötéseimet lebonyolítottam, nehogy meggyanusít-

Digitized by Google

sanak, s most így tisztán közérdekből beszélek. *(Derültség.)*

Nem követnék helyes módot, vagy helyes elvet, ha határozottan neki akarnék menni egy ipari vállalatnak és azt drasztikus kifejezésekkel, ridegen vádolnám: ti vagytok az okai annak, hogy mi gazdák majdnem tönkre jutunk. De az igazat meg kell mondani. *(Halljuk! Halljuk!)* A malomipar maga is rájöhetett arra, — mert az utolsó tiz évben a vidéken keletkezett egy sereg malom s Ausztriában, Csehországban is épültek malmok, — hogy annak a budapesti 11 malomnak a csch-osztrák és belföldi sokkal kevesebb malom mellett 47 millió métermázsa termésnél megfelelő volt berendezése s az őrlési keresete, de mikor több van a határon belül legalább 30—40 malommal, mint a mennyi kellene, s e mellett apadt az őrlendő búzamennyiség, akkor itt igen is túlprodukczió van, de nem a liszt és búzában, hanem a malomban, mint malomiparban. *(Igaz! Úgy van!)* Ha ők kizárólag mint ipari vállalat óhajtanak megélni, a konkurrenczia teszi őket tönkre, az egymással szembeni konkurálás, és azután maga a természet szüleménye az, hogy a felesleges malmok magukat fentartani nem birják, s a gyengébb finánciákkal biró malomnak vagy meg kell buknia, vagy egy másik iparvállalattá kell átalakúlnia. A baj itt azonban az, hogy a malmoknak még mindig az a reménységük, hogy hátha ujból fognak nagyobb termések bekövetkezni, esetleg 47 millió métermázsás termés s akkor tényleg talán megint prosperálhatnának is. De ezzel szemben, t. képviselőház, legalább is a budapesti malmok felének, ha igazi iparvállalatot akarnának folytatni, azonnal más iparvállalattá kellene átalakúlni; legyen az kenyérsütőde, vagy akármilyen más természetű ipar, csak malomipar ne maradjon. Hogy létezhetett eddig, azt tudhatjuk, az elmúlt tiz esztendőben, ezek a malomipar részvények milyen magasan álltak, tudhatjuk azt, hogy milyen osztalékot fizettek, tekintettel a befizetett tőkére. Nem irigységből hozom ezt fel, mert akkor mint igazi ipar keresték eme hasznot a malmok. Mert tényleg a magyar liszt kint Londonban ép olyan keresett czikk volt s piaczot szerzett magának, mint a nagymarosi svábok szőlője Berlinben. A magyar malomipar azonban úgy látszik a sváboktól tanúlt és a mint a sváb a piaczot, a melyet ő maga szerzett Berlinben árújának kereskedői szorgalma és tehetségével maga el is rontotta, mert fellépvén a filoxera, jó szőlejét az tönkre tette s vett rosszabb szőlővel folytatta a kupeczkedést, úgy tettek a budapesti malmok is, az őrlési forgalom révén behozott sokkal silányabb szerb és oláh búzával, *(Igaz! Úgy van! a középen.)* tönkretették a magyar liszt kivivott hitelét, épúgy, a mint tönkre van téve a szőlőnek piacza Berlinben, s borunknak hirneve itt a belföldön. *(Igaz! Úgy van! a középen.)* Azelőtti években, ezelőtt tiz évvel, akkor, mikor minálunk felesleg és exportot igénylő búzánk volt, lenyomott árak mellett vettek a malmok búzát, 6—7 forintjával métermázsáját. Londonban a 0 lisztet 20 forintjával is tudták eladni, tehát 12 forint hasznuk volt 1 métermázsa liszten. Máma veszik szinte ilyen lenyomott áron, mert mesterségesen lenyomták az árakat, de Londonban azt a 0 lisztet, mert szerb és oláh liszttel elrontották annak quvalitását, hirnevét, nem birják jobban eladni, értékesíteni, mint minálunk itthon, azaz 14 forintért.

Már most a budapesti malmok hogyan képesek magukat fenntartani? Ezt akarom igen tisztelt képviselőtársamnak teljes világításba helyezni. *(Halljuk! Halljuk!)* A budapesti malmok közül, megjegyzem, van egy, a mely tőzsdei, illetve határidő piaczot, arbitrage üzletkötése által spekuláczionális játék szempontjából nem használ ki. Ez privát tudomásomra jutván, kénytelen vagyok ezt felemlíteni. De a többi malmok kizárólag az által tarthatják fenn magukat és meggyőződhetik az igen tisztelt miniszter úr, ha akarja, hogy a malmoknak haszna, dividendája kizárólag nyerészkedésből, játékhaszonból ered. Ez pedig a következő módon történik.

A malomipar túltengése folytán Budapesten belátják maguk a malmok, hogy ők nem birják meg azt a regiet, azt a nagy kiadást, a melybe kerülnek először is az ő szinekuráik és berendezéseik. Mert — beszéljünk teljes őszinteséggel, *(Halljuk! Halljuk!)* — ha új iparvállalatot akarnak itt megteremteni, mindig az a baj, hogy több magasabb fizetésű állás kedvéért alakúlnak ezek a vállalatok, *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* hogy van egy pár ember, a ki azzal az állással akarja biztosítani az ő exisztencziáját s ez az indító ok iparvállalat alakítására. Régen, ha a malmok elnökeinek, vezérigazgatóinak nagy jövedelmet biztosított a malom-részvénytársaság, ez helyén volt, mert azok akkor nagy hasznot is hajtottak, s vezetőik a nagy fizetést megis érdemelték; de változtak a viszonyok, tessék változni a malomigazgatók igényeinek is. Hogy mi itt a malmoknak a kereskedelmi miniszter úr révén refakcziákat nyújtunk, és hogy azok egy külön kivatalt tartsanak maguknak csak azért, hogy kiszámíthassák, feloszthassák maguk közt a refakcziában nekik adandó előnyöket, a melyeket a kereskedelmi miniszter úr kilátásba helyezett, és hogy mi például az Adriának a fuvardíjtételét a lisztnél 83 czent-tal leszállítsuk, nem tartom helyesnek. Tessék azon elnök és vezérigazgató uraknak lemondani túl becses fizetéseikről, az sokkal többre fog menni, mint

Digitized by Google

a mit itt malmaik részére kikönyörögnek. (*Élénk tetszés és helyeslés balfelől.*)

Már múltkori beszédemben kifejtettem, hogy én nem vagyok az, a ki nem adnék előnyt, sőt prémiumot is; ha tőlem függne, megadnám bizonyos időkben. Gróf Serényi Béla t. barátom tegnap azt mondta, hogy a prémiumnak ellene van. Most igaz, ez lehetetlenség az Ausztriával kötött szerződés folytán. Az mondta t. barátom, hogy ő más előnyöket nyújtana. Azt megtette a t. kereskedelmi miniszter úr is. De azt azonban nem engedném meg, hogy azok a malmok akkor is összeálljanak kartellbe, a mikor minálunk az árak nemcsak exportárak, hanem még azon alúl vannak. Az őrlési forgalom igaz, hogy megszünt 1900. januárban, de kihatása még érvényben van. 400.000 métermázsa búza állt január 1-én még rendelkezésére a malmoknak, ezek élvezik tehát az őrlési kedvezményt, hiába írják egyes lapok, hogy azért indokolt a magyar búza jelenlegi alacsony ára, mert már megszünt az őrlési kedvezmény. Ez nem igaz! Ez igaz lesz majd akkor, ha majd ez a 400.000 métermázsa bejelentett és a kedvezményt élvezett búza nem lesz már. Most már tehát a malmok 83 fillér refakcziát is kapnak. Az Adria vállalat részvénytársaság ingyen teszi ezt? (*Derültség balfelől.*) Nem teszi ezt ingyen, a kormány kénytelen azt más alapon és móddal a részvénytársaságnak megfizetni. Én meg fognám adni ezt a prémiumot, sőt sokkal többet is adnék a kereskedelmi miniszter úr helyében a legtöbb esetben, de nem adnék ma egy fityinget sem, mert a mai lenyomot árakkal ők már ki birnak menni Londonba és kibirja a konkurenczját az internacziónális árakkal is. A prémium akkora való, a mikor a vám érvényesül, a mikor nem bír a vámok érvényesülése folytán az a liszt az internacziónális búzával konkurálni. Ilyen esetekre való, t. ház, az a prémium és refakczia-nyújtás, vagy akármilyen kedvezmény a kormány részéről. (*Igaz! Úgy van! a jobboldalon.*) Hát mit jelent ez, t. képviselőház? Tegnapelőtt, szombaton a malmok egyszerre azt mondják, hogy redukálják az őrlést 40 százalékkal? Először is határozottan konstatálom, hogy ez egy határozott kartell, másodszor, hogy akkor merik ezt tenni, a mikor úgy le vannak már az árak nyomva, hogy ezen árak mellett határozottan konkurálni tudnak a külföldi internacziónális árakkal, és tényleg a lisztnek nagy keletje van, sőt egymástól kérik kölcsön a kiszállítandó lisztet. Hát miért teszik ezt? Hiszen minden józan embernek van annyi esze, hogy kutatja az okot. Ennek az oka pedig egyszerűen az, mert hogy ha ők tovább őrölnének egész erővel, nem kapnának ezen a ma jegyzett áron többé búzát, és a kereslet támadása folytán az árak természetes emelkedése álna elő, és közeledvén az április 1-ének határideje, a mikor lejárnak a határidő üzletek, ők nem akarják addig a búza emelkedését előidézni e kereslettel, mert millió és millió métermázsa kötéseik vannak, a melyen nyerik azon összegeket, melylyel mint ipar nyereséggel számolnak el részvényeseik előtt, mert a tőzsdén a malmok szerepelnek mint határidő eladók, és mint vevők a kisgazdák, középbirtokosok és a vidéki kiskereskedők.

Nem antiszemita-kérdés ez, t. ház! Én nem abból a szempontból támadom a malmokat, a nagykereskedőket, sőt inkább nékem maguk a kereskedők egy része adták az adatokat, és bocsátották azokat rendelkezésemre. Milliókat vesztenek az idén ezért a kiskereskedők, hogy egy pár nem ipari malom, de nyerészkedő, játszó vállalat tovább fönttarthassa magát, és egy pár nagykereskedő nyerjen, megnem gondolva azt, hogy a legnagyobb összegeket e művelet folytán Ausztria nyeri rajtunk, a kik ennek alapján e lenyomott árak mellet szerzik be szükségletüket a 10—12 milló métermázsa búzát. (*Igas! Úgy van! a baloldalon.*)

És miként válik ez lehetővé, t. ház? Ezt a kérdést is fölvetheti valaki és azt mondhatná, hogy nem lehet lenyomva tartani az árakat. Épen Rosenberg Gyula t. képviselőtársamhoz intéztem e napokban e kérdést, a kinek nézete szerint csakis bizonyos igen rövid ideig lehet mesterséges úton az árakat lenntartani. A t. képviselő úr azt jegyezte meg, pedig igen sok tekintetben egyetértünk, hogy nem hiszi, hogy április 1-éig, vagy szóval hosszabb ideig, hónapokig ez lehetséges volna. Pedig határozottan lehetséges. Az egész eljárás a következő: a kereskedők látják azt, hogy itt egy túltengésben lévő malomiparunk van, látják azt, hogy ez a malomipar másként nem tarthatja fönn magát, illetőleg annak egy része, csak akkor, ha nem is állnak nyiltan kartellbe, de ha mindnyájan egy bizonyos irányba dolgoznak.

Hát én a nagykereskedőtől azt rossz néven nem veszem, hogyha ő látja azt az előnyt, hogyha ő lefelé spekulál, ha határidőre a tőzsdén elad egy pár százezer métermázsa búzát. Mondom, ha látja, hogy pozitiv haszna van nem veszem ezt tőle rossz néven, ha ezt megteszi. Én magam is megtettem két évvel ezelőtt, egypár ezer métermázsát eladtam; megmondom nyiltan. Akkor én ezt más szempontból tettem, de vesztettem is. (*Derültség. Halljuk! Halljuk!*)

Az a nagykereskedő, ki itt a gabonakereskedelmet képviseli, látja ezen helyzetet. Mi sem természetesebb. Május hónapban, sőt már most is igyekszik az őszi búzát előre megvásárolni, mely a mostani spekluczió folytán juniusig emel-

Digitized by Google

kedik, s akkor fordúl a magasabb árnál és elad határidőre kétszerannyit. *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* Különben máshonnan kezdem. *(Halljuk! Halljuk!)* Azt akarom, hogy az igen tisztelt kormány megértse ezt. *(Derültség. Felkiáltások a szélső baloldalon: Nem is akarja megérteni!)*

Múlt esztendőben ugyanis ismeretes volt a földmívelésügyi miniszter úrnak 1898. évi termés-statisztikája, valamint az 1899-iki is. Az 1898-iki statisztikából következtetve, azt kellett minden gazdának hinni, hogy 38 millió métermázsa mellett, ismervén az ausztriai termés eredményét is, mi nem vagyunk export állam, tehát magas áron kell maradni a búzának az év folyamán. A malmok és a kereskedők azonban, a mint a tavalyi spekulációból látszik, az erős kezek daczára ennek a la baisse angazsirozták magukat. Ez volt tavaly februárban és márczius-ban. De, a mint múltkori beszédem alkalmával ugyancsak felemlítettem, a Haas- és Deutsch-czég egy ringet alakított, illetőleg összeállt egy malomtulajdonossal, mert látta, hogy az árak mesterséges úton le vannak nyomva. De ez hamarább kitudódott a tőzsdén, már tudniillik, hogy ez a czég összeállva másokkal első áprilisban, mikor a felmondások kezdődnek, majd át fogja venni a határidőre vett buzát, a minek a hatása majd az, hogy akkor az eladónak békés, nyugodt haszna megzavartatik és el kell készülnie egy végküzdelemre, háborúra, tudniillik ha a baisse-párt átveszi a búzát. Tényleg a tavalyi esztendőben a Haas és Deutsch-ring a búzát át is vette és határozottan konstatálom, hogy ezen rignek alakulása következtében 1,500.000 métermázsa búza lett gyorsan az utolsó hónapban behozva Magyarországba. Megengedem, hogy egy-két százezer métermázsa oláh búza bejött volna talán ezen ring képződése nélkül is, de a ring következménye volt az, hogy sokkal több, leg alább egy millió métermázsával több jött be. Sőt nemcsak oláh, szerb és orosz búza jött be, a mi a statisztikai kimutatásokból bizonyítható, de még Regensburgból is hoztak be búzát, hogy az április elseji szállításra az illető kereskedőknek rendelkezésre álljon. *(Halljuk! Halljuk!)* Szóval az eredmény az volt, hogy ezen ring következtében a szokványbúza ára felment. De azért egyik sem nyert, vesztettek az eladók is, meg a vevők is, mert már akkor jelentkezett az őrlési forgalom következtében itt összetorlódott oláh és szerb búza, mert 1882-ben, a mikor az osztrák és a magyar kormányok a vámhitelezést engedélyezték, a tőzsdeszokásokat a szerint változtatták meg, hogy határidőben már idegen búza is szállítható volt. Tavaly azután annyira szállították ezt a kevesebb értékű oláh és a még egy forinttal értéktelenebb szerb búzát, hogy ez a hausse a ringet is veszteségekbe sodorta, melynek következtében az meg is bukott, vagyis financziális zavarokba jutott.

A következmény tehát az volt, hogy 1,500,000 métermázsa búza bejött. Mikor az új termésre került a sor, még 500.000 métermázsa régi búza volt konstatálható. Mit jelent ez? Beigazolja és fényesen bizonyítja azt, hogy ugyanazon budapesti malmok és kereskedői körök, a melyek 1899 tavaszán a la baisse voltak angazsirozva, kénytelenek voltak belátni, hogy nem volt igazuk, mert hiszen 1,500.000 métermázsa jött be és ebből itt egymillió métermázsa elfogyott az új termésig. Ha tehát a ring nem lett volna, akkor májusban, juniusban az árak tetemesen emelkedtek volna a búza hiány következtében, már pedig a túlmagas árak a gazdának sincsenek előnyére, a mikor nekik már nincs mit eladni, az iparnak és a hivatalnoki karnak és szegény embereknek pedig határozott hátrányára van az, hogyha 18 forintos lisztet kénytelen használni, ha mindjárt pár hónapig is.

Habár a földmívelésügyi miniszter úr statisztikai adatainak abszolut hitelességet nem is lehet tulajdonítani a számok tekintetében, az 1898. évi statisztikai adatokból és az eredményekből azonban konstatálható volt abból mégis az, hogy a fogyasztás, szemben a kimutatott eredménynyel, nagyobb volt, mint a mennyi termeltetett. Az 1899-iki statisztikai kimutatás 39,800.000 métermázsát mutat ki, viszont a tavalyi osztrák statisztikai hivatal kimutatása 800.000 métermázsával kevesebbet mutat ki Ausztriában, azaz, 1898-ban Ausztriában 12,800.000 métermázsa termés volt, míg 1899-ben csak 12 millió métermázsa. Tehát csak egy millió métermázsával több az idei termése a közös monarchiának, mint az 1898 iki. Habár a t. földmívelésügyi miniszter úrnak ezen statisztikai adatai a számokat illetőleg, nem is teljesen megbizhatók, de elegendő tájékoztatásúl szolgálnak nekünk a fogyasztással szemben arra, hogy megtudhassuk azt, hogy Ausztria-Magyarországnak bizonyos árak mellett mennyi szükséglete van, mennyit fogyaszt el maga. Elég alapúl szolgál a jelenlegi statisztikai adat arra, hogy megállapíthassuk, hogy az idén sem indokolt a búza jelenlegi ára.

Ismét eltértem egy kissé a fonáltól. *(Halljuk! Halljuk!)* A tavalyi ring, a mint már említettem, beigazolta, hogy tavaly is legalább is tévedtek a kereskedők, és az árlenyomási tendenczia mesterséges volt. Annak következtében, hogy ez a ring képződött az áprilisi búzára ez felvitte az októberi búza árát is. Az októberi búza ára már tavaly áprilisban jegyeztetvén, 9 forint 60 krajczárjával volt a tőzsdén az októberi búza jegyezve; így vétetett és így lehetett eladni. A nagykereskedők már akkor kezdték a határidőbúza eladását 9 forint 60 krajczárjával,

Digitized by Google

a gazdák pedig, mert akkor még a földmívelésügyi minisztérium statisztikai hivatala egy nagy tévedésben volt, a melyet később korrigált ki, tudniillik másfél millió métermázsával kevesebb eredményt tüntetett ki még akkor; ez egy oly hiba, a mely nem az illető hivatalnokok, vagy a minisztérium mulasztásából állt elő, hanem annak következtében, hogy rendkivül kedvező volt Magyarország felső vidékén az aratás előtt az időjárás. Akkor tehát elkezdték a kereskedők októberben az usancze búzát így eladni és egyúttal így adták el a malmok is. A kereskedő pedig már szeptemberben, midőn a cséplés kezdetét vette, kétszerannyi búzát adott el mindenkor a tőzsdén papiroson, mint a mennyi kész effektiv búzát megvett. A malom, ha megvette az őrlési szükségletére az ugyanazon árfolyam melletti búzát, itt a tőzsdén eladott szinte kétszerannyi papirbúzát. Az effektiv búza ára pedig, együtt haladván a papir a határidő búzával, miután az usanczeban folyton kinálat állván elő, ennek folytán ez magával vitte lefelé az effektiv valódi búza árát is, — mert a gabonatőzsdéken a határidőüzletben mindig csak kinálat van — mert mindig kinált az a bizonyos nagy kéz és pedig kétszerannyit, mint a mennyit tényleg bevásárolt, természetes dolog, hogy a folytonos kinálat lefelé hatott és mindig olcsóbb és olcsóbb árakban nyilvánúlt a hatása.

Itt én egy igen érdekes dolgot vagyok bátor felhozni, *(Halljuk! Halljuk!)* és ezt is ajánlom az igen tisztelt miniszter úr figyelmébe. A kereskedőknek nagyrésze azt az ajánlatot tette tavaly őszkor a búzabevásárlásánál, hogy maguknak »Stockot« teremtsenek, hogy készek a termést az aznapi áron megvenni, de ha az akkori piaczi árral nincsen megelégedve, hajlandó vagyok öntől, termelőtől prémiumra megvenni termését, illetőleg, ön tetszése szerint márczius végéig fixirozhatja az árat a határidő búza tekintetében, a mely nap óhajtja. Ez egy prémiumüzlet, a hol a birtokos, mert nincsen megelégedve az akkori árakkal, azon reményben él, hogy tavaszszal az ár fel fog menni, ő tehát a helyett, hogy a határidőre venne kötést, ilyen alakban elkerűlvén a tőzsdét, játszik a búzájával. Ez úgyan nem játék, mert a míg én azon búzamennyiségen játszom, a mennyi termett, addig az még nem játék. Ez csak annyit jelent, hogy jobb árakat igyekszem termésemmel elérni.

Körűlbelűl kétmillió métermázsa búzát vásároltak be ilyen módon a nagykereskedők. Mi a következménye ennek? Az, hogy azok a nagykereskedők egy nagy búzakészletre tettek szert, szóval circa kétmillió métermázsa búza állott rendelkezésükre. Mi czélból? Azért, hogy azzal a gabonaárakat lenyomhassák, és pedig hogy az effektiv tőzsdén ellensúlyozzák a malmok keresletét, szóval ne álljon elő kereslet. Tessék megfigyelni, a gabonatőzsdén az idén a legritkább esetben történik, hogy a malom azt mondja, hogy én venni akarok, ellenkezőleg, mindig kinálat van. Hisz ez a kinálat csinálja az alacsony árt. Ha én mindig kinálok, ez az árra nyomasztólag hat. Utólag aztán kézalatt szállítják a kereskedők a szükséges mennyiséget, azért, mert nekik is érdekükben van, hogy a határidő búza alacsony áron tartassék addig, míg az áprilisi szállítás be nem következik. Én azonban nem veszem rossz néven, ha így spekulál az a malom és az a kereskedő. Tegye addig, a meddig a játék bona fide megy. De ha egy olyan fegyver áll rendelkezésére annak a tőzsdének, mint a milyen a szerb búzának a szállíthatása, a melynek belső tartalma egy forinttal kevesebbet ér, a melyet ma a kereskedők, habár csekélyebb értéke van, mégis jobban megfizet, mint a magyar búzát, de megfizeti csak azért, hogy tartsa, hogy legyen rezervában neki a felmondásra: tehát április elsején, mikor felmondják ezt a szerb búzát, az összes kisbirtokosok, e szokványbúzát vett kiskereskedők tönkre lesznek téve! Ha igazán export-állam vagyunk, ha nekünk a terméstink csakugyan több, mint a szükségletünk, indokolt ez az alacsony gabonaár. Használja fel ezt a konjunkturát a malom és vigye ki a lisztet Angliába, hogy menjen ki a felesleg. De ez nincsen eldöntve. Ez eldől majd májusban, mikor majd a szükséglet előáll. És én fogadok arra, hogy májusban, juniusban itt magasabb gabonaárak lesznek, akkor, mikor a kisgazdáknak, a termelőknek nem lesz egy szem búzájuk sem, s a mikor a vidék már milliókat vesztett az áprilisig lenyomott árak folytán. *(Úgy van! Ugy van!)*

A múltkor, midőn felszólaltam, tudom jól, a miniszter úr a tőzsde kormánybiztosát — Ballaynak hívják, ha jól tudom, nincs szerencsém ismerni, — útasította, hogy informálja magát a szerb búza iránt. Ha kivánja a t. miniszter úr, el fogom mondani, hogy mit referált Ballay tőzsdekormánybiztos úr a t. miniszter úrnak. Azt is tudom, hogy Ballay tőzsdekormánybiztos úr a Heller M. és társa czégtől informáltatta magát; Klein Gyula, a Heller czég embere, adta az információt Ballay osztálytanácsos úrnak. Ennek a Heller-czégnek pedig a Balkán államok és Szerbiával állandó összeköttetései vannak, és ezen czég természetesen úgy informálta az osztálytanácsos urat, hogy tessék várni, ezt tanúlmányozni kell, hogy milyen hatása lesz a szerb búzának!

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter *(tagadólag int)*.

Rohonczy Gedeon: Hát kérem, elolvasom, mit referálhatott *(olvassa)*: »Nem sza-

Digitized by Google

bad elhamarkodottan ily messze kiható kérdésekben határozott állást foglalni; egyideig nézni és figyelni kell a fejleményeket és azután csak a nyert tapasztalatok révén dönteni.«

Nem így informált? Én más szavakkal mondtam, de az értelme az volt. Pedig ha jogászi szempontból fogjuk fel, hogy a tőzsdetanács, a melynek tagja Weisz Berthold t. képviselő úr is, és a mely tőzsdetanácsban annak 40 tagja közül 18-an vannak terménykereskedők és malomigazgatók, a fele pedig bankügyletekkel foglalkozik, de 18-an vannak, a kik termény- és gabonaüzlettel foglalkoznak és egyetlenegy gazda nincs közöttük; ez a mi hibánk, a mi bajunk; ha jogászi szempontból fogjuk fel a dolgot, t. kereskedelemügyi miniszter úr, ez a tőzsdetanács autonom joggal bir, és pedig egy különös joggal, mert ő birói funkcziót is végez, itéletet hoz, és nevetséges: a törvényeket is ő hozza meg, a melyek alapján itél. Erre másutt nincs példa. A mi bíróságaink itélnek azon törvények szerint, a melyeket a törvényhozás megalkot, és a tőzsdetanács hozza tőzsdetörvényeit s úgyanezen törvények, illetőleg szokások alapján itél egyúttal mint biró. Sőt nem tartozik azokat még a kereskedelemügyi miniszternek sem bejelenteni jóváhagyás végett. *(Úgy van! Mozgás a bal és szélső baloldalon.)* Vajjon az ármentesítő társulatok nálunk nem birnak autonom joggal? Ép oly autonom joggal birnak, mint a tőzsde, de azért beavatkozik a kormány.

A mi költségünkön csináltatta meg nálunk Baross miniszter a partvédő téglasort; igaz, hogy az utóbb kiegyezés tárgyát képezte. De csak azért hozom ezt fel, hogy habár a tőzsdetanács autonom joggal bir, azért a kereskedelemügyi miniszternek, vagy kormánynak igenis van joga beleavatkozni ott, a hol határozottan oly állást foglalnak el, a mely a közérdek szempontjából nemcsak injuria, hanem annál sokkal több, mert közgazdaságunk romlására vezet. Ha én bíróság vagyok, hogy tűrhetem azt, hogy két áregység legyen ugyanazon a tőzsdén, a hol ítéletet vagyok hivatva hozni? A 76 kilós, 4 perczentes magyar búza ma igenis megéri, mondjuk ezt a mai mesterségesen lenyomott árt, de az a szerb búza még ezt sem éri meg; az egy forinttal, vagy 80 krajczárral kevesebbet ér. Már most mi az előny ebből? Már április 1-sején, a mikor a felmondások jönnek, felmondanak 50.000 métermázsa szerb búzát. Ki fogja azt átvenni? Mindenki elfut attól. Ha csak ring nem nem alakúl, úgy mint tavaly történt, a mikor ring alakúlt, a hol összeállnak a kisbirtokosok és átgázolnak azon a 50 vagy 100.000 métermázsa szerb búzán. Mert ha nem alakúl ring, akkor mi lesz? Akkor ama 100.000 métermázsa szerb búzával millió kötést tudok felmondani. Felmondok ma mint kereskedő, tegyük fel, 100.000 métermázsa szerb búzát. Senkisem fogja átvenni, az sem, a ki pedig szeretné átvenni a hasonsúlyú magyar búzát, mert azért vett, mert az volt a meggyőződése, hogy az, ha nem is ma, de később emelkedni fog. Ő ezzel üzérkedni akart. De a szerb búzát ha átveszi, abban a pillanatban, a mikor átvette, már egy forintot elvesztett. Ki az ördög fogja hát átvenni? *(Igaz! Úgy van! Tetszés a bal- és szélső baloldalon.)* Ha pedig nem veszi át, tessék csak meghallgatni, *(Halljuk! Halljuk! a bal- és szélső baloldalon)* akkor kiegyezik, az aznapon átvenni kötelezővel. A mikor rákerül a sor arra, hogy át kellene venni a búzát, prémiumot ad az eladónak, fizet talán egy-két hatost métermázsánként, és másnap ugyanazt a 10.000 métermázsát még egyszer fölmondhatja az illető és így folytathatja egy álló hónapig. Bekövetkezhetik az, hogy egész április végéig azokat az usancze schluss vevőket eme 100.000 métermázsa szerb búzával kiporolják, tönkre teszik, kifosztják. Ne vegye rossz néven a t. képviselőház, de azért, hogy ily kifejezéseket használok, kérem, ez nem akart sértő lenni.

Blaskovics Sándor: Igazság!

Rohonczy Gedeon: Csak az elragadtatásomban nem tudom a szavakat megválogatni, mert tényleg ez oly impressziót tesz rám, hogy mikor látom azt, hogyha ezt markansabb kifejezésekkel adom elő, talán nagyobb fontosságot fognak tulajdonítani szavaimnak.

Czélom volt először figyelmessé tenni a t. kormányt és főleg a kereskedelemügyi minisztert urat, másodszor felkérni, hogyha még eddig nincs kellőleg informálva ezen szerb búza nagy hatásáról, magát informáltatni kegyeskedjék. *(Helyeslés balfelől.)* Ezt pedig azonnal be lehetne szüntetni és pedig két okból; először preczedens van a múlt esztendőről, hogy a tőzsdetanács eme szokványait mint bíróság tavaly nem respektálta, mert három nappal kitolta a határidőszállítást a hausse-szindikátussal szemben, és másodszor mert azok, a kik a múlt esztendőben ilyen tőzsdekötésekkel októberi és márcziusi búzát vásároltak, több mint két forintot veszítenek minden métermázsa búzán a mesterségesen lenyomott árak következtében, s így ezek meg vannak rövidítve azáltal, hogy nem lett módosítva a tőzsdeszabályzat az őrlési forgalom beszüntetése folytán. A szerb és oláh búza kevesebb sikér-tartalmából folyó kevesebb értékét ugyanis január 1-éig ellensúlyozta még az őrlési forgalom kedvezménye, mert a szerb és oláh búzát a malmok keresték addig, míg ezek révén élvezték az őrlési kedvezményt. De mihelyt elvesztette ezen előnyét, nemcsak, hogy nem keresett árú az többé, de nem is kell senkinek, kivéve

Digitized by Google

a kereskedőnek azon czélból, hogy ijesztőül szolgáljon az április 1-i szállításra. A kik tehát tavaly vették à la hausse ezen kötéseket, azon hitben vették, mert nem tudták még akkor, hogy ez az oláh, vagy szerb búza el fogja veszíteni belső értékét azáltal, hogy a tőzsdetanács az őrlési forgalom beszüntetése után szabályait nem módosította, s a vevők határozottan meg lettek károsítva. És a tőzsdetanácsnak azonnal módosítania kellett volna a szabályait, ha nem lett volna mellette szándékos czélzat. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

Én ezeket az általam elmondottakat tisztán hazafiságból hoztam fel. *(Élénk helyeslés balfelől.)* Beszéltem mint gazda és egyúttal mint törvényhozó. Én nem akartam ezáltal a gazdáknak valamely jogtalan előnyét egy lépéssel is előbbre vinni, hanem álláspontunkat és jogainkat megvédeni óhajtottam. Felkérem tehát az igen tisztelt kereskedelemügyi miniszter urat, hogy ez irányban határozott állást foglalni és kellő intézkedéseket megtenni kegyeskedjék.

Különben a kereskedelemügyi minisztérium költségvetését elfogadom. *(Élénk helyeslés és éljenzés jobbfelől és a baloldalon.)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: T. ház! Az ülést újból megnyitom.

Tóth János jegyző: Várossy Gyula!

Várossy Gyula: Az előbb Rohonczy Gedeon t. képviselőtársam ajkairól egy igen szép és tanulságos beszédet hallottam, a mely az őszinteségnek igazi színét viselte magán; midőn ennek végére ért, kijelentette, hogy ő úgy mondotta el ezt a beszédet, mint gazda és mint törvényhozó. Az őszinteségnek ez a finálója, azt hiszem, a házban igen kellemes benyomást okozott, mert a ház minden tagjának, mint törvényhozónak, úgy kell felfogni a kötelességét, hogy őszintén nyilatkozzék, a bajokat feltárja, a tanácsokat megadja, szóval: közös erővel összesen oda kell mindnyájunknak hatnunk, hogy ez az ország anyagilag és erkölcsileg előre haladjon. Ő ezen tanulságos, detaillirozott beszédében mint igen fővonást, azt tüntette ki, — midőn a kisiparról és a nagyiparról részletesen eseteket felsorolva nyilatkozott, — hogy sem kisiparunk, sem nagyiparunk, sem kereskedelmünk, daczára annak, hogy Ausztria részéről 30 évig kibirtuk az ipari és egyéb czímű kifosztást, nem lesz mindaddig, míg kereskedésünk és iparunk teljesen fel nem szabadúl és függetlenné nem válik. Annak okáért ez az álláspont, a melyet ő rövidesen megérintett és a mely a mienkkel teljesen azonos és voltaképen e ház tagjainak lelkében igen sokkal közös, ez az az egyedüli panaczea, a mely kereskedésünkön és iparunkon igazán fog segíteni. Annak okáért, midőn hallottuk a kereskedelemügyi minisztérium jelenlegi vezetőjének a programmját, a mely tartalmas, a mely sok szép tervet foglal magában és sok üdvös dolognak érvényesítését fogja előmozdítani, mindez annak daczára hiányos, mert ez csak részleges gyógymód és általános betegségnek csak külsőleges vagy igen kis mértékben való szanálása, mert igazi szanálás csak az lesz iparunknak és kereskedésünknek terén, midőn ebben az irányban is fel fogjuk oldani a lekötött és megbénult tagokat, szabaddá és függetlenné teszszük azokat. Mindenesetre a míg természetszerűleg elérnők ezt az időt, ezt a határt, a melyet az úgynevezett lassú haladással, a melyet a túloldalon elvként hirdetnek, addig is ezeket a módokat, terveket mindenki örömmel fogadhatja, ha részleges gyógyítást eredményeznek is. De meg kell jegyeznem, a mit mindenki tud, hogy a sok czélba vett vasut, viziút, országos közlekedési utak az iparnak ily módon, a kereskedelemnek emilyen módon való rendezése, a hitelviszonyoknak szintén jobb karban állítása: mindez alig-alig fog előrehaladásban és bizonyos fokú virágzásban részesülni, mert Rohonczy Gedeon igen őszintén és nyiltan megmondotta, a mit innen évek óta hangoztatnak, hogy a magyar állam összességében nem kiviteli állam sem nyugatra, sem keletre, hanem államunk konzum, fogyasztó, behozatali. Azt látjuk, különösen ha Kelet felé tekintünk, a hol volna némi terrénumunk, hogy ottan a közlekedési eszközök, a forgalmi czélt szolgáló intézmények el vannak hanyagolva, nincsenek kiépítve, nincsenek megteremtve és így, miként napokkal ezelőtt Major Ferencz, tegnap pedig itt Ugron Gábor általánosságban kifejtették a dolgot, a természetes piacz, a mely nekünk a Balkánon és Kis-Ázsiában kinálkozik, a hol ipari termékeinket és egyéb dolgainkat értékesíthetnők, épen magyar államunk keleti részén teljesen meg van bénúlva a közlekedési eszközöknek fejletlensége és hiánya folytán.

És ez alkalommal, midőn a kereskedelmi tárcza általános tárgyalásánál felszólalok, épen kivitelünk érdekében, hazánk egy jó részének érdekében szólalok fel és a keleti részek forgalmi és közlekedési eszközeinek kiépítéséről, vagy pedig megépítéséről kivánok szólani. Erre nézve van nekünk törvényünk. Az 1895 : VII. törvényczikk gondoskodik arról, hogy Erdélyben bizonyos vasutak, névszerint pedig a székelyföldi vasutak kiépíttessenek bizonyos irányvonalba, hogy ezáltal egyrészben a vasuti forgalmi út megrövidíttessék Romániân keresztül a Balkánon, a Feketetengeren és Kis-Ázsiával való érintkezésre nézve, részben pedig oly földterületek jöj-

Digitized by Google

jenek forgalomba, oly földterületek elrejtett kincsei tárassanak fel és tétessenek a kereskedés tárgyává, a melyekhez eddig hozzáférni épen elhanyagolt vasúti építéseink folytán nem lehetett.

Az 1895 : VII. törvényczikk megállapítja és megparancsolja, hogy a székely vasutak mely irányban és mily hosszúságban építtessenek ki, és azt látjuk, hogy ezen vasútépítés egy része teljesedett is, de egy más része az, a mely hivatva lenne, hogy egész vármegyék vidékét a kereskedelem és ipari közforgalomba belehozzák, teljesen elhanyagoltatott a törvény határozott parancsa és intézkedései ellenére. És hogyha e dolgokban felszólalok és Magyarország ezen keleti részének égető kérdését a mélyen tisztelt kereskedelemügyi miniszter úr figyelmébe ajánlom, teszem ezt azért, mert meg vagyok győződve az ő jóindulatáról, a melylyel parczialiter iparkodik gyógyítani, iparkodik előmozdítani az ország egyes részein mutatkozó bajokat.

És épen erre akarok röviden kitérni. Miért hoztam én fel az általános vita alkalmával a székely vasutak kiépítésének kérdéséről szóló ügyet. *(Halljuk! Halljuk!)* Ismerjük, t. ház, a lapok már régen irnak róla, a társaságokban beszélnek arról és mondhatom, hogy minden magyar ember a magáévá tette a székely kivándorlás, a székely szegényügy, a haldokló székely nép ügyét. Minden fázisában, minden rétegében pertraktálva volt ez. Én, a ki magam is azon vidékről kaptam megbizó levelemet, ismerem e föld népét, ismerem talaját, hegyeit és erdeit, és mondhatom, hogy a székely nép magyar állami, nemzeti szempontból misszióval bir. Abban az ő 3—4 vármegyéjében egy tömör magyar törzset képez, a melyet megtartani, megóvni és segíteni kötelessége e hazának és a törvényhozásnak. Ez a nép nem szegényedik, hanem ez a nép szegény, ez a nép koldus és kenyeret itthon nem találva, kivándorol külföldre és onnan mindig 25—30 százalékot otthagyva, tér vissza valamit keresve. S miért marad ott 25—30 százalék, a midőn a Kárpátok lankás hegyoldalain átmegy részben szökve, részben a Gymesi-szoroson nyiltan bárczával, látva a gabonatermő rónaságot, a búza- és kukoriczaföldeket, a melyet terem még például Csik vármegye fensíkja. Ott marad tehát, külföldön keresi meg mindennapi élelmét, de könnyebben jut mégis hozzá, és így a székely nép egy része kinn is marad és idő folytával elveszti magyar jellegét. Odahaza ez a szegény nép nem kap dolgot, nem kap munkát, nem kap kenyeret. A székely szegény, de szorgalmas és nincsen, a ki neki itthon munkát adjon.

Nincsen ennek a népnek ipara, nincsen kereskedése, nincsen napszáma. Az a kevés föld, a mely van, javarészben kaszáló és tudjuk, úgy háromszékiek, mint csikbeliek, hogy midőn az Olt folyó hirtelen esőzések folytán megdagad, állattenyésztésének legfőbb fentartóját, a frissen kaszált szénát, mely a legtáplálóbb, elsodorja és hetekig nem bírják összeszedni. Ott láttam én is feketélni egy egész évi termésnek az eredményét és így ezáltal legfőbb jövedelmi forrásuk, az állattenyésztés nagy csorbulást szenved. A székely nép tehát szegény, de munkát kiván. És íme, mélyen tisztelt miniszter úr, ez alkalommal kérem, hogy azt a vasútrészt, melyet az 1895 : VII. törvényczikk előír, meghagy, hogy kiépíttessék, Mátéfalvától kezdve egészen Szászrégenig, méltóztassék előkelő hatáskörében ezen törvényczikket végrehajtani. Mit érünk el ezáltal? Nagyon sokat az egész magyar állam, különösen pedig Magyarország keleti részében a szomszédos vármegyék: Maros-Torda, Csik, Háromszék, Kis- és Nagy-Küküllő, Torda-Aranyos. Az által, hogy a brassói végponti forgalmat megrövidítjük, 100 kilométer forgalmi, szállítási és így jutányossági területet fogunk nyerni, a mely országos szempontból Romániába, a galaczi kikötőhöz való szállításra az útat és át Kis-Azsiába 100 kilométerrel megcsökkenti. Ha ezen vasút kiépül, a szegény székely nép kenyeret, munkát kap évekre. Továbbá kitárásra, feldolgozásra váró anyagok vannak és mondhatom, hogy szinte fájdalmasan megbotránkoztam, hogy habár márványbányáknak való telepek léteznek is, ezek ott fehérlenek a hegyek oldalában, a székely nép mégis összetört márványnyal kövezi országútját. Mily kincs hever ott érczekben és nincsen közlekedési eszköztik. Csik vármegyének az Úr születése után 1897. tavaszán nyilt meg az első vasútja; addig kereskedelmileg, kulturailag mondhatni, el volt zárva az anyaországtól, az anya törzstől. Hogy minő lehet ott az ipar és kereskedelem, vasút, gyors közlekedés hiányában, bizonyítja Csik-Galamb-bányának az esete, hol kiváló rézérczet találtak, dúsan fizetőt, de nem mertek belemenni odavalók. Jött azután egy angol konzorczium és bőségesen fizetőnek találta a telepet, de miután sem vasutak, sem vízi utak nem voltak, — mert csak távol Brassón és Szepsi-Szentgyörgyön s Margittán túl, Udvarhelyen, Segesváron volt a legközelebbi vasúti állomás, — ez az üzem is megszűnt és az odatelepített és hozott szegény munkások világgá bocsáttattak. Nincsen tehát annak a székelyföldnek sem ipara, sem kereskedelme, sem napszáma, noha volnának dolgos és munkáskezek.

Kérem tehát a mélyen tisztelt kereskedelemügyi miniszter urat, hogy figyelmét fordítsa erre az ügyre, melyet már törvény szabályoz. Ezzel a honi kereskedelmet kifelé is, Kelet felé is igen erősen elő fogja mozdítani és előmozdítja

Digitized by Google

ezzel 4—5 szomszédos vármegyének kereskedelmét, helyi iparát, melyek kitárásra és fellendülésre várnak és ezáltal, ha nem is bírunk odajutni, mert nem látjuk azt a szándékot a többségnél, hogy a kereskedelem és iparnak teljes függetlenítése és szabaddá tevése által a nagy betegséget gyógyítsa meg és ezáltal a mélyen tisztelt miniszter úr úgy kül-, mint helyi tekintetben óriási sebet fog begyógyítani.

Miután én kereskedelmi iparunk felvirágozását feltétlenül ezeknek függetlenségében látom, azért az ő költségét elvi szempontból nem fogadhatom el. *(Helyeslés a szélső baloldalon!)*

Dedovics György jegyző: gróf Zichy Jenő!

Gr. Zichy Jenő: T. ház! Öt napja tart a vita a házban és behatóan megvilágíttatott a költségvetés főbb momentumaiban. Midőn én is hozzá szólok, főleg azért teszem, mert alkalmat kívánok nyújtani a t. miniszter úrnak, hogy egy és más dologra felvilágosítást adjon, és egynémely dologra figyelmét én is felhívhassam. *(Halljuk! Halljuk!)* Először is örömemet kell kifejezni a a miniszter úr programmja iránt. Valóban sajnálnom kell, hogy már rég nem jött ő erre a helyre, mert azt hiszem, hogy az eddigi miniszterek működése ezen a téren jobbadán szertelen kapkodás volt, gyakran, sőt leggyakrabban az egyesek jóakaró működése ellen való irigykedéssel fűszerezve. Ma az itteni felszólalásokból két nagy dolgot konstatálhatok, először is azt, hogy Magyarországon általában, és itt ebben a házban mindenki tisztában van aziránt, hogy a földmívelés és ipar ellentétben nem állanak, egyik a másiknak kiegészítője, csak egyik a másikkal fejlődhetik, és mindkettő együtt képezheti azt az alapot, a melyen az ország fejlődőképes kulturállammá változhatik át. *(Úgy van! Úgy van!)*

A miniszter úr programmja kettős irányú. Beszél és beszámol azokról, a miket a rövid idő alatt létesíteni tudott, és beszámol azon tervekről és elvekről a melyeket követni kíván. Én a máris létesített dolgokról szólani nem kívánok. Ez a 24 gyár, melyről említést tesz, ha fejlődőképes lesz, ha teljesen megalakúl, maga szebben beszél minden dícséretnél és magasztalásnál. De szólani kívánok és szólanom kell a miniszter úr programmjában elmondott elvekről. A miniszter úr két irányban jelezte azokat, a mennyiben az ipari és a közgazdasági fejlődést együttesen pertraktálva, bizonyos elvek kiépítését tünteti fel. Igenis, Magyarország közgazdaságának közlekedési szempontokból teljes kiegészítését fogja adni az, a mit Magyarországon nem lett volna szabad oly sokáig agyonhallgatni és mellőzni, a csatornázási hálózatnak teljes kiépítése. Ez nem is új terv, ez nem új eszme. Át voltak ettől hatva Mátyás király idejében is. Mátyás király idejében is volt egy terv, a mely össze akarta kötni a Tiszát a Dunával; később 1840-ben báró Vécsey Miklós szatmári főispán karolta föl ezt; azután jött Paleocappa, később azután Beszédes, és szerény magam is 1868-ban — szinte röstellem elmondani, oly régi dolog ez már, *(Derültség)* — egy ily terv létesítésén fáradoztam. Ezen terv a kezdeményezésen túl ment, mert én még mielőtt e tervnek itt való megvalósításához fogtam volna, Belgiumba és Hollandiába mentem ki, és ott a helyszínén tanúlmányoztam szakemberekkel az ott kiépített csatornázási hálózatot.

E tanúlmány alapján az ittenni lejtmérési adatok segítségével, a melyeket megtudtam a minisztertől kapni, — Mikó volt az akkori miniszter, — azon véleményt kaptam a hollandus szakértőktől, hogy nem létezik ország, a melynek talajviszonyai, lejtméreti különbözetei alkalmasabbak volnának a létező nagy folyamok fölhasználásával egy belterjes csatornázási tervezetnek kidolgozására. Én ekkor felszólítottam Hollándiában egyeseket a kisérlet megtételére, és vállalkoztak is reá egyes bankárok, a kikkel bejövén Magyarországba, egy részletes tervet dolgoztattam ki, a melyet a minisztériumnak be is mutattam. 32 esztendő múlt el azóta, azok az emberek mind elhaltak, de az eszmék sohasem pusztúlnak el, és az oly eszme, a mely becsületes és igaz, előbb-utóbb érvényre jut. Igy vagyunk mi ezen csatornázási tervezettel is. A miniszter úr nagyon helyesen mondotta, hogy ez szükséges, ezt létesíteni kell; hogy szándékában áll e kérdés tanúlmányozása, és e terv keresztűlvitelét idővel pénzügyi viszonyainkhoz mérten, akár saját erőnkből, akár pedig külföldi tőke segítségével lehetővé kívánja tenni. Kovács Pál igen tisztelt képviselőtársam azután felszólalván, előadta azon igen helyes argumentumokat, a melyek alapján ez a terv helyes, és megvallósítása szükséges. És ime, akár ezt a röpiratot vegyem elő, — a mely 1868-ban jelent meg, midőn már a terveket bemutattam volt a minisztériumnak, a mint az a kormány elé terjesztett előmunkálatokból kiderül, — ugyanazok az eszmék lebegtek az én szemem előtt is. Ezen csatornázási hálózatról szól ez is, a mely hálózat összeköttetésével egy hydrografikus térkép is készült. Erről van szó e röpiratban is, a melynek egy példányát a múzeumban még meg tudtam találni. Ez felöleli azon egész délmagyarországi védeket, a melyek Budapesttől Temesvárig és az Adriáig terjednek. Egy hajózható csatornaterveztetet Budapesttől Majsáig, onnan elágazva Csongrádban, innen kiépítve Szarvasig egy elágazással Szegedre — mindenütt kettős gát-zsilipekkel, — és onnan le Kuláig a Ferencz-csatornáig; ez utóbbi csatorna pedig az egyedüli

Digitized by Google

csatorna, a mely Magyarországon a koronázás utáni egy törvény értelmében készült, a melynek számát most nem tudom megmondani, de a melyben ki van mondva, hogy a vasuti hálózat kiépítése s a csatornahálózat létesítése terveztetik. Ezen egy csatorna volt az, a mely másfél millió forinton kibővítve és ma is gyönge viszonyok között exisztál. Ezt kellő viztömeggel ellátva, meghosszabbítva Nagy-Becskerekig, sőt feljebb a Bégacsatornáig, folytatva Vukorvárig és a Bosznáig a Száván át esetleg a Boszna és a Narenta felhasználásával Spalatóig. Ez tervbe volt véve tekintettel a főváros fejlődésére is, mert összeköttetésbe lett volna hozva azzal a gyönyörű eszmével, a mely épúgy, mint ez, akkor el lett seperve az általános vasuti láz által, tudniillik a Reiter-féle tervvel, a mely Budapest városát csatornával akarta körülvenni, a mely magában foglalta azzal egyetemesen egy kikötő építésének tervét is, a melynek együttes jól átgondolt tervszerű megoldásával azt a másik kérdést is rendbe behozni lehetett volna, a melyről ma annyit beszélnek, tudniillik a vasuti állomásoknak a kérdését. A fővárosnak a teherforgalmát, a mennyiben gyárváros, a külső csatornára kellett volna szorítani és ezáltal lehetséges lett volna. az egész fővárosnak, és a vidéknek a szanálása, egészségessé tétele, ha ez a terv létrejött volna, Bár én nem vagyok technikus, hogy ezt állíthatom, de bizonyos, hogyha azon kanális, a mint az akkor Leger főmérnök tervezte, a ki egy véghetetlenül ügyes ember volt, a ki azóta már persze meghalt, létrejött volna, a mint ő mondá, Szeged veszedelme soha be nem állott volna, hogy ha ez a csatorna kiépült volna. Ez a csatorna nemcsak a hajózás szempontjából, a mennyiben olyan terheket szállítottak volna rajta, a melyek nem birják ki a magas vasuti tarifát, de más szempontból is megfelelt volna a feladatnak.

Engedjék meg, hogy felolvassak belőle egy részt *(olvassa)*:

»Temesvártól egész Pestig a kereskedelmi forgalom kiszámíthatlan javára nyittatik; hanem a földmívelés és gyáripar minden érdeke és azonfelül még a telepítés és népesítés és egy roppant most haszontalan földterület értékesíthetése hatalmasan előmozdíttatik, 350 000 hold kiszáríttatván és 940.000 hold öntöztethetvén, miáltal a nemzeti vagyon értéke milliókkal szaporíttatik; e végett még Kis-Kőrös határában a főcsatornából Bajáig külön lecsapolási csatorna is tervben van, mely egyik ágával Bajánál a Sugoviczával jövend összeköttetésbe, különben pedig Bezdán alatt a Ferencz-csatornába vezettetik, hogy miután a Ferencz-csatornában a közlekedés vizhiány miatt a legsürgetőbb évszakban megakadni szokott a kiskörös-bezdáni szárnycsatornában lefolyó viztömeg által ezen baj elhárittassék.« Most Kovács barátomnak óhajtok még egy részletet felolvasni. *(olvassa)*:

»Ha létezik vállalat, mely egy jelentékeny vizesés olcsó ereje által 100 meg 100 malomkövet forgathat és mindennemű gyár és iparvállalatot életbeléptethet: akkor ismét ezen dunatiszai csatorna az, mely által egy 10—11 ölnyi vizesés álland rendelkezésre oly vidéken, a hol eddig a legősiebb, évezredek óta nem haladott, malmokkal kellett beérni«.

Ajánlom az igen tisztelt miniszter úrnak ezen tervezetet figyelmébe. Ha kívánja, rendelkezésére állnak az összes lejtmérések és felmérések, a melyek részemről magától értetődőleg dispoziczióra állíttatnak minden megtérités nélkül. Voltak annak a konzorcziumnak egyes más tagjai is, a kikkel ezt megkellene beszélni, de minden körülmények között ajánlom figyelembe, mert vasúti hálózatunknak kiegészítésére és telepítésre alkalmat nyújtó vállalat. Ezt pedig, mondom, tervbe kellene venni a régi Reitter-féle tervnek felelevenítésével egy budapesti kikötővel, Itt három kikötő és 11 nagy vizmedencze volt kontemplálva a tervezetemben. Akkori társaimat meg is nevezhetem. Gróf Széchenyi Ödön, Aczél Péter, Van Langerhasen Leugerwolf hollandius bankár, Lejet főmérnök, Klapka György, Maygraber ezredes és én magam. Beszédének második részében a t. miniszter úr a kereskedelmi múzeummal is foglalkozik, és általában az egész iparpolitikával. Nagyon helyes az egész irány, a melyben a t. miniszter úr haladni kiván. Hiszen ezt e házban körülbelül 20 év előtt én is mondtam, hogy az ipart törvényekkel előmozdítani, támogatni, segíteni lehet, de az iparos osztályt törvénnyel dekretálni nem lehet. Azt nevelni kell, a mely nevelés pedig akkor helyes, ha nem felülről lefelé, hanem alapjánál kezdjük. És azért ajánlottam én, nemcsak ajánlottam, hanem nagy részben meg is csináltam. *(Élénk éljenzés.)*

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Az első lökést ő adta, ez tény!

Gr. Zichy Jenő: És azt hiszem, hogy az elsőfokú ipariskolákat az egész országban igy kell megcsinálni, valamint a tanműhelyeket is *(Élénk helyeslés és éljenzés.)* Akkor azt mondták erre, hogy a vidékekben nincs ahhoz kedv, nincsen ahhoz senkinek hozzájárulási szándéka. Ankét is tartatott akkor, a melyen azt mondták, hogy próbálja meg Zichy, menjen ki, csinálja meg. Én megpróbáltam. Mellém adtak egy igen derék embert, az is elhalt már, Jágócsy-Péterffy József iparszakfelügyelőt, a kivel 87 éjjel utaztam és 87 városban megcsináltuk az elsőfokú ipariskolát. És ezekben 27.600 gyermek nyert oktatást. *(Éljenzés.)* Kötelességemet teljesítettem, mert láttam szükségét. Számoltam magammal. A

Digitized by Google

lehetőség, a képesség meg volt, tehát kötelesség volt azt megtennem. Mikor hazatértem ezen utamból, és ezt nem kérkedésből akarom felemlíteni, akkor az egész országról, minden egyes vidékről, minden egyes város viszonyairól, egy rendszeres memorandumot dolgoztam ki napról-napra, és azt Jágócsy-Péterffy József úrral elkészítettük, kimutattuk, hol a hiba, miképen lehet segíteni, hogy a továbbfejlődésnek az alapja meg legyen adva. Hogy ezt a memmorandumot beadtam, annak már nyolcz esztendeje. Azóta senkisem mondta, hogy rossz-e, vagy jó volt-e. Igy ment ez éveken át az országban. Igy volt, mikor a technologiai muzeumot kezdtük csinálni, az öreg Pozner-Károly Lajossal a Beleznay-kert felhasználásával, és annyira vittük, hogy a látogatói 50.000-re rugtak, és ime, ma már áll az ipariskolával összekötött technologiai múzeum is, mely azt hiszem, nemcsak a mi viszonyainknak felel meg, hanem kiállja a versenyt más magas szinvonalon álló múzeumokkal is, mint a brüsszeli, és bizonyos tekintetben különb, mint a bécsi. De azért még ez sem teljes és tökéletes, és számtalanszor hangoztattam, felszólalások alkalmával kértem, csináljuk meg a musée des chantillonst; talán tetszik emlékezni, hogy a t. házat ez ügygyel több alkalommal úntattam és fárasztottam. Ma nem szólok erről; de van miniszterünk, ki megért, ki az eszméket, melyeket helyesnek lát, fel tudja karolni, neki fogom elmondani ezeket a dolgokat és nem fogom a publikumot fárasztani mindenféle számokkal és adatokkal, melyeket gyarló módon összeállítottam. *(Szónok összetépi iratait. Derültség.)* Bizom a miniszter úrban.

De van a miniszter úr beszédében egy momentum, mely igenis lényeges, a mikor ugyanis áttér az iparpolitikára; a szakiskolákról szólva elmondja, hogy igen nehéz fejlett, történelmileg előhaladott és megizmosodott iparral szemben új ipart teremteni és ezzel versenyezni. Ez a sötét pont, uraim, ez az a bizonyos éceuil, az a szikla, melyen az akarat hullámai, az igyekezet legjobb szándékai megtörnek. Megtörnek pedig önhibánkból és mások hibájából. Kettős irányúnak kell, hogy legyen iparpolitikánk: az ipart megteremteni, és lehetőséget adni a kész iparczikkek elárusítására. *(Helyeslés.)* Először meg kell szerezni a belső piaczot, ha ez megvan, keresni kell a módját annak a kiviteli külső piacz megteremtésének. Tisztában kell lenni aziránt, melyek azok az iparczikkek, a melyeket a külföldre vihetünk és hová vihetjük azokat.

Hadd szóljak először a külső piaczról. *(Halljuk!)* Hagyjuk a sötét pontot legvégül. A külső piaczon láthatjuk, hogy ott épúgy, mint itt, óriási fejlett iparral állunk szemben, a mely ipart oly emberek kezelik, kik határozottan, czéltudatosan, ismerve a viszonyokat, és azokkal számolva haladnak előre. A mi kiviteli piaczunk Kelet lehet, de ott azt látjuk, hogy példának okáért Szalonikitől felfelé a rossz belga, a selejtes angol ipar, a mint a vasútat építik, halad felfelé, és veszi el előlünk a teret. Kereskedő utazóik vannak ott is, és egész Oroszországban, és csodálkozva láttam azt tavaly, mikor nem egy utassal találkoztam. Mást nem is igen ismernek ott, mint utazót; engem is annak néztek és Tobolszkban megkérdezték tőlem, hogy nem vagyok-e én is Handlungsreisender, mert ott mindenki vigécz szokott lenni. Mondom, oly messze is találkoztam bécsi utazókkal. Egy legyezőgyár utazójával találkoztam Tobolszkban, találkoztam vele Kazánban, találkoztam egy magyar kivándorló gyártulajdonossal is, a ki Oroszországban letelepedett és nagy vagyont szerzett. Országnak hivják a czéget, számtalan czikkel kereskedik, mert Oroszországban minden boltban mindent lehet kapni, — mondom, — ennek az ágensei is ott jártak és kereskedtek. Bárhol jártam keleten, pedig gyakran bebarangoltam és figyelemmel voltam erre, sehol a Keleten vagy az északon soha magyar utassal nem találkoztam. Ha tengeren mentünk, soha magyar lobogót, vagy osztrák-magyar kereskedelmi hajó lobogóját nem láttam. Fiumét abszolute nem ismeri senki, ágenseink nincsenek, konzulaink szeretnek nagy politikát csinálni, osztrák politikát. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* De azt mondják, hogy 33% erejéig, Isten neki, lennénk magyarok is, de behatóan a magyar kereskedéssel nem foglalkoznak. Én egyet tudok, a kit elismeréssel kell, hogy felemlítsek: ez az alexandriai konzúl, maglódi Wodianer, a ki nem csak zászlóban és czímerben mutatta meg, hogy osztrák és magyar konzúl, de egyúttal a magyar ipari és más terményeknek is piaczot létesíteni iparkodik. Ez is olyan dolog, hogy valahogyan segíteni kellene és ennek kiegészítője lenne az a »musée de chantillons«, — ezt még egyszer elmondom, noha már egyszer elmondtam a házban, — a melyet Belgiumban Frére Orban miniszter létesített, a hol fel van tüntetve, a mit gondolom, Ugron Gábor hozott itt fel, az, hogy miféle formákat igényel az a kereskedő Keleten, miféle formában kell a czipőt, tányért, czipősarkot, kendőt stb. forgalomba hozni, mert csak ebben a formában és másban nem talál vevőkre. A mint igen helyesen elmondatott, Muszkaországban a négyszegletes kendőformával a németek kiszorították az angolokat. De nem helyes már az az állítás, hogy a kőszenünket lehetne kivinnünk a fekete tengerre, mert hiszen az összes hajókat és vasútakat ott a petroleum salakjából készült anyaggal fűtik és nem kőszénnel.

Kisiparunk nehézségeiről többen szóltak itt.

Digitized by Google

Ez nem csak nálunk, hanem egész Európában így van, bár elszomorító az, a mit Magyarországon tapasztal az ember. Hogy Pozsonyban többnyire német ipari gyártmányt lehet kapni, azon nem csodálkozom, hiszen kapujában van Bécsnek, de, hogy egy olyan eminenter magyar városban, mint Szegeden, nem voltam képes, mikor a múltkor lenn voltam, magyar ipartárgyat találni, ez nem járja. Egyik boltos a másik után kérkedve elmondta, hogy ezek a kalapok Stájerországban készülnek, áruk 1 forint 20 krajczár. Az öreg Lemle kalapgyáros volt Szegeden; csakhamar tönkre ment. Ott volt mellette egy bolt, a melyben egy klagenfurti vagy bécsi csizmagyárnak a termékeit árulták; igaz, hogy 3 forint 50 krajczárért adják ott a csizmát, de a sarka, talpa papirból van. Mellette láttam a glazurozott porczellángyártmányokat, a melyeket Stájerországból hoznak, a bécsi fehérneműt s ez így megy tovább, egyik bolt a másik után külföldi iparczikkeket árúl, míg végre rábukkantam, hogy szicziliai bort is vehetek, ha kedvem van. Nem kértem belőle, csak konstatálni akarom ezeket.

Ma a magyar piacznak a megszerzése roppant nehéz dolog. Itt nem zárkózhatom el annak a kinyilatkoztatása elől, a mitől én már régesrégen át vagyok hatva és a mit számtalanszor mondtam, hogy a magyar ipar fejlesztése és társadalmi úton való létesítése csak akkor lesz maradandó és tartós, és ez az ország csak akkor fog teljesen kifejlődni, ha önálló vámterülete lesz. *(Élénk helyeslés, éljenzés és taps a szélső baloldalon.)* Nem azért mondtam, hogy megéljenezzenek, hanem ez a meggyőződésem. Megtörténhetik ez, — s ezzel odaát már megbarátkoztak, — minden megrázkódtatás nélkül is. Azt mondják, hogy odaát majd a mi mezőgazdaságunkkal szemben represszáliákkal fognak élni. Én ezt nem hiszem, mert ha ezt tennék, maguk fizetnék drágábban a búzát; azt pedig, hogy a mi szép szemünkért vennének tőlünk búzát, lisztet, zabot, nem hiszem el, pláne azután ítélve, hogy milyen szél fúj most onnan felénk. *(Tetszés.)*

Újból üdvözlöm a miniszter urat, mint a tett emberét, ki átgondolt tervvel ül e helyen, és kijelentem, midőn elfogadom büdzséjét, hogy minden tőlem kitelhető módon rendelkezésére állok és működését támogatni fogom. *(Zajos helyeslés és tetszés.)*

Kálmán Károly: T. ház! Az idő előrehaladottságára való tekintettel, kérem, hogy beszédemet holnap tarthassam meg. *(Helyeslés.)*

Elnök: Hozzájárúl-e a t. ház, hogy Kálmán Károly képviselő úr holnap tarthassa meg beszédét? *(Helyeslés.)*

Akkor ezt határozatkép kimondom.

Javaslom a t. háznak, hogy a holnapi ülés napirendjére tűzze ki a kereskedelemügyi minisztérium költségvetésének folytatólagos tárgyalását, és egyúttal az 1893:IV. törvényczikk némely intézkedéseinek kiegészítéséről szóló törvényjavaslatot, valamint az azzal kapcsolatos feliratokat és kérvényeket. Elfogadja a t. ház? *(El!)*

Akkor ezt határozatkép kijelentem és az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 35 perczkor.)

Digitized by Google

544. ORSZÁGOS ÜLÉS

1900. évi márczius hó 7-én, szerdán,

Perczel Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőköny hitelesítése. — Molnár Jenő igazolása. — Cseh Ervin és Matics Illés megbizó levele. — Kérvény bemutatása. — Indítvány- és interpellácziós könyvek felolvasása. — Költségvetés 1900-ra. (Kereskedelemügyi tárcza). — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Hegedüs Sándor, Darányi Ignácz, b. Fejérváry Géza, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét Molnár Antal jegyző úr fogja vezetni; a javaslatok mellett felszólalókat Dedovics György, az azok ellen felszólalókat pedig Tóth János jegyző úr fogja jegyezni.

Mindenekelőtt fel fog olvastatni a tegnapi ülés jegyzőkönyve.

Molnár Antal jegyző *(olvassa az 1900. évi febuár hó 6-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van-e valakinek észrevétele a felolvasott jegyzőkönyvre nézve? *(Nincs!)*

Ha nincs, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

T. ház! Jelentem, hogy Molnár Jenő, Szentes város részéről megválasztott országgyűlési képviselő megválasztása óta 30 nap eltelt, és a választás ellen kérvény nem adatott be.

Ennek folytán Molnár Jenő képviselő véglegesen igazoltatik.

Bemutatom a horvát-szlavon-dalmát országgyűlés elnökének átiratát, melylyel értesít, hogy a horvát-szlavon-dalmát országgyűlés Telecsky Plátó elhalálozása és Pavics Ármin lemondása folytán helyükbe két új képviselőt küldött a magyar országgyűlésre, úgymint; Cseh Ervin és Matics Illés képviselőket, a kiknek megbizóleveleit egyúttal megküldötte.

Az átiratot a ház tudomásúl veszi, a megbizólevelek pedig megvizsgálás és jelentéstétel végett kiadatnak az igazoló állandó bizottságnak.

Bemutatom végre Esztergom szabad királyi város közönségének Frey Ferencz képviselő által beadott kérvényét, az 1893: IV. törvényczikk némely intézkedéseinek kiegészítéséről szóló törvényjavaslat ellen, vagyis az államvasúti alkalmazottak községi adója tárgyában.

Mint a többi e tárgyban beadott felirat, a ház korábbi határozata értelmében, letétetik a ház asztalára és az említett törvényjavaslattal együtt nyer elintézést.

Fel fog olvastatni az indítvány és az interpellácziós könyv.

Dedovics György jegyző: Tisztelettel jelentem a háznak, hogy az indítvány- és az interpellácziós könyvben újabb bejegyzés nincs.

Elnök: Tudomásúl vétetik.

Következik most már a napirend szerint a kereskedelemügyi tárcza folyó évi költségvetése (Irom. 778) tárgyalásának folytatása és ezzel kapcsolatban a kereskedelemügyi miniszternek a központi statisztikai hivatal 1900. évi munkatervéről szóló jelentése (Irom. 683, 717).

Tóth János jegyző: Kálmán Károly!

Digitized by Google

Kálmán Károly: Az igen tisztelt kereskedelemügyi miniszter úr sok jószándekú terve és intézkedése által jóleső bizalmat kelthet a nép kebelében uralma iránt. Ily bizalmat keltő s mély elismerésre méltó intézkedése volt mindenekelőtt a vasárnapi munkaszünetre vonatkozó nemes kezdeményezése, bizonnyal egy szép kiinduló mint a búr vezéré, az Úr nevében! bizzunk, ne csalódjék!

De kivánatos lenne, hogy kiterjeszsze hatáskörében azt a fénysugárt lehetőleg minden alárendelt közegére. És kivánatos lenne, hogy nemes kezdeményezését kövesse mind a többi minisztérium is, hogy népünk bizalomra keljen az összkormány iránt.

És kivánatosnak tartom mindenekfelett, hogy a vasárnapi munkaszünet külső formája alatt térjen vissza a társadalomban a benső lényeg, hogy szüneteljen az a kegyetlen álliberális munkaüzem, a mely míg egy nehány igen gazdag és hatalmas üzér zsebébe hajt minden anyagi hasznot, addig népünk millióit a régi pogány rabszolgaságnál is kegyetlenebb nyomorba sújtja s ezáltal társadalmunkra kelti a teljes anarchiával fenyegető szocziálizmusnak a rémét, avagy pedig éhhalálra vagy földönfutásra kárhoztatja a földnek a népét.

E helyett valóban kivánatos, hogy térjen vissza a társadalomba az igazi rendszer, az a valóban liberális, humanus keresztény-szocziális felfogás az Úr napjának, az igazi testvériség nagy ünnepének, a szeretet legfőbb törvényének a tisztelete, a mely megóvja a legnagyobbnak is jogát, megadja a legkisebbnek is mindennapi kenyerét és igy biztosítja a társadalomnak békés életét.

E szempontból a közgazdaság, ipar és kereskedelem érdekében egy pár megjegyzésre bátorkodom szorítkozni. A föld népének, a kis gazdáknak és középbirtokosságnak létérdekéből nem volna szabad megengedni, hogy egyes tőkepénzes gabonaüzérek monopolizálják a magyar föld gabonatermését, kényük-kedvük szerint szabják meg a gabonaárakat, lenyomják aratáskor, felemeljék eladáskor, és vidékenként oszszák fel maguk közt a piaczokat a termelők kifosztására, hogy a földet munkálja más, az adót fizesse más, az adósságot viselje más, ha el is pusztúl belé, csak övék legyen a termés haszna, mind az országnak aratása. De ha egy keresztény magyar ember csak a zabját akarná is eladni, az rögtönös felháborodást kelt olyanok részéről, a kiknek az az országban elharapódzott gabonauzsora ellen egyetlenegy tiltó szavuk sincsen, és a három milliónyi választási költség liferálása ellen és az új főrendiházi tagok liferálása ellen, és az ezredéves jogok és erkölcsök elliferálása ellen semmi kifogásunk. Nem szabad megengedni továbbá, hogy Magyarország borát, melyet a filloxera még meghagyott, egyes tőkepénzes üzérek hamisítsák és drága méreggel és méregitallal mételyezzék és rontsák meg szegény népünknek a testét, meg a lelkét.

Nem szabad megengedni az iparosok létérdekét, hogy egyes tőkepénzes nagy üzérek a szabadipar túlcsapongása által rabszolgaságba juttassák a száz meg százezernyi szegény iparosokat, és csak idő kérdéssé tegyék azoknak még pusztúlását, — mint gróf Serényi Béla képviselő úr jelezte, — egy-két évtized múlva végleges eltűnését.

És itt elismerés illeti az igen tisztelt kereskedelemügyi miniszter urat férfias, bátor nyilatkozatáért, hogy e tekintetben nem azt fogja nézni, mi liberális vagy reakczionárius, hanem azt, hogy mint segíthet a bajon. *(Helyeslés balfelől.)* Úgy van helyesen, ne féljünk a szavaktól, még ha akcziónak vagy reakcziónak hangzanak is, hisz az élet mozgás, a mozgás pedig akczió és reakczió együttműködése. A természet törvénye az, hogy éjre nap, a télre nyár, a XIX. század hitközönyére a XX. század hitbuzgalma vár, a liberális anyagi süllyedésre egy kis ideális keresztény emelkedés, akczióra reakczió és a pogány liberálizmus bukott rendszerére az igazi keresztény restauráczió következik. Akarják-e vagy sem, ez úgy leszen, ez úgy vagyon.

Nem szabad megengedni továbbá a kereskedelem érdekéből is, hogy egyes nagy tőkepénzes üzérek oly kartellek által, mint legutóbb a petróleum-kartell *(Úgy van! balfelől.)* ugyancsak egy liberális lap feljajdulása szerint is a saját zsebeik tömése végett több millióval sályosabban adóztassák meg az országot, mint a mennyivel a kormány és országgyűlés a monarchia nagyhatalmi állásának föntartása végett a quótakérdésben azt merték volna megcselekedni. Az ily adóemelés miatt kormányok buktak s tán buknának el, csak őket nem meri érinteni senkisem?! E szerint tehát azok a csekély számú, de nagytőkéjű üzérek nagyobb hatalmat gyakorolnak az államban, mint maga az országgyűlés, meg a kormány?! Sőt maga a törvényhozás csak az ő szolgálatukra, dédelgetésökre és biztosításukra való? és arra való, hogy miattuk, az ő népzsaroló üzelmeik miatt a becsületes kiskereskedők, iparosok és föld népének milliói rabszolgaságba és végpusztulásba veszszenek?!

No hát ez nem egyenlőség, nem testvériség és nem szabadság! És ez nem lehet törvény, sem igazság! Az élet törvénye az, hogy élni akaró népünk érdekében az igen tisztelt miniszter úr legyen tovább is férfiasan bátor és erős, és ha előtte s a kormány előtt lebeg valóban az örök igazság, én biztosíthatom, háta mögött lesznek hithű népünknek milliói, a kik sem éh-

Digitized by Google

halálba, pelagrába, sem szolgaságba s földönfutásba vessni nem akarnak.

Ösztönszerű életmentségűl alakúlnak ma népünk körében a keresztény fogyasztási szövetkezetek. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

Ezeket elősegíteni, nem akadályozni kellene. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Végre tehát, hogy még csak azt az egyet említsem, nem szabad megengedni, hogy a keresztény fogyasztási szövetkezetek létrejövetele elé egyes törvényszékek mindenféle akadályokat gördítsenek. *(Helyeslés a baloldalon.)* A pénzügyigazgatóságok pedig az italmérés, vagy dohányeladási engedély tekintetében a keresztény szövetkezetek iránt még annyi előzékenységet sem mutatnak, mint a mennyit a Galicziából beözönlő új honfoglalók iránt tanusítanak.

Hát az országnak is létérdeke, hogy az ősi keresztény magyarok, ott a felvidéki szegény ruthének és az alföldi szegények, az erdélyi testvéreink is ősi honukban megélhessenek és a beözönlő új magyarok által földönfutókká ne tétessenek. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

Míg néptink létérdekében e sürgös vágyaink és jogos követeléseink nem teljesűlnek, sőt egyes alantos kormányközegek által még most is méltatlanságban részesűlnek: az ilyen üzelmekkel szemben teljes bizalommal nem lehetünk, hanem — és ezt személyes tapasztalatból és meggyőződésből mondhatom, — néptink millióival a néppárt álláspontjához ragaszkodunk. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Molnár Antal jegyző: Láng Lajos!

Láng Lajos: T. képviselőház! Azon fényes és méltó elismerést aratott beszéd után, a melylyel a t. kereskedelemügyi miniszter úr tárczájának tárgyalását bevezette, és a melylyel egy szövevényes ágazatnak minden egyes zegét-zugát úgyszólván bevilágította, bizonyos igazolásra szorúl, hogy a t. ház figyelmét egy pár perczre igénybe venni bátorkodom. *(Halljuk! Halljuk!)* Teszem ezt főleg azért, mert utóljára is vannak kérdések, a melyekről — értem azokat, a melyeket nem egymaga intéz el, hanem a melyeket más országokkal és államokkal alkudozás útján kell elintézni, — egy miniszter előlegesen nem nyilatkozhatik. De annál helyesebb azt hiszem, hogy ezek a kérdések, ha fontosak, itt előlegesen a házba megvitassanak. Nem azért, mintha az igen tisztelt kereskedelemügyi miniszter úr én nélkülem is nem tudná azt, hogy milyen irányban vezesse helyesen ezen a téren is a maga politikáját és akcióját, hanem és főleg azért, mert kell, hogy ezekben a kérdésekben tisztázódjék egy nemzeti közvélemény, a melyre aztán az a miniszter a maga által is helyesnek felismert akcióját támaszthatja az ellenkező áramlatokkal szemben. Ez ez oka annak, hogy én, a ki ritkán szoktam az igen tisztelt ház türelmét igénybe venni, bátorkodom ma néhány perczre figyelmüket igénybe venni, bátorkodom ma néhány perczre figyelmüket kikérni. *(Halljuk! Halljuk!)* Vártam, hogy nálam illetékesebb erői ennek a háznak fognak a kérdéshez szólani és midőn türelmüket kérem, még egy más okból is kérem szives elnézésüket, tudniillik abból, hogy hang tekintetében nem vagyok ma kellőleg diszponálva, bocsánatot kérek tehát, ha nem fogok tudni olyan hangosan szólani, mint a hogy szeretnék. *(Halljuk! Halljuk!)*

A kereskedelmi tárcza különböző tárgyai között Kossuth Ferencz t. barátom pártvezérhez illő tapintattal a legfontosabb kérdést választotta ki, tudniillik a kereskedelemügyi politika kérdését, s nekem nagy örömömre szolgálna vele ebben a tárgyban részletesebb vitába is ereszkedni, mert hiszen megszoktuk tőle azt, hogy nem csak komoly, tárgyilagos és alapos érvekkel áll elő, hanem, hogy azokat oly formában is adja, a melylyel szemben a mérkőzés mindig a parlamenti élvezetek közé tartozik. De, t. ház, azt hiszem, hogy annak az ideje, hogy az önálló és a közös vámterület kérdéséről részletesebben és behatóbban beszéljünk, majd akkor lesz, ha az illető javaslatok előttünk fekszenek. Előbb ugyan már szintén volt alkalom, de ha a tarifa és az új kereskedelmi szerződések előttünk lesznek, akkor ismét nem lehet kitérni e kérdés elől. Ma azonban, nem volna helyén azokba bővebben belemenni. Egyet mindazonáltal egész röviden a magam részéről el akarok ismerni, és ennyiben az ő álláspontjának igazat akarok adni, és ez az, hogy, ha vesszük azon hasznot, melyet a közös vámterület különösen akár az iparnak, akár a mezőgazdaságnak fejlődése tekintetében nyújt, kétségtelen, hogy az osztrák ipar nagyobb előnyöket élvezett a közös vámterületből, mint a magyar mezőgazdaság.

Igen tanúlságos ebben a tekintetben egy összeállítás, a mely, miután nem magyar részről történt, hanem az osztrák statisztikai hivatal által adatott ki, azt hiszem, felűl áll azon kételyen, mintha magyar szempontból lett volna összeállítva. Mintegy 25 legfontosabb czikkét a közös vámterületnek tünteti fel a bécsi statisztikai hivatalnak utolsó kiáltványa, a mely szól az 1898-iki árúforgalomról. Az első bevezető kötetben, a mely utólagosan jelent meg, körülbelül 25 czikk van feltüntetve, melyből hat főleg osztrák iparczikk, és hat főleg magyar mezőgazdasági czikk. Ha ezeket végignézzük — mert nem akarom számokkal untatni a t. házat, — egészben véve azt fogjuk látni, hogy a míg a magyar nyerstermelő czikkeknél a legtöbb esetben vagy a kiviteli többlet leszállott, vagy egyenesen a kiviteli többletből behozatali többlet lett, addig az osztrák

Digitized by Google

iparczikkeknél a kiviteli többlet nevezetes emelkedéseket mutat. Tehát, kétségtelenül igaz, hogy a mi a kivitelt illeti, a közös vámterület a maga fennállása alatt nagyobb haszonnal volt az osztrák iparra nézve, mint a magyar nyerstermelésre. *(Úgy van! jobbfelől.)* De nem ebben fekszik a közös vámterületnek tulajdonképeni jelentősége. A közös vámterületnek tulajdonképeni jelentősége abban fekszik, hogy a midőn másutt mindenütt bezárúlnak a kapuk a magyar nyerstermelés előtt, akkor a közös vámterület biztosít nekünk kényelmes, jó piaczot. Ez a közösvámterület jelentősége, a mely természetesen akkor felel meg, hogyha a mi nyerstermelésünknek ezt a piaczot tényleg meg is adja s a nélkül természetesen nem.

Ennyit akartam általánosságban megjegyezni azokra nézve, a miket Kossuth Ferencz t. barátom felhozott. És most méltóztassék megengedni, hogy áttérjek arra, hogy a követendő vámpolitikával szemben miképen képzelem én a magyar álláspont helyes kifejtését. *(Halljuk! Halljuk!)*

A kereskedelmi politika, azt lehet mondani, a gazdasági élet legszövevényesebb problemája, mert abban a gazdasági testnek minden idegszála összefut úgy, hogy annak legfinomabb fonalához alig lehet hozzáérni a nélkül, hogy az egész szervezetet mozgásba ne hozzuk. Azért természetes, hogy ha valahol, úgy itt kell a különböző érdekek közösségének, nevezetesen a mezőgazdasági, az ipari és kereskedelmi foglalkozás érdekközösségének napvilágot látnia. Hogy ez tényleg így van, hogy ez az érdekközösség itt mutatkozik legerősebben, arra nézve ismét csak a közös vámterület két utolsó évi árúforgalmára akarok hivatkozni, a melyek közül az egyik, tudniillik az 1899-iki csak nehány nap óta ismeretes és csakis legfőbb vonásaiban. És mit látunk ott? Ebből azt látjuk, hogy a míg 1898-ban, a mely év az 1897-iki kedvezőtlen gazdasági évet bonyolította le, nem volt kiviteli többletünk a mezőgazdaság terén, hanem egyenesen magából a gabonából legalább is 40 millió forintnyi behozatali többlete volt a közös vámterületnek, addig 1899-ben, a mely év az 1898-iki évet bonyolította le, a behozatali többletet ismét kiviteli többlet váltotta fel és magában gabonában 25 millió forintnyi kiviteli többlet állott elő, tehát a két év között 60 és egy nehány millió forint a különbség. És ugyanakkor, a mikor a nyerstermelésnél — nem akarok a számokon végig menni, — ilyen kedvező változás mutatkozik, ugyanakkor megvan a kedvező változás az ipar terén is. Körülbelül 20—24 iparczikket szoktak így kimutatni és ebből a 24 iparczikkből 22-ben emelkedett a kivitel 1898-ból 1899-re, úgy, hogy a közös vámterület kivitele abban az esztendőben, a midőn megszünt a rossz termés utóhatása és rendes mezőgazdasági évet lehetett lezárni, a kivitel óriási emelkedést mutat, — 900 millió forinton felül emelkedett, — a milyen még sohasem volt eddig és a mérleg 130 millió pluszszal záródott, holott az azelőtt való évben 10—20 millió között volt a minusz, a mi 1873. óta nem fordúlt elő. Méltóztatnak látni az érdekeknek ezt a harmoniáját, a mely még a közös vámterületen is egyrészt a mezőgazdasági és másrészt a kereskedelmi érdekek között van. Mi következik már most ebből a mi álláspontunk igazolására? A mi álláspontunkra nézve, azt hiszem, az következik, hogy nekünk elsősorban a kötendő szerződéseknél és a vámtarifánál, — mert hiszen igaz, hogy mi a vámszövetséget megkötöttük, de a vámszövetség tulajdonképen egy élettelen váz, a melyet hússal és vérrel, eleven élettel a vámtarifa és a kereskedelmi szerződések fognak megtölteni, — arra a kérdésre kell a fősúlyt fektetnünk, hogy milyen érdeket kell itt képviselni? Én nem habozom kijelenteni, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy elsősorban a mezőgazdaságnak, a nyerstermelésnek érdekeit kell a kötendő szerződéseknél szem előtt tartani, *(Élénk helyeslés a jobb- és baloldalon.)* és pedig két okból.

Először azért, mert hiszen, a mi az ipari érdeket illeti, nagyon valószinű, hogy az osztrák iparosok is gondoskodni fognak arról, hogy az ipari érdekek kellően felkaroltassanak. Hiszen lehetnek esetek, a midőn az osztrák és a magyar ipar érdekei egymással ellentétben állanak, de ez azt hiszem, a kivételekhez fog tartozni, nagyban és egészben tehát azt a munkát elvégzik helyettünk mások, ellenben a mezőgazdaság érdekeit, — elég csoda, — de nem találjuk Ausztriában kellőleg védelmezve, nem azért, mintha ott nem volna szintén egy igen erőteljes agrármozgalom, de épen azért, mert azon agrármozgalomban, habár igen szép és érdekes munkákat bocsátott ki az, a melyeket az agrárius urak összeállítottak, főfigyelmüket nem erre fordítják, hanem más agrárius speczialitásokkal, mint a tőzsdeügyletekkel, bimetálizmussal, és nem tudom én miféle kérdésekkel foglalkoznak, a melyek meggyőződésem szerint sokkal kevésbbé fontosak a mezőgazdaságra nézve, mint a kereskedelmi szerződések. *(Úgy van! a jobboldalon!)* A mezőgazdaság érdekeit tehát — nemcsak a magyarét, de még az osztrákét is, — e kérdésekben nekünk kell tulajdonképen igazán védelmeznünk. Ha már most ezt az érdeket meg akarjuk ismerni, akkor azt hiszem, leghelyesebb, ha azoknak véleményével foglalkozunk, a kik ezt a kérdést egyáltalán mindig tanúlmányozták: értem az osztrák iparosok álláspontját. *(Halljuk!)* Ezen álláspontból fogunk azután tudni arra következtetni, hogy mi abból a helyes, a mit elfogadhatunk, rokonszenvvel támogathatunk; mi az, a mit legalább is óvatosan kell vennünk,

Digitized by Google

és végül mi az, a mit határozottan ellenezünk, vagy visszautasítanunk kell.

A mi az osztrák iparosokat illeti, egy pár év előtt még általános volt a siránkozó hang az osztrák ipar terén. A ki visszaemlékezik arra a meglehetős nagy apparátussal inszczenirozott 1897-iki export-ankétre, az emlékezni fog arra is, hogy azon ankét bevezető jelentésében, vagy 50 lapon keresztül, el volt mondva, hogy mi mindenféle kívánsága és baja van az osztrák iparnak. Nevezetesen elmondották azt, hogy az osztrák ipar sokkal kedvezőtlenebb viszonyok közt produkál, mint a német ipar; felhoztak egy azóta tipikussá vált példát egy iparosról, a ki ugyanegy időben épített egy ugyanazonos méretű gyárat Neu-Rodenben, Porosz-Sziléziában és Braunauban, Csehországban és kimutatta, hogy az osztrák gyár 25 százalékkal többjébe került, mint a poroszszilézíai gyár és ebből a körülményből következtették azt, hogy mennyivel kedvezőtlenebb helyzetben van az osztrák ipar. Felhozták azt, hogy drágább a nyers anyag, rosszabbak a vasuti tarifák, a közlekedési viszonyok kedvezőtlenebbek, felhozták a kőszén árát, szóval a nyersanyagot és a tüzelő szereket említették, de előhozták azután azt is, a minek hullámai hozzánk is átcsaptak, hogy tudniillik az osztrák-magyar diplomaczia nem teljesíti abban a mértékben kötelességét az iparközvetítés és támogatás terén, mint a német, és egy ilyen alkalommal egyik osztrák iparos kifakadt, hogyha ez így fog menni, akkor mi a gyárainkkal elmegyünk vagy Németországba, vagy Magyarországba, de Ausztriába nem maradunk. De lassanként kitűnt, hogy a mennyiben bajok vannak, abban nemcsak ezek a viszonyok hibásak, hanem talán maguknak az osztrák iparosoknak is megvannak a gyengéik és fogyatkozásaik. Nevezetesen, hogy nem törődnek annyira a dolgaikkal, mint a németek. Igy példának okáért ki lett mutatva, hogy Svájczban 4000 idegen kereskedelmi utazó közül 3000-nél több német birodalmi, és csak néhány száz az osztrák; hogy az érczipariban négyszáz egynehány németbirodalmi kereskedelmi ágens járta be Svájczot, mikor ugyanabból a nagy ipari ágból csak egyetlenegy osztrák ágens volt ott. Később kitűnt még egyéb is. Rendesen mikor az emberek nagyon sokat akarnak bizonyítani, félő, hogy az ellenkezőbe esnek. Egy kiadványában egy másik csoport, az »Industrieller Club«, a mely igen tekintélyes ipari csoportozat Bécsben, nagyon igyekezett bebizonyítani azt, hogy mennyi joguk van nekik arra, hogy az állam támogassa őket és a mellett azt is bizonyították, hogy ez az ipar mennyire fejlődött és pedig akkép, a mint kimutatták, hogy akár az orsók, akár a szövőszékek számát tekintjük, a textiliparban igen tisztességes és örvendetes emelkedés van. Ezt bevezetésül akarom mondani, hogy azt a képet, mint hogyha az osztrák ipar ma kedvezőtlen helyzetben volna, maguk az osztrákok is megczáfolják. De meg van czáfolva ez azáltal is, hogyha végignézzük, hogy a forgalom miképen alakult az utolsó években szemben Németországgal, a melylyel szemben az osztrák kivitel ma is közel 400 millió forint körül van és pedig emelkedő irányzattal úgy, hogy panaszra ezen a téren nem lehet ok.

Már most lássuk, hogy ezek a kívánságok tulajdonképen mi körül forognak. *(Halljuk! Halljuk!)* Elsősorban fel fogom hozni azokat az osztrák kívánságokat, a melyekkel magam is rokonszenvezek és a melyeket, azt hiszem, magyar részről is támogatni lehet. Ezek a törekvések Ausztriában azok, a melyek odairányúlnak, hogy az osztrák ipar terén minél nagyobb munkamegosztás létesíttessék. Ezek azok a törekvések, a melyek támaszkodnak arra, hogy egy nagy ipari ágon belül, milyen az üveg, agyag, fa, vagy kőipar, bizonyos iparczikkekben nagy lendület mutatkozik az osztrák kivitel tekintetében. Mi következik ebből? Az, hogy azoknál az iparczikkeknél, a melyeknél ez a lendület mutatkozik, el kell követni mindent arra nézve, hogy a német piacz nekik megszereztessék, és viszont azoknál a czikkeknél, a melyek kevésbbé életképeseknek mutatkoznak, ne emeltessék semmi gát az ellen, hogy a német ipar foglalja el azoknak a helyét. Gyakorlatilag véve itt van például az üvegipar. Tapasztalták, hogy az üvegárúkban fokozott a kivitel, különösen a finom árúkban, azonkivül a középfajtájú üvegárúkban, mint a gablonzi üvegárúkban, festett üvegekben, üvegzománczokban emelkedett az üvegipar; ellenben más ipari tárgyak, nevezetesen az öblös üveg, vagy a nyers tükörüvegek, a melyeknek Pilsen a fészke, a hanyatlás mutatkozik.

A munkamegosztás itt azért is fontos, t. ház, — hiszen végig lehetne ezen iparágakat sorolni, de nem akarom a t. ház türelmét hosszasan igénybe venni, *(Halljuk! Halljuk!)* — mert ennél az iparakcziónál, mely most megindúlóban van, nagy örömmel hallottam azt, a mit a t. kereskedelemügyi miniszter úr mondott, hogy főleg az osztrák iparosokra akart támaszkodni. Mit jelent ez? Azt jelenti, hogy a lehető legkevesebb tőkével a legnagyobb eredményeket lehet elérni, a mennyiben a piaczoknak ismerete már maga nagy tőke, és nekünk nagy érdekünk az, hogy idejöjjönek az osztrák iparosok; mert, Isten őrizzen attól, hogy gyárak keletkezzenek itt, melyek azután egy pár év múlva tönkremenjenek, melyek az embereket elvonják előbbi foglalkozásuktól, mely talán nem valami fényes, egy-két évig foglalkoztatják és azután megint szélnek eresztik őket. Tehát nekünk érdekünk

Digitized by Google

az, hogy az osztrák iparos jöjjön ide. De akkor annál inkább tekintettel kell lenni a munkamegosztásra, és e mellett kombinálni kell, hogy oly iparágak honosodjanak meg, a melyek nemcsak a belszükségletet elégítik ki, de a melyeknek egyszersmind a kivitel szempontjából is megvan a maguk igazoltsága. *(Helyeslés jobbfelől.)* Tehát ez az első törekvés az ipar terén, a melyet én teljesen helyeslek és rokonszenvesnek találok. És azt hiszem, e tekintetben nagy támogatásra fogunk találni osztrák részről is. Mert nemcsak igen előkelő theoretikusok, mint a bécsi egyetem közgazdasági professzora, Philipovics, hanem kiváló osztrák szaktestületek is, mint a bécsi kereskedelmi kamara, nagy súlyt fektetnek arra, hogy a kereskedelmi politikában ezek az áramlatok érvényesüljenek.

De vannak más áramlatok, a melyekkel szemben azt hiszem, óvatosabbaknak és tartózkodóbbaknak kell lennünk. Eddig az osztrák iparosoknak törekvése rendszeresen az volt, valahányszor vámszerződésről volt szó, hogy emeltessenek az ipari védvámok és szállíttassanak le a nyerstermelési vámok. Ezáltal biztosítani akarták maguknak egyrészt azt, hogy minél drágábban lehessen értékesíteni az osztrák iparczikkeket, és másrészt minél olcsóbban kaphassák meg a nyerstermékeket; a minek természetes következménye az volt, hogy mi vesztettünk e mellett mint fogyasztók, és vesztettünk egyszersmind, mint termelők. Ez az irányzat, mely fokozni akarja az ipari vámokat, az osztrák ipar kedvező alakulása következtében ma már gyengül; míg az az irányzat, mely a nyerstermékek vámját akarja leszállítani, erősbbödik. Ezzel szemben kell nekünk állást foglalnunk. Nevezetesen egy iparág van Ausztriában, mely nem tud a német iparral konkurálni, és ez a vegyészeti, a modern technikának egyik legnagyobb iparcsoportozata, a hol egészen új eszközökkel dolgoznak, és a hol a természettudománynak és a technikának minden vivmányát felhasználják. Talán méltóztatnak emlékezni reá, hogy Wekerle Sándor miniszterelnöksége alatt — azért is emlékszem rá, mert még magam is szolgálatban voltam akkor, — a magyar állam a szomolnoki kénbányákat eladta azzal a czélzattal, hogy így Magyarországon a vegyészeti ipart megteremtse. És tényleg keletkezett is egy pár gyár. Már most, ha mi oly törekvésekkel állunk szemben, a melyek a vegyészeti szerekre szükséges anyagokra nézve a vámot le akarja szállítani: akkor kettős érdeket kell óvnunk; nemcsak a nyerstermelőét, hanem azt is kombináczióba kell venni, vajjon annak a fejlődő magyar iparnak nincs-e épen abban előnye az osztrákkal szemben, hogy közelebb, olcsón kapja a nyersanyagot, holott az osztrákok nem kapják. *(Helyeslés.)* Ha már az osztrák ipar abban a helyzetben van, hogy úgynoly olcsón kapja, nem teszszük-e ki kezdődő, fejlődő, fiatal iparunkat annak, hogy nem fog tudni ezzel szemben megállni? Azért mondom ezt oly kérdésnek, a melynél nagyon óvatosnak kell lenni.

Következik harmadik csoportja az osztrák iparosok kívánságainak, és ez az, a mely arra vonatkozik, hogy a kelet piaczait, nevezetesen Romániát segítsünk meghódítani; más szóval, hogy Romániával szemben járjunk el akként, hogy a mi nyerstermelésünk az eddiginél kedvezőtlenebb helyzetbe jusson. Azt hiszem, itt ismét nagyon óvatosnak kell lenni. A magyar politikának e tekintetben már a múlt kereskedelmi szerződéseknél az volt a felfogása, hogy előbb nekünk tisztába kell jönnünk a nyugattal, aztán beszéljünk majd arról, mit csináljunk a Kelettel. Nem védvámos tendenczia kell, de nem is kellenek szabad kereskedelmi velleitások e kérdéseknél. A tény az, hogy az egész világ védelmezi a maga nyerstermelését, az egy Angliát kivéve, mely azt lehet mondani, annyira nagyiparos állam, hogy nála az élelmi szerek és nyersanyagok megdrágítása az ipar uralmát koczkáztatná. Minden más államban, Franczia-országban, Németországban, legerélyesebb agrarius védelem áll fenn.

Mi közepette állunk egyrészt oly országoknak, a melyek nagyipar mellett mesterségesen elzárják magukat nyersterményeink elől, másrészt oly országokkal állunk szemben, a melyek nyersterményeikkel a mi piaczainkat el akarják özönleni. Ez nem rokonszenv, nem ellenszenv, hanem az egyszerű önvédelem kérdése. *(Helyeslés.)* Nekünk igenis óvnunk kell mezőgazdaságunkat, abból az egyszerű okból, mert, még ha a jövő ipari fejlődést tartjuk is szem előtt, az első dolog megtartani a mi van, és a jövő ipar fejlesztésének kiindulási alapot kell teremteni a mezőgazdaságból is, vagyonunk, gazdaságunk alapját sérthetetlenül meg kell tartani. *(Helyeslés.)*

Már most, azt hiszem, ezt annál nagyobb erővel tehetjük, annál nagyobb jogosúltsággal, mert ha nézzük a forgalmat, a mely a Balkán felé irányúl, azt fogjuk látni, hogy Romániában a közös vámterület a vámháború megszakítása után mindjárt 20,000.000 forint értékű árút exportált, az utolsó évben azonban már 30,000.000-ot. A közös vámterület összes exportja tehát lényegesen fokozódott. Igaz, hogy nincs meg a közös vámterületnek az a pozicziója, a mely megvolt valamikor a vámháború előtt, de ma is a legtekintélyesebb exportáló Romániába, úgy, hogy még a németet is megelőzzük, az angol pedig messze hátra marad. De nemcsak Romániával szemben nem áll kedvezőtlenül a közös vámterület, hanem az egész Balkán-félszigeten sem, mert a 90-es évek elejétől a 90-es

Digitized by Google

évek végéig 60 egynehány millióról 80 egynehány millióra emelkedett a kivitel, daczára annak, hogy a kis Szerbiával szemben 15 millióról 11 millióra szállt alá a kivitel, mi, mellesleg mondva, komoly ok arra, hogy megfontoljuk, vajjon a kivételes helyzetet, melyet Szerbiának adtunk és mely sok tekintetben nehézségeket képezett, fenn lehet-e tartani a jövőre is. Azt gondolom tehát, mindnyájan egyetértünk abban, hogy mezőgazdaságunk érdekeit szem előtt kell tartanunk, és ebből következik, hogy az osztrák iparosoknak egy még messzebb menő kívánságát, azon kívánságát tudniillik, mely oda irányúl, hogy oly nyersanyagok kivitelére, melyek nagy fellendülést mutatnak, kiviteli vámot vessünk, elég csak rámutatni, hogy meggyőződjünk arról, miszerint az egyszerűen elfogadhatatlan. Vannak egyesek, reménylem, még csak elszigetelten, de olvastam igen előkelő publikácziókban, a kik a fára kiviteli vámot akarnak vetni, mert a kivitel most meghaladja a 100 milliót, hogy ezáltal azt mesterségesen visszatartsák és az osztrák iparnak előnyt nyújtsanak.

A midőn így nagyjában megkisérlettem jelezni, mit fogadhatunk el az osztrák iparosok kívánságaiból, felmerül az a kérdés, hogy egyáltalában milyen kilátásaink lehetnek a jövő ipari fejlődésre, vajjon nem kell-e attól tartanunk, hogy változás lesz akár egyik, akár másik irányban. Nehéz ilyen dolgokban valamit jósolni, de mégis azt hiszem, hogy nagyjában a vámpolitika azon keretekben fog mozogni, a mint eddig mozgott. A mi Franczia országot illeti, azt hiszem, meg fog maradni azon elzárkozottság mellett, a melybe magát beleélte, egyszerűen azon okból, mert még nem mutatkozik eléggé ezen rendszer káros hatása. A franczia elzárkózási rendszernek törekvése volt a behozatalt leszállítani és a kivitelt fokozni. A kivitel fokozása bizonyos mértékig megtörtént, de a behozatal leszállítását nem tudják elérni, és azért nem hiszem, hogy ők ki fognak ábrándúlni ezen irányzatból, melyben eddig voltak. A mi a német politikát illeti, a mely reánk nézve tulajdonképen fontos, azt hiszem, hogy ott is nagyjában meg fognak maradni az eddigi irányban. Volt egy időpont, körülbelül 2—3 esztendővel ezelőtt, midőn az agrárius mozgalom igen erőteljes lendületet vett, nevezetesen akkor, mikor Anglia a kereskedelmi szerződést felmondotta. Akkor az agrárius-áramlat oly erős volt, hogy beszéltek arról, hogy nem újítják meg a kereskedelmi szerződést és a mennyiben megújítják, nem a kedvezményezési klauzulával. De akkor a német birodalom kiviteli iparosai sarkukra álltak, és kiindúlva abból a nagy fontosságból, melylyel a békés viszony Angliával, a németekre nézve bir, megalkottatott egy Generalsstelle kereskedelmi szerződések előkészítésére. Ezzel azután csakugyan bizonyos csendesedés állott be és később a tulajdonképeni védvámosok egyesültek magukkal az agráriusokkal, — nem a kivivő iparosok, hanem a kik védvámot óhajtottak, — és ezek együttvéve résztvettek a kormány által szervezett s a kereskedelmi politika előkészítésére szolgáló akczióban. Eleinte nehéz volt megnyerni az agráriusokat, s csak úgy mentek bele, hogy azt a bizonyos bizottságot máskép keresztelték el; mert míg azelőtt így hívták: »bizottság a kereskedelmi szerződések előkészítésére,« most, mivel az agráriusok nem akartak semmit sem tudni kereskedelmi szerződésekről, a bizottság nevét megváltoztatták s lett belőle: »bizottság kereskedelempolitikai rendszabályok előkészítésére«. A mint azonban az emberek együtt dolgoztak, az agráriusok lassankint megbarátkoztak még a kereskedelmi szerződések eszméjével is, egy feltétel alatt, hogy a gabona nem lesz majd megkötve az új szerződésekben, és hogy oly vámtarifa fog létre hozatni, mely az agrárius álláspontnak megfelel. E tarifa a minap megjelent és Matlekovics Sándor t. képviselőtársam a »Neue Freie Presse« egyik minapi számában behatóan ismertette. De egypár szóval én is ismertetni kívánom. E javaslat egyelőre nem bir vámtételekkel. Hogy lehet belőle mégis következtetni, hogy ott emelni, vagy csökkenteni fogják-e a vámokat? Igen egyszerűen. A vámemelések módja nemcsak abban áll, hogy emelik a vámokat, hanem van egy könnyebben kezelhető módozat is: hogy specializálnak. A hol azelőtt egy tétel volt, csinálnak négyet, ötöt. Már most a hol, midőn egy tétel volt, kis vám volt, bizonyos, hogy több tétel mellett nagyobb lesz a vám. A hol az árú addig vámmentes volt és most különböztetéseket csinálnak, világos, hogy ezt azért teszik, mert annak az árúnak egy részét vámmal akarják megterhelni.

A gabonára nézve nincs nagy eltérés. Ott már eddig is nagy volt a specializálás; most csak a kölest vették fel új tételnek. De már a hüvelyeseket, melyek eddig egy tételben voltak, két tételbe osztották. A burgonya eddig össze volt csapva egy tételbe, egyéb, meg nem nevezett mezőgazdasági terményekkel. Most csinálnak két tételt, oly megkülönböztetéssel, mely magában véve is érdekes újítás: tudniillik a szerint, hogy február előtt, vagy február után szállíttatik-e. Specializálnak a gyümölcsnél, hol 5—6 új tétel van, az állatoknál, a hol megkülönböztetik a borjúnál a 75 kilón alúlit és felűlit, az ökörnél a 700 kilón alúlit és felűlit, a disznónál a 60 kilón alúlit és felűlit. Mindezek oly dolgok, melyből látható, hogy az agrárius védelem nagyobb lehet Németországban, mint nálunk, még pedig oly irányban, mely nekünk nem ked-

Digitized by Google

vező. De van egy, a mi talán tetszéssel fog nálunk is találkozni, és ez az, hogy a gyapjút, mely eddig vámmentes volt, különböző tételekre osztották.

Midőn tehát azt látjuk, hogy ily készületek történtek körülöttünk, azt hiszem visszatérhetünk arra, hogy mezőgazdaságunkat meg kell védelmezni. Most legyen szabad egy megjegyzést tennem, melyet talán azok, kik eddig helyeselték álláspontomat, nem fognak helyeselni. De hisz ily kérdésekben nem az a fődolog, hogy kedveset mondjon az ember, hanem, hogy őszintén mondja el meggyőződését, mely ha ellenkező meggyőződésekkel találkozik, ez az eszmék tisztázására vezet. Én tehát helyeslem, hogy a mezőgazdasági érdekek megóvassanak, de sajnálom, hogy a gazdaközönség befolyása következtében eljutottunk oda, hogy az őrlési eljárás megszűnt. Nagyon sajnálom, nem a pozitiv károk miatt, mely ebből származik, pedig ez is nagy, de sajnálom azért a szellemért, a mely abban megnyilvánúlt. Mert ebben bizonyos elfogúltság és bizonyos gyűlölet jutott kifejezésre, *(Úgy van! a jobboldalon.)* mikor olyan véleményeket kell hallani, hogy a magyar malmok tették tönkre a magyar liszt hitelét. Hogy lehet ezt elképzelni? Mi teremtette meg a magyar liszt hitelét? Azt hiszem, csak a magyar malmok. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Én nagyon jól emlékszem rá, — akkor előadója voltam a tarifának, — a mikor a vámháború kezdődött Romániában, a mely időben malmaink sokkal kedvezőbb helyzetben voltak, mert egyenesen vámmentesen hozhattak be búzát, akkor azt a kérdést intéztük hozzájuk, hogy meg fognak-e tudni élni a vámháborúban, és ők azt mondták, hazafias kötelességüknek tartják abba belenyugodni. Ez itt történt e házban, valamelyik bizottsági teremben.

Mi okozta azt, hogy a mi malomiparunk visszafelé ment? Nem az, hogy a malmok maguk rontották meg a magyar liszt értékét, hanem az, hogy Amerika olyan versenyt támasztott neki, a melylyel szemben a magyar liszt nem tud megállani. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* Mert más dolog az ipar Amerikában, mint nálunk. Minálunk szemrehányást csinálnak abból, hogy Pesten konczentrálódik, hogy Pesten hét millió métermázsát dolgoznak fel. Amerikában még jobban van czentralizálva. Miniapoliszban 20 millió métermázsa búzát őrölnek meg e malmok és nem annyi malom van, mint Pesten, hanem három nagy társaság, a többi nem számít. *(Igaz! Úgy van! jobbról.)* Megjegyzem, hogy nem vagyok sem malom-akczionárius, semmiféle sluszt életemben nem csináltam és remélem, nem is fogok csinálni. *(Derültség.)* A pesti malmoknak őrlési képessége az, hogy a legnagyobb három kategóriában van hat malom, a mely 1000-től 1500 métermázsáig őröl egy nap; négy, a mely 1500—2000-ig, és hat, a mely 2000 métermázsán felül őröl. Miniapoliszban azok a kis malmok, a melyek nem számítanak, őrölnek 2000 barelt, a mely körülbelül annyi, mint a métermázsa nálunk. Az utána következők, a melyekkel még szintén nem állnak szóba, 4000 barelt egy nap, e három nagy társaság pedig 11.000, 21.000, és 23.000 métermázsa gabonát képes naponta megőrölni. Ilyen iparral állunk szemben, és mikor ilyen iparral állunk szemben, akkor gyengébb helyzetbe hozni a magyar ipart oly időben, midőn az egész világon, a legagráriusabb országokban, Németországban, Franczia országban, az őrlési kedvezmény fennáll, és nagyon természetesnek tartatik, ez a baj, t. uraim; és nem ez a baj az egyedüli, a mely elsősorban iparunkra és másodsorban mezőgazdaságunkra háramlik, nem ez a legnagyobb, hanem nagyobb még az az érzület, a mely odavezetett. Mert én nem bánom, hogyha a magyar termelő ki fogja szorítani azt a kereskedőt és azt az iparost abból az üzletből, a melyben eddig van, de akkor csinálja meg azt az üzletet ő maga. De hogy az ország egyszerűen elveszítsen egy üzletet, mert abból a mezőgazdaságnak semmi haszna nincs, ezt nem lehet helyeselni. *(Élénk tetszés és helyeslés a jobboldalon.)*

Gróf Serényi Béla t. barátom nagyon szépen fejtette ki, hogy mi mindent lehetne tenni a húskivitel dolgában. Méltóztassék csak az angol behozatalt tekinteni. Az angol behozatal nyersterményekben meghaladja a 200 millió font sterlinget tápanyagoknál, tehát 2400 millió forintot; abból talán — meglehet, hogy tévedek, — hatvanmillió font lesz liszt és búza, a többi állati anyagok, hús, tojás stb. Miért nem lehet nekünk ezt oda transzportálni? Mert a mi magyar gazdaközönségünkben nincs meg a közösségnek érzete a magyar kereskedővel és iparossal; *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* mert szövetkezni kellene egymással, a magyar gazda arra nem képes, ahhoz kell kereskedő, iparos és vállalkozó, kell, a ki ismerje a piaczot; nem az kell, hogy egyik, másik gazda olykor próbáljon valamit és azután hagyja abba, hanem kell, hogy társúljon olyan elemekkel, a melyeknek élete az üzlet, akkor aztán meg lesz a nyeresége is, a melyre szüksége van. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)*

A mezőgazdaság fejlődésének legbiztosabb eszköze az iparnak fejlesztése, az ipar és kereskedelem érdekeinek előmozdítása. És ne is higyjük azt, hogy ennek az országnak szükségletét mezőgazdasági úton sokáig ki tudjuk elégiteni. A közönséges életben a szülők nevelik és fentartják gyermekeiket; a gazdasági életben nem úgy van: ott a szülők nevelik, de egyszersmind fenn is tartatják magukat gyermekeik által.

Digitized by Google

Hogyha bizonyos fejlődési fokon túl a mezőgazdaság virágozni tud, azt csak annak köszönheti, hogy mellette virágzó ipar és kereskedelem van. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* És én nem tehetek róla, ha utazom a külföldön és látom, hogy a gyorsvonat mellett hogyan szalad el az egyik gyári kémény a másik után, mindig vágyom arra az időre, a midőn Magyarországon is egymásután keletkezni fognak ezek a gyárak, még akkor is, ha annak a füstje el fogja rontani egy festői romnak poétikus kilátását, de még akkor is, hogyha annak a gépnek zakatoló lármája el fogja rontani valamely parknak fenséges csendjét. *(Élénk tetszés.)*

Mi, t. ház, ma egy átmeneti korban élünk, a melyet legjobban tudnék jellemezni két képpel, a mely igen sokszor szemeim előtt lebeg. *(Halljuk! Halljuk!)*

Látok egy ősi kuriát, a mely négy-öt testvérre maradt. Az a kuria meg van terhelve adósággal, a mi természetes is, mert hiszen a szülőknek fel kellett nevelni azokat a gyermekeket, de azok a gyermekek különböző polgári pályákra mentek, lesz belőlük orvos, mérnök, kereskedő, iparos, és tisztességes munkával vagyont szereznek. Ezek a testvérek visszakerülnek az ősi kuriára, kitatarozzák annak omladozó tetejét, nagyobb fényre emelik azt, mint valaha volt, és kegyelettel ülnek az ősöknek arczképe alatt, a melyet újból megaranyoznak, mert habár más elveket vallanak és más gondolkozásuk is van, egyben hasonlók az ősökhöz: hogy azokat az erényeket kultiválják, a melyek az ő életükben hazájuknak hasznára váltak. *(Élénk tetszés és éljenzés a jobboldalon.)*

De látok egy másik kuriát, a hol azok a testvérek büszkék arra, hogy ők független emberek, mert ők nem dolgoznak, büszkék arra, hogy ők soha semmiféle keresethez nem nyúltak, csak az ősi vagyonból éltek. És lassanként az a kuria düledezővé lesz és nincs kegyeletes kéz, a mely őseiknek arczképét új fényre, új virágzásra emelje. *(Élénk tetszés és helyeslés a jobboldalon.)*

Hát én azt kivánom, t. ház, hogy az első kép váljék valóra. Én azt kivánom, hogy az a magyar középosztály erősödjék új elemekkel, és teljék meg új eszmékkel, hogy az a magyar középosztály vezesse czentúl is ennek az országnak ügyeit, mert csak az a középosztály az, a mely képes egy egységes nagy nemzeti testet alkotni, a mely az ő lombjaival és koronáival fel tud szállni a legmagasabb tetőkre, és viszont gyökereivel le tud nyúlni a földnek legmélyébe. *(Tetszés és helyeslés jobbfelől.)* Nekünk egy ilyen egységes magyar társadalomra van szükségünk, mert hiszen a haladó időnek árja, t. uraim, mindig nagyobb és nagyobb feladatokat mér reánk ezen a helyen, a hol ma állunk. Akkor, a midőn azt látjuk, hogy a szomszéd Ausztriában lassanként nincsen politikai név, a melynek ragyogása volna, nincsen többé politikai intézmény, nincsen politikai gondolat, a mely visszhangra talál, a midőn félnünk kell ujabb és nehezebb komplikációktól, a melyek nehezebb feladatokat tárnak elénk, akkor azt hiszem, nem szabad még arról sem megfeledkeznünk, hogy az az osztrák példa abban a tekintetben is kell, hogy gondolkozásra ösztönözzön bennünket, hogy tudniillik ne kövessük azokat az útakat és módokat, a melyek odavezettek, a hol ők ma vannak, *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* hogy ne vezettessük magunkat sem személyes, sem osztálygyülölet által, *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* hanem keressük az igazságot a magyar parlament méltóságának megfelelőleg *(Helyeslés jobbfelől.)* nyilt vitában, komoly, férfias módon. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon. Helyeslés és tetszés jobbfelől.)* A költségvetést elfogadom. *(Élénk tetszés, helyeslés és éljenzés. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Tóth János jegyző: Gróf Benyovszky Sándor!

Gr. Benyovszky Sándor: T. képviselőház! Őszinte elismerésemet fejezem ki a t. kereskedelmi miniszter úrnak ama buzgalmáért, a melyet a hazai ipar fejlesztése és támogatása körül kifejt. Azonban, t. ház, hazai gyáraink és hazai iparosaink sanyarú helyzetén csakis az önálló külön vámterület van hivatva segíteni. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Mert, t. ház, hazai kezdetleges gyáraink és különösen kisiparosaink a fejlett osztrák gyáriparral szemben a versenyt nem birhatják meg. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hiszen, t. ház, tudjuk azt, hogy az osztrák gyárak, a melyek különösen az utóbbi évtizedekben gombamódra keletkeztek, nagy üzleti tőkével, olcsó hitellel birnak, és így ezek már az anyagot is első kézből, nagyban és sokkal olcsóbban szerezhetik be, mint a mi kezdetleges gyáraink és pláne szegény kisiparosaink. Tehát e tekintetben is előnyben vannak. A mi pedig másodszor az anyag feldolgozását illeti, a nagy osztrák gyárak kittinő gépeik segélyével sokkal rövidebb idő alatt állíthatják elő készítményeiket, mint kisiparosaink kezük munkájával, vagy legfeljebb kezdetleges gépeik segélyével. Ha tehát már az anyag az osztrák nagygyáraknak kevesebbe kerül és kevesebbe kerül a feldolgozása, mi ennek a következménye? A következménye az, hogy természetesen sokkal olcsóbban adhatják czikkeiket, mint adhatják a mi, különben szolid munkákat végző, kisiparosaink. És kik Magyarországon az iparczikkek vevői? Elsősorban a mezőgazdák. Hiszen Magyarország népességének 75%-a mezőgazdasággal foglalkozik. Azt pedig tudjuk, hogy mezőgazdaságunk súlyos

Digitized by Google

válságban szenved. A mezőgazdának bizony pénze nincsen, vagy csak nagyon kevés van. Bevásárlásokat is csak ritkán eszközöl, és csak akkor, mikor már arra okvetlenül szüksége van, de akkor sem néz az iparczikkek minőségére, hanem csupán olcsóságára. Az osztrák gyárak, mint előbb kifejtettem, olcsóbban árúlhatják iparczikkeiket, mint a mi iparosaink. Azokat részesítik tehát előnyben és azért annak a szép akcziónak, melyet a miniszter úr a hazai ipar pártolása körül kifejt, eredménye csak akkor lesz, ha mezőgazdáink helyzete gyökeresen és alaposan meg lesz javítva. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Felhivom még a t. miniszter úr szives figyelmét egy körülményre. *(Halljuk! Halljuk!)* Az osztrák gyárosok már is neszét vették ama üdvös mozgalomnak, mely hazánkban keletkezőfélben van, iparunk pártolása terén, és kereskedőik és vigéczeik által máris benyargaltatják az országot, és az ő rossz, selejtes iparczikkeiket honi, hazai ipar czimén, sokkal drágábban adják el, mint adták ennek előtte. Erre a körülményre is felhivom a t. miniszter úr szives figyelmét. *(Helyeslés.)*

Mielőtt azonban rövid felszólalásomat befejezném, még egy igen fontos körülményre vagyok bátor az igen tisztelt miniszter úr figyelmét felhívni. *(Halljuk!)* Ez pedig a hadsereg felszerelésének a kérdése. *(Helyeslés.)* Mindnyájan tudjuk, mily súlyosan nehezedik az országra az óriási hadügyi budget; tudjuk, hogy hadi kiadásaink 1867 óta 60%-al emelkedtek. Igaz, nemcsak nekünk vannak nagy hadügyi kiadásaink, hanem Európa minden országának, sőt vannak országok, hol a hadügyi budget aránylag még sokkal nagyobb, mint nálunk. Ámde azért azokra az országokra távolról sem olyan terhesek azok, mint ránk. Ennek oka az, hogy más országban a hadügyi kiadás nem inproduktiv, de nálunk inproduktiv. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mert a mi a hadsereg felszerelését illeti, az, legalább a mint én tudom, nem hazai gyáraink, hazai iparosaink, hanem osztrák gyárak és osztrák iparosok által történik. Igy tehát az az óriási összeg, a mibe a közös hadsereg felszerelése kerül, évről-évre kimegy az országból. *(Úgy van! Úgy van!)* Nagyon felhívom erre a t. kormány figyelmét, igyekezzék kieszközölni, — ezt kivánja a méltányosság, — hogy legalább is a közös hadsereg magyarországi részének felszerelése hazai gyáraink és hazai iparosaink által történjék. *(Helyeslés.)* Úgy hiszem, ez ellen senkinek sem lehet kifogása. Ez jogos és méltányos. És, ha a t. kormány ezt eléri, akkor az a rengeteg összeg, mely évenként ezen a czímen kimegy az országból, benn fog maradni az országban, és akkor szegény iparosaink, kik munka, kereset nélkül vannak, munkához, keresethez jutnak, és ez hazai gyári iparunknak is nagy hasznára fog válni.

Ezt vagyok bátor a t. kormány becses figyelmébe ajánlani. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Molnár Antal jegyző: Báró Fiáth Miklós!

B. Fiáth Miklós: T. ház! T. képviselőtársam, Mezőssy Béla múlt hó 26-án tartott beszédében megtámadja a kormányt és megtámadja a többséget azért, hogy a sok millióra rúgó budgetben csak épen 90.000 korona van fölvéve oly czélokra, a melyek az ország összes felmerülhető elemi csapásai, a momentán segélyre szoruló szükségletek folytán állanak elő. Azután így folytatja *(olvassa:)* »De igenis, egy téren bőkezű ez a belügyi költségvetés, és itt világlik ki a magyar állam speciális politikája; itt az a gyógyszer, a melylyel ezt a kérdést megoldani képzelik. Mentől több csendőr-rendőr és mentől több tolonczkocsi. Ez indokolja talán azt, hogy e czimen újból egy fél millió koronával többet irányoz elő a költségvetés, mint a mennyit a ház a múlt évben megszavazott. Mit jelent ez? Azt, hogy a kormány a szocziális kérdés megoldásánál ma is azt az antidiluviális fölfogást osztja és annak megvalósítására tör, hogy ennek ellensúlyozására legbiztosabb fegyver: az állam hatalom nyomása az üldözött egyessel szemben.«

Hogy ez nem a mostani kormány felfogása s hogy nem a többség felfogása, azt nagyon mélyen megmagyaráznom, azt hiszem, nem kell. De hisz a mostani kormány nem szorult arra, hogy megvédjük, azt hiszem, meggyőződhettünk arról, hogy minden egyes kérdésben, úgy a miniszterelnök úr, mint minisztertársai meg tudják önmagukat védelmezni. És nem is azért szólalok fel, hogy megvédjem őket ezen ház előtt, hanem azért, mert véleményem szerint most, a mikor az iparfejlesztést nemcsak akarjuk, hanem valósággal kézbe veszszük és keresztül is viszszük, okvetlenül szükséges, hogy a munkás és munkaadó közötti jogviszonyt rendezzük, hogy mielőtt a nagy akczió megkezdődik, megmondhassuk úgy a munkaadónak, a gyáriparosnak, a ki tőkéjével jő be az országba, mint pedig a munkásnak, a ki dolgozik, hogy Magyarországon megvan a jogbiztonság, a mely a szegény embert, a munkást, a gazdag ember túlkapásai ellen megvédi, és másfelől módot nyújt arra, hogy a munkaadó befektetett tőkéje biztosíttassék. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Nem akarok theóriákkal foglalkozni, nem akarok szocziális utópiákat felhozni, hisz azokat mindenki olvashatja az illető szaklapokban, csak néhány oly kérdésről akarok szólani, a melyeknek a megoldása az én véleményem szerint aktuális és a nemzet érdekében fekszik. Négy kérdést vetek fel. Szólani fogok a munkásviszonyokról és ezzel kapcsolatosan a nagyipar és a kisipar

Digitized by Google

mai helyzetéről; *(Halljuk! Halljuk!)* szólani fogok másodszor azon törekvésekről, a melyekkel a munkásoknál találkozunk, hogy saját helyzetüket javítsák, és azon eszközökről, a melyeket törekvésük megvalósításánál használnak; fogok szólani azon humanitárius intézkedésekről és intézményekről, a melyeket nemcsak a munkás, hanem a munkaadó is jogosan követel és a melyektől hozzájárulását a kormány és az állam meg nem tagadhatja; szólani fogok végtére egy kényes kérdésről, tudniillik azon jogról, a melyet a munkásnép magának formál, hogy szintén birjon polgári jogokkal és szintén élhessen szavazati jogával. *(Halljuk! Halljuk!)*

T. ház! Deczember elején dolgom volt a belügyminisztériumnál: egy jó barátom számára útlevelet kértem. Átküldtek az igazgatóhoz, az elrendezte az ügyemet, és mikor átadja nekem az útlevelet, feltünt, hogy annak száma 74.468 volt. A mint talán a t. ház tudja, régi idő óta meglehetősen szeretek foglalkozni a statisztikával. Nekem ez a nagy szám nagyon feltünt, és megkérdeztem az igazgatótól, mily arányban áll az ezidei szám a tavalyi és a két év előttihez, s erre azt a szomorú felvilágosítást nyertem, hogy az idén — azaz 1899-ben — deczember 8-áig, már 25.000 útlevéllel több adatott ki, mint 1897-ben. Megkérdezvén azután, hogy ezen útlevelek kiknek a részére lettek kiállítva, azt válaszolta, hogy az ő feljegyzéseik szerint ez mind kivándorlóknak szól, részint Amerikába, részint Olaszországba kivánkozóknak. Azon kérdésemre, hogy mennyire tehetjük a kivándorlók rendes számát, azt felelte, hogy az 15—20.000 közt van. E számhoz tehát hozzávevén a 25.000-et, bátran mondhatjuk, hogy 1899-ben 40—45.000 útlevél adatott ki. *(Egy hang a szélső baloldalon: Hát a kik útlevél nélkül mennek ki?)*

De ez a szám nem fedezi a kivándorlók számát, mert valamint én is három személyre váltottam egy útlevelet, úgy a kivándorlók útlevele is sok esetben nem egy, hanem több személyre szól.

Rakovszky István: A statisztikai hivatal csak 20.000-et tüntet fel!

B. Fiáth Miklós: Bocsánatot kérek, néhány nap előtt megjelent több ujságban — talán csak kikerülte t. képviselőtársam figyelmét, — hogy ezen adatokat megerősíti a statisztikai hivatal. Sőt tovább megyek, kimutatja azt, hogy nem 74.600, hanem az év végéig 76.000 s néhány száz útlevél adatott ki, úgy, hogy az idei kivándorlás rengeteg nagynak nevezhető.

Nem akarom az angol és amerikai statisztikusokat követni, a kik egy bizonyos összegben állapítják meg azt a veszteséget, a mely például Magyarországot az által éri, hogy egy munkaképes tagja kivándorol; Giffen-nek és az amerikai statisztikának számai miránk nézve nem lehetnek mérvadók, de vegyük csak tekintetbe azt a körülményt, hogy legalább is 200 forintot meg kell egy munkaképes embernek évente szereznie, hogy magát és családját fentarthassa; e számítás alapján a Magyarországot e kivándorlás által érő veszteség évente 10 milliót tesz ki. A kincstárra nézve ezen veszteség a fogyasztási és másféle adók szempontjából, legalább egy millió forintot tesz.

Az elmúlt évben körülbelül 70.000 ember vándorolt ki Magyarországból, de ezenkivül mekkora azoknak a száma, a kik kénytelenek voltak itt maradni és itt nem kaptak munkát! Nem titok ez, uraim; a ki a fővárosban él, igen jól tudja, hogy a mai napon is 20—25.000-nyi munkanélküli ember van a fővárosban. Hogy mennyi van a vidéken, azt nehéz statisztikailag kimutatni. De nemcsak az a 20—25.000 ember sínylik munkahiányt; ezekhez számítandók még azok is, a kik igenis kapnak ugyan munkát, de minthogy igen kevés gyár van most Budapesten, a mely teljes erővel dolgozik, nincsenek egész nap elfoglalva, hanem csak fél vagy háromnegyed napig. Hogy mi ennek a következménye, t. ház, azt csak az mondhatja meg, a ki ezen munkásokkal foglalkozik, a kinek a munkásokkal van dolga. Az első időben megtakarított pénzecskéjéből tengeti életét a munkás; garas garas után fogy, azután jön a zálogház. A zálogczédulákból él, de hogy mikor válthatja vissza azokat a tárgyakat, arra nem is gondol. A zálogházak kamatja olyan magas, hogy a mellett, hogy alig kap valamit holmija után, a kiváltásra nem is gondolhat. Ez így van, ezen, fájdalom, segíteni nem fogunk.

Engedjék meg, uraim, hogy itt egy tisztán szocziálpolitikai kérdésre reflektáljak, a mely szoros kapcsolatban áll a munkahiánynyal. A kérdés az, hogy van-e joga a munkásnak követelni az államtól, hogy neki munkát biztosítson? *(Halljuk! Halljuk!)* Ily ridegen felállítva a kérdést, a felelet az, hogy nem, mert hova vezetne ez az elv, az államnak ez a kötelezettsége? Ezzel köteleznénk az államot, hogy az államszocializmus terére lépjen. Az állam mást nem igen tehetne, mint hogy az egyes gyárakat kisajátítaná, mert nincsen jogában követelni a gyárostól, hogy azt a bizonyos munkást fogadja fel, a kit az állam reá oktroyál. Kénytelen volna tehát kisajátítani a gyárakat, nagy gyáripart teremteni magának. Ez azonban nem volna elegendő a munkások ellátására. Daczára annak, hogy ezáltal a tulajdonjogba igen mélyen nyúlna bele, még sem volna a munkásoknak elég munkájuk. Át kellene lépni az államnak a földmívelés terére is. Ez volna a legridegebb állami szocializmus.

De van a munkásoknak egy joga és ezt el

Digitized by Google

fogja ismerni mindenki. Minden munkásnak, minden hazafinak az a kötelessége, hogy a munkás népnek munkát biztosíthasson, és ezért üdvözlöm a t. kereskedelemügyi miniszter urat, a ki olyan határozottan és olyan erélyesen hangoztatta azt, hogy ő Magyarországon ipart akar teremteni, ha lehet Ausztriával együtt, ha nem lehet, máskép; de hogy erre pénzt kell szerezni okvetlenül, az bizonyos. Szabad legyen erre vonatkozólag idéznem a német költő mondását: »Du sprichst ein grosses Wort gelassen aus.«

Minthogy azonban olyan férfiú mondta, a ki teljes bizalmunkat birja, a kiről meg vagyunk győződve, hogy a mit mondott, azt meg is fogja tartani, ezt a kijelentését komolyan fogja venni, én meg vagyok győződve, hogy sikerülni is fog neki gyáripart teremteni. Ha lehet Ausztriával egyetértve, ha nem lehet Ausztria ellen is.

Molnár Jenő: Ez már beszéd!

B. Fiáth Miklós: De, minthogy munkahiány van, magától értetődik, hogy nekem kötelességem röviden jelezni a mai gyáripar viszonyait, pangásának, mondhatnám hanyatlásának, okait. Tudjuk, hogy erről nem tehet a miniszter, ő iparkodik segíteni ott, a hol lehet, és az ő erélye az ipar némely ágát már fel is segítette, jóllehet azt szerényen el is hallgatta. Ilyen például az üvegipar, mely talán elsősorban az osztrák verseny által tönkre van téve, *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* de csak részben az osztrák ipar által, részben más hibák folytán is, megmondom őszintén. A t. kereskedelemügyi miniszter úrnak sikerült az ipart felsegíteni azáltal, hogy a közvetítést magára vállalta a magyar vevők és a magyar ipar között, s az üvegipart legalább oly helyzetbe juttatni, hogy meg tudjon élni. Ennek fényes bizonyítéka a salgótarjáni üveggyár, a melynek megrendelései oly számosak, hogy julius végéig el van foglalva.

Egy egyszerű rendszabálylyal is segített a t. miniszter úr az üvegiparon, tudniillik a mértékhitelesítés behozatalával, a melylyel a külföldi konkurrenciát megakasztotta. Egy más intézkedése is van a t. miniszter úrnak, a mely szintén megnehezíti a konkurrenciát, és az előállítást is megdrágítja. De most erről szólni nem akarok, később majd lesz alkalmam és módom erről szólni. De, hogy a t. miniszter úrnak ténykedése már most is hathatósan segített ezen az iparágon, azt tagadni nem lehet.

Az előbb elfelejtettem megmondani, hogy még egy kifogásom van a t. miniszter úr ellen, az tudniillik, hogy ő túlszerény. Ő kezdeményezte tudniillik egy oly intézménynek az életbeléptetését, a melynek jó hatása néhány év múlva észlelhető lesz, tudniillik a munkaközvetítés intézményét.

De térjünk vissza a gyárakra. Nem lehet tagadni, hogy úgy a papir-, mint a malomipar, valamint a vasipar pangásnak indúlt, a gyárak nem képesek a munkásaikat foglalkoztatni, és ennek következtében kénytelenek nekik felmondani. Igy, hogy csak egyet említsek: a Ganz-féle vaggongyár a múlt évben 2300 munkást volt kénytelen elbocsátani, mert nem tudott munkát adni nekik. A gyáripar válságához járúl az építési vállalkozási ipar pangása is, úgy, hogy most, mikor az építkezéseket meg kellene kezdeni, alig van egy-két bejelentés új házépítésre. És nemcsak itt a fővárosban nem kapnak a munkások dolgot, de az egész országban így van ez, és az egész országból idesereglő munkások szaporítják az itteni munkások számát, a kik nem tudnak munkát kapni.

Szólanom kell még, t. ház, a kisiparosok állapotáról. Itt nagyon rövid lehetek. A t. ház tagjai talán vissza fognak emlékezni, hogy több évvel ezelőtt, midőn Baross Gábor volt miniszterhez egy kisiparos küldöttség ment és segélyt kért tőle, hogy megélhessen, Baross Gábor miniszter válaszolt nekik, és ez a válasz nagy felháborodást keltett az egész országban, annak daczára, hogy az igazságos volt. Azt mondta: t. uraim, — nem olvasom fel a beszédet, emlékezetből czitálok, úgy nyilatkozott, hogy — az életben a magasabb szervezet mindig legnagyobb ellensége a gyöngébb szervezetnek. A struggle of life folyamán, a létért való küzdelemben, az erősebb szervezet előbb-utóbb tönkreteszi a gyöngébbet. Az erősebb szervezet itt a gyáripar, a gyöngébb szervezet a kisipar. Itt, uraim, nem kell tovább bizonyítani, de végig kell nézni az ipar terén; akárhová nézzünk, minden országban így történik ez. A nagy ipar fejlődése, egy-egy technikai vívmány, megöli a kisipar azon részét, mely az illető fogyasztási czikkel foglalkozott és 100.000 meg 100.000 ember kenyerét veszti. De, uraim, — mondá Baross Gábor, — nem kell annyira aggódni, mert ha a nemzeti ipar fejlődik, igaz, hogy megöli a kisipart, a nemzeti kisipart, de egyszersmind a kisiparos átváltoztatja munkáját, és szorgalommal dolgozva épúgy, és talán jobban meg tud élni, mint a kisiparos, a ki a nagyipar versenye következtében elvesztette kenyerét.

De itt fősúlyt kell helyezni arra a szóra, hogy nemzeti ipar. Mert mi történik nálunk Magyarországon? Itt is a nagyipar tönkreteszi a kisipart, a nem nemzeti nagyipar, a nemzeti kisipart. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* És ennek következménye, hogy a kisiparos, a ki ide van kötve a lakóhelyhez, nem mehet oda Ausztriába, hogy ott, mint munkás álljon be, itt pedig nem lehet belőle munkás, csak napszámos. Hogy ez így van, fájdalom, bizonyítja az a rendkivül sok panasz, a sok felirat, a sok czikk, mely ezzel a kérdéssel foglalkozik.

Digitized by Google

Hogy mi a nagyipar stagnációjának oka, engedjék meg, hogy igen röviden felemlítsem. Az első ok az a bizonytalanság, a mely még mindig fennáll az Ausztriával való egyezkedés tárgyában. Uraim, nem elég az, hogy nem tudjuk, hogy elfogadják-e az osztrákok az egyességet, de mint Damokles-kard függ felettünk az, hogy hisz az osztrák parlament egyszerűen megtagadhatja azon miniszteri rendelet foganatosítását, mely a 14. §. alapján hozatott meg, és míg ez a kérdés nincs eldöntve, nem is követelhetjük, hogy a külföldi pénzember idejöjjön.

Egy másik igen fontos és igen nagy veszélye az iparnak az a rendkivüli verseny, mely itt a létező ipart is veszélyezteti, fenyegeti, tudniillik az osztrák verseny. Ez ellen csak úgy lehet védekezni, a mint a t. miniszter úr is előadta, hogy az osztrák ipart magát ide áthelyezzük, hogy a mennyire lehetséges, az osztrák gyárosok által itt alapíttatunk gyárakat.

További oka a mostani pangásnak, nem lehet tagadni, abban fekszik, hogy az utolsó évnek termései rosszak voltak; ennek következtében a vevő közönségnek nincs pénze, a vevőközönség nagyon megnézi, hogy mire költ és legjobb akarattal is arra kell törekednie, hogy minél kevesebből jöjjön ki a rossz esztendőben.

Negyedik oka ennek a pangásnak a rossz pénzügyi viszonyok, a melyekről mi alig tehetünk. Itt a külföldi politika játszsza a főszerepet. Míg az angol-bur háború nem ér véget, nem lehet arra gondolnunk, hogy jobb viszonyok álljanak be; és ez reánk annál nagyobb súlylyal nehezedik, mert igen jól tudjuk, hogy nálunk az iparos, a kereskedő, valamint a gazda hitelre szorúlt, most pedig ha meg is kapja a hitelt, az oly drága, hogy benne köszönet nincs.

Egyre vagyok bátor még a t. miniszter úrat figyelmeztetni, s ez az, hogy a vállalkozás és a vasúti ipar megszünése következtében oda jutottunk, hogy kisiparosaink, valamint munkásaink és gyáraink rengeteg veszteséget szenvednek. Vegyük az épitkezési vállalkozást. Ez teljesen szünetel, a házak értéke ennek következtében napról-napra visszafelé megy, a legjobb hypothékák, melyek a házakon vannak, veszítenek jóságukban és a munkás maga sem kap munkát.

Még egy körülményre kell itt figyelmeztetnem a t. miniszter urat, s ez az, hogy a házak ezen értékcsökkenése következtében épen a szegény iparosoknak azon követelése, a mely abból ered, hogy a vállalkozó nem fizetheti készpénzben őket, hanem váltóban, a melyet betáblázttatott a házra, veszendőbe ment, és az a szegény iparos, a kinek két-háromezer forint tőke képezi egész vagyonát, azáltal, hogy a vállalkozónak a spekuláczió nem sikerült, tönkre megy. Kérem a miniszter urat, hogy a mennyire lehet, ezen a vállalkozáson segítsen. Tudom, hogy nem könnyü a segítség, de ha az akarat megvan, a módot is meg fogja találni.

Áttérek már most a második szocziálpolitikai kérdésre, a melyet tárgyalni akartam, tudniillik arra, hogy van-e joga a munkásnak arra törekedni, hogy helyzetét javítsa, mik ezen eszközök, s hogy joga van-e ezen eszközökhöz, vagy nem. Az, hogy akármelyik honpolgár helyzetét javítsa, a saját maga természetétől függ. Joga van, sőt kötelessége is arra törekedni, hogy magát fenntarthassa és hogy családjának exisztenczióját biztosítsa. És épen úgy, a mint akármelyik honpolgárnak ezt nem lehet megtiltani, nem lehet ezt megtiltani a munkásoknak. Sőt ezt az irányt elősegíteni és támogatni kell. Itt két kérdésről akarok beszélni, a sztrájk kérdéséről és a nyolcz órai munkaidőről. A sztrájkról többet és jobban elmondani, mint a mit gondolom most egy másfél esztendeje Tisza István mondott, nem lehet, hogy tudniillik jogi szempontból ez ellen kifogás nem tehető, ha a törvényes formák meg vannak tartva. A munkás és munkaadó közötti viszony magánszerződésben van biztosítva, a melyben benn van a felmondási idő. Ezzel élhet úgy az egyik, mint a másik fél. A sztrájk, igen jól tudjuk, nem áll másból, mint hogy egyszerre sok munkás mondja fel a munkát, vagyis a tömeges munkafelmondásból. Ez ellen védekezni csak úgy lehet, hogy a munkás és munkaadó közötti viszonyt olyképen rendezzük, hogy itt a viszály elejét lehessen venni. Egészen más szempont alá esik az, ha a sztrájknál valaki izgat, ha azt mondja, hogy lépjünk ki, de ne engedjük senkinek, hogy a helyünkre lépjen, vagyis az idegen munkást kizárjuk, és csak magunk akarjuk azt folytatni, hogy jobban legyünk fizetve, de másnak a munkát meg nem engedjük. Ehhez a munkásnak joga nincs. Ott hagyhatja a műhelyt, de hogy megakadályozza a munkást abban, hogy helyére lépjen, erre törvény nem létezik és joga nincs.

A másik igen fontos törekvése, a mi által a munkás a maga helyzetét javítani akarja, abból áll, hogy a munkaidőt megrövidítse. Elég arra hivatkoznom, hogy ép e kérdés az utóbbi időben a bajor parlamentben igen behatóan tárgyaltatott és ott úgy a liberális, mint a klerikális és a szocziálista párt beismerte, hogy némely üzemnél joga van a munkásnak erre törekedni, és különösen a bányaüzemnél az állam támogatni tartozik e törekvést. A kérdés csak az, hogy mely közegek határozták meg, vajjon az üzem olyan-e, hogy ott a munkaidő megrövidítését kötelezőnek kell kimondani. De elvben mindenki egyetért abban, hogy vannak oly üzemek, melyek az egészségre ártalmasak s a hol hosszabb ideig a munkás nem dolgozhatik. Hogy miként ren-

Digitized by Google

dezze e kérdéseket? Elég példánk van erre is: ott van Anglia, Amerika, Németország. Mind e helyeken nemcsak az állam, hanem a társadalom is beleszól a dolgokba s a munkaadó és a munkás közötti differenciákat békéltető bizottságok intézik el.

A harmadik kérdés, a melyet fölvetettem az, joga van-e a munkásnak követelni, hogy bizonyos humanitárius intézkedésekben, melyek javára válnak, az állam is segédkezet nyújtson? Ilyenek a betegsegélyző-pénztárak, melyek nálunk törvény által vannak létesítve s melyekre nézve a kereskedelemügyi miniszter úr már jelezte, hogy reformálni kell őket, mert mint a statisztika mutatja, nagy részük nem felel meg kötelezettségének, minthogy azok az összegek, melyek rendelkezésükre bocsáttatnak, nem elégségesek. Nem akarom felsorolni a munkás-betegsegélyző pénztárak összes bajait. Csak röviden említek nehányat. Első sorban azért kevés a pénz, mert e pénztárak kötelezve vannak, nem ugyan a törvény, de a humanitás által, hogy betegség esetén ne csak a munkást segélyezzék, hanem családját is, tehát nejét, gyermekeit, holott ezektől díjat nem szedhetnek.

A másik ok az, hogy a törvény még nincs oly jól keresztülvive, hogy valaki ne vonhatná ki magát alóla. Alapos információ után mondhatom, hogy az iparosok 40 - 45 százaléka teljesen kivonja magát az alól, hogy munkásai után befizessen a pénztárba; annak daczára, hogy a befizetendő összegnek kétharmadrészét levonta a munkás béréből. Egy harmadik ok az, hogy nagy ügyességgel be tudják magukat csempészni olyanok, kiknek tulajdonképen a munkássegélyző alaphoz joguk nem volna. Egy munkás, aki betegnek érzi magát, beáll egy iparoshoz, beiratkozik tagnak és másnap már betegnek jelentkezik és igénybe veszi a segélyt. Hogy melyek a betegsegélyző pénztárak közül a legbetegebbek, azt meg tudja mondani a t. miniszter úr, hogy beteg a kerületi, nagy beteg az iparhatósági, legbetegebb az üzemi, legegészségesebb még az egyesületi pénztár.

Egy másik követelése a munkásnak az, hogy a gyermek- és női munka tartama meg legyen határozva, hogy védelem nyújtassék a gyenge nőnek és a gyenge gyermeknek, hogy az ő erejét ki ne zsarolhassa a munkaadó. Hogy ez fontos és nehéz kérdés, azt mindenki tudja. Hogy erről már a törvény is intézkedik, azt is tudjuk, de hogy a törvény teljesen és erélyesen végrehajtva nincs, azt is tudjuk. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

Most térek rá azokra a kérdésekre, a melyeknek keresztülvitele Magyarországon meg sem kisértetett, melyekre a t. miniszter úr beszédében utalt, tudniillik a baleset- és munkaképtelenség biztosításának kérdésére. Annak a munkásnak, a ki a gyárban dolgozik, joga van arra, hogy az állam oly intézkedéseket léptessen életbe, hogy ha őt a gyári munka közben baleset éri, ez esetben biztosítás útján legalább oly helyzetbe jusson, hogy tovább tengesse életét s ne legyen kényszerítve házról-házra koldusbottal menni kenyeret kérni. Hogy ez a kérdés nem könnyű, hogy megoldása állami hozzájárulás nélkül nem lehetséges, arról is meg vagyok győződve; de hogy azért, mert nem könnyű s mert pénz nélkül nem viheto keresztül, egyáltalában ne vigyük keresztül, ezt az álláspontot, azt gondolom, senkisem fogadhatja el. Ennek következtében kötelessége az államnak oly intézkedéseket életbe léptetni, a melyek épúgy, mint a betegsegélyző pénztárak, betegség esetén biztosítanák a munkást a balesetek és a munkaképtelenség ellen. Eddig e téren nem történt semmi, de birjuk a miniszter úr igéretét, hogy mihelyt a betegsegélyző pénztárakat reformálja, ezen kérdés megoldásához is hozzáfog.

Most jövök arra a kényes pontra, melyet jeleztem: mennyire van joga a munkásnak követelni azt, hogy ő is részt vehessen a politikai jogokban és szavazati joggal birjon. *(Halljuk! Halljuk!)* Uraim, mindig hallok beszélni a magyar demokracziáról. Megvallom, eddig én magyar demokracziát nem láttam.

Rakovszky István: Én sem!

B. Fiáth Miklós: Én úgy vagyok meggyőződve, hogy széles Európában arisztokratikusabb nép, mint a magyar, alig létezik; itt csak az arisztokracziának mindenféle tagolását látjuk. Van itt a legmagasabb fokú arisztokraczia majorátusokkal, vannak azok a szegény grófok és bárók, a kik nem birnak majorátussal, van zsentri-arisztokraczia, van ipari és pénzügyi arisztokraczia, *(Igaz! Úgy van!)* sőt tovább megyek, van paraszt-arisztokraczia, de demokracziát itt nem látunk. Mi azt mondjuk: mi a népképviselet alapján állunk, a parlament a népből ered. Magyarországnak 18—19 millió lakosa közül alig 800.000 lakos bir szavazati joggal. De ebből nem szabad azt a következtetést vonni, hogy elérkezett volna az ideje annak, hogy mi az általános szavazati jogot hozzuk be. Tudjuk, hogy ez, a mint a miniszterelnök úr magát kifejezte, ugrás volna a sötétbe. Ezt nemzetiségi szempontból követelni nem lehet s a haza érdekében nem is szabad. De ez nem zárja ki, hogy ne állapítsunk meg, épúgy, mint más osztályokban, a munkásokra nézve is egy bizonyos czenzust, a mely megadja nekik a jogot a politikai szavazati jog gyakorlására.

Ha azt hiszik, hogy a munkás nem fizet adót, akkor nagyon csalódnak. Igaz, hogy nem fizet egyenes adót, nincs neki földje, háza, de a

Digitized by Google

fogyasztási adó őt épúgy nyomja, *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* sőt még nagyobb mértékben, mint mást. Hiszen a munkásnak meg van határozva a hely, a hol neki élnie kell; ott élhet csak a gyár közelében, a mely többnyire a nagy városokban, Magyarországon, a fővárosban van. Hogy itt a fogyasztási adó mennyire nyomja a munkást, arról mindenki könnyen meggyőződhetik. Legkisebb számítás szerint az állam a munkás egész keresetének, nyomorúlt 1 forint 50 krajczár, két forintnyi keresményének 25—30 százalékát visszaveszi. Furcsa esetek történtek. Betódúl ide a szegény, rokonszenves tót napszámos, ott dolgozik és építi a házakat, és sokszor előfordúl, hogy az a munkás, a ki téglát hord és csak a téglarakáshoz, de máshoz nem ért, szavazati joggal bir, míg az az intelligens munkás, a ki 10—12 munkásnak dolgát dirigálja, nem szavazhat. Hogy ez a kérdés megfontolandó és megoldandó, azt el fogja ismerni mindenki, és elismerem, hogy nehéz a megoldást megtalálni, de jóakarat mellett lehetséges, és fel kell tételezni a t. miniszterelnök úrban a legteljesebb jóakaratot. Minden egyes fogyasztási adót és minden olyan intézkedést, a mely a fogyasztási czikkek drágulását idézi elő, a petroleum-kartellt, vagy a szeszre, pálinkára, borra kivetett adót, mind megérzi a szegény munkás, mert ezen fogyasztási czikkek nélkül nem tud megélni, hiszen neki, hogy az erős munkát kibirja, jobban kell táplálkoznia és így minden egyes adó az ő táplálkozásának rovására megy.

Uraim, befejezem beszédemet. Sokszor utaztam külföldön és örömmel néztem azon vizi alkotásokat, a melyek arra vannak hivatva, hogy egy vidéket részben megmentsenek az áradástól, részben az alsó vidéket el ne áraszszák vizzel, részben pedig táplálják a vidéket és a sivatag homokból a legszebb réteket varázsolják elő. Ez abból áll, hogy a völgyben folyó pataknak folyását erős gáttal megakadályozzák és ezáltal azt a felesleges vizet, a mely eső és hólé következtében összegyűlik, visszatartják és megakadályozzák, hogy nagyobb esőzések és hóolvadások következtében a viz egyszerre letódúljon a patakból át a folyóba, azt nagyobb mértékben feldagasztja és elöntse a termőföldeket jobbról és balról, de másrészt, mikor beáll a száraz idő, a völgy mentén, a hegy oldalán vezetett csatornák által a vizet oda vezethessék, a hol az üdvös nedv új életet hoz létre és jó termést biztosít.

De mi történnék uraim, ha csak mindig ezt a töltést, a mely a vizet felfogja, emelnék, erősítenék? Az történnék, hogy az a viz mindig nagyobbodnék, mindig erősbbödnék, s akármit tegyünk, akármilyen erős legyen ez a töltés, ez a fal, ezt végtére mégis lerombolja és feldúlja. És akkor az a viz, a mely eddig csak jótékony hatást gyakorolt a földekre, mint egy fékevesztett elem fog jelentkezni és tönkre fogja tenni azokat a terméseket, a melyek oly szép reményekkel kecsegtettek.

Ép ilyen, uraim, a szocziálpolitika kérdése is. A szocziálpolitikai kérdést gáttal, fallal, töltéssel felfogni, felduzzasztani lehet, de akármilyen legyen ez a gát, ez a töltés, előbb-utóbb a szocziálpolitika kérdése keresztültörik, és hogy mi lesz ennek a következménye, azt előre látom.

Ennek következtében annak a mérnöknek példáját kell követni, a ki ezt a vizet, ha fel is gyüjti, de hasznos czélra használja, a ki biztosító csatornákkal levezeti ezt a vizet, felhasználja annak erejét, a nélkül, hogy a vidéket ez által veszélyeztetné.

Ezt ajánlom a t. miniszter úr figyelmébe, és kijelentem, hogy örömmel elfogadom az ő költségvetését. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést folytatjuk.

Molnár Antal jegyző: Bessenyey Ferencz!

Bessenyey Ferencz: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Azon tartalom és külforma tekintetében is kiváló, mondhatnám mesteri szónoklat után, a melylyel a t. ház figyelmét Láng Lajos t. képviselőtársam lekötötte, a legnagyobb vakmerőség lenne tőlem a kereskedelmi tárcza összes tárgyait felölelő beszédet tartani. *(Halljuk! Halljuk!)* Ezért engedje meg a t. ház, hogy csupán csak egy kérdéssel, a hajózással kapcsolatos csatornakérdéssel foglalkozzam. *(Halljuk! Halljuk!)* Foglalkozom pedig ezzel különösen azért, mert én minden oly tárgy iránt, a mely Magyarországot és ebben az én szűkebb hazámat, Délmagyarországot érdekli, a legőszintébb odaadással viseltetem. *(Halljuk! Halljuk!)*

T. ház! Csak az elmúlt napokban tisztelgett Dél-Magyarország törvényhatóságainak és iparkamarájának egy nagy küldöttsége a kormány mélyen tisztelt elnökénél, továbbá a földmívelésügyi, kereskedelemügyi és pénzügyminister uraknál, azon okból, hogy a Béga-csatornának, mint Délmagyarország ipari, kreskedelmi és közgazdasági érdekeire oly kiváló fontossággal biró vizi útnak, hajózhatóvá tétele, illetőleg rendezése iránt kérvényezzen és annak mielőbbi kivitelét sürgesse.

Általában nem lehet csodálkozni azon, ha a rövidebb és olcsóbb utaknak mielőbbi kiépítését ma a közvélemény annál inkább sürgeti, minél inkább látja és tapasztalja azt, hogy más országok lázas sietséggel igyekeznek létrehozni mind-

Digitized by Google

azokat az eszközöket, melyek a közélet, ipar, kereskedelem és a közgazdaság fejlődése érdekében szükségesek. Ennélfogva még kevésbbé lehet csodálkozni azon, hogy ezen eszközök kiépítését egy oly nagy vidék sürgeti, mely távol van a központtól, távol a fogyasztóktól, és a nyerstermékeket feldolgozó helyektől elszigetelten áll, a mely óriási adóterhek mellett még a szállítás drágasága miatt is van sújtva, és a mely a benne levő erőket és képességeket épen ezen okoknál fogva sem nem fejlesztheti, sem nem tökéletesbbítheti olyan mértékben, mint a hogy azt szerencsésebb viszonyok között tehetné.

T. ház! A délvidék talajának őserejében, erdőségeiben és hegyeiben rejlő kincseket az az ország érdekében teljesen csak úgy lehet hasznosítani és kihasználni, ha olcsó és rövidebb viziútat építünk ki, nemcsak azért, hogy azon a nyerstermékek a fogyasztó és feldolgozó helyekhez közelebb vitessenek, hanem hogy általa a mezőgazdaság a művelt államoknak magasabb színvonalára emeltessék, hogy létesítője legyen a gyári és egyéb iparágaknak, hogy forrása legyen a kisiparos megélhetésének és a kisipar fejlesztésének, hogy kihasználtassék a lecsapolás érdekében és különösen, hogy öntözésre használtassék, mint azt előttem nagyobb szakértelemmel és több képességgel néhány nappal ezelőtt Kovács Pál, a tegnapi napon pedig gróf Zichy Jenő t. képviselőtársaim kifejtették.

Én csak a legnagyobb örömmel és elismeréssel adózom a t. kereskedelemügyi miniszter úrnak, a ki expozéjában a többi tárgyak között felemlítette a Tiszát a Dunával összekötő hajózható csatornát is, és azon igéretet tette, hogy csatornák létesítése által igyekezik majd Magyarország közlekedési érdekein könnyíteni.

T. ház! A Tiszát a Dunával összekötő csatorna kérdése és eszméje nem új, mert foglalkozott ezzel már Mátyás király, foglalkozott vele III. Károly és az 1723-ik évi országgyűlés CXXII. törvényczikke elrendelte, és meghagyta a helytartótanácsnak, hogy készítsen terveket csatornákról és útakról, a melyek az ország közlekedésének és szállításának főakadályain segítsenek. Foglalkozott később ezzel 1774-ben, majd 1786-ban is az országgyűlés és az 1790-iki országgyűlésen már el is készíttettek a tervek és a költségvetés. 1805-ben Vedres nevű szegedi mérnök, 1829-ben Beszédes József, egyik dísze a magyar mérnöki karnak, majd 1836-ban a legnagyobb magyar mérnök, Vásárhelyi Pál foglalkozott ezzel a kérdéssel és az 1840-iki országgyűlés . . .

Gr. Zichy Jenő: Vécsey Miklós!

Bessenyei Ferencz: . . . a 38-ik törvényczikkben intézkedik az iránt, hogy a Beszédesféle tervek elfogadtassanak és létesíttessenek. Báró Vécsey Miklós alatt, a mint méltóztatott gróf Zichy Jenőnek felemlíteni, alakúlt is egy konzorczium, azonban a kivitel magakadt a költségek nagysága miatt. Azután az 1867 : XIII. törvényczikk is foglalkozott ezzel a kérdéssel. 1868-ban gróf Zichy Jenő, a hazánk minden ügye és érdeke iránt meleg érzékkel biró főúr *(Hosszas éljenzés.)* készített egy ily csatornahálózati tervezetet, a mint azt tegnapi beszédében hosszasabban ki is emelte, és ezáltal, hogy ezen terveket a kereskedelmügyi úrnak felajánlotta, áldozatkészségének, hazafiasságának csak egy új jelét adta. Ugyanabban az időben az 1868-iki évben, maga a kormány is készíttetett alternativ csatornaterveket. Azt láthatta tehát a t. ház, hogy ezzel a kérdéssel századok óta foglalkozott Magyarország, hogy ez a kérdés nem új és hogy egyáltalában nem inczidentaliter vettetett fel. De ha azok az idők és szomorú viszonyok következtében nem is létesülhetett ez a csatorna, a mely nemzedékről nemzedékre mindig legnagyobb fontosságúnak ismertetett el, mégis azt hiszem, hogy a mi Pató Pál-féle természetünk és a magyar nembánomság, meg talán a Lloyd, nagy mértékben hozzájárúltak ahhoz, hogy most, az úrnak 1900. esztendejében épen olyan stádiumban van ennek a csatornának a kérdése, mint a milyenben volt megboldogúlt és boldog emlékű Mátyás királyunk idejében. *(Derültség.)*

1894-ben, báró Nikolics Feodor nagybirtokos és Koltor László magánmérnök kértek és nyertek előmunkálati engedélyt a Tiszát a Dunával összekötő csatornatervezetek elkészítésére. Én laikus vagyok és e terveket megbirálni nem tudom, de hivatkozom egy szakférfiúra, Gonda Bélára, a kereskedelmi minisztérium osztálytanácsosára, a ki a »Magyar hajózás« czímű munkájában a tervezetekről a következőket irja *(olvassa)*:

»Báró Nikolich Feodor és Koltor a Duna-Tisza-csatornát akként tervezi, hogy Budapesttől Dömsödig a soroksári Dunaág szolgáljon hajóút gyanánt, Dömsödnél elzárja a soroksári ágat s ezáltal felduzzasztja a vizszint annyira, hogy az innen kiágazó mesterséges csatorna az egész vizválasztón át egyszintben legyen vezethető és a vizválasztó elhagyásával, zsilipek segélyével lépcsőzetesen szálljon le egyfelől Csongrádnál, a mintegy 19 méterrel, másfelől egy elágazással Szegednél, a mintegy 22 méterrel alacsonyabb Tiszához.

A Duna-Tisza-csatorna — ezen kettős vonalozás mellett — teljesen megfelel azon követelményeknek, a melyek forgalmi szempontból ezen vizi úthoz fűzendők, mivel Budapestet a Tiszának két oly góczpontjával kötik össze, mely egyrészt Csongrádnál a felső Tisza és a Körös

Digitized by Google

folyók, másrészt Szegednél az alsó Tisza és a Maros vidékével hozza a legegyenesebb s ezáltal a legolcsóbb összeköttetésbe.

A csatorna tehát az ország egy igen nagy-kiterjedésü és gazdag termelő vidékének lenne legtermészetesebb és legrövidebb forgalmi útja, s ezt a vidéket a tömeges szállítás tekintetében a legrövidebb és legolcsóbb összeköttetésbe hozná az ország fővárosával.

Hozzáveendő azonban ehhez még az is, hogy a míg most vizi úton a szállítás a jelzett viszonylatokban 8—10 napig eltart, a csatornán nem fog többet igénybe venni két napnál, úgy, hogy a nagytömegü szállításra nézve, a csatorna még a vasútnál is jelentékenyen gyorsabb lesz.

Még kedvezőbbek lesznek a viszonylagos díjtételek a felső Tiszán, a Körös és Maros mentén fekvő állomásokra nézve, a melyek ma kizárólag a vasúti szállításra vannak utalva.

A csatorna tehát egy igen nagy oly vidéket is forgalmi körébe fogna vonni, a mely most a vizi szállítás körén egészen kivül esik. S ebben rejlik a csatornának másik nagy forgalmi jelentősége.

Végül csak rövideu kivánok utalni arra, hogy a csatorna a legintenzivebb táplálója s úgyszólván kiegészítője lenne a Budapesten létesítendő kereskedelmi kikötőnek, s egyik jelentékeny tényezője a székes főváros kereskedelmi és ipari fellendülésének.«

A vizszállítási távolság különbözete lenne: Szolnok-Budapestnél a mostani 790 kilométer helyett 250; Csongrád-Budapestnél a mostani 539 helyett 170; Szeged-Budapestnél a mostani 452 helyett, pedig 185-re szállana alá.

Bár laikus vagyok, mégis abban a véleményben voltam, — és ez gróf Zichy Jenő képviselőtársamnak beszéde és Gonda Béla ezen munkájának olvasása után meggyőződéssé érlelődött bennem, — hogy a budapest-szegedi, vagyis a Tiszát a Dunával összekötő csatorna, hogyha fel is szívhatja egy nagy és messze vidék termékeinek és terményeinek forgalmát, mégis csak akkor felelhet meg valódi hivatásának és a hozzáfüzött reményeket csak akkor valósíthatja meg, hogyha ezen vonal Szegedtől Temesvárig meghosszabbíttatik, vagyis ha a délvidéket is magához öleli. És ez nem ábránd, mert eltekintve attól, hogy Szegedtől Temesvárig a talaj- és a vizviszonyok sokkal kedvezőbbek, és hogy ennélfogva tetemesen olcsóbb lenne a csatorna létesítése, bátor vagyok megemlíteni, hogy a Bega-csatornának, a melyen a hajózás ma legprimitivebb stádiumában van, és a melynek épen hajózhatóvátétele iránt kérvényezett kormányunknál egy küldöttség, így is évenként 200.000 tonnányi, vagyis kétmillió métermázsára menő forgalma van, és ha a kérdéses csatorna kiépittetnék, úgy az bizonyosan e forgalom négy-ötszörösét eredményezné. Ez a csatorna Temesmegye egy jelentékeny részének érintésével, Magyarország leggazdagabb vármegyéjét, Torontál szelné át derékban, mintegy 90—100 kilométer hosszban, és pedig oly vidékeken, a melyeknek terményei ma a vizi szállítás előnyében nem részesülnek. A csatorna a bel- és fakadó vizek levezetése és kiszárítása által óriás területeket tenne termőképesekké, és öntözés által egy új irányt adhatna gazdaságunknak, jelesül, a Bánátban már kipróbált rizs-, kender- és lentermelést, azonkivül a makktermelést is meghonosítanók, a mely árukért most milliók vándorolnak ki a külföldre. De csak ez úton válik lehetségessé az is, hogy a fa, kő, vasérez, szén és egyéb anyagok, a melyekkel Krassó-Szörény vármegyének hegyei telve vannak s a melyek ma csak kis részben vannak feltárva, rövidebb útat nyernének a központ felé, a mely annyival könnyebb volna, minthogy Temesvárig a Bega fahsztató csatornán lejöhetnének ezen árúk s megtalálhatnák az olcsóbb és rövidebb irányt a Bega csatornán keresztül. Csak ez úton tehetnők életképessé kisiparunkat, mert kétségtelen, hogyha kisiparunk olcsóbb anyagokkal lesz ellátva, olcsóbban is állíthatja elő termékeit és a fogyasztó közönségnek is jutányosabban állnak ezek rendelkezésére, és a manapság drága épitő és faanyag szintén olcsóbbá tétetvén, ez úton nemcsak az épitési kedvnek, hanem a jobb izlésnek is tért nyitnánk. Ámde mindehhez gondoskodnunk kell a vasutaknál olcsóbb és a mostani viziútaknál rövidebb utakról. Gondoskodnunk kell pedig, a mint igen bölcsen és nagy elmeéllel mondta Széll Kálmán kormányelnökünk a néla járt délvidéki küldöttségnek, hogy a vidéki városokat harmónikusan fejleszszük a fővárossal, és hogy a vidéket mint hatalmas erőtényezőt be kell illeszteni abba a nagy keretbe, a melyben az államhatalom a nemzeti cziviliza-tórius és gazdasági irányokat konstruálta.

Megérdemli az a Délmagyarország, hogy gondoskodjunk róla, mert hisz adóval a legjobban van megterhelve, és óriási összegeket fizet évenkint szabályozási költségekre és a nagy távolságok miatt, s a viteldíjak drágasága következtében terményeit olcsóbban kénytelen eladni, a minek folytán jövedelme csökken. Nem keveset tesz ki a termelőnek, a tulajdonosnak, a bérlőnek költségvetésében és finanoziájában, hogyha 1 korona 80 fillérrel, vagy két koronával olcsóbban kénytelen eladni a terményét, mint a hogy a központhoz közelebb fekvő birtokosok eladják terményeiket. Ez csak nyolcz métermázsát véve fel holdanként, 16 korona. A legjobb esetben ez 12 korona 80 fillér különbséget tesz ki, a mely, — méltóztassanak csak tekintetbe venni, — egy holdnál tetemes nagy összeg, a melylyel az

Digitized by Google

illető nagyobb invesztíciókat tehetne. Igaz, hogy a mostani vizi utaknál csak egy korona, illetőleg egy korona 10 fillérre megy a viteldíj, ámde a kisbirtokos *(Halljuk! Halljuk!)* eladja a gabonáját azon az áron, a melyhez hozzászámíttatott a vasutakon való szállítás sokkal magasabb díjtétele. Már most milyen előny volna ez a csatorna úgy a nagy, mint a kisiparosokra. Nézetem szerint csak ez az út vezethet arra, hogy gyárak és ipartelepek létesüljenek, mert mennyivel könnyebben és olcsóbban létesülnek ezek a gyártelepek, hogyha a hajózásra felhasználandó villamosság olcsó átvezetés mellett jut birtokába azoknak a gyáraknak. Méltóztassék csak azt elképzelni, hogyha annak a vállalkozónak nem kell magas kéményekbe, kazánokba, és óriási gépekbe fektetni a tőkéjét, milyen nagy előny és nyereség ez reá nézve, mert azok a százezrekre menő költségek, melyeket ezen építkezések és gépek beszerzése felemészt, üzemi és forgalmi tőkekép fennmaradnának a vállalat fejlesztésére. Hol van már most az az óriási előny és haszon, a mely az államra hárul? A földmíves, a birtokos azáltal, hogy terményét olcsóbban és előnyösebben állíthatja elő, az állam iránti kötelezettségének is könnyebben felelhet meg, földjét sokkal intenzivebben, sokkal okszerűbben kezelheti, gépekhez, trágyákhoz olcsóbban jut és így elő fog állani a közjólét, a mely leginkább vezet a közmegelégedésre, a mely viszont a legbiztosabb alapja az állami és társadalmi jogrendnek. De csak ezen az úton, csak ezen az úton érhető el a lecsapolás és a kiszárítás, és ha termékenyekké tétethetnek oly területek, a melyek eddig az államnak vagy a köznek semminemű előnyére nem szolgáltak, mezőgazdaságunk csak úgy lesz kiemelve egyoldalúságából, hogyha ott gyáripar és egyéb iparok létesíttethetnek. És legyen mellékesen megérintve, hogy azon óriási területek, a melyek most mértföldszámra hevernek kiaknázatlanúl, sivárságban, a Duna és a Tisza között, csatornázás folytán szőlőkertekké és más termőföldekké válván át, először a munkát fokozhatnák vele, másodszor az állam jövedelmét is szaporíthatnák általa. Mert ne méltóztassék azt mondani, hogy ez ábránd. Mert ha méltóztatnak elmenni a Duna és Tisza közti területekre, nemcsak a régi vasutak mentén levő területekre, hanem azon területekre is, a melyeket újabb vasutak szelnek át, mindenütt óriási fellendülését láthatják a gyümölcs és szőlőkulturának, a mi még jobban fogna fokoztatni akkor, ha csatornák létesíttetnének ott. Mert a vasutak mentén, az állomások egymástól távol esvén, a felrakodás és elszállítás sokkal nagyobb költséggel jár, s mindez végtelenül csekélyre száll alá a csatornázás által. De a csatornázás folytán azon vizmentes használhatatlan területek, — mint ezt gróf Zichy Jenő t. képviselő úr is mondta, — telepítésre is alkalmasakká válnak, és azért az én szerény nézetem szerint ezen az úton oldható meg az alföldi szocializmus kérdése, mely ott ugyis csupán csak földbirtoklás utáni küzdelem alakjában jelentkezik.

Mindezeknek felületes előadásával csak azt kivántam jelezni és beigazolni, hogy mily nagy szükség van az említett csatornázásra. Azért kérem az igen tisztelt kereskedelemügyi miniszter urat, hogy ezen csatornázásra figyelmét kiterjeszteni méltóztassék. És midőn ezen kérésemet előadom, bátor vagyok egyidejűleg arra is kérni a t. miniszter urat, hogy a mennyiben méltóztatik programmjába felvenni a csatorna kérdését, ugyanazon méretek mellett méltóztassék azt eszközöltetni, mint a mely méreteket használt Koltor László mérnök a dunai csatornatervnél, tudniillik nagyobb méreteket, mint a mely méretek mellett a csatorna felveheti a nagyobb uszályhajókat, melyek a Dunán és a Tiszán használatban vannak, a mi által az isméti átrakodás szüksége elesnék, a melylyel idő- és költségveszteség van összekötve, mint ez a Ferencz-csatornánál tapasztalható. Másodszor, hogy a két végpontnak vizállási különbsége, mint vizesés, vizerő, illetve villamossági erőre való átváltoztatásra használtassék fel, mint természetadta olcsó vizerő úgy a csatorna szükségleteire, mint gazdasági és ipari czélokra, belvizek levezetésére és főkép öntözésre.

Bátor vagyok jelezni, hogy a mily nagy örömömre szolgált nekem és azt hiszem az országnak is, a t. kereskedelemügyi miniszter úrnak kijelentése, hogy ezen csatornakérdéssel nemcsak komolyan, mint a hogy a stereotip hivatalos stilus szokta jelezni, hanem behatóan is foglalkozik; úgy meglehetősen elszomorított expozéjának az a része, a melyben azt jelzi, hogy mindezen tervek a rendelkezésre álló pénzerők szerénysége miatt nem létesíttethetnek vagy nem létesíthetők oly gyorsan, mint azt óhajtja. Hát én arra vagyok bátor kérni a t. kereskedelemügyi miniszter urat, hogy ha rendelkezésre nem állnak azon milliók, a melyekbe kerülni fog e csatorna létesítése, és ha kilátás nincs arra a közel jövőben, hogy ez összegek rendelkezésére álljanak, úgy méltóztassék szabad teret adni, — mint gróf Zichy Jenő t. képviselőtársam tegnap mondotta, — a külföldi tőkének és vállalkozásnak, mert hisz úgy a kormánynak, mint a többi érdekelteknek, a kereskedelemnek, az iparnak és közgazdaságnak érdeke megóvható az államhatalom által, a melynek az ellenőrzésre épúgy, mint a felügyeletre, nemcsak joga, de hatalma is van. De, t. ház, mit ér a nemzetnek az, hogy már Mátyás király, vagy III. Károly foglalkozott e kérdéssel, és hogy foglalkoztak több országgyűlések és helytartó-

Digitized by Google

tanácsok is. Kivánatosabb és jobb lett volna, ha kevesebbet foglalkoztak volna vele és a csatorna már meglenne. *(Derültség a jobboldalon.)* De hogy sem Mátyás, sem Károly alatt, sem az országgyűlésen nem csinálták meg, ez baj, és végtelen veszteség Magyarországra nézve; szerintem azonban, t. ház, még nagyobb baj és még kiszámíthatatlanabb veszteség lenne, ha mi sem létesítenők a csatornát, mert az utókor szemrehányása érne bennünket, még pedig méltán.

Őseinket, királyt, helytartótanácsot, nemzetet lehet védeni a múltban, mert hiszen bel- és külháború miatt, pénzerők, szakférfiak és pénzemberek hiányában, nem létesíthették a csatornát. Nem létesíthették, mert külföldi tőke nem állt rendelkezésre. De minket semmisem fog menteni, mert legfeljebb azt fogják mondani, hogy a XX. század első évében volt törvényhozás, a mely akkor, a mikor minden valamirevaló nemzet a legnagyobb erővel, költséget nem kimélve igyekezett a közjó érdekében levő intézmények létesítésére közrehatni, mikor a gőzerőt felülhaladta a villamerő, a mikor a technika a legmagasabb fokát érte el, a mikor bel- és külföldi tőke állt rendelkezésre, akkor ez a törvényhozás érthetetlen közönynyel odázta el ennek a kérdésnek megoldását, melyet nemzedékről-nemzedékre, évszázadokon át mindenki fontosnak ismert fel, a melyet mint az ipar és kereskedelem és közgazdaság leghatalmasabb tényezőjét, századokon át hirdetett nemzedékről-nemzedékre mindenki, és a melyet minden állam felhasznált, csak egyedül a magyar maradt a tervezgetés stádiumában. És még súlyosabb lesz ez a vád akkor, ha az utókor azt fogja mondani rólunk, hogy ez a nemzet akkor odázta el a nemzeti erő tömörítésének e kétségtelen egyik leghatalmasabb és leghasznosabb ágát és erejét, a mikor drágábbnál drágább palotákat épített könnyelműen, a milyenek építésének luxusát sokkal gazdagabb, sokkal nagyobb nemzetek meg nem engedik maguknak. Óhajtom, hogy az államnak legyen pénze, és ha van pénze, arra kérem a t. minisztert urat, a mire gróf Zichy Jenő kérte, hogy ugyanis minél gyorsabban, minél hamarabb fogjon a munkához; hogyha azonban pénze nincs, akkor méltóztassék szabaddá tenni a teret, méltóztassék átengedni a vállalkozásnak, és ha akad megbizható, becsületes konzorczium, méltóztassék neki átadni, hogy a czélravezető cselekvés érdeme azt a kormányt illesse, a mely politikájának tisztaságával, a mely munkásságának czéltudatosságával a nemzet bizalmát kivívta.

Ezen bizalmat én is átérezvén, a költségvetést megszavazom. *(Élénk helyeslés a jobb- és baloldalon.)*

Dedovics György jegyző: Heltai Ferencz!

Heltai Ferencz: T. ház! A kereskedelemügyi miniszter úrnak költségvetési beszéde oly gazdag anyagot szolgáltatott, hogy immár harmadik napja foglalkozunk azzal; az ország és a közvélemény azonban, azt hiszem, hosszabb ideig fog e beszéddel foglalkozni, mert hiszen az a kereskedelemügyi minisztérium gondozása alá tartozó gazdasági ágak programmját alkotja, mely különböző gazdasági ágakat a kereskedelemügyi miniszter úr egyenlő buzgósággal, odaadással és tudással veszi gondozó ápolás alá. *(Úgy van! jobbfelől.)* A kereskedelemügyi miniszter beszédének hatása alatt kérem én is a t. ház szíves türelmét, *(Halljuk! Halljuk! jobb- és baloldalon.)* hogy tekintettel az előrehaladott időre, röviden foglalkozzam a miniszter úr által felvetett néhány fontos kérdéssel, *(Halljuk! Halljuk!)* a melyek bizonyára méltán megérdemlik az ország érdeklődését. Az első a budapesti pályaudvaroknak kérdése. *(Halljuk! Halljuk!)* Tegnap Konkoly-Thege Miklós t. képviselőtársam őrültségnek nevezte ennek a kérdésnek a felvetését, ha pedig valami őrültségnek neveztetik, azzal szemben argumentálni nagyon nehéz. Mégis megkisértem a t. ház engedelmével objektive kifejteni, felfogásom szerint, hogyan áll ez a kérdés.

Régóta tudjuk, mert már évek előtt illetékes szakemberektől hivatalos tárgyalásokon hallottuk, hogy a vasút mindkét budapesti pályaházában, a nyugatiban is, a keletiben is közel jutott teljesítő képessége végső határához. Ily körülmények között csak természetes, hogyha a vasút kötelességszerűleg foglalkozik a budapesti pályaudvar kérdés megoldásával, mely országos jelentősége mellett a legnagyobb jelentőségű helyi, városi kérdés is, az is nemcsak természetes, hanem helyes is, hogy a helyi érdekeltség is kezd foglalkozni ezzel a kérdéssel, a mely a legnagyobb jelentőségű városi érdekekkel igen szoros kapcsolatban van.

A kereskedelemügyi miniszter úr igen helyesen mutatott rá a nyugati pályaudvar kihelyezésének jelszava alatt alakúlt mozgalommal szemben azon nagy érdekekre, a melyek azt követelik, hogy a nyugoti pályaudvar megmaradjon a maga helyén. A mi viszonyaink között, a midőn beláthatatlan messze idő választ el minket attól, hogy legyen igazi városi vasútunk, a legnagyobb súlyt kell fektetünnk arra, hogy a nyugati pályaudvar, a mely a legszerencsésebb helyen fekszik, és a mely építészetileg is egyike a legkiválóbb alkotásoknak, megmaradjon a maga helyén, *(Úgy van! Úgy van!)* hacsak a megoldást igénylő országos, forgalmi és városi érdekek biztosítása ezt egyenesen lehetetlenné nem teszi.

A város közönsége nagy hálával és elismeréssel tartozik a kereskedelemügyi miniszter úrnak, hogy a pályaudvarral kapcsolatos kérdések

Digitized by Google

egy részére nézve kimondotta az ítéletet. Az ő elhatározása szerint a műhelyeket, a fűtőházakat és széncsúzdákat ki kell helyezni a város külsőbb területére. Ha ezekhez, a mint nem kétlem, a szertár is csatlakozik, a mely a maga tűzveszélyességével állandó veszedelmet képez, akkor a kérdésnek ezen része úgy van megoldva, a mint a város rendezése és fejlődése érdekében kivánatos. A fűtőház, a műhely, a szertárak kihelyezése azonban csak egyik és pedig legkisebb része ennek a kérdésnek, a mely nem egy kérdés, hanem a kérdések egész komplexuma, a melyek a döntésnél mind külön-külön latba esnek.

A műhelyek, a fűtőházak, széncsúzdák kihelyezésnél sokkal nagyobb jelentőségű a nyugati teherpályaudvar kérdése. A nyugati teherpályaudvarban, azt mondják az érdekeltek, már alig lehet mozdúlni. A gazdasági élet legkisebb fellendülése beláthatatlan mérvű bonyodalmat idézhet elő, ha idejekorán nem gondoskodunk megfelelő berendezésekről. A gazdasági érdekek parancsolólag követelik, hogy a város északi részén, szemben a déli részen fekvő dunaparti teherpályaudvarral, legyen egy nagy teherpályaudvar, melyben a minden nehézség, és pedig mesterségesen előidézett nehézség daczára szivósan idehuzódó forgalmat könnyen le lehessen bonyolítani. A nyugati teherpályaudvar pedig e követelményeknek meg nem felel. Az nem fejleszthető, az mai helyén meg nem maradhat, azt a város valamely külső részére kell kihelyezni.

Ha egyrészt a fűtőházak, a szertárak, a széncsúzdák kihelyeztetnek és másrészt a nyngati teherpályaudvar mai helyéről eltávolíttatik, akkor áll elő e kérdés a maga igazi jelentőségében, akár mint vasúti, akár mint városrendezési és fejlesztési kérdést tekintsük is azt. A kérdésnek vasúti jelentősége az, hogy nekünk feltétlen szükségünk van egy nagy központi pályaudvarra, melyben az összes Budapestre beágazó fővonalak betorkolnak. Az ország összes fővonalai Budapesten futnak össze mintegy csomóba és e fővonalak, a déli-vasút kivetelével, ma már mind az állam tulajdonai. Feltétlenül szükséges, hogy e fővonalak között szerves kapcsolat hozassék létre olyképen, hogy egyikről a másikra nehézség, költség és időveszteség nélkül át lehessen jutni. Ma egy óriási mesterséges akadály áll e fővonalak között: a budapesti pályaudvarok szétszórtsága.

Szinte hihetetlen, hogy az ország azon részei, melyeknek vonalai a keleti pályaudvarba torkolnak, mennyire el vannak választva az ország azon részeitől, melyek a nyugati pályaudvarba ágaznak be. E széttagoltságon szerintem csak egy nagy központi pályaudvar létesítésével lehet segíteni. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Ráérünk.)* Majd adatokkal fogom bebizonyítani, hogy e központi pályaudvar létesítése elsősorban az országos forgalomnak és csak másodsorban a fővárosnak érdeke.

Bécsből a legnagyobb könnyűséggel el lehet jutni reggeltől estig Miskolczra, Kassára, Debreczenbe, Kolozsvárra; Pozsonyból már csak úgy juthat el az utas e városba, hogyha segítségül veszi az éjszakát is. Bécsből a felsoroltak közül a legtávolabbi helyre, reggel 8 órától esti 10 órára eljut az utas. Pozsonyból már hajnal 1 órakor el kell indúlni, hogy ugyanazon időben Kolozsvárott lehessen az ember. Ilyen és ehhez hasonló számtalan példát hozhatnék fel, a melyek mind azt mutatják, hogy egy központi pályaudvar létesítése szükséges.

Rosenberg Gyula: Ez a menetrendre tartozik.

Heltai Ferencz: Menetrendi intézkedésekkel, melyeknél mindig az illető vonal nemzetközi összeköttetéseire is figyelemmel kell lenni, nem lehet segíteni azon a bajon, a mely a vasúti vonalak és pályaudvarok széttagoltságából származik. A központi pályaudvar létesítése sem az egész kérdés. Hátra van még a vonalak fekszinének rendezése. Egyes Budapestbe beágazó fővonalak ma már a legnagyobb mértékben zavarják a forgalmat, mint vasgyűrű veszik körül a fővárost, legnagyobb akadályára a város fejlődésének és a forgalomnak.

Az utcza-szinben való keresztezések — csak a kőbányai, csömöri-úti és Erzsébet királyné-úti keresztezésekre utalok, — mind nagyobb akadályai úgy a vasúti, mint a közúti forgalomnak.

A város fejlődésével kapcsolatban ezen keresztezési pontok száma is szaporodik, akármily jogosúltan védekezik is ellenük a vasút, a forgalom fejlődésének nem állhat útjában. Mikor a villamos közúti vastak keresztezik a fővonalak vágányait, minden keresztezés állandó veszedelme százak életbiztonságának. Az éberség pillanatnyi hiánya, vagy a műszaki berendezésben beálló valamely zavar irtóztató szerencsétlenséget idézhet elő, úgy a vasúti, mint a közúti forgalomban.

Ily körülmények közt a vonalak fekszinének rendezése nem tűr halasztást. A budapesti talajviszonyok mellett ez a rendezés nem képzelhető úgy, hogy a vonalak az utcza szine alá süllyesztessenek, és így nem marad más hátra, mint az a megoldás, hogy felemeltessenek oly mérvben, hogy az egész közúti forgalom alattuk legyen lebonyolítható. A vonalak fekszine rendezésének egységesnek kell lenni az összes Budapestbe beágazó fővonalakra nézve, miután az a követelmény, hogy az egyik vonalról a másikra könnyen időveszteség nélkül át lehessen menni, csak ekként valósítható meg. Így fogva fel az ügyet, nem az a kérdés, hogy a nyugati pálya

Digitized by Google

udvar mostani helyén maradhat-e, vagy sem, hanem az a kérdés, megépíthető-e a nyugati pályaudvar, melybe kapcsolatban a vonalak fekszine rendezésével az összes fővonalaknak be kell torkolniok.

Erre a kérdésre nem érzem hivatva magamat a választ megadni, de a kérdést feltenni, a követelményt felállítani hivatottnak érzem magamat, mert ez a követelmény az országos forgalom és a város fejlődésének életérdeke. Nem az a kérdés, hogy a nyugati pályaudvart ki lehetne akként bővíteni, hogy oda még 50—60 vonatot naponkint be lehessen vezetni, mert ezzel néhány évre elejét veszszük ugyan a forgalmi zavaroknak, de nem oldjuk meg sem az ország különböző részeinek a pályaudvarok szétszórtságából eredő széttagoltságát, sem a vasúti üzem biztonságának és e város fejlődésének imént elősorolt követelményeit.

Rosenberg Gyula: Bécsben sincs központi pályaudvar!

Heltai Ferencz: Bécsben nincs központi pályaudvar, de a Bécsbe beágazó vasutak legnagyobb része nincs az állam tulajdonában. Londonban nincs központi pályaudvar, mert Londonban minden beágazó vasút más társaság tulajdonát képezi. A fekszin azonban Londonban rendezve van és rendezve van Berlinben is. Bécsben nincs rendezve, de eléggé érzik ott ezen rendezetlenség következményeit.

Ha ezek a követelmények megvalósíthatók a nyugati pályaudvar mostani helyén, akkor én ezt a megoldást előnyösebbnek és szerencsésebbnek tartom minden más megoldásnál, mert biztosítja azt az érdeket is, hogy a nyugati pályaudvar megmarad a maga helyén. Ha azonban ezen a helyen a felállított összes követelményeknek nem lehet megfelelni, ha oda, ha kapcsolatban a vonalak fekszine rendezésével, nem lehet minden Budapestre beágazó fővonalat betorkoltatni, akkor nem marad más hátra, mint a kérdés megoldását a város valamely más helyén keresni.

Akár a nyugati pályaudvar mostani helyén, akár más helyen létesíttetik is az ekként gondolt központi pályaudvar, egy kétségtelen, hogy ezen kérdésnek megoldását nem lehet soká függőben tartani; mert akár a nyugati pályaudvar mostani helyén létesíttetik a vonalak fekszinének felemelésével kapcsolatos pályaház, akár valamely más helyen, bizonyos, hogy ez a legnagyobb jelentőségű város fejlesztési és város rendezési kérdés, a mely Budapesten valaha megállapodásra került, olyan, a melyhez képest az Andrássy-út megnyitása, a belső körút kiépítése kicsi dolog volt. Bizonyos, t. képviselőház, hogy ha a nyugati pályaház helyén épül is a központi pályaház, akkor is a nyugati teherpályaudvart, a fűtőházakat, a szertárakat és mindazt, a mi egy nagy országos pályaudvarhoz tartozik, ki kell helyezni a város külső részébe. Ma ezt elviselhető költséggel meg lehet tenni, évek múltával, a budapesti fejlődési viszonyokat tekintve, ez a költség sokszorosra fokozódhat, esetleg elviselhetetlenné válhat.

Ennek a kérdésnek a megoldása, melyet egyaránt sürget, meggyőződésem szerint a vasútnak és a városnak érdeke, határában nem mérlegelhető impulzust adna a város fejlődésének és azzal együtt az iparnak és a kereskedelemnek is. Ez az a nagy tett, a melylyel, meggyőződésem szerint, az általános pangást meg lehet szüntetni, épúgy, mint Bécsben hasonló körülmények közt a városi vasút létesítése és az azzal kapcsolatos szabályozások változtatták át az évtizedes pangást pezsgő életté. Nekem semmi egyéni érdekem nem fűződik ennek a kérdésnek megoldásához, és épen azért el merem mondani, hogy a ki ennek a megoldásnak okosan előrelátó optimizmussal kezdeményezője, az minden időre beirja nevét a magyar vasútügy és a főváros történetébe.

T. ház! A kereskedelemügyi miniszter úrnak a vasúti díjszabás reformjára vonatkozó kezdeményezését nagy köszönettel és elismeréssel fogadom, mert ez a kezdeményezés van hivatva segíteni a vasúti díjszabásnak kezdettől fogva érzett visszásságain. A szomszédos forgalomtól és a nagy távolsági forgalomtól eltekintve, a mi államvasúti díjszabásunk, — eziránt ne legyen kétség közöttünk, — drágább majdnem valamennyi nyugateurópai állam államvasúti díjszabásánál. A mi szükséges lehetett és nélkülözhetetlen volt a zónadíjszabás behozatalakor, nem érinteni a bevétel zömét szolgáltató középtávolságok díjtételét, hogy ezáltal elhárítsuk a korszakos kezdeményezés pénzügyi veszedelmeit: arra ma már, midőn a szomszédos és a nagy távolsági forgalomban biztos számokkal dolgozunk, többé szükség nincs. A középtávolságnak díjszabását tetemesen le kell, vagy legalább le lehet szállítani. Ez a meggyőződése a legtöbb szakembernek és meggyőződése az is, hogyha ez helyesen vitetik keresztül, akkor az pénzügyi nehézségekre nem szolgáltatot okot.

Ennél a kérdésnél csak egy nagy és nehéz kérdés merül fel, tudniillik szabad-e érinteni a 14. zóna maximális tételét a harmadik kocsiosztályban a 8 koronás, illetve 4 forintos tételt. Ez a tétel, t. ház, az elmúlt 11 esztendő alatt vérébe ment át a közönségnek, a mely a legkisebb felemelést is súlyos megterheltetés gyanánt fogja érezni. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)* Az én meggyőződésem szerint ennek a tételnek felemeléséhez nem szabad nyúlni. Nem szabad nyúlni, inkább szabad koczkáztatni a reform pénzügyi

Digitized by Google

sikerét, mint ezt a tételt felemelni. Ennek a tételnek mérsékelt felemeléséről csak azon egyetlenegy esetben lehet szó, ha e nélkül az egész díjszabás reform nem volna megvalósítható. Én azonban, t. ház, a mint az ügyet ismerem, nem lehetek ebben a véleményben.

Engedje meg a t. ház, hogy röviden utaljak egy menetrendi kérdésre is, a mely a t. házban igen számos tagot, ezenfelül azonban az ország nagyrészét fogja érdekelni. A magyar államvasutak igazgatósága, a mely oly dicséretreméltó törekvéssel tökélesíti forgalmi berendezéseit, még egy nagy feladat megoldásával van hátra. A midőn ma reggeltől estig ellehet jutni Budapesttől Fiumébe, kétszeresen érezzük annak a súlyát, hogy Budapest és Brassó között nincsen gyorsvonat, a mely egy nap alatt megtenné az útját. Jól tudom, t. ház, hogy ennek a követelménynek előfeltételei vannak, hogy ez oly költséges berendezéseket és befektetéseket igényel, a melyek talán nem is állanak reális arányban az elérendő czéllal. A budapest-brassói viszonylatot azonban én a legfontosabbnak tartom nemzeti- és állami szempontból, mert ez a viszonylat felöleli magában az egész erdélyi forgalmat. E mellett hajt az a törekvés is, hogy ebben a tekintetben se álljunk hátrább más államoknál. Ha Párisból Marseillbe el lehet jutni reggeltől estig, ha reggeli 9 órától esti 10 óráig meg lehet tenni a 864 kilométert; ha Berlinből reggeltől estig ellehet jutni az orosz határra, Eydtkuhmenbe meglehet tenni 741 kilométert: akkor nálunk sem lehetetlen az, hogy egy nappali gyorsvonat járjon Budapest és Brassó között, mikor az aradi útirányon át, — a mely pedig csak egyedül jöhet számításba, — a távolság csak 716 kilométer. *(Egy hang jobbfelől: Dupla vágány kell!)* Nem kell dupla vágány, csak erősebb alépítmény kell.

Nem úgy hozom fel ezt, t. ház, mint a mit máról holnapra meg lehetne valósítani. De a magyar államvasutak igazgatóságának becsvágyát képezi forgalmi téren a legtökéletesebbre törekedni; ezt bizonyítja, hogy egyebet ne említsek, a berlin-budapesti expresszek bevezetése is. Én arra kérem a t. kereskedelemügyi miniszter urat, ápolja a becsvágyat ezen a vonalon is a megfelelő berendezések rendelkezésre bocsátásával. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

És most, midőn áttérek felszólalásom utolsó tárgyára, bátor vagyok a t. ház rokonszenves érdeklődését erre külön is kikérni. Engedelmet kérek, hogy röviden szólhassak a magyar államvasutak alkalmazottainak helyzetéről. *(Halljuk! Halljuk!)* A magyar államvasutak tisztikara, az állami tisztviselők legszámosabb tagból álló testületét alkotja. Ezek a tisztviselők, a kikről mindenki elismeri, hogy feladatuknak színvonalán állanak, az összes tisztviselők között a legfáradságosabb és a legfelelősségteljesebb munkát végzik. *(Úgy van! jobbfelől.)* A napnak minden órájában ezerek és ezerek életbiztonsága van gondjaikra bízva, az állam legnagyobb vagyonának kezelése képezi feladatukat és ennek a feladatnak hűséggel, odaadással, tudással, és eredményesen felelnek meg.

A magyar államvasutak tisztviselőinek és alkalmazottainak fizetésrendezése 1893-ban, a tisztviselői fizetések általános rendezésekor mellőztetett. Mellőztetett két okból: az első ok az volt, hogy a törvényhozás és a kormány az államvasutak alkalmazottait sohasem tekintette, a mint ma sem tekintik, állami hivatalnokoknak, a fizetésrendezés pedig egyedül az állami hivatalnokokra terjedt ki. A mellőzés másik oka az a vélelem volt, hogy az államvasuti alkalmazottak fizetése és anyagi helyzete kedvezőbb az állam többi tisztviselőinek anyagi helyzeténél. Ez a vélelem, t. ház, a mint azt, sajnos, néhány számadattal kimutathatom, alapjában véve téves volt. A folyó évi költségvetésbe összesen 5464 tisztviselői állás van felvéve, a melyek, az igazgatókat és az üzletvezetőket nem számítva, a kik rangosztályon kivül állanak, hat rangosztályba és minden rangosztályban belül három fizetési osztályba vannak sorolva. Az összes tisztviselők közül 64·4% az alsó két osztályra tartozik, a hol a magasabb fizetés 2200 korona. A két középső rangosztályba, a melyben a fizetés 2400—4000 korona között mozog, a tisztviselőknek 38%-a van sorozva. A két legfelsőbb osztályba a tisztviselőknek csak 3·65%-a jut fel, pedig a kezdő fizetés itt is csak 4400 korona.

Az összes vasúti tisztviselők 52·2%-a 2000 korona, és ennél kevesebb fizetésre van utalva, Ez az egy szám, t. ház, megmond mindent, mert ezen tisztviselők alatt nem másolókat, segédhivatati alkalmazottakat, vagy számvevőségi tisztviselőket kell érteni, hanem kivétel nélkül, teljes középiskolákat, szaktanfolyamokat végzett, szakvizsgákat tett, vagy okleveles tisztviselőket, a kik a felelősségteljes forgalmi, díjszabási, vagy műszaki szolgálatban töltik be élethivatásukat.

A mikor, t. képviselőház, normális viszonyokat feltételezve, kitünő forgalmi tisztviselők, a kik nap-nap után életüket és egészségüket koczkáztatják, vagy kiváló díjszabási referensek, a kiknek gondozására egész gazdasági ágak vannak bízva, csak 14—15 évi szolgálat után érik el az 1100, vagy 1200 forintos fizetést, a mikor a mérnökök előmenetele is olyan, hogy csak 20 esztendei szolgálat után jutnak el a 3. rangosztályba, akkor, t. képviselőház, ezt az állapotot tarthatatlannak kell kijelentenem. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* Tarthatatlan, t. képviselőház, nemcsak a tisztviselők érdekében, de a vasút érdekében is, *(Helyeslés jobbfelől.)* mert vasúti üzletet jól és gazdaságosan vezetni, csak

Digitized by Google

megelégedett, és hivatásukhoz ragaszkodó hivatalnokokkal lehet. *(Igaz! Úgy van! a jbbboldalon.)*

Az államvasutak tisztviselőinek okuk van elégedetlennek lenniök, mert fizetésük elégtelen, szolgálatuk, különösen a vonaton, szerfelett terhes és előmenetelük bizonytalan. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)*

Az államvasúti tisztviselőknek okuk van irigykedve gondolni más vasutaknál szolgáló kartársaikra, a kik jobb fizetésnek és biztosítottabb előmenetelnek örvendenek.

Összehasonlításúl — mert összehasonlítással is be akarom bizonyítani, hogy a magyar államvasutak tisztviselőinek helyzete kedvezőtlen, — röviden rámutatok a déli vasútra, erre az annyiszor alaptalanúl ócsárolt vasútra, a mely nem képes tulajdonosainak osztalékot fizetni, de azért tisztviselőiről becsületesen gondoskodik.

A magyar királyi államvasutak saját és kezelése alá tartozó, kereken 13.600 kilométernyi hálózatának 2035 állomásán és megállóhelyén alkalmazott állomási személyzet között van a rendelkezésemre álló adatok szerint 4 felügyelő, 27 főellenőr és 252 ellenőr, mindössze tehát 383 tisztviselő, a kiknek fizetése eléri, illetőleg meghaladja az 1200 forintot. A déli vasút magyar vonalai és a kezelése alá tartozó kereken 860 kilométer hálózatának 82 állomásán és megállóhelyén alkalmazott állomási személyzet között van 5 felügyelő, 25 főellenőr és 51 ellenőr.

A magyar államvasutak állomásain az állomási személyzet között van tehát 4 felügyelő, a tizenhétszerte kisebb déli vasútnál 5 felügyelő, a magyar államvasutaknál van 27 főellenőr, a déli vasútnál ugyanazon, illetve nagyobb fizetéssel van 25 főellenőr. A magyar államvasútnál van 252 ellenőr, a déli vasútnál 51, pedig a déli vasútnak hálózata tizenhétszerte kisebb, mint a magyar államvasuták.

Ezekből a számokból, t. ház, a melyeket nem képzelem, hanem való adatok alapján állítottam össze, megítélheti a t. ház, hogy mennyivel kedvezőbb a déli vasút tisztviselőinek a előmenetele a magyar államvasutak tisztviselőinél.

A folyó évben felvett költségvetési adatok szerint az 5.467 tisztviselő közül körülelül 1200 tisztviselő lép elő, azaz átlag öt esztendő az az idő, a meddig a tisztviselőnek várakoznia kell, míg fizetése megjavúl száz forinttal, illetőleg magasabb rangosztályokban 200 forinttal. Az előbbi esztendőkben valamivel kedvezőbb volt az előléptetés; a várakozási idő rövidebb, háromnégy esztendő volt, a folyó évben az átlagosnál is rosszabb.

Más vasutak tisztviselőinek helyzetével is egybevethetném a magyar államvasutak tisztviselőinek helyzetét, a melyek evidenter kitüntetnék, hogy ezen tisztviselői kar az összes nagy vasutak tisztviselői között legrosszabbúl vannak javadalmazva, logrosszabb előmenetel mellett. De ezzel nem akarom az előrehaladt időre való tekintettel fárasztani a t. házat, csak megjegyzem, hogy az, a mit a tisztviselőkre nézve felhoztam, fokozottabb mértékben áll az altisztekre és szolgákra, a kiknek helyzete még kedvezőtlenebb, előmenetele még rosszabb.

T. ház! Ezen adatokból kétségtelenül kitűnik, hogy ez a helyzet tarthatatlan. Ezen a tarthatatlan helyzeten sürgősen, gyorsan kell segíteni, különben a lappangó elégületlenségnek komoly következményei lehetnek. Meggyőződésem szerint azonnal vissza kell állítani az előléptetési jogot, a mely az 1884-ik szolgálati rendszabály és illetmény-szabályzat szerint megillette az államvasúti alkalmazottakat, és a melytől azok 1887-ben ok nélkül és jogtalanúl fosztattak meg. Ez az előléptetési jog, vagy ha a kifejezés kellemetlenül hangzik, várakozási idő el van ismerve az összes nagy vasúti szolgálati rendszabályokban. Nálunk is be kell hozni, annál inkább, mert ez a magyar államvasúti alkalmazottakat már megillette.

A másik intézkedés, melyre, meggyőződésem szerint, feltétlenül szükség van, a legalsóbb fizetési fokozat megszüntetése a tisztviselőkre és a két legalsóbb fokozat megszüntetése az altisztekre és szolgákra nézve.

Ezekkel meg lehet adni az államvasutak tisztviselőinek azt a gyors segítséget, melyre szükségük van, hogy megnyugvással bevárhassák azt az időt, a midőn az állam pénzügyi helyzete megengedi az összes tisztviselői fizetések általános és kikerülhetetlen rendezését. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Ezeket voltam bátor a kereskedelemügyi miniszter úr szives figyelmébe ajánlani és appellálok az ő nagy szivére. Ő saját életének keserves munkájából tudja, mi a nyomorúság; tudja, mit jelent az, hogy harminczezernél több tisztviselő tőle várja sorsa jobbrafordúlását. Teljes bizalommal a kereskedelemügyi miniszter úr és politikája iránt és azon meggyőződésben, hogy ezen várakozásnak igyekezni fog már jövő évi költségvetése beterjesztésénél megfelelni, megszavazom a költségvetést. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Az idő előrehaladt; azért javaslom a háznak, hogy a vitát a holnapi ülésre tegye át. *(Helyeslés.)* Indítványozom, hogy a legközelebbi ülést a ház holnap délelőtt 10 órakor tartsa és annak napirendjére tűzze ki azokat a tárgyakat, a melyek a mai ülés napirendjén voltak.

Hozzájárúl ehhez a ház? *(Helyeslés.)*

Így ezt a ház határozataképen kimondom és az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 50 perczkor).

Digitized by Google

545. ORSZÁGOS ÜLÉS

1900. évi márczius hó 8-án, csütörtökön,

Perczel Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Felirat és kérvény bemutatása. — Sürgős interpellácziő bejelentése. — Költségvetés 1900-ra. (Kereskedelemügyi tárcza). — Zárt ülés. — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Lukács László, Hegedüs Sándor, Darányi Ignácz, b. Fejérváry Géza, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét Molnár Antal jegyző úr fogja vezetni; a javaslatok mellett felszólalók jegyzékét Dedovics Görgy, az azok ellen felszólalók jegyzékét Tóth János jegyző úr jegyzi.

Mindenekelőtt fel fog olvastatni a tegnapi ülés jegyzőkönyve.

Molnár Antal jegyző *(olvassa az 1900. évi márczius hó 7-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van-e valakinek észrevétele a felolvasott jegyzőkönyvre? *(Nincs!)*

Ha nincs, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom Békés vármegye közönségének felíratát, továbbá Bereg vármegye gazdasági egyesületének Barta Ödön képviselő által beadott kérvényét az olasz bor vámjának felemelése iránt; *(Zajos helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* és Arad szabad királyi város közönségének felíratát a boritaladó leszállítása tárgyában.

Kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Jelentem a t. háznak, hogy az ülést megelőzőleg Madarász József képviselő úr a zalaapáthi iskola kérdésében a mai ülés végén sürgős interpellácziónak előterjesztésére kért engedélyt, a mit én neki megadván, a képviselő úr interpelláczióját a mai ülés végén fogja előterjeszteni.

Áttérünk most már a napirend szerint a kereskedelemügyi tárcza folyó évi költségvetésének (Irom. 778) és ezzel kapcsolatban a magyar királyi központi statisztikai hivatal 1900. évi munkatervéről szóló jelentésnek (Irom. 683, 717) folytatólagos tárgyalására.

Tóth János jegyző: Polónyi Géza!

Polónyi Géza: T. képviselőház! Megvallom töredelmes őszinteséggel, hogy azzal a gonosz szándékkal foglalkoztam, hogy a kereskedelmi tárczánál Magyarország nagy közönségét, agráriusokat és merkantilistákat egyaránt, egy adatokra támaszkodó, tüzetesebb, nagyobb beszédben akarom felhivni arra, hogy Magyarországon végrevalahára elérkezett az ideje annak, hogy a nagy közvélemény a nemzetek anyagi erejét gyarapító nagy kenyérkédésekkel foglalkozzék, sem hogy az egész külvilág, az összes külföld nagy mulattatására ilyenkor, midőn a legnagyobb kérdések forognak szőnyegen, nemzeti torzsalkodással töltsük az időt és egymás piszkolásával bizonyítsuk azt be, hogy Magyarország közéletének vezérlő és nem vezérlő tényezői egyaránt rászolgáltak arra, hogy mihelyest Magyarországon valaki közpályára lép, kénytelen magára venni a gyanút, hogy legalább is ezüst kanalat lopott.

Erről a gonosz szándékomról azonban kénytelen vagyok lemondani. Kénytelen vagyok pe-

Digitized by Google

dig lemondani azért, mert ha nézem a képviselőháznak termeit és tapasztalom, hogy maga a szakminiszter úr is elkésik akkor, midőn az ember esetleg nagy eszmék ventillálásával szándékoznék foglalkozni; és ha látom azt, hogy a padokban és a kouloiron ülő képviselők sokkal szivesebben foglalkoznak a napirenden levő párbaj- és egyébb kérdésekkel, semmint az ország nagy érdekeit érintő kenyérkérdésekkel: akkor, tisztelt képviselőház, egész őszintén meg kell vallanom, hogy a falra borsót hányásnak akármilyen művészetével fognék is a dologhoz, eredményt elérni nem tudnék. Azért a magam részéről inkább csak jelezni szándékozom azokat a nagy kérdéseket, a melyek meggyőződésem szerint azon programmon túl, a melyet a kereskedelmi miniszter úr adni szives volt, kellene hogy a magyar közvéleményt is foglalkoztassák. Egy pár kérdésre azonban, sporadikus jelentőségüknél fogva rá fogok térni in konkreto is.

Ha valaha volt idő, midőn különösen egy nyerstermelő, mondjuk őstermelő kis országnak érdekeit a messzelátó politika szemüvegén keresztül kellene rátermett férfiaknak vizsgálni, úgy bizonyára a mostani időszak az, t. képviselőház. Talán kevesen foglalkoznak azzal a kérdéssel, hogy magának Európának, hogy úgy fejezzem ki magamat, kereskedelmi térképe a legrövidebb idő alatt a helyzet kényszerűségénél fogva oly átalakulásokon fog keresztül menni, mely még a gőz és villam korszakában is talán minden messzesejtő képzeletet is túl fog haladni. Magának a nagy német csatorna kérdésének problemája, különösen Magyarországon a kereskedelem és ipar szempontjából egy oly új területet fog megnyitni, a melylyel, hogy mennyire fontos, előre, kellő időben gondosan foglalkozni, talán nem is tudom eléggé felhivni reá a kormány és a nemzet figyelmét.

De, t. képviselőház, ki ne tudná, hogy az európai nemzetgazdákat, politikusokat és diplomatákat egyaránt foglalkoztatja egy nagy kérdés, a mely, — semmi kétség sem fér hozzá, — az osztrák-németek hegemoniájának fentartása szempontjából is nemcsak gazdasági, hanem Ausztriát és Magyarországot érdeklőleg evidenter politikai kérdés is: a közép-erurópai vámunió, vagy vámszövetség, vagy ha szűkebb korlátok közé vonjuk: az Ausztria-Magyarország és a nagy Németország közt köthető, vagy kötendő vámunió és vámszövetség kérdése.

T. képviselőház! Politikai pártállásomnál fogva, de igaz meggyőződésemből, igaz, tántorithatatlan hive voltam és maradok az önálló vámterület eszméjének. Erre nézve mai beszédem fonalán is igyekezni fogok a mélyen tisztelt túloldal szónokainak és a kormánynak néhány megszivlelendő adattal szolgálni. De egy pillanatig sem habozom kijelenteni, hogy azon esetre, ha Magyarországon az önálló vámterület eszméje és gazdasági tendenciája — most nem vitatom, mily tényezők akadályozása folytán — politikai nehézségekbe ütköznék, mert én más nehézséget nem látok: én Magyarország közgazdászainak egyikéről sem akarom feltenni, hogy a mai viszonyok között, a midőn annyi kényszerítő indok áll előttünk, valaki elvből Ausztriával szemben a közös vámterület álláspontjára helyezkedjék a védvám-rendszer mellett. Tehát nem gazdasági indokok gátolják Magyarországon az önálló vámterület életbeléptetését, hanem gátolják azt politikai indokok.

De ha és a mennyiben ezen politikai okok továbbra is akadályúl szolgálnának arra, hogy Magyarországon az önálló vámterület életbeléptettessék, akkor én nem habozom kijelenteni, hogy egy közép-európai vámunió eszméje, vagy csak a nagy Németországgal való vámunióuak kérdése oly dolog, a mely kétségtelenül az őstermelésben marasztaná a jövendőben is egy bizonyos határig Magyarországot, de szemben az osztrák iparnak napról-napra nyilvánuló kizsákmányolási rendszerével, én mégis ebben az eszmében kétségtelenül találnék egy oly orvosszert, a mely Magyarországon legalább egy kezdő és fejlődő iparnak a lehetőségét biztosítaná; másrészt Magyarország nyersterményeinek nagyobb piaczot biztosítván, ezen érdekeket is hatalmasan istápolná. Úgy, hogy ha már kell közös vámterületnek lenni, úgy annak előnyei — ha vannak ilyenek, — nézetem és meggyőződésem szerint lényegesen emelkednének akkor, ha ez a vámterületi közösség nagyobb területre terjedne ki, és különösen ha Németországgal magával egy vámunió egészséges alapon létesíthető volna. En ma behatóbban ezzel a kérdéssel foglalkozni nem szándékozom. De egy nagy konczepcziójú miniszterrel szemben, mint a milyennek az igen tisztelt mostani kereskedelemügyi miniszter urat irodalmi működése után és talán személyes ismerettség révén is tisztelhetem, joggal feltolakodik a kérdés, hogyha kérdezem a t. miniszter urat, hogy a nagy német csatornakérdéssel szemben és az európai államokat foglalkoztató közép-európai és a nagynémetországi vámunióval szemben van-e egy meghatározott, körvonalozott álláspontja, talán nem lepem meg őt a kérdéssel. Nagyon lekötelezne tehát, ha legalább általánosan irányító eszmét találhatnék e tekintetben várt beszédében, mert én nagy haszonnak tekintenem magát azt is, ha Magyarország közgazdasági faktorai ilyen, a legközelebb jövő problemáit képező kérdéssel abból a székből irányítólag foglalkoznának. Nem akarok terhére lenni a t. miniszter úrnak, legtávolabbról sem akarok pedig esetleg feszélyező indiszkréczióra okot

Digitized by Google

szolgáltatni; de ha a miniszter úr azon helyzetben van, hogy bennünket ezen nagy kérdések tekintetében legalább általános irányító eszmével tájékoztathat, azt nagy köszönettel fognám venni.

Mielőtt rátérnék arra, a mi engem tulajdonképen felszólalásra kényszerít, elsősorban kell, hogy köszönetemet rójjam le az általános vita egyik-másik szónokának.

Első helyen emlékezem meg gróf Zichy Jenőről, a kire nézve csak annyit akarok mondani, hogy akkor, midőn beszéde végén az önálló vámterületről mint egyedüli mentségről emlékezett meg, azáltal nemcsak következetességének adta fényes tanújelét, hanem egyúttal egy örvendetes szimptomát árúlt el, tudniillik azt, a mit különben idáig is sejteni volt szabad: hogy az önálló vámterület hivei nem tartoznak már a mélyen t. kormánypárton és a szabadelvű párton a proskribáltak közé, szóval, az önálló vámterület hirdetése a képviselői székből és a parlamentben is, a többség táborában is, kétségtelenül jogosúltságot nyer és legitimálva van. Örvendetes jelenség ez, mert legalább ebben a nagy gazdasági kérdésben nem a pártfegyelem békóiba vert szükkeblűséggel állunk többé szemközt, hanem a kapaczitácziónak nyilt tér, a mely különösen ilyen gazdasági kérdésekben a számoknak döntő erejével győzheti meg a nemzetet, hogy számára mi a jobb. Én gróf Zichy Jenő beszédéről nemcsak ezért emlékezem meg, hanem azért is, mert magam sohasem tagadtam, nem is tagadom, hogy én a magyar arisztokrácziával szemben in speczie különös rokonszenvvel sohasem viseltettem életemben, mert a prerogativákkal és azokkal a kaszt-előnyökkel, melyeket az arisztokráczia egyáltalában születésénél fogva Magyarországon bir, a magam részéről, az én politikai meggyőződésem és elveim mellett megbarátkozni sohasem tudtam s nem fogok megbarátkozni a jövendőben sem. De hozzáteszem, ha olyan messze világító, nemes példákat látunk magunk előtt, mint gróf Zichy Jenő, a ki a nagy vagyon és születés által nyújtott előnyöket nemes áldozatkészséggel igyekszik paralizálni és a nemzet előtt tényekkel bizonyítja, hogy az arisztokráczianak nemcsak az a hivatása van meg, hogy magas gőggel lenézze a szegényt, vagy azt, a ki annyi jogot, mint ő, nem élvez, hanem, hogy az a nagy vagyon és a születés minden előjoga egyúttal azért is adatott, hogy a nemzet közjava gyarapodjék egyesek áldozatkészségével és nemes példaadásával: akkor az én véleményem is rendkivül mérséklőleg változnék meg ezen előjogok ellenében. A mélyen tisztelt gróf Esterházy ne értsen engem félre. A magyar arisztokráczianak igen sok kiváló és tiszteletreméltó tagja van. Ő mindenesetre első helyen sorakozik azok közé. De ne méltóztassék elfelejteni, hogy a hitbizományoknak mennyi bűnük van Magyarország történetében és mennyi bűnük van különösen a magyar gazdaság terén. Nem akarok most a szemrehányások légiójával előállani. Ez távol áll tőlem. De felhozom ezeket a dolgokat azért is, mert most mindjárt gróf Zichy Jenő mellett örömmel térek rá a magyar arisztokráczianak egy másik kiváló tagjára, báró Fiáth Miklósra, a kit szivem mélyéből üdvözlök azon szavak után, a melyek tegnapi beszédében elhangzottak. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Igenis, t. ház, ez a példa messze világító és termékenyítő lesz Magyarországon. A magyar arisztokráczianak kell megragadnia azt a zászlót, a mely az emberi jogok egyenlősítése terén maga követeli meg, hogy annak a munkásnak, a ki Magyarország jövendője számára dolgozik, hogy nekik is kenyerük legyen, jogot kell adni, mert a jog az emberiségnek tulajdona. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

T. képviselőház! Én igazán szivem mélyéből üdvözlöm báró Fiáth Miklóst is, midőn egy arisztokratának, egy magyar mágnásnak kezében látom azt a zászlót, a melyet hordozva, megkopogtatja a magyar törvényhozás ajtaját, és azt mondja, hogy elérkezett az ideje végre-valahára annak, hogy a magyar munkások jogos igényökkel a parlamentbe beeresztessenek. Mert beszélhetnek Önök iparpártolásról, beszélhetnek iparfejlesztésről, ki tudja azt jobban, mint a t. miniszter úr, hogy az ipar terén a mai versenyben első és legfőbb kellék az, hogy kiváló szakmunkások legyenek rendelkezésre; az izlés és kiállítás mikéntje ma a versenyképesség egyik legfőbb biztosítéka. Igen ám, mélyen tisztelt miniszter úr, de az a képzett munkás, a ki a külföldön megkeresi az ő kétszer, vagy háromszor akkora fizetését, és a mellett politikai jogokat is élvez, ugyan mi által vezéreltetve, mi által vonzva jöjjön ide Magyarország földjére, a hol, ha esetleg maga és családja számára kereshet is valamit, talán esetleg többet is, mint a külföldön, de meg kell tagadnia önmagában az embert, és meg kell ismernie azt, hogy itt a munka, szorgalom és becsületesség maga nem biztosíték arra, hogy az ember jogaival együtt érvényesülhessen, hanem ahhoz egyúttal tőke, rang vagy születés is szükséges? T. miniszter úr! Méltóztassék nekem elhinni, az a tény, hogy a munkás bevonatik a parlamentbe, hogy az ő jogai megóvassanak és saját táborából való emberek mondhassák el panaszaikat, az iparfejlesztésnek maga is egyik hatalmas, hogy ne mondjam, leghatalmasabb tényezője, mert az emberek önérzetét is emeli és biztosítja azt, hogy a munkás szivesen lesz magyar emberré gyermekeivel együtt,

Digitized by Google

ha tudja, hogy az emberiség jogaiban is osztályrészes, és nemcsak vérét követeli tőle az állam és fogyasztási adóit, hanem megadja neki azt a jogot is, hogy az ő gyermekei és azok jövendője érdekében szavát a törvényhozásban felemelhesse. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Azért mondom, t. ház, hogy lélekemelően nemes az a példa, a mely báró Fiáth Miklós részéről nyújtatott; a magam részéről csak örömmel látnám, ha épen a magyar arisztokrácia tagjai szakítanának azzal a félszeg elrettentési elmélettel, a mely strucz módjára homokba dugja a fejét és nem látja a feje felett elvonuló zivatart, a mely az egész társadalmat fenyegeti akkor, ha jogtalanúl elvonjuk embertársainktól azt, a miben magunk dúslakodunk: a parlamenti jogok élvezetét. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Én nagy jövendőt jósolok, t. ház, a mi törekvéseinknek akkor, midőn a magyar arisztokráczianak ilyen kiváló tagjai is osztoznak ezen elméletben, és hiszem, hogy ez a küzdelem hova-tovább, rövid idő alatt győzelemre fog jutni, és a legközelebbi időben a magyar munkásokkal együtt fogunk tárgyalhatni és gondoskodni a felől, hogy a magyar nemzet jövendőjét mily biztosítékokkal övezzük körűl. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Természetes, t. ház, hogy a hazátlan és vallástalan propaganda számára én magam sem akarok kapukat nyitni. Gondoskodni lehet törvényhozási úton arról, hogy a ki megtagadja a hazát és a vallást, az ne követelhesse elismertetését az állam részéről. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* De a becsületes magyar munkás számára, a ki igazán nemes áldozatkészséggel viszi vérét a haza oltárára, nemcsak nem tartok semmiféle jogot megtagadandónak, de megkövetelem, hogy az neki biztosíttassék és megadassék. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Még csak egy felszólalásról kell megemlékeznem, t. ház, s ez Láng Lajos igen tisztelt képviselőtársam felszólalása. Talán mondanom is felesleges, hogy konkluziójával nem értek egyet, a mi legkevésbbé sem csökkenti azt a nagy tiszteletet, a melylyel épen a gazdasági tevékenység terén az ő működését és munkálkodását mindig kisértem és kisérem. De, t. ház, van az ő felszólalásában egy momentum, a melyet lehetetlen kellőleg nem honorálni. Már a múlt alkalommal említettem egyik felszólalásomban azt a kérdést, hogy mi az oka annak, hogy akkor, a mikor példának okáért az osztrák kereskedelemügyi miniszter a tarifakérdésben és a nemzetközi szerződések kötése kérdésében már a múlt hónapban oly nyilatkozatot tett egy interwiew alkalmával, hogy ő már a kérdőíveket vissza is kapta, — mi az oka annak, hogy akkor Magyarország nagy közvéleménye az autonom tarifa és a kötendő nemzetközi szerződések tekintetében mai napig sincs kellően tájékozva. Ezzel nem azt akarom mondani, t. miniszter úr, — nehogy félre értessem, — hogy a miniszter úr az egyes iparkamarákhoz kérdőíveket nem küldött volna; erről nekem tudomásom van, sőt tudomásom van arról is, — nem árúlok el vele hivatalos titkot, hiszen ezt mindenki tudja, — hogy egy előadói tervezet az autonom vámtarifa tekintetében körűlbelűl kész is. De nem arról beszélek, t. ház. Ilyen autonom tarifakérdésben nem elég ám egy héttel a tárgyalás előtt egy törvényjavaslatot a képviselőház elé terjeszteni; *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalan.)* egy autonom tarifa tekintetében, a mely minimó kalkuló 10 esztendőre köti meg Magyarország közgazdasági életereit itt és amott, ezekben a kérdésekben, különösen ismerve a magyar közvéleményt, és azt a körülményt, hogy a képviselőház tárgyalásai a tanyákra csak háromnégy hét múlva érkeznek el, és csak akkor kezdenek el ott felettük tanácskozni, Magyarországon kettős kötelessége a kormánynak a nemzet közvéleményét a megfelelő időben előre tájékoztatni a felől, hogy mi az álláspontja, és mindenkinek a maga észrevételei megtehetésére módot, alkalmat és időt nyújtani.

Különösen fontos ez Magyarországon, mert hiszen ezzel — magamat sem véve ki, — nem akarok szemrehányást tenni a képviselőháznak, de ha én próbára tenném Magyarországnak 453 képviselőjét és elkezdenék velük vizsgázni csak azon csekély tudománynyal is, a melyet a legutóbbi időkben szereztem a tarifakérdésekről, a miniszter urat meg felhívnám zsürinek, azt mondaná, hogy 430-at szekundába kell belőlük ponálni. Méltóztatik látni, hogy egy nemzetnél, a melynek parlamentje maga sem bír kellő érzékkel tarifakérdések iránt, úgy, hogy tulajdonképen egy differenciális tarifa stb. terra inkognita a képviselő urak legnagyobb része előtt, egy ilyen dologban a nemzet közvéleményét, a nemzet azon rétegeit, a melyek az ilyen gazdasági műveltség szempontjából természetszerűleg a parlament szinvonalán is messze alól állanak, kellő időben tájékoztatni kell, és kellő időben módot és alkalmat kell nekik nyújtani arra, hogy ezen kérdésekhez hozzászólhassanak. Én egész tisztelettel kérdem és kérem a t. miniszter urat, hogy legalább tájékoztasson bennünket aziránt, hogy mivel az autonom tarifa tárgyalása körűlbelűl küszöbön áll, mivel a nemzetközi szerződéseket is 1903 ig meg kell kötni, azokat tehát, természetes dolog, 1902-ben már meg kell állapítani, mert hiszen 1903-ig már lejárnak, a t. miniszter úr milyen programmal áll előttünk ezen kérdésben, hogyan és mikor akarja a házat és a nemzetet ezen nagy kérdések felől tájékoztatni? Én ezzel nem azt akarom mondani, hogy a t. miniszter úr nem hajlandó ezt megtenni, én csak kérem, hogy tájékoztasson

Digitized by Google

bennünket, hogy mi a programmja e tekintetben, hogy esetleg kritikát is gyakorolhassunk felette, vagy pedig, megfelelő kérelmeinket megszivlelés czéljából a ház és a miniszter úr elé terjeszthessük.

Már most, t. képviselőház, rátérek néhány gyakorlati kérdésre. Már előre is jelzem, hogy én talán hajlandó is lettem volna épen a képviselőház hangulatára való tekintetből ezen beszédemtől ma elállani, ha az osztrák kereskedelmi miniszter úr által benyújtott, beszédem végén előhozandó törvényjavaslat erre engem egyenesen nem kényszerített volna úgy, hogy szives figyelmüket arra kérem, hogy azok, a kik egyáltalában foglalkoznak ilyen gazdasági kérdésekkel, legyenek kegyesek beszédem végén csak néhány pillanatra figyelmükkel megajándékozni, a hol majd az osztrák kereskedelmi miniszter e törvényjavaslatát a képviselőháznak szives figyelmébe akarom ajánlani. *(Halljuk! Halljuk!)* Előbb azonban néhány konkrét kérdéssel kell leszámolnom.

Egyik tantételem az, — és azt hiszem, hogy nem rossz társaságban vagyok, midőn ezt a tantételt felállítom, mert Európa és Amerika nevesebb közgazdáinak és nemzetgazdáinak ma már elfogadott tantétele, — hogy a régi kereskedelmi mérleg theóriájával való szakítás mellett, a mely különben már értékét vesztett elmélet, vagy 20—30 esztendő óta, az a legboldogabb állam közgazdasági és nemzetgazdasági szempontból, a mely, — habár mérlege passziv is, — mentül több nyersterméket dolgozik át féltermékké, vagy egész termékké, és mentül többet tud elfogyasztatni saját közönségével. Szóval nem az az igazi kereskedelmi politika, a mely szerint csak kivitelre kell törekedni. Sőt, ha végigtekintek Európa nagyobb államain, a legérdekesebb statisztikai adatokkal tudom bizonyítani, hogy a leggazdagabb államoknál és nemzeteknél az arány épen megfordítva áll. Csodálatos egy balhiedelem van elterjedve e tekintetben Magyarországon is, például, midőn, akármerre fordulok, mindenhol azt hallom, hogy csak az az állam boldog, a melynek kivitele nagyobb, mint a behozatala. Ennélfogva minden ilyen kisebbb kaliberü nemzetgazdász kereskedelmi politikája természetesen abban kulminál, hogy nagyobb kivitelt tudjon létrehozni a helyett, hogy a bel fogyasztásnak emelésével foglalkoznék és azon tényezőknek emelésére hatna közre, melyek ezt előidézik. Hiszen nem akarok én ma tantételekkel vitatkozni, csak adatokkal akarom bizonyítani, hogy mennyire érdekes ez a kérdés. Itt van a Hübner-féle »geographische statistische Tabellen« a kezemben; ez egy akkreditált munka a kereskedelmi világban. A t. miniszter úr, azt hiszem, konstatálni fogja ezt. A kezemben levő legutóbbi füzet kimutatása szerint mit bizonyít ez előttem? Itt vannak az európai és a transzatlantikus államoknak a legutóbbi két évre vonatkozó részletes kereskedelmi mérlegei a kivitel és a behozatal szempontjából. És mit láttunk, t. ház? Szinte napnál világosabban látjuk bebizonyítva azt a tételt, hogy mentül fejlettebb egy ipari állam, annál passzivabb a kereskedelmi mérlege, és mentül inkább földmivelő, vagy őstermelő egy állam, annál aktivabb a kereskedelmi mérlege, vagyis annál nagyobb a kivitele a behozatalhoz képest. Itt van Nagy-Britanniának és Irlandnak két évről szóló kimutatása. A behozatala Nagy-Britanniának és Irlandnak 1897-ben volt 9214 millió márka, kivitele 4785 millió márka; 1896-ban a behozatala 9026 millió márka, a kivitele 4096 millió márka. Itt van a nagy Németországnak behozatala 1897-ben 4680 millió, kivitele 3634 millió márka. Méltóztatnak látni, hogy ennél a két nagy államnál a kivitel mennyivel kisebb, mint a behozatal, szóval milyen nagy mértékben passziv a kereskedelmi mérlege. Itt van Franczia-ország behozatala: 1897-ben 3204 millió márka, kivitele 2914 milló márka. Ennek kereskedelmi mérlege is nagy mértékben passziv. De nem folytatom tovább, t. ház, csak antitheszisz kedvéért hozom fel Ausztria Magyarországot és Spanyolországot. Itt van Ausztria-Magyarország: természetesen ebben a könyvben is Ausztria-Magyarország név alatt és czím alatt ismertetnek minket, hátránya lévén a közös vámterületnek az is, hogy a gazdasági összes értesítőkben Magyarország sehol sem szerepel, mint önálló állam, hanem csak mint Ausztria appendixe. Magyarországnak és Ausztriának bevitele 1897-ben 1283 millió márka, kivitele 1302 millió márka. Itt úgy-e bár, aktiv a kereskedelmi mérleg. Ugyanígy vagyunk Spanyolországra nézve is, a hol 589 millió márka a behozatal és 694 millió a kivitel.

Szóval, t. képviselőház, ezekkel az adatokkal csak illusztrálni akartam azt a tantételt, hogy hibás kereskedelmi politikát csinál, a ki azt hiszi, hogy egy államnak a boldogulása közgazdasági szempontból a kivitel érdekeinek nagyban való előmozdításából áll csupán. Nem azt akarom ezzel mondani, hogy az állam a feleslegeit ne bocsássa külföldre, de egészséges, helyes gazdasági poltikának a legfőbb tendenciája kell, hogy az legyen, hogy a belfogyasztást magát emelje és saját termékeinek a belföldön való feldolgozásával és értékesitésével önmaga gyarapítsa saját közgazdasági erejét. Ha ez általános, közgazdaságilag helyes tétel, és ha a számadatok azt igazolják, hogy ez a kereskedelmi politika bír egyedül jövővel és jogosúltsággal, akkor nem szükséges hozzá nagy szaktudomány, hogy annak egyedül helyes korollárriumát ebben vonjuk le. A belfogyasztás

Digitized by Google

emelése és a saját őstermelvények, gyártmányok útján való értékesítése egy módon lehetséges, és ez az önálló vámterület útja, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* úgy, hogy a közös vámterület, mint gazdasági elmélet is abszurdum: abszurdum különösen akkor, ha nem homogén természetű államok, hanem ipar és földmívelő állam szövetkeznek egymással, mert ott az őstermelő állam leszorítása és kijátszása, kiszipolyoztatása több, mint kétségtelen biztonságú dolog. És ha valaki az önálló vámterület gazdasági természete tekintetében a legközelebbi múltból kíván bizonyítékokat, ilyennel is szivesen szolgálok. A t. kereskedelmi miniszter úr tudja, hogy a mai egész közgazdasági életet a kartellek és trusztok dominálják. Már most ezekről a kartellekről és azoknak a közös vámterület szempontjából a magyar közgazdasági életre való hatásáról akarok néhány szóval megemlékezni és tisztelettel kérem szives türelmüket.

Általában véve a Dardanarius-féle elvtől kezdve az egészséges állami törvényhozások a fogyasztási és élelmezési czikkek árának mesterséges emelését, a mióta a világ fennáll, nemcsak perhorreszkálják, de büntető törvényekkel is üldözték. A magyar büntető törvénykönyv novelláris átalakításának ankétje körülbelül küszöbön áll. Nem fogom elmúlasztani a kartellek ellen való védelmet Magyarország számára a büntetőjog terén is megkisérelni, mert — és ebben igazán számítok a testvérpárt mélyen tisztelt képviselőinek támogatására, — meggyőződésem, hogy Magyarországon a kereskedelmi tárcza keretében sohasem fogják elérni azt a védelmet, a mely a fogyasztó közönséget ezen kartellgyalázatosságokkal és visszaélésekkel szemben megvédeni volna képes. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nem szeretnék félreértetni. Nem a miniszter úr egyéni jóakaratától függ ez a dolog, de a miniszter úr oly érdekkörök képviseletére van utalva és hivatva, a melyek mindig meg fogják értetni a kereskedelmi miniszterrel annak a nagy előnyét, a mi a kartell által gazdaságilag az ország számára biztosíttatik. Azonban, t. ház, és igen tisztelt képviselőtársaim, ha valaki ezt a kartellkérdést felölelné, nem azon hangulatnak megfelelőleg, mint a milyen ma is ezen házban van, hanem ha egyszer mód és alkalom kinálkoznék arra, hogy a kartellkérdést egy türelmes képviselőház előtt ki lehetne fejteni, akkor talán sikerülne a t. miniszter urat meggyőznöm arról, hogy ennél veszedelmesebb áramlat — és ezt aláhúzom, — különösen a közös vámterületben élő Magyarországgal szemben nem is képzelhető. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

T. ház! Közismeretű, általános tételeket lehet és szabad itt is felállítani és vitatni. Magyarország őstermelő állam, földmívelő nép, s hallott-e már valaki olyat, hogy ökrökre, búzára stb. kartellt lehetett volna kötni a világon? Ugy-e, hogy ez nem lehetséges? Mert az élelmi czikkek, a gabona, az állatállomány és az állati termékek a világpiacz rekordjai alatt állnak és a világpiacz versenyének vannak kitéve, és oly kartellt nem sikerült még felfedezni, a mely Észak-Amerikától egész Japánig és Khináig, Ausztrálián keresztül egész Magyarországig, Szegedig és Karczagig meg tudta volna találni azt a nagy forgalmat és összeköttetést, a mely a gazdák számára a kartellirozást lehetővé tenné. Már most a gazdaközönség által fogyasztott osztrák iparczikkekkel szemben azonban egyrészt a magas védvám, másrészt a kartell kényszerűségei biztosítják azt, hogy Magyarország más iparczikkeket nem is fogyaszthat, mint a magas védvámmal védett s a kartell által is megdrágított azon osztrák iparczikkeket, a melyek évtizedek óta a közös vámterület révén Magyarországot Ausztria adófizetőjévé tették és teszik ma is.

Nem akarok én a kartellek szocziál-politikai részével foglalkozni, egyáltalán nem ölelem föl most ezt a kérdést, mert úgy látszik, hiába beszélnék róla; a mélyen tisztelt kereskedelemügyi miniszter úr látszólagos jóindulatán kivül talán alig volna valaki, a ki ezt a kérdést örömmel hallgatná. De egy pár adattal mégis rá kell utalnom a konkrét eredményekre e téren. Hát példának okáért panaszkodunk, hogy nem tud az iparunk fejlődni. Hát mi történt példának okáért az üvegipar terén?

Palaczk- és táblaüvegiparunk nagyon szép lendületnek örvendett, midőn megindult, és igen jelentékeny haszonnal működtek a gyárak. Belga és hollandi munkások jöttek be, kik gyermekeiket magyar iskolába járatták és legjobb úton voltak arra, hogy azokból jó hazafiakat neveljenek. Akkor felszólították a mi üvegiparunkat, lépjen be az osztrák kartellbe. Ezek vonakodtak s akkor a tábla és palaczküveg területén előállott egy, az árakat mesterségesen lefokozó konkurrenczija az osztrák iparnak. Leszállították az árakat oly mértéktelenségig, hogy az üvegipar füstölgő gyárkéményei le lettek rontva, az üvegipar megbukott, a belga munkások és ezeknek magyar iskolába járó szegény gyermekei visszamentek Belgiumba, vagy Ausztriába. A magyar tőke és a magyar ipar sirva nézte a pusztulást, egy pár család vesztette el egész vagyonát azért, mert Magyarországon teljesen konkurensképes iparágnak fellendítésére vállalkozott.

A közös vámterület mellett miként akarja a t. miniszter úr a szerinte bevezetendő textilipart megvédeni ilyen konkurrencziától? Nagyra becsülöm én azt az elméletet, melyet beszédében hallottam, hogy csak oly emberrel áll szóba,

Digitized by Google

osztrák, vagy más iparossal, ki garanciát tud nyújtani, hogy legalább öt esztendeig kibirja a konkurrenciát akkor is, ha veszteségei lesznek. De ezek a veszteségek a közös vámterület mellett nemcsak öt esztendeig lesznek, ha ugyan vállalkozik osztrák iparos, ki elég balga, hogy idejöjjön öt esztendei rizikóra gyárat alapítani, mikor Ausztriában meglehet a gyára minden rizikó nélkül. Ha ily kartellbe ütközik a textilipar, mint az üvegipar ütközött, a kereskedelemügyi miniszter úrnak jóindulata és minden imádsága sem használ annak többé; az elpusztúl, mihelyt lekonkuráltatik az árak mesterséges úton való leszállításával.

A közös vámterület mellett ezt megakadályozni nem lehet, hacsak arra nem térünk rá, a mit előbb voltam bátor említeni, hogy a büntetőtörvénykönyvben keressünk módot arra, hogy az ily tiszteségtelen verseny ne fojtsa el csirájában azt a keletkezendő ipart, melyet a miniszter úr kétségtelen jóindulata és a nemzet áldozatkészsége támogatni és fejleszteni kiván. Ezért félre minden okoskodással. Ha önök el vannak szánva arra, hogy a közös vámterületet fentartsák s emellett egy pár iparágban a magyar ipar fejlesztésének nemes törekvését támogatni akarják, akkor nem marad más konkluzió, mint a legszigorúbb büntetőtörvényekkel intézkedni arra, hogy az ily természetű kartellek és a tisztességtelen versenyiparunkat csirájában el ne fojthassa. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Nem olyan közönbös dolog ez. Itt van kezemben György Endrének egy czikke, a melyben kiszámítja, hogy az osztrák textil- és vaskartell Magyarországnak évenként mennyibe került. Kihozta, hogy ha kartellczikkekben behozatik Ausztriából 347 millió korona értékű árú és ha ebből csak 10% az áremelés: ez azt teszi, hogy a magyar fogyasztó tisztán a kartellek útján évi 43 millió koronával van megadóztatva külön az osztrák ipar javára. Azt hiszem, hogy György Endre, kitűnő közgazdasági irónk, jó forrás és nem lehet utópikus számításokkal vádolni. Az üvegkartell folytán 120—130.000 korona adót fizetünk évenként az osztrák ipar javára. De itt van, t. ház, kezemben a Pester Lloyd; a Pester Lloyd sem nem híve az önálló vámterületnek, sem ellenzéki velleitásokban nem dúslakodó lap, de mindenesetre tiszteletreméltó és fontos közgazdasági tényező Magyarországon. Ez azt mondja *(olvassa)*:

»Bei dem Bezuge von einer halben Milliarde Kronen Industrieartikel macht der Preisaufschlag von 15 oder 20 Perzent einen Betrag 75 bis 100 Millionen Kronen aus.«

Tehát maga a Pester Lloyd, t. miniszter úr, 100 millió koronára teszi évenkint azt az adót, a melyet Magyarország a kartellek révén az osztrák iparnak fizet. Csak röviden akarok átsiklani ezen a dolgon, mert a t. miniszter úrnak, ha kivánja, bővebb adatokat is szolgáltathatok. E tekintetben eredeti levelek vannak kezemben kartellfirmákról és arról, hogy például a textilipar terén a kartellben lévő gyárosok mennyire emelték az árakat, és hogy fenyegetőznek azzal, hogy ez az áremelkedés még nagyobbodni is fog. Ma, t. képviselőház, mikor még nincs fejlődésben lévő textiliparunk, a kartellirozott gyárak áremelkedések által pusztítják és zsákmányolják ki fogyasztó közönségünket. És ha az a 8 textilgyár, a melyet a t. miniszter úr kilátásba helyezett, felépül, akkor két dolog következik be természetszerűleg; vagy belép az a 8 gyár is a kartellbe és akkor nincs köszönet benne, mert akkor közreműködnek arra, hogy az osztrák kartellirozott gyárakkal együtt szipolyozzák magyar fogyasztó közönségünket — most már csak azzal a különbséggel, hogy állami segélylyel; vagy nem lép be az a 8 textilgyár a kartellbe és akkor bekövetkezik az, a mi bekövetkezett az üvegiparnál, hogy lekonkurálják a 8 gyárat elszállítással és nem öt, hanem két esztendő múlva kénytelenek lesznek becsukni a gyárat, mert a közös vámterület mellett és akkor, mikor büntetőtörvény védelmet a kartellekkel szemben nem nyújt, senkisem bolondúlt meg, hogy tőkéjét kidobja és magát az anyagi tönkretételnek tegye ki. Mélyen tisztelt miniszter úr, ezen leveleket én szivesen átszolgáltatom a miniszter úrnak betekintés végett, hogy lássa, milyen mesterséges módon szövetkeznek az osztrák gyárak arra, hogy a saját munkásaikat is legyűrjék, mikor nekik szükségük van munkabér leszállítására, és hogy üldözzék azokat a gyárosokat, a kik a munkások elleni szövetségbe nem mennek bele. Itt vannak, t. képviselőház, a levelek, a melyek igazolják előttem, hogy az osztrák gyárak — különösen a szövő- és fonógyárak, — nemcsak hogy nem panaszkodhatnak pangásról, hanem kereskedőkhöz intézett levelek vannak kezemben, a hol már őszszel, sőt májusban nem fogadtak el Budapestről a jövő nyárra, augusztusra szóló megrendeléseket azért, mert oly mértékben vannak túlhalmozva megrendelésekkel, hogy nem képesek azokat kielégíteni. Miért hozom én ezt fel? Nemcsak azért, hogy a míg Magyarországon látjuk, hogy naponként gyárak pusztúlnak el és a kereskedő világ teng, addig Ausztriában a már eddig is számtalan gyáros mellett, a ki 20—30 milliót szerzett magának, kétségtelenül tisztességes munkával, a gyárak túltömöttségről és a megrendelésekben való túlterheltségről panaszkodnak. És most mégis mivel találkozunk? Megjelenik a osztrák kereskedelmi miniszter, és elmondja az ő nagy terveit. Elmondja, hogy Trieszt kikötőjével mit

Digitized by Google

akar csinálni, — a mivel még beszédem végén foglalkozni fogok, — elmondja, hogy Ausztriának mily nagy érdeke, hogy a bolgár vasutak, a rustsuk-sumlai vasút kiépüljön, hogy a magyar folyam és tengerhajózási és a Dunagőzhajózási részvénytársaság kartellje felhasználásával az osztrák iparczikkeknek Bulgáriába nagyobb kivitel biztosíttassék, és végezetül elmondja, hogy ő egyébként egy törvényjavaslaton dolgozik az osztrák ipar védelme szempontjából.

Ezt a törvényjavaslatot a kereskedelmi miniszter — a mint a »Magyarország«-ból olvasom, — tegnap be is nyújtotta. E törvényjavaslat 6 lényeges czikkből áll. Az első czikk azt mondja, hogy a kik 1910-ig olyan gyárakat építenek, a melyek eddig elő nem állított árúkkal foglalkoznak, vagy eddig előállított egyes iparczikkeket nagyobb mennyiségben gyártanak, ha abban közgazdasági előny van: részesülnek először is a beszerzett telek átiratási és adómentességében, másodszor a szelvényadónak 12 esztendőre szóló elengedésében, és végre harmadszor 12 esztendőre szóló jövedelmi adóelengedésben. Az ismert tarifa- és szállítási kedvezményekről, a melyek például egy reichenbergi kereskedőnek lehetővé teszik azt, hogy ő nem a Duna csatornáján keresztül szállít Bulgáriába, hanem via Hamburg megy, mert úgy olcsóbban jut oda, és a titkos refakcziákról nem akarok szólani, hanem szólok kizárólag erről a törvényjavaslatról.

T. képviselőház és mélyen tisztelt miniszter úr! Azt fogja ön nekem mondani, hogy hisz nekünk is van egy ilyen törvényünk. Van, de ha akarja a t. miniszter úr annak in konkretó való hatását ismerni, és ha megenged bizalmas közléseket, majd elmondom a miniszter úrnak, hogy milyen hatása lett annak a törvénynek, a mióta életbe lépett, és a mióta novellával már kiegészítették. De van-e abban 12 esztendei adómentesség? Van-e abban szelvényadómentesség? Tudja-e a t. miniszter úr, hogy egy kezdő iparvállalattal szemben a finánczok kérlelhetlensége és az üldözés, a melynek a gyáros ki van téve a jövedelemadó-bevallásnál, mindennél több a világon, úgy, hogy, t. képviselőház, a járadékadónak behozatala Ausztriában a magyar papirokkal szemben nem annyira terhes, mint maga az a tény, hogy a bevallásnál véghetetlen chicane-nal üldözik azon embert, a kinek magyar járadékpapirja van.

Nos, t. képviselőház, a tőke és iparvállalkozásnál a finánez, mint negativum, egy rettentő iparfejlesztési argumentum és koefficziens. *(Derültség balfelől.)* Maga az osztrák miniszter oly okos, hogy 12 esztendőre a gyáraiba be nem ereszti a finánczot. Ez pedig, tessék nekem elhinni, t. képviselőház, több mint tizenkétszer annyi, mint a mit a miniszter magával az adóelengedéssel ad.

Hát miért beszélek én, t. képviselőház, talán az elkeseredés hangján? Pedig nem irigylem én az osztrák ipartól azt, hogy emelkedik. De kérdem t. ház, hogy ki ellen fegyverkezik az osztrák ipar ily rendkivüli kedvezmények adásával? Ki ellen? Versenyez talán az osztrák ipar a franczia, angol, vagy német iparral? Ugye hogy nem, mert ő neki itt van egy védett, szabad területe a közös vámterület révén Magyarországon. Versenyképességét tehát kitől félti? Attól a nyolcz gyártól, a melylyel őt megfenyegette a magyar kereskedelmi miniszter, hogy a textilipar terén fel fogja azt állítani és igyekezni fog a hóna alá nyúlni a magyar iparnak?

Hát igen tisztelt miniszter úr, ebben a rövid, néhány vonásba megtalálhatják az önök egész politikájának eredményét. Itt van, t. miniszter úr, a quótaemelés. Méltóztatik ezt látni? Ebben a törvényjavaslatban van meg a quótaemelésnek az a része, a mennyit Magyarország áldoz Ausztriának azáltal, hogy újabb három %-kal magasabb quótát fizet. A saját quótatöbbletünkkel versenyképtelenné fogják tenni ezen kedvezmények révén az osztrákok a magyar ipart; egyszerűen lehetetlenné teszik azt minden kormányjóindulat és törvényhozási jószándék mellett, hogy magyar ipar keletkezhessék, hacsak a t. miniszter úr sokkal messzehatóbb kedvezmények adására nem tökéli el magát, mint a mit az osztrák kormány itt nyújt. Akarom hallani, folyik-e, lesz-e ily licziták zió a két kormány között, igen vagy nem? Mert az egyszer bizonyos, hogyha az osztrák iparnak a közös vámterület összes védvámjai és az osztrák kartellek állnak rendelkezésére, és e mellett még a kormány ily rendkivüli kedvezményeket is ád neki: álmodozhatik akkor az igen tisztelt barátom, a kereskedelmi miniszter úr, lelkesedésének összes hevével mindenféle iparfejlesztési theoriáról, de hogy Magyarország iparát fejleszteni nem fogja tudni, az a kétszerkettőnek oly törvénye, a mely alól sem ő, sem én kibujni nem tudunk.

Azért, t. képviselőház, ilyen tények láttára, látnunk kell, minő politikára határozza el magát a mélyen tisztelt miniszter úr. Rá fog jönni minden józanúl gondolkodó ember, mi lesz, hogyha a versengésnek erre a terére lépünk, tudniillik, ha egy törvényjavaslatot benyújt az osztrák kormány, hogy ő 12 esztendőre szóló adókedvezményt ád, akkor a magyar kormány rádupláz, hogy ő meg például 24 esztendőre szóló kedvezményt ád. Mindannyian méltóztatnak rájönni arra, hogy nem egészségesebb-e, nem okosabb-e, nem egyedül helyes-e szakítani a közös vámterület szerencsétlen theoriájával és megcsinálni az önálló magyar vámterületet, a mely az egész vonalon biztosítja a magyar ipar fejlődését és a nemzet jövendőjét! *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Digitized by Google

T. képviselőház! Sokat beszélhetnék még e kérdésről, de még csak egy konkrét dologra akarok reátérni, és ezzel be is fejezem azt, a mit mondani akarok. *(Halljuk! Halljuk!)*

A miniszter úr beszédében nagy örömmel hallottam, hogy ő felvette egy magyar hajógyár építésének eszméjét is. Üdvözlöm a miniszter urat.

Lukács Gyula: Isten mentsen!

Polónyi Géza: T. barátom, Isten mentsen minket attól, hogy ettől önt az Isten megmentse! Miről van szó, t. ház? A miniszter úr azt mondotta, nem fogunk elzárkózhatni az elől, hogy hajógyárat építsünk. Azt hiszem, a miniszter úr Fiumét gondolta, vagy talán meg is mondotta, hogy Fiumében kell majd a gyárat építeni. Hogy épen Fiumében épüljön-e az a gyár, vagy sem, azt nem akarom eldöntöttnek tekinteni; de magam is azt mondom, hogy Fiume természetadta előnyeinél fogva elsősorban kell, hogy kombinációba jöjjön, s azt hiszem, a kedélyek megnyugtatására is rendkivül jó flastrom lesz, ha Fiumében épül a hajógyár. *(Igaz! a szélsőbalon.)* De erről nem akarok szólani, hanem szólani akarok arról, mit jelent a miniszter úr beszédében az, hogy egy hajógyár építését szükségesnek tartja. *(Halljuk! Halljuk!)*

T. ház! Nekünk vannak szubvneczionált vállalataink. Ilyen az »Adria«. Magyarország összesen 900.000 forinttal járúl a hajóvállalatok segélyezéséhez; még pedig 570.000 forint esik az Adriára, 192.000 forint az Ungaro-Croata társaságra; van ezen kivül több csekély tétel, ilyen például a Schvartz-féle vállalat, melyre 50.000 forint jut; szóval összesen 900.000 forint. Itt mindjárt meg kell említenem, hogy a közös haditengerészetre, nem mondom, hogy utolsó betüig helyesen számítottam ki, de approximative, quótánk arányában évenként két millió forint esik a közös haditengerészet czéljaira. Hogy kerekszámban beszéljek, 2,900.000 forint, mondjuk 3,000.000 forint az az összeg, a mibe évenkint Magyarországnak a tengeri hajózás, a kereskedelmi és haditengerészeti hajózás kerül. Ez 32 esztendő alatt, mióta alkotmányunk fennáll, 92—96 millió forintot tesz ki.

Már most nézzük, hova ment el ez a pénz a hajóépítés szempontjából? *(Halljuk! Halljuk!)* Itt van az »Adria«. Mikor az »Adria« megindúlt, 7 hajója volt; később kötelezteteti 24—25 hajó építésére, úgy, hogy azután 30—31 hajója lett, a miből néhány katasztrófa folytán elromlott, elvesztette az úgynevezett Seetüchtigkeitot, úgy, hogy ma 24 hajója van. Átlagosan számítva ilyen Lloyd, vagy kereskedelmi hajó építése 500.000 forintba kerül; nem beszélek hadihajókról, hanem kereskedelmi hajókról, két-három árboczosokról. Ki gondolkozott azon, hogy a haditengerészetnek, hogy a kereskedelmi hajózásnak eddig egyetlenegy hajója sem építtetett még Magyarországon? A hajóépítésekre fordított költség, ez az egész tengernyi pénz, legnagyobb részt Angliába ment, másik rész Trieszt útján, az osztrák polgárok zsebeibe vándorolt.

T. ház! Én nem tudom, mi lesz a japán-khinai kérdéssel. Tőlem telhetőleg mindent el fogok követni arra, hogy az osztrák iparnak és kereskedelemnek a tendenciája, hogy Magyarország pénzén a közös haditengerészet szaporíttassék, ne sikerüljön. Vajjon elég erős leszek-e, — illetőleg nem helyesen fejezem ki magam, — elég erősek leszünk-e ennek ellentállani, akár az ellenzék, akár a kormánypártnak azon férfiai, a kik ezt a törekvést nem helyeslik, nem tudom. De a menynyiben a múltat ismerem, számítanom kell azzal a lehetőséggel, hogy nem úgy, mint a hogy a latin példa mondja, hogy »quod femina vult, valde vult«, hanem »puod Austria vult, valde vult«, a mit még eddig Ausztria akart, az Magyarország rovására mindig megtörtént. Számolnom kell azzal a lehetőséggel is, hogy a khinai birodalom felosztásának politikájával és a gyarmati törekvésekkel szemben be fog következni az, hogy tényleg nagymértékü haditengerészeti létszámemelések, hajóépítések történnek. De ha nem következnek is be, ha csak a múlt eredményei szerint itélek is, és számba veszem, hogy az Adriának, hogy az Ungaro-Croata társaságnak, hogy Schwartznak stb. és a haditengerészetnek összes hajói mind a külföldön készülnek, — mert a pólai arzenál, a hol csak alkatrészeket készítenek, de hajótesteket nem, és a trieszti hajógyár Magyarország számára mégis csak külföld — látnom kell azt, hogy a tengeri hajóépítésnek révén is Magyarország számtalan millió forinttal adózik a messze külföldnek és Ausziriának is. Hogy ezzel szemben Magyarország kereskedelmi minisztere megütötte legalább azt az eszmét, hogy hajógyárat kell létesíteni, szinte természetesnek tartom, s azon csodálkoznám, ha olyan, a gyakorlati életetet annyira ismerő miniszter, mint a milyen az előttem ülő t. miniszter úr, erre súlyt nem helyezett volna. De én még nagyobb mértékben fektetek rá súlyt. Mert, hogy a közvagyon ilyen módon és réven Magyarországból ki ne vándoroljon, arra én a magam részéről mindig nagy súlyt fektettem. Ha már áldozatokat hozunk a tengeri hajózási vállalatokra, legalább biztosítsuk, hogy a mi pénzünkön épült hajók Magyarország területén építtessenek fel és legalább munkabérben és anyagban térüljön vissza a nemzet számára az az áldozat, a melyet meghozott. Hiszen tudjuk, hogy van kőszenünk, van vasútunk, jobb mint akármely más országnak; mi oka lenne hát annak, hogy ilyen nagy ipart Magyaroszágon meg ne

Digitized by Google

honosítsunk? Azért én nem elégszem meg a t. miniszter úr odavetett esetlegességi programmjával, hanem kérem a t. miniszter urat, hogy ezen adatoknak számbavételével ezt aktuális programmnak tekintse, és legközelebb tájékoztassa a képviselőházat a felől, hogy mikép kiván ezen kérdésben gyökeres megoldást létesíteni.

Lenne, t. képviselőház, mondom, sok kérdés, a melylyel foglalkoznom lehetne és kellene, de megelégszem azzal, a mit tőlem telhető jó indulattal rapszodicze előterjeszthettem; a többit jobb időkre tartom fenn, a mikor a kereskedelmi politikát érintő nagy kérdésekkel bővebben foglalkozhatunk. Ma megelégszem azzal, hogy újabban konstatáljam és kijelentsem azok után is, a miket anyiszor elmondottunk, hogy bármilyen tiszteletreméltó férfiú üljön abban a székben, a mely a kereskedelmi tárczáé, én egy miniszternek sem szavazom meg a költségvetést addig, a míg nem állok olyan miniszterrel szemben, a ki azt mondja nekem, hogy az önálló vámterületnek igaz és őszinte híve. Azért nem fogadom el a költségvetést. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Dedovics György jegyző: Sághy Gyula!

Sághy Gyula: T. képviselőház! Eredetileg nem volt szándékom e tárcza költségvetésének tárgyalásánál felszólalni; habár azok a nagyfontosságú és nagyérdekű kérdések, a melyek a megelőző napokban itt fejtegettettek, nagy csáberőt gyakoroltak volna rám, hogy azokkal szemben álláspontomat szintén bővebben kifejtsem. Ha mégis felszólalok, ennek az az egyetlen körülmény az oka, hogy a törvényhozásnak e termében is felvettetett a székesfővárosi pályaudvarok kérdése, különösen a nyugati pályaudvar esetleges kihelyezésének és ezzel kapcsolatban egy új központi személy- és teherpályaudvar létesítésének ügye. De, t. ház, ha már egyszer felszólalok, habár nem akarok azon nagy kérdésekre kiterjeszkedni, *(Mozgás és zaj. Elnök csenget.)* a melyeket előttem szólott t. képviselőtársam megpendített, noha volnának egy, vagy más irányban különösen rektifikáló megjegyzéseim, mert nem akarom a vitát ezen előrehaladott stádiumában nyújtani, mégis kívánok egyetlenegy kérdéssel előrebocsátólag, és ezzel is csak nagyon általános vonásokban foglalkozni; azzal a kérdéssel tudniillik, a mely az eddigi három napos vitát meglehetősen uralta, tudniillik az úgynevezett agrárizmus és merkantilizmus állítólagos harczával és érdekellentéteivel.

Azok közé tartozom, t. ház, a kik a közgazdasági három nagy tényező: a földmívelés, ipar és kereskedelem valódi érdekei között nem látnak ellentétet, *(Helyeslés balfelől.)* hanem azt hiszem, hogy ezek igenis egymásra utalvák, egymás nélkül meg nem élhetnek, egymás károsításával önmagukat rontják és károsítják. Azonban, t. ház, minden állam közgazdasági életének van egy alapjellemvonása, van egy külön alapja, a melyhez a többi gazdasági tényezők tevékenységének idomúlnia kell, a melyre tevékenységüket fektetniök kell, ha egészségesen akarjuk a a közgazdasági életet s az általános jólétet fejleszteni.

Nálunk ez az alapjellemvonás kétségtelenül a földmívelés. Ehhez kell tehát a másik két közgazdasági tényező: az ipar és kereskedelem összes tevékenységének idomúlnia; erre kell összes tevékenységüket természetszerűleg fektetniök, mert ebben gyökereznek a másik két tényező életgyökerei is, és ha ezzel ellentétbe helyezkednek, akkor saját életgyökereiket is keresztül metszenék. Azért nézetem szerint a hazai iparnak elsősorban oda kell törekednie, hogy hazai nyerstermelésünk anyagát dolgozza fel; e mellett kétségtelenül arra is, hogy az olyan szükségleteket, a melyekre a nyers anyagot idebent meg nem találni, de a melyek nagy mértékben képezik a belfogyasztás tárgyát, lehetőleg saját maga állítsa elő. De épen így vagyunk a kereskedelemmel is. A kereskedelemnek jól felfogott érdekében elsősorban kétségtelenül az a feladata, hogy a magyarországi nyerstermelés fölöslegeit kivigye, még pedig lehetőleg feldolgozott alakban, tehát kész ipari árúban. E mellett természetesen feladata a beltermelőt a belső fogyasztóval összehozni, szóval az összeköttetést köztük létesíteni, ezáltal általában az értékesítés lehető kedvező konjunktúráit a földmívelés és ipar termékekre nézve megalkotni.

Ha az úgynevezett agrárérdekeket védelmezők ezeket a tételeket hangsúlyozzák, akkor abban csak az elfogúltság láthat támadást az ipar és kereskedelem jogosúlt érdekei ellen, sőt érdem szerint a szolid és reális kereskedelem és ipar ebben igenis támogatást talál. Mert vajjon támadás-e az az ipar és kereskedelem ellen, ha az agrárérdeket védelmezők e házban hatályos intézkedéseket kívánnak a tisztességtelen verseny ellen? Nem magát az ipart és kereskedelmet szolidságában, életképességében védelmezik-e meg ezek a követelések? Támadás van-e abban a kereskedelem és a tőke ellenében, hogyha ebben a házban épen a földmívelési érdekek istápolása szempontjából is a fiktiv üzletek túlkapásai és veszedelmes elterjedése ellen hatályos intézkedéseket követelünk? Hiszen azok a fiktiv üzletek a tőkét elvonják épen legtermészetszerűbb feladatának teljesítésétől, attól, hogy az ipart, kereskedelmet a maga reálitásában megélénkítse, hogy a közgazdasági tényezőkben a szükséges vérkeringést előidézze. Hiszen az a fictió üzlet egy improduktiv foglalkozás, a mely tisztán arra van számítva, hogy a kik erre szakértelemmel és képességgel birnak, azoknak kezében a nagyszámú kisebb exisztenczián

Digitized by Google

garasai milliókká halmozódjék össze ez társadalmi és közgazdasági szempontból nagy baj, de Magyarországon határozottan nemzeti szempontból is nagy kárral jár. Még az egyszerű vagyoncsere is sokszor, a hol igazán csak egyik kézből a másikba való átmenetelről van szó, a melynek közgazdasági hátránya nincsen, de azért, mivel a nemzet fentartó elemének vagyonát gyengíti, nemzeti szempontból káros következtetéseket vonhat maga után.

Van-e támadás a hitel és a tőke ellenében abban, midőn az uzsorával való visszaélések ellen kérünk hatályos intézkedéseket? Nem a reális és szolid hitel erősítésére törekszünk-e ez által? Ki volna olyan esztelen, hogy a külföldi tőkét visszariassza attól, hogy Magyarországon elhelyezést keressen olyan közgazdasági működésben, a mely egyúttal Magyarország közgazdasági jólétét is emelni alkalmas, és jótékonyan képes visszahatni az ipari vállalatokra. Azért a t. miniszter úrnak ebbeli törekvését azok, a kik az agrárérdekek védelmére vállalkoztak ebben a házban örömmel üdvözlik, hogy külföldi tőkét iparkodik ilyen hasznos vállalatokra az országba behozni. És támadás van-e abban a kereskedelem érdekei ellen, hogyha mi a borhamisítások ellenében erélyes védelmet keresünk? Hiszen nemcsak a termelő, hanem a szolid és reális kereskedő érdekét is tönkretették azok a lelketlen üzérek, a kik nagy mértékben szállítottak külföldre magyar bor czímén hamisított borokat, és megértük azt, hogy például Svájczban száz meg száz, sőt ezer hektoliter számra kellett kiönteni ezeket a borokat; sőt Svájczban, ha jól emlékszem: Zürichben a hatóságok léptek közbe, és óva intették a közönséget, hogy magyar bort ne vásároljanak, mert az hamisított, nem természetes bor. Nemcsak a magyar bortermelők, hanem a magyar szolid borkereskedésnek is az érdekét védelmeztük, ha ez ellen hatályos eszközök életbeléptetését kívánjuk.

És nincsen támadás a magyar ipar és kereskedelem érdekei ellenében abban sem, hogy az őrlési engedély megszüntettetett. És engedje meg a t. ház, — bár ezzel a kérdéssel semakarok hosszasabban foglalkozni, — hogy erre kissé kitérjek. A hazai malomiparnak nagy jelentőségét senki sem fogja kétségbe vonni a földmívelés érdekében, vala mint azt sem, hogy a múltban nemcsak a nyerstermelés emelésére hatott a malomipar, hanem még abban az irányban is, hogy a nyerstermelés feldolgozva a külföldre vitetett, nagy szolgálatot tett, és azt hiszem, hogy hivatva van ily szolgálatot tenni a jövőben is. De épen azon tételemnek felel meg az őrlési engedély megszüntetése, hogy a magyar malomiparnak elsősorban a hazában termelt nyerstermelés feldolgozása képezi a feladatát, hogy a magyar malomipar az ország búzafeleslegét feldolgozza, s a maga tisztaságában vigye ki a külföldre, a mi a magyar malomiparnak a fejlődését is előmozdítja.

És itt kénytelen vagyok Láng Lajos t. barátom felszólalására röviden kitérni. Én az ő szakszerű előadását elismeréssel fogadom és hozzá teszem, hogy az abban foglaltak túlnyomó részét osztom; csak azt akarom kiemelni, hogy az úgynevezett merkantilistáknak az általa védett irányzata nem ütközik össze a földmívelés érdekeivel; de midőn a t. barátom az őrlési engedélyt védelmébe veszi, ezt a felfogását nemcsak nem oszthatom, sőt kénytelen vagyok őt két tévedésre is figyelmeztetni. *(Halljuk! Halljuk!)* Az egyik tévedése az, hogy ő az őrlési engedély megszüntetését tisztán a magyar gazdaközönség akciójának tulajdonítja; pedig a magyar gazdaközönség akciója a visszaélések ellen volt irányozva. Nem is lett volna egymagában elég erős ezen eredmény elérésére; hanem az osztrák gazdák akciójának köszönhetjük azt. A másik tévedése abban nyilvánúl, hogy az őrlési engedély ellen folytatott akciót gyülöletből származottnak véli, és ezzel nagy sajnálatomra, akármilyen jóhiszeműen járt is el, de épen a gyanúsítások malmára hajtotta a vizet, a mely gyanúsítások igazán alaptalanúl intéztetnek az agráriusok ellen.

Nem is az a körülmény idézte elé az őrlési engedély megszüntetését, hogy abból a földmívesnek, a gazdának nem volt haszna; hiszen hacsak pusztán haszna nem lett volna, ez még hagyján, hanem egyenest kárára volt a vámmentes búzának beözönlése következtében. Én bátor vagyoka t. ház itéletére hivatkozni, hogy vajjon helyes közgazdasági politika volna-e az, hogy midőn Magyarországnak gépipara oly magasfokú fejlettségen áll, a magyar gazdák mégis a külföldre fordúlnának gépszükségletük beszerzéséért, s azt adván okúl, hogy a drágább magyar gépek a magyar földmívelés termelési költségeit fokozzák, egyszerre a Magyarországon is előállítható gépekkel szemben hasonló gépek vámmentes behozásának engedélyezését kérelmeznék és követelnék. Esze-ágában sincs a magyar mezőgazdáknak az ily követeléssel fellépni, mert érzik, hogy egy másik közgazdasági tényezőnek, a gépiparnak nagymérvű meggyengítésére vezetne, és van annyi önzetlenség és hazafiság közgazdasági téren is a magyar gazdákban, hogy ily jogosúlatlan követeléssel, bár hasznukra válnék is, nem fognak fellépni.

De ezzel a kérdéssel nem akarok bővebben foglalkozni, először is azért, mert türelmüket nem akarom túlságosan sokáig igénybe venni, másodszor pedig, mert a kereskedelemügyi miniszter úr nyilatkozatából azt a teljes megnyugvást merítettem, a mely az irányában érzett bizalmamat csak fokozta, hogy ugyanis az ő kiváló

Digitized by Google

tehetsége, élénk érzéke a magyar közgazdasági tényezők összhangzatos fejlesztése iránt meg fogja találni a helyes útat és módot, mely az ország jólétét épen azon a téren, melyet ő képviselni van hivatva, úgy fogja emelni, hogy a többi közgazdasági tényező nem fog e miatt szenvedni és az összjólét az ő működése folytán folytonosan fokozódni és emelkedni fog.

Áttérek felszólalásom tulajdonképeni okára. *(Nagy zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Komjáthy Béla t. képviselőtársamnak azt a megjegyzést tehetném, a mit a múltkor ő tett, hogy nem nagy érdeklődést tapasztalt fejtegetései iránt; úgyanoly hibába esik, hogy azalatt, a míg én elég fontos kérdéseket fejtegetek, beszélget.

Komjáthy Béla: Nem indokolt ez a megjegyzés. Hallgattam a képviselő urat és nem szóltam bele.

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek, t. ház!

Sághy Gyula: Áttérek felszólalásom tulajdonképeni okára, a székesfővárosi pályaudvarok kérdésére. E tekintetben felszólalásra kötelez erkölcsileg az a körülmény, hogy a fővárosban ebben a kérdésben, bárcsak az érdekeltek köréből kiinduló, de aránylag elég nagy mozgalom keletkezett, a mely mozgalommal szemben épen ott, az érdekeltek körében már állást foglaltam, és ez erkölcsileg köteleségemmé teszi, hogy ez iránt nézetemet itt a házban, épen a törvényhozás termében is kifejtsem és indokoljam, mert hiszen a törvényhozást illeti ebben a részben a végleges döntés. Ez a kérdés, megvallom, a képviselőházban sokkal szerényebb keretben, sokkal tetszetősebb alakban vettetett fel, mint az érdekeltek körében és hozzá teszem, teljes jóhiszeműséggel. De épen azért talán még inkább kötelességem, hogy eltérő álláspontomat azzal a felfogással szemben itt a házban kifejtsem és indokoljam, örülvén annak egyúttal, hogy a felszólaló többi képviselőtársaim, a kik erre kiterjeszkedtek, velem azonos álláspontot foglalnak el.

Közismeretű dolog, mindenki tudja, hogy igenis vannak bajok a pályaudvaroknál, vannak bajok egyaránt a nyugati és keleti pályaudvar körül.

De különös mindenesetre az, — és itt nem Heltai Ferencz t. képviselőtársam beszédére reflektálok, hanem azon mozgalomra, a mely megindúlt, hogy az a nyugati pályaudvarra irányítá a közfigyelmet, mint ha annak bajai volnának a legsúlyosabbak, a melyek gyors és gyökeres orvoslást igényelnek. Ezt csak azért hozom fel, hogy előzőleg rámutassak arra, hogy ez a követelmény, a mely a nyugati pályaudvarral szemben felmerült, nagy részben az érdekelt körök egyéni érdekéből indúlt ki. Mert köztudomású dolog, hogy a keleti pályaudvarnál a bajok sokkal fokozottabbak azáltal, hogy ott annyi vonal jön össze, hogy e miatt a lebonyolítás nagy nehézségekkel küzd, és tudvalevő dolog, hogy máris tervben van, hogy egy nehány vonal, ha jól tudom a hatvani vonal irányítása jövőre a keleti pályaudvar helyett a nyugatira tereltessék, a hol több a terénum és könnyebb a lebonyolítás. Mégis különös, hogy nem a keleti, hanem a nyugati pályaudvar bajairól van csak szó. A kérdés csak az, miután elismertem, hogy mindkét pályaudvarnál forognak fenn bajok és nehézségek a forgalom lebonyolítása szempontjából, a melyeknek elhárítása — kétségtelenül igazat adok ebben Heltai Ferencz t. képviselőtársamnak, — nemcsak székesfővárosi, hanem egyúttal országos érdek is, hogy vajjon ezen bajok gyors és hosszú időre való elhárításául az az út-e a megfelelő, a melyet ő, vagy még inkább amaz érdekkörök tervbe vettek, s a mely sokkal messzebbre ment, vagy pedig az-e, a melyet velük szemben az ellentétes álláspontot elfoglalók megjelölnek?

A t. miniszter úr beszédében erre a kérdésre is kiterjeszkedett és nézetem szerint igen helyesen jelölte meg azt az irányt, a melyben ezen kérdés megoldásának haladnia kell. Hiszen én nem vagyok feltétlen barátja a külföldi példák vak utánzásának, hogy azért, mert így, vagy úgy van a külföldön, mindjárt mi is utánozzuk; de ha valamely példák a külföldön már beváltak, és ha nálunk nincsenek különleges viszonyok, a mint hogy e tekintetben nem is lehetnek, akkor ezen példák mégis birnak némi súlylyal, legalább annyival, hogy ne térjünk el könnyen az eddig már nálunk is követett külföldi példáktól. Párisban, Londonban, Berlinben, Bécsben, mindenütt benn vannak a városban a pályaudvarok, és központi pályaudvarok sem léteznek. Más városokban, így Kölnben, Frankfurtban behozták az új pályaudvarokat a városba. Ez forgalmi szempontból nagy előny és közérdek nemcsak a városokra, hanem az egész országra nézve is. A mikor t. képviselőtársam is elismerte, hogy a nyugati pályaudvar a legszerencsésebb helyen fekszik, építkezése is helyes, és hogy annak eltávolítását nem kívánja, akkor helyesebb megkeresni azon módokat a bajok orvoslására, a melyek mellett ezen kívánalom csakugyan teljesíthető legyen és a pályaudvar régi helyén maradjon. Az a kérdés, hogy egy nagy központi pályaudvart alkossunk, személy-és teherpályaudvart, a mire tulajdonképen ez a mozgalom irányúl, ez lehet egy messze jövő zenéje, egy későbbi követelmény, ha oly fejlődéssel fogunk találkozni, a mely azt elkerülhetetlenül szükségessé teszi. De ma ennek szükségét még beláthatlan hosszú időre nem látom, mert ha nagy forgalmuk mellett London, Páris, Berlin, Bécs meglehetnek központi személy- és teherpályaudvar nél-

Digitized by Google

kül, és a forgalom lebonyolításának könnyebbségére válik, hogy nincs konkretációja a sok pályáknak, akkor ehhez az úthoz nem fordúlnék, és helyeslem, hogy a t. miniszter úr ily értelemben nyilatkozott, mert akkor ez az államra nagy terhet háritana a nélkül, hogy az országos közérdeket, vagy a székes főváros érdekét előmozdítaná.

Molnár Jenő: A Bau-schwindlit emelné!

Sághy Gyula: Kí fogok terjeszkedni erre is, miután Bau-schwindlit méltóztatott említeni.

Vegyük azt a tervet. Magam is ott voltam a gyűlésen s kifejtettem a tervezőkkel szemben álláspontomat. Megvolt az erkölcsi bátorságom, hogy a közvetlen érdekeltekkel is szembeszálljak, és ők maguk is beismerték, hogy az a hely, a hova az új központi pályaudvart tervezik — a nyugati pályaudvart t. i. el akarják tüntetni a föld színéről, — csak 90.000 négyszögméter területtel rendelkezik, holott a nyugati pályaudvar a hozzátartozó összes területtel 150.000 négyszögmétert tesz ki. Minden józaneszű ember előtt fölvetem azt a kérdést, hol van a jövő fejlődésre nagyobb terrénum és nagyobb lehetőség, hogy hosszabb időre megoldhassuk ezt a kérdést, ott-e hol 150.000 négyszögméter, vagy ott, hol 90.000 négyszögméter áll rendelkezésre? *(Igas! Úgy van!)*

Ez az egész kérdés, nem abban az irányban, melyet t. képviselőtársam említett, de abban, a mint felvettetett egyes érdekelt körök részéről, egész nyiltan mondom, nem a közérdeket, hanem azon környéken telkekkel biró telekspekulánsok érdekeit fogná csak szolgálni. És vajjon szolgálja-e azt az érdeket is, melyet a t. barátom hangsúlyozott? Különben ki lett emelve azon a gyűlésen is, hogy ezáltal az a pangás, mely a főváros bizonyos iparágaiban, különösen az épitő iparban beállott, egyszersmindenkorra megszünnék az állam nagyobb megterheltetése nélkül.

Ennek a pangásnak oka az, hogy az ország egész nagy területén, számos vidékén látjuk a gazdasági pangást. Természetes dolog, hogy az a pangás, mely évek óta tart a vidéken, nem nyilvánította hatását mindjárt, hanem csak később terjeszkedett ki a fővárosra, s most mutatja egész valóságában a visszahatását. Ép azért az az akczió, mely ezt orvosolni akarja, nem lehet egyoldalú, s nem terjedhet ki tisztán egy iparág pangására, hanem azon okok szanálására kell irányúlnia, melyek ezt a pangást előidézték. Egy ily akczionak országos akczionak kell lennie. Vissza kell térni az eredeti forrásokra, a honnan táplálkozik a fővárosnak ipara és kereskedelme. Ha a vidéken nincs meg a vásárlási képesség, akkor a főváros ipara és kereskedelme sem juthat lendülethez.

Csak mellesleg jegyzem meg, hogy mikor azon a bizonyos ülésen azt hangsúlyoztam, sajnos, egy tekintélyes német lap tudósítója félre hagyta magát vezetni és olykép tüntette fel felszólalásomat, mintha én egy vidéki város érdekében szólaltam volna fel. Szó sem volt ilyesmiről ott, hanem a fővárossal szembe helyeztem az ország többi részét, és ezt értettem vidék alatt. A főváros emelésére, megengedem, kell áldozatot hozni a vidéknek is, országos befektetéseket kell tenni, tett is az ország, és a vidék ezt szivesen nézte, és nem panaszkodott ezen áldozatkészség miatt, de csak addig lehet tenni, a míg annak a vidéknek gazdasági állapota erős depresszió alatt nem áll, mert abban a perczben csak mesterséges lehet az emelkedés, a mely a központra még jobban ki fog hatni, és a fővárosban a pangást nemcsak nem fogja orvosolni, hanem még nagyobb mértékben fokozni fogja.

Mikor a dolog igy áll, akkor indokolhatók volnának az átalakítások, a bajok megszüntetésére, jelesül a gépműhelyek, a szénraktárak kihelyezése, a sínfektetés vonalának szabályozása, a földalatti átjárók elkészítése is, a melyek aránylag sokkal kisebb költséggel eszközölhetők, — a mennyire szakértők által informálva vagyok, — és ezek az összes átalakítások hosszú időre biztosítják, hogy a nyugoti pályaudvar úgy a személy-, mint a teherforgalmat le fogja bonyolíthatni, és ez belekerülne 8—10 millió forintba; ezzel szemben a teher a kihelyezésnél nem 15 millió, hanem 40—45 millió forint lenne és az országra óriási nagy teherként nehezednék. *(Zaj a baloldalon.)*

Ha közbeszólnak, annál tovább fog tartani.

Rakovszky István: Sajnosan vesszük észre!

Sághy Gyula: Bocsánatot kérek, eddig csak 15—20 percze beszélek.

Elnök: Csendet kérek, t. képviselőház. *(Halljuk!)*

Sághy Gyula: Kérdés, vajjon azon pangás megszüntetésének az-e a helyesebb módja, hogyha oly nagy épitkezésbe fogunk az állam megterheltetésével minden szükség nélkül, mert ezáltal nemcsak azt érjük el, hogy a munkanélküli munkások lesznek ellátva, hanem azt is, hogy újból egy csomó új munkaerőt fogunk felcsődíteni a fővárosba, tehát elvonni a vidéktől és ezáltal oly nagy épitkezéseket előidézni, a melylyel szemben a főváros fejlődése épen a mostani hanyatlás következtében egyáltalában lépést nem tarthat. Továbbá ekkor a magánépitkezés terén az újabb telekspekuláczióval kapcsolatban újabb épitkezések fognak előállani s a fővárosban ismét sok ház fog üresen állani. És vajjon segít-e az a munkátlanokon, hogyha ilyen nagy tervekkel jönnek a magyar királyi kormány és az igen tisztelt kereskedelemügyi minisztér

Digitized by Google

úr elé, hogy kötelességszerűleg is kénytelen legyen ezeket a terveket is felülbiráltatni, mikor a teljes kész vagy közvetlen elkészülés alatt álló kisebb tervek megvalósításához foghatna? Mert hiszen azt mégis el kell dönteni, hogy melyik terv alapján fogja a bajokat megszüntetni, a nagyobb vagy a kisebb, a közvetlen elkészülés alatt álló tervek szerint-e? Akkor fog-e azokon a munkátlanokon segíteni, a kik arra rászorúlnak, ha az építkezés ilyen nagy arányban terveztetik s azzal elodáztatik, vagy ha a t. miniszter úr, a mint beszédében kifejtette, azonnal hozzáfog ezen kisebb arányú változásoknak létesítéséhez s ekkép a munka nélkül levőket rögtön munkához juttatja.

T. képviselőház! Én úgy vagyok meggyőződve, hogy az az egyedüli helyes út, a melyet az igen tisztelt miniszter úr is jelzett beszédében, és miután én e tekintetbe is az igen tisztelt miniszter úrnak tehetségében, jóakaratában, tetterejében teljesen megbízom, hogy a leghelyesebb útat fogja követni, azért nem akarok tovább e kérdéssel sem foglalkozni, hanem ezen bizalomból is kiindúlva, a költségvetést megszavazom. *(Helyeslés balról.)*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve.

Ha tehát szólni senkisem kíván, a vitát bezárom.

Rakovszky István képviselő úr a házszabályokhoz kér szót.

Rakovszky István: T. képviselőház! A házszabályok 174. §-a értelmében több mint húsz tag kérelmére zárt ülést kívánok.

Elnök: Minthogy a zárt ülést kérő ívet 24 képviselő irta alá, a házszabályok 164. §-a értelmében a ház nyílt ülésének zárt üléssé átváltozását ezennel elrendelem.

Felkérem tehát a karzati közönséget, legyen szives a teremből távozni, valamint a gyorsirókat is, hogy legyenek szivesek helyöket elhagyni.

Addig is öt perczre felfüggesztem az ülést.

(Zárt ülés után.)

Elnök: Az ülést újból megnyitom.

Javaslom a t. háznak, hogy legközelebbi ülését holnap délelőtt 10 órakor tartsa meg, azzal a napirenddel, a mely a mai ülésre volt kitűzve. *(Helyeslés.)* Madarász József képviselő úr a holnapi ülés végén fogja interpelláczióját előterjeszteni. *(Helyeslés.)*

Ezzel tehát a holnapi ülés ideje és napirendje meg van állapítva.

Az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 25 perczkor.)

Digitized by Google

546. ORSZÁGOS ÜLÉS

1900. évi márczius hó 9-én, pénteken,

Perczel Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Felirat és kérvény bemutatása. — Sürgős interpelláczió bejelentése. — Költségvetés 1900-ra. (Kereskedelemügyi tárcza). — Napirend. — Madarász József sürgős interpellácziója, a zalaapáthi községbeli oktatás tárgyában, a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Lukács László, Plósz Sándor, Hegedüs Sándor, b. Fejérváry Géza, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: T. ház! az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét Molnár Antal jegyző fogja vezetni; a javaslatok mellett felszólalni kivánókat Dedovics György, az azok ellen felszólalókat pedig Tóth János jegyző jegyzi.

Mindenekelőtt fel fog olvastatni a tegnapi ülés jegyzőkönyve.

Molnár Antal jegyző *(olvassa az 1900. évi márczius hó 8-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van-e valakinek észrevétele a felolvasott jegyzőkönyvre nézve? *(Nincs!)*

Így a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom Arad szabad királyi város közönségének feliratát az olasz bor vámjának felemelése tárgyában; *(Helyeslés a szélsőbalon.)* továbbá Komárom vármegye közönségének kétrendbeli feliratát, úgymint a duna-oderai csatorna ügyében és a pálinkaivás korlátozása iránt. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Áttérünk a napirendre.

Mielőtt azonban a napirendet megkezdenők, a ház tudomására hozom, hogy mivel a tegnapi ülés elején tett bejelentésem szerint Madarász József képviselő úrnak tegnap lett volna joga interpellácziójá előterjeszteni, a zárt ülés azonban a háznak a tanácskozásra szánt idejét teljesen kimerítette, ennélfogva a ház jóváhagyásával a képviselő úr a mai ülés végén fogja interpellácziójá előterjeszthetni. *(Helyeslés.)*

Most áttérünk a napirend szerint a kereskedelmügyi tárcza költségvetésének (Irom. 778) folytatólagos tárgyalására, kapcsolatban ezzel a magyar királyi központi statiszitkai hivatal 1900. évi munka-tervéről szóló jelentésre. (Irom. 683,717)

A tétel felett megindúlt vita a tegnapi ülés folyamán bezáratott. Szó illeti most még a bizottság előadóját és a miniszter urat, a mennyiben szólni kivánnak.

A kereskedelemügyi miniszter úr kiván szólani. *(Halljuk! Halljuk!)*

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Legelőször is hálámat fejezem ki azon vitáért, mely e költségvetés felett a házban lezajlott. Én azt hiszem, hogy úgy tartalmánál, mint szinvonalánál fogva annyira tartalmas, annyira méltó volt az a képviselőházhoz, és irántam annyi kegyességet tanúsított, hogy egyebet nem tehetek, mint hogy mindezért mély hálámat kifejezzem. Bebizonyítottuk azt, hogy szakszerűen, minden személyes és politikai vonatkozások nél-

Digitized by Google

kül, tüzetesen, behatóan tudunk kérdéseket tárgyalni, a melyek fontosságuknál fogva sokkal nagyobb jelentőséggel birnak mint sok száz olyan dolog, a mely izgalmakkal jár ugyan, *(Helyeslés.)* de rendesen csak szenvedélyeket és keserűségeket hagy hátra, nem pedig hasznot és üdvöt az országra és annak népére. *(Élénk helyeslés.)*

A sok igen fontos, azt lehet mondani, érdekes kérdések mellett egyes részletkérdéseket is vetettek fel és intéztek egyenesen hozzám; iparkodni fogok elsősorban ezekre röviden válaszolni. De a mennyiben egyik, vagy másik t. képviselő úr kérdésére választ nem adnék, ne méltóztassék ezt tiszteletlenségnek venni, méltóztassék engem kérdőre vonni, készségesen állok szolgálatukra; de olyan roppant tárgyhalmazom van, hogy nem bizom erőmben, hogy mindennek megfelelni képes leszek. *(Halljuk! Halljuk!)*

Legelőször a csatornatügyre térek vissza, még pedig azért, mert a vita, igénytelen nézetem szerint, e tekintetben a legélvezetesebb, a legtanúlságosabb volt. Elfogadom úgy, a mint a feladatot magyarázták és elém szabták; de azzal a rektifikáczióval és azzal a kéréssel tartozom, úgy Bessenyey Ferencz, mint Kovács Pál t. képviselő uraknak, hogy részletekbe ebben a kérdésben, mondjuk, magára az egyik, vagy a másik csatorna irányára nézve, nem bocsátkozhatom, kötelezettséget nem vállalhatok, magánvállalkozók által, mint felemlítve volt, benyújtott tervekkel szemben állást nem foglalhatok, sőt épen ezekkel szemben eljárásom az, hogy annak a hosszú toldozásnak, foltozásnak, a mit ilyen magántervekkel szemben okvetlenül kötelesek az állam szakközegei elvégezni, végetvessek, mert az állami közegek által akarom ezeket a terveket elkészíttetni, és ez már folyamatban is van, és pedig nemcsak a duna-tiszai csatornára nézve, de egyúttal a vukovár-samaczi csatornára nézve is, a melynek fontosságát és jelentőségét, azt hiszem, mindenki méltányolja. *(Általános helyeslés.)* És talán nem fogja rossz néven venni a t. képviselőház, ha azt mondom, hogy sokkal gyakorlatibb és egyszerűbb eljárás, ha ezt a két csatornát előtérbe tolom, mert ez azt hiszem, minden csatornarendszerbe bele fog illeni Magyarországon, mint hogyha kezdem azzal, hogy felpingálok a térképre egy gyönyörű hálózatot, azt irtóztató hosszú szaktanácskozmányok minden retortáin keresztülhajtom, és mikor ide kerül, a sok száz millióval szemben az ország azt mondja, hogy nagyon szép, de nem tehetünk semmit. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)*

A másik kérdés, a melylyel előzetesen foglalkoznom kell, a vámügy. E tekintetben azt hiszem, a miniszter álláspontját leghelyesebben érintette Láng Lajos t. képviselőtársam igen szép beszédében. Ő maga, mint független képviselő, előre felmentett engem attól, hogy ebben az ügyben tüzetes programmot adjak, mert a dolog természetében van, hogy egy ilyen bonyolúlt, annyi transzakcziót igénylő, annyi tényező közreműködésétől függő kérdésben az egyik miniszter ez alkalommal, a dolgok jelen stádiumában tüzetesen még nem is nyilatkozhatik. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)* Ha tehát Polónyi Géza t. képviselőtársam azt kivánja, hogy programmot fejtsek ki már most, hogy az ország közvéleményét ebben a tekintetben tájékoztassam, bátor vagyok neki kijelenteni, hogyha ő ez alatt azt érti, hogy én kijelentem, miszerint az ország összes közgazdasági tényezőinek harmonikus védelméről, nemzetközi kereskedelmének biztosításáról és fejlesztéséről a vámtárgyalások alkalmával is kell gondoskodni, akkor, azt hiszem, nagy általánosságban és bizonyára őt ki nem elégítő módon nyilatkoztam. De ha tovább kellene menni, ő maga azt fogná mondani, hogy ez frázis, de hogy fogja ezt a miniszter megvalósítani? És akkor egyszerűen a vámrendszer és a vámtételek bonyodalmába kellene bocsátkozni, mert az ott nyer kifejezést. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)* Most pediglen oly kezdetén vagyunk ezeknek a dolgoknak, hogy én azt hiszem, ő maga is azt fogja mondani, hogy e tekintetben én sem garancziát, sem tiszta, világos programmot nem adhatok, *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)* mert ez nem szavakban, hanem csak vámtételekben fejezhető ki.

Egyet azonban megtettem, és ez az, hogy előre odaadtam az ország illetékes szakközegeinek kezébe a kritikai szempontokat. Előrebocsátom, hogy nemcsak ez alkalommal, tudniillik a vámkérdéssel kapcsolatosan intézett kérdések útján, de már az úgynevezett leiró, az ipartermelési statisztika felvétele alkalmával, most már nagy örömömre mondhatom, kérdések voltak intézve minden egyes iparvállalkozóhoz, és e tekintetben igen becses anyag birtokába jutottam. Tehát én megfordított sorrendet követek. Először akarom az ország kivánalmait, óhajait ismerni és általa felállíttatni a kritikai szempontokat, és ezt az anyagot feldolgozva, magamnak az álláspontot megszabva, azután bocsátkozni a dolognak mélyére, annyival is inkább, mert ez nemcsak tudományos és gyakorlati szempontból kényes kérdés, de sok függ itt össze egyúttal a taktikai szempontokkal is. Nem valami mesterséges taktikát értek ez alatt, hanem azt, hogy a magyar miniszterre mindig befolyást kell, hogy gyakoroljon az, hogy miképen alakúl a nemzetközi vámpolitikai fejlődés, hogy mikép fejlődnek Ausztriában a viszonyok és álláspontok és a taktika megválasztásában, ha előre marsrutát szab magának, kötött kézzel áll szemben az eseményekkel és nem lesz képes az ország érdekeit védel-

Digitized by Google

mezni és érvényesíteni, mert magát e tekintetben előre megkötötte. Most tehát ennek elhárítása mellett nem tiszteletlenségből, nem kötelességmulasztásból, de épen ellenkezőleg, kötelességem tudatában kérem a felmentést e tüzetes nyilatkozat alól. *(Helyeslés.)*

Áttérek most már egyes részletkérdésekre, hogy azután siessek ahhoz a három főthémához, a mely ezt a vitát dominálta. *(Halljuk! Halljuk!)*

Rátkay László képviselő úr foglalkozott költségvetésemmel és mondhatom, igen pesszimisztikusan, a mennyiben azt mondta, hogy itt visszaesés van, mert ipari és kereskedelmi célokra kevesebb van felvéve, mint volt eddig. Bocsánatot kérek, ha megnézi azt a három czímet, a mely az ipari és kereskedelmi célokat tárgyalja, úgy fogja találni, hogy 471 ezer koronával több van felvéve, mint volt 1899-re. Ennek következtében mindegyik czímnél fejlődés van. Én mondhatom, hogy hazai pénzviszonyainkhoz képest ebben a czímben van a legnagyobb örömöm és ebben dolgozhatom a legtöbb ruganyossággal.

Szemünkre vetette Rátkay László képviselő úr nekünk és a törvényhozásnak általában, hogy a Dunáról mindig megfeledkezünk, hogy e tekintetben még törvények sincsenek a törvénytárban, pedig méltóztatnak tudni, hogy csak az újabb időben öt fontos törvény hozatott e részben és ezek közt van épen az is, a melyik őt érdekli, a Közép-Dunára vonatkozó.

Várossy Gyula t. képviselő úr a székely vasutakat hozta fel. Igenis, ez a dolog törvénybe is van iktatva, meg is van mondva a fedezeti módja, a traczeirozást teljesen befejeztettem, elkészültem mindennel, a mit elő kellett készíteni és abban a perczben, a melyben a pénzügyminiszter úr abba a helyzetbe hoz, hogy a fedezet tekintetében rendelkezhetem, hozzá kell fognunk e vasut kiépítéséhez, mert ennek nagy a jelentősége nemcsak azon vidék szempontjából, nemcsak a közmunkákra gyakorolt hasznos befolyása szempontjából, hanem egyúttal országos forgalmi tekintetben is. *(Helyeslés.)*

Rátkay László képviselő úr említette az utazási ügynökök visszaéléseit. Magam is mondhatom, számos adattal rendelkezem. Hogy annál a géptüzletnél, a melyet felhozott, ki volt a hibás, és ki volt a káros, azzal tüzetesen nem foglalkozhatom, hanem mondhatom, hogy mivel a törvényhozásban az objektiv eljárást kívánom folytatni, három olyan törvényjavaslat készül, a melyben az ügynökök tekintetében igen szigorú szabályok fognak előfordúlni. *(Általános, élénk helyeslés.)*

Az egyik az ipartörvény 50. §-ának a módosítása, a másik a részletárú-ügyletre vonatkozik s a harmadik, a mely most van ankétben, a biztosítási törvényjavaslat. Tudom, hogy még e három javaslatban sincs ezeknek működése mindenütt kellő ellenőrzés alá vonva. Azt hiszem, még egy további intézkedésre is szükség van; de ezáltal konkréte akartam jelezni, hogy ismerjük a bajt, orvoslásáról gondoskodni kívánunk, és, remélem, a t. képviselőház teljes megelégedésére fogunk gondoskodni.

A tanonczískoláknak előadási idejére vonatkozólag roppant sok kontroverzia merült fel az utóbbi időben. Én hajlom ahhoz a nézethez, a mely Major Ferencz t. képviselőtársamé; sőt 25 vagy 28 tanonczískolában már a délutáni előadások is be vannak hozva. Ez nem fárasztja ki annyira azokat a szegény gyerekeket és ezzel sokkal kedvezőbb eredményeket is érünk el.

A szocziálpolitikai reform nagy horderejű kérdését már többen fejtegették itt, Polónyi Géza, báró Fiáth Miklós, Rátkay László képviselő urak, és e tekintetben azt figyelmeztetést vagyok bátor ismételni, hogy igenis ismerem e kérdéseket, fontosságukat elismerem, azonban mindaddig, a míg az az első szocziálpolitikai reform, a melyet már behoztunk, tudniillik a betegsegélyző pénztár teljesen szilárd alapokon nem nyugszik, míg példának okáért a balesetek tekintetében minden irányban pontos adatok felett nem rendelkezünk, addig én tovább menni ezen a téren nem szándékozom; mert méltóztassék a külállamok tapasztalatait, nézni, hogy csak a rizikó beosztása, hogy általában a rendszernek hiányai mily roppant utólagos munkát, mily sok pénzpazarlást, veszteséget és csalódást idéztek elő a szomszéd- és más országokban; azt hiszem jó, hogyha egyfelől saját viszonyainknak biztos ismerete mellett, másfelől a külföld tapasztalatai alapján fogunk e téren haladni és pediglen biztosan, nem koczkáztatva semmiféle lépést a sötétbe. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Ez nem érzéketlenség, hanem azt hiszem, hogyha ezek a dolgok egy-két évvel később, de jól oldatnak meg, *(Helyeslés a balés szélső baloldalon.)* ez sokkal okosabb, mint hogyha hirtelen behoznék egy-két törvényjavaslatot, eldicsekedném azzal az országnak, és csinálnék oly zavart és bajt ennek, a melyet azután évtizedekig sínylene meg épen az a nép, a melynek érdekeiről itt szó van. *(Élénk helyeslés a jobboldalon és a középen.)*

A vasárnapi munkaszünetnek barátja vagyok, annak továbbfejlesztésén dolgozom. *(Helyeslés jobbfelől.)* De vannak szolgálati ágak, például a postánál és a vasútnál, a melyeknél ez bizonyos tekintetben egyúttal a személyzeti létszám, a forgalom és pénz kérdése is. Fokozatosan itt is lehet előrehaladni, mert teljesen méltánylom Páder Rezső és Kálmán Károly t. képviselőtársaimnak azon intenczióját, hogy az erkölcsi és fizikai pihenés ez országban bizonyos időszakokban lehetőleg minden tényezőnek biztosíttassék. Egész

Digitized by Google

élettapasztalatom bizonyítja azt, hogy megbecsülhetetlen kútforrása az erkölcsi erőnek és a fizikai ruganyosságnak, hogyha nem állandóan és nem folytonosan egyformán van befogva az illető egyén. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Lázár György t. képviselő úrnak tisztelettel jelentem, hogy a szegedi pályaházra vonatkozó egy millió koronányi költségből 300.000 korona már ebbe a költségvetésbe fel van véve. Ez, épen ottani tartózkodásom által szerzett tapasztalataim alapján, azt hiszem elég erős ráta arra, hogy a t. képviselő úr meg legyen elégedve. Az algyői hidra nézve azonban nem vagyok képes elfogadni azt a kívánságát, hogy a vasúti és a közúti hid együtt készíttessék el, egyszerűen azért, mert az a hid igen hosszú és a közúti hidakat is ugyanazon vonalon keresztülvinni roppant költséges és veszedelmes lenne.

Behatóbb vitát igényelnek azon kérdések, a melyeket a vasútra vonatkozólag Heltai Ferencz t. képviselő úr felvetett. A mi a pályaházak kérdését illeti, erre nem terjeszkedem ki. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Bátor voltam már álláspontomat kifejteni; azt hiszem, hogy azon most sem kell változtatnom. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Azonban a vasúti személyzet kérdése úgy forgalompolitikai, mint humanisztikus tekintetben oly nagy-fontosságú, hogy ezt egy-két adattal meg kell világítanom. *(Halljuk! Halljuk!)* Az intenczióval, a mely t. képviselőtársamat abban vezérelte, midőn ezeknek elégtelen dotációját és nehéz előléptetési viszonyait felhozta, teljesen egyetértek. E tekintetben nem a szándék, de tisztán az erő, a pénzügyi szempont az, a mi nekem korlátokat szab. Ha tehát most egy-két adatot felhozok arra, hogy nem épen oly rosszak a viszonyok nálunk, mint a hogy némelyek hirdetik, ezt nem azért hozom fel, mintha a jelenlegi állapottal meg lennék elégedve, hanem csak azért, hogy e tekintetben némi megnyugtatással szolgáljak a t. háznak. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ausztriában a legutóbbi időben létesítettek egy törvényt, az államvasutak személyzetére vonatkozólag, a melyben a fizetésjavítási és előléptetési viszonyokat jelentékenyen javították. Az alantasabb közegeknél 100, a magasabbaknál pedig 200 forint, a mi javadalmainkhoz képest a minimális javítás, s egyúttal az előléptetés 2—4—5 évre van átlag megszabva. Ha ebből a szempontból bíráljuk a mi államvasutunk személyzetének helyzetét, úgy fogjuk találni, hogy a fizetésbeli különbség, a mint bátor voltam említeni, 100—200 forint az osztrákokkal szemben; hogy előléptetés tekintetében a 600 forintosok 1898. ótá mind előléptek, kivéve azokat, a kik büntetésből vannak visszavetve. 1897. óta előléptek a 700, 800, 1000 és 1200-asok, kivéve természetesen itt is azokat, a kik büntetésből tartattak, vagy pedig qalifikáczió hiányában maradtak vissza. 1896 óta előléptek a 900, 1100, 1300 és 1600-asok. Méltóztatik látni, hogy 2—3—4 év alatt az előléptetés, legalább ezen kisebb fizetéssel biró közegekre nézve, a kik leginkább küzdenek az élet nyomorával, megtörtént. Még egyszer kijelentem, hogy ezt elégségesnek nem tartom és a mint csak lehetséges, e tekintetben segíteni kívánok. De, hogy képet nyújtsak a t. háznak arról, hogy a legkisebb segítség is milyen költséggel jár, nehogy azt méltóztassanak gondolni, hogy könnyelműen elutasítom magamtól az ilyen javításokat, e tekintetben t. képviselőtársamnak két kívánságát hozom fel példáúl, a mi különben nagyon megszivlelendő. Az egyik az, hogy az altiszteknél az egyik alsó fokozatot, a másik pedig, hogy a szolgáknál a két alsó fokozatot hagyjam el. Erre csakugyan kell törekedni, noha, a mint méltóztatnak tudni, a szolgáknál még két alsó fokozat meg lett szüntetve. Az igazán mizerábilis fizetés volt. De ha ezt a Heltai Ferencz t. képviselő úr által felhozott, és szerintem is megszivlelendő kívánságot valósítani akarjuk, akkor összesen 1,173.000 koronával fog az államvasutak költségvetése terheltetni. Méltóztatik látni, hogy milyen csekélységeken fordúl meg egy ilyen óriási teher, a mely az államvasutakra és így közvetve az országra háramlik. Hogy az utóbbi időben, és különösen az 1900-iki költségvetésben nem épen olyan kedvező az előléptetés, mint az utóbbi években volt, ennek magyarázata az, hogy az 1893 : IV. törvényczikk által az állami tisztviselőknek fizetése javíttatván, illetőleg rendeztetvén, az akkori kereskedelemügyi miniszter úr, — nem lévén ezek az államvasúti közegek ez alá a törvény alá rendelve, — azt az intézkedést tette, hogy külön ebből a czélból megfelelő, tökétetesen qadráló javítások, illetőleg beosztások az egyes kategóriákban egyenletesen eszközöltessenek és három éven keresztül ebből a czélból egy-egy félmillió koronányi többköltséget vett fel. Természetes dolog, hogy miután ilyen módon keresztül ment a rendezésnek egy része, nem voltunk épen olyan kényszerhelyzetben, hogy ne nézzünk bizonyos mértékben a takarékosság követelményeire is, de ez nem az teszi, hogy ne érezném velük együtt és ne iparkodnám e tekintetben a valóban dícséretre és bámulásra méltó személyzetnek a helyzetét javítani. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Rohonczy Gedeon, t. képviselőtársam, a kinek igazán nagy érdemei vannak gyümölcsexportunk tekintetében, és a ki igazán dícséretreméltó agitátórius szívós működést fejt ki ezen a téren, hálával kell elismernem, hogy nekem sem hagy sohasem békét és mindenféle kisérleteket

Digitized by Google

követel tőlem. Kérem tőle, állítsa ki nekem azt a bizonyítványt, hogy még sohasem kivánt e tekintetben tőlem valamit, hogy én azt azonnal közvetlenül, nem akta szerint, rendelkezésére ne bocsátottam volna.

Rohonczy Gedeon: Ezt elismerem!

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Azon fontos ügy, a melyet most pendített meg, és a melyet képvisel, tudniillik a Németországba való kivitel a kassa-oderbergi vonalon, gondoskodásom tárgya. A postakocsik berendezését illetőleg talán méltóztatik tudni, hogy újabb kisérleteket teszek, hogy e tekintetben, ha lehet, még tökéletesebben álljon a vasút és a posta a gyümölcsszállítás rendelkezésére. És én azt hiszem, hogy itt czélt is fogunk érni. Én ismerem kötelességemet, és a t. képviselő úr bizonyára számon fogja tőlem mindig kérni a kötelesség teljesítését.

Gróf Benyovszky Sándor t. képviselő úr szives volt némely visszaélésre figyelmeztetni, például a honi czímerrel és a czimmel. Biztosítom a t. képviselőtársamat, hogy ez nem kerülte el figyelmemet, és miután most törvényjavaslaton dolgozom a tisztességtelen versenyről, azon fogok lenni, hogy erről is gondoskodás történjék. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

És most, miután ezen részletkérdéseket ily módon elintéztem, ha talán elfelejtettem néhányra válaszolni, méltóztassanak engem az illetők arra felhívni; de most méltóztassanak megengedni, hogy áttérjek három kérdésre, a melyek tekintetében felvilágosítással és állásfoglalással is tartozom. *(Halljuk! Halljuk!)* Az egyik a kartellek és a másik az őrlés kérdése, a harmadik pedig az ipar fejlesztésének újabb mozzanatai, a melyek e vitában felmerültek, és a melyek kiegészítését képezik előbbi, igénytelen felszólalásomnak. A kartellek kérdésével úgy Komjáthy Béla, mint Polónyi Géza, valamint gróf Serényi Béla t. képviselőtársaim tüzetesen foglalkoztak. Ez egy oly újabb nemzetgazdasági alakulás, a mely iránt egyfelől még a tudomány sincsen egészen tisztában; másfelől maguk az érdekelt felek is oly folytonos átalakulásokon mennek át, úgy, hogy azt lehet mondani, hogy az még most a küzdelem stádiumában van. Nem akarok a tudománynyal foglalkozni ez alkalommal. Kedvencz thémám volt, míg szabad ember voltam; de hogy a tudomány folytonos fejlődését se veszítsem el szem elől, megkértem egy szaktudósunkat annak figyelemmel kisérésével, a ki jelentésének első részét máris bemutatta. Én folytonos figyelemmel kisérem úgy a tudomány, mint a törvényhozás és a gyakorlati adminisztráczió és a judikatura terén e kérdést, és nagyfontosságot helyezek arra, hogy mind a négy szempontból kell az ügyet bírálni és figyelemmel kisérni, mert tisztán theoretikus tudománynyal ezen a téren nem megyünk semmire; de ha a tudomány alaptételeit tévesztjük szem elől, csak örökösen botorkálni fogunk. A törvényhozás, a tapasztalati adminisztráczió és a judikatura ismerete és tapasztalatai nélkül viszont nem megyünk semmire, és most a nélkül, hogy hosszas fejtegetésbe bocsátkoznám, azt hiszem, minden túlzás nélkül konstatálhatom, hogy a törvényhozás Európaszerte és Amerikában, és hogy különösen az amerikai judikatura ezekben a kérdésekben nem lát tisztán.

Megállapodott nézetek, határozott irányok ezidőszerint még nincsenek. De ez nem menti fel a gyakorlatban élő minisztert attól, hogy szemét nyitva ne tartsa és a visszaélések tekintetében ellenőrzést ne gyakoroljon. Azt azonban kijelenthetem, az ügy jelenlegi stádiumában, hogy valamire való, biztosan effektuálható sikeres törvény alkotására most még képesnek az anyagot nem látom. A tapasztalatokat tovább kell gyűjteni, hacsak oly csalódásoknak nem akarjuk magunkat kitenni, mint Amerikában a trustokkal, a melyek más természetűek úgyan és ne méltóztassanak a kartellt ezekkel összetéveszteni. Egyébként tudjuk jól, hogy némely javaslat miképen fojtatott meg csirájában más országokban, és akkor rá fogunk jönni, hogy most még e tekintetben törvényhozási úton el nem indulhatunk. Mit kell tehát tenni. Gyűjteni kell az anyagot és észlelni a kartellek azon formácziőit és azon hatásait, a melyek nálunk jelentkeznek, és megfigyelni, hogy mily eredményekre vezetnek azok. Itt kérem a t. ház teljes objektivitását, *(Halljuk! Halljuk!)* különösen azért, mert egyes jelszavak alapján, — miután tagadhatatlanul visszaélések fordulnak elő e téren, — a kartellügy bizonyos odiózus világításba van helyezve. Én e tekintetben a t. ház előtt okoskodás helyett bizonyos antidotummal kivánván élni, a nélkül, hogy egyáltalán bármely visszaélés, vagy — mondjuk — zsarolás védelmére kelnék, ki akarok emelni némely mozzanatot a magyarországi tapasztalatokból, a melyekből azt a következtetést bátran lehet levonni, hogy feltétlenül és általánosságban a kartelleket elitélni nem lehet. *(Úgy van! a jobboldalon.)* Mit csináltak a kartellek? *(Halljuk! Halljuk!)* A legilletékesebb szaktestületet, a budapesti ipar- és kereskedelmi kamarát kérdeztem meg észleleteire nézve. Kiemelem itt, hogy szaktestülettől nem kivánok okoskodást; az az én dolgom; minden szaktestülettől tudományos disszertácziót visszautasitok, de az ő észleleteit a maga terén, a melyben illetékes, kérem mindig; semmi egyebet. *(Helyeslés.)* Már julius 24-én felszólítottam a budapesti ipar- és kereskedelmi kamarát, hogy mi észlelései vannak a kartellügy hatásáról Magyarországon?

Digitized by Google

Megkaptam a tüzetes és szép jelentést. E tekintetben némely kartellről felolvasom a jelentés némely passzusait, oly passzusokat, a melyekben nincs okoskodás és nincs vélemény, mert a képviselőház megalkothatja a maga véleményét külön; oly passzusokat olvasok föl, a melyekben tények vannak észlelve, mert ez szükséges csak az ügy felvilágosításához. *(Halljuk! Halljuk!)*

Legtöbb megtámadtatásnak volt kitéve a vaskartell. Erre vonatkozólag a kamara jelentésének egyik passzusa így szól. *(Halljuk! Halljuk! olvassa)*:

»Ennek a kartellnek a hatása abban nyilvánúlt, hogy a szükséglet felosztása elejét vette annak, hogy a kisebb vasművek beszüntessék üzemüket; a nagyobb vasművek pedig üzemveszteség nélküli termelhetnek. Az osztrák verseny élessége megszünt, miután az osztrák vasgyárak részéről importálható mennyiség leköttetett. A hazai vasművek pedig, nem lévén a legközvetlenebb megélhetés gondjaival sújtva: technikailag magasfokú fejlődésen mehettek át. A kartell folytán megszünt a túltermelés is. Az árak állandóbbak lettek s lehetővé vált a koczkázat nélküli bevásárlás.«

Ezek, kérem, tények. Méltóztatik látni, hogy nem épen oly fekete az ördög, mint a hogy a falra festik. *(Mozgás a szélső baloldalon.)*

Polónyi Géza: Néha feketesárga! *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Méltóztassék meghallgatni; azokat a kartelleket hozom fel, a mely kartelleket itt felemlítettek. *(Halljuk! Halljuk! a jobb- és baloldalon.)* A második példa a zománcz-kartell. *(olvassa)*:

»Pozsonyban a kartell tartama alatt keletkezett új edénygyár, valamint az, hogy a losonczi edénygyár is a kartell érvényességének idején terjesztette ki üzemét, kemenczéinek számát kettőről hétre emelve. Azóta a magyar gyárak kiviteli képessége is megerősödött olannyira, hogy gyáraink ezidőszerint már Keletre, Oroszországba, sőt Kelet-Indiába is szállítanak zománczozott vasedényeket. A közvetitő kereskedők pedig a kartell által megszabott árengedmények folytán biztosított és koczkázat nélküli nyereségre tesznek szert.«

Méltóztassék meghallgatni, mit mond a jutakartellről *(olvassa)*:

»A kartellnek közvetlenül megalakulása után jó hatása volt, mert akkor élénk volt az üzletmenet és a szakmabeli czikkek után nagy kereslet mutatkozott. Most azonban a kartell hatása alig érezhető, mert a malomipar pangása és a lisztexport hanyatlása miatt a forgalom is csökkent.«

Tehát sem egyik, sem másik irányban nem gyakorolt vészes hatást. Halljuk, mit mond a szódakartellre *(olvassa)*:

»A kartell hatása folytán konszolidálódtak az üzleti viszonyok, a mi aztán lehetővé tette két újabb, a lukavaci és maros-ujvári szódagyárnak keletkezését, sőt lehet mondani, hogy ezek prosperálásukat egyenesen a kartellnek köszönhetik.«

Méltóztassanak meghallgatni, mit mond a czukorkartellről *(Halljuk! Halljuk!)*

»A kartellnek a czukoripar fellendülésére gyakorolt kedvező hatása kitűnik abból is, hogy a legutóbbi két idényben, 1897—98-ban és 1898—99-ben a czukortermelés 1,514,658 métermázsáról, 1,762.000 métermázsára és a czukorkivitel 549,112 métermázsáról, 1,122.606 métermázsára emelkedett.«

Hát méltóztatnak kérem látni, hogy a kartelleknek hatása nem minden irányban rossz. Nem lehet tagadni, éppen erre akarok kitérni, hogy a fogyasztókra nézve mindez teherrel jár. *(Felkiáltások balfelől: Ez baj! Mozgás a jobboldalon.)* Azonban ne méltóztassanak elfelejteni, hogy mindezekben a czikkekben, sőt más egyebekben is a megelőző években bámulatos depresszió volt az árakban. Nem azt teszi ez, hogy ott a fogyasztásban volt a depresszió, és nem is ad okot arra, hogy az árak mesterségesen túlcsigáztassanak, de egy bizonyos mérték, korlát bizonyos tekintetben elismerendő. A korlátot abban találom, hogy az illető iparágnak prosperitása és versenyképessége ne veszélyeztessék, másfelől azonban, hogy a közönség túlságosan ne terheltessék; természetesen ez a nemzetgazdasági tényezőknek és így a kartelleknek szabad játéka közben három tényezővel áll kapcsolatban. E tényezőknek egyike a vám. Ez a törvényhozás kezében van. A második belföldi verseny, ez az ipar kezében van. A harmadik a fogyasztó közönségnek az az életrevalósága, hogy szövetkezetek és más alakulatok útján iparkodik a maga terhein könnyíteni. Mindezek daczára azonban nem lehet tagadni azt, hogy vannak oly jelenségek, a melyek további intézkedéseket tesznek szükségessé. És hogyha beszélni fogunk tisztességtelen versenyről, vagy nem bánom, más törvényhozási intézkedésekről, a hol ezen objektiv szemponton túlmenő veszedelmes és káros jelenségeknek megszüntetéséről, ellenőrzéséről, vagy ellensúlyozásáról intézkedünk, azt hiszem, ott megfogjuk egymást érteni. Egész előadásom e kérdésben csak arra kiván szorítkozni, hogy ne méltóztassanak idő előtt itélni, olyan törvényhozási intézkedéseket várni, a melyek eredményre nem vezetnek, és méltóztassanak az érem mindkét részét kegyes figyelemre méltatni, mert csak akkor lehet objektive és igazságosan itélni. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon)*

Digitized by Google

Azonban egy nagyon szomorú példát hozott fel Polónyi Géza t. képviselőtársam; azt mondotta ugyanis, ime itt van, az üvegipar teljesen megbukott, a gyárakat bezárták, a munkásokat elküldötték. Kérem, ne vessünk még keresztet az üvegiparra, annyival inkább, mert a volt 44 gyár közül tényleg most is 29 dolgozik 3800 munkással; továbbá ne okoljuk ennek az iparágnak minden bajáért akár a kartellt, akár pedig a versenyt. Én ezzel a kérdéssel kötelességszerűen, behatóan foglalkoztam és pedig gyakorlatilag. Minden egyes gyárat külön vizsgáltattam meg, megnéztem mi a baja, milyen a felszerelése, milyen a versenyképessége, milyen a befektetése, milyen a munkaereje. Mire jutottam? Mondhatom a legkezdetlegesebb viszonyokra. Találtam gyárakat, melyek minden forgó tőke nélkül fogtak a munkához, gyárakat, melyek még azt sem tudták, hogy árjegyzéket kell csinálni, gyárakat, melyek az első megrendelés után, melyet szereztem nekik, a második megrendelést nem teljesítették úgy, hogy az minőség tekintetében az első megrendelésnek megfeleljen. Így mondhatnám a hibákat tovább. Ha igazságosan akarunk ítélni, akkor vizsgáljuk meg, hogy a bukásoknak mik az okai. *(Igaz! Úgy van!)* Igazsága van a képviselő úrnak, a túlságos verseny is, s e tekintetben bizonyos ellensúlyozásra szükség van. Mikép keresem én ezt az ellensúlyozást? Megindítottam a tárgyalásokat egy belga konzorcziumma1, mely a főbb gyárakat kezébe véve, kellő erőt tudjon kifejteni a felszerelés és versenyképesség útján. Méltóztassanak elhinni, sokkal hathatósabb eszköz a jó felszerelés, a hitelképesség és a gyárak qualifikácziója, mint bármiféle törvényhozási intézkedés. *(Helyeslés.)* De nem tagadom, oly nehéz viszonyok vannak, hogy most még e téren eredményre nem jutottam. Remélem, hogy eredményre fogok jutni, addig azonban legalább mindenféle tőlem kitelhető megrendeléseket szereztem. Méltóztatnak tudni, hogy a bécsi viczlapok már üveges tótnak is lepingáltattak. *(Derültség.)* Mindenféle úton odahatok, — e tekintetben hálás elismeréseket kapok az egyes gyárosoktól, — hogy legalább e nehéz időkön keresztül tudjanak menni, míg a reorganizáczió és az erőhöz jutás bekövetkezik. De nem szabad, hogy ők maguk bizalmukat elveszítsék, vagy hogy veszett hirüket terjesszük. *(Helyeslés.)*

Épígy vagyok a papiriparral. Az a veszély fenyegette a papirgyárosokat, hogy az osztrákok egy kartellbe, mondjuk egy kézbe egyesítsék őket. Én egyszerűen kijelentettem a magyar gyárosoknak, hogy semmiféle megrendelést nem fognak kapni, mihelyt ily szövetkezésbe belépnek. *(Élénk helyeslés.)* A dologból nem lett semmi, viszont kötelességemnek ismertem előirni minden hatóságnak, hogy papirszükségletét hazai gyárosoktól rendelje. *(Helyeslés.)* Ez is vezetett valami eredményre. *(Egy hang: A Pester Lloyd is?)* Épen a »Pester Lloyd«-ot magyar papiron nyomják, hanem nagy magyar lapokat, melyek pedig a hazai ipar pártolását igen hangoztatják, nem.

Méltóztatnak látni, hogy én nem nyargalok a theoriák terén, a tényezőket gyökerüknél akarom megfogni, a férgeket eltávolítani és a megélhetést lehetővé tenni, de természetesen csak abban a hatáskörben és azon eszközökkel, melyekkel rendelkezem. Hogyha e tekintetben minden más tényező úgy tenné meg kötelességét, hogy azon eszközökkel és azon hatáskörben, melylyel rendelkezik, hazai ipar pártolására sietne, akkor a hazai ipart féltetni nem kellene.

Engedje meg a t. ház, hogy most már áttérjek a gabona, illetőleg a lisztermelésre, és a kivitel helyzetére. *(Halljuk! Halljuk!)* Nem szándékozom polemiába bocsátkozni; nagyon érdekes fejtegetéseket hallottam Rohonczy Gedeon t. képviselő úrtól és másoktól, de ez a feladat, melyet e nehéz kérdésben ebben a perczben magam elé tűztem, nem áll egyébből, mint a tényeket lehetőleg a maguk valódi állásában bemutatni és lehetőleg objektive az okozatokkal összefüggésbe hozni.

Méltóztatnak tudni, hogy nagyratermett, igen kifejilett malomiparunk az utóbbi években hanyatlik. Még pedig igen érdekes jelenség az, hogy a fővárosi malmok visszafelé mentek, azonban a vidéki malmok igen szépen fejlődnek; úgyannyira, hogy 1880 óta — tehát visszamentem csaknem 20 évvel, — azon befektetésnek, a mely a malomiparba ment, 85%-a vidéki malmokba ment és csak 15%-a ment budapesti malmokba. Ebből is méltóztatik látni, hogy a fejlődés aránya a fővárosi és vidéki malmokban egészen más. Mi következik ebből a kormányra nézve? Miután a nemzetközi forgalomban jelentőségre emelkedett budapesti malmokat elhanyagolni nem szabad, nem volt szabad a vidéki malmok érdekei előtt sem szemet hunyni; s miután ezek közt nemcsak a helyi szükséglet kielégítésére, de egyuttal exportra is dolgozó malmok is fejlődtek: én az őrlési forgalom beszüntetésére szükséges tarifaintézkedéseket úgy hoztam meg, hogy e tekintetben az a különbség, a mely eddig a szállításra nézve a budapesti és vidéki malmok közt volt, meg fog szünni. *(Helyeslés jobbról.)* Egyenlő lábra állítottam őket, hogy teljes exportképességét mindegyik a maga erejével fejtse ki. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Azonban, t. ház, nem lehet tagadni, hogy mindezen fejlődés, a mely a vidékre nézve nagyon örvendetes, megfosztja a budapesti malmokat azon jelentőségtől, hogy a nemzetközi forgalomban, mint a magyar búza vevői és a magyar

Digitized by Google

liszt kivivői elsőrangú tényezőként szerepeljenek. Mert a magyar mezőgazdaságra nézve az nem mindegy, hogy átlag 7 millió métermázsa búzának biztos vevője van-e, vagy nincs. *(Úgy van!)* Egész árképződésünkre. egész mezőgazdaságunkra nézve ez rendkivüli kihatású tényező. Nézetem szerint tehát a budapesti malmokkal szemben azt a politikát kell követni, hogy nem kell olyan dolgot tenni, a mely exportképességöket rontja, de nem kell őket olyan kiváltságokban, vagy protekcziókban sem részesíteni, a mely akár a belpiacznak, akár a mezőgazdaságnak rovására menne. *(Tetszés és helyeslés.)*

Ilyen kérdésként merült fel annak idején az őrlési forgalom megszüntetése, vagy meg nem szüntetése. T. ház! Én, mint e kabinetnek tagja, az őrlési forgalom megszüntetése által teremtett helyzetet bona fide, egész erővel elfogadom, úgy, a mint van. *(Helyeslés.)* De nekem szabad egyéni véleményemnek lenni a következményeket illetőleg, és ezekre nézve kötelességem kifejezni aggodalmaimat, *(Igaz! Úgy van!)* különösen azon fejlemények után, a melyek — a mint igen helyesen mondta szép beszédében Láng Lajos t. barátom, — épen az utóbbi időben Németországban és Franczia országban előállottak; de akczeptáltam a helyzetet úgy, a hogy van, bona fide, egész erővel és arra helyezkedem. Ám ha így is van, — és én ehhez alkalmazkodtam tarifapolitikámban teljes mértékben, — nem lehet tagadni azt, hogy ez a rendszer, tudniillik az őrlési forgalomnak megszüntetése nagy teherrel jár az exportmalmokra nézve. Ez tény.

Voltak hátrányai, voltak, a kik elitélték ezt a rendszert, de ezt a tényt senkisem tagadhatja. Hogy ez bénítólag hat rájuk, az bizonyos. Már most igazságos és egyenletes tarifarendszabályokkal némileg segítettem és iparkodni fogok ezentúl is segíteni e bajon. Ez ellen már abból a szempontból sem lehet kifogást tenni, a mely szempontból az őrlési forgalom megszüntetése bekövetkezett, mert ez nem részrehajlás, ez egyforma eljárás, De hogy már most mutatkozik a hatás, és hogy azt a csökkenő kivitelt és habozó vételkedvet, a mely a budapesti malmoknál mutatkozik, részben ennek lehet tulajdonítani, azt úgy hiszem, minden szakember el fogja ismerni. *(Úgy van! jobbfelől.)*

De nemcsak ez játszik itt közbe, hanem vannak itt más tényezők is, a melyek lényeges befolyással vannak. Nem lehet tagadni, a mint Láng Lajos t. képviselőtársam mondotta, hogy az amerikai malmoknak tökéletessége és versenyképessége közbelépett a londoni piaczon, de más piaczokon is, még Németországban is. Ez eddig nem volt kiegészítő része a helyzetnek; pedig befolyást gyakorolt erre, mert lisztünknek versenképességét, még ha önmagában nem romlott volna is, — pedig romlott, mindjárt kifejtem ezt is, — de magában véve az ellensúly által már rontotta. S az az igazságtalan hajsza, a mely a hongarian flour ellen megindúlt volt Londonban, méltóztassék elhinni, részben üzleti dolog volt; de volt abban valami érdemleges, megszivlelendő dolog is, a melyet mindjárt előadandó leszek. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mielőtt ezt tenném, fel akarom említeni még a többi tényezőket is, a melyek változtak. Változott a forgalomnak egész rendszere. Azok az eddig tökéletesen elzárt és a nemzetközi piaczon meg nem jelenhető államok, a melyekkel szemben a 60-as és 70-es években nem kelletett küzdeni, most megjelentek; tehát ezt sem kell tekinteten kivül hagyni. Ezek a nemzetközi változások.

De most vizsgáljuk a belföldi, a hazai változásokat. A londoni hajsza alkalmából nyilt fel a szemem egy kérdédésben, — azonnal fel is hivtam t. kollegámnak, a földmivelésügyi miniszternek figyelmét reá, — és ez a magyar búza sikértartalmának hanyatlása. *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* Ez roppant horderejű dolog. Ha a vizsgálatok úgy adják elő, hogy 1891. óta búzánk sikértartalma több százalékkal csökkent, míg például a román búzáé növekedett: ez olyan jelenség, a mely előtt szemet nem hunyhatunk. Előre mondom, hogy én ezt az adatot, így a mint van, egyoldalú kézből kapva, vaktában teljes mértékben el nem fogadom. *(Helyeslés.)* Ovatos vagyok, de felhivtam a földmivelésügyi miniszter úr figyelmét erre, hogy tegye ezt vizsgálat tárgyává. Mert nem magunk állunk ebben a szomorú tapasztalásban. Franczia országban ugyanez az eset. Ott már kutatták az okát és rájöttek, hogy a trágyázásban és a kultura több hibájában van a baj. Hát ha erre rájöttek Franczia országban is, ne tulajdonítsák ez adatokat valami ördögi mahinácziónak; előállhatott ez nálunk is. Erre vigyáznunk kell. Azután jön az idegen búza, melyet piaczra hoznak. Ezzel kapcsolatosan egy igen érdekes kérdést kell felvetnem, a szokvány kérdését. *(Halljuk! Halljuk!)* Először is a szokvány jelentőségéről egy-két szót. *(Halljuk! Halljuk!)* A kérdés az, akarjuk-e, hogy gabonakereskedelmünk ne sülyedjen a helyi forgalom jelentőségére, hanem nemzetközi jelentőségét tartsa meg, igen, vagy nem? *(Halljuk! Halljuk!)* Mert vannak nemzetgazdák, és nálunk különösen sokan vannak, a kik szeretik a házi berendezést: legyen meg a ház körül minden, és ne törődjünk a külvilággal semmit. De ez nemcsak kizár bennünket a nagy nemzetközi forgalomból, hanem megfoszt bennünket azoktól az erőktől is, melyek általában egy államnak a felvirágzására és haladására lényeges kellékek. *(Úgy van! Úgy van!)* Ha tehát nem rendezked-

Digitized by Google

hetünk be egyszerű módon, hanem a nemzetközi versenyben el kell foglalnunk helyünket mint tényezőnek: akkor legtermészetesebb, nemzetközi tényezőinket kultiválnunk s a legmagasabb fokra emelnünk kell. *(Általános helyeslés.)*

Mi a főterményünk? A búza, a gabona. Természetes tehát, hogy ennek nemcsak feldolgozását, hanem kereskedelmét is potenczirozni, a a legmagasabb fokon kell tartani; ezt követeli nemcsak nemzetközi állásunk, hanem nemzeti érdekünk is. Hogy a nemzetközi kereskedelemben Amerika milyen tökélyre vitte a typirozás által, azt nem kell fejtegetnem a t. ház előtt. Ott nem kérdik: miféle búza? Egyszerűen három osztályba van beosztva: I., II. és III. osztály. Úgy mennek a küldemények száz waggonszámra. Nálunk a szokvány egy objektiv alap; azt mondják: 76 kiló, 4% keverék és száraz. Ez a qualifikáczió. Már most az a kérdés: követelhetjük-e, hogy ez megváltoztattassék? Megjegyzem, hogy a 76 kiló tisztán specziális magyar szempontból van megállapítva, mert különben beszélnénk 75-ről, vagy 75½-ről. *(Helyeslés.)* Tehát már ez magában is bizonyos garancziát nyújt a termelőknek. A kérdés az: kivánatos-e és lehetséges-e, hogy ez megváltoztattassék? Én a legbehatóbb kutatásokat tettem eziránt. Kereskedelemügyi miniszter vagyok, tehát kötelességem a kereskedelem érdekeit védeni, de magyar nemzetgazda vagyok, és arra büszke vagyok s nem mernék tenni semmi olyant, a mi a magyar nemzetgazdaságnak árt, és nem mernék elmúlasztani semmi olyat, a mi a magyar mezőgazdaságnak ártalmára lenne. *(Általános, élénk helyeslés.)* Én jó lélekkel mondhatom, hogy a mint a dolog ez idő szerint áll, én igéretet arra nézve, hogy e jegyzés bármily irányban megváltoztattassék, nem tehetek. De igérem, hogy ezt a kérdést folytonosan szem előtt tartom, tanúlmányozom, és mihelyt a kereskedelem ezen eminens érdekének kára nélkül bármely irányban lehet valamit tenni, a magam részéről azon hatáskörben, melyben tehetek, bizonyára meg fogok tenni mindent. De vigyázzunk a dologra; ne menjünk túl bizonyos efemer jelenségek alapján állandó intézkedésekre. Ilyen a szerb búza kérdése. *(Halljuk! Halljuk!)* Ha visszatérünk egészen 1893-ik évtől egészen mostanáig, átlag véve 486.000 métermázsa búzát hoztunk be évenkint; ennek daczára voltak évek, mikor igen jó búzaáraink voltak. Most, a kik legtöbbre teszik a készletet, azok szerint 100.000 métermázsa van bent és a flottáns készletekből áprilisig megmozdúlhat 200—250.000 métermázsa. És mit mondanak? Hogy ez a 100.000 métermázsa teszi tönkre a mi árainkat, és szerepeltetik ezt a millió és millió kötésekkel szemben. Vigyázzunk, nem vagyunk-e csalódásban! Ennek megítélésére nem kell egyebet tennünk, csak nézzük meg azt, van-e áresési tendenczia másutt, vagy csak nálunk van-e? Ha csak nálunk van áresési tendenczia, akkor még lehet arról beszélni, ámbár az alárendelt tényező, hogy ennek befolyása van, mert bizonyos mértékig természetesen minden konkurrenczia befolyást gyakorol az árképződésre. De mikor az áresési tendenczia általános s csak az utóbbi időben Franciaországban változott meg annyiban, a mennyiben ott nagyon rossz termési viszonyok vannak: akkor ne méltóztassanak ezt az árképződést valami mahinácziónak, vagy kizárólag példának okáért a szerb búza ezen jelentéktelen befolyásának tulajdonítani. Különben is, a mint méltóztattak talán olvasni, abból a 100.000 métermázsából a Vaskapun és Regensburgon át, tehát kétfelé 39.200 métermázsát már útba indítottak. Igy áll ez a kérdés. Én ebben a pontban tehát erre konkludálok: a malmok tekintetében az egyenlő elbánást életbeléptettem a vámtarifát illetőleg; az árképződést figyelemmel kisérem; a nemzetközi és a belföldi tényezőket e tekintetben szemmel tartom; az árjegyzés kérdését, a szokványkérdést tanúlmányozom folytonosan, de jelenleg mondhatom, jó lélekkel azon változtatást abszolute nem indítványozok. A nemzetközi forgalom szempotjából pediglen kivánatosnak tartom azt, hogy az az ellentét, a mely itt-ott mutatkozik a mezőgazdaság és a gabonakereskedelem között, a visszaélések megszüntetése mellett, — a melyekre vonatkozólag törvényjavaslat készítéséről t. kollegámmal, az igazságügy miniszter úrral együtt már gondoskodtunk, — elenyésztessék. Azt hiszem, hogy össze lehet egyeztetni a különböző érdekeket, de ne vágjunk a húsba, ne koczkáztassuk a nemzetközi forgalomban állásunkat semmiféle rendszabály által. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)* És még egyre vagyok köteles figyelmeztetni elfogulatlanúl a mezőgazdákat. Nálunk igen szokásos az apodiktikus jóslás, az apodiktikus kinyilatkoztatás, különösen a gabonaárakra nézve. Méltóztatnak talán emlékezni, mekkora publiczitással terjesztették az ősszel, hogy nem szabad eladni a búzát 12 forinton alúl.

Kubik Béla: Elég hibásan!

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: De látja, t. képviselőtársam, ezt azok terjesztették és azok követelték mint dogmát, — és spekulánsnak és izraelitának mondták azt, *(Derültség.)* a ki nem hiszi, — a kik a mezőgazdaság legjobb, leglelkesebb barátai és legodaadóbb küzdői. *(Halljuk! Halljuk!)* Méltóztassék csak visszaemlékezni. Megjelent a földmívelésügyi miniszter úr jelentése a gabonatermésről. Némely kereskedő azt mondta, hogy kevesebbnek tünteti föl a termést, mint a mennyi az valósággal. A gazdák sokalták. Igen rövid néhány hónap múlva az

Digitized by Google

országos magyar gazdasági egyesület elnöke nyilt beszédben vetette szemére a földmívelésügyi miniszter úrnak, hogy jelentése hibás. *(Halljuk! Halljuk!)* Már most ilyen küzdelmek között mi következik a szegény gazdára, a ki ezeket a dolgokat odahaza olvassa? Az, hogy vagy azt mondja, nem adom el a búzámat, vagy pedig, mert pénzre van szüksége, mit csinál? Vagy uzsoráskölcsönbe fog belemenni, vagy olyanforma szerződésbe, a milyent Rohonczy Gedeon t. képviselőtársam megemlített. Azt mondja: »Biztosan 12 forint lesz a búza; kötök én egy olyan sluszt, hogy az illető kötelezi magát arra, hogy márcziusban, akkor veszi át a búzát, a mikor én kivánom, és ennek következtében én biztosan nyerek!« S mi következik ebből a dologból és ebből e hirdetésből? Óriási eladósodás, bukás. Akkor természetesen mindenkit szidnak és mindenkit megrónak, hanem elfeledkeznek arról, hogy tulajdonképen hogy is kerültek ebbe a csávába. *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)*

Mit következtetek én ebből? A világért sem vonok le semmit azoknak a kitünő, valóban ügybuzgó hazafiaknak az érdeméből, a kik olyan egyoldalúsággal, de akkora lelkesedéssel és önzetlenséggel képviselték a magyar mezőgazdaság ügyeit. De azt hiszem, arra mégis talán fel vagyok jogosítva ezen adatok alapján, hogy azt mondjam: az árak tekintetében olyan appodiktikusan és olyan egyoldalú határozatokkal és agitáczióval talán mégsem jó fellépni, talán mégis jó napról-napra számlálni a dolgoknak és az üzleteknek fejlődését és lehetőleg mindenkinek legjobb belátására bízni azt, hogy miként akarja a maga dolgát értékesíteni.

Engedje meg a t. ház, hogy most beszédem utolsó részére térjek át, *(Halljuk! Halljuk!)* és ez az iparpolitika némely mozzanatának további megvilágítása. *(Halljuk! Halljuk!)* Jól esik nekem, hogy ezen a téren nemcsak bizonyos összhangot, de egy bizonyos melegséget találtam a t. képviselőházban. De még jobban esik az, hogy az elmondottakban olyan kivánságokat hallottam, a melyek nagyobb részére én azt mondhatom: vagy már megcsináltam, vagy most már csinálom. *(Tetszés.)* Azt hiszem, ez a legjobb programm a világon. *(Helyeslés.)*

Vegyük tehát elő a kivánságokat, a melyek az én programommal szemben, — mely hiányos volt és elégtelen, ezt magam elismerem, — felmerültek a t. ház legutóbbi vitái alkalmából.

Ugron Gábor t. képviselő úr azt mondta: nem a történelmi fejlődést kell az ipar és gyáripar tekintetében követni, hanem egyszerűen a legtökéletesebbet kell felállítani. Hisz ez természetes. Ugyanezt a politikát követem én is, mert hisz az természetes, hogy a primitiv szövőszékkel most már nem lehet versenyezni, és nem várhatom be, hogy az antediluviális fejlődés végigmenjen az újkorig, hanem a mi a legtökéletesebb, legelőrehaladottabb, azt iparkodom elérni; az illető gyárosoknak is ez áll érdekében, mert a versenyképességet a régi gyárakkal szemben csak így tarthatják fenn. Kifogást hallottam a bejelentett és már részben épülő és két év alatt üzembe helyezendő 24 gyárra vonatkozólag. T. képviselőtársunk gróf Serényi Béla, a kinek igazán nagyon hálás vagyok, hogy a dolgokkal oly tüzetesen foglalkozik, azt mondta, hogy így 10—20.000 forintos gyárakat könnyen lehet csinálni, főleg ha a részvénytársulatok mindjárt spekuláczió tárgyává is teszik. Tökéletesen osztozom nézetében; kis gyárakkal és spekuláns részvénytársaságokkal ezen a téren csak veszedelmet csinálhatunk, csak romokat fogunk teremteni, semmi egyebet. Ezt én nem akarom. Tehát most engedje meg a t. ház, hogy beszámoljak, hogy miféle gyárakról beszélek itt. *(Halljuk! Halljuk!)* Biztosítva van már számszerint 24 gyárnak a létesítése; ezek közül 17 nagy firma, nem részvénytársulat, még pedig oly gyárak ezek, a melyek 1,200.000, 6—7—8—9 százezer koronával vannak alapítva. Ezek tehát nem tízezer forintos dolgok, még pedig kipróbált, részben német, részben angol, részben pedig és legnagyobb részben osztrák gyárak. Továbbá az átalakítás és megnagyobbítás alatt lévő és eddig még nem is említett 17 gyár közül szintén tíz ilyen önálló czég van és hét részvénytársulat; de mindegyik, úgy az új gyárak közt előforduló hét részvénytársaság, mint az átalakítás alatt lévő részvénytársaságok, belföldi régi gyárak, a melyek már meg vannak némileg gyökerezve, és a melyeknek megnagyobbítása biztos garanczia arra nézve, hogy versenyképességük csak emelkedni fog. Tehát méltóztatnak látni, hogy nem oly könnyen bocsátkozom e tekintetben alkudozásba.

De azt mondja Polónyi Géza t. képviselőtársam, hogy mit ér mindez; meg fogják ölni a kartellek és az osztrák újabb törvényjavaslat, a melyet most publikálnak a lapok, mert ez a törvényjavaslat adómentességet biztosít azoknak a gyáraknak, a mi a mieinknek vesztét okozza.

Sajnálom, hogy t. képviselőtársam csak az osztrák javaslatot olvasta el, és nem a magyar törvényt is. *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)* Mert a magyar törvény 2. §-ban meg van mondva, hogy fölmentetnek a kereseti adó alól, a bányaadó alól, a nyilvános számadásra kötelezett vállalatok adója alól, valamint minden községi pótlék, kereskedelmi és iparkamarai illeték, s az általános jövedelmi pótadó alól, továbbá bélyeg- és illetékmentességet kapnak a telékátruházásoknál és a részvényátruházásoknál és a mi szintén fontos, ott 6—12 esztendőre, itt pedig 15 esz-

Digitized by Google

tendőre van ez kilátásba helyezve. Tehát méltóztatnak látni, hogy ha valamelyik nagyobb előnyt nyújt a kettő közül, úgy ez a törvény az, nem pedig az a javaslat, a melytől Polónyi Géza t. képviselőtársam annyira megijedt.

Egyébiránt kijelentem, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy e téren nem lebeg előttem más, mint az ország érdeke és joga; *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* történjék bármi bármely részről. Nem azért alkotunk, hogy alkotásainkat megsemmisíteni hagyjuk; ha közhatóságilag, közintézkedések útján veszélyeztetve látjuk azokat, akkor mi is tudunk megfelelően intézkedni. *(Élénk helyeslés jobbfelől és a középen.)* Mert meggyőződésem az, — és ebben egyetértek Polónyi Géza t. képviselőtársammal, — hogy a legveszedelmesebb dolog lenne, e gyárakat megcsinálni, és azokat, ha nem saját hibájukból, a bukás szélére jutnak, cserben hagyni. Itt már megkülönböztetem a dolgokat. A mely gyár a maga hibájából bukik, vagy elspekulálja magát, az hadd veszszen, de ha bebizonyíthatólag közintézkedések következtében van veszélyeztetve, akkor a kormánynak és a törvényhatóságnak kötelessége azt a gyárat megfelelő közintézkedések által biztosítani. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Ugron Gábor t. képviselőtársam kiványta, hogy a vizerő felvétel eszközöltessék. Ennek égető szükségét beláttam, mert a kivel csak tárgyaltam a villamos erő dolgában, mindenki a vizerőt tartotta kivánatosnak. Fel is van már véve a Vág, a Hernád, a Poprád, a Maros, Szamos és az Olt vizereje, és az egész országon végig eszközöltetjük ezt a munkát, a mely három év alatt egészen készen lesz, és akkor, de már időközben is, akármely gyáros jő hozzánk, és azt mondja, hogy nekem ilyen és ilyen vizerőre van szükségem, az minden vidéken kimutathatólag rendelkezésére fog állani, és ennek következtében ez nehézséget képezni nem fog. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Azt kiványta továbbá Ugron Gábor t. képviselőtársam, hogy utazókat indítsunk el, a mi meg is történt. Ez idő szerint négy a Balkánon, kettő Kis Ázsiában, kettő Oroszországban van, és a korábban kiküldöttek közül négy már kereskedelmi czégeknél nyer alkalmazást, négyet pedig mi használunk fel, részben a múzeumnál, részben pedig információk czéljából.

Azt mondja gróf Zichy Jenő t. képviselő úr, a ki iránt a nemzet elég hálával nem viseltethetik. *(Általános, élénk helyeslés és lelkes éljenzés.)* . . . Megjegyzem, hogy én politikai ellenfele voltam, némely dolgaival egyet nem értettem, de most, a midőn mint miniszter napról-napra végzem ezt a dolgot, most kelt fel bennem a hála, és kötelességet mulasztanék, ha ki nem fejezném, mennyit használt az országnak agitációja által, jó példája és utasítása által. *(Zajos éljenzés.)* Gróf Zichy Jenő, t. képviselőtársam kiványta, hogy a échantillon intézményét valósítsuk meg. Ez, kérem, megvan. Már eddigelé összegyűjtöttünk — épen úgy, a hogy ő kiványta, — 3864 mintát, és pedig a Balkánról 1167 et, Indiából 821-et, Kinából 520-at, és így tovább minden országból, és pedig nemcsak egy példányt, hanem többet is. Az egyik példányt megtartjuk a múzeum számára, a mely különben azért nem ismeretes, mert eddig a városligetben volt, de most intézkedtem, hogy behozzuk a városba a Kerepesi-útra. A többit pedig a különféle szakmabeli iparosok és kereskedők között osztjuk ki.

Ezzel sem értem be, hanem, miután tudtam, hogy Washingtonban tavaly kongresszus volt, a melyet a praktikus amerikaiak rendeztek tisztán a kereskedelmi verseny szempontjából, a csomagolás módja tekintetében, egy szakértő kiküldéséről is gondoskodtam, a ki ezt tanúlmányozta. Fájdalom, nem kedvező eredménynyel, miután az a kiállítás nem olyan volt, a minek valami hasznát vehettük, de tényleg ezt a mozzanatot sem hagytuk figyelmen kivül, mert igaza van Ugron Gábor t. képviselő úrnak, hogy némelykor a pakolás is, kék vagy fekete csomagolópapir, lényeges befolyással bír. Magam győződtem meg erről, midőn láttam, hogy a Balkánról az angolokat kiszorították a németek, a németeket pedig az olaszok, a legbámulatosabb kitartással és invenczióval. Mert például a törököknek az imádkozó kis szőnyegét, a melyet ők liferálnak, úgy készítik, hogy annak minden formáját, még a piszkát is kilesik, *(Derültség.)* és azt a legtökéletesebb mértékben utánozzák. Ez így van. Mikor megszólítottam egy nagykereskedő czéget, hogy ezt, vagy azt lehetne-e oda szállítani, azt mondta, hogy nem lehet, midőn pedig megkérdeztem Konstantinápolyban egy kereskedőczéget, hogy miért nem lehetne szállítani bizonyos dolgokat Budapestről, az azt válaszolta, hogy lehetetlen, mert azok igen finomak és igen jók, nekünk nem kellenek ilyen árúk. A helyet elfoglalták az olaszok, a kik ehhez alkalmazkodtak.

Ilyen a kereskedelem. Lényeges a fürgeség és az elevenség, és így a mi részünkről egyebet nem tehetünk, mint folytonosan utaztatunk, tanittatunk, minden jelenséget megészlelünk, azokat a kereskedőkkel és iparosokkal közöljük, és ha így aztán kölcsönösen instruáljuk egymást, azt hiszem, hogy annyi életrevalóság van a magyar nemzetben, hogy az ezen a téren is ki fog fejlődni. *(Helyeslés.)* Azt kiványta Ugron Gábor t. képviselőtársam továbbá, hogy stipendiumok útján fejlesszünk. Ez is megtörtént. Jelenleg egy elektrotechnikus, egy mechanikus és egy malomiparos van a külföldön, de én nem úgy csinálom a dolgot, hogy csak utaztatok, azután irásbeli jelen-

Digitized by Google

tést adjanak be és ezzel a stipendiumnak vége; hanem alkalmazom az illetőket, így például az a malomiparos most egy budapesti malomnál van.

Midőn meghallottam Londonból azt a rettenetes hírt, hogy a magyar liszt romlik, kutatásokat eszközöltettem, hogy nem-e a malmokban van a hiba és megkérdeztem a legjelentékenyebb, legautentikusabb embert, Mechwartot, és miután meggyőződtem róla, hogy hála Istennek itt hiba nincs, megnyugodtam. Ezt csak jellemzésül kívántam előhozni, hogy hogyan kezelem én a dolgokat. Ezek nem frázisok, nem elvek, hanem gyakorlati dolgok. *(Úgy van! a jobboldalon.)*

Nem lehet tagadni azonban, hogy még ez sem nagyszabású dolog. Én magam sem vagyok megelégedve. A főhiba az, hogy közönyös társadalommal van dolgunk. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)*

Gr. Zichy Jenő: Ez a főhiba!

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Egy tájékozatlan és meglehetősen diszgusztált iparos és kereskedelmi osztályunk van, a mely csak most kezdi észrevenni, hogy nem akkor magyar kereskedő, ha a neve magyar, hanem, hogyha a magyar czikkeknek a kivitelét és fogyasztását biztosítja. Ezt a lelket és a bizalmat kell felkelteni a magyar iparosban és kereskedőben, valamint a magyar társadalomban.

Én jól tudom és e tekintetben semmi illuzióm nincsen, hogy bizonyos mértékben hangulat és szeszély dolga ez, a mely hullámozni fog. Hol magasabbra csapnak a hullámok, hol meg visszahuzódnak. De sziklaszilárdan és következetesen előrehaladni kell annak, a ki ezen a helyen van, annak nem szabad lankadnia, folyton dolgoznia kell, lelkesítőleg, buzdítólag, bizalmat öntve és bizalmat hirdetve. Ajánlom a költségvetésem elfogadását. *(Általános, élénk éljenzés és helyeslés. A szónokat számosan üdvözlik.)*

Elnök: A tanácskozás már be lévén fejezve, következik a határozathozatal. A kérdés az, megszavazza-e a ház a tételt: igen, vagy nem? *(Igen!)*

A ház a tételt megszavazza.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 280.600 forint *(Zajos felkiálltások: Öt perczet!)*

Elnök: Rohonczy Gedeon képviselő úr kiván szólani.

Rohonczy Gedeon: T. ház! Nagy örömmel hallgattam végig a t. kereskedelmi miniszter úr kijelentéseit és igen megtisztelve érzem magam, hogy az én működésemet a gyümölcstermelés terén felemlíteni érdemesnek tartotta. Viszont ezzel szemben meg lehet győződve a t. miniszter úr, hogy én nemcsak a saját gazdasági és kertészeti viszonyaim szempontjából, de az ország közérdeke szempontjából is fáradtam és moleszkáltam igen gyakran a t. miniszter urat, és jövőben is valószinűleg többször meg fog ez történni. Azért is merem ezt tenni, és erre számíthat a t. miniszter úr, mert meg vagyok arról győződve, hogy meg is teszi a szükséges intézkedéseket, tudván azt, hogy én a közérdek szempontjából sürgetem.

Én főleg azon örvendek, hogy a t. miniszter úr a hivatalos czopfot mellőzi és mindenkor a saját és gyors belátása szerint dönti el a kérdéseket. Egy kérésem volna azonban a t. miniszter úrhoz. Tudomásom szerint ugyanis Belgrádban van egy magyar kereskedelmi múzeum, mely az állam szubvenczióját élvezi és ha jól tudom, ezen kereskedelmi múzeum révén Szerbiába nyolcz millió forint árú értéket birunk évenkint kiküldeni, azaz Magyarországba Szerbiából átlag nyolczmillió forint jött be az 1898-ik évben. Ezzel szemben azonban 43 millió forint megy ki tőlünk. Ez oly aránytalanság, a melyet el lehet a jövőben oszlatni a vámoknak leendő módosításával, illetőleg emelésével, Ha a t. kormány czélszerűnek véli állami segélyezés mellett e kereskedelmi múzeumot ott fentartani, engedje meg, hogy állást foglaljak és különösen ajánljam a t. kormánynak, hogy főleg a gyümölcsexport szempontjából, nagy szogálatokat tehetne Londonban hasonló, ha nem is kereskedelmi múzeum, de megbizott által. Különben magánértesülés alapján a t. földmívelésügyi miniszter úrtól tudom, hogy valakit a kormány ki fog oda nevezni. Ezenkivül egy részvénytársaság volt itt megalakulandó, mely üzletet nyitott volna Londonban, de tudomásom szerint nem jöhetett létre. Czélszerű volna, ha a t. kormány esetleg szubvenczióval is előmozdítani kegyeskednék a részvénytársaság megalakúlhatását, mert Londonban főleg gyümölcsünknek kitünő piacza volna.

Ezek után áttérek a gazdasági termények tárgyában történt felszólalásainkra a miniszter úr részéről adott válaszokra. Mielőtt a t. miniszter úr kijelentéseire reflektálnék, szükségesnek tartom, hogy egy kijelentést tegyek. Egy idevaló nagykereskedő ugyanis, ezelőtt 10 nappal a kereskedelmi kamarában panaszként felemlítette azt, hogy a kereskedők érdekei sérelmeket szenvednek annak következtében, hogy a hadügyi kormányzat árlejtés mellőzésével adja ki a hadsereg részére szükséges termények szállítását. Én ennek a felmerült panasznak csak egy részével óhajtok itt speczialiter foglalkozni. *(Zaj a jobboldalon.)* Kérnék egy kis csendet. *(Elnök csenget.)* Mondom, az a nagykereskedő, ha jól tudom: Sándor Pál, tőzsdetanács tagja is. fel hozta ezt a panaszt, és helyesen tette, mert mint kereskedő kötelességét gyakorolja, a mikor a kereskedők érdekét a maga helyén megvédeni óhajtja; de a mennyiben épen az a kereskedő úr a sérelmet

Digitized by Google

felhozta, ugyanazon az alapon szólalok fel itt, és szólaltam fel már kétízben azokkal a sérelmekkel szemben, a melyek minket, mint gazdákat érnek, és a melyeket, minthogy sérelmeknek tartok, megfelelő indokolással felhozom ott, a hol azt kötelességem felhozni. Kérelmem egyúttal az, hogy a t. kormány azon kereskedőknek is jogos sérelmét, a mennyiben lehetséges, a jövőben igyekezzék orvosolni.

Magam is személyesen részt vettem azon delegáczionális ülésekben, a melyekben a közös hadügyminiszter úr részünkről felkéretetett arra, hogy a jövőben a kisgazdákat részesítse abban az előnyben, hogy az általuk termelt terményeket a kereskedők kizárásával az első forrásból szerezze be. Ha jól tudom, ez vitte a hadügyi kormányzatot arra, hogy a termelőkkel lépjen érintkezésbe. A mint tudom, ez megtörtént, de nem lett szigorúan betartva. Egy esetben, mely ma nem tartozik ide, hanem az összeférhetetlenségi bizottsághoz, konstatáltatott tényleg az, hogy oly szerződést is kötött a hadügyi kormányzat, a mely szerződésben nem állott az, hogy mint termelő tartozik az illető azon mennyiséget szállítani. Ez tényleg nagy sérelem a kereskedőkre nézve azért, mert ezen szerződés következtében az árlejtésből, a konkurrencziából ők tényleg ki lettek zárva a nélkül, hogy ebből a termelőket előny érné, s a mi pedig ez intézkedés által czéloztatott. Jó lenne tehát erre a hadügyi kormányzatot figyelmessé tenni, hogy ez a jövőben elő ne fordúljon.

Már most legyen szabad az igen tisztelt miniszter úrnak több, itt felhozott nyilatkozatára és magyarázatára reflektálnom. A t. miniszter úr nevezetesen felhozta az őrlési forgalmat és hivatkozott arra, hogy az őrlési forgalom Franczia- és Németországban mennyire meghonosúlt, sőt folyton fejlődik és az államnak tényleg a malomipar szempontjából mily nagy jövedelmet nyújt, a mennyiben — ha jól tudom, — Franczia országból 5 millió métermázsa liszt szállíttatik évenként a külföldre. Én magam is, t. ház, a malomipar szempontjából az őrlési forgalom kedvezményét, a mely január 1-től megszünt, határozottan hátrányosnak tartom. Hátrányosnak tartom, mert tényleg oly években, a midőn termésünk kedvezőtlenebb, gyakran a malmoknál, főleg a Budapesten konczentrált malmoknál a legjobb akarat mellett is előfordúl, hogy nincs elegendő búzamennyiségük, a kevésbbé értékes búzákat pedig őrlési kedvezmény nélkül nem veszik szivesen, mert az abból készült liszt qualitása is természetesen gyengébb.

Azonban az őrlési forgalomnak nálunk egy más, és felfogásom szerint határozott hátránya volt az, hogy azon őrlési kedvezmény előnye következtében, a melyben részesült az idegen, orosz, de főleg oláh és szerb búza, nem egy természetszerűleg önmagától képződő tranzitó forgalmat nyert erre mifelénk, hanem a magyar kereskedők a Balkánon fiókokat állíttottak fel és kereskedői szempontból irányították, — mintegy szivó erőt gyakoroltak, — és elősegítették az idegen búza nagyobb mérvű beözönlését.

Mi ennek a hátrányos következménye? Az, hogy nekünk, mezőgazdáknak és annak, a ki a közgazdasági érdekek szempontjából óhajtja bírálni ezt a jelenséget, czélunk az, hogy oly években, a melyekben nincs nagy, fenomenális termésünk, a vámunk érvényesüljön egy bizonyos — a jelenlegi statisztikai adatok szerint, — negyvenmillió métermázsás termésnél. Ha már most mi 2 millió métermázsát ezen előny nyújtása által megint beszivunk az országba, mely talán ezen őrlési forgalom kedvezménye nélkül nem jött volna be: ennek a plusznak, akár 2 millió, akár 1 millió métermázsa, megvan az a természetes ereje, hogy a mi eladandó búzamennyiségünk árát a védő vámok magasságáig lenyomni iparkodik. A különbség — miután Franczia országra méltóztatott hivatkozni, — az, hogy Franczia ország, ha a gabonaárak csökkennek is némileg azáltal, hogy idegen búzát beereszt az őrlési forgalom révén, minden métermázsa lisztért, ha jól tudom, egy visszatérítési bont ad, 7 frankért, s ha a gabona vámjának erejét rövid időre elenyészti, de viszont iparának előnyére szolgál; minálunk azonban, kik Ausztriával közös vámterületben állunk, a 67-es kiegyezésből folyó vámszerződések alapján az ipar terén semmi hasznunk nincs, sőt gátlólag hat a mi iparunk fejlesztésére. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Azon egy előnyünk volna csak ezen szerződésből, hogy ha beáll az a termelési eredmény, hogy Ausztria a mi nyerstermányeinket, nevezetesen azt a 10—15 millió métermázsa búzát, a mire akár lisztben, akár búzában utalva van, tőlünk megveszi, mert az idegen búza ellen 1 forint 80 krajczáros vámjai vannak, ezt drágábban kell megfizetnie; s az én felszólalásom czélja az volt, hogy mi ily években lássuk a vámok érvényesülhetését.

Tehát ez az egy előny lehet a kiegyezésből, a mit élvezhetnénk, de reám azt a benyomást teszi például az idei esztendő, hogy az árak mesterségesen vannak lenyomva. Ha én múltkori felszólalásomban azt a kifejezést használtam, hogy »kifosztatnak«, ezalatt azt értettem, hogy kifosztatnak azok, kik a tőzsdén áremelkedésre játszottak, vagy prémiumüzletet csináltak, nevezetesen a gazdák. Én ugyan mindjárt rektifikáltam ezen kifejezésemet, és újból rektifikálandónak tartom, mert nem volt czélom azokat a kereskedőket, kik az én felfogásom szerint közgazdasági szempontból bírálva a dol-

Digitized by Google

got, ugyan helytelenül, de azért joggal lefelé spekuláltak, megsérteni akarni, sőt az ő ezen irányban tett üzleti spekuláczióikat teljesen helyénvalóknak tartom, és csakis arra kivántam felhívni az igen tisztelt kormány figyelmét, hogy a mennyiben injuriák fordúlnának elő, vagy tényleg konstatálható volna az, hogy az árlenyomás indokolatlan és tendencziózus, ily esetben, a mennyiben például a szerb búzának usancze búzában való szállíthatása a szokványok értelmében fentartatnék, daczára az őrlési forgalom megszüntetésének, hogy ezen dologról az igen tisztelt kereskedelmi miniszter úr magát tájékoztatván, azon esetben, ha kiderül, hogy azon szerb búzának tényleg szokványbani szállíthatása fegyver volna ezen jogtalan baisse árak lenyomhatására és lentartására, hogy akkor méltóztassék a t. kereskedelmi miniszter úrnak a tőzsdetanácsnak eme eljárásával szemben állást foglalni. Mert ha nem áll ez az én szuppoziczióm, — mert a statisztikai adatok tényleg nem megbizhatók, — ha ott tényleg tévedés történt és ennek folytán lettünk mi gazdák helytelenül informálva, és ennek következtében akár fedezés szempontjából egy gazda játéknak nem nevezhető transzakcziót, üzletet kötött, akár papirkötéseket csinált, akár prémium üzletet, és az árak lementek, mint a hogy két forinttal estek október óta, ő nem vádolhatja tényleg a kereskedőket, sem a malmokat, ha természetszerű volt az árcsökkenés. Ha ezen árcsökkenés természetszerű következménye a jobb termésnek, akkor szerintem annak a szerb búzának szállíthatására nincs szüksége a tőzsdének. Ha azonban áll az a szuppoziczióm, hogy a jelenlegi árak mesterséges úton voltak lenyomva, akkor igenis előáll a szüksége annak, hogy az igen tisztelt kormány a szerb búza szállíthatása ellen állást foglaljon, azért, mert ezen szerb búza akkor tényleg fegyver az árak lenyomhatásának előidézésére.

Legyen szabad megjegyeznem, t. miniszter úr, hogy azt méltóztatott kijelenteni itt a házban, hogy, — ha jól értettem, — a szerb búzának usanczebani szállíthatására nézve egyelőre nem óhajt változtatást tenni. Ezt azzal indokolta meg, hogy mi egy nemzetközi piacz vagyunk, vagyis feltette a kérdést, hogy mi akarunk mi itt Budapesten lenni: nemzetközi gabonapiacz és kereskedelmi hely-e, vagy pedig kis házi kereskedelmet óhajtunk-e űzni? Úgy látom, az vitte rá a t. miniszter urat, hogy ezen ne változtasson, az az mivel nem a t. miniszter úrnak lehet ezt megváltoztatnia, hanem a tőzsdetanácsnak, hogy erre ne folyjon be, hogy a budapesti piacznak nemzetközi jellegét ne csorbítsa. Felhozta a t. miniszter úr Amerikát, tudniillik, hogy Amerikában háromféle búza van. Három osztályzat van, — typusnak nevezik, — de az az amerikai háromféle búza, a mely ott a tőzsdén szállítható, — méltóztassék utána tudakozódni a t. miniszter úrnak, — csakis belföldi búza lehet, minden idegen búza ott ki van zárva. Nekem is ez a czélom. Én azt állítom, hogy azért lehettünk nemzetközi gabonapiacz, ha a mellett ki is zárjuk tőzsdénkről az idegen, főleg a szerb búzát, és ez az egyetlen helyes és igazságos mód.

A t. miniszter úr felemlítette a mi búzánk sikértalmának apadását. Én minapi felszólalásomban hangoztattam, hogy a külföldi piaczokon, főleg Londonban, a mi lisztünk minőségét a malmok tették tönkre, illetőleg ezt az őrlési forgalom kedvezményének tulajdonítottam, tudniillik hogy az őrlési forgalom csakis úgy érvényesülhetett, hogy egy bizonyos százalék idegen búza kevertetett a mi valódi magyar búzánkba, a minek következtében az ebből készült liszt minősége romlott. Én így is fogtam föl a dolgot eddig. Megvallom azonban, hogy tegnapelőtt egy igen jeles közgazdasági iró, Deutsch, a Pester Lloyd munkatársa, kivel eszmecserét folytattam e kérdés fölött, világosított fel arról, hogy lisztünk minőségére nemcsak a szerb búzának van hatása, hanem, hogy a mi búzánk tényleg degenerált. Szándékom is volt e kérdésben a földmívelésügyi tárczánál felszólalni és figyelmeztetni a t. földmívelésügyi miniszter urat, hogy mielőbb rendezzen be egy állomást Budapesten, hogy a búza ezentúl vidékenként vizsgálat tárgyává tétessék a magcsere miatt, mert búzánk qualitásának hanyatlása határozottan részben a magcsere hiánya s a föld termő ereje, az őserő csökkenésének következménye. Ezenkivül még ennek több oka is van. Például ép nálunk Torontálban, és azon vidéken, a hol sokkal nagyobb mennyiségben termelünk búzát, például a tagosítások nincsenek még végrehajtva, a hol pedig az úrbéri földeket nem tagosították, ott egyszerű váltógazdaság folyik, búza után kukoricza jön, azután ismét búza, úgy, hogy folyton ugyanazon táperőt veszik ki a földből, trágyázni pedig ily tagosíttatlan földet nem birván, ez is részben oka annak, hogy a mi búzánknak, — ha igaz, — belső értéke csökken, és ez hozzájárúl ahhoz, hogy a világpiaczon a mi lisztünknek értéke is csekélyebb.

Az igen tisztelt kereskedelemügyi miniszter úr eme állításainak indokolására felhozta, hogy egy áresési tendenczia van jelenleg.

Engedelmet kérek, mélyen tisztelt miniszter úr, ezen állításában tévedni méltóztatik, ez nem egészen áll. Nevezetesen a múlt október hóban — méltóztassék meggyőződést szerezni és magát informáltatni, — New-Yorkban az amerikai búzának ára 75—76 czent között ingadozott. Már

Digitized by Google

pedig nekünk, a mi lisztünknek konkurrense az amerikai búza, illetőleg az amerikai búzából készült liszt Liverpoolban. Ez októberben volt. Akkor, múltkori felszólalásom alkalmával, február 5-én az amerikai búza 74 czenten állt, és azóta nálunk az árak 7 forint 74 krajczárra szálltak alá, holott októberben 8 forint 70—80 krajczár volt búzánk ára. Sőt, ha messzebb visszapillantok, azt látom, hogy az októberben szállítandó őszi búza tavaly augusztus hó folyamán 9 frt 60 krajczár volt Budapesten, értve a szokványbúzát, és Amerikában ugyancsak 74—75 czent között váltakozott az ára. Méltóztassék ma megtekinteni a lapokat, és a miniszter úr azt fogja látni, hogy az amerikai búza New-Yorkban 76 czenten jegyeztetik és nálunk az őszi búza 7 forint 43 krajczár. Tehát február 5-ike óta tényleg Franczia-országban nemcsak, hogy áremelkedés állott be, mint a mint fel is méltóztatott a t. miniszter úrnak hozni, hanem határozott hausse állott be, a mennyiben ott 17 frankról felment a búza 20 frankon jóval felül. Az árirányzat a német piaczokon is inkább felfelé, mint lefelé irányult. Az amerikai árakban pedig stagnáczió és nem áresési tendenczia konstatálható, és daczára ennek, nálunk Budapesten a búzánál egy hónap lefolyása alatt is közel 80 fillér áresés következett be, valamint daczára annak, hogy ezen időköz alatt állapíttatott meg épen azon 83 czent kedvezményes díjtétel az »Adria« részvénytársaság révén és mindezeken kivül a malmokat még refakcziákban is méltóztatik részesíteni, és az őrlési forgalomnak is van még hatálya junius végéig.

Ezek azok a körülmények, a melyek határozottan megérlelik bennem azt a meggyőződést és tudatot, hogy itt tényleg tendenczióz árdepresszió történik. Ha nem áll ez a feltevésem, majd ki fog derülni május és junius hó folyamán.

Én különben részemről meg vagyok elégedve azzal, hogy látom azt, hogy a t. kereskedelemügyi miniszter úr igyekszik magát a legkörülményesebben tájékozni. Meg vagyok elégedve azért, mert meg vagyok győződve, hogy a t. kereskedelemügyi miniszter úr már májusban, juniusban rá fog jönni arra, hogy a mi statisztikai adataink megközelítették-e a valóságot vagy sem, és ebből következtetve bizom abban, hogy akkor azután, ha majd látná, hogy a mostani áprilisi lebonyolításnál a szerb búzát határozottan mint fegyvert használják, és az volna egyik eszköze az árdepressziónak, meg fogja tenni a szükséges intézkedéseket, hogy ez legalább jövőre kikerültessék. Én nem is annyira a mostani terminusok, mint inkább a jövő miatt tartottam szükségesnek ezt a körülményt felemlíteni. Különben a t. ház figyelmét tovább igénybe venni nem kívánom, s a tételt magát elfogadom. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: A tétel maga nem támadtatván meg, azt elfogadottnak jelentem ki.

Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést folytatjuk.

Szíveskedjenek helyöket elfoglalni.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Hozzájárulás a tisztképző tanfolyamok költségeihez 23.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Vasúti miniszteri biztosok 13.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Tanúlmányi és utazási ösztöndíjak 8.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 1,400.070 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. A fiumei raktári vállalat miniszteri biztosának 4.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Viczinális vasutak segélyezésére 1.300.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A Budapesten alkalmazott és szolgálattételre beosztott nős, vagy családos altisztek és szolgák rendkivüli segélyezésére 254.960 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Párisi kiállítás tanúlmányozására 10.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Molnár Antal jegyző: Pichler Győző!

Pichler Győző: A költségvetés e tételénél, mely a párisi kiállítás tanúlmányozására 10.000 koronát vesz fel, engedje meg a t. ház, hogy röviden felszólaljak *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* és pedig oly czélból, hogy itt az országházban is közvetlenül a párisi kiállítás megnyilása előtt visszhangra találjon az a nagy kulturális és világraszóló nagy esemény, mely most Párisban a kiállítás megnyitása által bekövetzik, és melylyel a nagy franczia nemzet újolag végtelen szolgálatot tesz az egész világnak. Tudtommal egy külön törvényben intézkedett a t. ház azon kiadásokról, a melyek a párisi kiállítás magyar osztálya szükségleteinek fedezésére fordítandók. A ki a múlt kiállítás alkalmával akár hivatalosan, akár nem hivatalosan a párisi kiállítást meglátogatta, ott arra a tapasztalatra jutott, hogy az egész világ nemzetei

Digitized by Google

közül egyetlenegy nemzet sem talál már azon a kiállításon is annyi rokonszenvre és szeretetre, annyi gyengéd figyelemre, mint a mennyiben részesítették épen a magyarokat a szabadságért lelkesülő franczia és az akkori franczia kormány. Daczára annak, hogy az akkori magyar kormány eléggé el nem ítélhető határozata folytán Magyarország hivatalosan abban a kiállításban részt nem vett, s ez a magatartása a magyar kormánynak visszatetszést szült, ez nem birta megakadályozni annak a szimpathiának megnyilatkozását, mely szimpathia szabadságharczunk óta meg van a nemes gondolkozású franczia nemzet és saját nemzetünk közt. Alkalmat veszek tehát ma, mikor e kiállításon Magyarország hivatalosan résztvesz, hogy felkérjem Hegedüs Sándor t. miniszter urat, hogy ma elmondott beszéde alapján, mindazon szép elveket, melyeket az ipar és kereskedelem terén követendő eljárásra nézve itt kifejtett, alkalmazza a párisi kiállításnál és ne sajnáljon áldozatokat, ne kiméljen fáradságot, a kiállítás tanúlmányozására, és iparkodjék iparunk és kereskedelmünk részére levonni azon óriási hasznot, a mely az egész művelt világ iparának és kereskedelmének feltüntetéséből reánk háramlik. Ez alkalommal igazán csak őszinte örömömet fejezem ki a felett, a mit, érdeklődvén a párisi kiállítás ügye iránt, tapasztaltam, hogy a jelenlegi kormánybiztos Lukács Béla lelkes hazaszeretettel s a legodaadóbb figyelemmel és rigorozitással óvja meg magyarállami létünk eszméjét, mert e kiállításon Magyarország először fog a világ elé lépni mint önálló alkotmányos nemzet, a melynek saját ipara és kereskedelme van. És nem lehet eléggé dicsérni Lukács Béla ő exczellenczziájának amaz intenczióját, hogy a legnagyobb rigorozitással elkövetett mindent, hogy a mi iparunk és kereskedelmünk Ausztria iparával és kereskedelmével össze ne tévesztessék, és állami önállóságunk teljesen feltüntettessék, a mi abban is nyilvánúl, hogy — azt hiszem ,— Lukács Béla közbenjárása folytán maga a magyar pavillon sincs az osztrák pavillon szomszédságában, hanem el van teljesen különítve. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Thaly Kálmán: Bár mi is el lennénk tőlük különítve!

Pichler Győző: Midőn én ezt hazafiúi hálával és örömmel konstatálom, hozzá kell tennem még azt, hogy a legnagyobb odaadással és előzékenységgel találkoznak a kormányzóság kitünő tisztviselői részéről a magyar kiállítók, és csak azon óhajomnak bátorkodom kifejezést adni, hogy a kereskedelmi miniszter úr legyen kegyes figyelmét kiterjeszjeni arra, hogy a kiállítás egész tartama alatt Magyarország állami önállósága a modern világ előtt kétségtelenül feltüntettessék, és kiállítóink, valamint a kormánybiztosság derék tisztviselőinek áldozatkészsége és fáradhatlan buzgalmuk honoráltassék. Különben a tételt, mint egyik leghasznosabb tételét a költségvetésnek, részemről megszavazom. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: T. ház! Midőn hálával fogadom az elismerést a kormánybiztos úrnak valóban nagy érdemei iránt, egyúttal a felvetett kérdésre vonatkozólag felvilágosításúl adom azt, hogy mindent elkövetek arra, hogy az összeköttetés és látogatottság tekintetében Magyarország minél inkább képviselve legyen. Ebből a czélból a következő négy intézkedést tettem. Először minden szakmába vágó kongresszuson képviseltetem Magyarországot; *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* másodszor gondoskodtam arról, hogy tanúlmány czéljából minél többen küldessenek ki a különböző szolgálati ágak és különösen a munkások köréből is, és ezen czélra 60.000 koronát szándékozom felvenni; harmadszor, mivel ezzel nem elégedtem meg, gondoskodtam arról, hogy szervezessék ott egy üzleti képviselet, melyet, ha be fog válni, nemcsak a kiállítás tartama alatt, hanem később is fentartok s ki fogom fejleszteni, hogy állandó összeköttetésben maradjunk Franczia-országgal; negyedszer gondoskodtam arról, hogy egy péküzlet útján a magyar liszt qualitását bemutassuk, a mely állandó fogyasztásra fog dolgozni, és azt hiszem, hogy ez úton is oly összeköttetésre fogunk szert tenni, mely az országnak hasznára válik. Általánosságban figyelemmel kisérem a kiállítás ügyét s nem fogok elmúlasztani sem személyes összeköttetést, sem bármily alkalmat, hogy az ország minden irányban egyfelől információkat adjon, másfelől tanúlmányokat szerezzen a maga számára. *(Helyeslés.)*

Tóth János jegyző: Thaly Kálmán!

Thaly Kálmán: T. ház! Egypár perczre kérem csak figyelmüket ezen fontos ügyre vonatkozólag, hogy az igen tisztelt miniszter úrnak minden tekintetben megnyugtató válaszára reflektálhassak. Azt óhajtom még részemről hozzátenni, hogy azon gyakorlati tapasztalatokból is, melyeket a legközelebbi millenáris kiállítás alkalmából szereztem, hogy a mint látom a t. miniszter úr válaszából, a párisi magyar kiállítás megfelelő gondban részesül, azonban a kiállításnak egy másik része is van, a történelmi, régészeti és a huszár-terem, melyből az egész világ egy speczíális magyar institucziót fog szemléletileg megismerni, ez nemzetünk dicsőségére fog válni és a magyar faj ismeretét a többi világrészekbe hivatva van elterjeszteni, mert ezt az intézményt az egész világ mitőlünk vette át. Évek óta dolgozunk — magamat is hozzávehetem, mint szerény tagot, kötelességszerűleg tettem, — hogy ezen kiállítás sikerüljön. Nagy gyűjteséket kellett

Digitized by Google

tenni Moszkvától egész Madridig, Stockholmtól Konstantinápolyig, minden szerencsésen sikerült, hála azon tudósoknak és legmagasabb pártfogóknak, külföldi uralkodóknak, kik ezt az eszmét melegen felkarolták. S a mint azt láthatta a közönség, azon rövid ideig tartott és minden tárgyat felölelő kiállításnál, mely az iparmúzeumban rendeztetett, a magyar kiállítás ezen része sok reménynyel biztat. A mennyire fontosnak ismerem én az anyagi részt, melyről a t. miniszter úr szólott, époly fontosnak tartom nemzetünk megismertetésére nézve a történelmi részt és különösen a huszár termet. Erre vonatkozólag bátorkodom kérni az igen t. miniszter urat, méltóztassék felhasználva azt a tagadhatatlanúl nagy buzgalmat, melyet úgy Lukács Béla t. kormánybiztos úrnál, valamint Miklós Ödön stb. többeknél tapasztalunk, — mert én is szivesen csatlakozom az elismeréshez, mert meggyőződtem, hogy szivükön viselik az ügyet, — méltóztassék oda hatni, hogy a történelmi kiállítással ne úgy járjunk, mint a millenáris kiállítással, s hogy a katalogus el ne késsék. Nagy súlyt helyezek arra, hogy mikor a párisi kiállítás megnyilik, a katalogus is megjelenjék, és a történelmi kiállításról, a régi magyar iparczikkekről, az arany- és ezüstmíves dolgokról, a huszár-teremről, azon történeti nevezetességű fegyverekről, okiratokról, a katalogus már ott legyen kéznél, és magyar és franczia nyelven nagyon csekély díjért, vagy ha lehet, ingyen osztassék ki, mert ez nemzetünk hirnevének emelésére szolgálna. Tudom, mekkora bajt, mekkora zúgolódást idézett elő a közönségnél az ezredéves kiállítás alkalmával az, hogy a katalogus idejében nem készült el, fél füzetet kellett kiadni, egy hónap múlva az első füzetet s aztán majdnem pár héttel a kiállítás bezárása előtt készülhetett el és osztatott ki az egész katalógus. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Kik az első időszakokban látogatták a kiállítást, zúgolódva távoztak, mert nem kaphattak katalogust. Ezért bátorkodom a t. miniszter úr figyelmét erre a körülményre felhivni. Ha azt akarja, hogy a történelmi, közjogi, hadtörténeti rész s a huszárterem ugyanazt a hatást tegye meg, mint az anyagi rész, méltóztassék odahatni, hogy a katalogus magyar és franczia nyelven annak idejében elkészülhessen és a kiállítás megnyitásakor kapható és kiosztható legyen. A tételt különben elfogadom.

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: T. ház! Azt a felvilágositást adhatom t. képviselőtársamnak, hogy épen ezen intenczió által vezéreltetve, mikor áttekintettem először ezeket a dolgokat, mindjárt arra a gondolatra jutottam, hogy itt egy közönséges katalogus nem használ, hanem, hogy ide egy katholoque raisonné kell. És megkértem a t. kormánybiztos urat, hogy ennek az összeállításáról gondoskodjék, annyival is inkább, mert egyfelől a huszárterem, a történelmi emlékek és drágakincsek érthetetlenek volnának, másfelől pedig még egy osztály, a melyet Hermann Ottó állított össze, szintén érthetetlen lenne. Én abban a felfogásban voltam, hogyha egy franczia odajönne és csak egy közönséges katalogusa volna, könnyen azt hihetné, hogy mi barbárok vagyunk. De ha azt a tökéletes és bámulatraméltó gyűjteményt látja valaki. és ha egy cathaloque raisonné van a kezében, a gyűjtemény egészen más itélet alá fog esni. Tehát mondhatom, hogy élőszóval azonnal megtettem a kellő intézkedést. *(Helyeslés.)*

Thaly Kálmán: Jó lesz irásban is megtenni.

Elnök: A tétel maga meg nem támadtatván, azt elfogadottnak jelentem ki.

Dedovics György jegyző *(olvassa):* Átmeneti kiadások összege 1,568.960 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevétel 29.200 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa):* Rendkivüli bevételek. A fiumei nyilvános raktári vállalat részvénytársaság által a miniszteri biztos díjazására fizetendő 4000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa):* Államépitészeti hivatalok. Rendes kiadások, XIX. fejezet, 2. czím. Rendes bevételek, V. fejezet, 2. czím. Kiadás: Rendes kiadások. Személyi járandóságok 1,436.780 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa):* Dologi kiadások 337.940 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa):* Rendes kiadások összege 1,774.220 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa):* Bevétel. Rendes bevételek. Rendes bevételek összege 542.994 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa):* Közútak. Rendes kiadások, XIX. fejezet, 3. czím. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások, IX. fejezet, 2. czím. Beruházások, V. fejezet, 1. czím. Rendes bevételek, V. fejezet, 3. czím. Kiadás. Rendes kiadások. Állami közútak fentartása. Személyi járandóságok és dologi kiadások 6,920.600 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa):* Az 1890. évi I. törvényczikk 23. §-a értelmében létesitendő állami alapra, a törvényhatóságoknak közútjaik és hidjaik fentartására és az e czíme-

Digitized by Google

ken elvállalt kötelezettségek teljesítésére 1,200.000 korona.

Elnök: Az előadó úr kíván szólani!

Pulszky Ágost, a pénzügyi bizottság előadója. T. ház! A kereskedelemügyi miniszter úr ezen tételnél felhatalmazást kért arra, hogy az állami közutak fentartására szánt költségeknél esetleg elérhető megtakarításokat, átruházásokat a törvényhatósági utakra fordíthassa. Úgy, mint minden évben, a pénzügyi bizottság ezt a t. háznak elfogadásra ajánlja.

Elnök: A tétel maga meg nem támadtatván, elfogadottnak jelentem ki.

Felteszem a kérdést. Megadja-e a ház a kormánynak a pénzügyi bizottság által javasolt felhatalmazást: igen, vagy nem? *(Igen!)*

A ház a felhatalmazást a kért tételre nézve megadja.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Törzskönyvek, távolsági térképek és közúti térkép elkészítésére 46.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. A párisi kiállítás költségei 8000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Beruházások. Komáromnál a Dunán létesített vasfelszerkezetü állandó hidra X-ik — utolsó részlet — 306.600 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Az Esztergom és Párkány közt épített dunai vashidra VIII. részlet 371.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A duna-tisza-kőrösközi alföldi transzverzális állami közútra VII. részlet 308.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics Görgy jegyző *(olvassa)*: Tolna vármegyében a budapest-eszéki állami közúton levő 39. sz. Sió-sárvizi vámoshid helyett épitendő vasfelszerkezetü hid épitésére és felügyeletére II. — utolsó — részlet 44.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Szatmár vármegyében a nagybánya kolozsvári állami közúton levő 8. sz. Lápospataki híd újbólépitésére és felügyeletére II. — utolsó — részlet 75.900 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Trencsén vármegyében a pozsony-jablunkai állami közút 240—241. kilométer szakaszán levő hidnak vasfelszerkezettel leendő épitésére és felügyeletére 80.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A varasdi közúti Drávahid újbólépitésére és felügyeletére V. részlet 100.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A károlyváros-sziszeki állami közúton levő 291. számú Petrincsicsa hid újból épitésére és felügyeletére 70.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 317.564 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Ipari és kereskedelmi szakoktatás. Rendes kiadások, XIX. fejezet, 4. czím. Rendkivüli kiadások: Beruházások, V. fejezet, 2. czím. Rendes bevételek, V. fejezet, 4. czím. Kiadás. Rendes kiadások. Személyi járandóságok 823.411 korona.

Tóth János jegyző: Major Ferencz!

Major Ferencz: Csak röviden óhajtom, a t. ház figyelmét az ipari szakoktatás tételénél felhívni. Tagadhatatlan, hogy e tekintetben elismeréssel szólhatok az igen tisztelt szakminiszter úrról, ki igyekezik a szakoktatást lehetőleg fokozni. Minthogy mindnyájan meg vagyunk győződve arról, hogy mindazon intézmények, melyek az iparos szakismeretének fokozását és terjesztését czélozzák, egyik legfontosabb tényezőnk a versenyképesség emelésére. Miért is nem lesz érdektelen, ha egy-két dologra felhivom a t. miniszter úrnak figyelmét is.

Mindnyájan tudjuk, mennyire hanyatlott az utolsó évtizedben az ipari és kereskedelmi pálya tekintélye. Talán épen azon körülmény, hogy e pályákra nem lép a nemzetnek az az anyaga, mint azelőtt, és hogy nem követeltetett meg a szükséges előképzettség, volt egyik főoka annak, hogy ezen pálya nivója süllyedt és a polgárság nem ment ezen pályára. Tagadhatatlan, a mostoha közgazdasági viszonyok s így a magyar ipar és kereskedelem általános hanyatlása okozhatta, hogy még a kisebb képzettséggel biró, alig két-három osztályt végzett elemek is már szégyenlették az iparos, vagy kereskedői pályát és inkább tódúltak fix fizetéses, vagy díjnoki állásokra, még ha egész életükön át kell is az iróasztalnál görnyedniök. Ezért van azután oly túlkinálat ezen a téren, s azért tódúlnak az alacsonyabb állásokra is, mert az ipar és kereskedelmi pálya úgyszólván ki lett kapcsolva a nemzet belterjes közgazdasági életéből, és így nem vonzza magához azokat az erőket, a melyeknek pedig ezt a pályát kellene választaniok életczélúl.

Annak oka, hogy miért hanyatlott az ipari és kereskedelmi pályára való törekvés, megtalálható a hiányos ipartörvényben, a melyre most nem térek ki, de a mely a szakképzettséget tulajdonkép nem követeli, mert az a követelés

Digitized by Google

csak illuzórius. Ennek következménye aztán az, hogy az iparos pályára mindenki jöhet minden előkészültség nélkül. Igy tódúlnak most, a nyomortól űzve a falukról az iparos pályára, de nem a java, mert ezt otthon tartja a kisgazda, hisz ez élelmes, okos, erre tehát szüksége van, hanem a kit otthon nem használhat, azt küldi be iparosnak. Ha ez a gyerek, a ki irni-olvasni alig tud, legfeljebb az ábéczét ismeri, bejön a városba, ott iparostanoncz lesz. Az alsófokú ipariskolában három-négy év alatt alig tudják megtanítani irni-olvasni, tehát az alsófokú ipariskola csak ismétlőiskola, a hol semmiféle gyakorlati szaktudást nem sajátíthat el. De a törvény ezt nem is követeli, mert ha a felszabadulás ideje itt van, akármennyit mulasztott is, vagy ha nem is tud irni-olvasni, mégis fel kell őt szabadítani.

Igy állván a dolgok, lehetetlenség, hogy képzettebb elem jöjjön az iparos pályákra, mikor annak a nivója annyira le van süllyesztve a törvény hiányai folytán, emelni kell tehát az iparos, valamint a kereskedelmi pálya nivóját is. Akkor, mikor már mindenkitől képzettséget kivánunk, és qualifikácziót követelnek, csak az iparos és kereskedelmi pálya legyen az, hol qualifikáczióra szükség nincsen? Ebben rejlik egyik főoka annak, hogy az iparospályától az arra hivatott elem távoltartja magát, mert nem foglalhatja el azt a pozicziót, melyet azelőtt birt, mikor az ország tulajdonképeni testét és középosztályát képezte. Ezt kell pótolnunk és erre kell irányítanunk ipari és kereskedelmi politikánkat. Épen azért, mivel a törvény reviziójának küszöbén állunk, szükségesnek tartom erre különösen felhivni az igen tisztelt miniszter úr figyelmét, hogy legyen figyelemmel a tanonczok felvételéről szóló törvényszakasznál, miszerint ki legyen kötve legalább is a négy elemi osztálynak — bár csak lehetséges volna a hat osztálynak — elvégzése. Akkor azután nem kellene vesződni az egész három évi tanonczidő alatt azzal, hogy irni-olvasni tanítsák meg a tanonczot, hanem már ezen idő alatt szakdolgokra lenne oktatható.

De egy másik dolog is igen fontos a szakoktatás szempontjából. Tudniillik az, hogy ezek a különböző ipari és műhelyiskolák egymással bizonyos fokozatos összefüggésben és kapcsolatban legyenek, úgy, hogy előirt kikötés mellett egyikből fokozatosan át lehessen lépni a másikba. Ma ez nem lehetséges.

Igen fontosnak tartom az iparosok és kereskedők tekintélyének emelésére azt is, ha valaki iparjogot nyer, elégséges legyen ez arra, hogy szavazatjogot is gyakorolhasson. Mert lealázó egy iparosra az, hogy azért, mert valaki nem dolgozik segéddel, bár háromszor annyit is fizet, mint a mennyi egy negyed telek utáni adó, szavazati joggal még sem bír. Tehát az iparosoknak értelmiség alapján meg kell a szavazati jogot adni. Tudom, hogy ez nem tartozik a kereskedelmi miniszter úr hatáskörébe, de felhivom a t. miniszter urat, legyen figyelemmel majd arra, hogy az iparosoknak ezen jogot megszerezze, hogy ezáltal az iparos-osztály nivóját emelje. *(Élénk helyeslés.)*

Sokban áll az, a miket mondtam, a kereskedőosztályra is. Sajnos, hogy nekünk igazi kereskedőosztályt még ezután kell képeznünk. Hiszen a mostani kereskedéseknek legnagyobb része — tisztelet a kivételeknek, — tulajdonképen, sajnos, csak kreizler-kereskedés Magyarországon. De hisz nem is lehet az máskép, mikor nem kivánunk oda semmi képzettséget, mikor akárki lehet kereskedőinas; még két elemi osztályt sem kell végeznie. Azért halljuk a budapesti kereskedőktől, hogy milyen nehéz képzett segédet kapni, s nehéz az elkényeztetett közönséget a megfelelő erőkkel kiszolgáltatni. Tehát feltétlen megkivánható, hogy a kereskedelem is bizonyos előképzettséghez legyen kötve.

De menjünk tovább. Ha a kereskedelmi akadémiáinkat nézzük, azt látjuk, hogy az onnan kikerültek nagy része nem lesz kereskedő, először azért, mert a kereskedői pálya nincsen a kellő nivón, másodszor pedig, mert a kereskedelmi akadémiákba jórészt azok mennek, a kik más iskolában megbuknak; kik azután, az akadémián átcsuszva, nem lesznek kereskedők, de nem is valók oda, hanem elmennek dijnoknak, számtisztnek stb. Nagyon kivánatos tehát, hogy a kereskedői pálya nivója emeltessék, mert csak akkor fog a kereskedelmi akadémia is olyan tanulóanyaghoz jutni, a mely képes lesz kereskedelmünket nemcsak befelé, hanem expanziv irányban is fejleszteni. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

Engedje meg a t. miniszter úr, hogy egy kérdésre hivjam fel figyelmét, a melyet múltkori beszédemben már felemlítettem, de a miniszter úr épen ennél a passzusnál nem volt jelen. Ez a betegsegélyző pénztárakra vonatkozik. A miniszter úr e pénztárak általános javításával és egységes alapra helyezésével óriási hibát fog szanálni és nagy szocziális kérdést fog megoldani. De kérem, méltóztassék megfontolás tárgyává tenni, vajjon nem lehetne-e ezzel a kérdéssel kapcsolatban az ipari munkások nyugdíj ügyét is megoldani? Mert hiszen a betegpénztárak funkcziója úgy is azonos, a beteg munkás a gyógykezelésen felül betegsége tartamára bizonyos összeget kap, s így tulajdonképen csak egy további lépés volna ez úton, ha ez intézmény keretébe a munkaképtelenség és elaggottság esetében a munkás bizonyos napi jutalékban részesíttetnék.

Ezen nyugdíjmegoldás nagy szocziális kér-

Digitized by Google

dést fektetne egészséges alapra, mely elől kitérni nem lehet!

T. ház! Bizonyára tudomása van a t. miniszter úrnak arról, hogy az osztrák államvasutaknál a gyári munkások évi fizetést húznak nemcsak a napszám, hanem a szakmánymunkanyereség erejéig. Tudom, hogy ennek az intézkedésnek már a hátrányai is mutatkoznak, mert sok munkás hanyagabbá lett, s fölhasznál betegségi ürügyet is, hogy ne kelljen dolgozni, mert a fizetését úgy is megkapja. Ezen a bajon azonban lehetne segíteni, és mégis meglehetne alapítni a gyári munkáscsaládokat, még pedig oly módon, hogy a napibért az illető munkások évi fizetésképp kapják, ellenben a szakmánymunkák utáni nyereséget ezután is élvezi, természetes minél szorgalmasabb, annál több perczentre tarthat számot. Igy el van hárítva az a veszély, a mit nem hárítottak el az osztrák vasutaknál, a hol a szakmány-nyereséget is az évi fizetésben adják ki, s így nincs oly érdekében a szorgalmas munkásság. Ekkép látom megoldhatónak egy stabil munkás családok alapításának nyugdíjképes családfővel stb., mi a szoczializmusnak e téren elejét venné. E tekintetben nem lehet mindent egy kaptafára húzni, hanem, a hol csak alkalom kinálkozik, a szoczializmusnak a méregfogát ki kell húzni.

Ezt óhajtottam csak röviden e tételnél megjegyezni. *(Helyeslés baloldalt.)*

Gr. Zichy Jenő: A mit t. barátom az iparos politikai jogairól mondott, elfogadom, bár nem tartozik e tétel keretébe. De nem áll az, a mit az elsőfokú iparoktatásról mondott, melynek nem lehet feladata a szakképzés. Igen jól tetszett mondani, hogy a mikor a faluról bejön a gyermek és bejár az iparoshoz, olvasásra, irásra, számolásra, egy számla elkészítésére és ilyenekre szokták előkészíteni; már az is nagy vívmány volt, hogy ezt el lehetett érni. Annakelőtte a gyerek kénytelen volt a műhelyt kiseperni, dajkálni a gyereket, és csak azután, ha maradt volna idő, tanúlni valamit. Elértük tehát már eddig azt, hogy nagyszámú gyerekek esténként tömegesen, — természetesen, ha a szünet beállt, — ezen ipariskolában megnyerték a legelemibb képzést. A továbbképzés természetesen a szakipariskoláknak dolga. Egyelőre az is nagy vívmány lesz, ha elérjük, hogy nem csak az esti órákban, hanem a déli órákban is, a mint kontemplálva is van, történjék ez az oktatás.

Major Ferencz: T. ház! Félreértett szavaim értelmének helyreállítása czímén kérek szót. Én azt mondottam előbbi felszólalásomban, hogy megköveteljük az iparostanonczтól, hogy 14-dik évéig, mikor az iparos pályára lép, a közoktatási programm szerint elvégezze legalább a négy elemi osztályt; mert nem büntethetjük azokat, a kik az elemi osztályokat sikerrel végezték, a kik legalább 50%-al szerepelnek az alsófokú ipariskolában, azzal, hogy eljárjanak az iparos iskolába és három évig nyaggattassák magukat azzal, hogy nézzék, mások hogyan tanúlnak meg irni és olvasni. Épen azért követelném meg, hogy legalább 4 vagy 6 osztálya legyen az iparos tanonczнak, hogy elsősorban emeljem az iparosok szinvonalát, másodszor, hogy ne kelljen vesződnie a tanonczнak a tanoncz-iskola három évén át az irás, számolás és olvasás tanulásával, hanem tanúlhasson szakdolgokat, a melyek csoportosíthatók az egyes iparágak szerint, mely nagy segélyére lehet mesterségének könnyebb elsajátításában. Ezt nagyon fontosnak tartom, mert általános sérelme az iparosoknak, és tudomásom van róla, hogy minden eddigi kongresszuson felszólaltak az irányban, s kérték a szakminisztereket, hogy ezen tűrhetetlen állapotokon segítsen. Azért voltam bátor ezt felhozni, az ipartörvény reviziójának küszöbén, hogy erre a kérdésre föltétlenül súlyt fektessenek. *(Helyeslés balfelől.)*

Tóth János jegyző: Visontai Soma!

Visontai Soma: T. képviselőház! Az ipari szakoktatással szoros összefüggésben van nemcsak a mesterinasok oktatása, hanem az is, hogy azon már önálló iparosokhoz is, a kik különösen el vannak vonva a fővárosban mutatkozó fejlődő ipar szemlélhetésétől, szintén közel hozzuk a változó irányt, a változó és fejlődő izlést az iparban, és különösen az iparművészetben. Fölemlítem itt, nem mintha ezzel hazabeszélést akarnék gyakorolni, hogy épen Gyöngyös városának iparosai azzal a kéréssel fordultak a t. kereskedelemügyi kormányhoz, hogy valami módját találja annak, hogy abból a sok előnyből, melyet itt a fővárosban a művészziesebb irányt feltüntető kiállítások és múzeumok az iparosságnak nyújtanak, nemcsak a vidéki iparos ifjaknak, hanem az ottani önálló iparosoknak is juttasson valamit. Tény az, hogy azon óriási iparverseny mellett, a melyet a külföld Magyarországgal szemben gyakorol, majdnem lehetetlen — ha azt akarjuk, hogy az iparosság megerősödjék és hogy anyagilag tönkre ne menjen, — bevárni azon évtizedeket, míg a mostani serdülő ifjuság eléri azt a kort s azt az önállóságot, a mely őt is arra képesíti, hogy az ipar fejlesztésében résztvegyen. Mindenki, a ki az iparososztály érdekei iránt érzékkel bir, kényszerítve érzi magát arra, hogy valami utját-módját ejtse annak, hogy a vidéki önálló iparosság is, a mely teljesen el van vonva a fent említett tényezőktől, izlése, művészi felfogása tekintetében hasonló rohamos módon fejlődhessék, mint a fővárosi. Csak egy példát hozok fel, t. ház. Itt van a fővárosban például az iparművészeti múzeum, a mely nemcsak az iparos-

Digitized by Google

osztálynak, hanem minden művelt embernek módot nyújt arra, hogy azt a iparművészeti felfogást, a mely különösen az utóbbi időkben oly rohamosan hódít és a melyhez a közönség izlése máris hozzásimúl, elsajátítsa. Mert hiszen az a fontos ezekben az ipari stilbeli ügyekben, hogy azok a tárgyak nemcsak kiállítási tárgyakká vállnak, hanem a szerint, a mint a közönség izlése hozzájuk simúl, valóságos szükségletkielégítési tárgyakká is lesznek. És míg itt a fővárosban ez iparművészeti kiállításokat még a laikus is megnézheti, az a szegény vidéki iparosság, a mely a mindennapi kenyérért küzd, ettől teljesen el van zárva, mert hiszen jól tudjuk, hogy szemben az osztrák iparral, a mely annyival olcsóbban szolgáltatja az ipari czikkeket, olyan nagy tengődés van a magyar iparososztályban, hogy nincsen alkalmuk az iparosoknak, hogy a fővárosba rándulhassanak, hogy mindezt megszemlélhessék és megtanulhassák.

Szorosan összefüggene e kérdéssel a mesterlegények oktatása, tudniillik, hogy mikép lehetne a mesterinas-oktatás mellett behatóan és tágabb téren a mesterlegény-oktatást is fejleszteni, nemcsak a fővárosban, hanem a vidéken is, és hogy mikép lehetne esetleg ipartanítók kiküldésével a vidéki mesteremberek izlését fejleszteni és őket ily módon közelebb hozni a nagyközönség magasabb izlési nivójához. Jól tudom azt és ezirányt kellő tájékozást szereztem, mert épen saját kerületem is érdekelve van, hogy tényleg az igen tisztelt miniszter úr igen üdvös dolgokat létesített a nagyobb városokban azáltal, hogy ott közös műhelyeket állíttatott fel és ezáltal módot nyújtott az ottani iparosoknak, hogyha szövetkezetté alakúlnak, ezen műhelyeket igénybe vegyék. Jobb gépekkel is igyekszik ellátni ezen műhelyeket, és e mellett módot akar adni, hogy az iparczikkek előállítására szükséges jobb minőségű tárgyakat — például a butorosok a teljesen száraz deszkaneműeket, vagy például a czipészek a jobb bőrnemüeket — beszerezhessék, a mit szövetkezetté alakúlva, mint termelő, fogyasztó, vagy hitelszövetkezetek érhetnek el. Azonban ez a kormánytól olyan nagy áldozatokat igényel, hogy eddig csak nagyobb helyeken, úgy tudom, Aradon vagy Temesvárott létesülhetett. De az iparos-osztály, és annak különösen azon része, a mely támogatásra szorúl, nem ezekben a nagy városokban telepedett le, hanem főkép azon kisebb városokban, a melyek a főváros nagy vonzóerejénél fogva különösen az utóbbi időben nagy hátramaradást és tönkremenést mutatnak. Nagy örömmel hallották mindazok, a kik a magyar városok fejlődése iránt érzékkel birnak, — mert hiszen ezek a magyar középosztály jövendőbeli fejlődésének góczpontjai, — hogy a t. miniszterelnök úr legutóbb egy küldöttség előtt kijelentette, hogy törekedni fog, hogy miután a főváros tényleg már erős központtá alakúlt, most már azok az indusztriális és kulturális tekintetben elhanyagolt vidéki városok is kellő nivóra emelkedjenek, és hogy az ottani ipari és kereskedelmi tényezők megtalálják azokat az eszközöket, a melyekkel hozzájárúlhatnak ama városok emeléséhez. Ha jól emlékszem, úgy olvastam, hogy a t. kereskedelemügyi miniszter úr volt az, a ki a miniszterelnök úr ezen kijelentésével kapcsolatosan hasonló üdvös kijelentést tett. Ez buzdított engemet arra, hogy most az ipari oktatás tételénél felhívjam a t. miniszter úr figyelmét azokra, a miket elmondtam, és hogy arra kérjem, legyen szives az ő eszközeivel, erélyével, ismert szivós buzgalmával és odaadó szorgalmával közrehatni abban az irányban, hogy különösen a városoknak középosztályát képező iparosok szintén megtalálják a kormánynak azt a támogatását, a mely támogatásban a főváros az ő viruló iparosiskoláival, rajztermeivel és kiállításaival már oly nagy mértékben részesíti iparosait.

Sajnálattal hallottam, hogy a t. miniszter úr az iparművészeti múzeumra és az időleges iparművészeti kiállításokra nem bír a kellő ingerencziával, és hogy az tisztán a közoktatásügyi kormánynak hatáskörébe lett beosztva. Én tudniillik azt az eszmét vetettem fel az iparművészeti kiállításokhoz közelebb álló körökben, hogy vajjon tekintettel arra, hogy az időleges iparművészeti kiállítások bizonyos idő alatt kielégítik-e a főváros közönségének érdeklődését, és ez idő leteltével sokszor minden látogatás nélkül vannak: nem lehetne-e ezeket az iparművészeti kiállítási tárgyakat, a melyekről a legjobban sajátíthatnák el iparosaink azt az ízlést, a melylyel a közönség igényeit kielégíthetnék, időről-időre a vidéki városokba is áthelyezni? Ekkor hallottam, hogy erre csakis a közoktatásügyi kormánynak van befolyása és hozzászólása. Minthogy ez is az iparoktatásnak egyik neme volna, sőt kiegészítése először a mesterlegény-oktatás, másodszor a vándortanárok előadásai, melyek a legutóbbi időben czélba vétettek, hogy ebben az irányban ingerencziát gyakorolhasson. Egyszermind ismételve kérem, hogy a városoknak kérelmét és Gyöngyös városa iparosainak ideirányúló óhajait, jóakaratú támogatásában részesíteni méltóztassék. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: T. ház! A most hallott érdekes fejtegetésekre nem kivánok most hosszasabban válaszolni, azonban kötelességem mégis mindjárt egy-két észrevételt tenni. A Major Ferencz képviselő által felvetett azon eszme, hogy az iparostanoncz csakis a hat elemi osztály bevégzése után legyen felvehető a szakiskolákba, nagyon

Digitized by Google

szép és ideális dolog volna, és nagyon sok fejtegetés tárgyát képezte az iparosok körében. De hogyha a mi életviszonyaink közt és a mi szegénységünk közepette oly messzire kitoljuk a szegény gyermeknek kiképeztetését, hogyha ő oly későn jutna kenyere megkereséséhez, ez egyfelől nagyon sújtaná a szülőket, másfelől maga az illető tanoncz is szenvedne általa. Azért én gróf Zichy Jenő t. képviselőtársam nézetén vagyok, hogy érjük be a kevesebbel is a mi viszonyaink között. Nem mondom, hogy nem kell arra törekedni, a mit Major Ferencz képviselő úr mondott. Ha fejlődik a társadalom, ez magával fogja hozni ezt az eredményt is, annál inkább, mert alkalmunk lesz mind több és több intézmény által befolyást gyakorolni az iparos kiképzésére. De a mi viszonyaink mellett oly magasra menő követeléseket támasztani az iparosoktatással szemben, lehetetlen. Azonban igenis, óhajtom fokozatosan fejleszteni ez iskolákat: például, hogy az előadások úgy osztassanak be, hogy a gyermek ne elfáradva, szinte elbutúlva menjen oda, hanem, hogy érzéke legyen az előadások iránt, hogy kedvvel tanúljon. Erre igenis törekszem. Mert mi az, a mit Visontai Soma képviselőtársam mondott? Méltóztassanak megkülönböztetni három különböző dolgot, tudniillik először a ma meglevő kisiparosok továbbképzését, másodszor az iparossegédek továbbképzését, harmadszor pedig a még magasabb követelményt, az iparművészeti szempontból való kiképzést. Azt hiszem, jól fogtam fel szavait.

E tekintetben a következő intézkedéseket tettem. Megjegyzem, hogy tökéletesen osztozom a t. képviselő úr nézeteiben. Hozzá kell juttatni a kisiparost a magasabb fejlesztéshez, többet mondok, akár szövetkezés útján, akár állami támogatással a magasabb eszközökhöz, a gépekhez is. E tekintetben folytonosan osztom ki, például a szövőszékeket és gépeket, mikor egyes iparosról látom, hogy életrevaló, hol magam beszélek vele, vagy információt szerzek róla, látom, hogy törekvő ember, de szegény és nincs semmije. A mikor az ilyen ember hozzám fordúl, rendesen pénzt kér, de én azt felelem neki, hogy gépet adok, ha gépet vállal, azt kaphat. *(Általános helyeslés.)* E téren rendkivüli a siker, és ebben nagy örömem telik. Mondhatom, tíz ember közül, a ki kölcsönt kér, öt, hat elfogadja a gépet, és meg vagyok róla győződve, hogy jobbat teszek vele így, mint hogyha pénzt adnék neki. *(Helyeslés.)*

A másik, a mit a képviselő úr igen helyesen mondott, a technológiai múzeumra vonatkozik. Ez az intézet arra van hivatva, hogy ne theoretizáljon, hanem gyakorlatba vigye be az embereket, és necsak a fővárosnak szentelje működését, hanem a vidéknek is. *(Helyeslés.)* Csináltunk egyelőre kurzusokat, és méltóztassék társadalmi viszonyainkat megítélni olyan körülményből, hogy például itt a legnagyobb nehézség az volt, vajjon a segédeket az iparosokkal együtt lehet-e ugyanabba a kurzusba behozni. *(Derültség.)* Ez jellemzi a helyzetet. Természetesen nem engedtem meg semmiféle disztinkcziót, az illetők tehát behozatnak a kurzusokba, ellátom őket, kiképezik őket, az újabb, finomabb munkákra, hazamennek és ott folytatják a működést. És nemcsak az ily képezetlen iparosokat, de a népipart űző parasztemberek számára is állítottam fel műhelyt, így például Ungvárt, Vásárhelyen tökéletes berendezésű műhelyt, a hová napidíjak mellett berendeltetnek . . .

Molnár Jenő: Szentesre is kérek egyet!

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Oda is fogunk menni! Életrevaló emberek vannak ott! Mondom, azokat az embereket hat hétig, vagy négy hétig, a kurzus ideje alatt napidíjjal látjuk el, ott kitanúlnak, aztán haza mehetnek és tökéletesebben felszerelve dolgozhatnak tovább. *(Általános helyeslés.)*

A mi a felsőfokú kiképzést illeti, igen helyesen utalt erre Visontai Soma t. képviselő úr, ez a legszebb: az iparművészet. Itt nincsenek eszközeim, igen jól mondta t. képviselőtársam, az iparművészeti múzeum nincs az én kezemben. Vágyakozom rá! Vielfrass ember vagyok; azt is szeretném, de most nincs az én hatáskörömben. Nem akarok kanapépert csinálni, de módját ejtem a dolognak. Az eszme életrevaló, de itt csak magasabb képzettségű, középiparos jöhet szóba, a ki elég fogékony arra, hogy a mikor lát új butordarabot, a mely nem olyan egyszerű, mint a milyent szokott látni, hát azt meg tudja csinálni. Mily tapasztalataink vannak e tekintetben? Hozattunk angol butort, méltóztassanak elhinni, valami négy esztendeig ott hevert, de csak nagyon kevesen voltak, a kik érdeklődtek iránta. Ez az eljárás szerencsétlen. Először is iparkodnunk kell, hogy lehetőleg kifejtsük az iparosok egyéniségét, és ezzel kapcsolatban lehetőleg az úgynevezett magyar stilust is. *(Helyeslés.)* Ez még éretlen dolog, de meg vagyok győződve, hogy ebben a nemzet egyik ereje rejlik. Ezért tanúlmányoztatom minden vidéken a népstilust és azt akarom feldolgoztatni magasabban, összhangzatosan.

Molnár Jenő: Ebből lesz az egységes magyar stilus!

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Igen! Ebből és így lesz egységes. Azután kiküldjük és taníttatjuk az illetőket ezen az alapon. Ez lassú, fokozatos átmenet, mely évekig és évtizedekig eltart, de meg vagyok győződve, hogy ebben az irányban még oly dolgot fogunk tenni, — bocsánatot kérek, hogy

Digitized by Google

hozzáteszem, — mely azt hiszem, európaszerte elismeréssel fog találkozni. Méltóztassék az újabb irányt nézni, a seczessziót stb. Mind oly vonásokat mutatnak fel, a melyek sokkal nemesebb, egyszerűbb formában találhatók meg a magyar népnek tulipántos ládáján. Ha nekünk sikerülne ezt magasabb fokra vinni, úgy a butor-, mint a lakatosiparban, akkor új irányok fognak fejlődni. *(Helyeslés.)*

Ezeket különben már csak az eszmetársulás folytán voltam bátor előadni.

Elnök: Maga a tétel meg nem támadtatván, elfogadtatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 487.612 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Egyéb ipari és kereskedelmi oktatási czélokra 105.020 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Kereskedelmi oktatási ösztöndíjak 440 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

T. ház! Miután az idő előrehaladt és az interpelláczió is előterjesztendő, javaslom a t. háznak, hogy a legközelebbi ülést holnap d. e. 10 órakor tartsa, s annak napirendjére tüzze ki a kereskedelmi tárcza és az ezzel kapcsolatos jelentések tárgyalásának folytatását, az 1893. évi IV. törvényczikk némely intézkedéseinek kiegészítéséről szóló törvényjavaslatot, és, a mennyiben az idő megengedi, a földmívelésügyi tárcza folyó évi költségvetését is. Hozzájárúl ehhez a ház? *(Helyeslés.)*

Ezt határozatként kimondom.

Most pedig áttérünk Madarász József képviselő úr interpellácziójára.

Madarász József: T. ház! Kérem azon kérdés felolvasát, melyet a közoktatásügyi miniszter úrhoz intézek. Nem szólok egyebet, mint, hogy remélem, hogy a t. vallás- és közoktatásügyi miniszter úr azt a bajt, hogy egy községben már több hónap óta a gyermekek rendes oktatás nélkül vannak, sürgősen orvosolni fogja. Kérem kérésemnek a miniszter úrhoz leendő áttételét.

Tóth János jegyző *(olvassa)*:

»Kérdés a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez.

Zalaapáthi községnek 22 polgára megkeresett egy levélben, hogy iskolai sérelmek orvoslása végett az országyülésen felszólaljak. Tisztelettel kérdem:

1. Van-e tudomása a miniszter úrnak arról, hogy a zalaapáthi elemi iskolai tanító állás 1898. november 2-án megüresedett s azóta rendes tanítója a községnek nincs.

2. 1899. szeptember 28-án az iskolaszék az esperes és a járási főbiró urak jelenlétében választott rendes tanítót, de ez ellen a zalaapáthii apát felfolyamodott; e választásra nézve máig sincs egyházi hatósági döntés.

Hajlandó-e a miniszter úr az ügyet a legsürgősebben megvizsgálni, a község lakosait, a kik 17 hónap óta várják, hogy gyermekeik oktatása az általuk választott egyén által eszközöltessék, törvényes igazságszolgáltatás által megnyugtatni.«

Elnök: Az interpelláczió kiadatik a vallás- és közoktatásügyi miniszternek.

Az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 55 perczkor.)

Digitized by Google

547. ORSZÁGOS ÜLÉS

1900. évi márczius hó 10-én, szombaton,

Perczel Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Széchenyi Manó gróf felmentése az ő Felsége személye körüli minisztérium vezetése alól és Széll Kálmán kineveztetése ő Felsége személye körüli miniszterré. (Miniszterelnöki átirat). — Horvát-szlavon-dalmát országgyülés átirata Magyarország és Horvát-Szlavon-országok közt 1896-ra eszközölt leszámolásról. — Feliratok bemutatása. — Indítvány- és interpellácziós könyvek felolvasása. — Költségvetés 1900-ra. (Kereskedelemügyi tárcza). — 1893 : IV. törvényczikk némely intézkedéseinek kiegészítése. — Napirend. — Kálmán Károly interpellácziója, a tizparancsolat tiszteletbentartása tárgyában, az igazságügyminiszterhez.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Hegedüs Sándor, Darányi Ignácz, b. Fejérváry Géza.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét Molnár Antal jegyző úr fogja vezetni; a javaslatok mellett felszólalókat Dedovics György, a javaslatok ellen felszólalni kivánókat Tóth János jegyző urak jegyzik.

Mindenekelőtt fel fog olvastatni a tegnapi ülés jegyzőkönyve.

Molnár Antal jegyző *(olvassa az 1900. évi márczius hó 9-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van-e valakinek észrevétele a felolvasott jegyzőkönyvre? *(Nincsen!)*

Úgy a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom a miniszterelnök átiratát, melylyel tudatja, hogy ő Felsége gróf Széchenyi Manót, a Felség személye körüli miniszteri állástól saját kérelmére felmenteni, egyúttal a miniszterelnököt e minisztérium ideiglenes vezetésével legkegyelmesebben megbizni méltóztatott.

Tudomásúl vétetik.

Bemutatom a horvát-szlavon-dalmát országgyülés átiratát, melylyel értesít, hogy a Magyarország és Horvát-Szlavonországok közt az 1896. évre eszközölt leszámolást tudomásúl vette.

A ház az átiratot tudomásúl veszi.

Végre bemutatom Temes vármegye közönségének kétrendbeli feliratát, úgymint: a megyei tisztviselők fizetésének javítása és a biztosító-intézeteknek a tűzoltói kiadásokhoz való hozzájárulása tárgyában.

Kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Következik most már az indítvány- és az interpellácziós könyv felolvasása.

Dedovics György jegyző: Jelentem a t. háznak, hogy az indítványkönyvben újabb bejegyzés nem foglaltatik.

Ellenben az interpellácziós könyvben a következő interpelláczió van bejegyezve: 1900. márczius 10. Kálmán Károly, a tizparancsolat tiszteletben tartása tárgyában, az igazságügyminiszterhez. *(Derültség.)*

Elnök: Hogy az indítványkönyvben újabb bejegyzés nincsen, az tudomásúl vétetik; a bejegyzett interpellácziót pedig a képviselő úr az ülés végén a szokott időben fogja előterjeszteni.

Következik már most a kereskedelemügyi minisztérium 1900. évre szóló költségvetésének (Irom. 778), s ezzel kapcsolatban a magyar királyi központi statisztikai hivatal 1900. évi

Digitized by Google

munkatervéről szóló jelentésnek (Irom. 683, 717) folytatólagos tárgyalása.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli kiadások. Beruházások 360.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 183.996 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Ipari és kereskedelmi czélok. Rendes kiadások, XIX. fejezet, 5. czím. Rendes bevételek, V. fejezet, 5. czím. Kiadás. Rendes kiadások. Iparfejlesztés 1,250.000 korona.

Gróf Zichy Jenő!

Gr. Zichy Jenő: T. képviselőház! Az iparfejlesztés tételénél több irányban kell a t. ház figyelmét felhivnom. *(Halljuk! Halljuk!)*

A kisiparnál, a mely mondhatjuk, határozottan az enyészet és végveszély szélén áll, helyesen fogta fel a t. miniszter úr, hogy azon csakis a szövetkezetek eszméjével lehet segíteni. Félek, hogy még ez is csak palliativ intézkedés lesz, mert ezen jelenség egész Európa- és világszerte nyilvánúl; a nagyipar, a gyáripar, a mely az ipari térnek legkisebb részét is kizsákmányolja, elsöpri a kisiparosok közül mindazokat, a kik nem fognak, észre térve, a szövetkezetek sorába beállani, így ott átalakúlva részeseivé egy gyárnak. Hiszen ma is már vajmi nehéz megállapítani, hogy a kisipar hol megyen át a gyári iparba. De nagy feladata van a t. miniszter úrnak a házi ipar terén. Ott igenis lehet üdvös akcziót megindítani és nagy vivmányokat elérni. Hiszen ez a háziipar, a gyáriparnak azon része, mely a szövőiparral foglalkozik, képezi a legnagyobb deficzitet azon billanczeban, melyet közgazdasági tekintetben az ipar terén eddig összeállítottunk. Hol állunk ma a szövészeti ipar terén? Ha összehasonlítjuk nálunk és Ausztriában . . . *(Zaj. Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* a tényleges állapotokat!

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek, t. ház!

Gr. Zichy Jenő: Tessék a lenszövőszékek számát tekinteni. Ez az, a mi legközelebb áll a gazdához, s így a gyáripari átalakulásnak első lépését képezi. Feladatunk főleg az, hogy a nyersterményeket dolgozzuk fel; ha ezen a vonalon haladunk, fogunk helyes, egészséges ipart teremteni, a mely az iparoson kivül a földmívest is teljesen bele fogja vonni az érdekeltségbe. A lenszövés terén Magyarországon ma 390 szövőszék dolgozik, Ausztriában 13.704. A miniszter ő nagyméltósága szives volt tegnap felemlíteni, hogy a mióta ezen a helyen ül, már nagy előnyt bir felmutatni. Azt hiszem, hogy a mit fel méltóztatott hozni, hogy kétszer annyi van már, talán nem a lenszövőszékekre vonatkozik?

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Úgy van!

Gr. Zichy Jenő: Egyúttal fel méltóztatott ott említeni azon nagy nehézséget, a melylyel küzdeni kell, s melyet e szóval lehet kifejezni: közöny! Ez a közöny nem új dolog, mert a ki ezen a téren működik, kénytelen lépten-nyomon ezzel találkozni és megvivni. Ha visszaemlékezem, 1880-ban a székesfehérvári kiállítás után volt, a mikor a háziiparnak és a szövészeti iparnak az emelése volt az egyik czél, és a másik czél a felső-magyarországi kivándorlásoknak a megkötése. Ebből a szempontból a női iparkiállítást 1881-ben terveztem és tudtam létrehozni, összekötve egy akczióval, a szövőszékek kiosztásával. Tizenegyezer kiállítónk volt, mikor a helyszinén bemutattam a külföldről behozott Iaquárt-széket, a mechanikai széket, és a rendes szövőszéket, egymás mellé állítva azzal a primitiv szövőszékkel, melyet Czeglédről hoztam fel, melyen egy megtermett, erős asszony alig tudott egynapi munkával háromnegyed méter hosszúságot, 60 czentiméter szélesség mellett csinálni, és mellette felmutattam a mechanikai széknek azt a nagy előnyét, hogy egy 10—12 éves leány $1^1/_2$ méter hosszúság mellett egy méter szélességet tudott előállítani, úgyanabban az időben tahát több mint kétszer annyi munkát, gyermek létére. Ezen akcziónak köszönhettem akkor, hogy más hiremet is alapították meg. A Borsszem Jankó-ba kerültem, és mást kerestek, mint a mit akartam. A mit én akartam, az az volt, hogy a magyar nőknek az érdeklődését és hatását ezen a téren megszerezzem az ipar iránti szeretetnek, működésnek, mert így azok nélkül csak fél munkát tudunk végezni. Az akczió eredménye a kiállításban, mert hisz hiúságuknak felelt meg, kielégítő volt, de nem volt kielégítő végeredményében.

Én a kiállitás befejezése után a szövőszékek kiosztását kezdtem meg, erre akcziót indítottam, gyűjtöttem és adtam, 1881-ben kiosztottam 61 mechanikai kéziszövőszéket, 26 Jacquart széket, 4 nyüstös, vagyis czafrangos széket, 42 kézi szövőszéket, 7 bordaládát. A sajátságos az volt, hogy a községekre úgy kellett rádisputálni ezeket a szövőszékeket, a melyeket ingyen kaptak. *(Mozgás.)* És még sajátságosabb az, hogy a mikor ezt az eszmét populárissá akartam tenni, s a minisztériumtól kértem, hogy adjon egy vándortanárt, a ki a szövészetet tanítsa, mert nem elég, ha szövőszéket adunk nekik, meg is kell őket tanítani, hogy azzal bánni tudjanak; évről-évre igérték, de sohasem kaptam meg. *(Mozgás.)* Ez azután az igazi közöny felülről és alulról. Ez a közöny nyilvánúl a magyar társadalomban, a fogyasztó közönségben, a kereskedőknél. A kereskedőknél a megélhetés kérdése ez, mert a házába,

Digitized by Google

nyakára vitt külföldi, néha selejtes gyártmányt hosszú hitelre kapja, 15—20% nyereségre eladja s ebből azután megél. De hazafiasság ez? A franczia erre azt mondja: »Charité bien ordonnée commence par soi même?« De másképen áll a dolog, a vevőre, a fogyasztó közönségre nézve. A fogyasztó közönség igenis bűnös, mert ha át lenne hatva teljesen és tökéletesen, kötelességteljesítésétől, és csak azt kérné a kereskedőtől, a mi magyar ipartermék, s a mi nem magyar, azt visszavetné, akkor magától jönne rá a kereskedő arra, hogy idegen árúczikket ne tartson. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Próbálkoztunk mindenfélével; s különösen a legutóbbi időben, hogy a fogyasztó tisztában legyen azzal, hogy mit vesz, védjegy alkalmazására gondoltunk. Ez iránt indítvány is történt, az országos iparegyletben ankét is volt. Félek, hogy a védjegygyel is ki fognak bennünket játszani, a mint hogy kijátszottak a borhamisításnál. Nem igen szeretek neveket mondani, mert hisz nomina sunt odiosa, de nagyon is jól tudom, hogy, azt hiszem, stájer vasat láttam, a melyre magyar czímer volt rányomatva, mert azt mondták, hogy ezeket bizonyos vidékeken így jobban veszik.

Számtalan ilyen példával lehetett találkozni, de ezek a tények nem valók ide. *(Halljuk! Halljuk!)* Hanem a közönségnek meg kell értenie, hogy kötelességet teljesít, s hogy ezt a kötelességet nemcsak gusztusból, hanem jól felfogott érdekből teljesíti, midőn a magyar ipargyártmánynak ad előnyt minden külföldi gyártmány felett. A háziiparnál igenis megpróbáltuk ezt, még pedig eredménynyel. A háziiparnak Magyarországon olyan speczialitásai vannak, a melyekre a külföldön minden körülmények közt, különösen a gazdag külföldön, Párisban, Londonban, vagy Berlinben, mindig fogunk vevőket találni, és a melyeknek nyitott piaczot tudunk teremteni. De hogy lehet azt elérni? Eddig próbáltuk úgy, hogy midőn bizonyos községekben, Elemér tájékán, az alsó Tiszánál, szép szőnyegeket, a bolgár községekben szép szöveteket, az alsó Dunán, Zentánál, vagy Szabadkán a szerb vásznat, a melyet usznokának neveznek, állítottak elő, egyes individuumokkal, a kik a kiállítók által meg voltak bízva, elküldték Berlinbe, vagy Párisba. És a mit magukkal vittek, mind gyorsan elkelt. Egy tuczat vizitkártyán én is ajánlottam ismerőseknek; de ez mind palliativ dolog, ennek más módja van; ott van a nagy párisi világkiállítás. Ott ki lesznek állítva az egyes echantillon-ok, az egyes iparczikkek és a hazai iparczikkek is a magyar osztályban: vásárt ott nagyban nem lehet csinálni, de megbeszéltem ő excellencziájával, lehet csinálni egy musée-t, — bazárt, — a világkiállításon pedig gondoskodni kell róla, hogy tudja mindenki, hogy ezt a tárgyat itt, meg itt megvehetem.

Örömmel és hálával konstatálom, hogy a miniszter úr neje ő excellencziája foglalkozik ez eszmével: álljon a háziipart felölelő mozgalom élére és minden tőlünk kitelhető módon igyekezni fogunk a háziipar fejlesztésére irányuló törekvését támogatni. *(Élénk helyeslés.)*

Hisz a miniszter úrban annyi a jóakarat, annyi az igyekvés, annyi a tudás. Azokat a nagy eszméket, — és itt engedelemmel letérek az ipar fejlesztésének kérdéséről, — a melyeket ő a Magyarországi csatornahálózat tekintetében kontemplál, mind igen szép dolog, de ezeket egyöntetűleg kell tervezni és azután részletenkint megteremteni. Tegnap délután kaptam a fölmívelési miniszternek a pestmegyei Dunavölgy csatornázására és öntözésére vonatkozó tervét; csak hamarosan néztem át; gyönyörű munka, de kiegészítője annak, a mit a kereskedelemügyi miniszter úr tervez; s én igen kérném a magas kormány figyelmét abban az irányban, hogy e dolgokat ne külön-külön csinálják. Egyik kiegészíti a másikat; egészséges mindakettő csak akkor lesz, ha a kérdés az öntözés, a lecsapolás, valamint a hajózás és kereskedelem szempontjából egyaránt fog megoldatni.

A miniszter úr meleg elösmerő szavával tegnap hálámat és köszönetemet érdemelte ki, — talán a szó nem helyes, de nem találok mást hamarjában; megvallom őszintén, köszönettel tartozom neki azon elismerésért, melylyel felőlem szólt: mégis, úgy látszik, van egy bizonyos változás a kormányzatban; mert ha összehasonlítom, a mi legutóbb történt és mondatott, azzal a mi most itt mondatott, lényeges a különbség. Mindenekelőtt itt van egy könyv, terjedelmes munka, »Iparoktatás Magyarországon, Magyarország kulturális fejlődése 35 évről«. A kereskedelemügyi miniszternek megbizásából irta Szterényi József miniszteri tanácsos úr. Ez jókora munka és felöleli mindazt, a miről négy nap óta beszélünk; még csak a nevem sem fordúl elő. Senkisem ismer engem követelő, vagy hiú embernek, de talán elvárhattam volna, hogy mint szerény közreműködőjét ezen ipari fejlődésnek, engem is megnevezett volna. *(Élénk helyeslés a jobb- és baloldalon.)* Én mondhatom, hogy ma lelki megnyugvással, örömmel és büszkeséggel vallom magam kormánypárti képviselőnek. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Thaly Kálmán: Hiszen az önálló vámterület hive! *(Mozgás jobbfelől.)*

Gr. Zichy Jenő: Az nem pártkérdés. Én látom azt a határozott irányt, azt a czéltudatos működést, a kibontakozásra és ezen ország közgazdasági viszonyainak fejlesztésére irányuló törekvést, és büszkének mondom magam, hogy

Digitized by Google

ezen párt tagja lehetek. Nem zárkózhatom el a visszapillantás elől, — mert hiába, régi legény vagyok már, — midőn összehasonlítom e ház működését és irányát a régi idők történetével, a melyekből már csak igen kevesen vagyunk itt: itt van még például Madarász József bátyám,...

Madarász József: Jobb idők voltak azok a régiek, nem voltak ily erkölcstelenek.

Gr. Zichy Jenő: ... itt van báró Podmaniczky Frigyes. De t. ház, a midőn így visszapillantást vetek a múltra és látom a jelenlegi állapotokat, akkor, megvallom őszintén, sem büszkeség, sem öröm nem szállja meg szivemet, mert azt látom, hogy a helyett, hogy az egyedüli czél, a melynek szemünk előtt kellene lebegnie: a haza javának fejlesztése, a hazáért való együttes működés vezetne bennünket, egymás ellen törünk, mintha nem volna egyéb küldetésünk, mint hogy egymást itt a házban felfaljuk; *(Úgy van! Úgy van! jobb- és balfelől.)* egymás ellen hadakozzunk. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* Ez, t. uraim, vajmi szomorú benyomást tesz az egész országban, de az egész Európa czivilizált népeire, és ezért engedjék meg, hogy, ha már erről szóltam, hadd intézzek egy szerény szót a t. napisajtóhoz is, hogy megkérjem őket, hagyják el ezt az örökös egymás elleni egyéni jellegű támadást, piszkolódást és az egyes egyéneknek és képviselőknek porbarántását, *(Élénk helyeslés a jobb- és baloldalon.)* mert ez az ádáz harcz, ez a helytelen irány nem vezet másra, mint a parlament szinvonalának lejebbszállítására. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)*

Ezt a tételt elfogadom, és újból köszönetet mondok a miniszter úrnak, hogy a szőnyegen forgó ügyet oly melegen karolja fel. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Dedovics György jegyző: Ferlitska Kálmán!

Ferlitska Kálmán: T. ház! A kereskedelemügyi tárcza költségvetése tárgyalásának folyamán az iparfejlesztés kérdésében legilletékesebb helyekről két kijelentés történt. A vita keretéből mind a kettő szokatlanúl és feltünően kimagaslik. Az egyik gróf Zichy Jenő képviselő úrtól származik, a ki tudvalevőleg életének java részét a magyar ipar fejlesztésének szentelte és a ki ezen a téren hosszú éveken át vezérlő szerepet játszott, a kinek biráló szavai, tehát, egyéniségének súlyánál fogva, döntő nyomatékkal helyezkednek el a mérleg serpenyőjén. És igaza van a nemes grófnak, mert azt a széket, a melyben ez idő szerint, hála Istennek, Hegedüs Sándor miniszter úr ül, hosszú éveken át, egy igen fontos és igen mélyreható kötelesség terhelte. Csak sajnálom, hogy a nemes gróf elém vágott, mert én akarom megköszönni azt, hogy a kereskedelemügyi miniszter úr azt a kötelességet, a mely ezt a széket, mondom oly régóta terhelte, loyálisan lerótta a tegnapi nap folyamán a nemes gróf irányában, dús érdemeivel szemben az ország szine előtt háláját fejezve ki. *(Éljenzés.)* De visszatérek gróf Zichy Jenő úr ama bizonyos kimagasló kijelentésére. Az általános vita folyamán a gróf úr azt a kijelentést tette, hogy a magyar ipart lehet ugyan fejleszteni, emelni, azonban a versenyképesség megfelelő szinvonalára helyezni önálló vámterület nélkül, nem lehet.

Madarász József: Igaza van neki!

Ferlitska Kálmán: Én azt gondolom, hogy az ezen kijelentésben foglalt eszme azon eszmék közé sorakozik, a melyek örök életre vannak hivatva és arra, hogy a dolgok végén diadalmaskodjanak. Nem tartom magamat legkevésbbé sem prófétának, hanem úgy érzem, úgy gondolom, hogy ennek a kijelentésnek a nagysága a legközelebbi jövőben óriási mértékben fog a magyar közgazdasági élet terén kidomborodni.

A másik kimagasló kijelentés a legilletékesebb helyről, a kereskedelemügyi miniszteri székből történt. Ez a kijelentés óriás súlylyal, nyomatékkal bir. Ezen legilletékesebb helyről, szemben gróf Zichy Jenő úr kijelentésével, és azzal némileg ellentétben, az lett mondva, miszerint magyar ipart a jelen viszonyok közt is lehet teremteni. Engedje meg nekem, hogy feltételezzem, miszerint a versenyképesség szinvonalán, a megkivántató szinvonalon álló magyar iparra gondolt. Ennek a kijelentésnek arról a helyről, a honnan kifejezésre hozatott, óriási súlya és nyomatéka van, mert hiszen, a mi lehetséges, annak megvalósítása akarati elhatározásától függ, és miután a miniszter úr az iparfejlesztés terén a lehetőt nemcsak akarni fogja, hanem tényleg akarja is szivének és lelkének egész erejével, ennek következtében a magyar közvélemény és Magyarország, a legnagyobb megnyugvással fogadhatja ezt a kijelentést, mely a legilletékesebb helyről származik. Megnyugvással fogadhatják ezt még a pesszimisták is, a kik közé pedig magam is tartozom. A kereskedelemügyi miniszter úr ezen kijelentést kiterjesztette a kisiparra is, és gróf Zichy Jenő úrral egyetemben, e tekintetben a leglényegesebb segédeszközkép, a szövetkezetek intézményét nevezte meg. Ha létezik eszköz, a melylyel valóban az elzüllés szomorú állapotában vergődő kisipar némi támogatására lehetünk, akkor ez kétségkivül a szövetkezetek intézményében van elhelyezve.

Azonban megbocsát nekem a nemes gróf, én azt gondolom, hogy ő e tekintetben egy kissé optimisztikusan lát, a mennyiben azt hiszem, hogy felette csalódnék az az ember, a ki azt tételezné fel, hogy Magyarországon a szövet-

Digitized by Google

kezetek intézményével ugynazon eredményt lehet elérni, a minőt azzal például Németországban értek el, mert ugyanazon okokból, a mely okokból nálunk, megfelelő támogatás mellett a nagytőke, a nagyipar nem érvényesülhet helyes mértékkel, ugyanazon okokból nem érvényesülhetnek teljes mértékben nálunk a szövetkezetek sem, mint a nagytőke szurrogátumai, s mint a mik a nagytőkével hasonló természettel, hasonló hatékonysággal birnak. A szövetkezetek intézményének csak ott van igazi létjogosúltsága, csak ott van igazán illetékes szerepköre, a hol azt a nagyiparral, a nagy tőkével kell szembeállítani. Azonban, fájdalom, nálunk a szövekezések intézményét ily ellenféllel nem kell szembeállítani, a mennyiben, sajnos, a belföldön nem létezik, vagy ha létezik, nagyon könnyen lekűzdhető gyenge alakban. A külföldi nagy tőkével, a külföldi nagy iparral pedig épen azon okokból nem szállhat eredményes küzdelemre, melyekből erre maga a belföldi tőke és nagyipar nem szállhat. Ezen a téren a küzdelem mindaddig felette egyenetlen és sok tekintetben meddő leend, míg az államhatalom egész súlyával nem áll a küzdelem háta mögé, és míg a küzdelemnek nem adja meg azt a támpontot, a melyre annak feltétlenül szüksége van. Mindazonáltal a szövetkezetek intézménye által egyes, különösen speciális magyar iparágak terén lényegesen lehet javítani, és csak a legnagyobb elismeréssel vehetjük tudomásúl, hogy újabban az országos központi hitelszövetkezet kebelében megalakúlt a kisipari szakosztály is, és ezáltal a kisiparosok óhajának e részben elég lett téve; szintén megnyugvással vehetjük tudomásúl a t. miniszter úrnak azt a kijelentését is, hogy a legutóbbi év folyamán 20 ipari szövetkezet alakúlt meg. A t. miniszter úr e részben szerény volt, a mennyiben nem egy év alatt, hanem csak egy félév alatt alakúlt meg és pedig 23 szövetkezet, augusztus elsejétől februárius elsejéig számítva. E közül a 23 szövetkezet közül sajnos 14 hitelszövetkezet, s csak a többi iparszövetkezet. Szintén nagy megnyugvással vehetjük tudomásúl a t. miniszter úrnak azt a kijelentését is, hogy egyes esetekben üzletrészek jegyzésére is vállalkozik, a mi a törvényben megállapított ötszörös felelősség tényére való tekintettel, kissé merész vállalkozásnak tűnik fel. A vállalkozás merészsége azonban feltétlenül igazolva van a szükség által, és meg lehetünk róla győződve, hogy a t. miniszter úr erre a szerepre csak ott fog vállalkozni, — gondolom Szegeden történt meg, — a hol a vezérszerepre feltétlen szükség van, s ily esetekben a t. miniszter úr nagyon helyesen cselekszi, ha a zászlót a kezébe veszi. Bizonyos fokú koczkázat nélkül nagyot gondolni és cselekedni nem lehet. Egyébként meg vagyok róla győződve, hogy a t. miniszter úr ily esetekben is ovatosan fog eljárni és a pénzügyminiszter úrnak a koczkázat veszélyétől nem kell tartania.

A t. miniszter úr ezen biztató és nagyértékű kijelentésének egyik további eszközét képezi a közvetlen állami támogatás lehetősége. E részben, megvallom, bizonyos fokig igazat kell adnom Rátkay László t. képviselőtársamnak, a ki oda nyilatkozott, hogy e tekintetben visszaesés létezik. Ebben részben igaza van; a mennyiben a dolog következőképen áll. 1896. évben a nagyipar 460.000 forint erejéig nyert támogatást. Már 1897-ben csak 172.000 forint erejéig, 1898-ban pedig össze-vissza 202.000 forint erejéig. Tehát a differenczia aránylag mindenesetre óriási. A kisipar 1896-ban 67.000 forint erejéig nyert támogatást. 1897-ben 34.000 forint erejéig és 1898-ban már csak 23.000 forint erejéig. dekadenczia tehát kétségkivül fenforog. Sietek azonban kijelenteni, hogy e tekintetben az utóbbi év folyamán lényeges javulás állott be, a mennyiben, mint a költségvetésből meggyőződhettünk, az iparfejlesztés czéljaira közel 1,300.000 korona van felvéve, és képzelem, hogy milyen nagy volt az a küzdelem, a melyet a miniszter úrnak ezen eredmény érdekében ki kellett fejteni; legyen szabad reménylenem, hogy ezen skála a jövőben csak emelkedni fog. A miniszter úr ama idéztem, biztató és nagybecsű kijelentésének egy másik további eszközét, igen szerény eszközét képezi a fegyenczipar szabályozása. E kérdést valahára meg kellene oldani, ha egyébért nem, azért, — mert megvallom, valami nagy eredményt nem várok tőle, — de legalább azért, hogy az iparosok folytonos panaszának e téren egyszer véget vessünk.

Gr. Zichy Jenő: Nem lesz könnyű!

Ferlitska Kálmán: Könnyű lesz, a mennyiben van szerencsém kijelenteni, hogy már 1883-ban ez a kérdés meg lett oldva. Egy kitűnő szakférfiú, Matlekovics Sándor képviselőtársam, 1883-ban a kormány rendeletére e kérdést egy nagybecsű szabályzat szerkesztésével megoldotta és ennek alapján meg lett szerkesztve a kormányi rendelet is, ki is lett adva, de végrehajtva sohasem lett.

A miniszter úr nagyértékű kijelentésének harmadik eszközét képezik a közszállítások. E részben különösen a hadseregszállításra kivánok vonatkozással lenni. De előzőleg legyen szabad fehivnom a t. miniszter úr figyelmét az osztrák kormány iparvédelmi törvényjavaslatára, és főleg ennek egyik passzusára, a melynek értelmében törvényileg volna elrendelendő, hogy az osztrák összes közhatóságok és közintézmények szükségleteiket tisztán osztrák készítményekből szerezzék be. Ez a példa mindenesetre utánzásra méltó. A hadsereg szállításainak kérdésében legyen

Digitized by Google

szabad kifejezést adnom ama szerény nézetemnek, hogy bár a honvédelmi kincstár a magyar kisipar érdekeit legmelegebben viseli keblén, a kisiparosok érdeke e téren nincs kellően méltányolva. A dolog e részben úgy áll, hogy a honvédelmi kincstár a kisipar szolgáltatási képességét mindössze 50% erejéig veszi igénybe és újabban ezt is csak a lábbeliárúkra terjesztve ki. Minden egyéb részben a vállalat a nagy tőkéé, a nagyiparé, a vállalkozóké, a kikkel a honvédelmi kincstár évekre, néha öt-hat évre is köt. Hogy e tény, mely megengedem, a honvédelem érdekei szempotjából is csak némileg igazolható, a kisipar érdekeit mennyire sérti, arról szükségtelen tovább beszélnem. Ha nem csalódom, ezek a szerződések most fognak lejárni. Legyen szabad a t. miniszter úr figyelmét és országszerte ünnepelt hazafiúi jóakaratát felhívnom, hogy az új kötéseknél a magyar kisipar érdekeit megfelelő kedvezményekben részeltetni méltóztassék; ne várakozzunk az ipartestületek múlt évi országos közgyűlésének e tárgyú emlékiratára, hiszen annak lehető tartalmát jól ismeri a t. miniszter ur és méltóztassék annak elébe kerülni s az iparosok óhaját lehetőség szerint czéljához juttatni.

A közös hadseregnél a dolog még gyön gébben áll, amennyiben a közös hadsereg a kisipar szolgáltatási képességét csak 25% erejéig veszi igénybe és ezt is kizárólag a lábbeliárúknál: minden egyéb részben a vállalat a nagytőkéé, a nagyiparé. Nem vonom kétségbe, hogy Magyarország a közös hadseregtől teljesen megkapja azt az arányt, mely őt a quóta arányában megilleti, bár nem tartanám valami nagy méltatlanságnak, ha az arány nem a pénz, de a véradó arányában állapíttatnék meg, és nem győzöm eléggé méltányolni a legutóbbi delegáczió egyik ülésének azon indítványát, gondolom Horánszky Nándor t. képviselőtársam tette, a melynek értelmében a közös hadügyminiszter, a hadsereg szállítási statisztikája évről-évre elő volna terjesztendő; nem ellenőrzésként, mert ismétlem, hogy semmi kételyem az irán t, hogy a közös hadsereg a Magyarországot megillető quótát az utolsó ruhadarabig kiszolgáltatja, de azért, hogy a helyzet képét világosan lássuk magunk előtt.

A miniszter úr eme nagyértékű kijelentése megvalósításának még vannak egyéb ilyen kisebb kaliberű eszközei is, de azokról nem beszélek, csak megemlítem. Ilyen az iparvédelmi törvényhozás, a különféle ipari intézmények és intézetek, és a magyar társadalom érdeklődésének felkeltése. De az iparfejlesztés leglényegesebb és egyedül radikális eszközét, tudniillik a természetes fejlődés alapját nélkülözzük, és legyen szabad azon reménynek adnom kifejezést, hogy ha majd egyszer a miniszter úr a harczot az egész vonalon felvette, — és a mitől az Isten óvja, — az óriási munkában kimerülve, azt tapasztalná, hogy azok az eszközök, melyeket egy magyar miniszter tarthat ez idő szerint a kezében, nem akalmasak és nem elégségesek arra, hogy Magyarország iparát a versenyképesség megfelelő szinvonalára emeljük, és hogy azok segélyével a magyar állam gépezetében megfelelő súlylyal és méretekkel helyezzük el, akkor legyen szabad reménylenem, hogy a miniszter úr azzal a nyiltsággal és őszinteséggel s azzal a lángoló hazafisággal, a mely neki sajátja, ennek kifejezést fog adni. Biztos vagyok benne, hogy ezzel nagy szolgálatot fog tenni az országnak, s nagy szolgálatot a monarchiának.

Miután pedig a tárgyalás alatt levő tétel a miniszter úr rendelkezésére álló eszközök lehető érvényesítését czélozza, azt elfogadom. *(Helyeslés.)*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve, a vitát bezárom.

A tétel nem támadtatván meg, azt elfogadottnak jelentem ki.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Belkereskedelem 81.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Külkereskedelem 440.000 korona.

Pulszky Ágost, a pénzügyi bizottság előadója: T. ház! A külkereskedelemre előirányzott 400.000 korona 40.000 koronával felemeltetett, azért, mert a kereskedelmi és műszaki czélok tanúlmányozására volt eredetileg fölvéve, holott a folyó évben 100.000 korona fizetendő ki. Igy tehát bátor vagyok megjegyezni, hogy a tétel 440.000 koronával lesz megszavazva.

A kereskedelemügyi miniszter úr egyúttal kéri, hogy tekintettel az országos ipari és kereskedelmi alap teljesen azonos rendeltetésére, az átruházási jog az egyes rovatok közt engedélyeztessék és az ezen czím alatt elérhető megtakarítást, illetőleg fel nem használt összegeket az ipari és kereskedelmi alap javára átruházhassa. A pénzügyi bizottság elfogadásra ajánlja az átruházási jog megadását.

Elnök: Nincs észrevétel?

Ha nincs, kimondom. hogy a ház az átruházási jogot a pénzügyi bizottság javaslatához képest megadja.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Ipari és kereskedelmi ösztöndíjak 9.452 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 39.052 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Ipari felügyelet. Rendes kiadások, XIX. fejezet, 6. czím. Kiadás. Rendes kiadások. Személyi járandóságok 100.950 korona.

Digitized by Google

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 52.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Posta, távirda és távbeszélő. Rendes kiadások, XIX. fejezet, 7. czím. Átmeneti kiadások, IX. fejezet, 3. czím. Beruházások, V. fejezet, 3. czím. Rendes bevételek, V. fejezet, 6. czím. Rendkivüli bevételek II. fejezet, 2. czím. Kiadás. Rendes kiadások. Személyi járandóságok 17,596.200 korona.

Tóth János jegyző: Thaly Kálmán!

Thaly Kálmán: T. ház! A posta- és távirda intézmény kétségkivül akkora szerepet játszik minden müvelt nemzet életében, és különösen nálunk oly nevezetes előmenetelt tett az utóbbi időben, hogy akkor, mikor a kereskedelmi tárcza költségvetésének ezen rovata tárgyaltatik, méltó dolog, és azt hiszem érdemes is erről a nevezetes intézményről legalább néhány szót szólni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Alig van nemzeti intézményünk, mert hiszen ezek közé számítom a postát is, miután, hála Istennek épen olyan jó magyar szellem uralkodik ott a tisztviselők és alkalmazottak közt, — a mint hogy kell is, hogy így legyen, — a mint azt az államvasuti tisztviselők és alkalmazottaknál is tapasztalhatjuk, úgy, hogy idegen nemzetiségü városainkban a postaszemélyzet mindenütt, mint a magyar állameszmének egyik képviselője tekinthető; tehát a nemzeti és állameszme terjesztése szempontjából is méltó ez az intézmény a figyelemre; annyival is inkább örvendek annak, hogy ez az intézményünk egyike azoknak, a melyek az utóbbi évtizedekben, különösen pedig a legutóbbi években, soha nem sejtett óriási fejlődésre jutott. Elég legyen e tekintetben a sok ágazat közül, a melyet a posta és távirda betölt, csak a postatakarékpénztár intézményét említenem, a melyet a közönség könnyebbségére mindenütt olyan nagy mértékben vesz igénybe s a melyet, noha a szigorúbb értelemben vett postai szolgálattól elütő természetü dolog, a derék postatisztviselők kifogástalan pontossággal és most már igazi szakértelemmel kezelnek. Örömmel konstatálható továbbá az, hogy a visszaélések, legalább nagyobbszabásu visszaélések a magyar királyi postán, hála Istennek, mindinkább csökkenőben vannak, úgy, hogy a báró Kemény minisztersége alatt történt és oly nagy port felvert híres budapesti posztkiszli história óta valami nagyobb visszaélés az olyan óriási kiterjedésü postai hálózat terén elő nem jött és óhajtandó is, hogy többé ne jöjjön elő. Azt hiszem, hogy ez némileg az ellenőrző szolgálat szigorításának is érdeme. Természetes, hogy az emberi gyarlóságból kifolyólag, visszaélések kisebb-nagyobb mértékben per abszolutum mindenütt történhetnek, csak oda kell hatni, hogy azok minél kevesebb mértékben forduljanak elő. Igy, csak helyeselni tudom a t. miniszter úrnak és elődjének azt a törekvését, hogy a postai szolgálatra a kellő ellenőrzési felügyelet, az igazgatók körutazásai és más ellenőrzési intézkedések a legnagyobb pontosságig van megvalósitva.

De mikor a postai intézmény szép fejlődését elismeréssel kell megemlítenem, akkor egyúttal egy más körülményt is kell a t. miniszter úrnak figyelmébe ajánlanom. Azt tudniillik, a mi a lukrativitásra vonatkozik. A magyar posta nemcsak a maga költségeit, nemcsak az összes tisztikarnak, alkalmazottaknak, szolgálati személyzetnek illetékeit és a szállítási költségeket fedezi; hanem még igen jelentékeny összeget, milliókat szolgáltat be, mint tiszta nyereséget, a telhetetlen központi állampénztárba. Más államokban mégis, t. ház, a hol a postai intézmény épolyan vagy még nagyobb virágzásban van, mint a mienk, úgymint a nyugateurópai államokban, például Németországban, Svájczban, Franczia-országban, Angliában, — a mint legalább futólag összehasonlitást tettem az ottani postaintézmény, az ottani postai viszonyok, a szolgálat és személyzet díjazása közt és a mi viszonyaink közt, — azt találtam, hogy a postai személyzet díjazására és az intézmény továbbfejlesztésére a posta jövedelmének sokkal magasabb perczentje fordittatik ott, mint minálunk. Ez a körülmény az, a melyet hathatósan kérek megjavitani és melegen ajánlom a t. miniszter úrnak figyelmébe, hogy azoknak az igen derék munkát teljesitő és az államnak nagy jövedelmet hajtó, napi 10—12 órai, sokszor éjszakai szolgálattal is igénybe vett, túlterhelt posta- és távirda-tisztviselőknek fizetését magának a postának jövedelméből méltóztassék feljavitani, és pedig még az állami tisztviselők fizetésének általános rendezése előtt is; vagy segély, vagy jutalmazás, vagy rendkivüli pótlék alakjában. Ezt a miniszter úr, mint szakember, sokkal könnyebben fogja meghatározhatni, hogy milyen módon lesz lehető neki, mint én tehetném, miután nekem nem állanak a szükséges adatok rendelkezésemre. De ez az ügy méltányos és én azt ezen ellenzéki padokról is szivesen hozom elő, azért, mert mint mondám, az összehasonlitásokat megtettem, és jót állok róla, hogy a nyugati államokban a posta-tisztviselők díjazása és az intézmény fejlesztése magának a postának bevételeiből sokkal nagyobb arányokban történik, mint nálunk. Ez az intézmény behozza a maga költségeit s azonkivül is hoz tiszta jövedelmet az államnak, tehát fejleszszük, mozditsuk előbbre, a midőn megérdemli, és a midőn ezáltal még továbbra is fokozhatjuk életrevalóságát.

Digitized by Google

A vidéki városok fejlesztése és emelése is nagyon összefügg a postaforgalommal. A t. miniszterelnök úr csak nem régiben egy királyi város küldöttségének fogadása alkalmával igen helyesen hangsúlyozta a vidéki városok, mint magyar kulturális góczpontok emelésének fontosságát és szükségességét és felemlítette, hogy az állam készségesen hozzájárúl ahhoz, hogy az életrevaló vidéki városok anyagi kedvezményekben részesíttessenek a főváros példája szerint való gyorsabb kifejlesztésük czéljából. Ide tartozik a vidéki postaszolgálat egyrészt, másrészt a vidéki alkalmas postaépületek, postapaloták építése. Meg van a pénz rá, magának a postának a jövedelme. A t. kormány újabb idő óta néhány üdvös intézkedést léptetett életbe a postaszolgálat javítására. Úgy tudom, legújabban behozta azt is, hogy az ajánlott leveleket, a melyeket eddig nagy időveszteséggel, csak igen korlátolt számú helyeken lehetett, a fővárosban s a nagyobb vidéki városokban feladni, ezentúl a közönség kényelmére — a melyet a postaszolgálatnál első sorban kell tekintetbe venni, — számos ilyen helyen lehessen feladni; hát ez is hasznos, de szükséges, hogy ez újítás ne csak a fővárosban, hanem a nagyobb vidéki központokban is megtörténjék.

Én Európának egyik mintaszerű államát, a melyet többször be szoktam utazni, de melytől most néhány esztendeig távol voltam, ez idén újra bejártam; értem Helvécziát. Meg voltam lepetve, hogy Zürich városában milyen gyönyörű újonan épült postapalotát találtam; a dekorativ motivumoknak, festményeknek, bronzöntvényeknek mindenféle díszeivel, de egyúttal a közönség érdekében a legnagyobb kényelemmel, korridorokkal, irótermekkel van az felszerelve, s olyan művészi luxussal kiállítva, hogy Budapesten az új országházon kivül egyetlenegy ilyen palota sincs; pedig hát Zürich aránylag kis város, csak 120.000 lakosa van. Elbámúltam a postapalotának nemcsak czélszerű berendezésén, hanem művészeti, dekorativ szépségein is. A mi viszonyainkat ismerve, nem követelem azt az igen tisztelt miniszter úrtól, hogy akár Budapesten, akár más nevezetesebb városunkban díszes, de drága postapalotákat létesítsen, a milyen például ez a zürichi, vagy a genfi; hanem csak azt, hogy létesítsen alkalmas és a közönséggel való érintkezés, forgalom, hivatalkezelés igényeinek teljesen megfelelő, azokat kielégítő, tágas, világos postahelyiségeket; ezt igenis méltán megkövetelhetjük, mert magának a postának megvan rá a jövedelme.

Vegyük például Pozsonyt. Ott a posta egy régi, rozoga főépületben, sötét helyiségekben, sőt részenkint több házban van szétosztva; az egyik osztály ebben, a másik osztály abban az épületben van. Ezért nem is fejlődhetik ki az ottani postaszolgálat elég jól, pedig Pozsony olyan előkelő, kiváló, s már gyáriparilag is fejlődő város, a melynek óriási forgalma mellett a postai szolgálatot a postának mai mizerábilis elhelyezése nagyon, de nagyon hiányossá teszi.

Budapesten, de másutt is, például Debreczenben, Aradon, Győrött, sőt még kisebb városokban is, mint például a miniszterelnök úr vármegyéjében, a virágzó Vas vármegye székhelyén, a kis Szombathelyen, a mely szintén igen szépen fejlődő város, — örülök is a fejlődésének főleg abból a szempontból, mert tőzsgyökeres magyar faj lakja,— mondom, a Szombathelyhez hasonló kisebb városokban is, a postaintézmény annyira rendbe van hozva, hogy például a málhacsomagokat ezekben a városokban házhoz szállítják. És Pozsonyban, a melynek 60.000 lakosa van, még ma sincs ez az intézmény behozva; ott mindenki kénytelen a maga csomagjáért elküldeni, és a postán fűtött szobában, vaskályhák tövében, egymás mellett hevernek a nyúlak és őzek, szépen kikészítve karácsonyi pecsenyének; ott hevernek a sötétségben így, mert megfelelő téres és világos raktárhelyiség nincsen. A posta ezeket nem hordja széjjel, hanem mindenkinek magának kell még csak egy könyvért is elküldeni. Felhivom tehát a t. miniszter úr figyelmét arra, hogy, ha már Szombathelyen, Győrött, Aradon, Debreczenben — Szegedet nem is említem, — a házhoz szállítják a csomagokat, méltóztassék intézkedni, még pedig a tervezett postaépület elkészülte előtt, hogy ezen mizéria megszűnjék Pozsonyban is és a csomagok valahára házhoz szállíttassanak. Ha a főposta-épületben nem lehet talán istállóhelyiségeket kapni a postalovak számára, ezen lehet bérlet útján segíteni, de a postaintézmény fejlettsége megkivánja, hogy az ilyen előkelő városban ez végre valahára megtörténjék. Azt sem mondhatja senki, hogy én, mikor ezt kérem, talán hazabeszélek; mert hiszen az én választókerületemben, Debreczenben, ez az intézkedés már régen be van hozva. Én inkább a t. ház volt elnökének, Szilágyi Dezső t. barátomnak választókerülete érdekében emelem fel szavamat. Tényleg oly derék postai alkalmazottak vannak ott, a kik egyúttal a magyar állameszmének is hű képviselői, a kik megérdemlik, hogy érdekükben is valami intézkedés tétessék, és egészséges, alkalmas, tisztességes postai hivatal építtessék, mert azokban a sötét helyiségekben az óriási postai forgalmat lebonyolítani alig lehet, a felek pedig, a mint már többször említettem, kénytelenek csomagjaikért a postára küldeni, mert azok a házhoz nem szállíttatnak.

Részemről, t. miniszter úr, a míg képviselő leszek, nem fogok nyugodni addig, a míg Pozsony-

Digitized by Google

ban nem létesül egy megfelelő postapalota. Tudom, hogy ez irányban a lépések már megtétettek, s az előzetes tervek a miniszter úr előtt vannak, épen azért kérem a t. miniszter urat, hogy kegyeskedjék az építést megkezdeni, és ne méltóztassék engedni, hogy az a sok pénz mind a Lukács László miniszter úr nagy zsákjába ömöljék bele, *(Derültség a szélső baloldalon.)* hanem a mit a posta keres, azt fordítsa legalább részben a postai szolgálat javítására, és a mit speczialiter a pozsonyi posta beszolgáltat, ne ereszsze ki a kezéből, hanem építsen abból ott megfelelő és alkalmas postaépületet.

De ezt én nemcsak erre az egy helyre vonatkozólag mondom; mert bizonyára ráillik ez több oly városra is, a melyeknek hasonló lokális viszonyait nem ismerem, Pozsonyt azonban ismerem s ezért hoztam fel példaképen.

Engedje meg a t. ház, hogy még egy pár körülményt felemlítsek. *(Halljuk! Halljuk!)* Az óriási levélforgalmat megmérhetetlenül emelte az az intézkedés, a mikor annak idején tekintet nélkül a távolságokra, a levelek viteldíját egységesítették és a hajdani 15—10 és 5 krajczár distancziális díjak helyett kiterjesztették az egész magyar és osztrák birodalomra, de sőt Németországra is, a mely postaegyezményben áll velünk, az öt krajczáros, távolságkülönbözet nélküli levélforgalmat. Ez óriási módon megszaporította a postának jövedelmét, mert soha nem sejtett számra szaporodtak fel a levelek. Ez a példa mutatja, hogy a postadíjak leszállítása üdvös és lukrativ dolog, és épen azért hibáztatom a t. miniszter úrnak azt az intézkedését, hogy az ajánlott levelek díját legújabb időben felemelte. Eddig tudvalevőleg 20 fillér volt az ajánlási díj és most 25 fillérre emelték. En ezt az eljárást, megvallom, nem helyeselhetem, A közönség között is nagy a zúgolódás ezen intézmény ellen, és valószínű, hogy az ajánlott levelek száma rövid idő alatt fogyatkozni és nem növekedni fog a miniszter úr ezen áremelési intézkedése következtében. Szerintem ez hibás lépés volt. Őszintén rámutatok a hibákra is, a mikor a jó oldalakra rámutattam.

Továbbá a fővárosi postaforgalom egy hiányára kell még utalnom. Tömérdek itt a levélhordó. A magam szállásán, tudom, öt is jár minden nap. Azonban ezek mindig csak a főpostáról érkező dolgokat szállítják. Azt tapasztalom, hogy a fővárostól messzebb eső külterekekből, vagy a távolabb kerületekből is, a leveleket sokkal később kapom meg, mint például Párisból, vagy Svájczból. Ha valaki nekem a Lipót-mezőről, a Szép-Ilonától, vagy Ó-Budáról levelet ir, megesik, hogy azt csak három nap múlva kapom meg, holott Párisból két nap alatt megérkezik. Hogy mi az oka ennek, nem tudom; de sejtem, hogy a külterekei postahivatalokból beküldik a leveleket például a II. kerületi postahivatalba, az viszont beküldi a központi postára, a koronaherczeg-utczába; ott szétosztják és így kapják meg például a Kálvin-téren, Üllői-úton, a IX. kerületben lakók harmadnap. Hogy mi ennek az oka, ismétlem, biztosan nem tudom; de maga a tény, igazolható postabélyegekkel. Méltóztassék e bajon valahogyan segíteni; mert ez a tény a helyi forgalom beosztásának hibás voltát mutatja. Talán nem kellene, hogy a központi hivatalnak vigyék be ama leveleket, ha nem az egyik kerület a másiknak közvetlenül átküldhetné: ezzel egy, vagy egy félnapot meg lehetne nyerni.

És most visszatérek beszédem elejére; arra, hogy az igen derék és hivatalukat pontosan teljesítő posta- és távirdahivatalok személyzete és alkalmazottai érdekét még egyszer a t. miniszter úr figyelmébe ajánljam, hogy tudniillik a bevételből nagyobb százalék fordíttassék az ő jutalmazásukra, hogy így annál inkább ösztönöztessenek a szolgálatnak még kitartóbb, még buzgóbb teljesítésére; továbbá, hogy magának a postaintézménynek fejlesztésére is, kapcsolatban a vidéki városok fejlesztésével, nagyobb összeg fordíttassék, a minek példájául felhoztam a pozsonyi postapalota sürgős felépítését. A tétel ellen különben kifogást nem emelek.

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: T. ház! Kötelességemnek ismerem, rövid felvilágosítást adni a t. képviselő úrnak, részben a személyzetre vonatkozólag, részben pedig azon helyi kérdésre nézve, melyet a t. képviselő úr a pozsonyi póstaépület tekintetében hozzám intézett. Örömmel jelenthetem, hogy a pozsonyi épületet építeni fogjuk, az arra vonatkozó minden intézkedés már meg van téve, telket kaptunk, illetőleg szereztünk, és azon helyzetben vagyok, hogy hozzáfoghatunk az építéshez. Személyesen győződtem meg a pozsonyi posta nagyon helytelen és czélszerűtlen elhelyezéséről, ennek következtében sürgettem ezt a munkát, és azt hiszem, hogy a t. képviselő úr megelégedésére és megnyugvására fogjuk e kérdést megoldani. *(Élénk helyeslés.)* Feljegyeztem azt a kérdést is, melyet a málhaszállításra vonatkozólag hozzám intézett. Azt hiszem, itt nem lesz nehézség, és intézkedni fogok, hogy ez a dolog is minél előbb életbeléptettessék. Sőt én e tekintetben, — általában a postaépületek építése tekintetében, — egy tervszerű és nagyobb szabású akcziót akarok indítani. Erre vonatkozólag az előtanúlmányokat meg is tétettem és azt hiszem, hogy vagy direkt, a rendelkezésemre álló összegből, vagy hiteloperáczió segítségével, mely azonban az állam megterheltetésével járni nem fog, már az idén és a jövő esztendőben, több vidéki városban,

Digitized by Google

a hol a posta nincsen czélszerűen elhelyezve, nagyobb szabású építkezésekhez kezdhetek. Nélkülözhetetlenül szükségesnek tartom úgy a biztonság, mint a közönség kényelme szempontjából, hogy a posta és a távirda jó helyen legyen elhelyezve.

Örömmel hallottam a t. képviselő úrnak a posta- és távirdaszemélyzet iránt nyilvánított elismerését. Ez a szegény és roppant munkával terhelt személyzet valóban megérdemli az elismerést minden tekintetben. Hogy milyen korrekte és milyen bámulatos lelkiismeretességgel kezeli az azt a roppant nagy anyagot, a mely a kezén keresztül megy, erre nézve csak két adatot említek fel a t. képviselőház előtt, hogy erről fogalmat nyújtsak és egyúttal, hogy ebből az alkalomból elismerésemnek adhassak kifejezést. Méltóztassanak tekintetbe venni, hogy a postánál, távirdánál és a póstatakarékpénztárnál 1897-ben az összes értékforgalom 5,753.000.000 korona volt, 1898-ban 6,678.000.000 korona volt, és ebből 1898-ban 25.000 korona, 1899-ben pedig csak 6440 korona veszett el. Ez az összeg sem egészében defraudáczió, hanem részben helytelen kezelés folytán veszett el, úgy, hogy az illetők által megtéríttetni voltam kénytelen. Méltóztatnak látni, hogy ebben az óriási forgalomban igazán elenyésző érték az, a mely ilyen módon hibás kezelés, vagy pedig elkezelés folytán veszendőbe megy.

A mi a személyzet anyagi javadalmazását illeti, erre vonatkozólag is iparkodtam minden lehetőt megtenni és csak egypár intézkedést vagyok bátor felemlíteni, a melyet részben én, részben pedig már hivatali elődöm tett meg, hogy meggyőzzem a t. képviselőházat arról, hogy ebben a tekintetben is iparkodunk megfelelni. A díjnokok napidíja felemeltetett 1 forint 20 krajczárról 1 forint 50-re, illetőleg 80 krajczárról 1 forintra; a táviratkézbesítők 18 forintos minimuma felemeltetett 21, illetőleg 24 és 30 forintra; a postaszolgáknak szolgálati beosztás és a végzett munkák aránya szerint 5—8—10 forintos külön munkadíjak biztosíttattak; a kezelőknek lakpénze 1897. óta fel van véve; az éjjeli szolgálatot teljesítőknek munkapénz biztosíttatott, a mely 1898-ban 43.000 forint volt; külön jutalom adatott a terhes mozgóposta-szolgálatra is, s ennek összege 32.000 forintra rúgott; ezenkivül 1899-ben a kezelésnél alkalmazott díjnokok, kezelőnők és segédtisztek között 80.000 forint jutalmat osztottunk ki. Természetes dolog, hogy ez mind nagyon csekély ahhoz a szükséghez képest, a mely különösen a fizetések elégtelenségéből keletkezik, azonban iparkodom e tekintetben is javítani a helyzeten, a mint azt a jelen költségvetés is bizonyítja. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Elnök: Maga a tétel meg nem támadtatván, azt elfogadottnak jelentem ki.

Dedovics György jegyző (*olvassa*): Dologi kiadások 15,840.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző (*olvassa*): Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. A budapesti magyar királyi távjelző hálózat bérletének megszüntetéséről szóló 1897 : XVI. törvényczikk alapján fizetendő negyedik évi járadék 827.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző (*olvassa*): A budapesti keleti pályaudvarban emelt postakezelési ház építésére és a budapesti postaépület gyökeres javítására, a postaforgalmi pénzekből vett előleg törlesztése 80.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző (*olvassa*): Beruházások a távirda és távbeszélő fejlesztésére felvett előlegek visszatérítésére, és a megszerzett ingatlanok hátralékos vételára 600.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző (*olvassa*): Az országos távbeszélő-hálózat létesítésére és a távirda-hálózat kiegészítésére 3,400.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző (*olvassa*): Bevétel. Rendes bevételek 46,700.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző (*olvassa*): Rendkivüli bevételek az országos távbeszélő-hálózat létesítésére és a budapesti távirda-hálózat kiegészítésére, valamint a budapesti távbeszélő-hálózat átalakítására szolgáló kölcsön harmadik részlete 3,400.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző (*olvassa*): Magyar királyi postatakarékpénztár. Kiadás. Rendes kiadások. Személyi járandóságok 775.006 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző (*olvassa*): Dologi kiadások 220.700 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző (*olvassa*): Üzleti kiadások 1,036.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző (*olvassa*): A postatakarékpénztári tanács költségei 4.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző (*olvassa*): Nyugdíjak 15.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző (*olvassa*): Tartalékalap növelésére 807.904 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző (*olvassa*): Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. 1. rovat. A Budapesten alkalmazott és szolgálattételre

Digitized by Google

beosztott nős, vagy családos altisztek és szolgák rendkivüli segélyezésére 1390 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. Rovat. A párisi kiállításon való részvétel költségeire 6000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 2,864.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Hajózás. Rendes kiadások: XIX. fejezet, 9. czím. Rendkivüli kiadások: Átmeneti kiadások, IX. fejezet, 5. czím. Beruházások, V. fejezet, 4. czím. Rendes bevételek, V. fejezet, 8. czím. Rendkivüli bevételek, II. fejezet, 3. czím. Kiadás. Rendes kiadások. I. Tengerészeti igazgatás: 1. rovat Személyi járandóságok 293.940 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 276.600 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: II. Szakoktatás. 3. rovat. Személyi járandóságok. 42.070 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 4. rovat. Dologi kiadások 39.246 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. 1. rovat. Az »Adria« magyar királyi tengerhajózási részvénytársaság szerződésszerü segélyezésére 1,140.00 korona.

Lukáts Gyula!

Lukáts Gyula: T. ház! A kereskedelemügyi miniszter úr, tárczájának tárgyalása alkalmával egy egész programmot adott; ellenségei azt mondják, hogy száz esztendőre szólót, *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* de programmot. Ennek egy pontját kiveszem, s erről akarok szólni a t. ház előtt. Ezek azon szavai, hogy nagy gondot fordít tengeri hajózásunk emelésére. Ez a programmja az igen tisztelt miniszter úrnak nem új, 28 esztendős már; én még emlékezem rá, nem tudom, ő emlékszik-e; épen azért 28 esztendő óta lehetett alkalma gondolkozni azon, hogyan akarja emelni tengerészetünket. De az általános tárgyalás alkalmával, tudom, a programmszerü kijelentésben többet erről nem mondhatott; azonban itt, ez a tétel az, melynél kérdezhetjük tőle, vajjon hogyan akarja beváltani programmjának ezen pontját?

Nem a kiváncsiság bánt bennünket, igen tisztelt miniszter úr; hanem, ha ön komolyan akarja tengerészetünk fejlesztését, akkor itt, a tizenkettedik órában kell kijelentéseket, kötelező kijelentéseket tennie arra nézve, vajjon szavai komolyan voltak-e elmondva, vagy pedig csak a levegőbe kidobott frázisok.

Mielőtt a tulajdonképeni szubvenczióra és tengerészetünk fejlesztésére térnénk át, először a miniszter úr azon kijelentésével foglalkozom, a melylyel kilátásba helyezte Fiumében egy hajógyárnak felállítását. Ezt erről az oldalról is sürgették, de én ennek a sürgősségét nem látom, mert komoly ember, ha nagy munkához kezd, az elején kezdi és nem az utolján. Vannak, lehetnek sokan, olyanok, a kik egy hajógyár felállítását szükségesnek, sürgősnek tartják. Én nem. Előttem áll a fiumei Howard-féle gyár példája. Egymillió forintot beleöltek már az állam részéről ebbe a gyárba. Azt kérdezem a miniszter úrtól, megér-e ez a gyár úgy, a mint van, az államnak magának csak pár ezer forintot is? De hogy miért nem igen kivánatos Fiumében az a hajógyár, azt egy nagy angol államférfiúnak beszédével fogom illusztrálni, Goschen tengerészeti államtitkárnak a múlt napokban a londoni parlamentben elmondott beszédével. Ki kellett abban mutatnia, hogy Anglia a hajók épitése dolgában együtt halad-e más államokkal, vagy pedig megelőzi-e ezeket, a mint az Angliától elvárható. A miniszter elmondotta, hogy a budgetben föl van véve czirka hatmillió font sterling angol hajók épitésére. Más államok, mint Franczia-ország, Oroszország együttvéve alig költenek el 5 millió és néhány száz font sterlinget. Tehát ennyiben előnyben van Anglia felettük. De ezt is mondja Goschen: különben is felettük állunk, mert mi Angliában ezeket a hajókat 30%-kal olcsóbban állítjuk elő, mint Oroszország, Belgium, Franczia-ország, és természetesen Ausztria is. Hát, t. miniszter úr, csak nem hiszi el azt, hogy ha egy hajótulajdonos hajót akar vásárolni, a fiumei gyárban csináltassa meg azt, csak azért, mert ott 30%-kal drágább, mint Angliában. Hiszen van Triesztben, Lussinban is hajógyár, s van-e ezeknek munkájok? Nézze meg, azon 12 nagy gőzhajó közül, a melyeket most Triesztben beszereznek, hány épült Triesztben és hány Angliában? Megengedem, lehet szükség valamire hajógyár dolgában, de ez korántsem egy új nagy hajógyár, hanem egy reparáló, javító hajógyár. És ha ezenkivül akar még valamit tenni az igen tisztelt miniszter úr, ám fordúljon Portorére és az ottani scuerot adja oda valakinek bérbe, akár ingyen; ezzel tehet hasznot az országnak, de ha egy nagy hajógyár méretei lebegnek ma is szemei előtt, ezzel nagyon sokat fog költeni, a nélkül, hogy az országnak használhatna vele.

Áttérek most, t. ház, a tengeri kereskedelmi hajók ügyének fejlesztésére, és miután tengeri kereskedelmünket és hajózásunkat nem képzelem másként fejleszthetőnek és javíthatónak, mint úgy, hogy a közvetlen állami segélyt továbbra is meg-

Digitized by Google

adjuk, sőt az ország által fölajánlott állami segélyt legalább arányba hozzuk más országokéval: azért beszédem ezen részének más czélja nem lehet, mint a magyar tengeri hajózás további szubvenczió ja.

Itt előre kell bocsátanom azt, t. ház, hogy midőn évekkel ezelőtt e helyről a közvetlen állami segély alkalmazását szóba hoztam, egyedül állottam; a t. ház kaczagott rajta, és évek munkájába került, a míg azután nem ugyan a t. ház, de a szakminiszterek, belátták ennek szükségességét. Most hozzáteszem azt, hogy ha a szubvenczió nem volna egyéb, mint azoknak a hajótulajdonosoknak, az első pillanat nehézségeinek leküzdésében való segélyezése, akkor nem emelném itt fel szavamat. De nem erről van szó; minden garas, a mit szubvencziópképen tengerészetünk, tengeri kereskedelmünk fejlesztésére fordítunk, nem kidobott ajándék, hanem rendkivül hasznosan befektetett tőke, a melynek kamatait busásan élvezzük majd mi is, a mint élvezik más államok. Nem tehető fel, t. ház, hogy más államok annyit költenének tengerészetükre, és szubvencziót adnának a szegény nép filléreiből, hogy nehány gazdag hajótulajdonos gyarapodjék, ha ennek más nemzetgazdasági hasznát nem látnák. Ha a miniszter úr tengerészetünket fejleszteni akarja, akkor a közvetlen állami segély alkalmazását arányba kell hozni más államokéval, mert ily segély mellett, mint a minő a mienk, nem lehet kilátásunk arra, hogy tengerészetünk fejlődjék, és hogy a »libera navigazione«, a szabad hajózás fentartassék.

A mi beszerzési segélyünk körülbelül megegyezik az osztrák beszerzési segélylyel, azonban már az úgynevezett migliatico-segély nagyban különbözik attól. Az osztrákok öt krajczárt fizetnek tonnánként és 100 mérföldenkint; mi öt fillért, azonkivül az évenként adott beszerzési szubvenczió az osztrákoknál öt százalékkal, nálunk pedig hét százalékkal csökken. Ennyivel vagyunk hátrányban az osztrákok felett, de másban is hátrányban vagyunk; mi nálunk ki van mondva, hogy egy teljesen új hajó, bármilyen klasszisú is, 15 esztendőnél tovább az állami szubvencziót nem élvezheti. Az osztrákok mást mondanak: hogy mindaddig, a míg vagy az osztrák »Veritas«, vagy a franczia »Veritas«, vagy az angol »Lloyd« által B. I. I. klasszisúnak ismertetik el a hajó, addig megkaphatja a szubvencziót. Már pedig a t. miniszter úr jól tudja, hogy a most épülő vashajóknál megtörténhetik, hogy a hajó 30 esztendeig is megtarthatja a B. I. I. klasszisát.

Hogy más államok hogyan segélyezik hajóikat, arról hosszabban lehetne beszélni. Például ott van a franczia törvény, a mely a beszerzésnél tonnánként 65 frankot ad az építésre, azonkivül minden géprészletre külön-külön, 100 kilogrammonként 15 frankot. Ugyanígy az olasz törvény. Úgy, hogy ha valaki Olaszországban épít egy hajót, az államtól megkapja a hajó értékének 30%-át. Segélyezési szubvenczionális törvényei olyanok, hogy a mienket alig lehet ahhoz hasonlítani. Például itt van egy hivatalos kimutatás. Ez a magyar állam által is segélyezett magyar gőzhajózási részvénytársaságnak, az »Orient«-nek kimutatása. Ez igen előkelő társaság. Ez a múlt esztendőben a magyar államtól kapott 53.895·54 koronát. Ez volt a szubvenczió ja. Ha ez a hajó Triesztben van lajstromozva, már jelentékenyebb volna a szubvenczió ja, de ha Olaszországban lett volna lajstromozva, szubvenczió ja 96.600 lira lett volna, míg ha Franczia-országban lett volna lajstromozva, akkor 135.000 frankot kapna. De nem akarok én ilyen messze menni, csak rá akarok mutatni arra, hogy hogyan dédelgetik más államok tengerészetüket.

Mondok egy más példát A legújabb példa az amerikai. Az amerikaiak gyakorlati nép, a míg mi, tudom majd a bur-angol háborúból sem fogunk okúlni, az amerikaiak, a kubai és manillai háborúkból okúltak és látták, hogy mennyire szükséges egy államra nézve, hadjárat esetén, hogy hatalmas segítséget kapjon a kereskedelmi flottától, különösen a sebesjáratú hajók által. Az amerikaiak e czélból meghozták az úgynevezett biztatási-billt. Azelőtt az amerikai nem igen adott szubvencziót a hajóknak, most pedig szubvenczionálja a hajókat, és pedig 100 tonnánként 1½ czenttel. Milyen szubvenczióhoz jutnak ezáltal az amerikai hajók? Például egy 1500—1600 tonnás amerikai hajó, a mely óránként 15—16 csomó sebességgel halad, évenként 78—94 frankot ér el tonnánként. Már egy 3000 tonnás hajó, a mely 17—18—19 csomó sebességgel halad, — és itt figyelmeztetem az igen tisztelt miniszter urat, hogy úgy látszik, az amerikaiak nagy súlyt fektetnek a hajó sebességére, — 219—281-ig kereshet. A 8000 tonnás hajó, a melynél 20—21 csomó sebességet kötnek ki óránként, 832 frankig ér el. A 10.000 tonnás, a melynél 23 csomó sebességet kötnek ki, már 1650 frankot kap. Felhozom itt a következő példát. Vegyünk egy 8000 tonnás hajót, a mely 20 csomó sebességgel halad. Ez a 8000 tonnás hajó, figyelembe véve azt, hogy miután ilyen sebesen kell haladnia, gépezetének igen kitünőnek kell lenni, belekerül mondjuk 1 millió forintba. Ez megtehet igen könnyen évenkint 10 útat Anglia és Amerika között. Ezért kap az amerikai kormánytól évenkint 750.000 frank szubvencziót. Más szóval, Amerika — pedig az is tudja ám, mit csinál, — képes egy hajónak oly nagy szubvencziót adni, mint mi összes hajóinknak adunk. Már most, felfogásom szerint, ha valamire akarunk jutni a tengerészetünknél,

Digitized by Google

nolens-volens, nekünk a külföldi szubvenczionális törvényekhez legalább némileg alkalmazkodnunk kell.

Én nem kivánok sokat. Nagyon keveset. Csak annyit, hogy a legkedvezőtlenebb törvényt, az osztrák törvényt fogadjuk el. A 7%-os csökkenés helyett az 5%-ost. Az 5 fillér helyett az 5 krajczáros szubvencziót. Csak egy volna kikötendő, hogy ne mint ajándék adassék ez a hajónak, hanem mint jog biztosíttassék, hogy ne kelljen minden évben ezért külön folyamodni, hanem legalább is 15 évig biztosíttassék neki ez a segély. Miért? Mert akkor legalább belebocsátkozhatnak a hajóépítkezésbe. Enélkül soha. Mert tudjuk, hogy az osztrák törvény értelmében az osztrák gőzhajó tonnatartalma tíz év alatt megduplázódott, a lóerő pedig megötszörösödött. Tessék megolvasni, hogy mennyi hajó van megrendelve nálunk és másutt. Minálunk semmi, míg Triesztben trieszti hajótulajdonosok megrendeltek, részben Triesztben, de különösen Angliában 12 gőzhajót, és ezek egyike sem kisebb négyezer tonnásnál. Fiumében hány van megrendelve? Egy sem. Van egy újonnan alakult társulat 3 milliónyi alaptőkével. Ez tervez és csináltat most két szép hajót 5400 tonnatartalommal 1,200.000 forint értékben, de még nem tudja, hol fogja lajstromoztatni. Ha minálunk meghozzuk a törvényt, a mit a t. kereskedelemügyi miniszter úr elődje, báró Dániel Ernő kilátásba helyezett, akkor ezen emberek okvetlenül Magyarországon lajstromoztatják hajójukat. De különben nagyon gyenge üzletember volna az, a ki, hogy valakinek szivességet tegyen, nagy kárt vállaljon magára. És hozzá teszem, t. ház, hogy ha ezt a törvényt meghozzuk, akkor nem szabad megállani a törvény meghozatalánál. Hanem nekünk vannak szubvenczionált gőzhajó-társaságaink. A miniszter úrnak lesz hatalma és módja azokra presszíót gyakorolni, olyformán, hogy részben tartaléktőkéjökkel, részben tőkéjök felemelésével, a szabad tengeri kereskedelmet támogassák, hogy újabb és újabb hajókat építsenek erre a czélra.

Én privát dolgokat nem szoktam elmondani; de a t. miniszter úrnak egy ily alkalommal ajánlottam ezeket a dolgokat, és a t. miniszter úr megdöbbenve mondta: jaj, akkor erre a szubvenczióra legalább is 350.000 forint kell. Igenis kell. De először is ez a 350.000 forint nagyon hasznos beruházás volna, senkinek abból kára, az adózó polgárnak kára nem volna; mert ki fogja magát busásan fizetni. Ha a világtengeri kereskedelemben ilyen dolgot látunk, mint Amerikában, és ha a t. miniszter úr a 350.000 forint szubvencziótól annyira megijed, akkor engedje meg, azt a kijelentését, hogy a tengeri kereskedelmet fejleszteni kell, egyébnek, mint frázisnak, nem tekinthetem. De remélem, hogy ez nem így van.

Még csak azt akarom megemlíteni a szabad hajózás tételénél, hogy ha a t. miniszter úr akar valamit csinálni, soha erre alkalmasabb pillanat nem volt, mint ma. Évek óta nem voltak oly kedvezőek a viszonyok, mint most, a fuvardíjak tonnánként két-három, vagy négy shillinggel emelkedtek. Most, a transvaáli háború következtében, még feljebb emelkednek. A vállalkozási kedv, a hajóépítési kedv évek óta nem volt kedvezőbb, mint most.

Most a szubvenczionált társulatok dolgára akarok kitérni néhány szóval, és kizárólag két társaság dolgaival kivánok foglalkozni, ezek az Adria és a magyar-horvát tengerhajózási társaság. Támogatólag, pártolólag akarok felszólalni mindkét társaság érdekében. De mindkettőre nézve előrebocsátom kifogásaimat, és a t. miniszter úr szives figyelmébe ajánlom a mindenféle kartelleket, a melyeket kötnek. Ellenőrizze, a menynyire lehet. Jussa van hozzá, módja is van az ellenőrzésre, mert ott van mindkét társaságnál a kormánybiztos. Más tekintetben azonban örömömnek kell kifejezést adnom a társulatok felett és elsősorban foglalkozom a magyar-horvát hajózási társasággal.

Baross Gábor nagy alkotásai közül talán egy sem vált be úgy, mint ez a gőzhajózási társaság. A magyar állam ezt elismerte a társulattal szemben, támogatta, pártfogolta, érdeme szerint. Tudjuk, hogy alig másfél évtizeddel ezelőtt Fiume, illetőleg Magyarország és a dalmát partok közt semmi forgalmunk, összeköttetésünk nem volt, sem árúkban, sem személyszállítás tekintetében, és ez a kabotage hajózási társaság rövid idő alatt kiváló mértékben fejlesztette e forgalmat. Itt van például a kimutatás. Azon a vidéken, hol évekkel ezelőtt semmi összeköttetésünk nem volt, már 1892-ben 190.803 métermázsa bevitelünk volt onnan, és 369.492 métermázsa kivitelünk volt Dalmácziába. A behozatal 1899-ig emelkedett 3000 métermázsával, kivitelünk majdnem megkétszereződött és a személyforgalom is 39.000 utasról 260.000 utasra emelkedett tisztán Fiumében. Az utasok ennélfogva szükségleteiket magyar dolgokkal elégítik ki. Sőt tovább megyek, még a magyar vasutak számára is szállít utasokat ez a társaság, mert a dalmát, isztriai és tengerparti szigetbeli kereskedők nem használják a trieszt-bécsi drága déli vasutat, hanem a zóna folytán olcsóvá lett magyar állami vasutakon jönnek Budapestre és folytatják utjukat Bécsbe. De a társaság előnyére irom fel azt is, hogy óriási küzdelmet kellett kifejtenie a dalmát kikötők megtarthatásáért az osztrák Lloyddal, és e küzdelemben az Ungaro-Croata győzött. Leszámítva a szerencsétlen dolgokat, a melyek Metkovicsben történnek, az egész vonalon győzelmesen került ki az Ungaro-Croata.

Digitized by Google

De tovább megyek. Ha ez a vállalat olyannyira sikerült, nem szabad megállni ott, a hol vagyunk. Új vonalakat kell teremteni, például Korfuba, Patrasba, vagy a korinthusi szoroson át Pyräeusig. Az államnak meg kell ezt tennie, követelnie kell ezt, természetesen kellő segélyezés fejében.

Még egyet ajánlok a t. miniszter úr figyelmébe. Ha ezek felett már komolyan gondolkodik, ha új szerződést köt ezzel a társasággal, ne csináljunk rövid lejáratú szerződéseket, hanem azok legalább 20 esztendősek legyenek. Rövid lejáratú szerződéseknél a társulat nem megy be nagyobb befektetésekbe, mert nincs biztosítva. Rövid lejáratú szerződéseknél újabb befektetésekbe, a régi hajóknak jobb hajókkal való kicserélésébe, nem mehet bele. Hosszabb szerződéseknél aztán kilátásunk lehet arra, hogy ezen életrevaló vállalatnak hajóparkja nemcsak szaporodni, de javúlni is fog.

A mi az Adriát illeti, ez a társaság, mikor keletkezett, úgy keletkezett, hogy magában hordta a bukás csiráit. Szerencsétlenebbül még nem alakúlt vállalat, mint az Adria, és ma be kell ismernünk, hogy az utóbbi években — nem az igazgatóságnak tudom be, de talán Peichlnak, a műszaki igazgatónak tudása következtében, — Angolországban és a Földközi-tengeren első helyet vívott ki magának, sőt lehet mondani, a Földközi-tenger nyugati vidékein vezet ez a társulat még a Messageria felett is. Forgalma nagyobbodott, növekedett. Voltak ugyan például a múlt években olyan dolgok, a melyeket szemére vethettünk, például a braziliai lisztkereskedés elhanyagolása, de ma itt is javulás állt be, sőt lisztkivitele az utóbbi hónapokban 30 ezer tonnával emelkedett. Évi forgalma csak az interkaláris forgalom nélkül meghaladja a hárommillió métermázsát, míg az interkaláris forgalom ennél is több. Ez a társulat elég gazdag, az utóbbi években pláne gazdagodott, az elmúlt esztendőnek kitünő fuvardíjai után, tartaléktőkéje is elég nagy; hát vajjon a miniszter úr nem gyakorolhatna reája pressziót, hogy ha mostani vonalaira nem is szükséges hajóparkjának emelése, de a libera navigazione céljaira kötelezné őket bizonyos számú hajó építésére, vagy tőkeemeléssel, vagy tartalékalapjukból, hogy legalább tartaléktőkéjüket ne nem jövedelmező budapesti és fiumei palotákba, hanem ilyen szabad hajózási hajókba fektessék.

Nem untatom tovább a t. házat, hisz ez az idő nem szakdolgoknak, hanem szenzációknak van szentelve, azonban beszédem bevégzésénél lehetetlen valamit elhallgatnom. Tudom, hogy sokan az én felszólamlásomból azt a konzequenciát vonják le, hogy ebből elsősorban annak a hálátlan Fiuménak lenne haszna. Ez nem egyezik meg az én felfogásommal, s én be tudnám bizonyítani, hogy igenis elsősorban Magyarországnak volna haszna. De ha annak a hálátlan Fiuménak volna is a haszna, akkor is meg kellene tenni, mert megérdemli. Azok a szerencsétlen állapotok ugyanis, melyeket három esztendő óta látunk, nem léteznek, azokat felfújták a magyar lapoknak a fiumei pénzintézeteknél levő levezői. *(Egy hang balfelől: Igaz!)* A ki a fiumei viszonyokat csak némileg ismeri, nem hiheti el, hogy a nép, a mely a legkeservesebb pillanatokban kitartott a magyar nemzet mellett, hálátlan legyen a magyar hazához. Azok a vezetők, egy Mayländer, Ossoinack, a kik egész életerejükkel, kariérjükkel ez országhoz vannak kötve, s akikben egy csepp olasz vér sincs, azok árulók nem lehetnek. Ott van például az öreg Waluschnig, aki börtönt szenvedett Magyarországért, ott van egy Minach, Thierry, Luppis, a magyar nemes Cosulich, ezek az emberek nem lehetnek ellenségei Magyarországnak. De nem lehet ellensége Magyarországnak az a nép sem, a mely akkor, mikor magyarságát kimutatnia veszélyes volt, akkor is kimutatta. Emlékezzenek vissza csak arra, a mi a Szuezi csatorna munkálatainál történt, a mikor a fiumeiek minden reggel az osztrák konzulátusnak pressziója daczára, tüntetőleg húzták fel puskaropogás között a magyar lobogót és este ugyanilyen ünnepség közt eresztették le azt. Ezek nem lehetnek hálátlanok Magyarország iránt, ezek szivéből nem lehet olyan könnyen kioltani a magyar hazának szeretetét. Hibák történtek, megengedem, az ő részükről, de a legnagyobb hibát egy szerencsétlen miniszteri hivatalnok és egy brutális miniszterelnök követte el, most pedig betetőzi egy őrült újság, még őrültebb vezérczikkeivel.

Ezeket elmondva, mély tisztelettel kérem az igen tisztelt miniszter urat, hogy nem az én kiváncsiságom kielégítésére, hanem hogy azok az emberek, a kiknek hozzá kell járúlniok a magyar tengerhajózás kiterjesztéséhez, informálva legyenek, hogy tudják, a magyar kormány részéről minő támogatásra számíthatnak, kegyeskedjék erre vonatkozólag nézeteit, terveit, a szabad hajózást, illetőleg röviden elmondani. *(Helyeslés balfelől.)*

Elnök: A kereskedelemügyi miniszter úr kiván szólani.

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Arra a három kérdésre, a melyet a t. képviselő úr hozzám intézett, kötelességemnek ismerem, válaszolni. Legelőször arra válaszolok, a mire határozott választ nem tudok adni, tudniillik a két hajótársulat jövőre vonatkozó szerződése tekintetében, Minthogy ez a kérdés most már tárgyalás alatt van, illetőleg e tekintetben megindítottam nemcsak az előtanúlmányokat, de

Digitized by Google

a tárgyalásokat is a minisztérium kebelében, ennek következtében nem adhatok a t. képviselő úrnak felvilágosításokat, mert hiszen a miniszter nem teheti azt, hogy elbeszéljen olyan dolgokat, a melyek még egyátalában megállapítva nincsenek. Hanem a czélban a t. képviselő úrral egyet értek, hogy tudniillik először a kabotage-t kell nagy mértékben fejleszteni az Ungaro-Croata működése következtében, sőt esetleg tovább terjeszteni, másodszor az Adriát kell erősíteni, illetőleg új útirányok választása által a hajózást fejleszteni.

A másik kérdés, a melyet hozzám intézett a képviselő úr a kedvezmény, egyfelől a hajóbeszerzés, másfelől a hajózás tekintetében, a mely törvénybe van iktatva, de a mely elégtelennek bizonyúlt. Erre vonatkozólag jelenthetem a t. háznak, hogy régen elkészült a törvényjavaslat, a mely ugyanazon alapon áll, mint az osztrák törvény. Azonban még nem vagyok abban a helyzetben, hogy a t. háznak ezt benyújthassam, miután még a t. pénzügyminiszter úrral erre vonatkozólag megállapodásra kell jutnom. Mert méltóztassék elhinni, nem csekély dolog az, hogyha ezen a czímen az állami költségvetést százezrekkel megterheljük, bár nem tagadom, — és ebben egyetértek a t. képviselő úrral, — hogy ez igen jól kifizetné magát. Én nem teszek különbséget, hogy kinek a javára válik, mert Fiume egészen Magyarországé, és a fiumei forgalomnak fejlesztése határozottan a kereskedelemnek válik javára. Ennek következtében tehát engem semmiféle efemer, vagy állandó politikai motivumok nem vezetnek, én nézem a forgalom érdekeit, és abban teljesen osztozom a t. képviselő úrral, hogy e tekintetben törekszem a a forgalom eszközeit és útirányait tovább fejleszteni. *(Helyeslés.)*

Végre, úgy látszik, hogy a hajógyárra vonatkozó nyilatkozataimat a képviselő úr félreértette. Én csakis annak adtam kifejezést, hogy hajógyár létesítésére van szükség Fiumében és illetőleg legalább azon a parton. Ezt nem fogja senkisem kétségbe vonni, mert először már most is meglehetős hajópark van ott, de a jövőre, mert épen nagyobb szabású fejlemények elé nézünk, én ezt a hajógyárat úgy ipari szempontból, mint a hajózás szempontjából, a partvidék számára a felszerelés kiegészítő részének tartom, mert az nélkülözhetetlen, hogy ha már szubvenczionált vállalatokról van szó, akár a javítás, akár az építés a magyar ipar számára lehetőleg biztosíttassék. Az természetes dolog, hogy lehetetlenséget én sem kívánhatok, de tagadhatatlanúl ez egy jogczím arra, hogy ebben a tekintetben az ember ne csak kérőleg, hanem követelőleg lépjen fel. E tekintetben, azt hiszem, reflektálhatunk a Marina hajóépítéseinek egy hizonyos részére. És meg vagyok győződve, — e tekintetben teljes jóindúlatot tapasztaltam eddig is, — hogy a mint ott egy megfelelő hajógyárat létesítünk, a Marina építéseinek és felszerelésének egy részét meg fogjuk kapni.

Portó-Rénak kérdése szintén igen fontos. Magam is ott voltam és meggyőződtem, hogy az igen alkalmas egy kisebb felszerelésű hajógyárnak a berendezésére. E tekintetben sem zárkózom el. Azonban természetes dolog, ez is olyan kérdés, a mely, miután tárgyalások alapjául szolgál, előzetesen nyilvános ülésben meg nem oldható, ennek következtében csak hangsúlyozom, hogy ebben az irányban is dolgozom.

Csak arra kérem a t. képviselő urat, ne méltóztassék olyan sötéten feltüntetni a fiumei hajózás dolgát csak azért, mert most még nem részesül azokban a nagyobb kedvezményekben, a melyekben például a trieszti kikötő és illetőleg az osztrák hajózás részesül. Örvendetesen tapasztaltam — és a t. képviselő úr bizonyára még jobban tudja mint én, — hogy, bár magam is elismerem, hogy elégtelen az a támogatás, a melyben a hajózás úgy a felszerelés, mint a forgalom tekintetében részesül, meglehetősen szépen fejlődött épen a szabad hajózás az utóbbi időben Fiumében is, és én meg vagyok győződve, hogy egy kis támogatással ez a fejlődés még erősebb lesz. Magam részéről ennek fontosságát igenis elismerem, mert abban megint egyetértek a t. képviselő úrral, hogy azon nagy fejlődés folytán, a melyet a tengeri kereskedelem az utóbbi időben vett, ha nem is versenyt tartani, hanem legalább elmaradni nem akarunk, ha nem akarjuk azt, hogy Fiume teljesen elfojtassék és visszaszoríttassék még azon fejlődésben is, a melyet eddig elért, abban az esetben e tekintetben nekünk is a fejlesztés terére kell lépnünk, és azért mindazon eszközöket, a melyek e tekintetben rendelkezésemre fognak állani, fel fogom használni. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: A kérdés az: megszavazza-e a ház a tételt, vagy nem? *(Igen!)* A ház a tételt megszavazza.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A magyar keleti tengerhajózási részvénytársaság segélyezésére 180.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik:

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Egyéb tengerhajózási vállalatok szerződésszerű segélyezésére és felügyelésére 550.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Az 1893 : XXII. törvényczikk alapján a tengeri szabad hajózás segélyezésére 180.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Az 1895 : XXXIV. törvényczikk alapján a tengeri hajók építésének segélyezésére 10.000 korona.

Digitized by Google

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Az Adria magyar királyi tengerhajózási részvénytársaság miniszteri biztosának díjazására 8.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A magyar keleti tengerhajózási részvénytársaság miniszteri biztosának díjazására 3.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A magyar folyam és tengerhajózási részvénytársaság segélyezésére az 1894 : XXXVI. törvényczikk alapján 800.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A magyar folyam és tengerhajózási részvénytársaság miniszteri biztosának díjazására 80.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A balaton-tavi gőzhajózási részvénytársaság segélyezésére 12.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A »Lloyd«-ra vonatkozólag kötött egyezmény értelmében az osztrák kormánynak megtérítendő Szuez-csatornai illeték fedezésére 360.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A fiumei dock-vállalat segélyezésére 80.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A fiumei kikötőnek a párisi kiállításon leendő bemutatására 2.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Beruházások. A fiumei kikötő építésére 1,154.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Egészségügyi hivatal építésére 30.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Kisebb kikötők fejlesztésére 10.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*. A budapesti kereskedelmi kikötő és az országos csatornahálózat előmunkálataira 60.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 426 730 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli bevételek. Az »Adria« magyar királyi tengerhajózási részvénytársaság által az állami felügyelet czímén a miniszteri biztos díjazására fizetendő 8.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A magyar folyam tengerhajózási részvénytársaság által az állami felügyelet czímén a miniszteri biztos díjazására fizetendő 8.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A magyar keleti tengerhajózási részvénytársaság által a miniszteri biztos díjazására fizetendő 3.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Aldunai magyar királyi hatóság. Rendes kiadások, XIX. fejezet, 10. czím. Rendkivüli kiadások. Beruházások, V. fejezet, 5. czím. Rendes bevételek, V. fejezet, 9. czím. Kiadás. Rendes kiadások. Személyi járandóságok 137.370 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 113.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli kiadások. Beruházások. A Vaskapu-csatorna baloldali gátkoronáján létesítendő kikötőkarókra 4.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Kalauztanyák építésére 3.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Szikla-meder kutatására szolgáló hajó 60.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Hajójelző állomások őrházaira 28.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Vaskapu-csatorna alatt létesítendő kikötő állomások 10.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 640.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Magyar királyi államvasutak. Rendes kiadások, XIX. fejezet, 11. czím. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások, IX. fejezet, 6. czím. Beruházások, V. fejezet, 6. czím és X. fejezet, 1.—6. czím. Rendes bevételek, V. fejezet, 10. czím. Rendkivüli kiadások, VII. fejezet. Kiadás. Rendes kiadások. Személyi járandóságok 56,741.770 korona.

Popovics Vazul István!

Popovics Vazul István: T. ház! *(Halljuk!)* A midőn a kereskedelemügyi miniszter úr nyolcz nappal ezelőtt elmondta a t. házban a programmbeszédjét, mély és nagy visszhangra

Digitized by Google

talált az ezen szerény sorok között, a hol én, és velem együtt Horvát- és Szlavonországnak negyven képviselője, ebben a t. házban nemcsak Magyarországnak, hanem egyúttal a társországoknak, Horvát-Szlavonországnak érdekeit képviseli. *(Halljuk! Halljuk!)*

Nagy reményeket keltett e programmbeszéd bennünk, mert azt láttuk, hogy a kereskedelemügyi miniszter úr, áthatva magasztos feladatától, és igazi államférfiúi bölcseséggel ismervén tárczájának minden legkisebb kérdését, arra vállalkozott, hogy Magyarországnak összes ipari, kereskedelmi és közlekedési érdekeit buzdítsa, segítse és előbbre vigye. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* Nekem hazafiúi kötelességem erről a helyről felhívni a figyelmét ennek a t. háznak, felhívni figyelmét a kereskedelemügyi miniszternek azon aggasztó állapotra, a mely nálunk Horvát-Szlavonországban egy bizonyos idő óta mutatkozik abban az irányban, hogy ezek a társországok nem tudnak az anyagi téren annyira haladni, a hogyan halad Magyarország maga. Bátor vagyok csak egyre emlékeztetni. Míg Magyarország az utolsó tíz év alatt, 1889-től egészen 1898-ig saját ipara fejlesztésére és segélyezésére 3,320.166 forintot, ebből a nagyipar segélyezésére 2,119.671 forintot fordított, a kisipart pedig 1,200.415 forinttal segélyezte, és a míg Magyarországon ezen időszakban, 1893-tól 1898-ig, 270 új gyárat állítottak fel, a melyekbe 99 milliónál több alaptőke van befektetve, addig nálunk, Horvát-Szlavonországban alig történt valami az ipar és kereskedelem fejlesztése végett.

Magyarországon évenként 572.530 forinttal segélyezi az állam az iparoktatás fejlesztését, mi, kik önálló előirányzattal rendelkezünk, 8,307.881 forintnyi budgetünkből ipari és kereskedelmi czélokra összesen csak 20.106 forintot fordíthatunk. A mit ott 20.106 forinton felül kiadnak nálunk a felső ipariskolára, a három kereskedelmi iskolára, az többnyire alapítványokból és áldozatkész községektől jut ki; a legcsekélyebb mérvben járúl hozzá Horvát-Szlavonország önálló budgetje; 20.000 forinttal alig lehet ipart és kereskedelmet egy városban terjeszteni, még kevésbbé egy országban.

Nem hivatásom nekem rámutatni arra, hogy milyen eszközökből, forrásokból segélyezhetné, fejleszthetné a t. miniszter úr nálunk is a kereskedelmet és ipart. Sokkal jobban tudja ezt nálam ő nagyméltósága, kinek áldott, nyilvános működése évek során át behatolt állami életünknek legkisebb mozzanataiba. De bátor vagyok emlékeztetni a t. miniszter urat egy mondott szavára. A miniszter úr programmbeszédében azt mondotta, hogy nálunk, ha nem is egyedül, de főképen az állami vasút volna hivatva az ipart, a mezőgazdaságot és a kereskedelmet szolgálni és fejleszteni. Ez tény. De az állami vasút csak ott teheti ezt, a hol valóban létezik. A hol azonban állami vasút nem létezik, ott nem is teheti. Abnormális állapotra mutat az, hogy Magyarország hat helyen érintkezik Romániával, valami öt helyen Galicziával, és csak három irányban vezetnek az állami vasutak Horvát- és Szlavonországba. Két helyen érintkezik Boszniával, egy helyen Szerbiával. Pedig mindnyájunk meggyőződése, hogy a magyar ipar és kereskedelem fejlődésének természetes szférája ott volna Horvát-Szlavonországban, Dalmáthonban, Boszniában és Szerbiában.

Felhivom a t. miniszter úr figyelmét arra, hogy a horvátok és szerbek nagyon alkalmasak volnának arra, hogy iparunkat és kereskedelmünket a Balkán-félszigeten terjeszszék. A horvátok és szerbek beszélik azoknak a népeknek a nyelvét, ismerik természetét, hajlamait. Nagyon czélszerű volna, ha kiválasztana a horvát és szerb fiuk közül egy egész sereg tehetséges fiút, adna nekik stipendiumot a budapesti keleti kereskedelmi akadémián és itt kiképezvén őket, kiküldené a Balkán félszigetre, hogy ott a szerbek és bolgárok között a magyar ipart és kereskedelmet terjeszszék. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* Akkor az a nép nem volna bizalmatlan ipari és kereskedelmi czikkeink iránt, mert látván, hogy ezeket a czikkeket azok hozzák oda, a kik úgyszólván a vérükből való emberek, kik értik nyelvüket, felfogják hajlamaikat, és jobban tudják áttanúlmányozni a szükségleteket, nem riadnak vissza attól, hogy kereskedelmi czikkeinket vásárolják, és nem helyeznék előtérbe az olasz, angol, és német czikkeket. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Nem feladatom jelenleg azzal fárasztani a t. házat, hogy előadjam mindazon teendőket, a melyek nálunk a vasúthálózatok kiépítése végett szükségesek. Horvát- és Szlavonországban összesen 900 kilométer vasút van, ebből 500 kilométer viczinális vasút, és csak 400 kilométer államvasút. Vannak ott vidékek, például a Szávától, a Kulpától egész Dalmáthonig, és lefelé a tengerpartig, a hol 10.000 quadrátkilométer, a melyen félmillió ember lakik, az a félmillió ember az egész vidéken nem látott életében egy arasznyi hosszú vasútat sem. *(Mozgás.)* Ott van a volt Határőrvidék, ott van Lika- és Krbavamegye egész területe, ott vannak a gazdag községi- és állami erdők, ott lehetnének réz-, vas-, és kőszénbányák, czementgyárak; azon a vidéken tehát egy vasúttal, a mely Sziszektől Károlyvárosig vezetne és kiágaznék Zágrábból, Károlyvároson át egészen a volt felső Határőrvidéken át Dalmáthonig, új életet lehetne teremteni, ipart, kereskedelmet, mezőgazdaságot, és mindent fejleszteni. De sajnosan be kell ismernem, hogy ezeken a

Digitized by Google

vidékeken vasutakat magántőkével építeni nem lehet. Horvát- és Szlavonország szegény ország, ott nincsen annyi tőke, hogy vasutakba lehetne befektetni. De van annak az országnak egy, hogy úgy mondjam, tartalékalapja, az úgynevezett határőrvidéki beruházási alap, annak segélyével és az összállam támogatásával lehetne azokon a vidékeken is vasutakat építeni. Ennek a vasútnak az volna a főjelentősége, hogy azt a tengerpartot, a mely Dalmáthon határától Fiuméig terjed, s a mely most sínylődik, mert nincs keresete, a hires zenggi kikötőt, a melynek világra szóló híre volt nem régen, összeköttetésbe hozná Boszniával, Felső-Horvátországgal és Dalmáthonnal, és ennek a kikötőnek nem az lenne a feladata, hogy kárt tegyen a fiumei kikötőben, hanem, hogy a legrövidebb úton Boszniából, Felső-Horvátországból, Dalmáciából alimentálja a fiumei kikötőt azon czikkekre nézve, a melyek a világkereskedelemnek szólnak.

Nem bocsátkozhatom részletekbe, de felhivom az igen tisztelt miniszter úr figyelmét két emlékiratra.

Az egyiket, ha nem csalódom, 1898-ban Lika-Krbavamegye rendkivüli közgyülése dr. 'Egersdorfer Sándor t. képviselő barátom által adta át a kereskedelmi miniszter úrnak; a másikat pedig a mult év junius havában Horvát- és Szlavonország kereskedelmi és iparkamarái nyújtották be a miniszternek. Azokban az emlékiratokban sok jó eszme és közóhaj talált kifejezésre. Ha a miniszter úr kegyes, méltánylásban részesiti ezt a két emlékiratot, meg vagyok győződve, hogy nem zárkózik el azon jogos követelményektől, a melyek azokban fel vannak sorolva. Ma, a mikor a horvát miniszteri székben olyan ember ül, a ki Horvát- és Szlavonország összes viszonyait, maga is mintagazda lévén, behatóan ismeri, a ki ezeknek az érdekeknek lelkes és buzgó szószólója; *(Éljenzés jobbfelől.)* ma, midőn a báni székben egy olyan államférfiú ül, a kinek 16 éves működése valóban új korszakot teremtett Horvát-Szlavonország viszonyaiban, *(Élénk éljenzés jobbfelől.)* felesleges volna, hogy én ezt még részletes előadás tárgyává tegyem. Ha a miniszter úr élhet két oly tanácsadójával, mint a horvát miniszter és a horvát bán, meg vagyok győződve, a mit ez a két kiváló államférfiú fog a miniszter úrnak abban tanácsolni az irányban, hogy Horvát-Szlavonországban is fejlessze az ipar és kereskedelmi ügyeket, az javára lesz nemcsak Horvát-Szlavonországnak, hanem javára lesz magának Magyarországnak is. *(Úgy van! Úgyvan! jobbfelől.)* Azon szives, meleg és kegyes szavaiból, melyekkel a t. miniszter úr a magyar-horvát tengerhajózási társaságnak működését ebben a magas házban méltányolta; azon szavaiból, a melyekkel kimondta, hogy ő csatorna-kiépitési ügyek között foglalkozik a samacz-vukovári csatorna kiépítésével is, azt következtetem, hogy az igen tisztelt kereskedelmi miniszter úr szivén hordja nemcsak Magyarországnak, hanem Horvát-Szlavonországnak az érdekeit is, és hogy államférfiúi ügyességét, bölcseségét és szivének, a mely a népjólét előmozdításáért buzog, egész melegségét felhasználja arra, hogy előmozdítva Magyarország anyagi jólétét, egyszersmind előmozdítsa Horvát-Szlavonországnak jólétét is. A tételt megszavazom. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Szónokot számosan üdvözlik.)*

Elnök: A miniszter úr kiván szólani.

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: T. ház! A t. képviselő úr szives felhivása folytán egy pár kérdésre röviden nyilatkozom.

Előrebocsátom, hogy abban a szolidaritásban és abban az érzésben, a melyet ő kifejezett, Magyarország és Horvátország érdekei tekintetében, még közlekedési és kereskedelmi szempontból is, vele teljesen egyetértek; ennek következtében bármely alkalmat szivesen felhasználok arra, hogy ez az érzés, ez a szolidaritás, valamint az a törekvés, hogy a forgalom és annak eszközei minél nagyobb mértékben fejlesztessenek Horvátország és Magyarország között, érvényesüljenek, ezt szivesen támogatom.

Azt az eszmét, — hogy a kisebb dolgon kezdjem, — hogy fiatal embereket, szerb, vagy horvát ifjakat, a kik kereskedelmi pályára szánják magukat és az üzletvilágba akarnak menni, a Balkánba küldjek ki, megfontolásra méltónak tartom, és azt hiszem, módját fogom ejteni annak, hogy valami formában ennek a kivánságnak is eleget tehessek. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

A mi már most a vasutakat illeti, azok a vonalak, melyeket a t. képviselő úr felhozott, igen régen három irányban is tervezve voltak, tanúlmányozták azokat, sőt például a károlyváros-sziszeki vasúttal az a szerencsétlenség történt, hogy kétszer igtatták törvénybe és kétszer törölték ki abból. És ennek megvan a maga oka. Azok a vonalak, különösen a határőrvidéken, a melyet a t. képviselő úr felemlített, valamint a zenggi összeköttetés is, igen nehéz pályát képeznek, roppant kétségesek, úgy, hogy például csak az utóbbi, a melyet említettem, körülbelől 25—30 millióba kerülne, és a mellett mégis, fájdalom, olyan vidéken menne keresztül, a mely valami nagy táplálékot azon forgalom emelésére nem szolgáltatna. Ez a pénzügyi és technikai nehézség az, a mi ezek létesitését még eddig egyáltalában lehetetlenné tette. Más irányban vannak kapcsolatok és vannak tervezgetések; azt hiszem, a horvátországi t. képviselő urak bizonyithatják is, hogy két küldöttséggel szemben is olyan vonalakról nyilatkoztam, a melyeket

Digitized by Google

praktikábiliseknek, lehetőknek tartok, és azt hiszem, hogy azok létesítését elő is mozdíthatom.

Meg kell azonban jegyeznem, hogy épen olyan mostohán, a mint talán első pillanatra feltűnik, Horvátország még vasút-politikai tekintetben sem volt kezelve, eddig sem, mert ha veszszük az edddigi befektetéseket és a hálózatot, úgy fogjuk találni, hogy igaz ugyan, hogy például 100 quadrátkilométerre Magyarországon szorosan véve 5·26 quadrátkilométer vasút esik, Horvát-Szlavonországban pedig csak 3·87, azonban, ha a horvátországi fekvésnek és geografiai helyzetnek megfelelő országrészt, például az erdélyi részeket hasonlítjuk vele össze, azon esetben Horvátország a hasonlatot jól kiállja, mert például Erdélyben 100 quadrátkilométerre esik 3·23 quadrátkilométer vasút, 100.000 lakóra pedig 74·69 quadrátkilométer, Horvátországban pedig 100 quadrátkilométerre 3·87 és 100.000 lakóra 30 quadrátméter vasút esik. Nem mondható tehát, hogy olyan kedvezőtlen lenne a helyzet. De ez nem jelenti azt, hogy egyáltalában ne iparkodjunk a hálózatot e tekintetben is tökéletesíteni és továbbfejleszteni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

A mi az iparpártolást illeti, erre vonatkozólag bátor vagyok megjegyezni, hogy azon régi adat mellett, a melyet a t. képviselő úr felolvasott, és a mely nem nagyon kedvezőtlen, de mindenesetre elégtelennek tünteti fel a dotációt, a melyben az ipar fejlesztése tekintetében Horvátország részesül, még újabb adattal is szolgálhatok, és pedig épen az én igénytelen működésem idejéből, hogy bebizonyítsam, hogy igenis Horvátország ügyei iránt kiváló figyelemmel vagyok. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Tudniillik a horvát üvegipar részvénytársaság 1898-ban kapott 200.000 koronát, s a mióta én miniszter vagyok a következő összegeket kötöttem le a horvát ipar fejlesztésére: a dugareszói fonó és szövőgyár részére összesen 300.000 koronát, az eszéki butorgyárosoknak 20.000 koronát, a zenggi kamara két iparosa részére 1200 koronát; a susaki kamara titkára számára és egyéb követelményekre 150 koronát, összesen tehát, ha hozzáadom az 1898-ban adott 200.000 koronát, 521.350 korona fordíttatott kizárólag horvátországi ipari célokra. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Az iparoktatás kérdése Horvátországban már nem tartozik hozzám, hiszen méltóztatik tudni, hogy ez magának Horvátországnak jogkörébe tartozik, de már most a figyelmébe ajánlok valamit a t. képviselő úrnak. Ő feltüntette, mily kedvezőtlen helyzetben van az iparoktatás tekintetében Horvátország; hát ha saját autonom hatáskörében és rendelkezésére álló eszközök mellett az az arány, a melyben az iparoktatás Horvátországban segélyben részesül, kedvezőtlenebb, mint a többi arány, például, — és ezt merem állítani, — akár az iparfejlesztés, akár a vasút tekintetben, ez csak azt bizonyítja, hogy azon hatáskörben, a melyet a magyar miniszter tölt be Horvátországban, mi sokkal inkább iparkodtunk a horvát érdekeknek eleget tenni, mint odahaza az autonom hatáskörben maguk a horvátok. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Ez bizonyítja azt, hogy a mi részünkről részrehajlás nincs. Most például iparkodom egy újabb institucziót létesíteni Zágrábban, egy afféle iparmúzeumot, és más intézményekben is készséggel segédkezet nyújtok. Hanem egy föltétele van ezen téren a tevékenységnek, és ez az, hogy onnan induljon ki a mozgalom, onnan nyújtsanak nekem alapot arra, hogy azután segédkezet nyújthassak a fejlesztésre, mert a természetes fejlődés az, ha az spontán keletkezett, valódi helyi szükségből származik; ha az áthatja az illetőket magukat, a kik annak létesítésében és közvetlenül érdekelve vannak, ha erről engem meggyőznek, bármely irányban készségesen segédkezet nyújtok minden ilyen mozgalomban. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: A tétel maga meg nem támadtatván, azt elfogadottnak jelentem ki.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 6,957.176 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes fentartási és üzemi kiadások 56,940.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Átalakítási munkák 4,997.600 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Tűz és elemi károk okozta kiadások: 1,790.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadasok 420.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Beruházások, V. fejezet 4,971.840 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A magyar királyi államvasutak hálózatán eszközlendő beruházások költségeire az 1897: XXX. törvényczikk alapján: Műhelyek és vontatási telepek létesítésére és berendezésére 1,400.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Forgalmi és üzleti eszközök beszerzésére 10,280.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Fahidak kicserélésére 100.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Digitized by Google

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Második vágányok építésére, vonatátalakításokra és rendező állomásokra 3,100.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Pályaudvarok és felvételi épületek kibővítésére 3,980.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Kisebb kiegészítési munkákra, leltárszaporításokra és hóvédművekre 1,140.000 korona.

Elnök: Az előadó úr kíván szólani.

Pulszky Ágost előadó: A kereskedelemügyi miniszter úr ezen tételnél felhatalmazást kér, hogy a Vág és Nyitra folyók mentén a Budapest felé irányuló forgalom czélszerűbb lebonyolíthatása végett Érsekujvár és Nagysurány közt közvetlen összekötő vasutvonalat létesíthessen, és hogy ezen vasutvonalnak mintegy 600.000 koronát tevő előmunkálati és építési költségeit a beruházások X. fejezetének 4. címe alatt »második vágányok építésére, vonal-átalakításokra és rendező állomásokra« felvett hitelből fedezhesse.

A pénzügyi bizottság kéri a t. háztól a felhatalmazás megadását és az előirányzatot elfogadásra ajánlja.

Elnök: Megadja a ház a pénzügyi bizottság javaslata értelmében a felhatalmazást? *(Igen!)*

A ház a kért felhatalmazást a kereskedelemügyi miniszternek megadja.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 206,382.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli bevételek. A magyar királyi államvasutak hálózatán eszközlendő beruházások költségeinek fedezése czéljából kibocsátandó kötvények értékesítéséből 20,000.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Magyar királyi zálogházak. Rendes kiadások, XIX. fejezet, 12. czím. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások, IX. fejezet, 7. czím. Rendes bevételek, V. fejezet, 11. czím. Kiadás. Rendes kiadások. Személyi járandóságok 260.113 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 76.340 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Nyugdíjak 30.602 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Egyéb üzemi kiadások 110.485 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. A Budapesten alkalmazott és szolgálattételre beosztott, nős vagy családos altisztek és szolgák rendkivüli segélyezésére 2460 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 480.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Mértékhitelesítés és fegyvervizsgálati bizottság. Rendes kiadások, XIX. fejezet, 13. czím. Rendes bevételek, V. fejezet, 12. czím. Kiadás. Rendes kiadások. Személyi járandóságok 29.500 korona.

Kulman János!

Kulman János: T. ház! Rövid felszólalásomnak csak az a czélja, hogy az igen tisztelt kereskedelemügyi miniszter úrnak becses figyelmét felhívjam a múlt évben kibocsátott rendeletének azon rendelkezésére, a melyet iparunk egyik ágára nézve károsnak és sérelmesnek tartok. Ezen rendelet megállapítja a hitelesítési kényszert italok kimérésére szánt valamennyi poharak és palaczkokra nézve, és azt rendeli, hogy ezen rendelet a sörös palaczkokra nézve jövő évi julius 1-én lép hatályba.

Jól tudom, hogy ez a rendelet a hazai üvegipar támogatását czélozza és ezen rendelet is tanúságot tesz azon meleg érdeklődésről, a melylyel az igen tisztelt kereskedelemügyi miniszter úr a hazai ipart felkarolja. De másrészt tudom azt is, hogy az ezen rendelet kibocsátása előtt meghivott ankétbe valamennyi érdekelt faktor meghíva és meghallgatva nem lett. Nem lett meghíva különösen a vezetésem alatt álló magyarországi vidéki sörfőzők egyesülete, már pedig ezen rendelet nagyon is érinti a vidéki söripar érdekét. Tudvalévő dolog, hogy a sörgyárosok egy jelentékeny része gyártmányainak nagy részét palaczkokba töltve árusítja el, sőt állíthatom, hogy némely vidéki sörgyáros majdnem kizárólag palaczksör elárusításával foglalkozik.

Ha már most az idézett rendelet szerint a hitelesítési kényszer a sörös palaczkokra is kiterjesztetik, akkor azoknak nagy része, legalább is 50%-a veszendőbe fog menni. Egyrészt bizonyos % mindig megsemmisül a hitelesítésnél, másrészt igen jelentékeny része nem fog birni azzal az űrtartalommal, a mely a rendeletben körül van irva; s így a befektetett tőkének sok százezer forintra rugó 50%-a meg fog semmisülni; jövőben pedig a sörös palaczkok beszerzési ára mégegyszer oly nagy lesz. Jelenleg egy sörös-palaczk átlagos beszerzési ára körülbelül öt krajczár, jövőben pedig, ha a hitelesítési kényszer fentartatnék, tekintve, hogy már hitelesítési díj czímén négy fillért kell fizetni, tekintve különösen azt, hogy az üveggyártás még nem érte el a tökéletességnek azt a fokát, a mely szerint a palaczkok teljesen egyforma űrtartalommal gyár-

Digitized by Google

tassanak, és így az üveggyárosok gyártmányainak egy nagy része a hitelesítéskor alkalmatlannak fog találtatni, és tekintve, hogy az üveggyáros az alkalmatlanoknak talált palaczkok árát a hitelesítés alá került palaczkok árához fogja csatolni, bátran állíthatom, hogy jövőben, ha a hitelesítési kényszer továbbra is fentartatik, a beszerzési ár mégegyszer oly nagy lesz. Németországban 1895. évben a törvényhozás kisérletet tett, hogy a hitelesítési kényszert a sörös palaczkokra is behozza, és épen az üveggyárosok voltak azok, a kik ez ellen állást foglaltak, a kik kimutatták, hogy ha behozatnék a hitelesítési kényszer a palaczkokra, az leginkább az üveggyártásnak lesz majd hátrányára. És ez indította Németországnak törvényhozását arra, hogy a birodalmi gyülés elé terjesztett törvényjavaslatnak erre vonatkozó részét elejtse. Én is tehát bátran állíthatom, hogy ha a hitelesítési kényszer a palaczkokra nézve életbe léptettetnék, ez nemcsak a söriparra róna újabbi, majdnem elviselhetetlen terhet, hanem ezzel az üvegiparnak sem tenne szolgálatot. Nem puszta frázis ez az állításom. Ez megfelel a valóságnak, és ezen nézetemet osztja az üvegrészvénytársaság is, mert ő is át van hatva állításom valóságáról és helyességéről és maga sem lát a hivatkozott rendeletnek általam idézett rendelkezésében olyan előnyt, a mely alkalmas volna a hazai üvegipart emelni. Elismerem, hogy a hivatkozott rendeletnek többi rendelkezései, azaz a többi üvegre vonatkozó rendelkezései nagyon is alkalmasak a hazai üvegiparnak emelésére és támogatására, és ez ellen nekem semminemű ellenvetésem és kifogásom nincsen. Midőn ezekre bátorkodtam a t. kereskedelemügyi miniszter úr becses figyelmét felhivni, kérésem oda terjed, méltóztassék ezt az ügyet tanúlmány tárgyává tenni, és különösen a magyar üvegipar képviselőivel eziránt érintkezésbe lépni, azoknak véleményét is meghallgatni, és ha úgy méltóztatnék találni, hogy a palaczkok hitelesítésére vonatkozó kényszer az üvegiparnak nem használna, és más iparnak jelentékeny kárt okoz, kegyeskedjék a hivatkozott rendeletnek a palaczkhitelesítésre vonatkozó részét az előirt határidő lejárta előtt hatályon kivül helyezni.

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Hozzám több panasz érkezett ez ügyre vonatkozólag. Megigérem a t. képviselő úrnak, hogy tanúlmányozni fogom a dolgot, esetleg szaktanácskozmány elé viszem és ennek megfelelően fogok intézkedni. *(Helyeslés.)*

Elnök: A tétel maga nem támadtatván meg, azt elfogadottnak jelentem ki.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 39.420 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Bevétel 25.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Magyar királyi központi statisztikai hivatal. Rendes kiadások, XIX. fejezet, 14 czím. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások, XIX. fejezet, 8. czím. Rendes bevételek, V. fejezet. 13. czím. Kiadás. Rendes kiadások. Személyi járandóságok 254.750 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 379.180 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli kiadások 5000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 431.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Szabadalmi hivatal és szabadalmi tanács. Rendes kiadások, XIX. fejezet, 15. czím. Rendes bevételek, V. fejezet, 14. czím. Kiadás. Rendes kiadások. Személyi járandóságok 181.770 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 147.200 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 512.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Nyugdíjak. Rendes kiadások, VI. fejezet, 9. czím. Kiadás. Rendes kiadások 2,400.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A tárczát terhelő kölcsönök. Rendes kiadások, IX. fejezet, 3. czím. Kiadás. Rendes kiadások. Tőketörlesztés 79.460 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Kamatok 366.560 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Kezelési költségek 4.074 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 450.094 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Elnök: Ezzel a kereskedelemügyi miniszterium költségvetése részleteiben is megszavaztatott. *(Élénk éljenzés a jobb- és baloldalon.)*

Áttérünk ezzel kapcsolatosan a közgazdasági bizottság jelentésére (Irom. 683, 717) a magyar királyi központi statisztikai hivatal 1900. évi munkatervéről szóló kereskedelemügyi miniszteri jelentés tárgyában.

Digitized by Google

Az előadó úr nem kíván szólani.

Ha senkisem kíván szólani, felteszem a kérdést. A ház a jelentést jóváhagyólag tudomásúl veszi-e: igen, vagy nem? *(Igen!)*

A ház a jelentést jóváhagyólag tudomásúl veszi, és egyúttal elrendeli annak a főrendiházhoz való áttételét.

Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Kérem, szíveskedjenek a képviselő urak helyöket elfoglalni.

Az ülést folytatjuk.

Következik a napirend szerint az 1893: IV. törvényczikk némely intézkedésének kiegészítéséről szóló törvényjavaslat (Irom. 795, 801) és ezzel kapcsolatban Budapest székes főváros Borsod vármegye, valamint Szolnok, Komárom, Szatmár-Németi, Csík-Szereda és Esztergom városok közönségeinek feliratai az államvasuti alkalmazottak községi adója tárgyában.

Az előadó úr kíván szólani.

Pulszky Ágost előadó: T. ház! Az 1893: IV. törvényczikk némely intézkedéseinek módosításáról szóló törvény háromféle intézkedést tartalmaz. Az első intézkedés olyan, a mely ellen semmi oldalról sem történt felszólalás, és a mely ennek folytán úgy tekinthető, mint a mely különben is újabb adótörvényeink logikus folyománya lévén, egyhangúlag minden oldalról elfogadtatott. Ez tudniillik az, hogy az 1893: IV. törvényczikk 14. §-nak hatálya kiterjesztetik az 1893: IV. törvényczikk 21. §-nak *a)—e)* pontjaiban megnevezett állami alkalmazottakra, kivévén az államvasutaknál, ezek gépgyáránál és a diósgyőri gépgyárnál alkalmazottakat. És pedig azért, mert azoknak külön nyugdíjszabályzatuk lévén és annak értelmében külön történvén a nyugdíjalap megalkotásáról az intézkedés, ez azokra kiterjeszthető nem volt.

A másik kérdés, a melyik már tüzetesebb és behatóbb vitának képezte tárgyát, az volt, hogy mennyiben terjesztendő ki a községi, törvényhatósági és útadómentesség az államvasúti és gépgyári alkalmazottakra vonatkozólag. E tekintetben hosszabb véleményeltérés volt, úgy a kormánynak, valamint a közigazgatási törvényszéknek különféle intézkedései, rendeletei és ítéletei következtében, a melyek az 1893: IV. törvényczikk 21. §-át különféle értelemben magyarázták. A kormány azért terjesztette be e törvényjavaslatot, hogy e különböző és részeiben ellentétes magyarázatnak eleje vétessék, és a jövőre egy állandó és irányadó magyarázata adassék az említett törvénynek, illetőleg, hogy a jövőre az útadó, községi adó és törvényhatósági adó alól való mentesség kiterjesztessék az államvasútnál és a gépgyáraknál alkalmazottakra is, hiszen az arra való kiterjesztésnél ugyanazon okok irányadók, a melyek ezen mentességet a tisztviselőkre nézve általában megállapították, tekintetbevéve különösen azt, hogy államvasúti alkalmazottaknak igen gyakran kell szolgálati helyeiket változtatniok, egyik helyről a másikra áttétetnek és ennek következtében rájuk nézve a legigazságtalanabb volna a különféle községi adók alá vonatás.

E tekintetben, úgy látom, t. ház, hogy teljes az egyetértés és azon indokok, a melyek a pestvárosi, miskolczi, borsodmegyei és egyéb felterjesztésben felhozatnak, inkább csak a múltra vonatkozólag vétettek általába tekintetbe. A múltra vonatkozólag a visszaható erő megállapításánál némi nehézségek merültek fel. Nehézségek merültek fel pedig azért, mert nemcsak a birósági ítéletek ellenkeztek azon praxissal, a mely a minisztérium által kibocsátott rendeletek alapján kifejlődött, hanem egyszersmind a községek a jogosúltság némi látszatával hivatkoztak arra, hogy olyan előirányzatok, a melyek a törvény által és a bíróságok által szentesített interpretáczió által felvétettek, tőlük utólagosan el ne vétessenek; másrészt kétségtelen, hogy a hivatalnokok és alkalmazottakra nézve rendkivül súlyos helyzet állott volna be abból, ha azon hátralékok, a melyek onnan származtak, midőn a miniszteri rendeleteknek megfelelően jártak el, egyszerre hajtattak volna be rajtuk.

Ezen különböző szempontoknak kivánt eleget tenni a kormány is és azután a pénzügyi bizottság is, midőn a törvényjavaslatnak eredetileg beterjesztett 2. §-a helyett, a melyben ezen kérdés tekintet nélkül volt elintézve a birósági ítéletekre, a t. ház előtt fekvő 2. §-t fogadta el, a melyben gondosan megkülönböztettetnek a különféle esetek, a melyekben megmondatik, hogy épen az említett birói ítéletek alapján az 1898. elejétől 1899 végéig esedékes községi és törvényhatósági pótadók igenis fizetendők az illetők által, de ötéves kamatmentes részletekben, viszont a régiebbeknél nem fizetendők, csak azon esetekben, a mikor konkrét birói ítélet áll fenn. Minthogy azonban még ezen szövegezés sem felel meg minden tekintetben azon kívánalmaknak, a melyeknek épen úgy az igen tisztelt miniszter úr, valamint a pénzügyi bizottság eleget kiván tenni, bátor leszek majd a részletes tárgyalás alkalmával a 2. §. helyett egy igen csekély és inkább csak stiláris szempontból, de a szabatosság szempontjából megszivlelendő módosítást terjeszteni a t. ház elé. Addig pedig általánosságban elfogadásra ajánlom a törvényjavaslatot. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Kíván valaki a törvényjavaslathoz általánosságban szólni? *(Nem!)*

Digitized by Google

Ha senki nem kiván, felteszem a kérdést, elfogadja-e a ház a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául, a pénzügyi bizottság szövegezése szerint: igen, vagy nem? *(Igen!)*

A ház a törvényjavaslatot általánosságban elfogadván, következik a részletes tárgyalás.

Dedovics György jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czímét, mely észrevétel nélkül elfogadtatik; olvassa az 1. §-t).*

Tóth János jegyző: Polónyi Géza!

Polónyi Géza: T. képviselőház! Csak nagyon röviden szándékozom a kérdéshez hozzászólani, még pedig elsősorban és főleg azért, hogy a kereskedelemügyi miniszter úrnak szives figyelmébe ajánljam, hogy legalább a jövendőben a jogérzet szempontjából ne tegye ki magát annak a jogosúlt szemrehányásnak, hogy ilyen kérdésekben, a hol jogerős birói határozattal állunk szemközt, az egyes községeknek a jogait, még pedig visszaható erővel, konfiskálni igyekszik.

Ez a dolog, bár sporadikus alakban jelentkezik előttünk, de megérdemli, hogy a parlamentben legalább néhány szóval általános elvi szempontból tárgyaltassék és legalább azok a szempontok is a képviselőház előtt feküdjenek, a melyek ennél a dolognál például a főváros közönségét annak nagy rétegeiben vezették. A tisztviselők kérdése, kapcsolatban a vasúti tisztviselőkkel, mint állami alkalmazottakkal, ezen törvényjavaslat által és annak specziális rendelkezéseivel nincs megoldva. Semmi kétség az iránt, hogy Magyarországon a képviselőházban bizonyára nincs senki, a ki a tisztviselőknek jelenleg amúgy is sanyarú helyzetét arra akarná felhasználni, hogy helyzetüket még mostohábbá tegye. Ilyen tendenczia soholsem érvényesűl és a főváros köreiben sem akart érvényesülni. Azonban minden községnek és minden városnak, de főleg a fővárosnak rendkivűl nagy érdeke az, hogy necsak ezen vasúti alkalmazottakkal, hanem egyáltalában az állami tisztviselőkkel szemben *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* milyen lesz a jövendő politikája és programmja? *(Hosszantartó zaj jobbfelől.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek.

Polónyi Géza: Azt tudjuk, hogy az állam a községekre, és különösen a városokra mennyi mindenféle állami terhet ruház át és minő nagy költségeket okoz a községeknek azáltal, például a fővárosban, hogy az egész államrendőrség, az egész adóbehajtás, az egész közlekedés kérdése, az egész egészségügy tisztán a városi közegek feladatának van deklarálva. Azonkivűl különösen a nevelésügy terén óriási nagy terhet ró maga a törvény a városokra; egy fejlődésre hivatott város, mint például a főváros, különösen az oktatásügy terén sokkal többet is tartozik teljesíteni, mint a mennyit a törvény stricto sensu reá ró. Már most, t. képviselőház, az állami alkalmazottak és a vasúti tisztviselők is részesűlnek a községi terhekből és vagyonból létesített minden áldásos intézményben. Nem szólok a kövezetről stb., hanem részesűlnek a kulturának minden intézményében, . . . *(Hosszantartó zaj jobbfelől.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek, képviselő urak. *(Halljuk! Halljuk!)*

Polónyi Géza: . . . részesűlnek ez intézményekben a nélkül, hogy a maguk részéről a községi terhekhez hozzájárúlnának. Már most, miután a fővárosi törvény és általában véve a községekről szóló törvény a tisztviselőket nemcsak nem zárja ki abból, hogy a községi életben aktiv választójoggal birjanak, hanem egyúttal passziv választói jogosúltságot is ad nekik: az a kérdés, vajjon állami, jogszolgáltatási és jogegyenlőségi szempontból helyes-e, hogy a községi életben részt vesznek aktiv és passziv választói joggal olyanok, a kik a községi élet terheiből abszolute semmiképen sem veszik ki részüket? Ez anomalia, ez helytelenség és a jogegyenlőséggel szemben elkövetett vétség. Mert lehetetlen, t. képviselőház, hogy a jogegyenlőség szempontjából elfogadható legyen, hogy például egy városi közgyűlésen 100—200 képviselő olyan alkalmazottja legyen az államnak, a ki a község terheiben semmiben sem vesz részt, de szavazatával hozzájárúlhat oly terheknek megállapításához, a melyek ő reá abszolute nem nehezednek. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Hát, t. képviselőház, én ezt nem ok nélkül ajánlom a t. kormánynak szives figyelmébe. Mert a természetes konklusum mi? Az, hogy az állami alkalmazottaknak és tisztviselőknek díjazásához az egyes községek és különösen a főváros hozzájárulnak, tőlük mintegy negativ úton fizetést húznak, mert a községi terhek alól fel vannak mentve. Részesednek az iskolában, a közegészségügy minden intézményében, részesednek az ipar, a művészet stb. terén hozott áldozatokban, használják a járdát és a kövezetet, mint mások, ellenben a községi terhekhez semmiben hozzá nem járúlnak. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Hiszen tudjuk, hogy egy helytelen elmélettel valóságos liczitácziót folytatnak egyes városok akkor, a mikor törvényszékek, járásbíróságok, királyi táblák, vasúti műhelyek és czentrális vasúti tisztviselői állások szervezéséről van szó. Egyenesen reá kényszeríttette az előbbi kormány a városokat arra, hogy egymással liczitálva nagyobb és nagyobb ajánlattal lépjenek a kormány elé, hogy maguknak egyik, vagy másik ilyen czentrális hivatalt megszerezzék. Hogy ez nem helyes dolog, arról talán beszélnem is felesleges, mert hiszen épen a kormány volna hivatva

Digitized by Google

annak helyes megállapítására, hogy a közérdek szempontjából hol szükséges ilyen institucziónak felállítása, és akkor az nem képezheti, nem szabad, hogy képezze egyes városok, vagy községek között liczitáczió tárgyát.

Már most ez a törvényjavaslat igaz, hogy homeopatikus diluczió ahhoz képest, a mit az előbbi javaslat czélzott, de mégis ezen állapotokat nemcsak, hogy nem szanálja, hanem a jövendő szempontjából egyenesen petrifikálja. Én tehát azért szólaltam fel, hogy tisztelettel felkérjem a kormányt, méltóztassék ebben a kérdésben elvi álláspontot elfoglalni. Én azt szivesen veszem, hozzá is járúlok a magam részéről, hogy nemcsak a vasúti alkalmazottak, de az állami tisztviselők is olyan dotáczióban részesüljenek az állam részéről, hogy családi és egyéni exisztencziájuk állásukhoz mérten tisztességesen biztosítva legyen. Ezt viselje az állam, az javítsa a tisztviselők fizetését és adja meg a vasúti alkalmazottaknak a megfelelő megélhetésre elégséges fizetést; de, hogy a községek nyakába varrjuk ezen terheket és a mellett fenntartsuk azt az állapotot, hogy a vasuti alkalmazottak, s egyáltalában az állami tisztviselők, aktiv és passziv választó képességgel birjanak olyan községben, melynek terheihez egy garassal hozzá nem járúlnak: ez sem szocziálpolitikai, sem állampolitikai szempontból, sem pedig a jogegyenlőség szempontjából nem elfogadható helyzet. Azért, bár tudom, hogy ez a sporadikus javaslat úgy sem sokat segít ezen szegény alkalmazottak sorsán, még sem járúlok hozzá, annak kijelentésével, hogy én az elvet magát nem tartom elfogadhatónak és helyesnek. Azért kérem úgy a pénzügy-, mint a kereskedelemügyi miniszter urat, de egyúttal a belügyminiszter urat is, hogy akkor, a midőn a közigazgatási reform nagy kérdéséhez hozzá fognak, oldják meg elvi szempontból ezt a kérdést is, hogy ne tartsunk fenn a községi életben egy anachronizmust, mely ezen törvényjavaslatban is állandósítását jelenti egy oly viszonynak, melyet sem jogi, sem politikai, sem szocziális szempontból elfogadni és helyeselni egyáltalában nem lehet.

Ez arra is vezet, t. miniszter urak, hogy ilyen viszonyok között egyes város kénytelen bizonyos önvédelmi harczot folytatni a tisztviselői karral szemben. Itt van a főváros, hol nemrégiben, tudjuk, nagy pénzügyi nehézségekkel küzdtünk. A főváros az úgynevezett iskolai pótadónak behozatalával próbált segíteni pénzügyi zavarain. S akkor mit láttunk? Láttuk azt, hogy mikor az illető határozat felmegy a kormányhoz, ott azt mondják: mi hajlandók vagyunk az iskolai pótadót a fővárosnak engedélyezni, de csak úgy, hogy a tisztviselők ehhez ne járúljanak hozzá.

Hát, bocsánatot kérek, mikor egy fővárosban annyi ezer tisztviselő gyermekének oktatásáról van szó, micsoda állampolitika, mily jogegyenlőség az, hogy a szegény munkás fogyasztási adójával stb. hozzájárúljon a tisztviselők gyermekeinek oktatásához, még azzal is, hogy az iskolai pótadót fizesse, de a tisztviselő maga ne fizessen ott sem, hol a helyzet kényszerűsége ezt megköveteli.

Én ezeket mind azért hoztam fel, mert szinte bámulom, hogy az igen tisztelt miniszter úr, a kit nem szükséges, hogy itten mint ellenzéki ember agyba-főbe dicsérjek — különben is furcsának tűnnék fel, ha itt folyton dithirambusokat zengenék neki, — de mondom, bámulom, hogy az igen tisztelt miniszter úr, a kiről, egyéni múltját ismerve, tudom, hogy a jogérzéke jól ki van fejlődve, hogyan tudott olyan törvényjavaslat benyújtására vállalkozni, a mely, a mikor a közigazgatási biróság kimondotta, hogy az államvasúti tisztviselők a községi adót fizetni tartoznak, ezt az itéletet visszamenőleg hatályon kivül akarja helyezni. Hiszen ilyen vállalkozás esetleg olyan félreértésekre adhat alkalmat egy miniszterrel szemben, a melyekre ő különben abszolute rá nem szolgál.

Én tehát nagyon kérem a mélyen tisztelt miniszter urakat általában véve és a kormányelnök urat is, hogy a tisztviselői kérdést kapcsolatban a községi aktiv és passziv választójog kérdésével elvileg oldják meg, és ha előbb nem, de az általános közigazgatási reformnál nyújtassék nekünk az a megnyugtatás, hogy ez a visszás állapot nem fog fentartatni, és pedig nemcsak a fővárosban, hanem általában az egész országban. Mert ismétlem, sem jog, sem törvény, sem igazság szerint nem lehet akczeptálni a jelen állapotot, a melyet ecsetelni szerencsém volt.

Ezeket tartottam kötelességemnek elmondani, már csak azért is, mert tudom, hogy a főváros egyik vagy másik intézkedése sokszor felhasználtatott arra, hogy a főváros ellen népszerűtlenítő áramlatok keletkezzenek. Pedig a főváros erre a maga részéről rá nem szolgál, különösen akkor nem, mikor a közvagyon és a polgári közérdek szempontjából azt, a mit a törvény és a biróságok számára biztosítottak, jogvédelme alá vette. Talán kaphatok e tekintetben legalább a jövendő szempontjából megnyugtató választ a t. miniszter uraktól. De a törvényjavaslatot, minthogy azon elvekbe ütközik, a melyeket előbb kifejteni szerencsés voltam és a melyeket, azt hiszem, a t. képviselőház többsége is vall, e törvényjavaslat 1. §-át sem fogadhatom el.

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Minthogy a t. képviselő úr egy általános kérdést vetett fel, a mely tulajdonképen összefüggésben van ugyan ezzel a javaslattal, de sokkal mesz-

Digitized by Google

szebb megy, s minthogy ebben a kérdésben több tárcza van érdekelve, és az különben is nagy horderejű s a közigazgatási reformmal szoros összefüggésben levő kérdés: azt hiszem, hogy mivel ő maga sem kívánja, hogy itt most döntő és illetőleg végleges ítéletet és nézetet mondjak erre vonatkozólag, leghelyesebben cselekszem, ha azt a terminust, a melyet a t. képviselő úr maga mond, hogy tudniillik ez a kérdés alaposan az általános közigazgatási reformnál lesz megbeszélendő, elfogadom, és kérem a t. házat, méltóztassék erre vonatkozólag elhatározását, miután az formailag ebbe a törvényjavaslatba úgy sem tartozik, fentartani akkorára, a mikor ezek a kérdések alaposan, elvileg döntetnek el.

A mi már most a törvényjavaslat ezen szakaszát és illetőleg magát a törvényjavaslatot illeti, e tekintetben csak két nyilatkozatra szorítkozom, épen Polónyi Géza t. képviselő úr felhivása folytán. Igenis, bennem megvan a jogérzet, és ha azon rendkivüli eszközökhöz folyamodtam, a mely e törvényjavaslat eredeti szövegén volt, ez csak azt bizonyítja, hogy jogérzetemnél még erősebb volt a humanisztikus érzésem. Én láttam, hogy másképen fedezetet erre a költségre nem találok, és ezeket a szegény embereket a tehertől másképen megszabadítani nem bírom, ennek következtében ezen radikális — elismerem, radikális, — úton akartam segíteni. De miután minden oldalról, főleg a res judikatúrára nézve aggodalom merült fel, a melynek teljes jogosúltságát elismerem, és a mely ellen véteni én a jövőben sem kívánok, ennek következtében ettől elállottam s ahhoz a szövegezéshez járultam hozzá, a melyet a pénzügyi bizottság fogadott el. Kérem tehát a t. házat, méltóztassék a szakaszt ebben a szövegezésben elfogadni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Kiván még valaki szólani?

Az előadó úr kiván szólani.

Pulszky Ágost előadó: T. ház! Polónyi Géza t. képviselő úr felszólalása alkalmából bátor vagyok megjegyezni azt, hogy a pénzügyi bizottságban igenis szóba jöttek azok a szempontok, a melyekre súlyt fektetett. A pénzügyi bizottság a maga részéről szükségesnek tartotta, hogy ezek a kérdések általánosságban annak idején megvitattassanak és megoldassanak. Hogy anomáliát képez a községi szervezet mai viszonya a pótadók és a tisztviselők szempontjából, az természetes; megjegyzem, hogy a kérdés nem könnyű, s a külföldön sincs seholsem kielégítően megoldva. Mindazonáltal a pénzügyi bizottság az illetékes miniszter urak nyilatkozata alapján is konstatálta azt, hogy ezen kérdéssel legkésőbb a községi reform alkalmával tüzetesen és behatóan kell foglalkozni. Addig is azonban itt csak egy provizoriumról, illetve magyarázó törvényről van szó közvetlen esetre vonatkozólag és közvetlenül felmerült nehézségek ideiglenes elhárításáról; itt nem tartotta a bizottság az időt alkalmasnak és czélszerűnek, hogy a kérdés a maga egészében a t. ház elé kerüljön.

Elnök: Ha senki szólni nem kiván, felteszem a kérdést, elfogadja-e a ház a szakaszt, igen, vagy nem? *(Igen!)*

Elfogadtatik.

Dedovcs György jegyző *(olvassa a 2. §-t).*

Pulszky Ágost előadó: T. ház! A mint bátor voltam említeni, e szakaszt némi szabatosítással e szövegben ajánlom elfogadásra *(olvassa)*:

»2. §. Hasonlókép kiterjesztetik az 1893 : IV. törvényczikk 15. §-ában foglalt határozatok érvénye a most hivatkozott törvényczikk 21. §-ának *a)—e)* pontjai alatt megnevezett állami alkalmazottakra. A jelen törvény hatálybaléptét megelőző időre azonban az 1898 : IV. törvényczikk 21. §-ában megnevezett állami alkalmazottak illetményei után törvényhatósági és községi adó, valamint az 1890 : I. törvényczikkben szabályozott útadó és közmunkaváltság (1890 : I. törvényczikk 23., 25. §§.) csakis az 1898. évi január hó 1-étől bezárólag 1899. évi deczember hó 31-éig terjedő időre vethető ki és szedhető be.«

Itt van a módosítás lényege, a mennyiben nem az volna felveendő, hogy »volt kivethető és beszedhető«, hanem az, hogy »vethető ki és szedhető be«, tehát ezen időre is, ott a hol ezen művelet még nem fejeztetett be *(tovább olvassa)*:

»Az 1898. évi január hó 1-ét megelőző és az 1899. évi deczember 31-ét követő időre előirt említett köztartozások tehát törlendők és az ezek behajtására vonatkozó végrehejtási intézkedések megszüntetendők.

Ez a rendelkezés nem terjed ki az 1898. évi január 1-je előtti időre szabályszerűen kivetett ily köztartozásokra, ha azok fizetési kötelezettsége felmerült panaszok alapján jogerős birói itélettel megállapíttatott.

Az említett alkalmazottak a jelen szakasz alapján fizetendő köztartozásokat a jelen törvény hatálybaléptétől számított öt éven belül késedelmi kamattól mentes részletekben törleszthetik.

Az érintett czímeken a jelen törvény hatálybalépte előtt már lerótt köztartozások visszatérítése nem követelhető.«

Elnök: Kiván valaki a szakaszhoz szólani? Ha senkisem kiván, a kérdés az: elfogadja-e a ház az eredeti szöveget szemben az előadó úr által most javasolt szöveggel, igen, vagy nem? *(Nem!)*

E szerint kijelentem, hogy a ház a bizottsági előadó úr által javasolt szövegben teszi magáévá és fogadja el a második szakaszt.

Digitized by Google

Dedovics György jegyző *(olvassa a 3. § t).*

Elnök: Van-e észrevétel? *(Nincs!)*

Ha nincs, elfogadtatik.

A törvényjavaslat részleteiben is elfogadtatván, javaslom a háznak, hogy harmadszori olvasását a legközelebbi ülésre tűzze ki. A törvényjavaslat letárgyalásával elintéztettek és a ház irattárába helyeztetnek azok a feliratok és kérvények is, melyek e törvényjavaslatra vonatkozólag beadattak.

T. ház! Az idő előrehaladván, a földmívelésügyi tárcza költségvetésének tárgyalására nem térünk rá, hanem áttérünk az interpelláczió előterjesztésére. Előbb azonban bátorkodnám a t. háznak javasolni, hogy legközelebbi ülését holnapután, hétfőn, a szokott időben, délelőtt 10 órakor tartsa s annak napirendjére tűzze ki a földmívelésügyi minisztérium folyó évi költségvetésének tárgyalását, kapcsolatosan a földmívelésügyi miniszternek a kolozsmonostori gazdasági tanintézet területének biztosításáról szóló jelentésével. Hozzájárul a ház? *(Helyeslés.)*

Ezt tehát a ház határozataként jelentem ki.

Most pedig következik Kálmán Károly képviselő úr interpellácziója.

Kálmán Károly: T. ház! *(Halljuk!)* Egy tegnapi lapban olvasható a következő hir *(olvassa):* »A szegedi kazár új tizparancsolatja. Egy Fein nevű izraelita Szegeden a minap új boltot nyitott. Legelső dolga az volt, hogy reklámczédulákat nyomatott, melyeken a maga képére és hasonlatosságára átformálta Isten tiz parancsolatját, mondván, hogy ő, Fein, egy finom kereskedő, kinél jobb nincs a földön, hogy a Fein nevét senki hiába ne vegye, hogy mindenki nála köteles vásárolni stb., a mint ez csak kazártól kitelik. Ám e szemérmetlenség nagy visszatetszést keltett. Többen panaszra mentek Jászay Géza esperesplébánoshoz, a ki felhivta a rendőrfőkapitányság figyelmét a vallást profanizáló hirdetményre. A rendőrfőkapitányság a panasz vétele után azonnal elkoboztatta e hirdetményeket a kazártól, egyben megtette ellene a feljelentést a szegedi kir. ügyészség előtt.«

Hát kérem, komoly törvényhozók előtt fölöslegesnek tartom hosszasan fejtegetni, mily szigorú megtorlást érdemel, a ki annak a négy ezredév előtti nagy törvényhozónak, minden czivilizált népeknél tiszteletben isteninek tartott törvényeit kipellengérezni vakmerő.

Hiábavalók ottan az emberi törvények, a hol az isteni törvényeket nem tisztelik!

De még ez a vakmerő profanizáczió sincsen megtorolva, már is egy újabb hasonló esetet terjesztenek fel hozzánk Aranyostordáról kivánatos megtorlás végett.

Ime a Dick Vilmos és társa »Legujabb tizparancsolata«.

Nem akarom felolvasni itt az idétlen szenyes plakátot, csak azt az interpellácziót intézem az igen tisztelt igazságügyi miniszter úrhoz *(olvassa)*:

»Miután újabb időben egyes Mózes-hitű kereskedők még a Mózesi törvényeket is kipellengérezik: kérdem az igen tisztelt igazságügyi miniszter urat, hajlandó-e a hitbeli törvénysértések és tiszteletlenségek szigorú megtorlása által oda hatni, hogy jövőre hasonló esetek elő ne fordúljanak?«

Elnök: Az interpelláczió kiadatik az igazságügyminiszternek.

A legközelebbi ülés ideje és napirendje még lévén állapítva, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 45 perczkor.)

Digitized by Google

548. ORSZÁGOS ÜLÉS

1900. évi márczius hó 12-én, hétfőn,

Perczel Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Beles János lemondása képviselői állásáról. — Feliratok bemutatása. — Igazoló állandó bizottság jelentése Cseh Ervin és Massics Illés igazolásáról. — Zárszámadásvizsgáló bizottság jelentései: *a*) Az 1899-iki zárszámadási év III. negyedében előfordult túlkiadásokról; *b*) Magyarország és Horvát-Szlavonországok közt az 1897. évre eszközölt leszámolásról. — Az 1893: IV. törvényczikk némely intézkedéseinek kiegészítéséről szóló törvényjavaslat harmadszori olvasása. — Költségvetés 1900-ra. (Földmívelésügyi tárcza). — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Darányi Ignácz, b. Fejérváry Géza.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét Perczel Béni jegyző úr vezeti; a javaslatok mellett felszólalni kivánók jegyzékét Dedovics György, a javaslatok ellen felszólalókat pedig Major Ferencz jegyző úr jegyzi.

Mindenekelőtt fel fog olvastatni a tegnapelőtti ülés jegyzőkönyve.

Molnár Antal jegyző *(olvassa a 1900. évi márczius hó 10-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van-e valakinek észrevétele a felolvasott jegyzőkönyvre nézve? *(Nincs!)*

Ha nincs, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

T. ház! Bemutatom Beles János képviselő úr levelét, mely szerint Aradra királyi közjegyzővé neveztetvén ki, Arad vármegye radnai választókerületének képviseletéről lemond.

Egyúttal kérem a házat, méltóztassék a felhatalmazást megadni, hogy az így megürült választókerületben az új választás iránt az intézkedéseket megtehessem.

A ház a lemondást tudomásúl veszi, egyúttal megbizza az elnököt, hogy az új képviselőválasztás iránt, intézkedését megtehesse.

Bemutatom Komárom szabad királyi város közönségének feliratát, a duna-oderai csatorna ügyében,

Komárom vármegye közönségének feliratát a borhamisítás meggátlása iránt.

Szabolcs vármegye és Komárom szabad királyi város közönségének feliratait az olasz bor vámjának felemelése tárgyában.

Szabolcs vármegye és Komárom szabad királyi város közönségének feliratát, a boritaladó rendezése és leszállítása iránt.

Arad szabad királyi város és Szabolcs vármegye közönségének feliratait a biztosító intézeteknek a tűzoltói kiadásokhoz való hozzájárulása tárgyában.

Végre Bács-Bodrog és Szatmár vármegyék közönségének feliratait a megyei tisztviselők fizetésének javítása iránt.

Mindezek kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Dedovics György jegyző: Belitska Béni, az igazoló állandó bizottság előadója.

Belitska Béni előadó: T. ház! Az igazoló állandó bizottság nevében tisztelettel jelentem, hogy a bizottság Cseh Ervin és Massics Illés, a horvát-szlavon-dalmát országgyűlés által a

Digitized by Google

magyar országgyűlésre kiküldött képviselők megbizóleveleit megvizsgálta és miután e megbizó levelek a törvény kellékeinek megfelelnek, a két képviselőt végleg igazolt képviselőnek jelentette ki. Van szerencsém az erre vonatkozó jegyzőkönyvet tisztelettel bemutatni.

Elnök: Az igazoló állandó bizottság jelentésének elfogadásával, Cseh Ervin és Massics Illés képviselőket végleg igazolt képviselőknek jelentem ki, és egyúttal, tekintettel arra, hogy a ház osztályai közül a IV. és az V. osztályban van kevesebb képviselő, mint a többiben, meg fog ejtetni a IV. és V. osztályba való besorozás. *(Megtörténik.)*

E szerint a IV. osztályba soroztatik Cseh Ervin, az V-be pedig Massics Illés soroztatott be

Dedovics György jegyző: Benke Gyula, a zárszámadásvizsgáló bizottság előadója!

Benke Gyula előadó: Van szerencsém a zárszámadási bizottság nevében két jelentést bemutatni. Az egyik (Irom. 760, 764, 805) vonatkozik a törvényhozás által engedélyezett évi hitellel szemben az 1899-iki zárszámadási év harmadik negyedében előfordult túlkiadások, előirányzatnélküli kiadások és hitelátruházásokra; a másik (Irom. 803, 806) pedig a Magyarország és Horvát-Szlavonországok közt az 1897. évre eszközölt leszámolásról szóló állami számvevőszéki jelentésre.

Kérem ezen jelentéseket kinyomatni, szétosztatni és annak idején napirendre tűzetni.

Elnök: A zárszámadásvizsgáló bizottság jelentései a törvényhozás által engedélyezett évi hitellel szemben az 1899. zárszámadási év harmadik negyedében előfordult túlkiadások, előirányzat nélküli kiadások és hitelátruházásokról, továbbá a Magyarország és Horvát-Szlavonországok közt az 1897. évre eszközölt leszámolásról szóló állami számvevőszéki jelentés tárgyában, ki fognak nyomatni, szét fognak osztatni, és annak idején napirendre tűzésük iránt a ház intézkedni fog.

Áttérünk már most a napirend szerint az 1893 : IV. törvényczikk némely intézkedéseinek kiegészítéséről szóló törvényjavaslat (Irom. 795, 801) harmadszori olvasására.

Dedovics György jegyző: *(olvassa a törvényjavaslatot.)*

Elnök: Kérdem a t. házat, elfogadja-e a törvényjavaslatot harmadszori olvasása után is: igen, vagy nem? Kérem azokat, a kik elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)*

A ház a törvényjavaslatot harmadszori olvasás után is elfogadta és azt alkotmányszerű tárgyalás és szives hozzájárulás végett a főrendiházhoz küldi át.

Áttérünk most már a földmivelésügyi tárcza folyó évi költségvetésének (Irom. 779) tárgyalására, kapcsolatban a földmivelésügyi miniszternek a kolozs monostori gazdasági tanintézet területének biztosításáról szóló jelentésére (Irom. 767, 789).

Az előadó úr kiván szólani.

Pap Géza, a pénzügyi bizottság előadója: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Legyen szabad, mint a földmivelésügyi tárcza előadójának, e tárcza költségvetését néhány ismertető szó kiséretében a t. háznak elfogadásra ajánlanom. *(Halljuk! Halljuk!)*

A földmivelésügyi tárcza 1900. évi költségvetésében rendes kiadásokra 42.470.059 korona költség van felvéve, bevételek gyanánt pedig 37,824.692 korona irányozatott elő. *(Mozgás és zaj. Elnök csenget. Halljuk! Halljuk!)* Igy a kiadási többlet 4,645.367 koronát tesz ki. Ha már most összehasonlítjuk a kiadásokat, a melyek az 1900. évi költségvetésbe felvétettek, az 1899. évi költségvetés kiadásaival: úgy azt találjuk, hogy az 1900. évre rendes kiadásúl 3,386.000 korona többlet vétetett fel, a mely megoszlik a rendes kiadások, nyugdíjak, átmeneti kiadások és beruházások rovatai között, a bevételeknél viszont az 1900. évi költségelőirányzat nagyobb az 1899-ikinél 1,059.564 koronával. Ha tehát a bevételeket összehasonlítjuk a kiadási többletekkel, végeredményként azt találjuk, hogy az 1900. évi költségvetés 2,326.441 korona tiszta több kiadást tüntet elő. Mielőtt e számadatok nevezetesebb részeinek tételenként, czímenként való elemzésébe bocsátkoznám, legyen szabad felhívnom a t. ház figyelmét két körülményre, *(Halljuk! Halljuk!)* a melyek az ez évi költségvetésben, mint nevezetes változások tűnnek elő. *(Halljuk! Halljuk!)* Először szerepelnek az 1900. évi földmivelésügyi költségvetésben a kincstári birtokok, a telepítési szolgálat és a kegyúri jogokkal kapcsolatos közkiadások, a melyek az 1899. évi költségvetésben a pénzügyi tárcza keretébe voltak felvéve, de úgy az olcsó közigazgatás, mint a helyesebb beosztás szempontjából, a pénzügyi költségvetésből a földmivelésügyi költségvetésbe helyeztettek át. A másik változás alaki, a mennyiben az 1900. évi földmivelésügyi költségvetésben szétválasztattak a kizárólag a gazdálkodás és jövedelmezőség szempontjából elbirálandó birtokok magától a lótenyésztés emelésére irányuló kiadásoktól, a melyek úgy a könnyebb áttekintés, mint a kezelés könnyebbsége végett, szükségeseknek és helyeseknek tartattak.

A mi magát a költségvetésnek egyes czímeit illeti, röviden bátorkodom kiemelni azokat a nevezetesebb eltéréseket, a melyek az 1900. és az 1899. évi költségvetés között mutatkoznak. Kérem, számokban fogok beszélni, hogy az általam felemlítendő összegek elbirálásánál a kisebb tételek megemlítése zavart ne okozzon.

Az állami erdők rovata az, a mely első-

Digitized by Google

sorban érdemel figyelmet és mely egy jelentékeny különbözeti összeget tüntet elő. A 18 millió korona bevételnél 246.000 korona többbevétellel találkozunk és 10 millió korona kiadásnál 333.004 korona többkiadást tüntet fel az 1000-iki költségvetés. E különbözetek előidézésének oka abban van, hogy a bevételnél a kihasználás alá kerülő nagyobb fatömegeken kivül a kedvezőbb áralakulások is befolyással birnak a tétel megváltoztatására, míg a kiadásoknál az erdőtisztek fizetésének folytatólagos szabályozása és a kedvezőtlen arány megszüntetése képezi azon indokokat, melyek alapján a költségvetés az 1900-ik évre 233.000 koronával emelkedett. Az állami kezelésbe vett községi és némely más erdők és a kopár területek befásításának czíménél 1,300.000 koronás rovat van és 300.000 korona több kiadás mutatkozik. Ez azonban egy megfelelő összeggel nem ellensúlyoztatik, és daczára ennek, mégis elfogadásra ajánlható, azon indokból, mert az 1900. évben lesz keresztülvíve az 1898 : XII. törvényczikk rendelkezése, olyanformán, hogy az abban előirányzott költségek az egész év folyamára vétettek fel. Az állami segély a kopár területek befásítására megjelölt czímnél 50.000 korona többletet találunk, a mely magyarázatát találja abban, hogy széles körben megindult hasznos tevékenység a fatenyésztés érdekében a kormány által nagyobb segélyben részesíttetik és a csemetekertekre fatenyésztésünk emeléseért jelentékenyebb összeg vétetett fel. A ménesbirtok-gazdaságok, a gödöllői korona-uradalom és a bukin-palánkai csikótelep 6,400.000 koronás kiadásánál 328.000 korona többletkiadást, a 7,800.000 korona bevételnél pedig 6000 korona többbevételt tüntet elő a költségvetés. A költségvetési többlet magyarázatát leli azon körülményben, hogy az 1900. év folyamán az ezen gazdaságokban alkalmazottak tiszti járandóságánál a termények helyett, a melyek gyakori áringadozásoknak vannak kitéve, és ezáltal a tiszti fizetésekben is jelentékeny különbözeteket tüntettek elő, a jövőben pénzzel való megváltás jött, és ennek megfelelőleg az ezen fizetési többletekből előállott nagyobb összegek teszik ki azon jelentékeny különbözetet, a mely az 1900. és 1899. évi költségvetésben felvett czímek között mutatkozik. De ezenkívül még a gazdasági felszereléseknek és a különböző, a gazdasági élet intenzivebb fejlődéséhez szükséges gazdasági eszközöknek nagyobbmérvü beszerzése képezi azon indokokat, a melyek a költségvetés nagyobb tételeit elfogadhatóvá teszik. E helyen kötelességemnek tartom felemliteni, hogy az állami lótenyész-intézetek czíménél, a hol 6 millió korona költségvetési összegben 300.000 korona többkiadás mutatkozik, részletesebben emlékezem meg lótenyésztésünk fejlődéséről, jelen állapotáról és azon indokolásról, mely a nagyobb költségfelvételét igazolja.

Állami lótenyésztésünk a kormány részéről jövőben is fokozott mértékben szándékoltatik emeltetni a lólétszám szaporításával; de ezzel egybefüggő egyéb költségek is kifejezést találnak a költségvetésben. Hogy lótenyésztésünk érdekében a kormány miképen járt el, világosan mutatja az a tény, hogy a négy állami méntelepen az 1900 évben 976 fedezési állomáson 3041 mén van és igy 3041 mén fog a lótenyésztés czéljából felhasználtatni. Ha még hozzáadjuk azt, hogy ugyanezeken a méntelepeken a használat alatt álló törzsmének száma 81 és ehhez a két számhoz hozzáadjuk azt, hogy ehhez jön még a köztenyésztésre használatba bocsátandó 2287 mén, akkor meglehetősen világos képét látjuk annak a gondoskodásnak, melyet a földmivelésügyi kormány lótenyésztésünk érdekében az 1900. évre az állam nagyobb megterhelése nélkül, a módjában lévő eszközökkel kellően és a czélnak megfelelően, lótenyésztésünkre fordítani szándékozik.

Az bizonyos, hogy még mindezek a maguk összeségében nem képezik mindazt, a mit lótenyésztésünk érdekében kivánatos volna, hogy a kormány eszközöljön és a maga munkakörében teljesítsen, de ha figyelembe vesszük azokat a szerény eszközöket, melyek a mi pénzügyi viszonyaink mellett földmivelésünk fejlesztésére a kormánynak rendelkezésére bocsáttatnak, úgy ezzel arányban állnak azok az intézkedések, melyek a lótenyésztés érdekében tétettek, és mindenesetre csak elismeréssel lehetünk a kormánynak ebbeli intézkedései iránt; különösen még ha tekintetbe vesszük, hogy a kormány részéről a lóállomány javítása és nevelése czéljából más intézkedések is tétetnek. Igy bátorkodom felemliteni, hogy nagy gond fordíttatik úgy a ménlovak nevelése, mint a legutóbbi időben a kanczaállomány anyagának nevelése érdekében. Igy a ménnevelés szempontjából, hogy kellő számú ménnel legyen ellátva az ország gazdaközönsége, öt irányú intézkedés tétetett és tétetik a jövőben. Ugyanis először 46 helyen körülbelül 250—300 méncsikó felnevelésére tett biztositó intézkedést a kormány szerződésileg, s azon egységárak, a melyeken a kormány az egyes méncsikókat átveszi, remélhetővé teszik, hogy a gazdaközönség kellő érdeklődést fog mutatni az ügy iránt, mert hiszen egy-egy méncsikó ára 7—800 forint átlagárban van megállapitva. További intézkedés, hogy a három évet múlt méncsikók jelentessenek be, hogy a tartandó ménvásárokon az évenként szükséges méncsikók beszerezhetők legyenek.

A harmadik beszerzési mód a budapesti ménlóvásár, a hol ugyan többnyire telivérlovak beszerzése eszközöltetik, de mindenesetre a tenyésztők érdekei is figyelembe vétetnek.

Digitized by Google

Negyedik az egyéves csikóknak rögtöni átvétele, tudniillik Mezőhegyesen, a községi méntelepekből származó csikók egy éves korukban rögtön átvétetnek, *(Halljuk! Halljuk!)* és 250 forint vételárral oly jövedelmet biztosítanak a gazdák részére, a mely mindenesetre kedvező és jövő állattenyésztésünk érdekében sikeres közreműködést látszik biztosítani.

Végső gondoskodási mód a külföldi mének beszerzése, nevezetesen a kisbéri méntelep részére az angol mének és a bábolnai méntelep részére az egyenes arab vérből leszármazó mének beszerzése, időközönként megfelelő pénz és anyagkínálatnak megfelelő mérvben. De nemcsak az apaállatok beszerzésére, hanem a kanczaállomány emelésére is kellő gond fordíttatik, a mi különösen az utóbbi időben oly formán oldatik meg, hogy úgy a ménesversenyeken, mint a falkák utáni kipróbálásnál a legjobb minőségűek kiválasztatnak, és ezáltal lehetőség nyújtatik arra, hogy az utánuk felnevelt új állomány nemesebb, előkelőbb, sajátos szükségnek megfelelőbb legyen. Kívánatos különben a lótenyésztés érdekében, hogy a jövőre a lehető legnagyobb szigorral járjunk el, úgy a hároméves mének vásárlásánál, mint egyáltalán oly alkalomkor, a mikor az állam egyesektől szerez be állami pénzen méneket. Helyesebb, hogy az öreg és jónak bizonyúlt mének az utolsóig kihasználtatnak, sem hogy fölösszámban és a szükséggel való indokolással újabb gyarlóbb mének szereztessenek be.

Szükséges volna továbbá a méneskari legénység szaporítása épen a nagyobb ménállományra való tekintettel, és helyes volna, ha a katonai lóavatási szabályzat oly irányban revideáltatnék, hogy a nem káros fogyatkozások ne képezzenek akadályt a lóvásárlásnál. Tapasztalat szerint ugyanis a gazdaközönségnél némi visszatetszést kelt, hogy nem káros fogyatkozások miatt egyes tenyésztők lovai az avatási szabályzatnak megfelelően úgyan, de használhatóságuk mellett is át nem vétetnek. Helyes és czélszerű volna mindenesetre, ha a méneskar mintájára avatókar szervezetnék, mely különös nagy horderőt nyer azon szempontból, hogy direkt beszerzésre fektetnék a fősúlyt, hogy ugyanis egyenesen a gazdáktól és nem a lókereskedő által szereztessenek be az állatok. *(Helyeslés.)* Az avatókar felállításával az avatókarban kiképezhetők lennének azok a tisztek, a kik a csikóknak még ménesből való felhajtási állapotukban is az arravalóságukat felismernék, és nem csak a kereskedő által kikészített és helyreállított lovat ismernék meg.

A lónevelés egyöntetű irányzata szempontjából czélszerű lenne, ha rá lehetne birni egyes községeket arra, hogy ménjeik megválasztásánál nem saját belátásuk szerint, hanem ahhoz értő és lónevelléssel foglalkozó egyének választásában bizzanak meg. E szavakat tulajdonképen Magyarország gazdaközönségéhez intézem és nevezetesen azokhoz a községi előljárókhoz, a kik különkülön és személyesen akarják a méneket megválasztani az egyes méntelepeken és az ő izlésüknek megfelelő választás utján akarják a lónevelést irányítani. Ez legtöbb esetben czélra nem vezet. Czélra nem vezet az egyöntetűség szempontjából, és kifogás alá esik különösen abból a szempontból, hogy bármily gyakorlati ismeretekkel birjanak az ilyen kisgazdák, távolról sem képesek megítélni, hogy az ő lóállományuknak nemcsak a momentán tetszés, hanem a jövendő fejlődés szempontjából, milyen mének volnának alkalmasak. Tán lehetséges volna a község képviselőtestületére és lakóira erkölcsi presszíót gyakorolni és őket meggyőzni, hogy álljanak el ezen kívánságuktól és bizzák a kiválasztást azon férfiakra, a kik az ő érdekeiket nem a momentán haszon szempontjából, hanem a jövő állattenyésztés szempontjából inkább birják megbirálni.

A lótenyésztés emelésére, a mint méltóztatnak látni, a kormány részéről a lehetőségig, a mennyire a mi pénzügyi viszonyaink megengedik, a szükséges intézkedések megtétetnek és mód nyújtatik nemcsak arra, hogy lótenyésztésünk magasabb irányban fejlesztessék, hanem arra is, hogy gazdáink a lótenyésztésből oly megfelelő gazdasági hasznot is nyerjenek, a mely mellett a lótenyésztés emelése érdekében eszközlendő állami intézkedésekkel megbarátkozva, gazdaközönségünkben a bizalom és szeretet a lótenyésztés iránt mindinkább növekedjék.

Állategészségügyünk 700.000 koronás kiadásánál, csaknem 60.000 korona többkiadást igényel, a mely hat új állami állatorvosi állás szervezésére fordíttatik, a mely annál örvendetesebb intézmény, mert köztudomású, hogy az állategészségügyi teendőket azon csekély állatorvosi létszám mellett, a mely jelenleg az országban van és azon kötelezettségek mellett, melyeket úgy az állategészségügyi törvény, mint más intézkedéseink az állatorvosokra rónak, alig lehet teljesíteni. Minden intézkedés tehát örömmel üdvözölhető, a mely az állatorvosi intézmény emelése tekintetében a kormány részéről jön. De állattenyésztésünk szempontjából is nagy fontossággal bir ezen befektetés, mert ennek alapján kiviteli állatvásáraink állandó felügyelet alá kerülnek s a belépő állomásokon és nagyobb fogyasztási piaczokon a kórmegállapítás ellenőrzése, a mely úgy a gazdák, mint a vevők szempontjából fontos, hatékonyabban eszközöltetik. Ugyancsak ezáltal lehetővé válik a jelentékenyebb lóvásárok állami felügyelete, a mi annál fontosabb, minthogy állatállományunk jelentékeny részét külföldön akarjuk elhelyezni és ez sokszor

Digitized by Google

állategészségügyi szempontból kifogásoltatik a külföld részéről, a hol sietve ragadnak meg minden alkalmat, hogy közegészségügyi szempontból korlátolt védvámmal kitilthassák állátállományunkat, a mi jövőben hatékonyabb ellenőrzés mellett kevésbbé lesz lehetséges. Ezért a szorgosabb ellenőrzés nagy gazdasági jelentőséggel bir.

A gazdasági tanintézetek és mezőgazdasági ismeretek terjesztésének rovata hárommillió koronával van felvéve; ebből 400.000 korona a többkiadás. A gazdasági tanintézeteknél is jelentékeny változások eszközöltetnek. Az állatorvosi főiskolánál a járványtannak kellő terjedelemben való előadása czéljából új tanszék létesül, továbbá egy kiváló erő, ki ezidőszerint Magyaróvárott működik, mint az ottani gazdasági intézet dísze, jelentékenyebb személyi pótlékot kap, azért, hogy magasabb díjazás mellett külföldre ne vitessék. Ugyancsak Magyaróvárott fizikai és elektroteknikai új tanszék létesül, az újabbkori tudományos vívmányoknak bemutatása czéljából. Tizenkét földmívesiskolánál téli gazdasági iskola állíttatik fel, a mit épen a törvényhozás körében a múlt években folyton sürgettek; ez a kisgazdák részére fog szolgálni, a kiknek nem volt módjukban valamely gazdasági intézetnél kiképzést nyerni, és a kik elzárva a világtól, sem elméleti, sem gyakorlati gazdasági oktatásban nem részesülhettek. E téli tanfolyamokon a legegyszerűbb előadási mód mellett, a legrövidebb idő alatt meg fognak ismerkedhetni a leghasznosabb gazdasági tudnivalókkal, melyekkel úgy az intenziv gazdálkodás módszerét, mint az új technikai és fizikai találmányok bemutatását fogják felölelni. Az egyes magasabb intézeteknél azonkivül természetszerüleg szükségesnek mutatkoztak egyes nagyobb befektetések: ezeknek fedezete is a többkiadásban nyert kifejezést. Az állatorvosi akadémiának főiskolává történt alakítása is jelentékeny többköltséggel volt egybekötve.

A mi a havasi és tejgazdaságot illeti, itt kétmillió korona kiadásnál 400.000 korona a többlet, mig 1,200.000 korona bevételnél 160.000 korona a többlet. Az állattenyésztés a kormánynak ezentúl is erkölcsi és anyagi támogatására szorúl, s a kormány meg is tesz mindent, hogy a rá váró kötelességeknek megfeleljen. Szarvasmarhatenyésztésünk nagyban és egészben a régebben megjelölt úton halad, mely eddig is elég haszonnal és eredménynyel jár. A jövőben is megtartatik az a négy fajcsoport állattenyésztési terület, mely a múltban megjelöltetett. Az egyik a magyar szarvasmarhaállomány, mely a Dunától Biharnak vonúl és a Mezőségtől majdnem a határig terjed. A másik a borzderes szarvasmarha, mely az éjszakkeleti hegyvidék nagy részét foglalja el, a harmadik a pirostarka, a mely a délen és keleten a pinzgaui és simmenthali fajok előnyös tenyésztésében találja meg leghelyesebb beosztását, és végül a mokány, mely azokon az erdő- és hegyvidékeken tenyészik, hol más erősebb táplálékot és legelőt kivánó marhafaj nem tenyészthető sikerrel.

A hogy a tejszövetkezetek az országban haladnak, úgy vitetik be az országba a különböző tenyésztési területekre a nyugati faj, a mely mindig erősebb és erősebb tért hódít magának.

A tejszövetkezetek terén a közelmúltban örvendetes haladás mutatkozik. Míg 1897-ik évben 2000 taggal 539.000 korona bevételi összeg mutatkozott, addig 1899-ben 146 tejszövetkezet 15.000 taggal 2,327.000 korona bevételi összeget tüntet elő. Mutatja ez azt, hogy azok az intézkedések, melyek a múltban a tejszövetkezeteknek szélesebb körben való elterjedése érdekében foganatba vétettek, helyesek voltak, és a tenyésztők megtalálták azt a gazdasági eredményt, melyet munkájok után várhattak.

Meg kell emlékeznem állattenyésztésünk egy másik nevezetes ágáról: a sertéstenyésztésről, a melynél apaállatok kiosztásában s az állatállománynak nemesbítésére irányuló törekvésekben nyer a kormány működése kifejezést; hasonlókép a juhtenyésztésről, hol hasonlókép a kisgazda részére a tiszta juhgyapjú-kosok kiosztásában nagy és nevezetes intézkedést látunk gyapjútermelésünk érdekében. Ehelyütt kell, hogy megemlékezzem a juhtenyésztésre annyira fontos és a múlt év folyamán megvalósított gyapjúminősítő intézményről is, a mely úgy a gazdaközönség érdekében, a juhtenyésztés szempontjából, valamint a gyapjúkereskedelem szempontjából nevezetes intézményt képez. A gyapjúminősítő intézmény közelebb hozza egymáshoz a gazdát és a gyapjúfeldolgozó gyárost. A gyapjúminősítő intézet közreműködése által lesz lehetővé téve, hogy a Magyarországi gyapjú, mely kitünő minőségü volt, de az utolsó időben a külföld bizalmát elveszteni kezdte, ezt a bizalmat újra visszanyerje, azáltal, hogy egyöntetü tenyésztéssel a gyapjú ismét közkedveltségnek fog örvendeni, mert a gyapjúminősítő intézet felvilágosító adatai lehetővé teszik azt, hogy a gazdák újra oly egészséges irányban folytassák a tenyésztést, melynélfogva a gyapjú elfogadhatónak, használhatónak és a kereskedelmi életben alkalmasnak fog találtatni.

A gyapjú eladhatására nagy befolyással bír a gyapjúaukczió intézményének meghonosítása is, hol a nyugati vevő megtalálja gyapjútermelő gazdáinkat, a hol az igazi értéket megismerheti a kereskedő is, és e részről sem a gazda, sem a kereskedő nem megy át csalódáson, s igy a jövő vételre nagyobb bizalom gerjesztetik; de fontos ez az intézmény abból a

Digitized by Google

szempontból is, hogy a külföldi kereskedőnek mód nyílik arra, hogy külföldről bejövé, könnyen és egyszerűen hozzáférhessen mindazon eladásra kerülő gyapjakhoz, a melyek csak nehezen volnának megszerezhetők az ország különböző vidékein.

Az 1900. évi költségvetésben a kulturmérnöki hivatal rovata alatt 800.000 korona és 70.000 korona többkiadás vétetett fel, a mely új hivatalok szervezésében leli magyarázatát.

A szőlészet és borászat címnél az átmeneti kiadásoknál 400.000 korona, a rendes kiadásoknál 47.000 korona többkiadással találkozunk, a mely kiadások a három új felügyelői állásnak szervezésében, a vinczellériskolába való nagyobb számú felvehetésben, a közvizsgálatok sokaságára szükséges kisegítő erők alkalmazásában, leli magyarázatát. És mikor erről megemlékezem, lehetetlen föl nem említenem és a t. képviselőház figyelmébe nem ajánlanom azokat a helyes intézkedéseket, a melyek a földmívelési kormány részéről épen a szőlészet és borászat érdekében az utolsó időben eszközöltettek. Nevezetesen a szőlészet és borászatra vonatkozólag útmutatások adattak ki a szőlőtermelő gazdák részére, hasonlóképen a bortermelők részére is, a melyek megadják azokat a felvilágosításokat, a melyek a szőlő nevelésére, gondos ápolására, valamint a bornak a musttól egész az eladásig való kezelése szempontjából szükségesek, mert e részben bortermelő közönségünk nem bír azokkal a fölvilágosításokkal, a melyek a bor helyes kezelése és eladása érdekében szükségesek és fontosak.

Ugyancsak a pinczeszövetkezetek eszméje is a földmívelésügyi minisztérium részéről ismertettetett meg a bortermelő közönséggel; bár e részben nagyobb eredmények nem érettek el, de talán lehetséges lesz a jövőben nagyobb sikereket elérni, a mi szükséges és előnyös volna abból a szempontból is, hogy egyöntetű borokat legyünk képesek községenkint vagy hegyvidékenkint előállítani, mert csak az teszi lehetővé nekünk, hogy külföldön tért hódítsunk és borainkat nagyobb mértékben elhelyezni tudjuk.

A kertészet és gyümölcsészet terén a költségvetés 480.000 korona kiadásnál nagyobb, 90.000 korona többkiadást mutat, a mely két új faiskolának felállítására fordíttatik, továbbá a lelkészi és néptanítói tanfolyamok kiadásaira; ezektől az uraktól várja a kormány azt, hogy mivel ők az alsóbb osztályú gazdaközönséggel legtöbbet érintkeznek, a gazdaközönséggel való érintkezés útján azokat az ismereteket minél szélesebb körben terjeszszék, a melyekre úgy a kertészet, mint a gyümölcsészet szempontjából a gazdaközönségnek szüksége van, hogy mindkét téren egy hatékonyabb és erősebb fellendülést lehessen elérni.

A kisérleti ügy czíménél 51.000 korona többkiadás mutatkozik, és bátorkodom ennél felhívni a t. ház figyelmét azokra a czélokra, a melyeket a földmívelésügyi kormány a magyar mezőgazdaság érdekében ez úton elérni szándékol és a mely intézkedések lehetővé teszik azt, hogy gazdaközönségünk mindazokat az új gazdasági ágakat, azokat az új termelési növényeket, azokat az új ipari gépeket, a melyekkel intenzivebb és több előnyt biztosító gazdasági élet érhető el, minél szélesebb körben megismerhesse. E részben két irányú a kisérleti ügynek a fejlesztése: az egyik a mezőgazdasági technikai vívmányok ismertetése, a gyakorlati ismeretek terjesztése, a másik a tudományos irány. Az ügy szolgálatára állanak a vegykisérleti állomások, a vetőmag-vizsgálati állomások, a növénytermelő kisérleti állomás, a kémiai intézet, az állattani intézet, a takarmányozási, a rovartani állomás.

Nem kívánok ezekkel hosszasabban foglalkozni, bár épen Magyarországnak, a mely elsősorban mezőgazdasági állam, épen ezekkel a kérdésekkel kellene legbehatóbban foglalkoznia, mert hiszen annál inkább kellene ezt tennem, mert ez a hely az, a melyre Magyarország gazdaközönségének szeme most, midőn a földmívelési költségvetést tárgyaljuk, irányoztatik, és innen várják, hogy megjelöljék a jövő földmívelési politika irányait, valamint, hogy megjelöljék azokat az intézkedéseket is, a melyeket a földmívelésügyi kormány épen gazdaközönségünk ügyében tenni szándékol. Sokkal fontosabbak ezek, mint azok a sokszor idevetett közjogi nagy viták, a melyek iránt itt bizonyára nagyobb érdeklődést mutatnak. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Hiszen ezek a kérdések azok, a melyek jövő mezőgazdasági életünk egész fejlődésének irányát megszabják, és méltók arra, hogy nemcsak figyelemmel kisérjük, hanem hogy megismerve azokat, az ország népességének minden rétegében és az ország gazdaközönsége előtt megismertessük. Mert, az én tapasztalataim szerint legalább, a kormánynak ezen intézkedéseit nagyon kevéssé ismerik és ennélfogva ezek nagyon kevés elismerésben részesülnek.

Ha csak röviden is beletekintünk ezekbe a kisérleti állomásokba, ott van az országos növénytermelési kisérleti állomás, a mely a kulturnövényeknek hazánkban való meghonosítása czéljából tesz úgy tudományos, mint gyakorlati kisérleteket és nevezetesen a takarmány-, répa- és a czukorrépamag termelése körül minden lehetőt megtesz arra, hogy e két mezőgazdasági termelés, a mely milliókat visz ki az országból, milliókat tartson meg az ország részére, hogy az ország gazdatermelői két új termelési ágat találjanak, a melyben jelentékeny teret foglalhatnak el, a nélkül, hogy ezzel kárára lehetnének

Digitized by Google

az eddigi gazdasági fejlődésnek, de egyúttal lefoglalják a külföldre tódúló pénznek egy jelentékeny részét. *(Helyeslés jobbfelől.)* Érészben a földmívelésügyi kormány oly intézkedéseket tett, hogy a különböző gazdasági intézetek kisérleteket tesznek, de kisérleteket tesznek az egyes gazdák is a takarmány-répamag termelésére, a czukorgyárak pedig a czukorrépamag termelése körül.

Ott van a növény-, élet- és kórtani állomás Magyaróváron, a hol minden növénybetegség felismerésére úgy tudományos, mint gyakorlati szempontból, kisérletek tétetnek. Ezidőszerint két nevezetes betegség orvoslásának kisérletezésével foglalkoznak, nevezetesen a czukorrépa és a gabonarozsda betegségének kérdésével. A mi gazdaközönségünk pedig ezt alig ismeri, mert mi hozzá vagyunk ahhoz szokva, hogy a mi itthon van, az iránt nem viseltetünk érdeklődéssel, de a mit külföldön látunk, azt mindig intézményeink fölé becsüljük. Itt van épen egy ékesen szóló példa ennek a ténynek igaztalan voltára, mert ép Magyaróvárról jött a figyelmeztetés a nyugatra, hogy a czukorrépánál egy uj betegség van keletkezőben, a mely a külföldnek és egyúttal Magyarországnak czukorrépatermelését is veszélylyel fenyegeti. Annál nevezetesebb dolog ez, mert hiszen épen az utóbbi időben, a czukorrépának mindinkább intenzivebb termelésére tértünk át. És, hogy mily kiváló erőink vannak e részben például Magyaróvárott alkalmazva, mutatja azon körülmény, hogy Németország részéről, a honnan a czukorrépamag Magyarországba behozatik, azon állomásnak szakszerű véleménye elismertetik mint olyan, mely illetékes megállapítani azt, hogy a Németországból behozott mag egészséges-e és elfogadható-e. Ez mindenesetre olyan bizonyítvány, a mi tudományos intézetünkkel szemben a külföld részéről, a melyet nemcsak tudni jó és szükséges, hanem a mely előtt kalapot is kell emelni mindannyiunknak. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Persze ezek nem csillogó közjogi dolgok, t. képviselőház, a melyek képesek a közérdeket lekötni, és alig hiszem, hogy egy irányban érdeklődést tudnának kelteni, de én kötelességemnek tartottam megjelölni azt a tényt, *(Helyeslés a jobboldalon.)* hogy van például Magyaróvárott egy férfiú, Linhardt György, a ki elévülhetetlen érdemeket szerzett nemcsak magának, hanem a magyar tudományos gazdasági életnek is.

Ott van továbbá, t. képviselőház, a rovartani állomás Budapesten, a mely a kulturnövényekben kárt tevő különböző ellenségek és az azok ellen való védekezés szempontjából nagy és nevezetes kutatásokat tesz, és a gazdaközönségnek bármikor és ingyen szolgál e tekintetben felvilágosítással. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Nevezetes egy másik új intézmény felállítása is a földmívelésügyi minisztérium részéről, tudniillik a szesztermelési kisérleti állomás létesítése, a hol a különböző szesztermelési eljárás kipróbáltatik, és a szesztermelő gazdaközönséggel megismertetik és ezeknek tanács adatik. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Ez annál nevezetesebb kérdés, t. képviselőház, mert épen a jelenben tárgyaltatnak azok a nagy kérdések, a melyek a szesztermelésnek érdekében a jövőben a kormány és a törvényhozás által foganatba fognak vétetni, és annál fontosabb, hogy épen a kormány maga ragadja meg kellő időben az alkalmat arra, hogy a szesztermelők érdekében tegye meg mindazon intézkedéseket, a melyeket egyes emberek megtenni és beszerezni nem képesek és az állam közvetítése mellett bocsáttassanak azok a gazdák rendelkezésére. *(Helyeslés jobbfelől.)* Igy fognak rendeztetni szeszkifőző tanfolyamok, a melyekben a szesztermelésre szükséges szakerők kiképeztetnek és az egyes gazdáknak rendelkezésére bocsáttatnak. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Létesülőben van továbbá Magyaróvárott egy tejkisérleti állomás, a mely a vaj- és sajtgyártás tekintetében van hivatva irányt szabni és azon új technikai módszereket alkalmazásba venni, a melyek a külfölddel szemben versenyképessé teszik gazdáinkat. *(Helyeslés a jobboldalon.)* És mindezen ügyek, a melyek gazdasági életünknek fejlődésére nevezetes és hatékony behatást vannak hivatva gyakorolni, hogy úgy a gyakorlati élet ismereteit, mint az új technika vívmányait gazdaságunk fejlődésére felhasználhassuk, egy igen észszerű és czélszerű vezetésben részesülnek, a mennyiben mindezen ügyek vezetése, szervezete és fejlesztése egy központi bizottság kezében van, a hol összefutnak az összes kisérleti ügyek és intézmények szálai, és beosztatnak egy czélszerű és észszerű munkakörbe, hogy egészben egy öntetűség és czélszerűség vezesse a munkálkodást. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Szeretnék még több mást felhozni, de nem akarom untatni a t. házat. Egy-két dologra azonban fel kell még hívnom a t. ház figyelmét, *(Halljuk! Halljuk!)* a mely mezőgazdaságunk terén nagy és nevezetes momentumot képez. Itt van például az ipari növények termelése, a mely körül ugyancsak a földmívelésügyi kormány az utóbbi időkben igen nagy és kiváló szolgálatokat tett, még pedig azáltal, — mert hiszen köztudomású dolog, t. ház, hogy Magyarország gazdasági irodalma igen elhanyagolt volt, és épen a jelenlegi földmívelésügyi miniszternek az érdeme az, — hogy az utóbbi időkben gazdaközönségünk részére ez irányban is olyan czélszerű, a nép nyelvén irott, megérthető, okos és kézzel fogható munkák bocsáttatnak ki, a melyeket művelt és kis intelligenciájú emberek egyaránt élvezettel és haszonnal olvashatnak, *(Élénk helyeslés.)*

Digitized by Google

a melyekben mindenki megtalálhatja azokat a tudnivalókat, melyek nemcsak lelkesítőleg hatnak rá, hanem a kellő irányt is megjelölik a részben, hogy okos és czélszerű munkálkodás mellett mily irányban nyerhetnek sikeres eredményt gazdasági működésüktől. Tízezer és tízezer azoknak a kötetnek a száma, melyeket a földmívelésügyi kormány az utóbbi időben a gazdaközönség körébe kibocsátott. Ezeknek a kibocsátott füzeteknek a hatása megmérhetetlen; megmérhetetlen azok előtt, kik a gazdasági életet nem innen Budapestről és nem az országházból, hanem a gazdaközönség köréből, a falukból nézik. Ezeknek a kiadott füzeteknek hatása meglátszik nemcsak az összes gazdasági ágakban, hanem azoknak az ipari növények felé húzó és ipari növények termesztésére irányuló törekvésnél is. Igy nevezetesen a múltban nem volt ismertető könyvünk sem a kender, sem a lentermelés tekintetében, a mely két fonálnövény czéltudatos termelésétől és termesztésétől függ részben egész textiliparunk fejlesztése, juhtenyésztésünk és gyapjú-qualitásaink emelése mellett. Annál nevezetesebb ez a körülmény, mert épen ezen két irányban foglalhatunk el olyan termelési tért, hol sem túltermeléssel nem találkozunk, sem annyit termelni képesek nem vagyunk, mint a mennyit a fogyasztási piacz megkiván. Hogy eddig nem voltunk képesek kellő eredményt felmutatni, ez épen a kellő kezelés hiányának tudható be, úgy, hogy nemcsak a termelés mikéntje és módja, nemcsak a növény minősége, hanem az anyagnak miként való feldolgozása iránt sem birt gazdaközönségünk kellő tájékozással. A fonálnövények termelésének előmozdítására akként kiván gondoskodni a földmívelésügyi miniszter, hogy például csak a múlt év folyamán Oroszországból 30.000 kilogramm lenmagot hozatott be, hogy a kisgazdák között kioszthatő legyen, hogy az a lentermesztés mozdíttassék elő, a melynek produktumai elhelyezést is nyerhetnek, hogy ezekkel a külföldön is versenyezhessünk, azon államok lentermesztése mellett, melyek miatt a mi lenünk az utolsó időben kissé visszaesett. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Nagyobb akadály volt a múltban épen a nem értékesíthetés. Mert semmisem hat a gazdaközönségre olyan deprimálólag, mint, ha kellő mennyiségben termelt árúik fogyasztópiaczra nem találnak. Azonban rájöttünk már annak okára, hogy miért nem keresett a magyar len, a mely a legkitünőbb lenek közé sorozható. Ennek akadályául szolgált, hogy úgy a készítési eljárás, mint a beváltó telepek körül rendetlenségek merültek fel, és ennek a két oknak gyógyítására fektettetett a fősúly azokban az útmutatókban, melyek a földmívelésügyi minisztérium részéről kiadattak. És sikerült is e részben már némi eredményt elérni, például Komáromban, hol már a múlt év folyamán 2000 holdra emelték az eddigi 600 holdnyi lentermesztést. Ha tekintetbe veszszük azt, hogy a fonóipar emelkedésére még nagyon nagy tér van az országban, akkor reménynyel is kecsegtethetjük magunkat az irányban, hogy a földmívelésügyi miniszternek e téren tett intézkedései a gazdaközönségnek hasznára fognak válni. Ott van kendertink, a másik fonalnövény, a mely a világ legelső kenderével, az olaszszal is versenyezhet, s a mely hasonlókép jó kezelés hiánya miatt, elhelyezést nem találhat, de épen az utolsó időben tett intézkedés folytán e részben is fejlődő irányzatra van kilátásunk.

A komlótermelés érdekében Kolozsvárott a földmívelésügyi miniszter szaktanárt alkalmazott, a kinek kellő útmutatása mellett a komlótermelésre, valamint a kikészítési eljárásra vonatkozólag a gazdaközönség a szükséges felvilágosítást megszerezheti. Még röviden csak annyit akarok megemlíteni, hogy a dohánytermelés érdekében Debreczenben dohánytermelési kisérleti állomás állíttatott fel, a melynek segítségével elérni vélik azt a czélt, hogy a mennyiben lehetséges, Magyarországon termelt dohánynyal a külföldit kiszorítsuk, és ezáltal szintén nagy tőkét takarítsunk meg az országnak, másrészről pedig, hogy a ma már nem tiszta dohányfajok helyett tiszta fajmagot állítsunk elő.

A sörárpára vonatkozólag a kormány hajlandónak nyilatkozott ott, a hol a gazdák szövetkezetei kivánják, árpatisztító gépek felállítására. *(Halljuk! Halljuk!)*

E helyen akarok megemlékezni még arról is, hogy méhészeti ügyünk fellendítése érdekében is történt a kormány részéről igen hasznos és okos intézkedés, a mennyiben Gödöllőn 42 holdas méhgazdaság állíttatott fel és ott méhészeti tanfolyam felállítása is czéloztatik, a melynek czélja a különböző mézelő fák, a különböző kaptárkészítési módok, a mézkezelés és csomagolás bemutatása lesz. Szóval ez a méhgazdaság hivatva lesz Magyarország méhészeti közönségének megmutatni azt, hogy miképen lehetséges a legalkalmasabb módon és a legtöbb eredménynyel Magyarországon a méhészeti ügyet fejleszteni és csak általában meg akarom említeni, hogy nem elfogúltság ez a mi részünkről, hogy a kormánynak e részbeni intézkedései iránt elismeréssel adózunk, hanem elismeréssel adóznak ennek a külföldön is azok a körök, a melyek a külföldi méhtenyésztéssel kapcsolatosan Magyarország méhtenyésztésének fejlődésére is figyelmet fordítanak. És itt meg kell, hogy említsek ismét egy jelenséget, a melyet a külföldön jobban honorálnak, mint Magyarországon. Itt van például a prágai és a bécsi szaklap, a melyekben terjedelmesebb czikkekben közlik és ismertetik azon

Digitized by Google

hasznos intézkedéseket, a melyeket a földmívelésügyi miniszter épen a méhészet terén is az országban életbeléptetett, és elismeréssel adóznak annak a férfiúnak, a kinek figyelme e látszólag kis kérdés iránt is oly nagy mérvben és a köz érdekében oly hasznos módon nyilvánúlt.

A mezőgazdasági kérdések során meg kell emlékeznem pár szóval a mezőgazdasági iparról is, nevezetesen azért, mert az ország egy jelentékeny része épen a mezőgazdasági ipar szempontjából a mezőgazdasági termeléssel szoros kapcsolatban van. Tulajdonképeni mezőgazdasági iparunk a szeszipar. *(Halljuk! Halljuk!)* Mező gazdasági ipar ugyan a sör- és a czukorgyártás is, de e két téren a nagyipar okkupálta az előállítást, a gyári kezelést, és a szesz az egyetlen, a melynél a mezőgazdasági kisipar mint ilyen erősebben jut érvényre, és nevezetes szereppel bir főleg a felvidéken, a hol a burgonyatermelés és a szeszipar összeforrt kérdést képez. És épen mivel az utolsó időben a felső vidékek burgonyatermelésében visszaesés mutatkozott, a mely a rossz burgonyafajok elterjedésének tulajdonítható, a kormány részéről intézkedés történt arra nézve, hogy a rossz burgonyafajok kicseréltetvén, *(Helyeslés.)* ne csak a burgonyatermelés, hanem az ezzel összekötött szesztermelés is nagyobb fellendülést nyerjen. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* De akkor, midőn a kormány a felvidék kisgazdaközönségéről ily irányban kiván gondoskodni, nem hagyta figyelmen kivül az ország más kisgazdáinak érdekeit sem, a mi számos intézkedésben nyert kifejezést, de legnevezetesebb a földmívelésügyi miniszternek azon intézkedése, a mely a paraszt mintagazdaságok felállításában nyilvánúl. *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)* Megemlékeztem, t. ház, arról, hogy e kisgazdaközönség által mindig oly nagyon nélkülözött útmutató könyvek szerkesztése és közkézre bocsátása által mily becses anyag vitetett be a kisgazdaközönség ismeretkörébe. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)* Ez az elméleti mód volt az, a melyen a kisgazdák intenziv és előnyösebb termelését értük el, de van egy czélra szolgáló gyakorlati mód is, és ez épen a paraszt mintagazdaságok felállítása. Mindnyájan tudjuk, menynyire konzervativek a kisgazdák, de egyáltalában a gazdasági élettel foglalkozó emberek; mily bizalmatlanúl néznek minden ujításra, mert hiszen annyi csalódáson mentek keresztül, midőn új és új kisérletekhez fogattak velük. A paraszt mintagazdaságok felállítása erős fegyver a földmívelésügyi miniszter kezében, a mely megtöri e konzervativ falat, a mely a parasztgazdák szivéhez férkőzteti a földmívelésügyi kormányt, a mely ez úton megérteti magát vele a tekintetben, hogy nemcsak elméleti igazságokat akar közéjük vinni, és nemcsak ily tanok terjesztésével akarja őket jobb gazdasági módra terelni, hanem a gyakorlati élet eszközeivel is kivánja nekik bemutatni azon módokat, a melyek jövő életfejlődésünkre nézve előnyösek. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Semmivel sem lehet e módok helyességét jobban bebizonyítani, mint épen a mintagazdaságok felállításával, a melyek az ország különböző vidékein minden vidéknek megfelelő gazdasági irányban, több falu területén bevett eddigi gazdasági szokásokkal talán ellentétben, szemléleti úton mutatják be a kisgazdáknak azt, hogy miként járhatnak el gazdasági körükben a jövőben olyanformán, hogy az csakugyan anyagi haszonnal is járjon, és ha azon kisgazda szemléleti úton győződik meg azoknak az igazságoknak helyességéről, a melyeket a földmívelésügyi miniszter velük meg akar ismertetni, akkor áttörte azt a konzervativ falat, a melyet úgy hivunk, hogy tartózkodás. És a mintagazdaságokban szerzett szemléleti úton megbarátkoznak azokkal az új gazdasági irányzatokkal és módozatokkal, melyek az ő saját érdekükben és az egész ország érdekében vannak. A folyó évben 39 ilyen berendezett mintagazdaság volt Magyarországon, és 25 ilyen mintagazdaság van szervezés alatt 531 holdon, és ezeknek a segélyezésére állami úton 29.000 korona van felvéve. Nem nagy összeg, de mindenesetre valami, és jelentékeny lépés arra, hogy e részben nagyobb haladás legyen a jövőben remélhető.

Most kell, hogy megemlékezzek a selyemtenyésztésről. T. képviselőház! Akkor, a midőn a selyemtenyésztésről emlékezem meg, lehetetlen, hogy ne szóljak arról a férfiúról is, a ki húsz éven át selyészeti ügyünk élén állt és a ki lehetővé tette azt, hogy annyi ezer meg ezer szegény család kenyérhez jusson Magyarországon, a kinek köszönhető, hogy ma a selyemtenyésztés oly magas nivóra emelkedett, hogy a külföldről is megbecsülésben részesíttetik. Ez a férfiú Bezerédj Pál, *(Halljuk! Halljuk!)* a kinek hasznos és gondos működéséért most, a mikor húszéves jubileumát üli, köszönetem kifejezését e helyről is el nem mulaszthatom; csak röviden bátorkodom a t. ház figyelmébe ajánlani azt, hogy az 1899. évben 79.000 család 1,244.000 kilogramm gubót termelt, és hogy összesen ezen gubók árában 2,041.000 koronát kapott segélyképen. Ez utóvégre nem nagy összeg akkor, ha figyelembe vesszük, hogy milyen nagy kiadás foglaltatik az egész állami budgetben, de fontos és nevezetes azért, mert épen ez az összeg az, a mely a nép legalsóbb rétegeihez jut, munkájuknak megfelelő igazságos elosztás szerint részesíti a szegény embereket munkájuk után keresményben, úgy hogy nem vonja el őket más gazdasági ágakban való foglalkozástól, és lehetővé teszi azt, hogy olyan egyének is kere-

Digitized by Google

sethez jussanak, a kik vagy nem hagyhatják oda családi otthonukat, vagy koruknál fogva nem képesek más gazdasági ágban is érvényesülni, de e mellett, hogy a selyemgubó beváltásánál 1 millió forint, azaz 2 millió korona keresetben részesülnek, még a selyemipar fejlesztése érdekében felállított selyemfonódáknál is jelentékeny keresetet találnak, a mennyiben már fennáll egy ilyen selyemfonoda 400 munkással, a hol 50—60 ezer forint nyújtatik ezen 400 munkásnak. Ez nevezetes momentum, mert míg eddig a gubót voltunk kénytelenek beváltani, és ez nagyon kis kereseti területet nyer, addig jövőben a selyemfonalat leszünk képesek eladni, a mely óriási nagy beváltási terhet biztosít nekünk és biztosítja azt, hogy selyemtenyésztésünk érdekében a jövőben fokozatos haladást mutatunk fel, és lehetővé teszi azt, hogy talán magánvállalkozások kezébe bocsáthassuk át azon gazdasági termelést, a melyet eddig nemcsak kizárólag az állam képviselt; a magánvállalkozásba való átbocsátás által éretik el azon legfőbb szempont, hogy míg egyes dolgok, melyek az életben részint financziális, részint más gazdasági szempontból nem érvényesülhetnek, az állam által kezdeményeztetnek, akkor pedig, midőn életképessé válnak, bevitetnek az általános gazdasági életbe. E téren fog megvalósíttatni és lehetővé fog tétetni az, hogy az állam tevékenységét innen elvonva, más téren fejthesse ki működését.

Sok minden lenne még, t. képviselőház, *(Halljuk! Halljuk!)* a miről meg lehetne még emlékezni akkor, mikor a földmívelésügyi költségvetésnek tételeit ismertetni bátorkodom. De hiszen úgy az idő rövidsége, mint a t. háznak talán nem nagy érdeklődése *(Halljuk! Halljuk!)* felment engem attól, hogy e részben továbbra is igénybe vegyem a t. ház figyelmét. *(Halljuk! Halljuk!)*

Csupán még azt akarom megemlíteni, hogy a földmívelésügyi miniszter úr részéről a múlt év folyamán kiadatott egy nagyjelentőségű munka, mely nemzetközi érdekkel bir, mely fontos azért, mert a nemzetközi világ figyelmét is fel fogja hívni mireánk és be fogja igazolni azt, hogy a magyar kormány ismeri hivatását és tudja kötelességét nemcsak ott, a hol a magyar mezőgazdának szorosan vett gazdasági érdekeiről van szó, hanem ott is, a hol a világ tudományos élete iránt kellő érdeklődését kell, hogy bemutassa. Ennek kézzelfogható bizonyítékát adta a t. miniszter úr akkor, midőn Magyarország madarairól egy szakszerű leirást és ehhez szines lenyomatú mellékleteket adott, a mely munka díszére fog válni nemcsak a magyar tudományos életnek, hanem büszkeségét fogja képezni e téren a nemzetközi tudományos világnak. *(Helyeslés, éljenzés.)*

Végül még arról emlékszem meg, hogy az 1900. évi párisi kiállításon az 1897 : XVIII. törvényczikknek megfelelően, Magyarország is részt fog venni, mint olyan, a mely be akarja mutatni a világ előtt állami intézményeinket és intézeteinket és megismerteti a nemzetközi világgal azokat az intézkedéseket is, a melyeket a földmívelésügyi kormány úgy a közelmúltban, mint a jelenben a mezőgazdaság fejlődése érdekében szükségeseknek látott megtenni.

Mindezek alapján, t. ház, mikor azt látjuk, hogy a földmívelésügyi kormány nemcsak a nagyoknak érdekeit, hanem a kisembereknek érdekeit is annyira, a mennyire a mi financziális viszonyaink megengedik, szivén viseli és kellő méltánylásban részesíti, bátorkodom a költségvetést általánosságban és részleteiben elfogadásra ajánlani. *(Éljenzés a jobb- és baloldalon. A szónokot számosan üdvözlik. Élénk helyeslés.)*

Major Ferencz jegyző: Molnár János!

Molnár János: T. ház! Ha valaki a jelen költségvetési vita alatt a ház fiziognomiáját megfigyeli, azt tapasztalja, hogy abban nem nagy ugyan a türelmetlenség, de nagy az apathia. Ezt azonban nem szemrehányásképen mondom, mert hiszen nekem nincs jogom birálatot mondani a t. ház felett, hanem inkább csak kérésemet kivánom indokolni általa, mely így hangzik, kegyeskednék a t. ház legalább azon félórára, a mely alatt, úgy hiszem, elég vitális kérdésekről beszélek, becses figyelmével megajándékozni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mindenütt, de kivált agrár-államban, mint a milyen tudvalevőleg a mienk is, a parasztság, a földmívelő nép képezi az ország alapját, zömét, gerinczét, erejét. A földmívelő nép termeli ugyanis a mindennapi kenyeret és egyéb élelmi czikkeket, a melyekre mindnyájunknak szükségünk van. A földmívelő nép, mert a legnagyobb részét képezi a lakosságnak, szükséglete nyújt foglalkozást az iparnak, feldolgozandó anyagokat a gyáraknak és piaczokat a kereskedelemnek, és innen az a közmondás, hogy: »Hat der Bauer Geld, hat's die ganze Welt.«

Az államok is javarészt a földmívelő népből toborozzák katonáikat; nemkülönben a direkt és indirekt adóknak is a földmívelő képezi a főforrását, és alkotja mindenekfelett a nemzetnek fentartó elemét, mely jó és balszerencse közt, csökönyösen ragaszkodik bár talpalatnyi földéhez, melyre apáinak vére, vagy verejtéke gyöngyözött, úgy, hogy ha igaz, a mint hogy igaz is, hogy nyelvében él a nemzet, még igazabb, hogy földjében él a nemzet, mert a kié a föld, azé az ország. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Ez az oka, hogy minden állam, mely meg akarja őrizni nemzeti önállóságát és fenn akarja

Digitized by Google

tartani politikai, valamint ennek alapját képező gazdasági függetlenségét, a földmívelő nép, a parasztság konszolidációjára és konzerválására törekszik; és megfordítva: mindazon államban, mely pusztúlni, veszni hagyta parasztságát, a földmívelő népét, megingott az egyébnemű szoliditás is, a mit fényesen bizonyít a történelem, kivált pedig a zsidóság, a mely azon kétezer év óta, a mióta a tulajdonképeni értelemben vett paraszt-, földmívelő osztálya megszűnt, noha felette ügyes, eszes, kitartó, munkás, szorgalmas, nélkülözni tudó, vállalkozó és főleg gazdag, még sem bir sehol önálló nemzetté, független államma tömörülni.

A föld szilárdsága tehát mindenütt a nemzet szilárdsága, a föld ingadozása pedig a nemzet ingadozása.

Nálunk pedig a föld megingott, mert az újabb nemzetgazdasági elvek részben kimondták, részben gyakorlatba hozták azt, hogy a földbirtokok többé nem stabil, immobil tőke, a melynek csak kamatait szabad és lehet élvezni, hanem árúczikk, portéka, a melyet szabad és lehet megvenni, kihasználni, kizsarolni, értéktelenné tenni, és ha egyszer értéktelenné vált, akkor mint akármely más elhasznált portéka salakját potom áron eladni. Könnyű valamely dús lombozatú erdőkkel borított hegységet karsztá változtatni, de végtelenül nehéz, csaknem lehetetlen az egyszer elpusztúlt, kizsarolt szántóföldet ismét termékenynyé varázsolni.

Nézetem szerint ez, hogy tudniillik a talaj megingott lábai alatt, hogy a föld mobillá lett, ismétlem, nézetem szerint ez az első főbaja a magyar kisgazdának.

A másik főbaja a magyar kisgazdának eladósodása, mely azon elsővel, tudnillik a föld mobilitásával szoros összefüggésben van, mert az egyik a másiknak részint okozata, részint szülőanyja, mert a kettő: a föld ingása és az eladósodás kölcsönös viszonthatással van egymásra. Hogy a magyar gazdaközönség, főleg a kisgazda el van adósodva, kivülről is, és belülről is, könnyen szemlélhető. Ha kivülről tekintjük a kisgazdákat, azt fogjuk találni, hogy országszerte alig van a kisgazdának pénze valamire. Tisztességesen öltözködni sem bir; némely helyütt emberhez méltó, és emberhez illő eleddel is alig bir táplálkozni. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Orvosságra, orvosra nincs pénze, és ezért tömegesen pusztúl is, annál kevésbé birja megszerezni a művelődés eszközeit. De belülről is látni azt a nyomort és eladósodást, ha betekintünk a telekkönyvekbe. Ime t. képviselőház, a legújabb kutatások kiderítették, hogy Magyarországon a termőföldnek 61·19% a meg van terhelve, a mi magyarúl annyit jelent, hogy a mezőgazdasági földeknek összes értékéből $^3/_5$ rész adósság, tehát nem a tulajdonosé. Ha ehhez még hozzá veszszük azt, hogy az összes földbirtoknak 34·27%-a kötött birtok, a mely nincsen, vagy nagyon kevéssel van megterhelve, láthatjuk, hogy a gazdaközönség, s úgy hiszem, leginkább a kisgazda végtelenül, egész a rogyásig el van adósodva. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

De igazságtalan volnék, ha kizárólag a föld mobilitásának rónám fel a nemzet és földbirtokosok eladósodását. Van ennek más egyéb oka is, így például az adóknak majdnem elviselhetetlen nagy terhe. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* Költségvetésünk az idén ezermillió korona. Ez az egymilliárdos költségvetés Magyarország sem vagyoni viszonyainak, sem kezdetleges ipari fejlettségének, sem pedig gyér népességének meg nem felel. Eddig a t. kormányok mindig plauzibilissé tudták tenni azt, hogy a költségvetés arányban áll a nemzet teherviselési képességével. Egy azonban mégis találkozott néhány év előtt, tudniillik Wekerle Sándor, a volt pénzügyminiszter, a ki egy őszinte pillanatában bevallotta, hogy annyira el van már adósodva a föld népe, hogy az adót többé emelni nem lehet. És mégis emelték azóta. Van azonban az eladósodásnak még egyéb oka is, így például a kisgazdának váltóképessége, a melylyel ő élni nem tud, és azért lépten-nyomon be is csapják és megcsalják őt vele. Ilyen ok a hitelszerzés könnyűsége is, mert a takarékpénztárak szives-örömest akármennyit hiteleznek, míg az illető kisgazda vagyona arra garanczíát nyújt, ha összes birtokát megterheli is az. Hasonlókép egyik oka az elszegényedésnek, az eladósodásnak az uzsora, a mely rettenetesen pusztít Magyarországnak nemcsak felső vidékén, hanem az egész országon, és mint a vampyr ül a szegény nép felett, szívván annak vérét, zsirját, élcterejét. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* Az eladósodásnak egyik oka a katonakötelezettségnek hosszú tartama is, mert az a kisgazdának épen leghasználhatóbb, legodaadóbb és főleg ingyenes munkaerejét veszi el és a besorozottakat a földmunkától elszoktatja. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

A sok egyéb kapitális baj közűl még csak egyet említek és ez: a föld végtelen elaprózása, vagy a kisbirtoknak üzleti szempontból való nagymérvű összeharácsolása

Ez a három, tudniillik: a föld ingadozása, a kisgazdák eladósodása, és a földbirtok végtelen elaprózása, vagy üzleti szempontból való összegyűjtése, szerintem az a hármas baj, melyből a kisgazdának nyomorúsága származik, mert a többi, a mit említettem, inkább csak tünet, mely mindjárt el fog enyészni, mihelyt e hármas bajban rejlő kórt megorvosoljuk. Hogyan fogjuk pedig ezt tehetni? E hármas kór ellen — mert

Digitized by Google

bajok másutt is előfordúltak, — Észak-Amerikában a no-rent mozgalom és a home stead-rule keletkezett. Az első odairányúlt, hogy a birtokos maga művelje földjét, s így a föld meg legyen védelmezve a bérlők és albérlők kizsákmányolásától. A második meg a nagy tőke uralmától akarta megvédeni a birtokost, mert a törvény szerint annak háza, gazdasági épületei, instrukcziója, termése, vetőmagja, és birtokának bizonyos hányada, sem meg nem termelhető, sem el nem árverezhető. Hogy mily fényes eredményt hozott létre e két institucziő, kitetszik abból, hogy Észak-Amerikában öt és fél millió gazda van, vagyis minden nyolczadik lakós birtokos.

Tudom, hogy a hány ház, annyi szokás, s a hány ország, annyi benne a mindennemű különbség. De azt is tudom, hogy ha valahol egy gyógyszer használt, az — mutatis mutandis — másutt is haszonnal alkalmazható. De mielőtt erre részletesen reátérnék, előbb az általam tüneteknek nevezett bajokra kívánok néhány remediumot ajánlani.

Az első volna a földadó leszállítása, a melyet mi folyton sürgettünk. *(Élénk helyeslés balról.)* Mert annak az adónemnek eltörlése, vagy inkább csak névcseréje, melyet a pénzügyminiszter úr múltkori expozéjában kilátásba helyezett, vagy az a létminimum, a melyet emlegetett, egy hajszállal sem fogja a kisgazda baját orvosolni. *(Úgy van! balfelől.)* Az árvízmentesítő, a belvízlevezető költségek s egyáltalán a vizimunkák hányada szintén leszállítandók, és e tekintetben valamely javulást okvetlenül kell létesíteni, mert folyton fölhangzik a panasz, hogy számos époly kisgazdák mennek tönkre, és épen a védekezés költségei által, kiknek megvédésére a védelmi munkák létesültek. *(Úgy van! balfelől.)* A kisgazda váltóképességét is vagy el kell törölni, vagy legalább módosítani, mert nem szabad egy hozzá nem értő ember kezébe oly eszközt adni, melylyel kétszerháromszor is arathat egy évben, holott földje csak egyszer terem; tudniillik nem szabad engedni, hogy a váltó útján jövedelmét kétszerháromszor meghaladó összeget vegyen fel a kisgazda hevenyében adósságúl, mert annak törlesztésére neki csak évi termése szolgálhat, s a mi azon felül van, már a földbirtok rovására megy, a mint ezt a tenger árverésből láthatjuk. Egyáltalán, úgy vélem, mindnyájan meg vagyunk győződve arról, hogy a váltóhitel nem a kisgazdák kezébe való. Az jó lehet, és jó is az iparosnak, a kereskedőnek, de nem a kisgazdának, mert az, még ha tudna is vele bánni, nem tudja azt az ő gazdaságának keretébe beilleszteni. Azután a könnyű és könnyelmű adósságszerzést, a melyre a takarékpénztárak nyújtanak a kisgazdáknak módot és alkalmat, szintén kellene reformálni. Azonban a takarékpénztárak nálunk ez idő szerint »ne nyúlj hozzám« virágok; *(Igaz! Úgy van! balfelől)* talán azért is, mert a takarékpénztári igazgatók, különösen képviselőválasztások alkalmával, igen nagy potentátok. Köztudomású dolog, hiszen itt a képviselőházban is olvastunk fel nem is egy olyan ultimátumot, a milyen a szegény adósokhoz ment a takarékpénztári intézetektől, hogy jaj nekik, így, vagy amúgy, ha nem erre és erre szavaznak, a kit tudniillik preskribált az illető takarékpénztár. A takarékpénztárak roppant osztalékokat adnak; tessék csak megnézni az egri, budapesti, soproni, pozsonyi, debreczeni takarékpénztáraknak az osztalékait, s ezt mind, majdnem javarészt a szegény kisgazdáknak kell kiizzadniok. Azután milyen perczenttel dolgoznak! *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* Hány takarékpénztár van, hol — még 8-ra jó volna, — de 9—10—11—12—13%-ra is dolgoznak, megint csak a szegény kisgazdának a rovására. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* Igaz, ha nem volna takarékpénztár, még rosszabb volna, és azért, nem is mondom, hogy töröljük el a takarékpénztárakat, hanem reformáljuk talán úgy, hogy egy bizonyos hányada a kisgazda vagyonának maradjon mindig olyan, a melyet nem lehet a takarékpénztárnak megterhelnie; mert ha ez így tart, a mint jelenleg halad, akkor oda jutunk egészben, a hol most vagyunk már javarészben, hogy tudniillik a kisgazda voltaképen nem tulajdonosa, hanem csak birtokosa a saját földjének és robotol az ő hitelezőjének, akár takarékpénztárnak, akár másnak nevezzék azt. *(Igaz! Úgy van! a bal- és a szélső baloldalon.)* Méltóztassanak csak példáúl megnézni Dunaszerdahely vidékét. A t. miniszter úr bizonyára ismeri e vidéket, ott is két-három takarékpénztár dolgozik, talán prosperál is, de méltóztassék e vidéket megnézni, teljesen tönkre ment közgazdaságilag, illetőleg földbirtokaira nézve.

Azután mit szóljak az uzsoráról! Nem régen felfedte azt egy férfiú, tudniillik Egán, ki a felvidéken Röngten-sugarakat bocsátott arra a sötétségre, a mely ott egészen elfedi a vidéket, de higyjék el, más vidéken sincs ám sokkal különben. Óriási az a pusztítás, a melyet akár a gabonauzsora, akár más uzsora véghez visz hazánkban. Azt kívánnám a t. kormánytól, hogy erélyének egész súlyával, vasvesszővel és lángostorral űzné ki az uzsorásokat az országból, *(Élénk helyeslés a bal- és a szélső baloldalon.)* mert különben teljesen tönkre fogják tenni e hazát. *(Igaz! Úgy van! a bal- és a szélső baloldalon.)*

A katonáskodásnak tartamát is óhajtanám, ha leszállítanák, és pedig vagy két évre, vagy egy egész és két félévre, tudnilllik úgy, hogy az első évben az újonczot ott tartanák egész évben, a következő két évben pedig csak októbertől áprilisig, hogy áprilistól kezdve egész

Digitized by Google

szeptember végéig odahaza dolgozhatnék, és képezné az ő apjának, vagy családjának munkaerejét, vagy munkaerejének szaporítását. Ha az a nagy Németország, melynek ugyancsak győztes hadserege van, képes kioktatni két év alatt az ő katonáit, azt hiszem, a magyar ember, a ki ugyancsak harczra termett és nem kevésbbé tanulékony, szintén elsajátíthatná a tudnivalókat két esztendő alatt. *(Igaz! Úgy van! a bal- és a szélső baloldalon.)*

Polczner Jenő: Csak magyarúl kell tanítani őket! Nem hier-rel!

Molnár János: Most áttérek arra a dologra, hogy mikép vélem én a nagy gazdasági bajokat az amerikai törvényeknek szellemében megszüntetni, vagy legalább is a helyzetet megjavítani. Az első és legfőbb dolog, a mit azt hiszem mindnyájan elismernek a t. képviselő urak, az, hogy a kisgazdának olcsó és felmondhatatlan hitelt nyújtsunk. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Erre nézve, t. képviselőház, épen néhány hét előtt Belgiumban a legelőkelőbb képviselők a következő határozati javaslatot nyújtották be a kamarába:

»Mondja ki a kamara, hogy egy ötvenmillió frankos, különös alapot létesít a mezei kisbirtok karbantartására és kifejlesztésére. Ezt az összeget a kormány 2 és $^1/_2$%-os kamat mellet szövetkezetek vagy alapítandó mezőgazdasági irodák rendelkezésére bocsájtaná. A hitelintézetek vagy irodák kizárólag ingatlan szerzésére vagy megnagyobbítása czéljából engedélyezhetnek jelzálogos vagy törlesztéses kölcsönt, és kibocsáthatnak zálogleveleket. A kölcsön kamatja legföljebb 3 és $^1/_2$%-os lehet és legkésőbb 30 esztendő alatt fizetendő vissza évi, negyedévi. vagy havi részletekben. A törvény egyedűl munkások, alkalmazottak, vagy kisbirtokosok javára készűl, de csak akkor, ha annak a birtoknak értéke nem haladja meg a tizezer frankot. A mezőgazdasági irodák és hitelszövetkezetek élvezni fogják azon adókedvezményeket, a melyek a munkás-lakásokra vonatkozó törvény alapján engedélyeztettek. A kölcsönök adásának módjait királyi rendelet fogja megállapíteni.

Ezt vélem én szükségesnek nálunk is. Mert mi történt nálunk? Hárommillió forintot bocsátott a kormány a hitelszövetkezeteknek rendelkezésére; azt is csak az országos hitelszövetkezeteknek, mert ha elég szerencsétlen valamely hitelszövetkezet, keresztény jelleggel, hogy úgy mondjam, megbélyegezve lenni, akkor segélyre nem számíthat. De hát mi ez a hárommillió ahhoz a roppant szükséglethez, hogy a magyar kisgazdának igazán a hóna alá nyúljunk és kiemeljük őt abból a hinárból, a melybe jutott! Mi ez, t. képviselőház, ad tantam sitim? Annyi, mint egy halacska a folyóban, egy hangyácska a zsombékban.

A másik, a melyre vonatkozólag határozati javaslatot is leszek bátor azonnal a ház elé terjeszteni, azon intézkedés, a melynek példáját nekünk Horvátország, a testvérország nyújtja, a hol szintén nehány hét előtt, és pedig maga a kormány a következő törvényjavaslatot terjesztette a tartománygyűlés elé:

»Egy bizonyos minimum állapítandó meg, a melyen alúl a kisgazda semmi néven nevezendő vagyonát végrehajtani nem lehet. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ez a minimum a földbirtoknál Lika-Krbvamegyében három hold, Zágráb és Belovár-Kőrösmegyékben hat hold és végűl Pozsega- és Szerémegyékben nyolcz hold.

A fundus instructus minimuma, a melyet mint a parasztbirtok elválaszthatatlan tartozékait kell tekinteni, a következő: két ló, vagy két ökör, egy tehén, vagy két kecske az összes takarmány és szalma, valamennyi gazdasági eszköz, a következő év vetőmagja és mindaz az élelmi szer, a mely a családnak életfentartásához a legközelebbi aratásig feltétlenűl szükséges. *(Helyeslés balfelől.)* Ezek a megszorítások nemcsak a magánfelekre, de az államkincstárra is vonatkoznak, midőn adóhátralék fejében akar végrehajtani.« *(Helyeslés. balfelől.)*

Erre vonatkozólag tehát van szerencsém a következő határozati javalatot benyújtani *(Halljuk! Halljuk! Olvassa)*:

»Utasíttatik a kormány, hogy haladéktalanúl törvényjavaslatot terjeszszen a t. ház elé, mely olyan, megyénként taxative felsorolt földminimumot állapít meg, a melyen alúl a kisgazdának semmi néven nevezendő birtokát, vagy annak műveléséhez okvetlenűl szükséges eszközeit és állományát, sem adóhátrálékért, sem egyéb tartozásért elárverezni nem szabad.« *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Nem szükséges, azt hiszem, bővebben indokolnom ezen határozati javaslatot, mert a ki azt elolvassa, vagy hallja, első látszatra szemébe ötlik, hogy egy vonással, egy csapással megmenthetnők ilynemű törvény által a szegény kisgazdát az uzsorások üzelmeitől, és egyúttal figyelmessé tennők a hiteleződet, hogy a kisgazdának erején túl ne hitelezzenek, és így elérnők azt, hogy elkerültetnék az, a mi azon hármas bajnak, a melyről szólottam, tulajdonképeni gyökere s mely abban áll, hogy veszélyben forog általok a kisgazda, arra nézve, hogy vagyona lassanlassan és észrevétlenűl elpárolog, mint a kámfor, vagyis elérnők azt, a mire az országnak törekednie kell, hogy tudniillik a kisgazdát földjéhez, és a földet a kisgazdához bilincselje.

Mielőtt befejezném beszédemet, még röviden két kérésem volna a t. miniszter úrhoz.

Digitized by Google

A földbirtoknak nemcsak az a hivatása, hogy táplálja azt, a ki míveli, hanem annak egyúttal nemzeti czéljai is vannak, a köznek javára is kell szolgálnia, a mely mindkét dolog csak úgy létesülhet, ha az a birtok nem aprózódik fel, nem parczellázódik úgy, hogy aztán még egy embernek sem képes táplálékot nyújtani. Van például egy kisgazda, a kinek hét hold birtoka és öt gyermeke van. Azt hiszem, sekisem vonja kétségbe, hogy az ilyen kisgazda csak olyan félkoldus, oly kevés földdel s oly sok gyermekkel birván. Most meghal a gazda, a gyerekek megosztozkodnak a földön és jut mindegyiknek nem is másfél hold, úgy hogy lesz egy fél koldusból öt egész koldus. Nagyon jól tudom, t. ház, milyen végtelenül kényes kérdés az örökösödési jog megbolygatása. Azt is tudom, hogy sok és nagy elme foglalkozott már ezzel, azért nem is szólok róla bővebben. Ha majd szőnyegre kerül, akkor hozzá fogok ex asszo is szólani, most azonban csak megütni kivántam a billentyűt, és a t. miniszter úrtól és a kormánytól várom, hogy a melódiát befezze, de úgy ám, hogy disszonansz akkordok ne legyenek benne.

Végül kérem a t. miniszter urat, hasson oda minden áron, hogy az a soha eléggé nem kárhoztatható osztálysorsjáték többé ne létesüljön. *(Helyeslés balfelől.)* Minden képzeletet meghalad az, hogy milyen raffinirozottan és erőszakkal fonják, hálózzák be a szegény népet ennek az osztálysorsjátéknak ügynökei. Hogyha az állam épen a szegény nép érdekében törölte el a kislutrit, akkor törölje el, vagy legalább is ne létesítse újra, hogyha a szerződés lejár, ezt a nagy lutrit, mert ez sokkal nagyobb pusztítást visz véghez a nép között, mint a kislutri és ezáltal sokkal nagyobb kárt okoz magának az államnak is, mint az a néhány milliónyi haszon, *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Másfél millió!)* a melyet az állam ezen a réven húz. *(Helyeslés a baloldalon.)* Egy önérzetes államhoz úgy sem illik, hogy polgárait ily módon engedje kizsákmányolni, *(Helyeslés a baloldalon.)* a mint hogy például az önérzetes Bajorország, pedig ugyancsak kicsiny, egész indignáczióval vetette vissza az ilynemű neki fölajánlott üzletet.

Ezek voltak azok, a miket a t. miniszter úr becses figyelmébe ajánlani óhajtottam, és ezek után újra kérem a t. házat, hogy határozati javaslatomat elfogadni sziveskedjék. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Dedovics György jegyző: Bíró Feilitzsch Arthur!

B. Feilitzsch Arthur: T. képviselőház! Magyarországnak, mint elsősorban földmívelő országnak, államháztartása minden ágában megfelelő szerepet kell, hogy adjunk a gazdasági fejlődés, a helyes és magyar nemzeti alapokra fektetett gazdasági politika érdekeinek. Kapcsolatban kell annak állania a kormányzati munkásság minden tényével, minden részével és minden tervével. A jelen munkásságának a jövő biztosítására irányított elveit a földmívelésügyi tárcza költségvetése is világosan és hiven kell, hogy visszatükrözze. És hogyha ebből kiindúlva, birálom a költségvetési előirányzatot, úgy mindenekelőtt örömmel konstatálhatom, hogy a t. földmívelésügyi miniszter úr a viszonyok kellő figyelembevételével felelt meg nehéz feladatának. *(Helyeslés a jobboldalon.)* De talán ő is egyetért velem abban, hogy csakis az általános pénzügyi viszonyok figyelembevételének kényszere okozta, hogy még a jelen költségvetési előirányzat sem ölelheti fel mindazon kérdéseket, a melyeknek megoldása elől immár kitérni alig és csak ideigóráig lehet.

A költségvetésnek pénzügyi részével és ágával csak igen röviden óhajtok foglalkozni, hiszen a t. előadó úr annak minden egyes, legkisebb részletét is a ház előtt megvilágította. De kivánok foglalkozni vele annyiban csak, hogy fentebbi állításomat magának a költségvetésnek számtételeivel is igazolhassam. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ha a költségvetés egyes czímeinek összes kiadási és összes bevételi összegeit veszszük alapúl, úgy az 1899. évi költségvetéssel szemben 2,759.636 korona kiadási többlet mutatkozik. Levonva ebből 4,33.195 korona bevételi többletet, mutatkozik 2,326.441 korona, mint olyan kiadási többlet, a mely a gazdasági fejlődést és arra való fordítást véve alapúl, mintegy a látszólagos javúlást mutatná. De az összes 2,759.63 koronából, hogy a helyes képet és a megfelelő mérleget kaphassuk, épen a fenti szempontból, *(Zaj a jobboldalon. Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)* mindenekelőtt levonandó 212.829 korona, mint tisztán személyiekre előirányzott kiadás; levonandó továbbá 597.988 korona, mint olyan kiadási összeg, mely felhasználás szempontjából csakis látszólag emeli a kiadások összegét, de tényleg fel nem használható, mert a bevételek apadásából állott elő; levonandó továbbá a párisi kiállítás költségeire előirányzott 100.000 korona, mert hiszen ez csak átfutó, időleges tételt képez, valamint több czímnél a személyiekre és ezekkel szorosan összefüggő dologiakra előirányzott összeg, úgy, hogy együttvéve és kereken egymillió korona vonandó le, a melynek és a bevételi többletnek levonásával mutatkozik 1,326.441 korona, a melyben a tulajdonképeni tényleges többkiadás nyer kifejezést. De még ezen összegből is kénytelen vagyok 212.000 koronát levonni, a mely a gazdasági tanintézetek és mezőgazdasági ismeretek terjesztése czím alatt van felvéve, még pedig részben személyi, legnagyobb részben pedig beruházási, illetőleg

Digitized by Google

épületátalakítási költségek fedezésére, úgy, hogy ezek levonásával is mutatkozik 1,114.441 korona tényleges és olyan kiadási többlet, melyet a t. földmívelésügyi miniszter úr az ország közgazdaságának fejlesztésére, czéljainak elérésére és feladatainak megoldására fokozottabb mértékben felhasználhat.

Nehogy a t. házat, a különben is ismert apróbb részletekkel untassam, legyen szabad épen a főbb tételekben rámutatnom ezen összeg felhasználására. *(Halljuk! Halljuk!)*

Emelkedik a kiadások tényleges összege az állami lótenyész-intézeteknél 220.000 koronával, az állattenyésztés, havasi és tejgazdaságnál 257.000 koronával, a mely összegnek azonban meglehetős része a felesleges vajtermékek külföldön való értékesítésének előmozdítására van előirányozva; a szőlészet és borászatnál 352.000 koronával, a telepítési és gazdasági műszaki hivataloknál 201.000 koronával, végül kertészet- és gyümölcsészetnél, főleg egyesületi támogatásra 92.000 koronával.

Tekintettel tehát a megoldandó feladatok nagyságára, kétségtelen, hogy a t. földmívelésügyi miniszter úrnak rendelkezésére álló, illetőleg bocsátandó ezen költségvetési többletösszeg, a mely a már fejlődésben levő intézmények által majdnem teljes egészében igényeltetik, a visszaesés kikerülése végett, oly csekély, hogy ezzel az összeggel a hozzá kötött várakozásoknak, a működéséhez fűzött reményeknek csakis a legnagyobb takarékosság szemmeltartásával, helyes, körültekintő, előrelátó és fáradhatatlan munkássággal felelhet meg, de semmi esetre sem elégítheti ki a sok oldalról támasztott és hangoztatott kívánságokat és követeléseket. Szűk az a pénzügyi keret, melyben mozognia kell, de nagyok anyagi részeikben is, a megoldásra váró feladatok. Ezek közül csak egy-kettővel kívánok röviden foglalkozni, *(Halljuk! Halljuk!)* és úgy a t. háznak, mint az igen tisztelt földmívelésügyi miniszter úrnak figyelmébe ajánlani. *(Halljuk!)*

Minden bajnak, minden betegségnek alapját, kútforrását kell megkeresni, ha a bajt teljes egészében megszüntetni, a betegséget alapjában megorvosolni akarjuk. *(Helyeslés jobbfelől.)* Ne áltassuk magunkat tehát azzal, hogy a földmíves-szocziálizmus kérdése meg van oldva, avagy csak ideig-óráig is el van nyomva; lappangó, de tényleg létező a baj, tehát foglalkoznunk kell vele, keresni kell a bajnak gyökerét, elfajúlásának alapjait és indító okait annál is inkább, mert a magyar földmíves-szocziálizmus eredeti jellegéből kivetkőzve, immár a magyar nemzeti érdekeket is támadja. Én a magam részéről az első alapokot abban találom, hogy az 1848-iki törvények által adott egyenlőséget a nép a gazdasági egyenlőségre is vonatkoztatta. Megerősítették ők abban a lelketlen izgatók tévtanai is, a melyek csakis a vagyonos osztály és a nép közötti különbözetet színezve ki élesen, mintegy mesterségesen is oltották a népbe a vagyon kiegyenlítése iránti törekvést. Látom a további okot a birtokrendezéseknél, az úrbéri törvény végrehajtásánál tagadhatatlanúl felmerült nagymérvű hibákban és visszaélésekben, mint nemkülönben és nem kisebb mértékben, a sajnos, később bekövetkezett politikai pártoskodások romboló munkájában, a mely a népet józanságából kiforgatta, kivetkőztette, és a földosztás eszméjét a szegényebb népnél majdnem általános reménynyé növesztette. *(Úgy van! a jobboldalon.)* Következett a munkaadó és a munkás közti viszony átalakúlása, a konvencziós rendszer, a gépek korszaka és középbirtokos osztályunk pusztúlása. A nép vezető nélkül nem tud ellenni széles e világon sehol. Addig, a míg középbirtokososztályunk földét maga mívelte, maga gazdálkodott, községének ügyeivel, a nép apróczeprő bajaival foglalkozott, egyúttal önzetlen vezetője és érdeknélküli tanácsadója is volt a népnek és azt szeretetteljes kézzel helyes, a kellő és a magyar nemzeti érdekeknek megfelelő irányban is tudta megtartani. *(Úgy van! a jobboldalon.)* Ámde középbirtokososztályunk meglehetős részében tönkrement, birtokai részben elaprózódtak, részben a nagybirtokokba és latifundiumokba olvadtak be. Egy más része a közterhek miatt birtokából megélni nem tudva, azt bérbe adta, ő maga pedig hivatalban van, az élet terheit elviselendő. A bérlő csak ideig óráig van helyéhez kötve. A jövőbe ható érdekszálak nem kötik, hagyományos érzelmi kötelékek nem fűzik, nem kapcsolják sem a községhez, sem a néphez. *(Úgy van! a jobboldalon)* Tehát nemcsak nem önzetlen, érdeknélküli vezetője és irányítója a népnek, hanem épen ellenkezőleg, — tisztelet a kivételnek, — érdeke az, hogy ottlétének ideje alatt anyagilag minél inkább emelkedjék, tehát a népet saját érdekében kihasználja, sőt igen sok esetben annak hiszékenységét és tudatlanságát a maga előnyére kizsákmányolja. *(Általános tetszés.)* Ezen átalakúlásban nagy mértékben alakúlt át társadalmunk is. A fényűzés, a hiúsággal párosúlt nagyravágyás, *(Úgy van! a jobboldalon.)* a lenézés, a kicsinylés, az erkölcsök lazasága, sajnos, minden téren, *(Általános tetszés.)* ezek mintegy jellemzői a mai kornak, és ezeknek hatása alatt az a csekélyszámú középbirtokos is, a ki birtokát még kezében tartja, kivéve a kiveendőket, átalakúlt. Nem érintkezik a néppel, azt lenézi; nem törődik községének ügyeivel, azt kicsinyli; nem irányítója, nem vezetője többé a népnek, ezt már nem tartja nobile officiumnak. Elvesztette tehát a nép vezetőit ezen a téren és sajnos, más téren is. Ámde vezetőre szüksége

Digitized by Google

volt, van és lesz mindig. Gazdátlanúl, téveteg állva, teljes egészében a szocziális agitátorok kezeibe került, a kik, a mint ezekből is látható, benne igen könnyen művelhető és nagyon termékeny talajra találtak. Vegyük még mindezekhez a munkás kereseti körének apadását, a közterhek növekedését, a nagyobb parasztbirtokok elaprózását, közigazgatási rendszerünk államtisztviselői szervezetünk hiányait, hibáit; vegyük még hozzá iparunk és kereskedelmünk pangását, a földszerzésnek ki nem elégíthető vágyát: úgy ezek nagyjában, de hangsúlyozom, csakis nagyjában, a földmíves szocziálizmus keletkezésének, elfajúlásának és létezésének alapjai, okai és gyökerei, és csak részben okozzák ezt a hitbizományi kötött és »holt kéz« birtokok.

T. ház! *(Halljuk!)* A hitbizományok a jogi egyenlőség és méltányosság szempontjából ragadhatatlanúl elavúlt és részben igazságtalan intézményt képeznek. *(Mozgás a szélső baloldalon.)* De ha figyelembe veszszük hazánk jelenlegi földbirtok-tulajdonviszonyait, 'és tekintettel vagyunk nemzetiségi állapotainkra: úgy nem tartom teljesen indokoltnak és igazoltnak azt a nagy ellenszenvet és irtóháborút, a mely az utóbbi időkben ezen intézmény ellen irányúlt, és összes gazdasági és szocziális bajaink fókútforrásául ezt jelöli meg. *(Helyeslés balfelől.)* Kétségtelen, hogy a magyar nemzeti állam fentartó eleme, hogy úgy mondjam, gerincze, a mohácsi vésztől 1848-ig középbirtokososztályunk volt, ámde ez az osztály ma már annyira megapadt, hogy feladatának teljesítésére többé nem elegendő és nem elég erős. Ezzel szemben tehát észszerű-e, helyes-e, ezen azt magyar nemzeti szempontból, habár csak részben is, de minden esetre helyettesítő, és a magyar állam ellen irányuló törekvéseknek gátúl szolgáló, és úgy gazdasági szempontból, mint a földtulajdon birtoklása szempontjából ma teljesen biztos alapunkat a középbirtokosok sorsára juttatni? *(Úgy van! a baloldalon.)* Meggyőződésem, hogy nem, már csak azért sem, mert úgy a hitbizományi, mint egyáltalában a kötött birtokok ma már nemzeti missziót is teljesítenek, és mindaddig, a míg helyettesítésükről a kellő és megfelelő módon gondoskodás nem történt, *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* azoknak létezése magyar nemzeti szempontból sem kifogásolható. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)* Ezekkel szemben azonban viszont igaz és kétségtelen az, hogy a hitbizományok kérdésének a magyar nemzeti érdekeknek megfelelő irányban való megoldása, valamint e kérdés lényegében való törvényhozási szabályozása elől többé kitérni nem lehet.

A hitbizományi birtokok összes területe az eddigi statisztikai adatok szerint: 2,349.970 kataszträlis hold. A mennyire a rendelkezésemre állott adatokból megállapíthattam, ezen összterületből nagy átlagban 1,100.000 kataszträlis hold képez erdőbirtokot, tehát kereken és nagyjában véve körülbelül a hitbizományi birtokok fele erdőbirtokot képez, a mely ez idő szerint 65 hitbizományt élvező birtokos között oszlik meg. Legnagyobb hitbizományi erdőbirtok a Schönborn- Buchheim-féle Beregvármegyei hitbizomány, 203.745 kataszträlis holddal. Ezt követi a herczeg Esterházi-féle de már nyolcz vármegyében szétszórva, 156.184 kataszträlis holddal. Ezután sorakozik a Koburg herczeg-féle hét vármegyében 144,877 kataszträlis holddal. A többi már leszáll 70,000 holdra, és azon alóli egész minimális területekre. Nem lesz talán érdektelen a t. ház előtt a magyar nemzet végtelen türelmének igazolásaképen ha felemlítem, hogy egynek kivételével a legkisebb hitbizományi erdőbirtok a báró Haynau Gyula-féle *(Mozgás a szélsőbalon. Halljuk! Halljuk!)* A hitbizományok mezőgazdasági birtokokban tehát kereken 1,250.000 kataszträlis holdat foglalnak el. Ha a hitbizományok által elfoglalt gazdasági területeknek ezen lekötött mennyiségét tekintjük, akkor én ezen területet aggodalomra okot szolgáltatónak és aránytalannak nem mondhatom. De, ha a lekötött területeknek vármegyék szerinti megoszlását tekintjük, akkor már igenis aggodalomra okot szolgáltatónak és aránytalannak találom. Csakis a mezőgazdasági területeket véve alapúl, — mert hiszen az erdőknél, tekintettel az erdőtörvényben foglalt korlátozásokra, általában a kötöttség jelleg előnyös, — túlnagy, sőt aránytalanúl nagy területet foglalnak el a hitbizományok a mezőgazdasági területen: hogy csak egy párt soroljak fel, Somogymegyében 132, Sopronmegyében 105, Csongrádban 77, Zalában 71, Mosonyban 67, Baranyában 63, Zemplénben 53, Nyitrában 44, Fehérmegyében 42, és Bereg-megyében 42 hold, és így tovább egész 400 kataszträlis holdig. A legnagyobb területet foglaljak el mezőgazdasági birtokokban a hitbizományok a Duna jobbparti vármegyékben, míg ellenben Árva-, Zólyom-, Győr-, Mármaros-, Ugocsa-, Bácsbodrog-, Torontál és 11 erdélyrészi megyében hitbizományi birtokok egyáltalában nem léteznek. A megoszlás tehát aránytalan és ebben rejlik a bajnak alapja és gyökere.

A segítésnek, az orvoslásnak az a módja, a melyet Beksics Gusztáv t. képviselőtársam is elismerést érdemlő nagy munkájában ajánl, hogy tudniillik a hitbizományok azon vármegyékből, a melyekben az illető vármegye mezőgazdasági területének túlnagy részét foglalják el, helyeztessenek át a felvidéki és erdélyrészi vármegyékben lévő erdőbirtokokba, — a kérdés gyökeres megoldására és a bajnak állandó orvoslására

Digitized by Google

nem vezet, sőt, a kik ismerik hazánk erdőgazdasági, erdőhasználhatósági és erdőértékesítési viszonyait, habár ismételten kiemelem, hogy úgy közgazdasági mint erdőkezelési szempontból előnyös, hogy mentül több erdőbirtok váljék kötött birtokká, — ezt a tervet ilyen módon részben kivihetetlennek, részben veszedelmesnek is kell, hogy jelezzük.

A felvidéki és erdélyrészi vármegyékben lévő erdőbirtokok meglehetős nagy része értékesíthetetlen, bükkös és nagy kiterjedésében, még ha fenyves is, a közlekedési eszközök rossz sága és hiánya, és az értékesítési piaczoktól való távolfekvése, a kihozatali viszonyok óriási nehézsége folytán igen alacsony értéket képviselő, sőt tisztán pénzügyi szempontból tekintve, inkább teherrel, mint jövedelemmel járó birtoktesteket képez. Már pedig a hitbizományt élvező is elsősorban és természetszerűleg az okszerű gazdálkodás mellett is a jövedelemre fekteti a súlyt. Olyan nagy áldozatkészség pedig nem tételezhető fel, de nem is követelhető, hogy jövedelmező birtokát egy talán kiterjedésében tizszerte nagyobb, de úgy a kezelés, mint a használat tekintetében is szigorúan korlátozott és mindenesetre jövedelmet sokkal csekélyebb mértékben nyújtó birtoktesttel cserélje fel.

Ezt törvényhozási úton kötelezővé tenni igénytelen véleményem szerint nemcsak nem lehet, de végzetes hiba is volna, mert a ma nem épen minden körülmények között megbizható nemzetiségek tulajdonát képező és legnagyobb részben értéktelen erdőbirtokoknak árát aránytalanul felszöktetné és így a drága magyar földért elért eladási ár, mint vételár, épen ellenségeink anyagi helyzetét javítaná, a kik azután, ha talán aránytalanul drágán is, de tekintettel az erdők eladásával elért magas árakra, még mindig arányos árban épen a mezőgazdasági birtokokat ragadnák magukhoz, és így mint az értékesebb, tehát az érvényesülés szempontjából is sokkal hatalmasabb mezőgazdasági földbirtok tulajdonosai nemzetiségi törekvéseikben és czéljuk elérésében még nagyobb erőre kapnának. De az állami, úgynevezett kincstári erdőbirtokok sem használhatók fel e czélra. Mert ez épen nemzeti szempontból lenne visszaesés, mert mint volt szerencsém említeni, a hitbizományi birtokos elsősorban a jövedelemre fekteti a fősúlyt. Az állam pedig egyrészt nincsen erre ráutalva, másrészt az állam az, a melytől mint erdőbirtokostól is joggal meglehet követelni, hogy a nemzeti érdeknek áldozatot hozzon és a birtoknyújtotta hatalmát a pénzügyi tekintetek mellőzésével is fejtse ki.

A kérdés csak hosszú időkön át, kellő átmenettel és tervszerűleg oldható meg, a melynek végczélját a hitbizományi mezőgazdasági birtokoknak az egész országban arányos megosztása kell, hogy képezze. Csak röviden vagyok bátor rámutatni, hogy szerény nézetem szerint miként lehetne ezt elérni. *(Halljuk! Halljuk!)*

A pontos adatok felvétele, az összes viszonyok mérlegelése és a jövő előreláthető fejlődésének és alakulásának figyelembe vételével megállapítandó az a maximális mezőgazdasági terület, lehetőleg vármegyénként, a mely hitbizományt képezhet. Ezzel kapcsolatban kimondandó volna, hogy újabb hitbizomány mezőgazdasági birtokban mindaddig nem alakítható, míg a hitbizományoknak az egész országra megállapított maximális területe időközi megszünések folytán le nem szállott és ezen esetben is csak oly terjedelemben és oly vármegyékben volna hitbizomány alakítható, a mennyit és a hol azt az arra megállapított maximális terület megengedi.

Azonkivül hitbizomány alapítása minden egyes esetben csak a földmivelésügyi kormánynyal egyetértően tett előterjesztésre a hitbizomány alapítója által szerzett és kimutatandó érdemek, vagy általa nyujtandó ellenérték fejében csak a törvényhozás hozzájárulásával lenne engedélyezendő. Szabályozandó volna továbbá a hitbizományi jelleg fennállhatásának időtartama, és e tekintetben mindenekelőtt kimondandó volna, hogy hitbizomány csak egyenesen leszármazó és közvetlen, törvényes fiuörökösök által élvezhető, és hogy hitbizomány, mint ilyen, mellék- vagy leányágakra át nem szállhat. E tekintetben nem zárkóznám el még visszaható törvényhozási intézkedéstől sem. Kimondanám továbbá azt is, hogy bizonyos határidő elteltével a hitbizománynak hitbizományi jellege okvetetlenül megszünik és illetőleg, hogy ennek eltelte előtt bizonyos számbeli utódlások után például sorrendben az 5-ik hitbizományi utód a hitbizományi jelleg megszüntetését kérelmezheti.

Ezen és ezekhez hasonló törvényhozási intézkedésekkel, habár lassan is, de mindenesetre el lesz érve az előre kitüzött úgy gazdasági és nemzeti, mint talán mondhatnám, az ipar és kereskedelmi érdekekkel is megegyező és azokat legalább is érzékenyen nem érintő arányos megosztása a hitbizományi mezőgazdasági birtokoknak az egész országban, és egyuttal egészséges alapon áthelyeződése az erdőbirtokokra.

Végül nem volna figyelmen kivül hagyandó a kérdés szabályozásánál az sem, ugyancsak a kitüzött czél minamarábbi elérése tekintetében, hogy hitbizomány pénztőkében és illetőleg ingó értékben is alapítható, illetőleg az ingatlan hitbizomány ilyenre átalakítható legyen.

T. ház! A hitbizományi intézmény hazánkban nem régi. *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)* Első törvényes szabályozása 1687-ben, másik 1723-ban történt. 1848 után pedig csak törvénypótló intézkedések tétettek. Az 1723-iki törvény

Digitized by Google

intézkedése lényegében nem egyéb, mint az, hogy az 1687-iki törvény intézkedései a köznemességre is kiterjesztetnek. Az alkotmány helyreállítása után úgy az 1687-iki, mint az 1723-iki törvények, mint magánjogi törvények visszaállíttattak, de mivel az egyik a fő-, a másik a köznemességre vonatkozott, az 1868 : LIV. törvényczikk az igazságügyminisztert e tárgyban, vagyis az egyenlősítés tárgyában, rendeleti úton való intézkedésre hatalmazza fel.

E rendelet 1869. április 7-én bocsáttatott ki, de szemben a törvényes felhatalmazással, számos anyagi jogszabályt is foglal magában. Ha mindezekhez azt teszem hozzá, hogy 1867-től a mai napig kétszer annyi hitbizomány alapíttatott, mint 1687-től 1867-ig, úgy azt gondolom, nem szorúl további indokolásra és fejtegetésre az, hogy a kérdésnek úgy jogi, mint gazdasági, mint magyar nemzeti szempontból való szabályozása a sürgősen megoldandó feladatok közé tartozik, és hogy e tekintetben és e munkában a talán legnagyobb és az irányító szerep a földmívelésügyi kormányzatra hárúl. *(Igaz! Úgy van! a jobb- és baloldalon.)*

Az előadottak daczára én azonban távolról sem látom a hitbizományok intézményében gazdasági és szocziális bajaink oly nagyfokú és nagymérvű alapját és kútforrását, mint egy más a megoldandó feladatok sorozatába ugyancsak beillesztendő és a föld kérdésével szorosan össze függő kérdésben, tudniillik az úgynevezett holtkézi birtok kérdésében. *(Halljuk! Halljuk! a jobb- és baloldalon.)*

Tisztán csak tájékozásúl van szerencsém felemlíteni, hogy az 1896-ban a földmívelésügyi kormányzat által Magyarország földmívelése czímén kiadott munkában foglalt adatok szerint az összes egyházi, tehát holtkézi birtokterület 2,403.332 kataszteri holdat tesz ki és ennek a területnek nagy átalánosságban körülbelül fele erdő. Eddig a bevett egyházak ingatlanokat csakis királyi jóváhagyás mellett szerezhettek, és ha e jóváhagyást kimutatni nem tudták, a telekkönyvi hatóságok a tulajdonjog átírását, illetőleg a bekebelezést megtagadhatták. Ámde a királyi kuria, ha jól tudom, 1898. április havában tartott teljes ülésében hozott határozatával kimondotta, hogy az egyházat korlátozó törvények elavúlván, nincsenek hatályban, az egyházak tehát szabadon szerezhetnek ingatlanokat. Ebben a határozatban sokkal nagyobb közgazdasági veszélyt látok rejleni, mint a hitbizományok teljes intézményében. Hiszen a hitbizomány alapítása végeredményében és lényegében nem egyéb, minthogy oly birtok, a mely rendszerint hosszabb időn keresztül volt a család kezén és ki volt vonva a forgalomból, az jövőre is kivonatik a forgalomból. De a holtkéz birtokszerzési joga által beláthatatlan időre újabb és újabb kivonások történnek. *(Igaz! Úgy van!)* Röviden, inkább jelzőül kívánok rámutatni arra, hogy én a magam részéről a kuria ezen határozatát nem tartom egészen törvényes alapon nyugvónak. *(Halljuk! Halljuk! a jobb- és baloldalon.)* Az első és igazi a holtkezet korlátozó törvények az 1498 : LV. és LXV. törvényczikkek. Az 1647 : XVIII. és 1715 : XVI. törvényczikkek ezeket megerősítik. Az 1848 : XX. törvényczikk a vallásfelekezetekre nézve is a tökéletes egyenlőséget állapítván meg, az én meggyőződésem szerint kétségtelen, hogy az összes koltkézi törvények is valamennyi vallásfelekezetre általában érvényre jutottak. De az 1895 : XLIII. törvényczikk 6. §-a kifejezetten fentartja az összes felekezetekre eddig hozott törvényeket, míg a 9. §-a tovább megy és az ezután alakulandó felekezetekre határozottan holtkézi korlátozásokat állít fel. Ha mindezekhez még csak azt teszem hozzá, hogy jogszokásaink szerint minden újabb törvényben az azt érintő azelőtti törvénynek vagy fentartása, vagy hatályon kivül helyezése kimondatik, a kuria annak kimondásával, hogy a holtkézi törvények elavultak, igénytelen véleményem szerint, legalább is az összes eddigi törvényhozási intézkedésekkel szemben egy teljesen új és más alapra helyezkedik. Mindenekelőtt tehát érvény lenne szerzendő, ha máskép nem lehetne, törvényhozási alapon a holtkézi törvényeknek, hogy azoknak jogi hatálya visszaállíttassék. Ugyancsak ezzel kapcsolatosan intézkedés lenne teendő arra nézve, hogy úgy a holtkézi, mint a hitbizományi és kötött jellegű mezőgazdasági birtokokra az államfelügyelet mellett való kötelező kezelési rendszer alkalmaztassék. Ebben a tekintetben zsinórmértékül szolgálhatna az 1879 : XXXI. törvényczikk, természetesen a mezőgazdaság lényege és természete által követelt megfelelő módosításokkal és változásokkal.

Hosszadalmas lenne, és nem is akarok visszaélni a t. ház türelmével, *(Halljuk! Halljuk!)* fejtegetni részletesen mindazokat a gazdasági, szocziális, magyar nemzeti szempontból is messze kiterjedő előnyöket, a melyek ily irányú törvény alkotásával eléretnének. De kétségtelen egy, hogy összes gazdasági szocziális bajaink égető kérdéseinek orvoslása egy hatalmas lépéssel vitetnék előre. Végre legyen szabad a fentiekhez még egy, látszólag helyi, tényleg azonban országos érdeket képező kérdést soroznom és azzal nagyon röviden foglalkoznom. Ez az erdélyrészi magyarság és birtokviszonyainak kérdése. *(Halljuk! Halljuk!)*

A mi itt a földmíves szocializmusban mint nemzeti veszély nyilvánúl, az az erdélyi részekben a nemzetiségi munkásságban nyer kifejezést. De nem térek rá a nemzetiségi kérdésre, mert hitem és meggyőződésem, hogy figyelemmel a

Digitized by Google

belügyi tárczánál elhangzott nagyszabású beszédekre, a melyek nézetem szerint talán túl is lépték azt a határt, a melyet ezen kérdés kényes természete igényel, annak taglalása nem czélszerű, habár talán abból a szempontból világítva meg azt, a mely annak tényleges alapját és veszedelmét képezi és a melyet igényel, egészen új és más irányt tudnék a kérdésnek adni és nyújtani. *(Helyeslés. Halljuk!)* De nem foglalkozom ezzel a kérdéssel és nem kivánom a t. házat részletekkel untatni, ezer és ezer bajainkat felsorolni. Csupán hangsúlyozom, hogy ezen veszedelmes kerdés ma már társadalmi úton, társadalmi eszközökkel és intézményekkel, daczára a magyar közönség óriási erőfeszítésének és fáradozásainak, többé nem oldható meg. Nem kivánom elősorolni jajkiáltásainkat, figyelembe nem vett javaslatainkat, csak jelzem, hogy az erdélyi részek magyarsága veszedelemben van, és a segítés sürgősen szükséges. *(Igaz! Úgy van!)*

Csak egy irányban legyen szabad néhány számadattal a t. házat tájékoztatni. A részleteket talán el méltóztatnak engedni.

Az 1895. évi mezőgazdasági statisztikai adatok szerint: Magyarország összes birtokterülete 48,816.200 kat. hold. A gazdaságok összes száma 2,831.802 kat. hold. Az országos átlag tehát egy gazdaságra: 7·40 kat. hold szántóföld, 4·50 kat. hold erdő, 0·23 kat. hold kert, 1·76 kat. hold rét, 2·60 kat. hold legelő, összesen 16·49 kat. hold. Az erdélyrészi 15 vármegyében pedig esik egy gazdaságra 4·62 kat. hold szántóföld, 6·60 kat. hold erdő, 0·28 kat. hold kert, 2·60 kat. hold rét, 2·40 kat. hold legelő, összesen 16·5 kat. hold. Tehát főösszegben teljesen egyezik az országos átlaggal, csak részleteiben nem. Ámde épen ez a sajnos, hogy egyezik, mert a régebbi ugyancsak hiteles adatok szerint egy gazdaságra esett átlagban: Magyarországon 17·82, az erdélyi részekben 14·97 kat. hold. A míg tehát Magyarországon az átlag leszállott vagyis a gazdaságok száma szaporodott, addig az erdélyi részekben az átlag emelkedett, tehát a gazdaságok száma apadt; még pedig sajnos a magyarság rovására és hátrányára.

Hatalmas tényezőként szerepelnek ebben a munkában a nagymértékben szaporodó oláh pénzintézetek, a melyek közel nyolczmillió korona alaptőkével rendelkeznek, és több, mint 12 millió korona jelzálog és 26.000 korona váltókölcsönt tartanak kezükben.

De ha kozzáveszem, hogy 1898. és 1899 ik években még mintegy 20 ilyen intézet alakúlt és több, mint 30 pénzintézetükről adatot szerezni nem lehetett, úgy bátran állíthatom, hogy a helyzet ebben az irányban mintegy 40 százalékkal rosszabb.

Ezekben nyilvánúlt ezekben tükröződik vissza az utolsó évtized nemzetiségi munkásságának eredménye, a mely tervszerűen és kitartással dolgozik az oláh középbirtokos osztály megteremtésén, a mit, amint azt az előbbi számadat is igazolja, a kisbirtokosság tönkretevésével és birtokaiknak csoportosításával lassú léptekben, de állandó haladással valósít meg. Igaza van Beksics Gusztávnak: nagyszabású, mindent átfogó politikára van szükség Erdélyben! Fölösleges talán ezek útán még csak meg is említenem, hogy a telepítés kérdése az erdélyi részek magyarságát fenyegető veszedelemmel szemben csak másodrangú szereppel bir. Birtokmentési és különösen az erdőket illetőleg, birtokszerzési politikát kell itt az államnak követnie. A meglevő magyar birtokososztály fentartása, szaporítása, olcsó és hozzáférhető hitelnyújtása, az eladósodott kisbirtok megmentése részben tömörítéssel magyar kézre juttatása, közlekedési viszonyaink hatalmas megjavítása, kifejlesztése, iparteremtés, magyar városainknak erős gazdasági, ipari, kereskedelmi és kulturális és pénzügyi góczpontokká fejlesztése, emelése, a kincstári erdő kezelésének a magyar nemzeti érdekeknek még fokozottabb mértékben megfelelő irányban való átalakítása, a közigazgatás szervezése, az állami és közigazgatási tisztikarnak nemzeti szempontból tervszerű elhelyezése és tekintélyének, helyzetének emelése, javítása a legsürgősebben munkába veendő teendők, hogy legalább útját állhassuk a meglevő bajok továbbterjedésének. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Hiszen Magyarország az erdélyrészi magyarsággal egyetemben századokon keresztül volt őre és védbástyája a nyugat kulturális fejlődhetésének. Tessék elhinni, hogy az erdélyi magyarság, ha nem is egyedül, de nagymértékben őre és védbástyája a magyar nemzeti állam kiépítésének. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* De nem folytatom tovább, *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)* úgy is hosszasabban vettem igénybe a t. ház türelmét, mint a hogy azt egy első felszólalásnál szokásos. A gazdasági és nemzeti létünk alapjaival szorosan összefüggő és megoldásra váró nagy feladatoknak nagy tömegéből, csak ime ezen egy-kettőt ragadtam ki és tárgyaltam, — elismerem, hiányosan, hézagosan, — de talán így is eléggé arra, hogy a t. háznak minden egyes tagja egyetértsen velem abban, hogy elérkezett az ideje a magyar nemzeti és összes, tehát ipar- és kereskedelmi érdekeinkkel is összhangba hozandó állandó és végleges gazdasági politika tervezetének megállapítására, gazdasági szervezkedésünk és elhelyezkedésünk alaptervének kidolgozására. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* Nagy keretekben, de a czél határozott megjelölésével állítandó ez fel, úgy, hogy az összes kapcsolatos kérdésekkel a kormányzat minden ágában megoldandó feladatokkal összhangban legyen, a mire nézve meg-

Digitized by Google

nyugvással állíthatom, hogy a t. földmívelésügyi miniszter úrnak általában ismert és köztudomású eddigi kezdeményezései, körültekintő gondos politikája a kellő biztosítékot megadják. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Épen ezért, és mert meggyőződésem, hogy úgy, mint a t. kormány minden egyes tagját, a földmívelésügyi miniszter urat is munkásságában hazánk jóléte, gazdasága, boldogsága és jövőjének biztosítása iránti közös törekvésünk érzete vezeti, a költségvetést elfogadom. *(Élénk helyeslés és éljenzés a jobboldalon. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Elnök: Öt perczre az ülést felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: T. ház! Az ülést folytatjuk.

Major Ferencz jegyző: Komjáthy Béla!

Komjáthy Béla: T. képviselőház! Tekintve az időnek előhaladottságát és azt, hogy e tárczánál pártom megbizásából hosszasabban akarok nyilatkozni, kérem a t. képviselőházat, kegyeskedjék megengedni, hogy vagy beszédemet holnap mondhassam el, vagy pedig esetleg a rendes időn túl beszélhessek.

Elnök: Minthogy a képviselő úr azt a kérést intézi a házhoz, hogy vagy holnap mondhassa el beszédét, vagy ma a rendes időn túl beszélhessen, a képviselőház óhaját szeretném megtudni. *(Felkiáltások: Ma! Holnap!)* T. ház! A ház ilyen kéréseket sohasem szokott szavazás útján eldönteni. Minthogy legalább is kétes a ház többségének az óhaja, javaslom, hogy az eddigi méltányos tradicziókat követve, a ház adja meg az engedelmet, hogy a képviselő úr holnap mondhassa el beszédét. *(Helyeslés.)*

Ezt tehát határozatúl kimondom.

T. ház! Javaslom, hogy holnap délelőtt 10 órakor tartandó ülésen folytatólag a földmívelésügyi tárcza költségvetése és az ezzel kapcsolatos jelentések tárgyaltassanak. *(Helyeslés.)*

Ezt tehát szintén határozatúl kimondom és az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 25 perczkor.)

Digitized by Google

549. ORSZÁGOS ÜLÉS

1900. évi márczius hó 13-án, kedden,

Perczel Dezső, közben Dániel Gábor elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Manaszy György megbízó levele. — Feliratok bemutatása. — Igazságügyminisster törvényjavaslatot nyújt be: *a*) Az irodalmi, művészeti és fényképészeti művekre vonatkozó szerzői jogok kölcsönös védelme végett a Németbirodalommal 1899. évi deczember hó 30-án Berlinben kötött egyezmény beczikkelyezéséről; *b*) Az 1896: XXIX., az 1889: XXXVIII. és az 1892: XXIX. törvényczikk módosításáról és kiegészítéséről. — Költségvetés 1900-ra. (Földmívelésügyi tárcza). — Szünet márczius 15-ikén. — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Plósz Sándor, Darányi Ignácz.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét Perczel Béni jegyző úr fogja vezetni; a javaslatok mellett felszólalókat Dedovics György, az azok ellen felszólalni kivánókat Major Ferencz jegyző úr jegyzi.

Mindenekelőtt fel fog olvastatni a tegnapi ülés jegyzőkönyve.

Perczel Béni jegyző *(olvassa az 1900. évi márczius hó 12-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van-e valakinek észrevétele a jegyzőkönyvre? *(Nincs!)*

Ha nincs, azt hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom Manaszy György, Temesmegye moraviczai választókerületében időközben megválasztott országgyülési képviselő megbizó levelét.

A megbizó levél megvizsgálás végett az igazoló állandó bizottságnak adatik ki.

Bemutatom továbbá Komárom vármegye közönségének feliratát, melylyel az 1899: XV. törvényczikknek a választói fuvardíjakra vonatkozó rendelkezéseit módosítani kéri;

Szabolcs vármegye közönségének feliratát, a pálinkaivás korlátozása iránt. *(Helyeslés.)*

Kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Plósz Sándor igazságügyminiszter: T. ház! Van szerencsém egy törvényjavaslatot (Irom. 807) az irodalmi, művészeti és fényképészeti művekre vonatkozó szerzői jogok kölcsönös védelme végett a Németbirodalommal 1899. év deczember hó 30-án Berlinben kötött egyezmény beczikkelyezése tárgyában;

továbbá egy törvényjavaslatot (Irom. 808) az 1886: XXIX., az 1889: XXXVIII. és az 1892: XXIX. törvényczikk módosítása és kiegészítése tárgyában tisztelettel benyújtani. Kérem e törvényjavaslatoknak kinyomását és szétosztását elrendelni és azokat előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett az igazságügyi bizottsághoz utasítani.

Elnök: Az igazságügyi miniszter által benyújtott törvényjavaslat az 1886: XXIX., az 1889: XXXVIII., valamint az 1892: XXIX. törvényczikk módosítása és kiegészítése tárgyában, szintúgy az általa benyújtott törvényjavaslat az irodalmi, művészeti és fényképészeti művekre vonatkozó szerzői jogok kölcsönös védelme végett a Németbirodalommal 1899. deczember hó 30-án Berlinben kötött egyezmény beczikkelyezése tárgyában, ki fog nyomatni, szét fog osztatni és

Digitized by Google

előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett az igazságügyi bizottsághoz utasíttatik.

Áttérünk napirend szerint a földmívelésügyi tárcza 1900. évi költségvetése (Irom. 779) tárgyalásának folytatására, kapcsolatosan vele a földmívelésügyi miniszter jelentésére (Irom. 767, 789) a kolozsmonostori gazdasági tanintézet területének biztosítását illetőleg.

Következik?

Major Ferencz jegyző: Komjáthy Béla!

Komjáthy Béla: T. ház! Ha a magyar földmívelésügyi miniszter költségvetése felett birálatot akarunk mondani; ha én magam és ez a párt, a melynek megbizásából szólok, tárgyilagosan akarjuk azon irányeszmék felett véleményünket elmondani, melyek a földmívelésügyi miniszter urat az ő működésében vezetik, és ha mintegy jelezni óhajtjuk azt, hogy mely irányban tartanók helyesnek ezen tárcza vezetését: akkor, azt hiszem, t. ház, hogy első feladatunk azt megállapítani, hogy voltaképen mi a feladata a földmívelésügyi miniszternek és mit kell neki teljesítenie? *(Halljuk! Halljuk!)* Én a magyar földmívelésügyi miniszter úrnak feladatát és teendőit egy rövid mondatban foglalom össze s ez a rövid mondat az, hogy a magyar államiságot a magyar föld révén meg kell erősíteni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ha tehát elfogadjuk, a mint hiszem, senki ennek ellene nem mond, ezen tételt, akkor fel kell bonczolnunk a maga elemeire, hogy tudniillik a magyar államiságot a magyar föld révén miként lehet megerősíteni. És ha ezt bonczoljuk, akkor két irányban találjuk meg a szükségeseket. Először erősíteni és terjeszteni kell a magyar fajt, mely a magyar államnak fentartó eleme és ereje; *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* másodszor emelni és állandóvá kell tenni a magyar föld jövedelmét, *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* a mely az erőnek forrása.

Ha pedig a magyar faj erősítéséről beszélünk, akkor természetesen megint tisztában kell lennünk azzal, hogy mely okok és mely tényezők azok, melyek ezen törekvésünket előmozdítani képesek? *(Halljuk! Halljuk!)* Az én felfogásom szerint a magyar faj erősitésére szolgáló tényezők a következők.

Először is a magyar kézben levő kisbirtokokat szaporítani kell, mert ha a magyarságnak jövőt akarunk, azon kisbirtokosoknak hazafiságában, fajához, ezen területhez való ragaszkodásában fogjuk a jövőt megtalálni. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Másodszor szükséges egy helyes telepítési politika, ha annak minden előfeltétele megvan és ha nem akarunk a kisérletezés terén maradni, a melyben — fájdalom, — eddig voltunk. Harmadszor kötelességünk oda hatni, hogy a magyar Alföldön összeszorított magyar nép számára a birtokszerzést lehetővé tegyük. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Azok az emberek, úgy a szaporaság szempontjából, mint egész életczéljuk meghatározásából ki vannak zökkenve azáltal, hogy földbirtokokat nem szerezhetnek. Ezzel mintegy kapcsolatban áll a latifundiumoknak és a hitbizományoknak szerintem megsemmisítése és itt egészen ellentétben állok báró Feilitzsch Arthur t. barátommal, a ki tegnap más irányban szólalt fel, sőt tovább megyek, még azon thézisével is ellentétben állok, a melyet az erdőbirtokra nézve mondott, mert litem és meggyőződésem szerint, ha bizonyos vidékeken szükségesek, a hitbizományokat az erdőségekre lehetne szorítani.

A magyar faj megerősítésére új keresetforrások nyitása szükséges, mert azt hiszem, hogy mindenki egyetért abban, hogy azok a keresetforrások, a melyek ma a magyar népnek rendelkezésére állanak, először nem állandóak, másodszor nem biztosítottak és biztos talajt a jövőre nézve nem képeznek. Végül a leghatározottabb eszköz ezen czélok elérésére egy czéltudatos és czélirányos szocziális politika. Mert itt a szocziális törekvésekről nagyon sokat beszélünk, e felmerült jelenségekkel szemben talán még a gyógyítás terére is léptünk, de azt merem állítani, hogy határozott czélirányos, minden izében kidolgozott és hosszú időre kontemplált szocziális politikával ebben a hazában nem foglalkozik senki. De szükséges, a mint mondottam, a magyar állam megerősítésére nézve, hogy a magyar föld jövedelme emeltessék. Erre szükséges elsősorban a föld termelőképessége előfeltételeinek meghatározása, a mire nézve, mint erre majd beszédem folyamán rá fogok térni, eddig még kellőleg nem intézkedtünk. Ujabb piaczok teremtése, hogy az a termény egyúttal a maga elhelyezési terét megtalálja. És főképen szükséges a szegény nép, a kis exisztencziák érdekében az elemi csapások és balesetek ellen való teljes biztosítás. Ön ezen théziseket állítom fel akkor, a midőn a t. miniszter úr politikája felett magam és pártom nevében birálatot akarok mondani. És bármily tisztelettel és elismeréssel viseltessem is a t. miniszter úr személye iránt, mégis ki kell mondanom, hogy a magyar faj érdekében abban az irányban, a melyet vázoltam, ebben az országban nagyon kevés történt. Nem mondom, hogy nem történt semmi, mert némely keresetágak kibővítésével mindenesetre eddig is hasznos szolgálatokat tettek, a miről majd később elismerőleg akarok nyilatkozni. Itt csak mindjárt megemlítem azt, hogy magának a szőlőmívelésnek oly terjedelemre való kifejlesztése határozott nagy előny, mert az ország egyes részein ma már az keresetforrás, olyan, a mely ott az exisztenciát, ha nemis egészében, de a múlthoz

Digitized by Google

hasonlítva, sokkal jobban biztosítja. *(Zaj a jobboldalon. Felkiáltások a szélső baloldalon: Társalognak egymással!)*

Elnök: Csendet kérek!

Komjáthy Béla: Hogy én magam általánosságban azon álláspontot foglalom el, hogy ezen új keresetforrások megnyitására kellő gond nem fordíttatott, annak egyik szomorú jelenségét képezi az, a mit tudunk is, de a miről bennünket épen maga a t. kormány felvilágosítani kegyes volt. Csak egy tekintetet kell vetnünk azon közállapotainkról szóló jelentésre, a mely itt közöttünk kiosztatott, és látjuk, mily ijesztő mérvet kezd Magyarországon ölteni a kivándorlás. Ha annak a népnek keresete volna, ha új keresetforrások nyilnának meg számára, akkor ezt a hazát el nem hagynák. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Már pedig magának a kormánynak előterjesztése szerint: míg a 80-as évek első felében az Amerikába kivándorlottak száma csak 13.000-re ment évenként, ma már ez a szám a 25.000-et is felülhaladja. És ezzel nemcsak a munkaerőt vesztjük el; ezáltal nemcsak a nemzet ereje devalválódik, de a kivándorlás egy másik nagy veszélyt is rejt magában, mert azok az elemek, a melyek Amerikát keresik föl, ha visszatérnek is, többé nem a faj iránti szeretet, nem a hazaszeretet által lelkesítve jönnek ide, hanem hogy a mi működésünket jövőre ellensúlyozhassák. De van egy másik iránya is a kivándorlásnak. Olaszországba évenként 100.000 ember megy munkát keresni. Igaz ugyan, hogy visszatérnek, de ha megnézzük a statisztikát, mégis ezrekre megy évenkint azoknak a száma, a kiket munkaerőben elvesztünk, és méltóztassék elhinni, hogy azon Amerikából bejövő pénzösszegek, a melyek sokakat csábítottak arra, hogy ne féljenek a kivándorlástól, nem equivalensek azzal a nagy károsodással, a melyet a munkaerő elvesztésében ez a szegény nemzet szenved. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* De tovább megyek, t. ház, a délvidékről, Somogyból tömegesen mennek ki az emberek Horvátországba; ott maradnak; és ez a magyar faj, a mely bennünket erősíthetne, már maradékaiban, unokáiban a magyar nemzet ellenségeinek számát fogja szaporítani. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* És itt engedje meg báró Feilitzsch Arthur, t. barátom, hogy még mielőtt az ő, a hitbizományokról elmondott nézeteire rövid megjegyzéseimet megtenném, figyelmeztessem arra, a mit tegnap ő maga nagyon szépen elmondott e helyen, hogy épen abban a vármegyében van leginkább igénybe véve a föld a hitbizományok által.

Makfalvay Géza: És épen nem arról a vidékről vándorolnak ki!

Komjáthy Béla: Felfogásom szerint, ha a nemzet elgyöngülését nem akarjuk előmozdítani, itt kell azon elemeknek kenyérkeresetet nyújtani; jövedelmező termelési ágakat kell teremteni, és a mi a fő, lehetővé kell tenni, hogy azon a földön, a melyen ma egy vagy két család él, három vagy öt család megélhessen; ezzel erősödnék a magyar nemzet. Nem emlékszem rá, hogy hol, de olvastam egy angol tudósnak azt a megjegyzését, hogy ha valaki képes lesz megcselekedni azt, hogy a hol eddig egy kalász termett, ezután két kalász teremjen, az nagyobb dicsőséget érdemel a világ minden dicsőséges hadvezérénél. Fájdalom, ez irányban, a mint mondottam, a mi kormányzatunk részéről még nagyon kevés történt. És itt kénytelen vagyok arra a terrenumra kiterjeszkedni, a melyen tegnap báró Feilitzsch Arthur t. barátom mozgott, ha talán következtetéseim kissé el is fognak az övéitől térni. A kötött birtok ma Magyarország területének 34·5%-át veszi igénybe. És ebből csak 60% erdőbirtok, tehát ennek a kötött birtoknak körülbelül 40%-a az, a mely a magyar faj erősödését, terjeszkedését és vagyonszerzését megnehezíti. Itt azt a megjegyzést kell tennem báró Feilitzsch Arthur t. képviselőtársammal szemben, hogy a hitbizományoknak az erdős vidékekre való áthelyezése, eltekintve attól, hogy ezáltal az Alföld használható részei felszabadúlnának és intenziv kultura alá kerűlnének, a nemzetre is erősítőleg hatna, óriási hatással leune nemzetiségünk megerősítésére is, mert az ottani birtokosoknak birtokkezelésével és alkalmazottjaival mindenesetre hathatós eszköz és mód adatnék arra, hogy a magyar államiságot ép ott, a hol ez a nemzetiségek által veszélyeztetve van, megerősíteni képes volna. De a hitbizományokkal szemben talán egy kis statisztika nem árt, hogy lássuk, hogy miképen gondolkoznak más országokban. Igaz, van egy ország, a mely minket túlszárnyal, ez Olaszország, a hol a birtokoknak 74%-a hitbizomány. Hivatkozhatnánk talán Spanyolországra, a hol ilyen dolgokban szintén úgy gondolkoztak, hogy az a nemzeti erő fokusa; azonban szomorú tapasztalat bizonyítja, hogy hová jutottak. Szászországban 3%-a, Franczia-országban 14%-a, Belgiumban 19%-a az összes birtokoknak hitbizományi birtok.

Érdekes az, hogy azon nagyszámú hitbizományok, a melyek itt Magyarországon vannak, legnagyobb részben ép azon pártnak uralkodása alatt alakúltak, a mely magát tetszetősen »szabadelvű párt«-nak nevezi, és a melynek égisze és firmája alatt az én t. barátom. báró Feilitzsch Arthur hitbizományok részbeni méltatására felszólalni szükségesnek tartotta. 1870—78 között 25-öt állítottak fel, 1882—90 között 26-ot. Én azt hiszem, hogy ez scholsem volna egészséges állapot, de legkevésbbé egészséges állapot ez Magyarországon, a mely faji jellegét félti és a

Digitized by Google

mely nemzeti megerősödésének ebben akadályát látja, mert más országokban, hogy ha nem képes a nép magának földet szerezni, a mely megélhetésének bázisa, más irányban is talál szorgalmának, tevékenységének kielégítési teret. Vegyük például Poroszországot, a hol átmehet az ipar terére. Magyarországon, a hol az ipar el van nyomva mesterségesen, a hol a nép földhöz ragadt és a földszerzésben látja vágyainak netovábbját, ez még veszélyesebb. Hiszen a t. képviselőház tagjai közül csaknem mindnyájan tudjuk, hogy az alföldi magyar elem, a mely szorgalmának gyümölcsét megtakarítja, nehezen viszi garasait a pénzintézetekbe, mert bizalmatlan. Mi lesz ennek a vége? Az, hogy a női piperének túlhalmozásában nyilvánúl az ő keresetének gyümölcse, vagy a munkától elvonó mulatságokban, élvezetekben. Ezt a magyar faj sajátságos természete hozza magával, hogy nekünk lehetővé kell tennünk mindenképen a föld szerzését. Ez nem olyan kis dolog, mint első pillanatra látszik.

Nem fráziskép hozom ezt fel, hanem hivatkozom a t. miniszter úrnak közállapotainkról szóló jelentésére, a mely nagyon idevág. Méltóztatnak visszaemlékezni arra a nagy feljajdulásra, a melyet az utóbbi időben a kormány tett, hogy a magyar Alföldön, a hol a magyarság zöme van, a házasságok száma ijesztő módon apad, daczára annak, hogy a 80-as évekkel összehasonlítva népességünk ma nagyobb, a házasságok száma csökkenést mutat. Miben kell ennek okát keresni? Abban, hogy nem tudnak családot alapítani. Majd bejön a két gyermekrendszer és ez a nemzet apródonként megsemmisül. Más országokban az ilyen jelenségekkel számolnak. Nem elég az, hogy köztudomásra hozzák, hanem kutatni kell annak okait és megkeresni azokat a módokat, a melyekkel ezen segíteni lehet.

Véletlenül épen tegnap került a kezembe egy egyházi lap, a melyben egy párisi levélben, — azért mondom meg a forrást, mert magáról a tényről nem győződtem meg törvényekből, — az van mondva, hogy Franciaországban, a melynek — mint tudjuk népessége fogy, — annyira gondoskodnak e tekintetben, hogy a házasságkötést még a katonai sorozás alatt lévőknek is megengedik, sőt bizonyos szempontból előnyt biztosítanak nekik azáltal, hogy a ki katonáskodása előtt köt házasságot, az nem három évi, hanem csak egy évi szolgálatot teljesít. Már pedig, ha ott is aggódnak a népesség fogyása fölött, mennyivel inkább kell nekünk aggódnunk magyaroknak, a kiknek annyi az ellenségünk; a kik, fájdalom, a nagy népcsaládok közt csak maroknyi vagyunk. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Noha már ezen vita alatt is felhozták azt, hogy nálunk milyen a birtokfeloszlás foka, mégis engedje meg a t. ház, ha talán kissé unalmas is, hogy a dolog helyes megvilágítása végett is kiterjeszkedjem e tárgyra. *(Halljuk! Halljuk!)* Magyarországon van 2,486.265 birtokos. Méltóztassék ennél a számnál tekintetbe venni, hogy az öt holdig terjedő birtokos, tehát a mennyiből megélni is alig lehet, van 1,444.400. Az 5 től 30 holdig terjedő birtokos van 903.710, a 30 holdtól 200 holdig terjedő birtokos 118.981, a 200 holdtól 1000 holdig való birtokos 13 748, az ezer holdtól tizezer holdig való birtokos 5.194 és tizezer holdon felüli birtokos 231. Az összes magyar földbirtoknak tehát 39·4 része uradalom és latifundium, és a mennyiben, mint már az előbb mondtam, 34·5 rész hitbizomány, tehát az egészen kötve van. Lehet-e ezt egészséges állapotnak venni? Lehet-e annak a nemzetnek jövőjében és faji jellegének fenmaradásában bizni, a hol a földnek 39.4 részét összesen 5426 ember bírja és a törpe birtokot pedig 2.349.110 ember? Ily birtokmegoszlást fentartani, ily birtokmegoszlást, úgyszólván, törvénynyel védeni, bár erős a szó, de ki merem mondani, merénylet a magyar nemzet fennállása ellen. Én ugyan bizom mindenkinek a hazafiságában; meg vagyok arról győződve, hogy azok az urak, a kiket a sors kedvező rendelése nagyobb birtokkal áldott meg, szeretik ezt a hazát. Én tehát ennek az 5426 embernek a hazafiságában nem kételkedem, sőt azon 13.748 emberében sem, a kik a középbirtokot birják; de tekintsünk csak vissza a történelemre. Azok mentették-e meg a magyaroknak ezt a hazát? Vajjon ha a történelem lapjaira visszatekintünk, azon nagyurak voltak-e azok, a kik a magyar nemzet fennállásáért életüket és a vagyonukat feláldozták? Nem a szegény, a földhözragadt nép volt-e az, mely szerette ezt a hazát, szerette e hazának síkságait és folyóit, nem ez a szegény nép volt-e az, mely odavitte életét a haza földjének megvédésére? *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Itt azután kiterjeszkedem, hogy részben választ is adjak báró Feilitzsch Arthur t. barátomnak, egy kissé a hitbizományok kérdésére. *(Halljuk! Halljuk!)* Hazánkban az első hitbizományok a XVII. században azon főurak által honosíttattak meg, a kiknek az örökös tartományokban is volt birtokuk, a ki tehát egyáltalában véve nem a magyar állameszméért, nem a magyar fajért lelkesültek. Az 1687: IX. törvényczikkbe már megengedték a magyar főuraknak is a hitbizományok alakítását, azonban nem minden vagyonra, csak a szerzett vagyonra nézve, mert az ősi vagyon ki volt véve. Az 1713. L. törvényczikkben kiterjesztetett ez a köznemességre is. Jelenleg van 91 hitbizomány. Visszatérve az előbbi számarányokra, az ország területének 4·7 része; Ausztriában 3.8 része; Poroszs-

Digitized by Google

országban 6·9 része; ott több ugyan, de mint előbb rámutatni bátor voltam, ott a nép a földre nem áhitozik annyira, mint nálunk, mert ott más kereseti forrásai kinálkoznak, azok terén is a maga szorgalmát tehetségét kifejteni képes és exisztenciáját biztosíthatja. De, t. képviselőház, akkor, a mikor nálunk kell, hogy minden alkotásunkban és minden teendőnkben elsősorban a nemzeti irány legyen uralkodó, akkor nekünk a kötött birtok rendszerét fentartani egyáltalán nem szabad.

Rakovszky István: Erdei birtok javarészt!

Komjáthy Béla: Nem, csak 60%.

Eltekintve mindentől, méltóztassanak meg győződve lenni arról, hogy oly kis nemzet, mint a magyar nemzet, a világnak, a népeknek rokonszenvét, szeretetét csak akkor tudja megtartani, csak akkor érdemli ki, ha minden irányban liberális, ha jogállamot akar alkotni; a jogállam pedig ellentétben van azzal, hogy egyeseknek bármily irányban kiváltságok adassanak és egyes családok jövője így biztosíttassék. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

(Az elnöki széket Dániel Gábor alelnök foglalja el.)

Mikor tegnap báró Feilitzsch Arthúr beszédét hallottam, megvallom, kissé meglepett, mert épen a szabadelvű párt részéről ily nyilatkozatot nem vártam; igaz, hogy várhattam volna, mert fájdalommal kell megvallanom, hogy az a nagy demokraczia, a nagy egyenlőség és szabadság iránt való vágy és törekvés, a mely a 48-iki törvényekben megtestesült, a mely nekünk örök dicsőségünkre válik, az utóbbi időben feledékenységbe ment. Tényleg, ma demokracziáról beszélni ez országban nem lehet, tényleg ma más irányban haladunk. Az az állásfoglalás tehát, a melyet t. barátom tett meg, inkább a mai korszellemének kifejezése. El kell ismerni azonban, hogy kellő ügyességgel és szónoki vervvel hozta elő a dolgot; ügyelt először, a mikor a hitbizomány nemzeti missziójáról beszélt, aztán pedig ez intézmény felett úgy oldalagosan igyekezett pálczát törni. De főként szónoki nagy hivatottságát az bizonyította be, hogy úgy csoportosította beszédének okait, érveit és tartalmát, hogy a beszéd végén oly dolgokra terjeszkedett ki, a melyek kell, hogy minden magyar ember lelkében visszhangra találjanak és így képes volt a beszéde elején hangoztatott fejtegetése iránt való aggodalmat feledtetni.

De legyünk egyszer tisztában azzal, micsoda missziója lehet a nagybirtoknak, mily missziója lehet e nagyuraknak, kik a hitbizományt fenn akarják tartani e nemzet életében. Nagyon érdekes dolgot hozok fel erre nézve; az idő rövidsége miatt csak kevéssé terjeszkedem ki arra, hogy politikai életünk két kimagasló alakjának nyilatkozatát olvassam fel, a mely nyilatkozatokat az 1834-iki országgyülésen mondtak el. *(Halljuk! Halljuk! a bal- és szélső baloldalon.)* Ez egyúttal válasz lesz azokkal az okoskodásokkal szemben, a melyeket báró Feilitzsch Arthur t. képviselőtársamnak felhozni méltóztatott.

Nagy Pál, Sopronmegye követe így szólt:

»Ha valaki azt hiszi, hogy egy, vagy más családi név fényéhez van, nem mondom a haza boldogsága, hanem csak az arisztokracziának virágzása csatolva: adja be az országgyülésnek azon családok lajstromát, melyeket e szerint az egész ország arisztokracziájából kiemelni és különösen konzerválni kell, hadd tudjuk már egyszer meg, mely nevek azok, a melyekben a magyar név dicsőségének palládiuma rejtve van.«

Nagy Pál e felhivását senkisem hallgatta meg. Ennek a felhivásnak senkisem tett eleget, mert ha azon nagy történelmi neveket felhozta volna, így rámutatott volna és viszont összehasonlította volna azon nevekkel, melyek a történelemben sokszor velünk szemben foglaltak állást, nagyon hasonlított volna a két lajstrom. De hát senkinek sem volt arra kedve, hogy ilyen lajstromot készítsen. Mert higyje meg t. barátom, báró Feilitzsch Arthur, hogyha valaki ezt a lajstromot bemutatta és összehasonlította volna azok lajstromával, a kik a mohácsi vész után azért, hogy nemzeti dinasztia ne legyen az országban, készpénzért magukat eladták és alapot teremtettek oly vagyon szerzésére, a melyből később hitbizomány lett: azt hiszem, más következésre jutottak volna.

De a túloldal, a melynek tagja báró Feilitzsch Arthur t. barátom is, szeret esküdni Deák nevére. Én Deáknak politikai iskolájához nem tartoztam soha, bár igaz liberalizmusa előtt meghajoltam mindenkor. Talán helyes lesz, ha a túloldal és annak szónoka, t. barátom, lesz szives meghallgatni Deák Ferencznek ugyancsak az 1834. évi országgyülésen a hitbizományokra mondott nagyon okos felszólalását *(olvassa)*:

»Hazánk hajdani virágzásának korában fidei kommisszumok nem valának.

1687-ben I. Lipót hozta be azokat, a magyar olygarchiának ajándékúl; a külföld feudalizmusából eredett intézetet adta főrendeinknek cserébe az aranybulla utolsó záradékáért. De a csere nemzetünkre nézve nem nagy hasznot hajtott, mert előbb a belső háborúk, azóta pedig ez intézeteknek lassú mérge rontotta meg hazánk lehető virágzását. Mióta a hajdankornak körülményeivel a fényes nemzetségek hajdani fontossága is elenyészett: nem látom okát, hogy miért kelljen a puszta névnek hazánk fejlődését, a nemzet belső ereje és élete emelkedését, a hitelt,

Digitized by Google

a nemzeti közérdeket szükség nélkül feláldozni? S azért a természet rendével és igazsággal ellenkező, hazánkra káros fidei kommisszumok eltörlésére szavazok.«

Én ennek a nagy férfinak politikai iskolájához, mondom, nem tartoztam, más irányeszmék és törekvések azok, melyek lelkemben tanyát ütöttek, de ezen kijelentést az első szótól az utolsóig aláirom és én is azon az állásponton vagyok, hogy a magyar faj érdekében a fidei kommisszumok ideje lejárt. A szabadforgalomnak kell minden irányban érvényesülni. Az érvényesüljön, a ki dolgozik és dolgozni tud, és nem az, a ki Isten kegyelméből úrnak született. Mindenki a szerint érvényesüljön, a mennyit ér. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Áttérve egy másik felállított thézisemre, a melyet beszédem elején mondottam, nagyon kevés történt még a földmívelésügyi kormány részéről az irányban is, hogy magunknak piaczokat teremtsünk, hogy a föld termékét értékesíteni képesek legyünk. Csak ráutalok azon szomorú tényre, hogy Németországba néhány év előtt ötvenmillió értékű sertést tudtunk kivinni, míg ma már kivitelünk nincs. Franczia országba juhokat tudtunk kivinni, az is megszünt. Lisztünk és búzánk kezd kiszorúlni a piaczról, borunkat pedig hiába kináljuk, vevő egyáltalában nem akad. De hát a földmívelésügyi minisztérium az én felfogásom szerint ezt a kötelességét úgy, mint kellene, nem teljesítette. Ennek a magyar földnek olyan a termőereje, hogy azon sok olyan termesztvényt lehetne produkálni, a melyet ma egyáltalában nem produkálunk, s a melynek piaczot képesek lehetnénk teremteni. Ilyen a dohány, len, kender, komló, a gyümölcs; de mindezek terén alig történt valami. S itt felhivom a miniszter úr figyelmét egy körülményre. Magyarország népe annyira el van telve azzal a meggyőződéssel, hogy mennyi jövedelmet ad az államnak a dohánymonopolium, hogy erről a kérdésről hosszú évek óta még csak nem is beszéltek. Mindenki úgy magyarázza a dolgot, hogy csak abszolutizmus ellen ellenszenvből támadta a nép annak idején a dohánymonopoliumot. Pedig ha a monopolium mogszünnék, óriási jövedelmünk volna a dohányból, sokkal több, mint most. A monopolium fentartása nem is magyar, hanem csakis osztrák érdek, mert annak megszüntetése következtében az ottani monopolium óriási jövedelme teljesen megszünnék.

Felhivom a t. miniszter úr figyelmét a komlótermelésre is, mely nálunk nagyon hátramaradt. Évenként alig termelünk 3—4000 métermázsát, holott kétannyit hozunk be külföldről, a mi pár százmillió értéket képvisel. A földmívelésügyi minisztérium e termelési ág fejlesztésére eddig semmitsem tett. Elmondok egy érdekes esetet. Erdélyben egy Cseh nevű héjasfalvi birtokos minden támogntás nélkül hozzáfogott a komlótermeléshez, s mikor a komlóját elakarta adni egy szebeni sörgyárnak, ott azt mondták neki, hogy magyar komlót nem vesznek, mert sokkal jobbat kapnak Csehországból. Igy ez a Cseh nevű ember kénytelen volt elküldeni komlóját druszájának, Csehországnak, ott megfordították a zsákokat, és ugyanazon zsákokban küldték Szebenbe a komlót: akkor rögtön jó volt. *(Mozgás balfelől. Egy hang: Ez rendszerint így történik!)* Ez ellen kell valamit tenni. Gondolkoztam azon is, mi annak az oka, hogy mikor Magyarország felföldje, égalji viszonyainál fogva, oly nagyon alkalmas a komlótermelésre, miért nem tudunk itt tért foglalni. Rájöttem, hogy a magyar sörgyárosok a sörfőzéshez szükséges árpát maguk szerzik ugyan be, de a komló beszerzését, minthogy ez aránytalanúl kisebb mértékben kell nekik, serfőző mestereikre bizzák. Tessék végignézni Magyarország összes serfőzőit: a serfőzőmesterek majdnem mind Csehországból vannak importálva. Természetes tehát, hogy ezek családi és más összeköttetéseiknél fogva inkább onnét hozatják a komlót. Midőn tehát elismerésemet fejezem ki a miniszter úrnak, hogy itt-ott gazdasági szakiskolákat állít fel, kérem, hogy gondoskodjék arról, hogy legyenek magyar serfőzőmestereink is; ezen a téren is legyen szakiskolánk.

Más iparágak fejlesztésében is, melyek összefüggnek a mezőgazdasággal, fájdalom, nagyon kevés történt. Nem akarok unalmas lenni, hogy annyiszor rámutassak arra a hibára, melyet az őrlési forgalom eltörlésével a kormány csinált, de felhozom azért, hogy ebből kifolyólag egy dologra hivjam fel a t. miniszter úr, a t. képviselőház és az egész ország figyelmét, *(Halljuk! Halljuk!)* úgy, hogy minden ember, ki a haza iránt szeretettel viseltetik, igyekezzék ez irányban segélyemre jönni.

Gondolom, három-négy nap előtt a kereskedelmi költségvetés tárgyalása alkalmával, egy meglepetésszerű kijelentés történt e házban, a mely engem nagyon kellemetlenül érintett, de mert már előbb beszéltem, nem volt jogom, hogy ezen kijelentés ellen akkor egész határozottan tiltakozzam; tehát most ragadom meg az alkalmat, hogy tiltakozásomat elmondjam és felhivjam a t. miniszter urat, igyekezzék rögtön mellém állani és a tiltakozást megtenni. *(Halljuk! Halljuk!)* A t. kereskedelmi miniszter úr előállott itt és mindnyájunk meglepetésére bejelentett egy tapasztalatot, hogy Magyarországon baj van, a búza sikértartalma fogy. Rámutatott arra, hogy a bácskai búza 42-ről mennyire jött le, hogy a felföldinek, a tiszavidékinek sikértartalma apad, és mikor mindezt — engedelmet a kifejezésért, — könnyelműen idedobta, akkor egyszerűen meg-

Digitized by Google

toldotta azzal, hogy ezzel szemben a román búza sikértartalma emelkedik.

Darányi Ignácz földmívelésügyi miniszter: Nem így mondta a kereskedelemügyi miniszter úr?

Komjáthy Béla: Tessék utána nézni, hallgattam magam is! Én mindjárt rájöttem ennek a dolognak a nyitjára. Tudniillik mikor az őrlési forgalom feletti vita volt, akkor azok, kik az őrlési forgalmat eltörölni óhajtották, rámutattak arra, hogy a magyar liszt hitelét lerontják azzal, hogy a sokkal kevesebb sikértartalmú román búzával keverik a lisztet, mikor a piaczra küldik; minthogy pedig a malmoknak érdekében van, hogy az őrlési forgalom megmaradjon, — kijelentem, más okokból én is ennek vagyok a híve, — természetes dolog, hogy a malmok plauzibilis okokat akartak keresni arra, hogy az őrlési forgalom ellen emelt ezen kifogással szemben az őrlési forgalmat megtarthassák. Elkezdtek experimentálni és apródonkint átment a köztudatba az a hir, hogy sikértartalom mennyire fogy. Addig, mig ez így lappangott, abban nagy veszedelem még nem rejlett, de mikor Magyarország minisztere ezt arról a helyről így az egész világnak bejelenti, akkor, mikor nálunk csak a búzának sikértartalma adja meg a lehetőséget, hogy lisztünk konkurálhasson, akkor ez egy veszedelmes dolog, és ezt megczáfolatlanúl hagyni nem szabad. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

De, t. ház, én úgy vagyok értesülve, hogy ez a felállított tétel nem is igaz. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ez ellenkezik a tényekkel. Ezt a hírt meghallottuk mindannyian, a magyar tudományos akadémia is kutatni kezdte ezt a kérdést, mert ez kétségbeejtő helyzet lenne lisztkivitelünk szempontjából. Mert eddig csak úgy voltunk, mint a német fejedelem, ki egy pályakérdést tűzött ki, annak megvilágítására, hogy miért nehezebb a döglött hal, mint az eleven hal. Be is jött valami negyven pályamunka, de mindegyik szerzője elfelejtette megmérni a halat, mert mikor megmérte, kisült, hogy semmi különbség nincs. *(Derültség.)* Épúgy történt a sikértartalom fogyásával, mert mikor az akadémia ezen kétségbeejtő helyzetéből a kibontakozást kereste, akkor pályadíjat tűzött ki, és Hankó és Gáspár vegyészek meg is vizsgálták; s mit mondtak? Nemhogy apadás, sőt bizonyos százalékban emelkedés mutatkozik; azonban ezt preczize azért nem tudták meghatározni, mert lehet, hogy többféle kisérleti módok egymástól mégis eltérnek.

Ezt azért hoztam fel, t. miniszter úr, mert a kereskedelemügyi miniszter úr akkor, mikor ezt előadta itt nagy garral és mindnyájunkat megdöbbentett, azt mondotta, hogy fel fogom rá hívni az én kollegámnak figyelmét, ezzel enyhíteni akarta a dolgot, hogy talán nem olyan pozitivek az állítások. Most én hivom fel a miniszter úr figyelmét és kérem, hogy itt az ország színe előtt, az egész világ előtt jelentse ki, hogy ez nem igaz, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* ez nem így van, mert Magyarország érdekének ilyen megbénítását eltűrni nem lehet. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

A mint beszédem elején is mondottam, még azokat az iparágakat sem vette gondozás alá a miniszter úr, a melyek a mezőgazdasággal szoros összefüggésben vannak; azokra azonban most nem óhajtok kiterjeszkedni. Rámutatok arra, hogy állategészségügyünk nagyon rossz helyzetben van; rámutatok arra, hogy biztosítási ügyünk még csak a kezdeményezés stádiumában van, mert Magyarország értékeinek legnagyobb része még ma sincsen biztosítva. És ha mindezeket a jelenségeket összevesszük, azon szomorú tapasztalatra kell, hogy jőjjünk, hogy a magyar földbirtoknak helyzette ezen kormány alatt és általában az alkotmány visszaállítása óta nem hogy javúlt volna, hanem rosszabbodott. Igaz, erre azt mondhatjuk, hogy ez lehet egy frázis. Engedje meg a t. miniszter úr, hogy eléggé ismert, de mégis létező adatokkal megkisértsem ezt is megvilágítani. Sokszor felhozatott már, talán nem ilyen összeköttetésben, ennek a statisztikának tömege, a melyet én most fel akarok hozni, de ebből, azt hiszem, tényes igazolást nyert az az állításom, hogy a magyar földbirtok helyzete az utóbbi időben rosszabbodott.

A jelzálogteher évenként — azt hiszem, a miniszter úr tudja, — 200 millió koronával emelkedik. Már most, ha nincs is olyan vagyoni kataszterünk, de mégis ha a rendelkezésünkre álló adatok alapján ezzel szemben a tőkegyűjtést nézzük, az egymást egyáltalában nem födi. De nézzük tovább a dolgot. Jelzálogteher van a magyar földön összesen 2500 millió korona; a személyi hitel alapján számíthatunk 500 millió koronát; ez összesen 3000 millió korona. Az egész ország földbirtokát nyomja 72 millió földadó, 9·5 millió másodosztályú kereseti adó, 24 millió általános jövedelmi pótadó, 25 millió községi adó, összesen 130 millió. Ha keressük ennek a mostani pénzviszonyok alapján 5%-kal a tőkéjét, az 2600 millióra rúg. Már most 3000 milliónyi teher, és ez együttesen 5600 milliónyi terhet képvisel. Minthogy pedig a magyar földeknek összes értéke — olvastam egyszer erre vonatkozólag Wekerlének számítását, mert mondom, rendesen kimutatott alapunk erre nincsen, — 21 milliárdra tehető, természetes dolog, — a mit tegnap, ha jól tudom, Molnár János képviselő úr is felhozott itt, — hogy az ország vagyonának fele meg van terhelve, ez ma nem az országé.

Igen, de azt mondhatnák, hogyha a termelés jó irányban megyen, ez talán nem olyan

Digitized by Google

nagy baj. De nézzük, milyenek ezek a termelési viszonyok. Ha az ember fáradságot vesz magának, hogy kiszámítja az összes termésnek értékét, a magyar föld termésének értéke 1400—2000 millió korona között váltakozik. De ez még nem elég, ehhez hozzá kell számítani a szőlőknek és kerteknek jövedelmét. Erre helyesen számíthatok 30 milliót. Az erdőkből eredő jövedelem, ha az állami kezelésből veszem az alapot, felmegy 92 millióra. Állatkivitelünk értéke, a mely pedig a legnagyobb, 230 millió; igaz, hogy a belfogyasztás sokkal többre megyen, azonban azt nem lehet számításba venni azért, t. képviselőház, mert az elfogyasztott takarmány 400 millió koronára megy, a mely a földterésnek értékéből kell, hogy levonásba jöjjön s az itthoni fogyasztás értékét ez módosítja. Ha tehát ezeket mind tekintetbe veszszük, akkor, t. képviselőház, az az évi jövedelem, a melyet a magyar föld produkál, 2300 millió, egész 2500 millió korona közt váltakozik egy esztendőben. Természetes, hogy azt egész preczizitással megállapítani nem lehet, hanem csak hozzávetőleges számokkal dolgozunk. És a mikor ezt megállapítjuk, nézni kell, hogy ezzel szemben mi terheli a földet. Előbb csak a jelzálog- és a priváthitelről beszéltünk; ebből ki kell azonban még fizetnünk 130 millió korona egyenes adót, 121 millió korona fogyasztási adót, 200 millió forint kamatot, a terheknek egy óriási, el nem számolható részét, és el kell tartani a lakosságnak háromnegyed részét, mint a kik nem keresnek. Ha már most e számadatok mellett még rámutatok arra, a mit tegnap Molnár János t. képviselőtársam itt nagyon helyesen fejtett ki beszédében, hogy nagyon sok egyházi hitbizományi, kincstári és községi birtok van, a mely tehermentes, tehát nem annak a birtokosait terheli, akkor igazán elborzad az ember, ha rágondol arra, hogy ennek a szegény népnek mit kell kiizzadnia évenként, hogy hazafiúi, családi és önmaga iránti kötelességének eleget tehessen. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ez az oka azután annak, t. ház, hogyha nézzük, hogy azoknak az elkótyavetyélt birtokoknak nemcsak a száma, hanem értéke is az utóbbi időben mikép változik, hogy akkor csakugyan egy kétségbeejtő helyzettel állunk szemben. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Pedig mindezekre a dolgokra, t. ház, nem lehet azt mondani, hogy nem igyekeztünk rajtuk segíteni. Az igen tisztelt miniszter úrnak és elődjeinek megadta a magyar nemzet az eszközöket arra nézve, hogy helyes földmívelésügyi politikát űzzenek, a melylyel ezeken a dolgokon segíthessenek; mégis fájdalom, ezen nagy áldozatkészségünk és kiadásaink nagyrészben meddőknek tekinthetők.

Hát, t. képviselőház, még 1892-ben a bevétele volt a földmívelésügyi minisztériumnak 27·2 millió korona, a kiadás pedig 30 millió korona, tehát 2·8 millió koronával több. 1900-ban pedig a bevétel volt 45·6 millió korona, a kiadás pedig 57·8 millió korona, a tehernövekedés tehát volt 11,400.000 korona. Eleget adunk tehát arra nézve, hogy a miniszter minden irányban igyekezzék olyan politikát inaugurálni, a mely a magyar nemzetet megerősíti és a bukás szélétől visszatartja.

Pedig, t. képviselőház, ezzel én még nem mondottam el mindent, mert nemcsak azt a 11·4 millió többletet kell számításba venni, hanem számításba kell venni azokat a kamatokat is, a melyek kell, hogy a számítás bázisául szolgáljanak, és a melyeket a befektetésekből és a beruházásokból várunk, mert azokat azért tettük, hogy a jövőnek alapjai legyenek és a jövedelemnek bázisául szolgáljanak.

Fordítottunk pedig 1893-ban beruházásokra 6,280.000 koronát, 1894-ben 1,512.000 koronát, 1895 ben 11,364.000 koronát, 1896-ban 1,640.000 koronát, 1897-ben 11,996 000 koronát, 1898-ban 7,560.000 koronát és 1899-ben 9,116.000 koronát. Tehát a mellett, hogy az évi kiadást így kiizzadtuk, mind nagyobb és nagyobb mértékben rendelkezésére bocsátottunk a t. miniszter úrnak az általam felsorolt hét esztendő alatt még külön beruházás czímén 63,514.000 koronát; ennyit áldoztunk beruházásokra, a melyek, ha okszerűen, czélszerűen és helyesen voltak igénybevéve, kell, hogy a jelemben a nemzetnek jövedelmét biztosítsák.

T. képviselőház! Mindezek a dolgok Magyarországon, fájdalom, akadémikus jellegűek, mert hiszen beszélhetünk mi okosan, igyekezhetünk itt a baj kútforrását megtalálni, sőt tapasztalataink igénybevételével az orvosszereket is megtalálhatjuk, azonban mikor a kivitel ideje eljön, akkor minden törekvésünk meddő azon általános közgazdasági politika folytán, mely a kiegyezésben nyert Magyarországon kifejezést. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Mikor nekem ez a hitem és meggyőződésem, engedje meg az igen tisztelt ház és az igen tisztelt miniszter úr, hogy egy aktuális kérdésre hivjam fel figyelmüket. *(Halljuk! Halljuk!)* Tudjuk azt, hogy a vámok megállapítása már készülőben van; az igen tisztelt miniszter úr már a szakköröket felhivta arra, hogy vélemenyüket mondják el. Azonban ezt én kevésnek tartom. Az ország minden egyes lakosának előre kell tudnia azokat az irányeszméket és törekvéseket, melyeket a miniszter úr ezen vámpolitikában érvényesíteni akar, mert ismerjük Magyarország történetét a közelmúltból, hogy akkor, mikor bizonyos retortán keresztülment javaslattal ideállanak, ennek a háznak, ennek

Digitized by Google

a nemzetnek bármely tagja bármily okos dolgokkal álljon elő, bármikép mutassa ki egyik-másik intézkedés helytelen voltát és bizonyos módosítás szükségességét, azon már többé segíteni nem lehet, mert azt mondják, ez már megállapodás eredménye, kormányválság fog előidéztetni, a politikai viszonyokban deszoláczió áll be; tehát nekünk nem szabad bevárni azt az időt, mikor a vámpolitika befejezve jön ide, hanem igenis óhajtjuk tudni, és szeretnők, ha a miniszter úr nyilatkoznék, milyen irányban igyekszik befolyását e tekintetben érvényesíteni? Mert hiszen, mikor megalkották az 1 forint 50 krajczáros búza-vámot, ideállottak önök, és azt mondták, hogy ez a nemzetnek érdeke; mi hiába szóltunk ellene és keveseltük ezt, mert önök azt mondták: ez megállapodásnak eredménye. Mikor megkötötték a szerb és egyéb kereskedelmi szerződéseket, hol lekötötték a nyerstermények vámját is, hogy egyáltalában módosítani sem lehet rajtuk, önök megint azt mondták, hogy ez két ország megegyezése. Mikor a tojás és más dolgokra nézve tettek intézkedéseket, minek következtében az orosz tojáskereskedés elfoglalta összes piaczainkat, önök azt mondták, hogy ezen már módosítani nem lehet, mert ez egy másik állammal való megállapodásnak a következménye.

Nagyon kérem az igen tisztelt miniszter urat arra nézve, hogy méltóztassék már most ezt az országot felvilágosítani arról, vajjon hivatásának magaslatán áll e, érzi-e, tudja-e, hogy micsoda érdekeket kell nekünk ezen vámpolitikával kielégíteni, avagy megint úgy lesztink, hogy például a gyapjúnak, lennek, kendernek a vámmentességet fentartjuk, hogy lekötjük szerződésileg, hogy azon még változtatni sem lehet, holott látjuk, hogy Németország már ma gondolkozik arról, hogy a gyapjúnak vámmentességét megszüntesse. Lesz-e ereje, van e akarata a t. miniszter úrnak, mert ha van akarata, erőt a nemzet osztatlan támogatása fog adni, hogy vámpolitikájában azt az irányt erősítse meg, hogy a nyersterményeket esetleg még védvámokkal is a haza számára biztosítsuk, mert ez a nemzet élni akar. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

De, t. miniszter úr, ne menjünk a régi politikára vissza. Bocsánatot kérek, hogy felhozom, de aktuális; hiszen az összes 357 számtétel közül, 79-et kivéve, mind lekötöttük szerződésileg. Akkor, mikor önök előállottak a petróleum vámjának emelésével, előállottak a czukor vámjának emelésével, a pénzügyi bizottságban rámutattam arra, hogy még 79 olyan tétel van, hol magyar érdekből lehet vámok terén módosítást csinálni, akkor önöknek kezei meg voltak kötve. Ne »fait accompli«-val jöjjenek ide a nemzet elé, hanem hallgassák meg először ezt a nemzetet, hallgassák meg annak fiait, és higyjék el, hogy nemcsak hasznos szolgálatot fognak tenni a hazának, hanem egyúttal erőt is szereznek arra, hogy jogos, becsületes, hazafias követeléseinket az osztrákokkal és másokkal szemben érvényesíteni képesek legyünk. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Egész tömegét tudnám felsorolni azon czikkeknek, — de az igen tisztelt miniszter úr épen úgy tudja mint én, — a melyekben még 1903. előtt is lehetne a magyar gazda segítségére sietni. Ott van a méz, vaj, zsir, szalonna stb.; nagyon sok olyan termék van, a mely nincsen lekötve szerződésileg, tehát csak akarni kellene, hogy ezeknek vámja a magyar érdekek szempontjából idomíttassék. De miért nem hozom ezt fel? Nem hozom fel azért, mert először a miniszter úrnak nincs is bátorsága, hogy ez irányban ott követeléseket tegyen, meg aztán a követelésére egyszerűen nem adnának semmit. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

T. képviselőház! Én meglehetős erős kritikával tárgyaltam talán ezen kérdéseket, de nem volnék igazságos és birálatomat nem lehetne az igazság mértékével mérni, ha viszont más oldalról azokat a dolgokat, a melyeket a miniszter úr helyesen oldott meg, nem sietnék elismerni. Egész készséggel elismerem, hogy mióta a magyar alkotmányt visszaszállították, a magyar szakirodalom és szakoktatás terén egyetlenegy miniszter sem tett annyit, mint az igen tisztelt miniszter úr. Nagy elismeréssel vagyok ez iránt, igyekszem gyenge szavammal buzdítani ezen a téren, és méltóztassék elhinni, hogy ezt az egész nemzet hálás köszönettel fogadja. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Azonban én még ezen a téren is fel akarom hivni a miniszter úr figyelmét egy dologra, és nagyon kérem, hogy azt meggondolás tárgyává tenni méltóztassék. Ezelőtt két vagy három nappal a miniszter úr oly kegyes volt, hogy, megküldötte — azt hiszem minden képviselőnek, én oly szerencsés voltam, hogy megkaptam, — a gazdasági ismereteket terjesztő iskolák lajstromát, a melyből meggyőződtem, hogy ez irányban is igyekszik kötelességének eleget tenni. Azonban sajnálattal tapasztalok egyet, és nagyon szeretném, ha azok a t. képviselőtársaim, a kik a vita keretében felszólalnak, azt a kérdést megfontolás tárgyává tennék, a melyet felhozni bátor vagyok. Nálunk a szakoktatás kizárólag a férfiakra terjed ki. Nálunk a nők gazdasági oktatásának ideája még egyáltalán nem foglalt tért, pedig ha meg méltóztatnak nézni a mi árúforgalmi statisztikánkat, látni fogják, hogy a legnagyobb forgalomnak örvendenek épen azok a termékek, a melyeket csak a női gondosság és a női ismeret képes előállítani. De ettől a nagy nemzet-

Digitized by Google

gazdasági előnytől eltekintve, felhivom a t. miniszter úr figyelmét arra, hogy ma, a mikor a fiúnevelés számára a szakiskolákat megnyitja és a növendékek a nemzetiségi vidékekről odamennek és ott elsajátítják a magyar nyelvet, ha visszamennek a saját falujokba, nincsen senki, a kivel nyelvismeretüket gyakorolhatnák és továbbfejleszthetnék, holott ha nők számára is nyitna ilyen tanfolyamot, méltóztassék nekem elhinni, akkor a nemzetiségi szempontból is a mi erősítésünk következnék be.

De, t. képviselőház, ne méltóztassék feledni, hogy azok a női kézre váró teljesítmények a gazdasági életben nagyobb értéket, nagyobb hatást képviselnek, mint az az egy évi gabonatermés átlagos bevétele. Azért nagyon kérem a t. miniszter úrat, hogy e részben gondolkozni méltóztassék, és itt ne csábítsa el talán az, hogy más államokban ilyen irányban nem gondolkodtak, ámbár a mint tudom, Németországban ily irányú intézkedés is van, hanem más államokban azért nem kellett ebben az irányban gondoskodni, mert ott nincsenek meg azok a nemzetiségi velleitások, a melyekkel szemben nekünk a magunk megerősítésére védekezni kötelességünk.

T. képviselőház! Hogy az elismerést folytassam, egész határozottan merem állítani, hogy a szőlészet terén nagy érdemeket szerzett magának a t. miniszter úr, és épen ily elismeréssel vagyok iránta a tejgazdaság kiterjesztéséért is. Azonban engedje meg a t. miniszter úr, hogy még elismerésem közben is megtegyem azon kritikai megjegyzéseimet, a melyek megszivlelése talán nem lenne hátrányára.

A tejgazdaság tekintetében feltünt nekem, — mert utána néztem a dolognak, — hogy a tejgazdaságok leginkább nem a magyar faj lakta vidékeken haladnak előre. Ha el is ismerem, hogy például a sváb fajban nagyobb szorgalom és összetartozandósági érzet lakik, és így sikereit azoknál könnyebben éri el a t. miniszter úr, azonban, t. miniszter úr, nemcsak a sikerekre kell tekintettel lennünk ez irányban, hanem arra is, hogy a magyar fajt is erősítsük, mert ez minden politikánknak gerincét kell, hogy képezze. Azért kérem a t. miniszter urat, hogy azt a nagy sikert, a melyet itt, vagy ott áldozattal, nógatással elérnie sikerült, igyekezzék a magyar faj lakta vidékeken is lehetővé tenni.

Nagy elismeréssel vagyok a t. miniszter úr iránt a vetőmagok kiosztása, a csemetekertek fejlesztése, a kopár területek befásítása, vagy a halászat fejlesztése terén kifejtett működéseért; meg kell azonban jegyeznem, hogy a megkezdett úton tovább haladni méltóztassék, mert óriási jövedelmi forrás ez, a melyet a nemzet javára értékesíteni lehet. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon. Mozgás a jobboldalon. Halljuk! Halljuk!)*

De, t. ház, mégis midőn ez elismerésemmel adózom a miniszter úrnak, lehetetlenség rá nem mutatnom arra, hogy e felmutatott eredmények a költségvetésben foglalt összegnek csak egy kis százalékát veszik igénybe, a többi kiadásokat pedig ily czélravezetőnek, ily eredményesnek elismerni képes nem vagyok. Mert ha látjuk, t. ház, mily drágán eszközlik egész földmívelési adminisztrácziónk intézését, akkor az eredmény bizony nem nagyon kedvező. Nézzük például az állami kezelésben, — a melyen okvetlenül segíteni kell, — magát az erdészetet, és magukat az állam gazdaságait is. Az erdőknél a bevételek 60%-át a miniszter úr számítása szerint a kezelésre fordítják, az állami gazdaságoknál pedig a bevételeknek 85%-át ferdítják e czélra. Ez is horribilis dolog, de még horribilisebb akkor, ha rájövünk, hogy ez nem is igaz. *(Felkiáltások balfelől: Hohó!)*

Menjünk egy kissé e kérdés taglalásába. A t. miniszter úr nagyon ügyesen elválasztotta a gazdaságot és a lótenyésztést, hogy itt is, ott is bizonyos eredményt tudjon felmutatni, de ha a kettőt együtt kombináljuk, ha tudniillik a termékeket, a melyeket a lótenyésztésnél elfogyasztanak, összeadjuk, az lesz az eredmény, hogy míg 1893-ban a deficzit 1,600.000 koronától 2,000.000 koronáig ment, 1900-ban már 3 millión felüli lesz ez összeg, úgy, hogy megvallom, valami nagy szükségét annak, hogy a kincstári birtokokat a miniszter úr kezelésébe tették át, átlátni képes nem vagyok.

De nézzük csak az erdőket, a melyekről azt mondják, hogy bevételeik 60%-a fordíttatik a kezelésre. Hát először is az ungvári erdőknél például 85% fordíttatik e czélra. De vegyünk egy másik dolgot: Horvátországban a kezelés költsége csak 25%-ot tesz ki; és ha ezzel szembeállítjuk azt, hogy az összes jövedelmek és bevételek 50%-a Horvátországra jut, akkor a magyar erdők kezelését kielégítőnek, czélravezetőnek egyáltalában nem lehet tartani, mert ezen tényleg nagy értéket képviselő bevételi forrás jövedelmei nagyon csekélyek.

De még ez sincsen egészen így, magamat czáfolom meg, mert erre még azt mondhatná a miniszter úr, hogy az állami erdőknek nem elsősorban feladata, hogy produkáljanak, azoknak más funkcziójuk is vannak, a melyeket ha teljesítenek, megérdemlik a rájuk fordított kiadást. De valahogy azt ne gondoljuk, hogy a jövedelem, a mely az erdőkből befolyik, tisztán csak a faállományból származik, és épen azért horribilis az a kiadás. Utána néztem, szántóföldje van az erdőkincstárnak 15.000 katasztrális hold, rétje 33.000, legelője 71.000, havasa 104.000 katasz-

Digitized by Google

trális hold. Hogyha megnézzük a jövedelem végeredményt, tekintve, hogy nagy része bérbe van adva, rózsásnak, kielégítőnek egyáltalában véve nem lehet tartani.

Ezzel kapcsolatosan csak arra hivom fel az igen tisztelt miniszter úr figyelmét, hogy az erdei faipar szempontjából méltóztassék valamit tenni. Én nagy elismeréssel viseltetem a miniszter úrnak azon gondoskodása iránt, a melyet például az én megyémben a ruthén-kérdés megoldásában tanusít, nem is akarok én ennek sem méltatásába, sem kritikájába bocsátkozni, de legyen meggyőződve, hogy ha a faipar kiterjesztésére és gyámolítására a szükséges lépéseket megteszi, az egész országnak és annak a népnek sokkal több hasznot hajtana, mint a mennyit most elérni képes. Az igen tisztelt miniszter úr agrár-politikus, *(Éljenzés balfelől)* én azt így magában rossz néven nem is veszem tőle, azonban, a ki Magyarországon csak agrárius, az ennek az országnak érdekében nem cselekszik. Ennek a szegény országnak minden irányban segítségére kell lenni. Hogy ha az agráriuspolitikát akkép értenők, hogy ez Magyarország földbirtokosainak akármilyen megoszlásban is segítségére siet, akkor talán még elviselhetnők, hanem a mi agrárpolitikánk nem azoknak a hónalja alá nyúl, a kik gyámolításra szorúlnak, hanem mindazon agrárius törekvések, a melyek kidomborodnak, csak a nagyobb birtokosoknak szolgálnak előnyükre. *(Ellenmondások a jobboldalon.)*

Makfalvay Géza: Az már nem áll!

Komjáthy Béla: Azok a t. képviselő urak, a kik másképen gondolkoznak, méltóztassanak itt érveiket előadni; én örömmel veszem, ha az enyéimet megczáfolják. Legyenek meggyőződve, hogy én is ehhez az országhoz vagyok kötve, az agrárius érdekek engem is épúgy érdekelnek, mint önöket, de azt nagyon jól tudom, hogy ha nem vagyunk bizonyos irányban előrelátók, hogy ha mi különbséget és ellentétet keresünk a kereskedelmi és agrárpolitika között, akkor ez az országnak csak hátrányára van.

Makfalvay Géza: Senkisem keres!

Komjáthy Béla: Az mondja, a t. képviselőtársam, hogy nem keresnek. Elismerem, én nem akarok itt vitát provokálni, de ott van például az a tendenczia, a mely megnyilvánúl az ipari szeszgyárakkal szemben. Vajjon az nem a kis exisztencziák érdeke ellen fordúl?

Makfalvay Géza: Nem bizony!

Komjáthy Béla: Kérem, én nem akartam kiterjeszkedni e térre, hogy vajjon a mezőgazdasági szeszgyár, a mely egyes uradalmaknak, nagyobb birtokoknak terményeit fogja felszívni, hogy vajjon az segít-e a kis exisztencziákon, vajjon nem épen az ipari szeszgyár volt-e az, a mely a szegény ember terményeit összegyűjtvén, azokat feldolgozta, a mely marhaállományát megvevén, azt értékesítette? Távol van tőlem az a gondolat, és nem szeretném, ha félreértenének, minthogyha én a mezőgazdasági szeszgyárak ellen akarnék állást foglalni. Nemcsak magam, hanem ez a párt is, a melyhez tartozom, megbeszélés tárgyává tévén a dolgot, minden lehető eszközt megragadott arra, hogy ezek a mezőgazdasági szeszgyárak prosperáljanak. Én csak felhoztam, hogy bizonyos exkluziv irányoknak nem lehet áldozni, mert ennek az országnak szüksége minden irányban való működést kiván.

Én itt egy kérdést intézek az igen tisztelt miniszter úrhoz, *(Halljuk! Halljuk!)* és ezt nekem eszembe juttatja azon minden irányban nagy szabású és mély tanúlmányra valló beszéd, a melyet a kereskedelemügyi miniszter költségvetésénél Kovács Pál t. képviselő úr előadott. Ő akkor felhivta a kereskedelemügyi miniszter úrnak figyelmét arra, hogy a hajózásra alkalmas és öntöző csatornák kiépítésével óriási előnyöket lehetne biztosítani. A kereskedelemügyi miniszter úr ezen dologgal nem foglalkozott mélyebben. Inkább is a földmívelésügyi miniszter úr reszortjába tartozik; de ez eszembe juttatja egy nyilatkozatát a t. miniszter úrnak. Ennek két esztendeje, mikor bátor voltam ezt a kérdést a pénzügyi bizottságban felvetni, és a t. miniszter úr akkor azt mondta, hogy e részben már a javaslat kész. Nagyon kérem a t. miniszter urat, minthogy szavában nem kételkedem, legyen kegyes és bennünket ezen kész javaslatával egyszer már ismertessen meg. Mert nagyon helyes megjegyzés volt, a mit, ha jól tudom, Kovács Pál t. képviselőtársam tett, hogy »az ilyen nagyobb munkának elkészítésére nem lehet a miniszteri bürót elégnek venni, kell, hogy a közvélemény retortáján is menjen keresztül; mert az ily nagy munkát nem lehet egy-két évre, hanem hosszú időre kell megállapítani.« És, ha minden körülmények közt helyes volna az, a csatornák kiépítése, úgy most volna az a leghelyesebb, mikor csakugyan a munkás tömegek ezrei vannak munka nélkül, hogy azoknak exisztencziáját biztosítani képesek legyünk. Én e kérdésben, mint laikus ember, megtettem a kellő tanúlmányt, hogy mily irányban lehetne ezen segíteni. Fentartom ezt azonban magamnak akkorra, ha a t. miniszter úr a két évvel ezelőtt komolyan tett nyilatkozatát annyival komolyabbá teszi, hogy ezt a kész tervet elő fogja terjeszteni a képviselőháznak.

Hát mindazok, a miket elmondani bátor voltam, azt mutatják, hogy sem szocziális, sem nemzetiségi téren oly földmívelési politikát, a melylyel minden irányban meg lehetnénk elégedve, egyáltalában nem láttam. Igaz, a napokban nagyon helyes intézkedést tett a t. miniszter úr. *(Mozgás.)* Mint mondtam, kiindúlási pon-

Digitized by Google

tom, hogy a magyar államiságot a magyar földön megerősíteni egy helyes nemzetiségi és szociális politikával kell, itt kellő méltatásban nem részesült. Hosszasan ki tudnám mutatni a létező hátrányokat és a szükséges teendőket; azonban nem akarom a ház figyelmét továbbra igénybe venni. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* Végbefejezésül azonban mégis engedje meg a t. ház, hogy még egy kérdésre kiterjeszkedjem.

A tegnapi napon báró Feilitzsch Arthur t. képviselő úr egy szót ejtett ki a száján, a melylyel azt mondta, hogy az erdélyi magyarság veszedelemben van. Ez a szó nem lepett meg egyikünket sem. Igazán mondhatom, hosszú idő óta hangzik ez, de egyáltalában nem akadt még eddig államférfiú, a ki ideállott volna és azt mondta volna: ismerem a bajnak okát, tudom annak gyógymódját és felhívta volna a figyelmet és a társadalmat arra, és az állam erejét igénybe vette volna arra, hogy a létező bajok orvoslására a segítséget megtalálja. Én, mint méltóztatnak tudni, ezen irányban mindig lelkesültem, igyekeztem mindent elkövetni, hogy a magyar állameszme megerősödjék, és ezen veszélytől az erdélyi magyar kisbirtokost és középosztályt megmentsük. De őszintén megvallom, hiába kutattam itt, hiába kutattam ott, hiába kértem meg az érdeklődőket itt, vagy ott, hogy mondják meg, mily bajok, mily jelenségek vannak, melyek a veszélyt imminenssé teszik; e részben még kellő útmutatásra nem találtam. Pedig a míg ezen bajok kútforrását, a közrejátszó tényezőket, okokat, jelenségeket nem tudjuk mérlegelni, ha hosszú időn keresztül nem látjuk, mik itt az okok, és mik a következmények, addig a létező veszélylyel szemben a bajok orvoslását nem találjuk meg.

Azért, *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* mert magam is látom a nagy harczot, mely az erdélyi birtokokért a magyar, oláh, és szász közt folyik, mert látom, hogy a magyarság mindenütt tért veszít, szeretném az orvoslást megtalálni. Látom azt, hogy egyes kisebb intézkedéseknek néha mily nagy hatásuk van, például a tagosítás behozatalának. Látom, miképen teszi egyiket, másikat a nemzetiségek közül erősebbé, vagy gyöngébbé. Bár minden oldalról jelenségeket látok, még sem vagyok abban a helyzetben, hogy igaz képet teremthessek magamnak arról, hogyan kellene a felismert bajon segíteni. Az ország minden lakosának és minden magyarúl érző magyar embernek kell keresni, hogy megtalálja az orvoslás módját. Az orvoslási módot csak akkor találhatjuk meg, ha az erdélyi részek összes viszonyait, azoknak múltját, a tapasztalt tények okait rendszeresen és tudományosan feldolgozva megismerjük. Ennek előmozdítása okából egy határozati javaslatot nyújtok be *(olvassa)*:

»Határozati javaslat.

A nemzeti politikának az erdélyi részekben kettős feladata van: megerősíteni a románoktól lakott vidékeken telepítés és más gazdasági eszközök segítségével a számban és vagyonban megfogyatkozott magyar népet, és restaurálni a magyar középbirtokos osztályt, melynek pusztulását leginkább gazdasági okok idézték elő.

Hogy a telepítés történelmi és ethnográfiai feltételei a sikert biztosító okokkal és tényezőkkel együtt tisztába hozassanak, szükséges történelmi alapon tudományosan megvizsgálni, hogy az erdélyi részekben 1723. óta, mióta e hazarész viszonyai nemcsak békésebbek, de állandóbb jellegűek is lettek, a magyar-román és szász faj népmozgalmai időnként miként alakúltak és minő összefüggésben voltak.

Szükséges volna feltüntetni, hogy ez egyes népfajok vidékenként való szaporodását, vagy fogyását minő társadalmi és politikai, vallási és gazdasági okok és tényezők idézték elő. Szükséges volna megállapítani, hogy mely vidékek voltak kedvezők vagy kedvezőtlenek az egyes fajok szaporodására, és vidékenként az erre vonatkozóan észlelt tüneményt miféle okok és tényezők szülték, s hogy ebből a jövőre vonatkozóan miféle tanúságok és következtetések vonhatók le.

Szükséges volna megállapítani, hogy az 1848-iki nagy agrár-reformot megelőzően minők voltak Erdélyben a birtokviszonyok, azaz mennyi birtok volt tisztán magyar kézben és mennyi román, vagy szász kézben, — melyre alapúl szolgálhatnak az 1819-iki Conscriptio Ciracyana és az 1840. évi úrbéri összeírások.

Megállapítandó volna, hogy az 1850—1854. években életbeléptetett új birtokrendszer menynyiben változtatta meg 1861-ig az 1840-iki birtokállapotot.

Ismerni kellene az erdélyrészi magyar birtokok történetét 1861—1867-ig, kapcsolatban az akkori gazdasági és hitelviszonyokkal.

Szükséges volna megcsinálni 1867—1868-ból az egykorú telekkönyvek alapján az erdélyi birtokok statisztikáját, annak kimutatására, hogy mennyi birtok volt akkor a magyar, vagy nemzetiségi kézben s e birtokok jelzálogilag menynyire voltak terhelve.

Szükséges volna kimutatni, hogy 1867-től az erdélyi földbirtokok terhe miként emelkedik s miként foly és fejeződik be a középbirtokosság ama romlása, a mely már az 50 es években megkezdődött. Kutatni és megállapítani kellene a nemzetiségi pénzintézetek birtokpolitikáját úgy, mint az a magyar kis- és középbirtok megterhelésében nyilvánúl.

Kimutatni kellene, hogy 1848-tól 1900-ig

Digitized by Google

miként nő időszakonként a román értelmiség és birtokosság száma, párhuzamosan a magyarságával, és a szászságéval, vagy e két utóbbi rovására.

Szükséges volna tudni, hogy az utóbbi 50 év alatt az erdélyrészi kereskedelmi, ipari, közlekedési, mezőgazdasági, erdészeti, bányászati, hitelügyi stb. viszonyok mennyiben voltak hatással az egyes népfajok számbeli és vagyoni megerősödésére, vagy hanyatlására.

Minthogy ezen kérdések tisztázása nélkül a nemzeti politika az erdélyi részekben meg nem oldható, s minthogy magánemberek ily adatok összegyűjtésére a kormány minden irányban kiterjedő támogatása nélkül képtelenek, a magyar földmívelésügyi kormány kötelessége a vázolt elsőrangú fontossággal biró tudományos és politikai feladatot megoldani.

Ezek alapján utasítja a képviselőház a földmívelésügyi kormányt, hogy haladéktalanúl intézkedjék az előadottak tekintetbe vételével, az erdélyi részek népességi, birtok és hitelviszonyait tárgyazó munkálat elkészitéséről.«

T. ház! Méltóztassék nekem elhinni, hogyha mi ezentúl is csak egyszerű frázisoknál maradunk; ha csak jelezni fogjuk az erdélyrészi magyarságnak a veszedelmét, de nem teremtjük meg az alapot, a melyen minden magyar ember megtalálhatja az útat és módot, a melyen ezen segíteni lehet, akkor az utókornak nem elismerése, de átka fog kisérni bennünket.

Az elmondottak alapján, mindazon elismerés daczára, melylyel a miniszter úr iránt viseltetem, mert általános politikája nem az, melyet e párt magáénak vall, a költségvetést nem fogadom el. *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélső baloldalon.)*

Dedovics György jegyző: Kristóffy József!

Kristóffy József: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Midőn a földmívelésügyi tárcza költségvetésnél a t. ház nagybecsű türelmét kikérni bátor vagyok, nem szándékozom ezúttal mezőgazdasági életünk tarlói felett szemlét tartani, sem az orvosszerekkel foglalkozni, melyek súlyos gazdasági viszonyaink javítására alkalmasaknak mutatkoznak, hanem a t. ház kegyes engedelmével rálépek a földmívelési politika azon terére, a melyen legalább a t. ház eddigi tárgyalásaiban nem sokan mozogtak előttem, s a melynek egyes részein még mindig töretlen mesgyékre és járatlan utakra bukkanunk, melyek a haladást lépten-nyomon nehezítik, de a mely körülmény nem képezhet indokot arra, hogy állami és nemzeti erősségünk legféltettebb pontjainak alakulását összetett kezekkel nézi.

A földbirtokpolitikáról, annak czéljáról és feladatáról, valamint azon eszközökről óhajtok szólani, t. ház, melyeknek problémái ugyan három évtizeden keresztül az aktuális politika szine alatt lappangtak, de a mely nagy és súlyos problémák újabban mélyen behatolnak a nemzeti, a politikai és társadalmi evoluczióba és messze kiemelkedve a mindennapi feladatok keretein, a nemzeti konszolidáczió kérdésével lépnek előtérbe. És bár érzem, t. ház, hogy azon ellentétek, a melyek a nemzeti politika alapjairól és irányáról még mindig fenforogni látszanak, ezen kérdéseknek érintését nemcsak politikai, hanem társadalmi szempontoknál fogva is szerfelett kényessé teszik; bár érzem, hogy a földbirtokpolitikának és az ezzel szorosan összefüggő társadalmi és gazdasági problémáknak erős markolása viszonyaink közt az elvi és érdekellentétek káros összeütközését provokálhatja; de mert érzem azt is, hogy ezen ellentétek békés áthidalása és a fenforgó félreértések eloszlatása nemzeti egységünk elengedhetetetlen feltételét képezi, s mert én épen e látszólagos ellentétek áthidalásához és a félreértések eloszlatásához óhajtom az útat egyengetni: nyugodt lelkiismerettel veszem fel földbirtokpolitikánk feladatáról a beszéd fonalát, melynek mérges anyagai a földmívelésügyi miniszter úr által megtartott szaktanácskozmány csatornáin amúgy is szerencsésen levezetve lettek.

Ha egy minden izében nemzeti agrár-politikát akarunk konstruálni, akkor nemcsak arról lehet szó, hogy a mezőgazdaság jövedelmezőségének emelése mellett a földbirtokososztály politikai és társadalmi súlyát megerősítsük, mert ez egy nemzeti agrár-politikának csak parcziális részét képezheti, hanem arról is, hogy ennek a politikának intengráns részét képezze a nemzet efficziens osztályai között a földbirtok-kérdés oly méltányos és békességes megoldása, melynek politikai konzequencziái a nemzeti egység létrehozásának nagy eszméje felé irányúlnak. S e szempontból ez a nemzeti agrár-politika nem lehet egyes pártok vagy osztályok monopoliuma, nem huzódhatik meg egyik vagy másik pártikurális érdek köpenye alatt, nem is viselhet a politika háborút senkivel, nem sértheti a szerzett jogokat: hanem a nemzeti termelés összes ágaival egyensúlyt tartva, ezekkel együtt kell azon magasabb nézőpontra emelkednie, hol a nemzet egyetemes érdekei domborodnak ki, azon egyetemes érdekek, melyek egyetlenegy nagy czélnak, a nemzeti létfentartás nagy czéljainak szolgálatába állanak. Van a magyar szellemnek egy specziális sajátsága, a melyre mint egy valódi történeti egységre, a magyar nemzet közéletének összes eseményeit visszavezethetjük, s a mely specziális sajátsága ennek a nemzetnek a fajkonzerválásban nyilatkozik meg, úgyannyira, hogy a magyar történelemben egyetlen általános tételt sem lehet oly biztosan felállítani, mint azt, hogy három század óta őseink minden politikai és társadalmi kérdést a fajfentartás szempontjából itéltek meg.

Digitized by Google

Ez a fajfentartási ösztön dominálta közjogi, magánjogi és büntetőjogi törvénykezésünket, ez az ösztön irányította rokon- és ellenszenvünket, gondolkozásunkat és irodalmunkat, szóval ennek a történeti egységnek köszönhetjük, hogy annyi balszerencse után még mindig magyar nemzet vagyunk. És ez a fajkonzerválás az, t. ház, mely földbirtokpolitikánkat is irányította, midőn a nemzet századokkal ezelőtt a földbirtokviszonyokat az ősiség alapján először rendezte, midőn az örökösödésben az egyenlő osztály által a földbirtokot a család tulajdonává tette, és végül midőn 1848-ban az akkori idők feszereje folytán a földet és annak népét szabadnak nyilvánította. S én azt gondolom, t. ház, hogy a mikor meggyőződtünk arról, hogy az a nemzeti alap, melyet az 1848-iki törvényhozás az első földbirtokreform által megvetett, immár egymagában nem elég széles alap nemzeti céljaink megvalósítására; midőn meggyőződtünk arról, hogy az egységes magyar nemzet többé nem fér el azon szűk alapon, mely munkaerejét és munkaképességét lekötve tartja, és az állam és alkotmány kereteit nem engedi még a legszabadabb intézmények mellett sem megtelni igazi nemzeti tartalommal, egyszerűen azért, mert a milliók zöme kivül áll az állami élet legnagyobb jótéteményein: mondom, ha minderről meggyőződtünk, — pedig meg kell győződnünk, mert e probléma már kopogtat a törvényhozás ajtaján — akkor ennek a nagy kérdésnek a megítélésénél, s a második földbirtok-reform konstruálásánál azt a szövétneket kell kézbe vennünk, mely a nemzet útjait eddig is bevilágította, mely minden nagy kérdésben ama történeti egységhez, a nemzeti létfentartás nagy eszméjéhez vezetett.

(Az elnöki széket Perczel Dezső foglalja el.)

A magyar törvényhozás termében nem lehet nekem feladatom részletesen kifejteni azt, hogy a mezőgazdaság képezi a magyar nemzet erőinek alapját, hogy a földbirtokviszonyok alakulása és fejlődése egész nemzeti létünkre elhatározó, és döntő befolyást gyakorolhat. Az sem lehet feladatom, miszerint rámutassak azon veszélyekre, melyek egyes vidékeken az államfentatró nemzeti faj számbeli és anyagi csökkenésében, más vidéken pedig oly számbeli túlszaporodásban nyilvánúlnak, hogy ezen és még egyéb okoknál fogva, nemcsak a természetes fejlődés és terjeszkedés van kizárva, hanem sok helyütt már a létfentartás küzdelmivel és az ezzel járó elégtületlenséggel találkozunk. Mondom, nem lehet nekem feladatom mindezeket részletesen kifejteni, a törvényhozás minden tagja tisztán látja ezt a helyzetet. Egyet azonban, t. ház, tudok és érzek, és ez az, hogy mindazok a nagy célok, melyek nemzetünk rekonstrukciójának eszméjéhez fűződnek, jelentékeny részben egy öntudatos és célirányos földbirtokpolitika keretében oldhatók meg, viszont mindazok a veszélyek, melyekre az imént is rámutattam, s melyek a nemzeti erő hatályosabb kifejlesztését akadályozzák, ugyancsak a földbirtokpolitika keretében oszlathatók el, azon földbirtokpolitika keretében, a mely földbirtokpolitikának alapgerendáját a magyar faj konzerválása és ezáltal a létfentartás megerősítésének biztosítékai képezik.

Én két ilyen alapgerendát óhajtanék megjelölni, a melyre nézetem szerint a magyar földbirtokpolitikát fektetni kell, az egyik politikai, a másik gazdasági alapgerenda. Az első alatt értem a magyar államnak azt a nagy nemzeti érdekét, hogy a magyar népesség szaporodása mesterségesen előidéztessék, a másik alatt értem azt, hogy oly egészséges birtokmegoszlást tegyünk lehetővé, a mely birtokmegoszlás mellet képződik a legtöbb elégedett és jó módban levő olyan család, melyek egy erős államnak és egészséges társadalomnak legbiztosabb alapját és támaszát képezik. Erre a két alapgerendára szeretném én megkonstruálva látni a magyar földbirtok politikát, a melynek eredménye az én meggyőződésem szerint egy új ország alapítására vezetne, és a mely a mellett, hogy a föld népének jólétet, és megelégedést okoz egyszersmind megaczélozná a nép természetes propagativ erejét, a honnét az ország mindig visszanyerheti majd elveszett erőit, a mint hogy a történelem tanusága szerint nemzetünk nem egyszer a népies ellem forrásaiból ifjúlt meg. Mert hiába fogjuk mi, t. ház, a nemzeti fajszaporodást egészségügyi intézményekkel előmozdítani, hiába fogjuk mi a nép szabadságbiztosítékait korpusz juriszunk lapjaira iktatni, a nép még ezektől gyenge és erőtlen marad, a szabadságát, jogát megérteni és használni nem tudja, s a benne szunnyadó erőt kifejteni, s a szabadság s az alkotmányos élet eszméinek öntudatára jutni csak akkor lesz valóban képes, ha anyagi jóléte és megelégedése, a társadalomban is erőssé, szabaddá és függetlenné teszi. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

És az én meggyőződésem szerint már csak azért is helyes erre a két alapgerendára helyezni földbirtokpolitikánk súlypontját, mert ez a két kérdés egymást nemcsak feltételezi, hanem ki is egészíti, a mennyiben a népesség szaporodása elégedett családi viszonyokat feltételez, viszont csak ily családi viszonyoknak szokott a népesség szaporodása természetes következménye lenni. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)*

De helyes földbirtokpolitikánkat erre a két kérdésre fektetni azért is, mert ugyanazon eszközök alkalmazásával mind a két czélt megvalósíthatjuk, sőt még a távolabb esőket is megközelíthetjük, lévén ennek a két nagy feladatnak módja és eszköze az egészséges birtokmegoszlás,

Digitized by Google

melyet pedig részben telepítés, részben pedig parczellázás által érhetünk el. Ime, t. képviselőház, ez a két eszköz: a telepítés és parczellázás adja kezünkbe azt a regenáló erőt, a melylyel a magyar nép sorvadó alsóbb rétegeit talpra állíthatjuk, melyek közül az első mozgosítja a földet és az embert egyaránt, a másik azonban csak a földet, a nélkül, hogy valamely etnografiai hatása volna, mely oknál fogva én ezen utóbbit a magyar faj-speciális természeténél fogva a népesség szaporodására a legfontosabb eszköznek tartom és ennélfogva azt határozottan a telepítés fölé emelem. A parczellázás azonban nem csupán a népesség számának emelésére, hanem a gazdasági kultura terjesztésére is szolgál és egyetlen módját képezi annak, hogy megszabadúlhatunk az egyoldalú termelés hátrányaitól, exportképes kerti magvak és növények termelésével foglalkozhatunk. Ebben a kérdésben tehát a politikai és a gazdasági érdek teljesen fedik egymást és épen ez teszi alkalmassá a parczellázást az alföldi medenczékben, melynek parasztsága lakhelyéből kimozdúlni nem szeret, de annál jobban szeret a szomszédban terjeszkedni, a melyre ha módot nyújtunk, egészen új néprétegekben nyilik meg az alkalom földbirtok szerzésére, s ezáltal a magasabb kulturéletben való részvételre és a társadalmi megelégedésre, a mit eddig sajnosan nélkülöztek.

Sokszor hallottam azt az ellenvetést, t. képviselőház, hogy ha az állam az elégedetlen embereket könnyen földhöz juttatja, ő maga fog tápot adni az elégedetlenségnek és igen sokan, a kik egyébként az egészséges birtokmegoszlást a társadalmi fejlődés egyik feltételének tartják, ezen oknál fogva aggálylyal viseltetnek a szélesebbkörű telepítés és parczellázás iránt. Az én meggyőződésem szerint, t. képviselőház, először is ez egy olyan ellenvetés, melylyel, ha igaz volna, meg lehetne akasztani minden szocziális törvényhozást és intézkedést, másrészről pedig az sem tagadható, hogy az Alföldön specziális eltérő viszonyok vannak, a mely ellérő viszonyok nem idézhetők elő másutt azáltal, hogy a telepítési és a parczellázási proczesszus megindúl az országban. Már pedig, ha a telepítés és parczellázás nem idézi elő azokat az okokat, a melyek az alföldi elégedetlenségnek fejlődésére hatottak, akkor nincs ok feltenni, hogy ez a proczesszus még nagyobb elégedetlenséget provokáljon, annál kevésbbé, mert az elégedetlenek helyzetén való javítás bizonyára sokkal kisebb inger arra nézve, hogy a rossz példa utánzókra akadjon.

De nem fogadom el ezt az ellenvetést, t. ház, főleg azért sem, mert a telepítés és parczellázás nem annyit jelent, hogy most már föl det kap mindenki, a ki nincs megelégedve mai helyzetével; mert az én nézetem szerint nem azt kell a telepítés és parczellázás áldásaiban részesíteni, a ki legjobban kiabál, hanem azt, a ki arra leginkább érdemes, és a kiben megvan a képesség arra nézve, hogy ezen birtokmegoszlásnak úgy a saját szempontjából hasznát látja, valamint ezáltal az állam nagy érdekeit s czéljait is előmozdítja. *(Tetszés és helyeslés a jobboldalon.)* És épen ezen oknál fogva már most hangsúlyoznom kell, hogy a telepítési és parczellázási politikának más czélokat kell követnie, mint eddig, más eszközöket kell használnia, mint eddig, és miután itt oly nagy állami és nemzeti érdekek összeforrasztásáról van szó, melyeknek eredményei egyenesen nemzeti létünknek alapjait érintik, kétszeres elővigyázattal kerűlendők el mindazon veszélyek, a melyek a telepítési és parczellázási úgy téves felfogása, vagy helytelen intézése által kitűzött nemzeti czéljaink elérését veszélyeztetik.

És e mellett rá kell mutatnom, t. képviselőház, már most még egy fontos körűlményre, rá kell mutatnom arra, hogy a mint a magyar állam reá szánja magát, — pedig reá kell szánnia, — ezen nagy akczió keresztűlvitelére, ugyanakkor szánja rá magát tetemes áldozatok hozatalára is, a melyek részben financziális, részben erkölcsi támogatásban fognak nyilvánúlni, s a melyek nélkül egész telepítési és parczellázási akcziónk egy hiábavaló munkának és legföljebb egy nagy kudarcznak a szomorú eredményével járna. Mert azzal legyünk tisztában, t. ház, hogy a nagy állami és nemzeti czélok nagy áldozatokat és erős eszközöket igényelnek; de ne sajnáljuk azon áldozatokat, a melyeket e nagy horderejű nemzeti akczió érdekében meghozunk, bőségesen megtérűlnek azok más alakban azáltal, hogy anyagi és erkölcsi állásukban megerősítik azt az úgy állami, mint nemzeti szempontból egyaránt fontos tényezőt, a melyet a kisemberek képviselnek, a kiket, ha okszerűleg egy darabka földhöz juttatunk, gazdasági és egyéni erejükben az államháztartás egyik legbiztosabb alapját, a földjükhöz való szívós ragaszkodásuknál fogva pedig a magyar állam és a magyar nemzetnek egyik legerősebb támaszát fogják szolgáltatni. *(Igas! Úgy van! a jobboldalon.)*

Felmerűl már most az a nagy kérdés, t. képviselőház, hogy ennek a nemzeti akcziónak a végrehajtása kinek a kezébe legyen letéve. Én őszintén bevallom, hogy oly mértékben vagyok a kizárólagos állami telepítésnek a híve, hogy a magántelepítést csakis azon egyetlenegy esetben engedném meg: a mikor valamely nagyobb birtoknak nagyobb munkaerővel való ellátása s így gazdaságosabb kihasználása czéloztatik. Meggyőződésem szerint a telepítés és parczellázás ügye központosított vezetésre szorúl; egységes vezetésre, a mely annak összes mozgalmait képes

Digitized by Google

áttekinteni, és ez az egységes vezetés, a melyet elsősorban a kitűzött nagy nemzeti célok igényelnek, nem lehet másé, mint az államé, a melynek szempontja magasabb és általánosabb, mint a társadalomé *(Helyeslés.)* De ezenkivül, őszintén szólva, félek is ezt az akcziót a társadalom kezébe letenni, a mely ritkán szokott a nemzet egyetemes érdekeinek színvonalára helyezkedni. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* Azonkivül társadalmunk, sajnos, gyenge is ily nagy akczió keresztülvitelére, a mely oly nagy áldozatokat és előnyöket igényel, a melyeket csakis az állam hatalma és ereje képes rendelkezésére bocsátani. Hogy a tulajdonjog, vagy az örökbérlet legyen-e a telepítési és parczellázási tevékenységnek alapja, erre nem nehéz válaszolni. Az 1848-iki alkotmány lerakta a modern Magyarország alapjait a földbirtok kérdésében is, és pedig a tulajdont tette alapúl és nem a bérletet, s engem pedig fontos politikai és gazdasági indokok indítanak arra, hogy a magyar földbirtokpolitikának ezen 50 éves tradicziójától el ne térjek.

A politikai ok az, hogy az örökbérlet megrontaná parasztságunknak faji és nemzeti karakterét és a függési viszonynak a jobbágysághoz hasonló állapotát hozná létre, a melynek hatását megéreznők a politikai és társadalmi élet összes vonatkozásaiban. De fontos gazdasági indokom is van arra, hogy én az örökbérletet perhorreszkáljam és ez abban nyilvánúl, hogy az örökbérlet folytán a birtokviszonyok nem változnának, csak a gazdálkodás alakúlna át, már pedig én a telepítés és parczellázás legfontosabb czéljának épen a birtokviszonyok átalakulását, illetőleg a földbirtok azon egészséges megoszlását tartom, mely által legtöbb elégedett és jómódban levő család képződhetik az államban. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Azzal, t. képviselőház, mindnyájan tisztában vagyunk, hogy a telepítés és parczellázás föld nélkül nem eszközölhető; *(Egy hang a szélső baloldalon: Pénz nélkül!)* tehát földre, még pedig igen sok földre van szükség, hogy azon nagy állami és nemzeti érdekeket, a melyek itt közrejátszanak, összeforrasztani tudjuk.

Méltóztatnak gondolni, hogy én, a ki az egész telepítési és parczellázási akcziót a népesség szaporodása és a földbirtok egészséges megoszlása czéljából óhajtom keresztülvinni, bizonyos aggálylyal viseltetem a hitbizományok és a latifundiomok túlságos mértéke iránt, a mi úgy a népesedési, mint a birtokmegoszlási processzusra egyaránt nyomasztólag hat. És ennek daczára még sem tartozom azok közé, kik a földbirtok-reform megoldása körül a hitbizományok forradalomszerű felszabadításának jelszavával küzdenek; nem pedig azért, mert egyrészt a meglevő bajokat, melyeket orvosolni óhajtanék, nem tartanám helyesnek újabbakkal szaporítani; másrészt, mert ha számot vetünk a telepítés és parczellázás igényeivel, azt fogjuk találni, hogy valamely erőszakos eljárás inaugurálásával s ekképen egy tekintélyes és nagy súlylyal biró társadalmi osztály elkeserítésére szükség épenséggel nincsen, hanem inkább arra van szükség, hogy a nemzeti akczió ezen nagy munkájához ezen tekintélyes és nagy súlylyal biró társadalmi osztály közreműködését is megnyerjük. Önmagamat kellenék nyonban megtagadnom, t. ház, ha a hitbizományok békés felszabadúlását nem kivánnám; de távol állok minden olyan radikális eszközöktől, mely évszázados jogokat akar egyszerre áttörni, hanem megelégszem egyszerűen azzal, hogy a meglévő síkföldi hitbizományok numerus klauzust képezvén...

Rakovszky István: Helyes! Ez lehetséges!

Kristóffy József: a volenti non fit injuria elve alapján a többiekkel együtt a családi tanácsok, s illetve a várományosok által önként és békés úton felszabadíthatók legyenek. Radikális szemüvegen át nézve, *(Halljuk! Halljuk!)* elismerem, hogy ez kevésnek látszik, de valamely gyorsabb processzus megindítására szükség éppenséggel nincsen; mert meg vagyok győződve, hogy midőn különben is a kézenfekvő, állami, városi, községi, közbirtokossági és alapítványi földeket a telepítés és parczellázás kimerítette, a mi pedig nem kevés időt fog igénybe venni, akkor az önként felszabadúlt hitbizományi földekből már annyi földmennyiség fog rendelkezésre állani, hogy az a kis országalapítás, a mit az egészséges birtokmegoszlás előmozdítása által véghezvinni akarunk, minden akadály nélkül folytathatja megkezdett munkáját. Az én számításom szerint ugyanis, mintegy kétszázezer család telepítéséről lehet csak egyelőre szó, a melynek kielégítésére 2 millió hold földre volt szükség, a melyből az állam, a városok, a községek, a közbirtokosságok és az elfogadható magánbirtokosok máris 1,200.000 holdat fedeznek. Ezenkivül rendelkezésre állanak még az alapítványi birtokok, a melyeknek erdőbirtokkal való kicserélése nehézségekbe ütközik, megjegyezvén, hogy én a hitbizományok és egyéb latifundiumok ilyen önkéntes kicserélésétől, bármi szép is ez az idea, nem sok eredményt várok. *(Igaz! Úgy van!)* Méltóztassék azonban meggondolni, hogy a már most kézenfekvő és az imént jelzett földterületek betelepítése és parczellázása is évtizedek munkáját veszi igénybe, a mely évtizedek eltelte után meggyőződésem szerint az önkéntesen és a maga természetes útján felszabadúlt hitbizományi birtokból elegendő földterület fog rendelkezésre állani a czélból, hogy ez a megkezdett nagy nemzeti munka a békés fejlődés eszközeivel befejezhető legyen.

Digitized by Google

Mindezekkel szemben, t. képviselőház, előkelő hazafiak és komoly politikusok tiszteletreméltó meggyőződéssel ragaszkodnak a birtok lekötöttségéhez, és azon gondolat által vezettetve, hogy a magyar fajnak nem szabad lába alól kiereszteni a földet, inkább megrögzíteni, mintsem megbontani akarják a földbirtokviszonyokat.

Förster Ottó: Van valami benne!

Kristóffy József: Én elismerem, hogy ez a gondolat beletartozik a faji politika eszmekörébe és én ennek a gondolatnak a propagálását meggyőződéssel és készséggel támogatom mindaddig, míg az idegen vásárlók terjeszkedését kell megakadályozni, de már engedelmet kérek, ha arról van szó, hogy a saját véreink részesüljenek az állami és társadalmi élet jótéteményeiben; ha arról van szó, hogy a magyar nemzet új sarjadéka particzipáljon a föld áldásaiban, a mit én nemcsak méltányosnak, hanem jogosnak is tartok, ez esetben tisztelettel kell elfordúlnom ettől, a nemzetinek látszó gondolattól, a mely az egészséges fejlődés és terjeszkedés akadályozása által kitűzött nemzeti czéljaink elérését koczkáztatja.

Az én meggyőződésem szerint, t. ház, a parczellázás és a minimum kölcsönösen kizárják egymást. Az egyik osztja és bontja, a másik leköti és a szabad forgalomból kivonja a föld birtokot. A telepítés és a parczellázás által mi épen a kisbirtokosok számát akarjuk szaporítani, és így mentűl könnyebben juttatjuk a szegény embert földhöz, annál jobb, de ha ezt megnehezítjük, épen azt a legszegényebb néposztályt sújtjuk, a melyen tulajdonképen segíteni akarunk. Méltóztassék egyébként megfontolni, hogy a magyar nép amúgy is körömszakadtáig ragaszkodik földjéhez s csak a legvégső kényszerhelyzetben képes azon túladni, és nem tévedek, a mikor azt állítom, hogy agrárszocziális bajok összegyülemlésére sok helyütt ez is közrehatott. Ily körülmények közt tehát a földet épen a magyar medenczékbe még jobban megkötni és ez által a paraszt proletáriátus terjedését előmozdítani szerintem nagy hiba volna.

Én a föld szabad megoszlásában, t. ház, veszélyt nem látok, sőt ennek a proczesszusnak a természetes fejlődését kívánatosnak tartom, mert a föld nemcsak azok számára van, a kik abból nagy területeket birnak megszerezni, hanem azok számára is, a kik napszámos élet verejtékének összes gyümölcsét egy darabka föld megszerzésében keresik. A földbirtok szabad megoszlása természetes következménye ama nagy átalakulásnak, a mely a hűbéri viszonyok megszüntetésének végczélja gyanánt épen azt jelölte meg, hogy a maga becsületes szorgalmával és törekvésével mindenki részesülhet a föld áldásaiban, és méltóztassék nekem megengedni, hogy Magyarországon ezért még senki, hanem a földbirtokok túlhalmozódása miatt már igen sokan panaszkodtak. És azt is fölösleges nékem bővebben magyarázni, hogy a tulajdonjog korlátozását a nagybirtok talán még elbirja, mert a külterjes gazdálkodás a nagy birtokosokra még napjainkban is haszonnal járhat; a kisbirtokosok azonban csak a föld termő erejének legnagyobb fokozása által tarthatja fenn magát és abban neki segítséget csak a reális hitel nyújt, a melyet pedig a földbirtok mindennemű korlátozása semmivé tenne, és épen ez a főoka annak, hogy én a gazdasági jólét garancziáját a korlátlan egyéni tulajdonjogban keresem, abban a korlátlan egyéni tulajdonjogban, a mely csakis a politikai egyenlőség és az egyéni szabadság égisze alatt fejlődhetik. *(Úgy van! a jobboldalon.)*

Az egyenlő örökösödési osztály megszüntetését pedig, a melyet bizonyos oldalról szintén javasolnak, a legnagyobb hibának tartanám, mert ez egyenesen a paraszt proletáriátus mesterséges szaporítására vezetne. Az egyenlő örökösödési osztály megszüntetése nézetem szerint csak növelné a bajokat, mert vagy paraszt majorátusokat kellene teremteni, a midőn egy gyermeken kivül a többi semmitsem kapna, vagy arra kellenék kötelezni az igazi örököst, hogy az részletekben elégítse ki testvéreit és így az első esetben egy jómodú paraszt mellett teremtenénk háromannyi proletárt, a második esetben pedig az eladósodás örvényébe kergetnénk az örököst, és így mindkét esetben csak a paraszt proletáriátus terjedését mozdítanók elő. *(Úgy van! jobbfelől.)*

Méltóztassanak egyébként elhinni, hogy az egyenlő osztálynak nálunk sokkal kisebb hatása van a birtok felaprózásra, mint sokan gondolják, épen a magyar faj azon ősi szokásánál fogva, hogy legtöbbnyire saját falujából házasodik és házasságát mindég birtoktömörítéssel kombinálja. *(Úgy van! jobbfelől.)* Mi, t. ház, az egyenlő osztálynak demokratikus fejlődésünket köszönhetjük és ennek megváltoztatása oly rég kihalt előítéletek feléledésére vezetne, a melyek okvetlenül válaszfalat emelnének a nemzet egységében, a melynek együttérzését és összetartását pedig legfontosabb erkölcsi és anyagi érdekeink követelik. Én, t. ház, sokszor megfordúltam a magyar nép között, de ezeket a birtokvédelmi gondolatokat idegeneknek találtam az ő eszmekörében, mert az ő szellemi és anyagi fejlődésének tradícziói nem a földbirtok lilincseiben, nem a majorátusokban és a primogeniturákban, hanem a földbirtok szabad megoszlásában, az egyenlő osztály megdönthetetlen igazságában és a korlátlan egyéni tulajdon azon nagy eszméiben gyökereznek, a melyek az egyéni szabadság, az egyéni öntudat és egyéni képesség fejlődésének

Digitized by Google

és ezáltal a társadalom megerősödésének is leghatékonyabb rugóját képezik.

Major Ferencz: Mondva igen szép, de valóságban nem így van! *(Mozgás a jobboldalon. Halljuk! Halljuk!)*

Kristóffy József: De így is van! És bátran meg lehet kérdezni a magyar paraszttól, mit szól ahhoz, hogy az ő tulajdonjogát korlátozni, mit szól ahhoz, hogy gyermekeit egynek kedvéért az egész vagyonból kizárni akarják. Hiába fogjuk neki magyarázni, hogy ez családja érdekében történik, büszkén és felháborodással fogja elutasítani ezen inditványt, *(Úgy van! jobbfelől.)* a melyet saját felfogásával és érzéseivel összeegyeztetni nem tud és azt fogja válaszolni, hogy, ha már az urak mindenáron segíteni akarnak rajtunk, hát olyan törvényt csináljanak, vagyannak a módját találják ki, hogy a magunk pénzecskéjén egy darabka földhöz juthassunk, *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)* mert a faluban és a határban már nem lehet kapni; a többivel aztán ne gondoljanak, mert a mit szereztünk, azt meg tudjuk őrizni és becsülni magunk is.

Major Ferencz: De nem tudják megőrizni! *(Mozgás és zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Kristóffy József: Ezek a minden kétséget kizáró tapasztalatok szabják meg a magyar földbirtokpolitika irányát; ez a tradiczonális népfelfogás rajzolja meg már is a nemzeti agrárizmus körvonalait; ez teszi a telepítő és parczellázó földbirtok politikát a magyar nemzeti politika alkatrészévé és ez kapcsolja a nemzeti problema szövetébe ama nagy kérdést, vajjon a magyar nemzet erőinek kifejtése és mindazon veszélyek elhárítása czéljából, . . . *(Mozgás és zaj a baloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Elnök: Csendet kérek!

Kristóffy József . . . . melyek ezen faji erőnek hatályosabb kifejlődését akadályozzák, sikerül-e a Dunántúl népsűrű vidékein, az Alföld medenczéiben és erdély folyamvölgyeiben az a nagyszabású telepítési és parczellázási akczió, a mely a magyar nép szaporodásának, az egységes birtokmegoszlás előmozdításának és ezáltal a magyar faj alsóbb rétegei regenerálásának egyetlen biztos eszközét képezi. *(Úgy van! jobbfelől.)* Az én hitem, az én meggyőződésem azt állítja, hogy fog sikerülni, és ha földbirtokpolitikánk mozgató eszméit nem a külföldről importált agrárelméletek, hanem a magyar nép valódi szükségletei, az alkotmányunkban élő szabadelvű felfogás és a fajkonzerváló nagy nemzeti czélok fogják irányítani: akkor sokan fognak még e t. ház tagjai közül is meggyőződést szerezni arról, mily csodásan fejti ki a magyar nép a benne szunnyadó faji erőket azon megszélesedett alapon, a melyet neki az egészséges birtokmegoszlás előmozdítása által nyújtottunk. És én, t. ház, nem tudom eléggé hangsúlyozni, ... *(Mozgás és zaj balfelől. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: Csendet kérek!

Kristóffy József: . . . nem tudom eléggé hangosan hirdetni, hogy ez a sarkpont az, a honnan a magyar nép rekonstrukcziójának ki kell indúlnia, sőt ezzel a nemzeti akczióval a földbirtokos középosztály regenerálása is kapcsolatba hozandó és pedig abban az irányban, a mint gróf Károlyi István t. képviselő úr proponálja, hogy a nagy nemzetiségi tömbökbe egy-egy magyar birtokos telepíttessék, a mit én úgy a középbirtokososztály regenárálása, valamint a magyar állami eszme fentartása szempontjából nagyon szerencsés eszmének tartok.

És, hogyha már a nemzetiségi kérdésről van szó, *(Halljuk! Halljuk!)* melynek kezeléséről oly sok szép beszédet hallottunk, méltóztassék nekem megengedni, hogy ezek a szép beszédek is akadémikus jelentőséggel birnak, mindaddig, míg ennek a nagy kérdésnek a szövetébe a gazdasági erőviszonyok problemáját bele nem kapcsoljuk és pedig akkép, hogy a magyar faj gazdasági és vagyoni erejét a nemzeti termelés összes ágaiban, de főkép a birtokviszonyokban és az őstermelésben olyan határozott túlsúlyra emeljük, a melynek természetes hatalmi nyomása és befolyása alatt a nemzetiségi kérdés a saját gyengeségénél fogva idővel önmagától megszűnnék az egész országban. Ha mindezeket az igazságokat jól felismertük, ha felismertük azt, hogy ez a nemzeti agrárpolitika senkinek jogát és tulajdonát nem sérti, senkivel háborút viselni nem akar, hanem a nemzeti termelés összes ágaival egyensúlyt tartva, ezekkel együtt kiván a nemzeti létfentartás nagy czéljának szolgálatába állani; ha elismerjük, hogy itt nem osztály-, hanem nemzeti kérdésről van szó, a mely nem húzódik meg a partikuláris osztályérdekek köpenye alatt: akkor azt hiszem, hogy el fognak oszlani mindazon félreértések, a melyek egy ilyen liberális és nemzeti agrárpolitikai irányban több oldalról keletkeztek és a fenforgó ellentétek békés áthidalást nyerve, a magyar közélet minden számottevő faktora egyesülni fog a nemzeti konszolidáczió ezen nagy munkájában és ebben követendő példát nyújt nekünk az igen tisztelt miniszterelnök úr, a ki igazi államférfiúi belátással felismervén ezt a helyzetet, székfoglaló beszédében egyenesen rámutatott azon eszközökre, a melyekkel a földbirtokviszonyokat a nemzeti érdek szférájába bekapcsolni, és a melyekre mintegy alapgerendákra a liberális agrárpolitika egész épületét megkonstruálnunk kell. És én az emlékezet okából felolvasom a programmbeszédnek ezt a kiemelkedő passzusát, a mely a földmívelésügyi tárcza feladatairól szólva, a következőleg hangzik *(olvassa)*:

Digitized by Google

»A kormánynak gondja lesz a gazdaosztály minden tagozatának érdekeit lehetőleg éber szemmel figyelemmel kisérni, (Élénk helyeslés jobb- és balfelől.) de elsősorban azokéit. a kik legkevésbbé tudják magukat a viszonyok súlya ellen megvédeni: hazánk földmívelő népének érdekeit. (Igaz! Úgy van!) A kormány vezethet e téren, irányíthat, de a társadalomra van szüksége, hogy ezen a téren sikereket elérhessen. (Igaz! Úgy van!) De, t. képviselőház, én azt tartom, úgy kell intézni a dolgokat, hogy a nép, a földmívelő nép első tanácsadóját abban a birtokosban találja, a kinek a körében él. (Élénk helyeslés jobb és balfelől.) A gazdasági ismeretek népszerűsítése, a szövetkezeti eszmének ápolása, terjesztése, (Élénk helyeslés balfelől.) minden e részben fennálló, még nem egészen szabályozott jogviszonyok szabályozása és rendezése, a kisbirtokosok hitelviszonyainak rendezése és több ilyen dolog, igen fontos feladatokat képeznek, a melyek terén támogatólag, ébresztőleg, javítólag lehet haladni. De lesz talán radikálisabb dologra is szükség. Van szerencsém arra rámutatni, hogy a kormánynak szándéka a parczellázás ügyével és a telepítés kérdésével foglalkozni (Helyeslés jobb- és balfelől.) nemcsak gazdasági, de szocziálpolitikai tekintetben is. (Élénk helyeslés.) igen fontos kérdés mind a kettő, a mely alapos megfontolást igényel, de a melyhez hozzá kell nyúlni, hogy azt helyes alapon megoldásra vezessük.« (Élénk helyeslés.)

Ime, t. ház, az ország miniszterelnöke, a szabadelvű párt vezére önkezűleg rakja reá azon fundamentális gerendákat, a melyek a liberális agrárpolitika konstrukczióját hordozni fogják és ez a telepítő és parczellázó földbirtokpolitika immár a szabadelvű párt politikájának tartalma gyanánt domborodik ki és integráns részét képezi azon liberális és nemzeti szellemű kormánypolitikának, melyet a miniszterelnök úr az ország színe előtt kifejtett, és melyet mi ezen az oldalon becsületes őszinteséggel és lelkiismeretünk meggyőződésével támogatunk. *(Éljenzés és helyeslés.)* De követendő példát nyújt nekünk a t. földmívelésügyi miniszter úr is, a ki ezt a nemzetalkotó politikát nem várt gyorsasággal a cselekvés szinterére vitte azáltal, hogy a megtartott szaktanácskozmány folytán a látszólagos ellentéteket kiegyenlítette, s az ország kiváló erejét a nemzeti konszolidáczió jegyében egyesítette, azon nagy szolgálatot végezte a haza érdekei körül, a melynek elismerése a gyakorlati államférfiú legszebb jutalmát képezi. *(Úgy van! balfelől.)* A földmívelésügyi miniszter úr kezében van most letéve, hogy a magyar nép egy folyton növekedő arányszámának a magasabb kulturéletben való részvételét lehetőleg akkép biztosítsuk, hogy társadalmi és gazdasági életének összes alakúlása által a vagyonban, műveltségben, erkölcsiségben és a nemzeti erőben folyton előhaladjon. A t. miniszter úr kezében van letéve a nemzet efficziens osztályai közt a földbirtok kérdésének oly méltányos és békes megoldása, a melynek politikai következményei a nemzeti egység létrehozatalának nagy eszméje felé irányúlnak.

Lehet, t. ház, hogy én is rajongó vagyok; de én azt érzem, hogy a földmívelő magyar nép az, mely ennek az országnak a gyökerét képezi. A magasabb osztályok, az ágak, levelek és virágok elfonnyadhatnak, kihalhatnak; de alúlról ismét pótolhatók lesznek. De ha a gyökér elromlott, a gyökér elkorhadt, az egész fa elpusztúl. s csak arra való, hogy tűzbe dobassék, mint a hogy a magyar nemzet is elveszhet a fajok harczának tüzében, hogyha a nemzeti erők gyökerét elpusztúlni hagyja. A költségvetést elfogadom. *(Élénk helyeslés és éljenzés jobbfelől. Szónokot számosan üdvözlik.)*

Elnök: Öt perczre az ülést felfüggesztem!

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést folytatjuk.

Major Ferencz jegyző: Buzáth Ferencz!

Buzáth Ferencz: T. ház! A Rákóczy lakta magas bérczek között, honnan a szabadság verőfényének sugarai messze bevilágították a haza szentelt földjét, a létért való küzdelem nehéz harczát vívja egy népfaj, nyelvében idegen, de érzésben magyar: a ruthén nép. Még egykor jólétben élt, ma szegénységben s nyomorban tengődik, a vallásában keres csak vigaszt fájdalmára, Istenében való hit és bizalom tartja fenn életét. Néma megadással viseli sorsát és egy jajszava sincs, pedig sokat mondhatna. És miért nem mond? mert sokat haladt körülötte az idő és őket elfeledték, nem voltak szószólói, — pedig lehettek volna — elmaradt észben és gondolkozásban, mert nem részesültek soha nevelésben; mint emberek birnak az öt érzékkel, de ezek náluk nem lettek kifejlesztve. S miként a körülöttük a csergedező patakoknak megvan saját folyásuk, a miként a természetben a növényeknek és a fáknak megvan a saját fejlődésük: ők is, mint a vadonban élők, a természet folyományának tekintették helyzetüket, nem tehintették tehát magukat elnyomottnak s mások rabszolgáinak, mert fogalmuk sincs róla, mi az a szabadság: nem tekintik magukat nyomorban élőknek, mert nem tudják, mi az a jólét. Apáiktól csak egyet kaptak örökül: a lángoló hazaszeretetet; ez élt bennük, midőn jó sorsuk volt, ezt megőrizték a sors csapásai között is.

Véletlenül tudomást szereztek mások is létükről. A munkácsi ezredéves alapkő letétele, majd a vereczkei szorosokat bezáró beszkid-hegyi csúcsra elhelyezett ezredéves emlékletétel össze-

Digitized by Google

hozta őket az ország sorsának intézőivel. Panaszra ekkor sem nyílt ajkuk, hanem az ország sorsa intézőiben megmozdúlt a könyörület érzete és elhatározták megmentésüket.

Igy támadt a ruthén segélyezési akczió. A felvidék képviselői összegyűltek, előadták tapasztalataikat, borzalmas képét tárták fel a ruthének helyzetének s mindezt egy memorandumban közölték a kormánynyal. Egyben megállapodtak: hogy e népet a Galicziából bevándorlott zsidóság tette tönkre. Ennek konstatálásánál tovább nem mertek menni, nehogy a mozgalomnak antiszemita jellege legyen. De érezték, hogy a bevándorlás megakadályozását czélzó intézkedések nélkül az egész akczió sikere koczkára volna téve; elhatározták, hogy mozgalmat indítanak s ennek vezetésére felkérnek két országgyűlési képviselőt, kiknek zsidó származásánál fogva minden félreértés ki volna kerülhető, úgy tudom azonban, hogy az illető képviselő urak nem fogadták el a megbizást. Azt mondja a földmívelésügyi miniszter úr, hogy ez az akczió a szabadelvűség és a szeretet jegyében született, a jogegyenlőségnek faj, osztály- és vallásküloubség nélkül minden irányban egyformán való érvényesülése mellett, s hogy ez a politika az ingadozásnak ki nem tett szabadelvű politika. Hogy ez minő politika, erről beszédem folyamán majd szólani fogok, hanem, hogy a kitűzött elvek helyesek és czélszerűek, eziránt közöttünk eltérés nem lehet. Ep ezért kérdem önöktől, hol voltak czekkel a nagy eszmékkel, mikor e népet a romlás és pusztulás útján föltartóztathatták volna, mert sokkal könnyebb lett volna ezt megakadályozni, mint ezt a népet most abból az örvényből, a melybe jutott, kimenteni. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* Nem voltak sehol. Ilyen az önök szabadelvűsége, ingadozásnak ki nem tett politikája, mely e népet kétszer teszi tönkre, egyszer a kormányzat hibája folytán, másodszor még akkor is, midőn segítségére siet. Önök a szabadelvűségnek csakugyan oly specziális vállfaját képviselik, hogy arra bátran világraszóló patentet kérhetnek. *(Derültség.)*

Azt is mondja a t. földmívelésügyi miniszter úr, hogy ezen akcziót nem szabad elhibázott nyilatkozatokból megítélni, hanem meg kell ítélni a tényekből s az ott mutatkozó jólétből. Helyes. A tényeket fogom megszólaltatni. Mindenekelőtt készséggel elismerem, hogy a t. földmívelésügyi miniszter urat a legnemesebb intenczió vezeti, és tényleg szándéka ezen földönfutóvá lett szegény nép nyomorán segíteni.

Rakovszky István: Majd ad neki Lánczy!

Buzáth Ferencz: Azonban ez a nyomor sokkal mélyebb, semhogy a segély azon nemével, a melyet a földmívelésügyi miniszter úr választott, kellő eredményt elérni lehetne, sőt mondhatom, ha a mód jól is van megválasztva, nincs jól alkalmazva, mert ismerni kell a ruthének elszegényedésének okait, és ha ismerjük ezeket, akkor ezek elhárításáról kell gondoskodni, vasmarokkal kell belenyúlni s nem kerülni a bajt, mint a macska a forró kását, mert az ily eljárással szerezhetünk magunknak olcsó dicsőséget, de az a nép továbbra is szegénységben és nyomorban marad.

Tudni kell, t. ház, hogy a ruthén nép hazafisága és megbizhatósága nem új keletű. Ki volt fejlődve hazafias érzülete már a régi időben; a jelenleg gróf Schönborn tulajdonát képező birtok egykor a Rákóczy tulajdona volt, a Rákóczy kor hagyományai megmaradtak nemzedékről-nemzedékre ezen népnél, mely fogékony volt a régi idő, kor szelleme iránt. Hogy ez kellőleg kifejlődni nem tudott, ennek oka az elnyomatás, melyben a szabadelvű kormányok és az elszegényedés, melybe hibáján kivüli faktorok juttatták. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* A szabadelvű kormányok kiadták mindenkor a parancsot, hogy kormánypárti képviselőt kell választani, de a népben kifejlődött ellenzéki érzelemmel szemben csak nehezen tudták a győzelmet kicsikarni. Igy vált a politikai ellenállás a ruthén nép megrontásává, mert így nyert szabad kezet kizsákmányolására a kormányt támogató zsidóság *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* s az uradalmi kincstár a nép kiélésére, mely abban állott, hogy a munkaadó versenytárs nélkül lévén oly munkabéreket adott, a melyek a mindennapi kenyér megszerzésére sem voltak elegendők. A közigazgatás összetett kezekkel nézte ezt, mert a tisztviselők választása fölött a zsidósággal szövetkezet uradalom s kincstár döntött, a kormányok is mindent elnéztek, mert szüksége volt a faktorokra a választásoknál. Ezekből a láncszemekből alakúlt az a rabbilincs, mely a népet szolgaságba, szegénységbe, nyomorba, inségbe, halálba kergette. A ruthén nép megmentésére, életképességének fejlesztésére eddig tett intézkedések szerintem nem olyanok, hogy ezen teljesen elzüllött és minden igény nélküli népet úgy anyagilag, mint erkölcsileg ezekkel meg lehetne menteni.

Mi történt eddig? A kormány bérbe vett egy birtokot; ezt azon szempontból tette, hogy a megélhetést egyrészt biztosítsa, másrészt, hogy az állattenyésztést emelje, s ez által ezen kereseti illetőleg pénzforgalmi ágat a nép részére biztosítsa. A kitűzött czélok helyesek és czélszerűek, de nem úgy kezeltetnek, hogy az a nép javára szolgáljon. Itt mindjárt az állam sokkal drágábban vette bérbe a birtokot, mint a mennyit az uradalomnak tényleg jövedelmezett, mert kivett 12.622 hold területet, holdanként 1 forint 80 krajczárjával. Ha ezen az áron adná tovább aztán a népnek, ez még akkor is drágábban jutna

Digitized by Google

hozzá, mint a mennyiért azt azelőtt tényleg birta. De nemcsak ez nem történt meg, hanem a holdanként 1 forint 80 krajczárért bérbevett birtokot három osztályba sorozták, az első osztályban holdját hat, a másodikban négy, a harmadikban két forint 50 krajczárért osztották ki a népnek, sőt egy esztendő múlva már felemelték 8—10 és 12 forintra, sőt lóherével vetett földek után még 20 forintot is fizettettek. Ezt mind a hivatalos jelentés mondja.

Ezek oly horribilis földbérleti árak, hogy ugyanezen megye területén a legtermékenyebb tiszaháti földön sem lehet ezt a bérleti összeget elérni. Hogy fogalma legyen a t. képviselőháznak, hogy milyen földek ezek, először is magát a föld értékét említem fel. E vidéken egy hold földnek örök vételára 40 forintnál nem magasabb; azon áron, a ruthének lakta vidéken akárhol lehet földet vásárolni. De tovább megyek. Ezek a bérbe vett földek kavicsosak, a szolyvai földek például három négy hüvelyknél mélyebb termőképességgel nem birnak, vadvizes földek, alapcsatornázásra szorúlnának s az alsó vereczkei földeken, a hegyvidéki földeken azonkivül még vadkárral is kénytelenek a termelők küzdeni.

Maga a jelentés mondja, hogy ezen földeknél másfél-, maximum kétszeres termésre lehet a gabonánál számítani, azért gabonát termelni ott nem is lehet. Ezek a földek azért leginkább burgonya, továbbá tengeri és néha zab termelésére is alkalmasak.

Ilyen az önök szeretete által megindított akczió. Először drágábban vették ki a birtokot, mint a mennyit az azelőtt az uradalomnak tényleg jövedelmezett, másodszor sokkal drágábban adták ki egyeseknek bérbe és ezáltal oly magasra emelték fel a földnek bérletárát, hogy ennek végeredménye az lett, hogy ehhez csak a mozgalmat vezető intelligenczia jutott, továbbá a ruthén népnek az a része, a mely segélyre egyáltalában nem is szorúl. Mert nem kell azt gondolni, hogy a ruthének egyáltalában el vannak merülve és teljesen tönkre vannak téve; nem, a ruthének között is van egy bizonyos rész, a mely segélyre egyáltalában nem szorúl. Hozzájutott továbbá a legszegényebb osztály is, de hogy milyen módon, arról még fogok beszédem folyamán szólni. Az tény, hogy az a legszegényebb osztály felkerült oda a bérczek közé, és olyan földeket kapott, hogy még neki kellene fizetni azért, hogy azt egyáltalában munkába veszi.

T. ház! Az önök gondolkozását semmi sem jellemzi jobban, mint az, mikor a miniszteri biztos azt mondja, hogy a kormány itteni czélját csakis akkor fogja elérni, ha azokat a legelőbérleteket majd tíz esztendő múlva a mostani bérleti árnak kétszeresével vagy háromszorosával fogja a szegény nép által megfizettetni. Előre veti tehát árnyékát, hogy ha ezt a szegény ruthén népet most belekóstoltatták ebbe az akczióba, annak idején még az eddiginél is többen meg lesznek terhelve és az államnak jó hizlalásra alkalmas médiumaivá fognak válni.

Hát, t. ház, merem állítani, hogy azt, a mit ott a földmívelésügyi miniszter úr nevében tesznek, még a legutolsó uzsorás sem teszi ott meg és épen azért figyelmeztetem a t. földmívelésügyi miniszter urat, hogy a vármegye területén az uzsorának hivatalból való üldözése el van rendelve; nagyon sajnálnám, ha egy szép napon idézést kapna és abba a társaságba belekerülne. *(Derültség a baloldalon.)*

A bérleti összegeket is sokkal szigorúbban hajtja be az állam, t. ház, mint előtte bárki más. Nem volna bűn ez, t. képviselőház, más esetben, hogy ha ezzel a népet takarékosságra akarjuk szoktatni; de, hogy egy földhaszonbérletnél, egy segélyezési akczióná az állam még nyerészkedjék is, ez nem helyes, nem engedhető meg, sőt egyenesen rossz és kárhoztatandó. Mondhatom, t. képviselőház, hogy az egész akczió sikertelensége részben ezen fordúl meg, mert a ki ismeri a ruthén nép elszegényedésének okait, az el fogja ismerni annak az igazságát is, hogy a bevándorolt zsidóság lelkiismeretlen üzérkedésével és uzoráskodásával tette tönkre ezt a népet és tette azt rabszolgájává, a mit a hivatalos jelentés elismer. És az állam azzal a ténykedésével, hogy egy birtokot megvesz s azon nyerészkedve túlad, még nem szüntette meg azt a viszonyt, a mely itt a nép és a zsidóság között fennáll, sőt továbbra is fennáll, mert sokkal szorosabbra van az fűzve, semhogy ily egyszerű móddal őket egymástól elválasztani lehetne. Sőt merem állítani, hogy ily eljárás által ez a viszony csak még szorosabbá fog válni.

Azt mondja a t. földmívelésügyi miniszter úr, hogy ott jólétet lehet már tapasztalni s ezt abból következteti, hogy a föld bérletét megfizették. Nem vonom kétségbe a t. miniszter úr állításának jóhiszeműségét, de méltóztassék megengedni, sokkal rövidebb idő választ el bennünket ezen akczióról, semhogy most már jólétről lehetne beszélni. Egypár héttel ezelőtt egy kirándulás volt arra a vidékre, s egy hirlapiró a következőleg örökítette meg az ottan tapasztalt jólétet. Mindenekelőtt előrebocsátotta ezt *(olvassa)*:

»Hoztam magammal egy darabot kenyerökből, fővárosi ismerőseim ijesztgetésére.«

Azután többek közt ezt mondja *(olvassa)*:

»Bementünk néhány parasztházba. Fából való többnyire. Egy szűk kis szobából tiszteletünkre kiverték a birkákat, azok együtt laknak a háziakkal. A szobácska tele volt asszonynyal

Digitized by Google

és gyerekekkel, mert több család huzódik együvé. A kemenczе padkáján egy öreg, beteg ember feküdt, a ki nagy erőlködéssel föl akart tápászkodni, hogy fogadjon bennünket, de nem birt sehogy boldogúlni. Egyetlen ágy volt a szobában, ha ugyan ágynak lehetett nevezni azt a falba erősített deszkatákolmányt, a melyet néhány rongydarab födött. Az ágy fölött a levegőben lógott — a bölcső. Ez alapjában véve praktikus, mert a rutén anya nem kénytelen éjjel fölkelni, ha sir a gyerek, hanem egyet rug lábával a bölcsőn s az szépen elhimbálózik a levegőben.«

Hát, t. képviselőház, ha ez jólétet jelent, akkor nem tudom, mi a nyomor. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

Különben a t. földmívelésügyi miniszter úr már kétszer megtisztelte azt a vidéket nagybecsü látogatásával. Lehet, hogy személyesen más dolgokat látott, de ez csakis úgy volt lehetséges, ha részére Potemkin-falvakat rendeztek. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

A földbérleteknek befizetése, t. ház, nem azt igazolja, a mit a t. miniszter úr állít, hanem megmondom, hogy mit. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az első bérletnél, mert árverésen adták ki ezen földeket, a zsidók bérelték ki a földek legnagyobb részét. *(Mozgás a baloldalon.)* A földmívelésügyi miniszter úr ezt az eljárást megsemmisítette. A második árverésen már a ruthén nép bérelte, de nem a saját, hanem a zsidóság pénzén. Nem ők fizették a bérösszeget, hanem befizették általuk a zsidók. Épen azért a föld hozamának csak egy része az övék és az úgynevezett feles marhatartási uzsora továbbra is fennáll, azzal a különbséggel, hogy most nem a zsidó, hanem az állam adja hozzá a teheneket.

T. ház! Majd ha ezek a marhák eladásra kerülnek, és ez irányban megfigyelések lesznek, nem kételkedem abban, hogy a tapasztalat nekem fog igazságot szolgáltatni. De lehetséges-e ez máskép? Hiszen ennek a népnek betevő falatja sincs. Miből fizették volna hát ki azt a 29.000 forint bérleti összeget? Még ráadásúl, ha számításba vesszük, hogy a miniszteri biztos mindenről beszámolt, csak épen a bérbe vett földek gazdasági eredményéről nem; én erről is beszámolok és azt mondom, hogy a tengeri azon a vidéken éretlen maradt, a burgonya elrothadt, a féreg megette, szóval a föld nem hozott annyit, mint a mennyit annak a népnek a bérletért kellett fizetnie. És hogy csakugyan úgy történt a bérleti összeg befizetése, mint a hogy mondtam, azt legjobban bizonyítja az a körülmény, hogy a mi bérhátralék maradt, azzal az intelligenczia maradt adós, vagyis azok, kiknek a zsidó egyáltalában nem hitelezett.

T. ház! Én sokkal szivesebben vettem volna, ha ezekkel a bérleti összegekkel a nép hátralékban maradt volna, mert ez azt bizonyította volna, hogy e nép emancipálta magát a zsidó befolyástól. Annak idején én voltam az, a ki Bereg vármegye közgyülésén szóba hoztam, hogy kérjük meg a kormányt, hogy ezen általa bérbe vett földek legalább az első három esztendőben minimális áron bocsáttassanak a nép rendelkezésére; inkább később szerezheti majd vissza az állam a nekik ajándékozott, illetve előlegezett összeget. Ez nem történt meg. Most már mondhatom, hogy ez a nép örökre elveszett, itt nincsen többé segítség, és ha felszólalok, nem azért teszem azt, mintha annak a megmentésére tudnék valamit, hanem azért, hogy, mivel a t. miniszter úr tervbe vette, hogy ezt az összes felvidéki vármegyékben keresztül fogja vinni, rámutassak a hibákra és előadjam, miképen volna nézetem szerint ezen szegény nép a jövő számára biztosítható.

T. ház! A népnek az állam akár akarta, akár nem, állami állatokat osztott ki bizonyos részletfizetésre, még pedig akképen, hogy az első három esztendőben fizetnek az állat értéke után 4%-ot, továbbá 3% biztosítási illetéket. És itt igen érdekes az állam okoskodása. Azt mondja: mindaddig, míg a marhának az ára nincs kifizetve, ha az elhullik, a rizikót az államnak kell fizetni. Gyönyörü rizikó! A néppel megfizettetik a 3%-ot biztosítási illeték fejében. Tehát nem az állam viseli a rizikót, hanem az a szegény nép. Végeredményében tehát, míg a részletfizetés megkezdődik, mert az a negyedik és ötödik évben történik, már a három előző évben 7%-ot fizetett a szegény nép. Ez nem sok, hanem egy segélyezési akcziónál, a hol az a feladat, hogy a népet kell a nyomorból emelni, azt hiszem, kevésnek sem mondható.

Majd tovább menve, elkötelezik ezeket a szegény embereket, hogy ha kifizették és tulajdonosaivá váltak annak a tehénnek, öt év múlva, akkor sem szabad nekik azokat eladni és értékesíteni, 7 éves korukig. Hát én az állattenyésztéshez valamit értek, és különben mindig úgy hallottam, legalább azon a vidéken, a marha a hatodik esztendőben a legértékesebb, mert akkor legalkalmasabb a hizlalásra. Mihelyt a hetedik évet betöltötte, értékében visszafejlődik. Hát elkötelezni azt a szegény embert arra, hogy csak abban az évben rendelkezhessék a marhával, mikor annak értéke már visszafelé megy, ez csakugyan képtelenség. De különben is az nem szabadelvü felfogás, t. miniszter úr, mikor valakit a tulajdonában is korlátoznak. Minő joggal követeli az állam, hogy a marha felett rendelkezhessék? Talán valami jót tett vele? Hiszen megfizettette annak értékét és 7%-os kamatát! Ez az akczió nem szabadelvü irányban indult meg, hanem a tökéletes abszolutizmus irányában,

Digitized by Google

Sőt itt van egy másik érdekes intézkedés is. Azt mondja *(olvassa)*:

»Idecsatolom — azt mondja a miniszteri biztos, — az importált marhák tulajdonosainak jegyzékét. Az igazságügyminisztérium útján az összes érdekelt járásbíróságoknak megküldtük ezen jegyzéket, azzal, hogy oly rendelet adatott ki, hogy végrehajtás esetén az ott felsorolt állatok le nem foglalhatók.« Ez ellen nincsen kifogásom, hanem úgy tudom, hogy a végrehajtási törvény ilyen privilégiumokat nem tartalmaz, és ha a t. miniszter úr ebben a tekintetben intézkedni akar, akkor tessék a végrehajtási törvényt megváltoztatni, és ennek a népnek adott ezt a kedvezményt kiterjeszteni az ország összes lakosaira; *(Közbeszólások a szélső baloldalon: Nem szabad lefoglalni! Benne van! Elnök csenget.)* akkor miért nem volt megtartva ez a törvényes intézkedés? Azonfölül korlátozzák a tulajdonost abban a tekintetben is, hogy a tehenet és a borjut nem szabad akárkinek eladnia, és az államtól engedélyt kell kapnia annak eladatására, és csakis olyannak adhatja el, a ki biztosítékot szolgáltat arra nézve, hogy a borjut nem a mészárszékbe viszi, hanem tenyészállattá neveli föl. A legérdekesebb pedig végezetül az, hogy, a mint mondja *(olvassa)*:

»Bizonyos pressziót gyakorlunk a marhák kitelelésére és arra, hogy az istálló építésére és berendezésére nagyobb gondot fordítsanak, s kikötöttük a szerződésben, hogy az importált marhának télen át meleg istállóban és csak olyanban, a mely ablakkal van ellátva, kell állania.« Felolvastam, hogy a szegény ruthén nép milyen lakásban lakik. S azt követelik, hogy külön istállót építsen az a nép, a mely télen mezitláb, szalmakalapban és gubában jár, és így jelenik meg február végén a sorozáson. Hát, t. ház, kompromisszumot kötöttek a miniszteri biztos úrral: bevették a marhát lakásaikba családtagnak és így a dolog szépen elintézést nyert. *(Derültség.)*

T. képviselőház! A marhatenyésztés módjára is meg akarom tenni észrevételeimet. A gróf Schönborn-féle uradalom nagy marhatenyésztést rendezett be, idehozta nyugotról a drágánál drágább fajmarhákat, megkisértette azok meghonosítását, de nem sikerült. Berendezett nagy tejgazdaságot; sajtkészítményei Romániában s le egész Konstantinápolyig igen kedves czikkek voltak; de nem volt képes a megrendeléseknek eleget tenni, mert a marhaállománya elpusztult.

Miért? Mert a klimatikus viszonyok nem voltak alkalmasak a nyugati fajmarha tenyésztésére, mivel az ottani táplálék táplálkozási zavarokat idézett elő az állatnál, majd ismét a tüdőlob és az ellési nehézségek járúltak hozzá a marhaállomány elpusztulásához és, t. képviselőház, a mi a fő, a harmadik generáczióban már elfajzott ez a fajmarha és lett belőle drága pénzen — közönséges riska. Bereg vármegyében legalább az a tapasztalat, hogy az északi Kárpátvidék nem fogadja be a nyugati fajmarhák tenyésztését. Minek tehát azt erőltetni, különösen akkor, a midőn segélyakcióról és arról van szó, hogy annak a népnek mindennapi kenyerét biztosítsuk? Hiszen, a ki ezt a népet ismeri, nagyon jól tudja, hogy annak vágya csak odáig terjed, hogy legyen egy kis tehénkéje, a mely mindennapi kenyerét biztosítja. Ezt pedig el lehet érni az úgynevezett riskafaj által, a mely ott megfelelő, és a melynek értéke 25—30 forint, és ha ez el is pusztúl, szerezhet másikat vagy saját erejéből, vagy másnak támogatásával. De ha egy ily nagyobb értékű állatja elpusztúl, a mely legalább is 150 forint értéket képvisel, egész életére szerencsétlenné van téve, és mondhatom, t. ház, hogy a nép roppant kedvetlenül fogadta ezen marhák kiosztását, a mely részénél ezen segélyezési akcziónak a szolgabirák még a csendőri szuronyt és a karhatalmat is kénytelenek voltak igénybe venni, a népre reá erőszakolni. Nagyon természetes, hogy az erőszakkal fellépő segítő kéz iránt a népnek mindjárt az első pillanatban minden bizalma elvész.

És most áttérek ezen akczió pénzügyi oldalára. A miniszteri biztos jelentése szerint a bérkérdés szanálva van, mert hiszen az még hasznot is nyujt az államnak. A többi rovatok az általános nagy nemzeti szempontok megvalósítására vannak megterhelve, és melyek azok? Először az adminisztráczió költségei, másodszor különböző gazdasági ágak körüli eljárások díjazásai, jutalmazásai, és végül az állattenyésztés fejlesztésének költségei. Tételekben felsorolva pedig ez a következő képet nyújtja. Kérem becses figyelmüket. *(Halljuk! Halljuk!)* Miniszteri biztos fizetése: 5000 korona; központban működő gazdasági ellenőr díja: 3100 korona; gazdasági ellenőr tanárdíja künn a külső gazdaságokban: 2400 korona; a gróf Schönborn-féle bérgazdaságnál engedélyezett tiszteletdíjak: 5000 korona; gazdasági tanfolyamokra lelkészek számára 4760 korona; havasi minta-parasztgazdaság létesítésére 4000 korona; épületfentartási és biztosítási költségek 7000 korona; cselédek és pásztorok bérei: 6000 korona; vegyes kiadásokra, irodai, póstaköltség és apróbb kiadásokra: 4000 korona; bikateleltetési állomás költsége: 4000 korona; állattenyésztési kiadás 7050 korona; a miniszteri kirendeltség múlt évi vendéglátási költségei 2465 korona; a földmívelésügyi minisztérium számlája szerinti költségellátás összege: 1970 korona; összesen 55.870 korona. Ezt adja az állam, és ebből egy kenyérmorzsa nem jut a szegény népnek. *(Egy hang jobbfelől: Hát menj*

Digitized by Google

le te ingyért! Derültség.) A mi pedig a népnek jut, az egy tanács, hogy kezelje azt az egy-két hold földet, a melyet az államtól túlcsigázott árban kap, megfosztva szabadságától és gyámkodás alá helyezve, okos gazdálkodással. Ide redukálódik ez a nagyszabású ruthén akczió, a melyet minden egyébnek tartok, csak nem erősítő akczionak, s a melyet nézetem és meggyőződésem szerint másnak, mint politikai szédelgésnek, nem lehet tekinteni.

De, t. ház, van itt még a kormánynak egy más ténykedése is, a mely abból áll, hogy az alföldi munkásmozgalom ártalmatlanná tételére mozgó és tartalék-munkásokat tart. T. ház! A ruthén nép fejlődésére és azon megye gazdasági viszonyaira roppant nyomasztólag hat az, a nép már teljesen el van kényeztetve. Az már csak a henyélve végzett munkáért várja az eddig is magasan megállapított napibéreket. Hallatlan az a pénzpazarlás, a melyet itt kezdettek; 80 krajczár és pálinka a napibér, holott azelőtt 25—30 krajczár volt, és a mikor nincs dolguk e munkásoknak, egyszerűen az utat babrálják. Máskor meg hónapokon keresztül tétlenül tartják őket, csak azért, hogy ez által az alföldi munkás ellenálló képességét megtörjék.

Egyáltalában kénytelen vagyok a miniszter úrnak azon intézkedését helyteleníteni, hogy tartalék munkáscsoportokat tart és szervez. Igy 1898-ban 7000, 1899-ben 4000 munkást tartott hónapokon keresztül tétlenül. Én nem tartom azt az osztó igazság elvével összeegyeztethetőnek, hogy az állami fogadatlan prókátor, mint biró feltolja magát és ott a szegény nép terhére tegyen birói intézkedéseket. Szabályozva van a munkaadó és a munkás közti viszony, hogyha közöttük valami félreértés támad a privát életben, ott vannak az illetékes faktorok, végezzék el azokkal, hanem hogy az állam az egyik fél terhére ilyen rendkivüli intézkedéseket tegyen, mikor ez ráadásul még tetemes költségébe is kerül az államnak, ezt helytelenítenünk kell az osztó igazság elvének szempontjából. Tessék a miniszter úrnak összeiratni, a mint össze is iratja már, az összes megyékben a felesleges munkásokat, a kik a gazdaközönség rendelkezésére állanak, tessék azokat nyilvántartatni a minisztériumban, és ha valakinek munkásra van szüksége, az ott mindig megtekintheti azt a nyilvántartási könyvet és akkor az illető maga elmehet, intézkedhetik, fogadhat fel magának munkásokat. Hanem az ilyen intézkedéseket, a melyek tisztán az egyik fél megrontására szolgálnak, én a magam részéről helyeselni nem tudom. A miniszteri biztos nagyon sok intézkedést hoz javaslatba, többeket azonban nem említett fel és igy kénytelen vagyok azokat kiegészíteni. Igy mindenekelőtt felhivom a t. miniszter úrnak a figyelmét a ruthén papság helyzetére, mert a ruthén papság a lehető legnagyobb nyomorban van népével együtt és ezen segíteni kell, mert ha rajtuk segítünk, akkor ezzel segítettünk a népen is. A kongrua rendezése természetesen ezt a differencziát kiegyenlítené. Ez azonban bizonytalan időre el van halasztva. Szükséges volna tehát, hogy a t. miniszter úr oda hasson, hogy addig is, míg a kongrua rendezése bekövetkezik, a költségvetésbe egy nagyobb összeg vétessék fel a ruthén papok dotácziójának emelésére. Nagyon természetes, hogy az állami segélyt ahhoz kellene kötni, hogy aztán a stoláris díjak — melyek most szabályozva vannak, de a melyeket a papság, nehéz megélhetési viszonyai következtében, fokozni kénytelen, — ezután be is tartassanak, mert különben a szegény népen segítve nem lesz.

Továbbá ajánlom a földmívelésügyi miniszter úrnak figyelmébe, hogy az uzsorát nemcsak Bereg és Ugocsa megyékben kellene hivatalból üldözni, hanem az összes felvidéki megyék területére tessék elrendelni az üldözést; hisz az hallatlan, a mi ott végbemegy. Hiszen Máramaros- és Ungmegyékben is ép olyan bajok vannak az uzsora tekintetében és ott nem tesznek semmiféle intézkedéseket. Már eddig is mulasztást követtek el. Továbbá kérem, alkalmaztasson a földmívelésügyi miniszter úr vándortanítókat a felnőttek oktatására, hogy legalább az élet fogalmának legprimitivebb elemeivel megismerkedjenek azok a szegény emberek. Továbbá ajánlom a földmívelésügyi miniszter úrnak, hogy az adóbehajtást ott a községi jegyzők kezéből vegyék el és azt vagy állami közegekre bizzák, vagy pedig állami közegek által ellenőriztessék, mert ez a tudatlan nép teljesen ki van szolgáltatva a jegyző s biró önkényének, és tudom, de magától a pénzügyigazgatástól is, hogy a nép az elszámolásnál lelkiismeretlenül meg van rövidítve, mert az a jegyző csakis annyit ír be a befizetett összegből az adókönyvbe, a mennyi neki tetszik, és az a szegény ruthén paraszt nép teljesen képtelen azt ellenőrizni.

T. képviselőház! Van ennek az akczionak veszedelmes oldala is, és ez az, hogy az az alföldi nép nem jó szemmel nézi. Elkeseredett hangok hallatszanak, mondják: hát mi nem vagyunk az országnak époly polgárai, mint a ruthén nép? Azoknak elengedik az adójukat, nekünk pedig adóvégrehajtás utján elveszik a házunkat, a földünket; azoknak adnak állami állatokat, földeket, nekünk pedig nem adnak semmit?! Hát, t. ház, ez az alvidéki nép tényleg azt hiszi, hogy ott kolbászból fonják a sövényeket. És épen azért hazafias szolgálatot teszek, midőn ezt az egész akcziót a maga értékére redukálom és rámutatok arra, hogy foly ugyan egy akczió, de ez afféle szabadelvű gazdálkodási rendszer, hogy

Digitized by Google

a mit az állam ott ad, az nem jut a szegény népnek, amit pedig kap, megfizetteti magának, mint az uzsorás szokta.

Kénytelen vagyok a t. miniszter úr figyelmét még egy körülményre felhívni, és ez a hitelszövetkezetek alapítása. Hát, t. ház, hol életfentartási akczióról van szó, hol a megélhetés nincsen biztosítva, hogyan lehet ott már hitelszövetkezetek felállítására gondolni csak azért, hogy ott a ruthén papságnak minden néven nevezendő állami szubvenczióka t és állami leköteleső jövedelmeket biztosítsanak? Ott nem a népen van segítve, hanem egyenesen a zsidóságon és a ruthén papságon, a nép pedig nem emelve, hanem inkább sülyesztve van. Reá mutattam, hogy a ruthén papság helyzetén nem ezen az úton, hanem másként kell segíteni.

Már most áttérek arra, hogy miként vélem én ezen szegény népnek a jövőjét biztosítva? Munkanyújtással. A ruthén népnek olyan kevés földje van, hogy abból, miként a múltban, úgy a jövőben sem lesz képes megélni. És miért van kevés földje? Mert a tagosítás alkalmával, ezeknek a jó földjei a hegyek közt lévén, ezeket az úrbéri rendezés elvette tőlük, és helyettük teljesen értéktelen, terméketlen földet adtak; továbbá az a kevés föld is, a mi még birtokukban van, annyira el van parczellálva, hogy ritka ember az, a kinek négy holdnál nagyobb földterülete volna, és 8—10 tagú családját kénytelen ebből eltartani. Tehát a mint eddig nem volt képes megélni az a szegény nép abból a csekély földjéből, úgy a jövőben sem lesz képes arra, és a mit nyújtunk neki most, azzal elérhetünk annyit, hogy a téli kenyerét kellemesebbé teszik, de hogy a megélhetése neki az egész évben biztosítva legyen, ezt ily módon elérni nem lehet. Ha ezt a népet a jelenlegi foglalkozási körében tartjuk, úgy jót tesztünk vele, ha megmenteni nem fogjuk. A föld jobb művelésében, az állattenyésztésben segítünk ez idő szerint rajtuk, de mindenekelőtt arra kell törekedni, hogy ez a nép szukczesszive érezze a javulást, nem egyszerre mint most van, mert máskülönben csak az elégedetlenséget fogjuk ott előmozdítani.

A legfőbb czél az, hogy oda törekedjék az állam, hogy a népnek hat havi tétlensége munkanyújtással töltessék el. Itt van a hiba, a Kolumbus tojása. Hogyha erre nem fogunk törekedni, akkor bármennyi pénzt fogunk is a segélyezésükre fordítani, ez nem segít rajtuk. A ki ismeri ezt a népet, az tudja, hogy ez rövid időre és csak közeli távolságra szokott elmenni munkába, mert el van gyengülve ez a nép, el van erőtlenedve, mert hiányzik nála a jó táplálkozás, többnyire málét, zabkenyeret eszik, húsra nem jut neki, és ennélfogva semmi nehéz munkára nem alkalmas. Ennek fényes bizonyítéka az, hogy a Polena és Holubina között levő út kiépítését elrendelték, hogy munkát adjanak a népnek. A munkavezető mérnök felszólította a ruthéneket, hogy vállalják el a munkát köbméterenkint 25 krajczárért. Nem vállalták el. Adott nekik 80 krajczár napszámot és pálinkát, akkor aztán vállalkoztak. Mikor utóbb kiszámították a teljesített munkát, kiderült, hogy naponkint csak 12 krajczárnyi munkát voltak képesek végezni. Természetes, hogy a mu kavezető mérnök a munkát velük megszüntette, az Alföldről hozatott kubikosokat és a munkát így végeztette el. Ez nem olyan nép, mint a tót, vagy esetleg az oláh nép, mely a legtávolabb vidékekre elmegy, hogy kenyeret keressen; inkább elpusztúl, semhogy azt megtegye. Ha pedig ez így van, akkor a megkezdett akcziót hiányosnak, hibásnak, hézagosnak kell jeleznem. E népet csak munkáraszoktatással lehet megmenteni, akként, hogy bármily eszközzel oda kell hatni, hogy akár kisebb, akár nagyobb iparvállalattal, a góczpontokon legyen megkezdve, hogy ennek a népnek téli foglalkozást adjunk, bármily csekély díjazás mellett; akkor meg vannak mentve, de meg van mentve a nemzeti vagyon is, a munkaerő kihasználása. Csakis így lehet a népet fejleszteni, önállóságra szoktatni, így lehet az otthonnak megmenteni. Bármit kezdenek az általam jelzett módot kivéve, czélt nem fognak érni, arról kezeskedem.

Nem is oly nehéz ez a munka. A ki ismeri e hegyvidék kincseit érczekben, fákban, kőzetekben, ásványvizekben, tisztában van azzal, hogy csekély munkával az iparvállalatokat könnyen meg lehet kezdeni. Van itt kőfaragásra alkalmas különböző kőzet, van kaolin majolikagyártásra, porczellánkészítésre, kőedénygyártásra alkalmas; kőszén, vasércz, különböző érczek, melyek még nincsenek kiaknázva. Van itt igen szép márvány, különböző gazdasági műveletek czéljaira vannak mészkőbányák, timkőbányák üveggyártásra, továbbá különböző vegyszerek gyártására való anyagok, van a vidéknek rengeteg mindenféle fája, a melyekkel a kis- és nagyipar különböző formáit művelni lehet. De a kosárfonásra, gubaszövésre, a házi ipar fejlesztésére szükséges anyagok is bőven meg vannak és nemcsak itt, de az egész hegyvidéken fokozottabb mértékben is meg lehet ezeket találni, a hova az akcziót ki akarják terjeszteni, Máramaros felső vidékéig.

Szerény nézetem szerint nemcsak a ruthén népet kell ezen a téren a foglalkoztatással megmenteni, de a legmagyarabb kisgazdát is, mert rövid idő alatt oda lesznek kényszerítve, hogy téli munka helyett heverésznek és szocziális bajok fejlesztői lesznek. Az egész országnak mezőgazdasága csak iparűzéssel menthető meg az általános elégületlenségtől. Az egyoldalú

Digitized by Google

magyar mezőgazdaság a versenyt nem állja ki. Már a túlságos adóztatás miatt sem. Ha nem foglalkoztatjuk, előbb-utóbb tönkretétetik. A mezőgazdasági iparnak fejlesztésére és a háziipar megmentésére égető szükség van, ha az egész országra nézve ruthén akcziót nem akarunk végezni. A magyar föld megmentése, nézetem szerint, abban kulminál, hogy a munkára szoktatás a napirenden tartassék. A föld kincseinek kikutatása, feldolgozása, a házi iparnak és a mezőgazdasági iparnak fejlesztése az egyedüli eszköz, mely által a süllyedő mezőgazdaságot ki lehet emelni és a jövő számára biztosítani lehet; az osztrák ipart is csak ezen alapon nélkülözhetjük. És ha figyelembe veszszük, hogy az ország kisgazdáinak legalább 80%-a van ezáltal érdekelve, akkor kétségtelen, hogy a magyar mezőgazdaságot csakis a mezőgazdasági ipar fejlesztésével lehet jövőre biztosítani.

De a villany és gőz korszakában ennek kihasználása, vagy ismét a technika fejlettsége következtében, azt tapasztaljuk, hogy a munkáskéz mindjobban nélkülözhetővé válik, sőt mondhatom, hogy szerencse a szerencsétlenségben, hogy tőkeszegény ország vagyunk, mert ha gazdaságainkat a modern alapon rendezhetnők be, valóban szomorú viszonyokat teremtenénk. De itt vannak a közlekedési eszközök, például a vasutak, a melyek már eddig is nagy jövedelemtől fosztották meg a szegény népet, így a fuvarozás már csak a helyi forgalomra szorúl. Ott van a faúsztatás és a sószállítás, a mely a szegény ruthén népnek mindennapi kenyerét biztosította. Most ettől is elesik, a nélkül, hogy bármivel pótolhatnák. Hogy a mezőgazdát is menynyire érinti a modern technika fejlettsége, arra csak egy pár esetet fogok említeni. Igy a budapesti lóvasutaknak, omnibuszoknak, villanyos vasúttá való átalakítása a lótenyésztést érzékenyen érintette, mert körülbelül 2000 ló vált nélkülözhetővé. A t. kereskedelemügyi miniszter úr is csak egy pár nappal ezelőtt mondta, hogy utainkat is úgy kell átalakítani, hogy automobil használatára alkalmasak legyenek. Mikor ezeket látjuk, csakugyan nem marad más hátra, mint idejekorán gondoskodni arról, hogy a népnek a mezőgazdaságból kiszorúlt és nélkülözhetővé vált munkaerejét más úton használjuk ki, s ez nem lehet más, mint a mezőgazdasági ipar fejlesztése.

Van egy különös tünete a magyar földnek, és ez az, hogy száz és száz millió értékű föld kerül idegen honosok kezébe, a kik a törvénynél és az egyenjogúság elvénél fogva egyenlő elbánásban részesülnek a belföldiekkel. Van ennek alapja? Szerintem nincs, és nem is igényelhetik, s meg is mondom, miért. Először a jövedelem külföldre vándorol és ott költik el, miáltal kivonják magukat azon honpolgári kötelesség alól, hogy itt fogyasztva el, a fogyasztási adó által az állam jövedelmeihez hozzájáruljanak. A társadalmi kiadásoktól is teljesen meg vannak ezek mentve, sőt még tovább megyek, véradót sem teljesítenek s így a véderő emeléséhez sem járulnak hozzá. Nem nagy aránytalanságot látunk-e abban, hogy az idegen honosok a bentlevőkkel szemben a törvény által egyenlő bánásmódban részesíttetnek? Szerintem ezt ki kell egyenlíteni, és mivel szerencsétlen adózási rendszerünk az egyenes adók végtelen fokozásában látja az üdvösséget, más módot én sem tudnék javaslatba hozni, mint azt, és ezt a t. kormány figyelmébe ajánlom, hogy ezek fokozott adó viselésére kötelezteszenek. Ez Romániában is megvan, miért ne lehetne azt nálunk is behozni?

Midőn azt látom, hogy a magyar föld így pusztúl és idegen kezekre kerül, egész őszinteséggel megvallom, hogy én szivesen látom a kötött birtokokat. Szivesen látom, hogy van és marad egy osztály, a mely az ősök földjét a jövő számára is biztosítja, van egy osztály, a mely nemzeti feladatokat teljesít, előmozdítja az ország gazdasági és kulturális fejlődését; van egy osztály, mely akkor, midőn a magyar nemzeti jelleg is napról-napra elvész, ezt biztosítja és fentartja, sőt vagyoni tekintélyével hozzájárúl az állam tekintélyének emeléséhez is. Másfelől kétségtelen, hogy a kötött birtok sok helyen csaknem lehetetlenné teszi a szaporodó lakosság megélhetését. E két érdeket kell szerintem kiegyenlíteni. Erre nézve több javaslat van; Beksits Gusztáv t. képviselő úr például a hitbizományoknak Erdélybe való áttételét óhajtja, báró Feilitzsch Arthur azoknak a megyékbe való arányos elosztását hozza javaslatba. Az én nézetem elűt ezektől; én azt tartanám helyesnek, hogy törvényileg biztosíttassék a földmegváltás joga a nép részére, még pedig úgy, hogy a kisajátítási jog, mely most bizonyos meghatározott esetekre van megállapítva, kiterjesztessék a kötött birtokokra s latifundiumra is. *(Ellentmondás balfelől.)* Ez csak egyéni nézetem; jól tudom, hogy ezzel nagy érdekeket, esetleg sérelmesen érintek, de meggyőződésemet mégis ki akarom fejezni. Úgy értem a dolgot, hogy ha egy község határában egy kötött birtok lehetetlenné teszi a község fejlődését és a nép megélhetésének gátló akadályúl szolgál: törvényben megállapított joga legyen a községnek, kérni, hogy abból a hitbizományi birtokból bizonyos területet kisajátíthasson, természetesen nem ingyen. Ez nem magánjog megsértése. Ha nekem például van egy budapesti házam, mely egy új útvonalba esik, kisajátítják, mert az közérdek. Nos, az is közérdek, hogy a népnek biztosítsuk a megélhetést.

A kötött birtok fölmentése, melyet Komjáthy Béla t. képviselő úr kiván, mire vezetne? Az a

Digitized by Google

föld az idegen tőkének lenne martaléka; az új birtokos a parkok százados tölgyeit tűzre dobatná, a virágházakból tyúkketreczeket csináltatna, a kastélyokat átalakítaná gránáriummá és kihasználva a föld minden zsirját, odadobná — nem potom áron, mint tegnap Molnár János t. képviselőtársam mondta, — hanem igen nagy áron a népnek, hogy a csonton rágódjanak. A magyar nép sajátságos természeténél fogva nem fogunk czélt érni semmiféle telepítéssel, mert annak saját otthonában kell a megélhetést lehetővé tenni. Ez pedig csak úgy eszközölhető, mint én kifejtettem. Még egy kérdésre vagyok bátor felhivni a t. miniszter úr figyelmét, és ez a szőlészeti ügy. A filloxera szőlőinket elpusztította, hála Istennek, kihevertük ezt az időt, szőlőinket nagy költséggel és fáradsággal felújítottuk, azonban mindenféle veszélyek fenyegetnek. Itt van mindjárt a műborgyártás. És engedje meg t. földmívelésügyi miniszter úr, hogy, ha talán eddig eléggé keserű labdacsokkal szolgáltam, most elismerésel adózzam, hogy a hazátlan tőke hazafiatlan támadásaival szemben a legerélyesebben járt el; *(Éljenzés balfelől.)* és kérjem a t. földmívelésügyi miniszter urat, hogy e tekintetben kifejtett szokott erélyével működjék közre, hogy a műborgyártás az országban lehetetlenné tétessék. Mert nem sporadikusan fellépett jelenséggel állunk szemben, a mint az bebizonyíttatott, a forgalomban levő borok 60 százaléka hamis bor, s így nagy szükség van arra, hogy állandóan közreműködjön ezen veszedelem elhárítására. Ajánlom a t. földmívelésügyi miniszter úr szives figyelmébe, hogy a szőlőfelügyelőket bizná meg például a borvizsgálatnak hivatalból való teljesítésével, kik a hamis bor gyártását ellenőriznék és annak forgalomba hozatalát megakadályoznák.

A kicsiben való szeszfőzésről szóló törvényt kérem megváltoztatni, mert mit ér az, ha a t. miniszter úr valamit épít, s azt a pénzügyminiszter úr fiskális szempontból lerontja. A szőlőtörköly most teljesen értéktelen, mert a kifőzés adóját nem birja el. A felvidéken, a Tiszaháton mindenütt ki vágják a gazdák a gyümölcsfákat, mert a kifőzési adó lehetetlenné tette azok értékesítését. A szilvából a népnek szép jövedelme volt, ettől hosszú időre, lehet örökre, elesett.

Kérem a t. földmívelésügyi miniszter urat, hasson közre teljes befolyásával, hogy az olasz borvámszerződés ne ujíttassék meg. E tekintetben a miniszterelnök úrnál egy küldöttség járt, de a t. miniszterelnök úr megnyugtató nyilatkozatot nem tett. Figyelmeztetem a t. földmívelésügyi miniszter urat, hogy az olasz borvámszerződés meghosszabbítása oly nagy mozgalmat idézne elő, mely a társadalmon is nagy rést ütne.

Széll Kálmán miniszterelnök: Én is azt mondtam, meg is nyugodtak. *(Úgy van! jobbfelől.)*

Buzáth Ferencz: Igen örvendek, ez az ország megnyugvására fog szolgálni. Hogy milyen káros az olasz borbehozatal, erre nézve csak azt említem fel, hogy a múlt évben 1,400.000 hektoliter bor termett az országban, a borszükséglet 4,000.000 és mégis az egész országban mindenütt megvannak a borok, azt sem kérdik a szőlőgazdától, egyáltalán termett-e bora. Ez kétségbeejtő helyzet a szőlőgazdákra, mert a szőlőfelújítási kölcsönt fizetni kell, ismét következik reá a szőlőnek további megmunkálása, azután élni is kell, de miből? Ez azután jót nem szülhet. Ennek kutforrását nem a pénzszükében, hanem a hazafiatlan nagy tőkében és a kereskedelemben kell keresni.

Végül a szövetkezeti ügy támogatását ajánlom a t. földmívelésügyi miniszter úr figyelmébe, és pedig olyan alakban, hogy az italmérési jogot ezen szövetkezetek részére biztosítsa *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*, mert csak így lehet a magyar fogyasztó közönséget jó, olcsó, tiszta és egészséges borokkal ellátni, s csak így lehet a magyar szőlőtermelést a jövőre biztosítani. Ha a helyi, illetve belfogyasztás által gyengébb boraink értékesíttetnek, akkor jön azután az a nemzeti misszió, hogy értékesebb borainkkal a külföldre menjünk, és ott teremtsünk piaczot részükre.

Mindezek után, t. ház, elfogadom Molnár János t. képviselőtársam és barátom határozati javaslatát; miután pedig a t. földmívelésügyi miniszter úr közgazdasági politikája iránt bizalommal nem viseltetem, a költségvetési tételt nem szavazom meg. *(Éljenzés balfelől.)*

Elnök: T. ház! Minthogy csak néhány percz választ el két órától, azt hiszem, a tanácskozást a ház nem kivánja folytatni. *(Helyeslés.)* Igy tehát javaslom a háznak, hogy legközelebbi ülését holnap délelőtt tíz órakor tartsa, és annak napirendjére tűzze ki a földmívelésügyi tárcza költségvetését, s ezzel kapcsolatosan a kolozsmonostori gazdasági tanintézetre vonatkozó jelentést. *(Helyeslés.)*

Kossuth Ferencz képviselő úr kér szót.

Kossuth Ferencz: T. ház! Midőn hozzájárúlok az elnök úr indítványához, helyesnek vélném, ha már ma elhatároznók, hogy ebben az évben is, épúgy, mint minden évben, a ház márczius 15-én ne tartson ülést, azért, hogy alkalma legyen a képviselőknek megjelenni kerületükben és résztvenni azon az ünnepen, mely mindenesetre magyar hazafias ünnepély, oly események emlékének megünneplése, melyek mélyen bele vannak vésve minden magyar ember szivébe. *(Helyeslés.)*

Digitized by Google

Elnök: Hozzájárul a ház? *(Felkiáltások: Igen!)*

Akkor kimondom határozatképen, hogy először a ház már ma megállapítja azt, hogy márczius 15-én ülést nem tart; egyszersmind pedig elfogadja azon javaslatomat, hogy legközelebbi ülését holnap tartja, azzal a napirenddel, melyet volt szerencsém proponálni. Az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 50 perczkor.)

550. ORSZÁGOS ÜLÉS

1900. évi márczius hó 14-én, szerdán,

Perczel Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesitése. — Felirat bemutatása. — Manaszy György igazolása. — Indítvány- és interpellácziós könyvek felolvasása. — Költségvetés 1900-ra (Földmivelésügyi tárcza. — Napirend. — Rakovszky István interpellácziója: a liptómegyei vizsgálat tárgyában, a miniszterelnökhöz. Válasz.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Plósz Sándor, Darányi Ignácz, b. Fejérváry Géza, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét Perczel Béni jegyző úr fogja vezetni; a javaslatok mellett felszólalókat Dedovics György, az azok ellen felszólalni kivánókat Major Ferencz jegyző úr jegyzi.

Mindenekelőtt fel fog olvastatni a múlt ülés jegyzőkönyve.

Perczel Béni jegyző *(olvassa az 1900. évi márczius hó 13-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van-e valakinek észrevétele a felolvasott jegyzőkönyvre? *(Nincs!)*

Ha nincs, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom Manaszy György képviselő levelét, melylyel bejelenti, hogy főispáni titkári állásáról lemondott.

Tudomásúl vétetik.

Bemutatom Versecz város közönségének feliratát az 1893 : IV. törvényczikk némely intézkedéseinek kiegészítéséről szóló törvényjavaslat, vagyis az államvasúti alkalmazottak községi adója tárgyában.

Minthogy a törvényjavaslatot a ház már letárgyalta, a felirat irattárba tétetik.

Dedovics György jegyző: Psik Lajos, az igazoló állandó bizottság előadója:

Psik Lajos előadó: T. ház! Az igazoló állandó bizottság részéről van szerencsém bejelenteni, hogy Manaszy György, Temesmegye moraviczai választókerületében folyó 1900. évi márczius hó 10-én megtartott képviselői választás alkalmával képviselővé megválasztatván, erről szóló megbizó levelét a bizottság megvizsgálta, s miután azt a törvényes kellékeknek megfelelően kiállítottnak találta, nevezett képviselőt a szokásos 30 napi határidő fentartásával, igazolt képviselőnek kimondotta.

Van szerencsém az ide vonatkozó iratokat bemutatni.

Elnök: T. ház! Az állandó igazoló bizottság jelentése folytán Manaszy György a 30 napi határidő fentartásával igazolt képviselőnek kimondatik; egyuttal pedig, tekintettel arra, hogy a IX. osztályban kevesebb tag van mint az előző nyolczban, Manaszy György képviselő a IX. osztályban soroltatik.

Következik az indítvány- és interpellácziós könyvek felolvasása.

Dedovics György jegyző: Jelentem a t. háznak, hogy az indítvány-könyvben újabb bejegyzés nincs; ellenben az interpellácziós könyvben be van jegyezve folyó évi márczius hó 14-éről Rakovszky István képviselő interpellácziója a liptómegyei vizsgálat tárgyában a miniszteretnökhöz mint belügyminiszterhez.

Elnök: Az, hogy az indítványkönyvben nincs bejegyzés: tudomásúl vétetik; a bejegyzett interpellácziót pedig a képviselő úr a szokott időben, az ülés végén fogja előterjeszteni.

Áttérünk napirend szerint a földmivelésügyi tárcza folyó évi költségvetésének (Irom. 779) folytatólagos tárgyalására, kapcsolatosan vele a kolozsmonostori gazdasági tanintézetről a földmivelésügyi miniszter jelentésére (Irom. 767, 789).

Digitized by Google

Dedovics György jegyző: Bauer Antal!

Bauer Antal: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Ki figyelemmel kiséri a magyar gazdák sorsát, valóban megdöbbentően szomorú eredményre jut, mert alig fordúl elő azon kedvező eset, melynél azt tapasztalná, hogy valamely gazda vagyonát szaporítaná, hanem többnyire csak azt, hogy ez vagy az a földbirtokos, vagy bérlő tönkre ment, birtokát kénytelen volt eladni, vagy bérletén megbukott, és azt hiszem nincs az az igazi magyar hazafi, kit ezen szomorú tapasztalatok vérig ne bántanának, kétségbe ne ejtenének és ki ne elmélkedne azon, hogy mi lehet ezen elszomorító valóság igazi oka és hogyan, miképen, mily intézmények által lehetne ezen segíteni, mert Magyarország, e gyönyörű hazánk, melyet az Isten is mezőgazdasági országnak teremtett, mivé leend, ha a mezőgazdaság nálunk a tönk szélére jut? Mert tisztelet, becsület az iparnak, de csak nem építhetjük be hazánk sok száz meg százezer hold kitűnő termő földjét csupa gyárral, olyannyira, hogy szemünk aranykalászos tengerek helyett, melyek szív és lélekemelő látványt nyújtanak, már csak kormos, füstölgő, eget verdeső gyárkéményt lásson.

Szerény felszólalásom folyamán bátor leszek igénytelen nézetemet gazdáink szomorú sorsa felől, a t. képviselőházzal tudatni.

Elmélkedéseim természetesen csakis a kis- és középbirtokosságról és bérlőkről, vagyis a középosztályhoz tartozó gazdákról szólanak, mert a kötött birtok tulajdonosai minden saját érdemük nélkül, oly szerencsés helyzetben vannak, hogy akármily rosszúl gazdálkodnak, akár menynyire is lépik túl jövedelmeik határát oktalan pazarlás által, valóban tönkre nem mehetnek, legfeljebb kénytelenek bizonyos számú éven keresztül, míg adósságaikat törlesztik, kevébbé könnyelműen és gondtalanúl költekezni, és így aztán legalább azon embertársaik rendezett életmódjához szoknak, mely embertársaik saját munkájuk által szerezték vagyonukat és saját munkájuk gyümölcse után is élnek és ép ez okoknál fogva azt jobban meg is tudják becsülni.

Szerény nézetem szerint egyik főoka annak, hogy gazdáink nagy része válságos helyzetbe jut, az, hogy a legtöbb igen is »nagy urat« játszik. Nem fogják fel helyesen a gazda teendőit, nem dolgoznak teljes odaadással, hanem igen soknak az a főgondja, minél nagyobb urat mutathatni, e virtusban, ha csak lehet, szomszédjait túlszárnyalni. *(Úgy van! jobbfelől.)*

Régente, alacsony adó, olcsó munkaerő és magas gabonaárak mellett a magyar gazda csakis »úr« volt, csakis ez akart lenni és nem hasznos, munkálkodó tagja az államnak, ki azért úr is, ha dolgozik is, de nem az »urhatnámság« életének főczélja.

A régi gazda idejét vadászattal, agarászattal, ivással, kártyázással és szép asszony karjaiban töltötte; tavaszszal, nyirás után, beállított hozzá házi zsidaja, ez megvette a gyapjút, volt most költenivaló pénz az új termésig; aratás után ismét eljött az udvari finánez-genie, megvette az új termést, erre jó nagy foglalót is adott és régi gazdánk nyugodtan folytathatta kedves időtöltéseit a jövő tavaszig, kivált ha az ősz meghozta a kielégítő szüretet is.

Hát ilyformán bizony ma már nem lehet sikeresen gazdálkodni, és ép ezért megy tönkre évente oly sok gazda, mert most is csak ily szempontból fogja fel a gazdálkodást. *(Úgy van! jobbfelől.)*

Nálunk még most is oly özönvizelőtti fogalmak uralkodnak, hogy az igazi úr csakis a független gazda; inkább nyomorogni néhány száz holdon, csak kifelé urat mutathatni, mint esetleg jövedelmező hivatalt vállalni, vagy iparos, vagy kereskedőnek lenni, mert a ki más foglalkozást űz, mint gazdálkodni, az már nem igazi úr, a ki kereskedő, vagy iparos, na az meg pláne már semmilyen úr sem; mai nap pedig a jó gazdának okvetetlen ügyes kereskedőnek is kell lennie, tudniillik kell, hogy kereskedelmi szellemmel birjon, az ilyent pedig, mint igazi urak, gazdáink nagyrésze méltóságuk alattinak tartja, és így nem csoda, ha sok közülük tönkremegy, vagy legalább is nem vergődhetik zöldágra.

Igen, az úrhatnámság nagy megrontója a magyar gazdának. Ez olyannyira való, hogy sok uradalomban nálunk csakis azért nem fogadnak még magyar gazdatisztet sem, mert, tisztelet a kivételnek, az gyakran még gazdájánál is különb urat akar játszani, megkívánja a díszes fogatot, szereti mindenkor a parádét és a mulatságot, míg, példának okáért, a német gazdatiszt többnyire szerényebb igényű, és nem is oly mulatós.

Urat mutatni, ahhoz ért minden magyar gazda, de számolni csak igen kevés tud, de ez a kevés nem is megy aztán tönkre.

Sok bérlő azért bukik meg, mert nem tudott számolni, és ezáltal túlságos sokat követel azon eredeti összeg után, melylyel bérletét megkezdte.

Példának okáért valamely bérlő 50.000 forinttal megy bele egy földbérletbe; a meddig ezen összeg esetleg takarékpénztárban volt elhelyezve, tulajdonosának 4%-ot hozott. Most a bérlő úgy számít, hogy továbbra is meghozza az eredeti összeg a 4%-ot, továbbá fáradozásai jutalmául szinte 4%-ot, és mint forgótőke ismét 4% ot, ezenfelül pedig a bérösszeget, úgy, hogy, ez utóbbin kivül, az 50.000 forinttól megkívánja a tulajdonosa, hogy 3×4, azaz: 12%-ot hozzon, és e szerinti számadása után osztja be egész életmódját, minek az a következménye, hogy néhány év múlva megbukik, mert hibás

Digitized by Google

számítással túlbecsülte jövedelmét, és a jótermésü években nem volt gondja arra, hogy tartaléktőkét gyüjtsön, rossztermésü évek beálltára.

Kevés gazda van nálunk, ki valóban e pályára készült is, legtöbb hazánkfia csak akkor lép a gazdasági pályára, ha másra nem mutatkozott elég élesesznek, vagy ha mást megúnt, példának okáért a katonai pályát; pedig jó gazdának lenni, olyannak, a ki eredményt is tud felmutatni, ma már nem könnyü dolog és épügy megkivánja a lelkiismeretes előképzettséget, mint akármily más pálya; vasszorgalmat és gyakorlatot követel, mely tulajdonságokhoz kell, hogy kereskedelmi szellem és legalább egy kevés szakszerü képzettség is csatlakozzék, mert alig van már belterjes gazdaság, mely csupán mezőgazdasági ágazataival volna képes magát fentartani; a legtöbb már az ipar segédkezésére szorult.

Különböző bizottságokban azon tanakodtak, hogy és mikép lehetne annak gátat vetni, hogy hazánk birtokai idegen kézre jussanak; igénytelen nézetem szerint erre csak abban rejlik mód, mit következőkben vagyok bátor felsorolni. Magyar gazdáink ne költekezzenek jövedelmeiken tul, tanúlják meg alaposan az egyszeregyet, készüljenek komolyan a gazdasági pályára, dolgozzanak teljes odaadással és igyekezzenek a mellett, hogy jó gazdák, ügyes kereskedőkké is válni; ne arra költsenek sok pénzt és ne azt tartsák legfontosabbnak, hogy a parádés-lóistállóban legyen meg a díszes négyes, hanem azt, hogy az igás erőnek szánt istállóban minél több ebbe való négyes álljon, a gazdaság belterjes megmüveltetése számára; ismerek olyan gazdát, kinek két négyes fogata is van, de azért a tavaszi vagy őszi vetéssel rendesen elkésik, mert nincs elég fogatos ereje a földnek kellő időben való megmüveltetésére.

Ha a fővárosba jönnek gazdáink, ne azt keressék, melyik a legczifrább gummikerekü bérkocsi, hogy elég méltó-e drága személyük továbbszállítására, hanem gondolják meg, hogy egy métermázsa búza mily rövid idő alatt el van fiakkerezve és mennyi költségbe és fáradságba kerül, míg egy ily métermázsa búza tisztán, eladásra készen, a magtárba jut.

Fiaikat a gazdák ne neveljék abban a szellemben, miszerint az a fontos, hogy valaki minél ügyesebben hajtsa a négyes fogatot, minél jobban lovagoljon, vívjon, vagy minél czifrábban járja a tánczot, hanem szorítsák kiskoruktól fogva munkára, szerettessék meg ezt velük, akkor fiaik nem fognak egy fővárosi idény alatt annyi adósságot csinálni, hogy apáik egy egész évi termése sem elég annak kiegyenlítésére.

Ha mindezen említetteket fontolóra vennék hazánk gazdái, nem lenne arra szükség, hogy oly törvényt léptessünk életbe, mely ha meg is gátolja a magyar birtok idegen kézre jutását, a külföld előtt megaláztatásunkra szolgálna, mert arra a következtetésre adna okot, hogy gazdáink oly könnyelmüek és meggondolatlanok, hogy tulajdonkép csak akkor képesek magukat fentartani, ha az állam gyámsága alá veszi őket, róluk gondoskodik.

Károsnak tartom még a főváros pazar fényüzéssel berendezett klubhelyiségeit, kaszinóit, melyeket vidéki gazdák itt tartózkodásuk alatt látogatnak és melyek fényük és nagyszámú szolgaszemélyzetük által sok vidéki gazdabácsinak annyira fejébe szállanak, hogy odahaza, a kényelmes, de régi és egyszerü kuriájában addig nem érzi magát jól, míg jövedelmén túl költekezve, legalább is kicsiben nem utánozza a főváros fényes klubjainak berendezését, felesleges számú szolgaseregével.

Ezt a sok pénzt, a mibe a klubok túlságosan pazar berendezése kerül, inkább iskolákra, gyermekmenhelyekre és kórházakra költsük, ezekre nagyobb szükségünk van, mint klubokra. *(Általános helyeslés.)*

A magyar gazda utazzon külföldre, ha van pénze, nem fog neki megártani, ha példának okáért tapasztalja, hogy Németországban nálánál sokkal is vagyonosabb és magasabb rangú egyének is, sokkal egyszerübben, igénytelenebben élnek, mint ő idehaza,; a külföldre való utazás okvetlen nagyobb hasznára fog válni, mint itthon a klubbleveg6 és a kártyaasztal.

A mi a külföldiek hazánkbani birtokvásárlását illeti, arra csak az a megjegyzésem, hogy azt még nem tartom a legnagyobb bajnak, ha egy külföldi nagyúr, vagy pénzes ember nálunk uradalmat vásárol, mert az ily uradalmakban többnyire kitünő gazdálkodást üznek és ezáltal a szomszédos magyar gazda legalább tanúlmányozhatja, hogy és mikép kell gazdálkodni, ha az ember zöldágra akar jutni.

A külföldi nagy úr, ha birtokot vesz itt nálunk, az év egy részét, legalább a vadászati idényt, mégis csak itt tölti, és igy jövedelmének egy részét is itt költi el, a mi nekünk csak hasznunkra válhatik.

Sokkal fontosabbnak tartom hogy arra terjeszszük ki figyelmünket, mivel lehetne meggátolni azt, hogy uzsora által tönkre ne tétessék a magyar gazda, uzsorakézre ne kerüljenek hazánk legszebb uradalmai.

Különben ismervén jelenlegi földmivelésügyi miniszterünk páratlan buzgalmát, tudván azt, mennyire szivén hordja magyar gazdáink sorsát, a költségvetést elfogadom. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Szónokot számosan üdvözlik.)*

Major Ferencz jegyző: Szinay Gyula!

Digitized by Google

Szinay Gyula: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)* A földmívelésügyi tárcza költségvetéséhez nem a magasabb politika szempontjából, hanem kizárólag csupán a gyakorlati gazdasági szempontoknak a vitába vonásával kivánok hozzászólani. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* A magyar állam igazgatásának nagyon sokáig elhanyagolt, mostoha gyermeke volt a földmívelésügyi tárcza. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Csak az utóbbi időkben, mondhatnók talán, csak Bethlen és Darányi miniszter urak idejében kezdettek erre a tárczára súlyt helyezni; igyekeztek ezt arra nivóra emelni, a melyet az fontosságánál fogva a magyar állam életében méltán igényel. És itt az objektiv kritikának el kell azt ismernie, hogy ennek a tárczának kezelésénél kétségen kivül a jelenlegi földmívelésügyi miniszter úr nagy igyekezettel, nagy odaadással és nagy buzgósággal igyekszik eljárni, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* azonban mégis azt tapasztaljuk, hogy az ország gazdasági viszonyai nem kielégítők; nemcsak nem virágzók, de talán némely részben szomorúak is. Mit mutat ez? Mutatja azt, hogy Magyarország jelenlegi helyzetében, a melyben gazdasági tekintetben Ausztriával van, a legjobb igyekezet mellett sem lehet helyes gazdasági politikát csinálni, *(Úgy van! a szélső baloldalon)* úgy, hogy mi mellettünk, a kik Magyarország gazdasági önállósága mellett harczolunk, a földmívelésügyi tárczának hivatott és buzgó vezetése nagy bizonyiték arra, hogy ennek az országnak Ausztriával való viszonylatában kielégítő gazdasági helyzetet teremteni nem lehet, mert ez az összeköttetés minket lépten-nyomon, minden téren lenyügöz, leköt. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

T. képviselőház! Kétségen kivül áll az, hogy Magyarország termelő közönsége nagy igyekezettel, nagy buzgósággal jár el a termelés, a produkczió terén; sőt azt sem lehet tagadni, hogy ma már elég szakavatottsággal is, — mindamellett kellő eredmény nincs, különösen azért, mert ma országszerte egy jelszóval találkozunk, és ez a jelszó: nincsen ára semminek! Nincsen ára a búzának, sem a gabonának, marhának, sertésnek, sem a bornak, talán csak az egyetlen gyapjú az, melynek ára emelkedik és talán csak a hadiszolgálatra alkalmas lovak ára emelkedett; ez is csak azon szomorú tény folytán, hogy az angolok összevásárolták azokat. Nincsen ára a búzának, pedig 1893 óta a búzatermelés terén egy nagy forduló pont van, nevezetesen azon év óta nem visznek ki többet, mint a mennyi behozatik. Vagyis attól az időtől kezdve körülbelül úgy áll a dolog, hogy a mi a közös vámhatáron belül előállíttatik, az itt fogyasztó piaczra is talál; tehát az az árkülönbség, melyet azelőtt a búza árából le kellett vonni a kiviteli fuvar és vám czimén, az ma már körülbelül elesett.

A t. földmívelésügyi miniszter úr egyik költségvetési beszédében, ha jól emlékszem, 1896-ban, megemlékezett az általános búzaár hanyatlásáról, és akkor azt mondta, hogy a búzaár hanyatlásának kérdése nem magyar kérdés, hogy a gabonaár hanyatlása alatt szenved egész Európa, sőt szenvednek a tengerentúli államok is. Hát ez a felfogás t. ház, mi ellenünk, a kik Magyarország gazdasági önállóságáért küzdünk, látszik fordíthatónak; azonban csakis látszik, mert tényleg ez a dolog még sincs igy, mert be lehet bizonyítani, hogy annak, hogy a mi magyar kiváló búzánknak az ára oly mélyen esett, mégis csak az Ausztriával való közösség az oka, még pedig azért, mert a belfogyasztást nem birja épen az Ausztriával való közösség miatt arra a fokra emelni, a melyre emelni kell; *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* mert nem birunk épen Ausztria miatt virágzó ipart teremteni. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Azt hiszem, t. ház, hogy azon tételnek igazolására, mire előbb rámutattam, és a mit a földmívelésügyi miniszter úr beszédéből idéztem, hogy tudniillik a gabonaár hanyatlása nem magyar kérdés, hanem az egy általános nemzetközi kérdés, az okokat teljesen, minden részleteiben, megkeresni nagyon nehéz feladat volna. De vannak egynémely főbb szembeötlő okok, a melyekre, azt hiszem, ezen kérdés tárgyalásánál nem lesz helyénkivüli, reámutatni. Ily oknak kell feltüntetni elsősorban talán a valutát. Mert mit látunk? Azt nevezetesen, hogy a mióta az ezüst ára hanyatlik, ezzel lépést tartva hanyatlanak a terményárak, különösen a gabonaárak. Rendelkezésemre áll egy kimutatás, szemlélhetővé téve egy grafikai táblázattal, melyből azt látom, hogy 1873-tól 1895-ig, a mint esett az ezüst ára, azzal lépést tartva esett következetesen a gabona, illetőleg a búza ára is. Hogy csak az első és utolsó tételre mutassak reá, a finom ezüst ára 1873-ban $61^{8}/_{4}$ penny volt, Standard-unczián ként; 1895-re, tehát 22 év alatt, 30 pennyre szállott alá, vagyis az esés 53%. Ugyanezen idő alatt 1873-ban a búza ára volt $14^{3}/_{4}$ forint. Budapesten 1895-ben 7 forint, az esés tehát épen 53%. Ezen két dolog közt kétségkivül van összefüggés, hiszen, tudjuk, hogy az már Európaszerte komoly megfontolás tárgyát képezi, hogy vajjon a kizárólagos aranyvaluta nem fog-e valamely nagy, nemzetgazdasági válságnak az előidézője lenni? Úgy látszik, az eszmék Európaszerte ahhoz a felfogáshoz hajlanak, mely veszedelmet lát abban, talán az angolt kivéve, a ki szigorúan ragaszkodik aranyához, lévén neki sok, és folytatván a háborút Transvállal, hogy még többje legyen.

Az általános árhanyatlásnak okvetlenül tényezője a közlekedési eszközöknek tökéletessége és olcsósága, a mely a helyi piacz természetes védvámját, a távolságot megszüntette. Lehetetlen

Digitized by Google

annál fogva, hogy e dologgal is komolyan ne foglalkozzunk. Lehetetlen, hogy e téren is orvoslást keresni ne legyen szükséges. Ha a közlekedési eszközök olcsósága az árhanyatlás oka, — pedig kétségkivül, hogy az, — ebből az következik, hogy a szállítás terén mindazt a kedvezményt meg kell adni, a mely csak megadható. A tarifákat a végsőig le kell szállítani.

A kereskedelemügyi miniszter úr, tárczája tárgyalása alkalmával azt a megjegyzést tette, azt mondta, hogy a magyar államvasutak kétségkivül, hogy állami finánczialis szempontból fogva fel a dolgot, bizonyos deficzittel dolgoznak, de figyelmökbe ajánlotta, hogy e deficzittel felér, e deficzitnél sokkal több az előny, melyet a közlekedési eszközök nyújtanak gazdasági téren. Ha ez az előny való, a mint tényleg az, kétségtelen, hogy nem lehet abban veszedelem, ha mi a szállítási tarifát lejebb szállítva, a pénzbeli bevételt esetleg kevesebbítjük, de a gazdasági hasznot fokozzuk. Azt gondolom azonban, hogy pénzbeli veszteség sem lenne, ha a tarifát leszállítanók, hiszen olcsó tarifa mellett több a szállítás, tehát több a bevétel is. Maga a kereskedelemügyi miniszter úr mondta a zónatarifa tárgyalásakor, hogy a közeli és távoli forgalomban a zónatarifa óriási fellendülést okozott a bevételben, a középforgalomban ellenben nem, mert az drága, annak díjait le kell szállítani és e leszállítással reméli, hogy ott is fel fog lendülni a bevétel. Ha ez áll a személyforgalomra, úgy áll az az árúforgalomra nézve is.

Az általános árhanyatlás egyik okának tartom magam részéről az árútőzsdét, a határidőüzletet és a kartell-malmok üzelmét is. *(Igaz! a szélső baloldalon.)* Habár a kikészitési eljárással kapcsolatos kedvezmények szerencsére megszüntek is, — a mit én szerencsének tartok, és e tekintetben nem értek egyet Komjáthy Béla t. képviselőtársammal, — *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* nem szünt meg a fiktiv árúval való üzérkedés, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* sőt az a múlt esztendei buzaringben hatalmasan kicsúcsosodott. Szerintem az árútőzsdét, a papirosbúzával való üzérkedést, szigorúan meg kell rendszabályozni, *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* a papirosbúzával való üzelmet feltétlenül meg kell tiltani. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Az általános árhanyatlás oka kétségkivül a termelés drágasága is. Nem a napszámmunkára gondolok én, a mikor ezt mondom, és a mikor az olcsó termelést kivánom, hanem gondolok azokra a roppant adóterhekre, melyek a földbirtokost terhelik. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Gondolok arra, hogy az adóterhet igazságosabban kell megosztani az ingó és ingatlan vagyon közt. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* A földbirtokon, — tudjuk, — rettenetesen nagy ma az adóteher, a földbirtok jövedelme eltitkolhatlan, míg ellenben nagyon sok más jövedelem nincs megadóztatva. Halljuk a pénzügyminisztertől, hogy a progressziv adórendszer életbeléptetésével foglalkozik. Ez talán segít valamit, ha kellő módon lesz végrehajtva. Én magam is igazságos dolognak tartom azt, hogy az a kisbirtok ne legyen úgy megadóztatva, legalább a létminimum mértékéig ne, mint a hogy a nagybirtokok megadóztatnak. De ez magában véve nézetem szerint nem elégséges, hanem általában le kell szállítani a földadót, *(Helyeslés balfelől.)* azokat a terheket pedig, melyek a leszállítás folytán keletkeznek, át kell rakni, ha már a kiadásokat nem lehet csökkenteni, például a hadügyi téren, *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Hogyne lehetne!)* azon szűz vállakra, melyek eddig a terhet nem érezték, a spekuláczióra, a börzére. Az adóteher csökkentésével kapcsolatban, azt hiszem, itt az ideje végét vetni a községi adóval való szédelgésnek, mert ezt ma már máskép nevezni nem lehet, a mi a községi adókkal történik. Látjuk, hogy a központban akármelyik igazgatási ágnál bizony túl nagyszámú, — tán csak a birói kart kivéve, — a személyzet s talán lehetne ezen csökkenteni. És mire jó ez? Arra, hogy erről példát vegyenek a vidéken. Én tudok törvényhatósági joggal biró várost, a hol a múlt időben szereplő tisztikar a terheket egész könnyű szerrel el birta viselni, de egyszer jött egy gondolat, a létszám emelkedett 30%-kal, a mivel együtt hatalmas községi adót vetettek ki. Miért kellett ez? Azért, hogy a gárda szaporodjék, a melynek a kormány a dirigense.

Az általános árhanyatlás okául kell bizonyára tekintenünk a spekuláczió t is. Azt mondja Franczia-országnak földmivelésügyi minisztere Méline, hogy a közvetítő kereskedők a legutóbbi 20 év alatt megszaporodtak és ennek következtében a spekuláczió aratáskor, mikor a gazda tömegesen veti piaczra terményeit, potom áron megszerzi azt, él az alacsony árból, a helyzet urává teszi magát, mert hiszen a kereskedelemnek kezében van a tőke, a hitel, a tájékozottság és a nagyobb intelligenczia, a könnyebb átmenetel más kereseti ágra. Ezzel szemben a gazda kisebb tőkével, kisebb hitellel, vagy hitel nélkül van, kötve van a földhöz, jövedelme el nem titkolható. Olyan dolog ez, a melyen okvetlenül segíteni kell. Hát mivel lehet rajta segíteni? A gazdák részéről szövetkezetekkel, mezőgazdasági syndikátusokkal, de a kormány részéről ezeknek hathatós támogatásával, *(Helyeslés balfelől.)* és a gazdasági hitelnek helyreállításával, melynek eszközei lehetnek a központi raktárak, a vidéki gabonaraktárak. De a mellett, szerintem, valamely oly módját kell a gazdasági hitelújításnak is kitalálni, a melynél

Digitized by Google

a gazda hitelt élvez, anélkül, hogy terményeit átszállítani kényszerülne.

A túlprodukczióra is szeretnek, különösen a merkantilisták hivatkozni," mondván, hogy az utóbbi évtizedek alatt a világ gabonatermő földjeinek mennyisége 50—60—70 százalékkal szaporodott, a fogyasztás pedig nem szaporodik ennek megfelelően; nem szaporodik a felsőbb rétegekben, mert ott az a jelszó: minél kevesebb liszt és minél több hús, s az alsóbb rétegekben azért nem, mert nincs benne módjuk. Lehet, hogy van túlprodukczió, de esküdni nem merek rá. Mert volt egy rossz termő évünk: 1898, a mely telt raktárakat talált Magyarországon, s ez egyetlen évnek még is az lett következménye, hogy mint a földmívelésügyi miniszter egy kiadványából látjuk, mely a világ 1898. évi gabonaterméséről szól, hét-nyolczmillió hektoliterrel kevesebb volt a termés a szükségletnél. Tehát, hogy van-e túltermelés, vagy nincs, arról ítéletet mondani könnyű szerrel nem lehet. De ha van is, azon könnyű segíteni, egyfelől a termelés csökkentésével, másfelől a fogyasztás emelésével. A termelés csökkentéséről már mások részletesen szóltak: említették a más termelési ágakra való átmenetelt, a kereskedelmi növények termelését stb. Ide tartozik az állattenyésztés emelése is. Mert az mit von maga után? A takarmánynövények nagyban való termelését. De akkor aztán szükséges arról is gondoskodni, hogy állatkivitelünk emelkedjék, *(Úgy van! balfelől.)* hogy oly zaklatásoknak, minőknek állatkivitelünk főleg Bécs részéről most van kitéve, többé kitéve ne legyen. A másik módszer a fogyasztás emelése; ez pedig a nép jóléte fokozásával lehetséges. Itt lép előtérbe a kormány kötelessége: kenyeret adni a napszámos munkásnak, a mi könnyen elérhető oly országban, mint a mienk, hol oly sok az állami építkezés s az állam engedélyezésétől függő társasági építkezés. Míg megfelelő magyar munkás van, nem kell idegen munkást alkalmazni. *(Helyeslés balfelől.)* Kenyeret kell adni az iparnak is. Igen, de iparunk van is, nincs is. És itt térek már rá arra, a honnan kiindúltam, hogy a mi legfőbb bajunk az Ausztriával való közösség, mert hogy iparunk nincs, annak ez az oka, és az, hogy ép ennélfogva nem élhetünk azzal a természetes fegyverrel, a melylyel minden nemzet él, melynek önálló vámterülete van. Ha virágzó magyar iparunk van, ezer és ezer milliók maradnak itt az országban, emelkedik a jólét, s így emelkedik a búza ára is a belföldi fogyasztásban arra a fokra, melyet a világ minden búzájánál jobb magyar búza e kiválóságánál fogva és termelési költségeihez mérten, megérdemel. Én nem arra gondolok, midőn a magyar búza árának emelését emlegetem, hogy a fogyasztó közönséget zsaroljuk ki, hanem csak arra, hogy a jogosulatlanul dédelgetett külföldi verseny ne verje le búzánk árát, és a közvetítő spekuláczió által szedett haszon oszoljék meg a termelő és a fogyasztó közt. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ki kell tehát nekünk magunkat az Ausztriával való közösség nyüge alól szabadítanunk, mert e nélkül virágzó iparunk és virágzó földmívelésünk nem lehet. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Minálunk nagy előszeretettel szokás minden téren jelszavakkal dobálódzni, jelszavakkal argumentálni. Egy ilyen közelebb felfedezett jelszó az, a miről itt e padokról Komjáthy Béla képviselőtársam már megemlékezett, hogy a magyar búza aczélosságát elvesztette, vagy kezdi elveszíteni, ennélfogva nem kivitelképes. Én azt gondolom, hogy keresve lehet keresni olyan magyar búzát kedvezőtlen termelési évben, vagy nem megfelelő viszonyok közt, nem helyes időben történt aratás mellett, a mely kevésbbé sikérdús, mint általában a magyar búza szokott lenni. De hogy ez általában így volna, én azt feltétlenül nevetséges dolognak tartom, a melynek czáfolatára hatalmasabb bizonyíték nem kell annál, hogy 896 tól 1896-ig, 1898-ig, tehát 1000 esztendeig, mióta itt lakunk, a magyar búza megtartotta aczélosságát, de 1898—1899-ben, mikor az őrlési forgalom megszünt, egyszerre kezd nem aczélos lenni. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Kubik Béla: A kufárok!

Szinay Gyula: Felállítottam a tételt és maradok is mellette, hogy az Ausztriával való vámközösség a mi bajunknak a legfőbb forrása. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ezen a bajon hirtelen és egyszerre segíteni nem lehet. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Csak akarni kell! Nem mernek!)* Addig is azonban, a meddig az ezen való segítésnek az ideje elkövetkezik, résen kell lennünk majd a külföldi, különösen az orosz meg a román szerződések lejártánál, ezen szerződések megújítása tekintetében, hogy legalább azok az égbekiáltó igazságtalanságok megszüntettessenek, melyeket ezek a szerződések magukban tartalmaznak. Romániával, Oroszországgal 1894-ben kötöttük meg a gazdasági szerződéseket. Ezek közül a román szerződésnek lejárati határideje nincs, ellenben az orosz szerződésnek lejárati ideje van és 1903. deczember 31-ére esik. Azonban a román egyezménynek épúgy, mint az orosz egyezménynek, felmondási intézkedése is van. A román egyezmény lejár egy esztendei felmondás után, az orosz szerződés pedig lejár 1903. deczember 31-én, akkor, ha azt megelőzőleg 12 hónappal felmondják. Van nekünk egy Ausztriával való legutóbbi kiegyezési törvényünk, az 1899 : XXX. törvényczikk. Ennek a 4. §-a azt mondja, hogy a lejárattal biró szerződések felmondásánál az 1878 : XX. törvényczikk intéz-

Digitized by Google

kedései irányadók; ez a törvény pedig viszont úgy rendelkezik, hogy a felmondási 12 hónap előtt hat hónappal Ausztria, ha fel akarja mondani, Magyarországgal, Magyarország, ha fel akarja mondani, Ausztriával, erre nézve tárgyalásokba kell, hogy már bocsátkozzék. Tehát a jövő esztendőben minek lesz már itt az ideje? A tényleges tárgyalásoknak a felmondás kérdésében. És minthogy a tényleges felmondás kérdésében való intézkedésnek az ideje már a jövő esztendőben itt van, azt gondolom, hogy annak meg nagyon itt van az ideje, hogy ez a kérdés ma már vita tárgyává tétessék, hogy az ország közvéleménye megnyilatkozhassék azzal a súllyal és azzal az erélyes hanggal, a melyből megértse mindenki, az osztrák is, az udvar is, hogy ezen szerződésnek meghosszabbítására, Magyarország részéről, senkisem számíthat, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* hogy nem fogjuk megengedni ezeknek a szerződéseknek sem megújítását, sem a lejárati idő kitolását.

Bocsánatot kérek, t. képviselőház, ha talán kissé hosszabban foglalkoztam ezzel a kérdéssel, *(Halljuk! Halljuk!)* azonban szolgáljon mentségemül, hogy akármennyit beszéljenek is a merkantilisták. . . .

Kubik Béla: A kufárok!

Szinay Gyula: . . . Magyarország ma is az, a jövőben is az fog lenni, a mi volt ezer esztendőn keresztül, főleg és mindenekfelett földmívelő ország. Tehát a földmívelési érdekekre kell fősúlyt fektetnünk, a földmívelés érdekeit kell első vonalon szivünkön hordanunk. Magyarországon, t. képviselőház, többé-kevésbé gazda mindenki. A pap, ügyvéd, orvos, kereskedő többé-kevésbé gazdálkodással is foglalkozik. Miért? Mert mi magunkkal hoztuk ezer esztendővel ezelőtt az előszeretetet az anyaföldnek miveléséhez. Mi hymnuszt éneklünk a földről, a melyen élnünk, halnunk kell. Nekünk vérünkké vált vér, hogy a szent föld rétegeiből aranykalászokat kell elővarázsolnunk, és igaza van annak a közgazdasági irónak, a ki azt mondja, hogy a civilizáczió a földön búzakalásszal a kezében jelent meg.

Azonban, t. képviselőház, nemcsak a szoros értelemben vett mezőgazdasági produktumainkban fenyeget minket válság, hanem termelésünknek egy másik, jelentékeny ágában, a bortermelésben is. Nincs ára a bornak sem, sőt ma már azt lehet mondani, hogy e tekintetben talán még rosszabb a helyzet, mint a búzánál, mert a bort nyomott árak mellett is alig lehet eladni, ez pedig rendkivüli veszedelem, a melyet kicsinyelni épúgy nem lehet és nem szabad, a minthogy bűn volt kicsinyelni annak idején a filloxera pusztítását. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* De az akkori kormány, a Tisza-kormány keveset törődött evvel . . .

Madarász József: Hisz maga a kormány is filloxera volt! *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Szinay Gyula: . . . mintha nem tudta volna, hogy Magyarországon a bortermelés értéke körülbelül egy ötödét képezi a búzatermelés értékének, mintha nem tudta volna, hogy ebben egy óriási nemzeti vagyon megy tönkre, és hogy ezzel egy óriási adóalap vész el, mintha nem törődött volna azzal, hogy a kis exisztenczióknak és a munkásoknak százezrei mennek ezáltal tönkre. Ma már nem így áll a dolog; és itt a magam részéről is őszinte elismeréssel adózom a földmívelési miniszter úrnak, a kinek ügybuzgósága és odaadása ezt a múlt kormányok bűne által meghalni engedett gazdasági ágat új életre ébresztette. *(Helyeslés és éljenzés a jobb- és baloldalon.)* Rohamosan folyik a regenerácziő munkája, sőt folyik az eddig sivár homokterületeken is; és itten talán kissé nagyobb mértékben is, mert itt attól lehet tartani, hogy ezekben a könnyű homoki borokban könnyen állhat elő túlprodukczió, minélfogva itt, t. képviselőház, — értve a homoki telepítéseket, — nem is annyira a telepítésre való buzdításban kellene már az állam törekvésének szerintem állani, mint az arról való gondoskodásban, hogy a termények értékesítésének módját megtaláljuk. Elismerem azt is, hogy a miniszter úr itt is feladata magaslatán áll, a mennyiben az e téren fenyegető veszélyt nem nézi összedugott kezekkel. Ha a borválságnak — mert már így lehet ezt ma nevezni — okait keressük, ezeket a következőkben vélem megtalálni. Túltermelésről ezen a téren ma még nem lehet beszélni; mert tudjuk, hogy Magyarországnak és Ausztriának borszükséglete Magyarország és Ausztria bortermelésével korán sincs még fedezve. A borértékesítés pangásainak okait szerintem a következőkben lelhetjük meg: a borhamisításban, az erre vonatkozó törvény fogyatékosságában, a pálinka élvezetének mértéktelen elterjedésében, a kereskedelmi és pénzügyminiszterek olyan intézkedéseiben, esetleg olyan intézkedések elmulasztásában, a melyek a földmívelésügyi miniszter úr tevékenységét paralizálják, továbbá itt is, — mint a búzánál, — a közvetítő kereskedelem visszaéléseiben, az olasz borban, és végül az Ausztriával való közösségben.

Ezekről kivánok nagyon röviden megemlékezni.

A mi a borhamisítást illeti, távolról sem tagadom, hogy az utóbbi időben a borhamisítás üldözése terén nagyon sok történt. Hiszen az a körülmény, hogy a borhamisítási bűn és manipuláczió megszűnt szabadalom lenni, már magában véve óriási eredmény. Annak a bűnnek gyökerei azonban sokkal mélyebben fekűsznek, semhogy

Digitized by Google

ezeket a gyökereket ma még kiirtottnak tekinthessük. Kormányainkat a múltban ezen a téren, nagyon sok mulasztás terheli. Volt miniszstereink összedugott kézzel nézték annak idején a filloxera pusztításait. Ha egy terület filloxerás lett, nem történt egyéb, mint hogy elrendelték papiroson, hogy az a terület filloxerazár alá vétessék, a minek azonban kevesebb lett a gyakorlati értéke, mint a szentelt víznek. Mikor pedig a filloxera azt a földalatti munkát, a pusztítást elvégezte, és látta, hogy nem bántja, nem háborgatja őt senki, kilépett mikroszkopikus alakjából, és megjelent, mint borhamisító zsidó s ez alakjában tönkretette a rekonstruáló gazdát, tönkretette annak az erszényét, tönkretette a fogyasztók egészségét, tönkretette az ország bortermelésének hitelét, becsületét. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Ellenérték gyanánt azonban megtömte a saját zsebeit gazúl szerzett milliókkal.

Mikor aztán az ország feljajdúlt, és mikor a földmívelésügyi miniszter úr fejére lépett ennek a hydrának, mit láttunk?! Jött először az általános megdöbbenés, majd a megdöbbenésből a felocsúdás, a felocsúdás után jött a borhamisító szindikátus dühös védekezése. *(Úgy van! balfelől.)* És mikor a megnyilatkozó közvélemény ereje ezt mind elseperte a föld színéről, akkor jöttek a kerülő utak; megindították az aknamunkát, a titokban való gyártást, és a hamis bornak kivűlről való behozatalát. A törvény úgy rendeli — és nagyon bölcs ez a rendelkezése, — hogy a borhamisítókkal szemben hozott itéleteket hírlapilag publikálni kell. Sok haszna van ám ennek. Haszna nemcsak az, hogy az ilyen firmákat azután minden jó lélek kerűli borszükségletének beszerzésénél; haszna nemcsak az, hogy ezekből az itéletekből képet alkothatnak maguknak azon tevékenységről és erélyről, a melyet a borhamisítás üldözése körül a kormány kifejt, hanem van ennek más haszna is. Például az, hogy képet alkothatunk magunknak arról, hogy a borhamisítás bűne az ország minden zegében-zugában mennyire el van terjedve és miként hatja át egy hálózattal az egész országot. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* Bátor leszek az eddig megjelent itéleteket, illetőleg a neveket és helyneveket felolvasni, hogy lássuk azokból, hogy miképen van a borhamisítás az országban szerte elterjedve. *(Halljuk! Halljuk!)* Tudomásom szerint — lehet, hogy egynémely eset figyelmemet elkerűlte, — eddig a következőkkel szemben hozattak végérvényes itéletek ez ügyben *(olvassa)*:

Pollatsek József Miskolcz; Wiesenberger Ignácz Miskolcz, Koszelitz Samu Szombathely, Spitzer Samu Szombathely, Berger József Tokaj, Baros (Friedmann) Gábor Budapest, Lipschitz Náthán Sopron, Lipschitz Antónia Sopron, Pick Izidor Fiume, Neustadt Ignácz Miskolcz, Bürger Márton Krakkó, Hochsinger Sándor Csáktornya, Weiser Berthold Liptószentmiklós, Lengyel Pál Marczali, Békefi Andor Miskolcz, Bárány Albert Budapest, Kramer József Szegzárd, Neustadt Ignácz Miskolcz, Schloss Lajos Szegzárd, Baron Mór Felsőbánya, Weisz Márk Szentendre, Koch Mátyás és társai Szegzárd, Eichenwald Gyula Csacza, Swabach Viktor és Zsigmond Németboly, ifjú Pataky József Bácstopolya, Weiszberger József Budapest, Weppert György Bácsújfalu, Márk Vilmos Radnót, Engelmann Hermann Kolozsvár, özvegy Oó Vinczéné Felsőzsid, Bollán János Cserszegtorna, Bollán Ferencz, Torma Mihály Felsőzsid. *(Élénk felkiáltások balfelől: Vannak még sokan!)*

A mint előre bocsátottam, lehet, hogy névjegyzékem fogyatékos, én nekem tudomásom csak ezekről van, de a felolvasott jegyzékből is láthatjuk, hogy a borhamisítás bűnének a hálózata az egész országot bevonja. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* Lehet, hogy figyelmemet egyik vagy másik név kikerűlte, de viszont egy körülmény lekötötte figyelmemet, nevezetesen az, hogy ebben a névjegyzékben alig találkozunk egy-két oly névvel, a kiknek tulajdonosai, hogy Egannal szóljak, Árpáddal jöttek be az országba. *(Derültség és helyeslés a baloldalon.)*

Ez az eljárás azonban, t. képviselőház, a borhamisítókat nem irtotta ki, csak megtizedelte és odúikba szorította vissza.

Épen ennélfogva én azt tartom, hogy e téren, tudniillik a borhamisítás üldözésének a terén, a földmívelésügyi miniszter úr eddigi erélyének nemcsak, hogy csökkennie nem szabad, hanem fokozatosan növekednie kell. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* De be kell látnunk azt is, t. képviselőház, hogy maga az 1893-iki törvény, a mely a műbor gyártását tiltja, sem kielégítő, annak rendelkezéseit is nézetem szerint szigorítani kell . . . *(Rosenberg Gyula a terembe lép.)*

Förster Ottó: Elkéstél Rosenberg! *(Élénk derültség a baloldalon.)*

Szinay Gyula: . . . szigorítani kell a felügyeletet és a hatósági hivatalos eljárást, és szerintem hivatalos vizsgálat tárgyává kell tenni a bormérők és borkereskedők pinczéit. Szigorítani kell magát a büntetést és szigorítani kell az okszerű pinczekezelés czímén megengedett feljavítást, különösen pedig eltiltani a mazsolával való feljavítást és feltétlenül eltiltani az idegen boroknak magyar borokkal való vegyítését. A hamisításért elitéltnek nem szabad soha, semmi körülmények között sem borkereskedési, sem italmérési jogot engedélyezni; szigorú ellenőrzés alá kell helyezni a törkölyborkészítést, és minthogy a műborgyártásról szóló törvény végrehajtásáról rendelkező miniszteri rendelet azt

Digitized by Google

mondja, hogy törkölybort csak házi czélokra, három naposnál nem régibb törkölyből lehet gyártani, ellenben az ipari gyártást eltiltja, ennélfogva feltétlenül meg kell vonni a törkölytől a vasúti szállítást, mert kétségtelen dolog, hogy a vasúton nagy mértékben szállított törköly csakis ipari törkölybor gyártására szolgál.

Ugron Gábor: Kivéve, ha borkőgyárakba szállítják!

Szinay Gyula: Épen a szigorú ellenőrzésnél fogva szükségesnek tartom, hogy azoknak a termelőknek pinczéi, kikhez a borfeljavításhoz szükséges anyagok, czukor stb. nagyobb mennyiségben szállíttatnak, szintén azonnali ellenőrzés alá vétessenek, mert a borhamisítót üldözni kell, pellengérre kell állítani akkor is, ha termelő. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Veszedelme a mi borgazdaságunknak a nem gyümölcs és bortermékből készült pálinkának, az úgynevezett gyári szesznek élvezete, nagyban való elterjedése. Ezt a méregitalt a korcsmában 30—32 krajczárral mérik. Ennek az ivására sok vidéken már a kis gyermek rá van szoktatva; attól satnyúl a nép nemzedékről nemzedékre. Ennek a bajnak orvoslására a földmívelésügyi miniszter úrral kezet kell fognia kulturális, közmorál szempontjából a vallásügyi miniszternek és kezet a hadügyminiszternek, mint a ki nagyon jól tudja, hogy a hadköteles ifjúság satnyulásának egyik főoka a pálinkaivás.

A mi illeti a közvetítő kereskedelemnek, a spekulácziónak káros befolyását borgazdaságunkra és a bor értékesítésére, arra vonatkozólag meg kell jegyeznem, hogy én azt hiszem, hogy ennek a spekulácziónak túltengése, káros hatása, talán seholsem mutatkozik olyan szembetűnően, mint épen a borkereskedésnél. Mert itt a kereskedő már nem is a termelő és fogyasztó, hanem a termelő és kimérő közé furakodik. A bor a termelő kezéből úgy sem közvetlenül a fogyasztó, hanem a kimérő kezébe szokott menni. Tehát már is van három fokozat: termelő, kimérő és fogyasztó. S ime, ezek közé odafurakodik negyediknek a spekuláczió, hogy osztozzék abban a haszonban, mely méltán csak a termelőt és kimérőt illethetné meg. Nem szólok itt világért sem a külföldre szállító kereskedőről, a minek értékét megbecsülöm, nagyra tartom.

Ezen a bajon kétségkivül megint csak egyesületi munkássággal lehet segíteni. Erre czéloznának a pinczeegyesületek. Elismerem ezen a téren a földmívelésügyi miniszter kezdeményezését, azonban itt többet kell tenni, mert a kezdeményezés nem akar fellendülni, nem akarja a kellő sikert elérni.

De, t. ház, borgazdasági bajainknak legfőbb oka az olasz bor. Általános vámtarifánk szerint, az 1882: XVI. törvényczikk szerint, a külföldi borbehozatali vám 20 arany forint. Az 1892: VI. törvényczikkbe belopva beczikkelyezett olasz kereskedelmi szerződés, az Olaszországból szárazon vagy tengeren hordókban bejött borra nézve, ezt a vámtételt 3 forint 20 krajczárra szállította le. Miért? Nyilvánvalólag az ausztriai borfogyasztás kedvéért. Ilyen vámtétel mellett a mi becsületes magyar borunk az olasz pancscsal szemben nem konkurrálhat, nem még akkor sem, ha a behozatalhoz kötött feltételeket tisztán és becsületesen megtartanák is. Ámde ez nem történik.

Tudom, hogy e téren is haladás észlelhető a múlttal szemben, mert hisz a múltban elégszer tapasztaltuk, hogy daczára annak, hogy a behozatal csak hordókban volt megengedve, hoztak hajótartályokba beöntve, hoztak tömlőkben, szóval mindenféle módon, tudom azt is, hogy a származási hely ellenőrzése tekintetében is haladtunk, azonban itt különösen a kereskedelmi miniszter úrra vár a feladat, hogy minden előnyt, a melyet a szállításnál különben adni lehetne, az olasz borbehozataltól feltétlenül vonjon meg. De ha valók a szaklapok közleményei, akkor nemcsak hogy ilyen szigort nem észlelünk, hanem ellenkezőleg, kedvezményt; azt irják például a lapok, hogy Engeléknek mintegy 100.000 forintnyi vámhitele van. Hát mi jogon adja meg a miniszter úr az olasz borbehozatalnak a vámhitelt?

Szükséges továbbá, hogy az Olaszországból bejött borok vegyvizsgálása most sokkal szigorúbb legyen, mint volt valaha, mert a mióta ideben meglehetősen üldözik a hamisborgyártást, nem a törkölyt hozzák többé be Olaszországból, hanem ott csinálják meg a hamis bort és azt mint olasz bort hozzák be hazánkba.

De a mi a fődolog, akkor, a mikor majd az Olaszországgal való vámszerződésünk lejár, ezt a törvényt többé meghosszabbítani nem szabad. Az olasz kereskedelmi szerződés, a mely 1903. deczember 31-én jár le, megkivánja azt, hogy 12 hónappal előbb felmondassék, Ausztriával való kiegyezési új törvényünk pedig azt rendeli, hogy ha Ausztria-Magyarország élni akar a fölmondás jogával, akkor ez a két ország már a 12 hónapot megelőzőleg hat hónappal, egymással tárgyalni tartozik. Tehát a lejárat előtt másfél esztendővel már a tényleges tárgyalásoknak kell megkezdődniök, minélfogva annak az ideje, hogy ezt a kérdést szellőztessük, hogy ebben a kérdésben Magyarország közvéleménye megnyilatkozzék, már nagyon is itt van. Körber, a legújabb osztrák miniszterelnök a Reichsrath megnyitása alkalmával azt mondotta, hogy a gazdasági szerződések közelgő lejárata alkalmából ő már a magyar kormánynyal tárgyalásokat folytat. Azt mondotta, hogy neki gondja van arra,

Digitized by Google

hogy ezen tárgyalások során az osztrák mezőgazdaságnak, az osztrák nagy- és kisiparnak, az osztrák kereskedelemnek érdeke a legnagyobb nyomatékkal megvédessék, és annak elérésére már is kikérte a Reichsrath odaadó támogatását. Itt van tehát az ideje annak, hogy mi is kapjunk kormányunk szándéklatairól hivatalos felvilágosítást itt, ebben a házban, a honnan a szó messze elhallatszik, messze a haza határán túl is, és halljunk megnyilatkozást oly értelemben, a szónak azzal az erejével és súlyával, a mely kétségtelenné teszi mindenki előtt, nemcsak az olasz, de az osztrák előtt, és a külügyminiszter, meg az udvar előtt is, hogy Magyarország ezeket a szerződéseket, a melyek vitális érdekeit bántják és támadják, sem meghosszabbítani nem akarja, sem a meghosszabbítás és a revizió határnapját kitolni nem engedi sem Ausztria, sem a hármas szövetség kedvéért. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Méltán aggódhatunk e fölött, t. ház, mert hiszen eddig még megnyugtató nyilatkozatot nem hallottunk, pedig meg kell nyilatkoznia a kormánynak, meg kell nyilatkoznia a háznak és az ország közvéleményének erélyes hangon, mert különben nagyon félő, hogy vagy a vámtétel nem lesz visszaállítva eredeti összegére: 20 forintra, vagy esetleg a határidő fog kijebb tolatni. Nekem jogosúltak e részbeni kételyeim, mert midőn a közgazdasági bizottságban az Ausztriával való kiegyezési törvény tárgyaltatott, én e kérdést ott is felvetettem ilyeténképen: 1907-ig kontempláltatott és ily értelemben készíttetett is el az Ausztriával való kiegyezés és azért tolatott ki arra az időre 1907-re a szerződés lejárata, mert azt mondták, hogy akkor körülbelül a többi szerződések is lejárnak már, tehát így a határidők összeesnek. Azt mondtam, hogy attól félek, hogy ezen a réven az orosz, a román és az olasz szerződések lejáratát is majd kitoljuk, és félek, hogy itt is majd az osztrák érdek fog dominálni. Ezen aggodalmamra a t. miniszterelnök úr volt szives nyilatkozni, de oly értelemben, hogy e tekintetben oly világosak a törvény intézkedései, hogy aggodalomra ok nem lehet. Ámde én ezt kielégítőnek, megnyugtatónak nem tartom. Én azt óhajtanám, hogy e részben a leghatározottabb kijelentés tétessék itt e házban, a mely minden kételyt eloszlasson arra nézve, hogy 1903. deczember 31-én túl ez a szerződés fentartatni nem fog. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Hátra van még, hogy röviden azon befolyásról szóljak, a melyet az Ausztriával való gazdasági közösség a mi borgazdaságunk kérdésében gyakorol. Az Ausztriával való vámközösség fonáksága egy téren sem tűnik jobban szembe, mint épen a borgazdaság terén, mert Ausztriának a mienkhez hasonló, a műborgyártást tiltó törvénye nincs, és közbenső vámsorompónk nem lévén, Ausztriából a gyártott bor szabadon jöhet be hozzánk. Másfelől Ausztria nem magyar borral él, hanem vagy olasz, vagy saját maga készítette műborral, pedig valahányszor arról van szó, hogy Ausztriát Magyarországtól vámsorompókkal kellene elválasztani, mindig azzal méltóztatik argumentálni, hogy ez kár volna, mert Ausztria legjobb fogyasztó piaczunk. Ime a borban ennek épen ellenkezője áll. Hiszen 1898-ban körülbelül 800.000 hektoliter olasz bor vitetett be Ausztriába, és e mellett bizonyára termeltetett ott nagymennyiségű műbor is. Azonkivül ez a vámközösség ily körülmények között, a mikor ott a mienkhez hasonló törvény nincs, segít a magyar bor renoméját is tönkre tenni, mert annak az osztrák műborgyártónak van annyi józan esze, hogy igyekszik a műborainak a jobb magyar borvidékek borának nevét adni. Hogy mily nagy horderejű dolog ez, t. ház, azt azon értekezleten észlelni lehetett, a melyet a földmívelésügyi miniszter úr a műbortörvény végrehajtásáról szóló rendelet tárgyalása czéljából tartott, s melyen én is részt vettem. Azon értekezleten megjelentek a pécsi kereskedelmi és iparkamara küldöttei, *(Halljuk! Halljuk!)* ezek az urak nagy ékesszólással követelték, hogy meg kell engedni Magyarországon is a bortörköly gyári előállítását, sőt egyebet is meg kell itt engedni: a tokaji bor utánzatának készítését. Természetesen általános lett a tiltakozás, hiszen a tokaji bor Magyarország bortermelésének a gyöngye, és már ezt is szabad legyen hamisítani? Mosolyogva felelt erre a pécsi kereskedelmi kamara megbizottja, hogy mi hiába tiltanók el a tokaji bor utánzatának készítését, azzal csak azt nyernénk, hogy Ausztriából, a hol azt gyártják, behoznák Magyarországba, s csak azt érnők el, hogy a gyártási hasznot nem a magyar, hanem az osztrák gyáros tenné zsebre. Ime, milyen anomália ez a mi vámközösségünk Ausztriával. Addig is, míg ezek a radikálisabb intézkedések bekövetkeznének, és az ideje eljönne annak, hogy az olasz bor-szerződések lejárnak, ... *(Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Szinay Gyula: ... addig is kell valamit tenni a bortermékek értékesítése tekintetében. Erre vonatkozólag tegnap hallottam javaslatokat, én azokhoz a magam részéről is szivesen hozzájárúlok. Ilyennek tartom különösen azt, hogy mivel a magyar borban ma még nem állott elő a kiviteli szükséglet, biztosítsuk legalább a belföldi piaczot a természetes, hamisítatlan magyar bor számára. Van nagyon sok borüzlet, borkimérő helyiség, melyre az államnak ingerenciája van, a vasutaknál, kórházaknál, kaszár-

Digitized by Google

nyáknál stb. És azonkivül van még egy nagy és erős eszköz a kezében, a melyre tegnap, gondolom, Buzáth Ferencz t. képviselő úr rámutatott, tudniillik a pinczeszövetkezeteknek megadni az italmérési jogot. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Azután én szerintem itt van annak is az ideje, hogy úgy a termelőről, mint a fogyasztóról levegyük azt a nyűgöt, hogy 50 liternél kisebb mennyiségben a gazdának, a termelőnek eladni nem szabad, mert ez semmi egyébre nem jó, csak arra, hogy a haszonban egy közvetítő is osztozkodjék. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)*

Rakovszky István: Nagyon helyes, nagyon jól van!

Szinay Gyula: De reformálni kell én szerintem a borfogyasztási adókat is, mert hiszen látjuk, hogy mikor az a termés már a termelésnél fölötte nagy adóval adóztatik meg, akkor annak még a fogyasztására is olyan adót vetni ki, a mely a tiszta értékét sok esetben meghaladja, valóban abszurdum. Mikor a szőlőterületet felveszik a földadó czéljából, akkor igen nagy jövedelmet vesznek adóalapúl és senkinek sem jut eszébe, hogy ebből a jövedelemből le kellene ütni a fogyasztási adót is, mert végső sorban az is a termelőt terheli, mert hisz mikor a termelő borát el akarja adni, a vevő azt mondja, hogy nem adhat annyit érte, mert még egy csomó fogyasztási adót is kell érte fizetnie. A bortermelés érdekében levőnek látom még a szőlő mellékterményei értékesítésének megkönnyítését, előmozdítását is, és itt különösen a törköly, seprő- és gyümölcsnek pálinkával való főzését értem. Ez azonban nemcsak, hogy megkönnyítve nincsen, de sőt meg lett nehezítve, épen a múlt évben, az 1899 : XX. törvényczikk által. Mit mond ez a törvény? A régi törvényünk az 1888 : XXIV. törvényczikk szeszadótörvény szabályozta ezt a dolgot, a mely minden hektoliter szesz után a kis adót 35, a nagyobbat 45 krajczárban állapítja meg. Már most az új törvény nem emelte ezeket az adótételeket, — és talán nagyon sok ember figyelmét épen így került ki ez a dolog, — hanem az általány megállapításánál az alkohol nyeredék kulcsát emelte fel háromról-négyre és ezzel a főzési adó egyszerre 25%-kal emelkedett.

Azt gondolom, hogy a földmívelésügyi miniszternek munkássága körébe tartozik ezen törvény sürgős megváltoztatását követelni. Nem jó politika, t. ház, az apró emberek kis jövedelmét megnyomorítani és terhelni. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Hiszen úgy szólván a létfentartási jövedelme az a kisembernek. Nem szabad a kis emberek jövedelmét azon nagy jövedelmekkel, a melyek luxuriózus életmódra szolgálnak, egy kalap alá vonni. Pedig úgy látszik, a megadóztatás egyforma. Sőt ezeknek a kisembereknek a helyzete roszszabb, mert a nagykereskedő adókedvezményekben, adóhitelben is részesül, a mint ezt láttuk tavaly a kolozsvári nagyon eklatáns példából.

Meg kell említenem, midőn ezen törvényről szólok, azt is, hogy ez a törvény egyenesen a hamis törköly pálinka készítését — Durchzug — engedi meg, mert megengedi a törkölynek szeszszel való felöntését. Továbbá az 1888 iki szeszadó törvény 2. §-ában meg volt engedve az adómentes pálinkafőzés, azt mondva a törvény, hogy a saját terméséből egy hektoliterre terjedőleg főzhet pállinkát az, a ki szeszeladással nem foglalkozik. Ez a szakasz az új törvényből egyszerűen elsikkadt, úgy, hogy ma már nagy a kétség a felett, kogy vajjon szeszt főzni szabad-e, vagy nem. Ha nem áll fenn ez a jog, a mint erre következtetni kell, akkor a termelőt épúgy fosztották meg a szabad pálinkafőzési jogától, mint a hogy az olasz bor beszállítását suttyomban engedték meg az olaszországgal kötött szerződésben, úgy, hogy azt nem vette észre senki.

A borgazdaság kérdésénél csupán egy dologra kérem ki a földmívelési miniszter úr figyelmét, és ez az agrárkölcsönök dolga. Tudjuk, hogy az agrárkölcsönökről szóló törvényben az van, hogy majd ha elkövetkezik a visszafizetés ideje, öt év múlva, mindenkor november 1-én kell teljesíteni a fizetést. Ha ez így fog maradni, akkor majd három, négy, öt év múlva, mikor eljön csakugyan az idő a visszafizetésre, akkor ebből egy rendkivüli rumli, és gazdasági romlás következik be, a mely tönkre teszi nemcsak azt, a ki az ilyen agrárkölcsönt felvette, hanem a többi bortermelőt is: mert hiszen, hogy a törvénynek eleget tegyen a kölcsönkérő és fizetési kötelezettségét teljesíthesse, ki lesz szolgáltatva annak a kényszernek, hogy el kell adnia borát olyan áron, a milyenen veszik, és ezzel le fogja verni még a többi bortermelők borainak árát is, a kiknek nincsen ilyen agrárkölcsönük. Tehát kérem, méltóztassék idejében gondoskodni és expedienst találni, mert végzetszerű romlást fog a bortermelőkre zúdítani, ha a törvénynek ez az intézkedése érvényben így változatlanúl fenmarad.

A földmívelésügyi költségvetésben kerestem, de nem találtam sehol az erdőgazdaságoknál, hogy vajjon szándékozik-e a t. földmívelésügyi miniszter úr a bortermelés emelése érdekében karókat termelni. Azt gondolom, hogy ezt a gyakorlatot, mely még a múlt években megvolt, nem kellene megszüntetni, mert úgy látom, hogy óriási szükséglet az, a mi ma a karókban észlelhető. Meg van akadva e tekintetben a gazda, bármily árt igér is a karóért, karóhoz jutni nem tud. Itt, azt gondolom, az állami erdőknél lehetne segíteni ezen,

Digitized by Google

azonban nem felsrófolt árakon, hanem oly áron, a melyen a rekonstruáló gazdaközönség a karókat megszerezni képes.

Még egy dologról kivánok röviden megemlékezni. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* Tegnap Buzáth Ferencz képviselő úr itt felemlítette a ruthén kérdést. Nem akarok ehhez a beszédhez hozzá szólni, nem is a t. képviselő úr beszédére kivánok reflektálni, hanem az ő beszédének ötletéből inkább foglalkozni kivánok azzal a támadással, a mely itt hetekkel ezelőtt e kérdésben elhangzott. *(Halljuk! Halljuk! a bal- és a szélső baloldalon.)*

Tudjuk mindnyájan, hogy szomorú vidéke hazánknak az a ruthén vidék, tudjuk, hogy az országnak majdnem félmilliónyi népe nem annyira él itt, mint inkább tengődik, azt is jól tudjuk, hogy ez nem mai keletű állapot, visszamenőleg évtizedek bűne és mulasztása, hogy ez így van. Dehát a mi kormányaink nem értek rá, hogy ezzel foglalkozzanak, mert hisz többség szerzése, a többsége megtartása, a párturalom istápolása, úgy látszik, ennél előbbre való kérdések voltak, *(Igaz! Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Ma mégis úgy áll a dolog, hogy az országnak a szégyenfoltja végre szembetűnik. *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Meg kellett végre látni a nyomorúságot, gondoskodni kellett a nyomorúság gyógyításáról. Történt is gondoskodás, a menyiben egy kirendeltség ment ki Egán Ede vezetése alatt, a ki ott dolgozik, működik; kétségkivül buzgósággal és jó akarattal fáradozik az óriási probléma megoldásán. Az ő működésével Buzáth Ferencz tegnap felszólalt t. képviselőtársam egyáltalán nincs megelégedve; kifogásolja munkásságát. Én az ő álláspontját, ki tények miatt szólalt föl, értem, de beszédéhez még sem szólok, mert nekem nincsenek birtokomban adatok s nem is tudtam tegnaptól máig szerezni oly adatokat, a melyekkel az ő adatainak vizsgálatába bocsátkozhatnám. S épen azért mondtam már előre, hogy azzal, a mit ő mondott, foglalkozni nem kivánok. De vissza akarok térni arra, a mi történt néhány hét előtt, arra a támadásra, mely ezt a kirendeltséget nem azért érte, a mit Egán Ede tett vagy nem tett, hanem azért, a mit Egán Ede egy beszédében mondott; érte azért, mert Egán Ede, ki látta, hogy az ottani bajnak kútforrása a Galicziából való inváziő, az onnan bevándorló zsidók nem is jellemezhető üzelmei, erre a dologra rámutatott, megnevezve a bajok okát, fokát, és nevén nevezte, mondta meg, hogy minden bajnak oka, a melytől azt a vidéket félti, a Galicziából bevándorló zsidóság. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ennek következtében láttuk mindjárt kiröppenni a jelszót, hogy ez antiszemitizmus. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Bocsánatot kérek, nem vagyok sem ruthén, sem zsidó — hála Istennek, *(Élénk derültség a bal- és szélső baloldalon.)* szólhatok elfogúlatlanúl a kérdéshez. Azért, hogy egy beözönlő, történetesen zsidó népfaj követ el bizonyos bűnt, — mert hisz ezt senkisem tagadja, — nem szabad arra így rámutatni, azt így megnevezni? Avagy engem azért, mert beszédemben fennebb én is borhamisító zsidókat említettem, lehet-e elítélni; mikor felolvastam egy egész névsort és abból egy-kettőnek kivételével látjuk, hogy ott a tényt mind zsidók követik el? Bocsánatot kérek, az ilyen támadás a magyar ügy szolgálatában és azon ügy szolgálatában, a melyet ott a földmivelésügyi miniszter úr ki akar fejteni, nem helyes, sőt azt gondolom, némileg terrorisztikus törekvés.

Nem kivánok tovább e kérdéssel foglalkozni, de egy más dolgot óhajtanék még a miniszter úr figyelmébe ajánlani. Az ország egy másik részén szintén van egy nagy baj; értem a Délvidéken a gabonauzsorát. *(Halljuk! Halljuk! a bal- és szélső baloldalon.)* Mindnyájan tudjuk, ismerjük ezt. Fölösleges elmondani, hogy az a szegény ember, a szegény termelő, a kinek nyakán él piócza módjára a sok ágens, a termését jó előre a bőrzei áron alúl 40—50%-kal olcsóbban leküti, aláírja a »schlusst«, hogy prima qualitás. Most következik a termés. De nem szállíthat a szegény termelő olyan búzát, még ha szemenszedett volna is, a melyet a vevő prima qualitásnak elismert volna. De hátha nem is tud szállítani. Mi következik ebből? Áthárítják a schlusst a differenciával terhelten az őszi kukoriczatermésre, s hogyha akkor nem fedezheti, a mi már lehetetlen is, áthárítja tovább a következő búzatermésre. És mi következik ebből? Az, hogy egy száz koronás előleg a következő búzatermésnél öt-hatszáz koronás teherré növi ki magát. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Dehát ezt ismerjük mindnyájan. Nem is azért hozom fel, hanem azért, mert a legközelebbi napokban olvastam, hogy a folyó év február 22-én a kuria egy ily ügyben egy temesvári búzakereskedőt, talán Lippertnek hivják, felmentette az uzsora vádja alól, kimondva, hogy a gabona elővételi ügyben uzsorát nem lát. Ha ez így van, ebből nagy veszedelem következik. Itt oly veszélyes fekély fog elterjedni, a melyet idejében gyógyítani kell, és ha a kuria azt tartja, hogy a jelen törvények nem adják meg az eszközt az ő kezébe ezen gyalázatos üzelmek gyógyítására, akkor törvényhozásilag kell a felett intézkedni. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

T. ház! Lehetne ennek a tárczának dolgairól még sok érdekeset mondani, de a magam

Digitized by Google

részéről nem kívánom a t. ház türelmét tovább igénybe venni, csak egyszerűen egy megjegyzést teszek még azon határozati javaslatra, a melyet a szomszéd padokról adtak be és a mely azt óhajtja, hogy állapíttassék meg törvényjavaslatban megyénként taxative felsorolva azon földminimum, a melyen alól a kisgazdának semmi néven nevezendő birtokát, vagy eszközeit adóhátralékért, sem egyéb tartozásért elárverezni nem szabad. Ez így első tekintetre nagyon tetszetős; a magam részéről szintén helyeslésssel fogadtam akkor is. De a kisgazda hitelét is ezzel együtt kombináczióba kell vennünk, mert a mikor sürgetjük egyfelől a kisgazdának hitelét, akkor másfelől ilyenféle határozatokat hozni úgy kell, a mely e két kérdést kellőleg kombinálja, s kijelentem, hogy az ilyenféle határozathoz, a magam részéről is úgy tudok hozzájárúlni, mely ezt a két dolgot kombinative oldandja meg. Egyebekben pedig mivel, — mint beszédemben ismételten is elmondtam, — nem tudok más nagyobb veszedelmet a mi gazdáinkra, mint az Ausztriával való közösséget, ez a kormány pedig ezen az alapon, a közösség alapján áll, a költségvetésnek ezt a tételét, illetőleg e tárcza költségvetését nem fogadom el. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Dedovics György jegyző: Darányi Ignácz földmívelésügyi miniszter! *(Halljuk! Halljuk!)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Darányi Ignácz földmívelésügyi miniszter: *(Halljuk! Halljuk!)* A t. ház türelmével élnék vissza, ha jelen felszólalásommal a a földmívelésügyi tárcza összes ágzataira a vita jelen stádiumában kiterjeszkedném. Az előadó úr a tárcza részletkérdéseivel behatóan foglalkozott, s így azt hiszem, helyesebb lesz, ha nem terjeszkedem ki a tárcza összes ágazataira, s inkább azokkal a kérdésekkel foglalkozom, melyek a t. házat közelebbről érdeklik, és különösen iparkodom beszámolni arról, hogy a földmívelésügyi tárcza menyiben járúlt azon szocziális tevékenységhez, melyet az ország a kormánytól méltán megkövetelhet.

Mielőtt azonban a tárcza kérdéseire térnék, legyen szabad Komjáthy Béla t. képviselő úr beszédének azon részével foglalkoznom, a mely a búza sikértartalmára vonatkozik. *(Halljuk! Halljuk!)*

A t. képviselő úr a következőket mondta *(olvassa)*:

»A t. kereskedelemügyi miniszter úr előállott itt és mindnyájunk meglepetésére bejelentett egy tapasztalatot: hogy Magyarországon baj van, a búza sikértartalma fogy. Rámutatott arra, hogy a bácskai búza 42-ről mennyire jött le, hogy a felföldinek, a tiszavidékinek sikértartalma apad, és mikor mindezt — engedelmet kérek a kifejezésért, — könnyelműen ide dobta, akkor egyszerűen megtoldta azzal, hogy ezzel szemben a román búza sikértartalma emelkedik.«

A kereskedelemügyi miniszter úr nem volt jelen s én kötelességemnek tartottam közbeszólni: »Nem így mondta a kereskedelemügyi miniszter úr!« Most tartozom beszámolni azzal, hogy közbeszólásom helyes volt, és hogy a kereskedelemügyi miniszter úr csakugyan nem úgy állította fel a tételt, a mint azt neki Komjáthy Béla képviselő úr imputálta.

A miniszter úr beszéde folyamán ismételten szólt azon igazságtalan hajsza ellen, mely a magyar termény ellen Londonban megindíttatott. Később újra szólt e hajszáról és ezt mondta *(olvassa)*:

»Én ezt az adatot úgy, a mint van, egyoldalú kézből kapván, vaktában teljes mértékben el nem fogadom. Óvatos vagyok; de felhívtam a földmívelésügyi miniszter úr figyelmét arra, tegye ezt vizsgálódás tárgyává.«

Tény, hogy a miniszter úr átiratot intézett hozzám, melyben figyelmeztet e kérdésre s a magyar búza sikértartalmának annalizisére. Én tudomásával birtam annak, hogy ily analizisek folyton folynak. Mindazonáltal az átirat folytán kötelességemnek tartottam összehívni első szakértőimet, hogy nyilatkozzanak, a tudomány és gyakorlat jelen állása szerint e vádnak mennyiben van valamely komoly támpontja?

S itt közbevetőleg megjegyzem, hogy már az előadó úr utalt arra, hogy kisérleti állomásainknak külföldön milyen tekintélyük van. Hozzátesszem, hogy nem rég egy elsőrangú orosz tudóstól kaptam levelet, melyben azt irja: az egész európai tudománynak nagy kárára van, hogy kisérletügyi közleményeink csak magyar nyelven jelennek meg, és sürgeti, hogy azokat idegen nyelven is adjuk ki.

Részt vettek e szaktanácskozmányban olyan férfiak, mint Liebermann, a chemiai intézet igazgatója, Kossutány, Linhart, Cserháty akadémiai tanárok, kik e kérdéssel évek óta foglalkoznak, részt vett Dégen, a magvizsgáló állomás vezetője.

Nem is szólok arról, hogy amaz állítás már megczáfoltatott abban a jelentésben, mely a millenáris kiállításkor adatott ki; nem is szólok arról, hogy a magyar tudományos akadémia pályadíjjal koszorúzott egy művet, mely ezen állításokat megczáfolta; hanem leszek bátor felolvasni azt a jelentést, melyet ezen tudományos szakértők e kérdésben tettek. *(Halljuk! Halljuk! Olvassa)*: »Az eddig rendelkezésre álló és közzétett tudományos vizsgálatok adatai senkit sem jogosítanak fel azon állításra, hogy a magyar búza általánosan és régen ismert fölényét, a külföldi búzafélék fölött elvesztette volna, vagy hogy a magyar búza sikértartalma, tehát minősége és értéke csökkent volna. *(Helyeslés.)* A

Digitized by Google

tudományos irodalomban található adatok ellenkezőleg csakis azon következtetésre vezetnek, hogy a magyar búza értékében nem csökkent, és mint azelőtt, úgy most is elfoglalja a világpiaczon azt az előkelő helyet, melyet mindig elfoglalt. *(Helyeslés.)* Kimutatható a világirodalomban összegyűjtött adatokból, számszerint körülbelül 2000 vizsgálat alapján, hogy a magyar búza átlagban úgy sikértartalmát, mint sütési képességét illetőleg felette áll a külföldi búzának, így például a franczia hadügyminisztérium rendeletére Balland chemikus 300, Aimé Girard és Fleurend chemikusok 200 kereskedelmi búzamintát vizsgáltak meg. Ezen vizsgálatok a Compte-Rendu 1897. évi 124. kötetében vannak publikálva, és eredményük az, hogy a megvizsgált franczia, algiri, amerikai, indiai, ausztráliai, román és orosz búzák átlagosan jóval kevesebb fehérnyeanyagot tartalmaznak, mint a mennyit részint külföldi, részint hazai szakemberek 260 magyar búzavizsgálat alapján megállapítottak. Legutóbb 200 román búzavizsgálatról számol be egy román chemikus, doktor Czerkez a »Zeitschrift für angewandte Chemie« 1895. 664. lapjain. Ezen vizsgálatok is megerősítették a magyar búza fölényét.«

Ezen kérdéssel különben a szakértők évek óta foglalkoznak és fognak foglalkozni tovább is, és minthogy én azt tartom, hogy az ily hajszákkal szemben csak egy fegyver és orvosság van, és ez a teljes nyilvánosság, *(Élénk helyeslés.)* ennélfogva én a tudomány által eddig összegyűjtött adatokat összeállítani és közrebocsátani szándékozom. *(Általános, élénk helyeslés.)* Különben, hogy a párisi kiállítás alkalmával gyakorlatilag is bemutassuk a magyar búza értékét és a magyar liszt minőségét, elhatároztuk a kereskedelemügyi miniszter úrral, hogy Párisban egy sütő-műhelyt állítunk fel, mely a sütéshez kizárólag magyar terményeket fog használni. *(Helyeslés és tetszés.)*

Áttérek most a két határozati javaslatra.

A határozati javaslatok egyike Molnár János t. képviselő úré, sürgeti, hogy bizonyos minimális birtokok a végrehajtás alól vétessenek ki. Előrebocsátom, — és ez szól úgy Molnár János, mint Komjáthy Béla t. képviselő úr határozati javaslatára, — hogy, a mint azt már a t. miniszterelnök úr ismételten igen helyesen kifejtette, a parlamentáris felelős kormányrendszerrel az ily határozati javaslatoknak elfogadása és a kormány kezeinek formális megkötése nem egyezik meg. A kormány tudomásúl veszi a ház óhajait, a háznak azután módjában van megbirálni, hogy a kormány a szerint cselekedett-e és méltó-e arra a bizalomra, a mely a kormány fennállásának alapját képezi.

De mégis magára a határozati javaslatra is nyilatkoznom kell. Meg kell jegyeznem, hogy bizonyos végrehajtás alóli mentességek szocziális szempontokból eddig is vannak. Névszerint a végrehajtási törvény szerint az öltözetek, ágyneműek, élelmi és tüzelőszer tizenöt napra, az iparosok, napszámosok munkaszerei, iparosok anyagkészlete bizonyos összegig, egy tehén, négy juh, négy kecske egy hónapi takarmánya, továbbá a vetőmag öt hektoliterig, a gazdasági cselédek bére és konvencziója, a végrehajtás alól mentesek.

Barta Ödön: De adóvégrehajtó nem respektálja ám!

Darányi Ignácz földmívelésügyi miniszter: Majd erre is megfelelek. A 12 katasztrális holdat meg nem haladó, házilag kezelt földbirtok míveléséhez a szükséges jószág és gazdasági eszköz végrehajtás alá vehető ugyan, de a mezei munkák idején el nem vonható és el nem árverezhető. Az adótartozásokra való zálogolás alól az előbb elsoroltak szintén ki vannak véve és még azzal a pótlással, — tehát még hozzá jön valami és ez szolgáljon feleletül Barta Ödön t. képviselő úrnak, — hogy ha a zálogolás az őszi vetés idején történik, minden katasztrális holdra 1·25 holdra vetőmagot vissza kell hagyni

Barta Ödön: A törvényben megvan, de az adóvégrehajtók nem tartják meg!

Darányi Ignácz földmívelésügyi miniszter: Én, t. képviselőház, az igazságügyi miniszter úrral értekeztem ezen kérdésekben, annál is inkább, mert a végrehajtási törvény módosítása czélba van véve. *(Halljuk! Halljuk!)* Az igazságügy miniszter úr szocziális szempontból szükségesnek látja, hogy ezen mentességekkel tovább is menjen; azonban semmiesetre sem odáig, hogy a közforgalom és a hitelképesség azalatt szenvedjen. *(Helyeslés jobbról.)*

A Komjáthy Béla képviselő úr által kivánt adatgyűjtésre pedig lehető tekintettel leszünk.

Buzáth Ferencz t. képviselő úr a tegnapi napon foglalkozott a ruthén kérdéssel. Sokkal szűkebbre van részemre kimérve az idő, tekintve azt a nagy anyaghalmazt, a mely előttem áll, semhogy e kérdés részleteibe mehessek; bizonyos erős kifejezésekre pedig, melyekkel előadását élvezetessé tenni és fűszerezni szándékozott, kiterjeszkedni egyáltalában nem kívánok. Csak általában kívánok annyit megjegyezni, hogy, ha ilyen akcziónál, a milyen a ruthén akczió is, oly irányban nyernek biztatást azok, a kiket megmenteni akarunk, hogy ne fizessenek, hogy mért fizetik oly pontosan a bérhátrálékokat; ha azt mondják nekik, hogy drága, a mit az államtól kapnak, drága a föld, drága a tehén, drága minden, bocsánatot kérek, de akkor sem ezt az akcziót, sem más hasonló akcziót folytatni nem lehet, *(Igaz! Úgy van! a jobb- és a baloldalon.)* hacsak az állampénztárt kiosztani

Digitized by Google

nem akarjuk és olyan reményeket nem akarunk ébreszteni, a melyeket egyáltalán nem válthatunk be. *(Igaz! Úgy van! a jobb- és a baloldalon.)*

Felhozta egyik t. képviselő úr az erdők kérdését, és itt igen röviden tartozom beszámolni az újabb erdőtörvény végrehajtásáról. *(Halljuk! Halljuk!)*

Minél inkább múlik az idő, annál inkább be fog válni ezen törvény és annál inkább meg fog látszani, hogy annak következményeiben míly nagy hatása van. Én itt a kritikának mintegy elébe vágok, a midőn megjegyzem, hogy elvétve bár, de hallatszottak panaszok, hogy az összeirások hibásan történtek, és különösen, hogy a legelőilletőség fejében kiadott területek nagyszámban elvonattak a legeltetés elől.

T. képviselőház! Részben a panaszok alaposak voltak. Egy kisebb területen, három megye területén, névszerint Szepes, Sáros és Abauj-Torna vármegye területén, inkább túlbuzgóságból, az összeirás hibásan történt, . . .

Barta Ödön: Hát Beregben?

Darányi Ignácz földmívelésügyi miniszter: . . . ennélfogva mind a három megye területén az összeirást megsemmisítettem.

Barta Ödön: Beregben még több volt!

Darányi Ignácz földmívelésügyi miniszter: De ezenkivül azt a garanciát is nyújtom, hogy, tekintettel az állattenyésztés nagy érdekeire, a felebbezéseket személyesen intézem el, és mielőtt valamely ügyben határoznék, nemcsak erdészeti szakértőt, hanem egy pártatlan mezőgazdasági szakértőt is küldök a helyszinére, hogy ezek gyakorlati véleménye alapján hozhassam meg határozatomat. *(Helyeslés és tetszés.)*

Ezen kérdésekkel kapcsolatban, minthogy tudom, hogy a t. házat mennyire érdekli a kopár területek befásítása, csak röviden utalok arra, hogy míg e végre 1895-ben 38 csemete-kert volt, ma van kétszer annyi; 1895-ben e végből 25 millió csemetemennyiség állott rendelkezésre, ma áll összesen 64 millió; segélyben és jutalomban e czélra 1895-ben 10.322 koronában részesültek, ma részesülnek 71.622 koronában. Ennek eredménye a befásított kopár területek nagyságát illetőleg azután az, hogy míg 1895-ben 4076 katasztrális holdat fásítottunk be, addig ma abban a helyzetben vagyunk, hogy már 11.430 katasztrális holdat fásíthatunk be egy évben.

Komjáthy Béla képviselő úr felvetette az erdők jövedelmezőségének kérdését is. Erre nézve csak azt mondhatom, hogy az erdők jövedelme azon intézkedések folytán, a melyeket más alkalommal előadtam, szemmel láthatólag emelkedik; így például míg 1896-ban 1·84 korona, 1897-ben 2·58 korona, 1898-ban 2·61 korona, addig 1899-ben 2·70 korona volt a jövedelem holdanként. Ezek az emelkedések csekélyeknek látszanak úgyan, de pénzben kifejezve igen jelentékeny összeget képviselnek. *(Úgy van! jobbról.)*

A t. képviselő úr utalt a kincstári birtokok jövedelmezőségének hiányára is, és különösen kifogásolta, hogy én jövedelmi szempontból a méneseket elválasztottam a kincstári birtokoktól. Hát, bocsánatot kérek, az egész lótenyésztést azzal a 3000 ménnel, a melyet Magyarország fentart, azt a lótenyésztést, — köztenyésztésről beszélek, — a melyet Poroszországban a parlamentben a németek elé példa és minta gyanánt állítottak oda, azt a lótenyésztést és annak áldozatait a gazdasági birtok számlájára akarni irni, azt hiszem, egészen méltánytalan volna. *(Élénk helyeslés a jobb- és baloldalon.)*

Ha pedig helyes alapokon veszszük fel a gazdasági birtokok jövedelmét, azt látjuk, hogy átlagban — jó és rossz földet összevéve, — 1895-ben 28 korona, — csak a kerek számokat említem — 1896-ban 30 korona, 1897-ben 20 korona, 1898-ban 21 korona volt katasztrális holdanként. Azt hiszem, hogy minden magánbirtokos — hisz a t. képviselőház nagy része gazdálkodókból áll, — meg lehetne elégedve ilyen jövedelemmel. *(Úgy van! Igaz! jobbfelől.)*

Már most, t. képviselőház, röviden kivánom csak jelezni, hogy az állatorvosi szolgálat államosítása küszöbön áll; ez lesz a legelső törvényjavaslat, a melyet a t. ház elé fogok terjeszteni. Csak jelzem, hogy iparkodom ezen törvényjavaslatot szerves kapcsolatba hozni a közigazgatással, olyan kapcsolatba, hogy az állatorvosok a megfelelő helyen első és másodfokban, szakvéleményük önállóságának fentartása mellett, de alárendelt viszonyban legyenek. Szóval, a törvényjavaslatot oly szerkezetben szándékozom előterjeszteni, hogy ne képezze akadályát azon törvényjavaslatoknak, a melyek a közigazgatás reformálásának tekintetében annak idején a miniszterelnök úr mint belügyminiszter által előterjesztendők lesznek, *(Helyeslés a jobboldalon.)* és hogy az azon törvényjavaslatokba beilleszthető legyen. *(Helyeslés.)*

Szinay Gyula t. képviselő úr felemlítette Ausztriával való állatforgalmunkat és annak nehézségeit. Voltak és részben még vannak e tekintetben nehézségek; de én ezeket inkább a kezdetnek, az átmenettel járó bajoknak és körülményeknek kivánom tulajdonítani. Tény azonban az, el nem vitatható tény, hogy a kiegyezési megállapodások folytán Ausztriába való állatkiviteli forgalmunk lényegesen emelkedett és az ott bizonyos körökben, különösen gazdasági körökben nyugtalanságot is okozott. Ausztriában időnként támadnak hangok, a melyek az állatforgalmi téren új egyezkedést kivánnak. Leg-

Digitized by Google

utóbb a gazdasági társadalomnak egy testülete foglalt határozott állást az állatforgalmi kiegyezés ellen és Magyarország állategészségügyi viszonyairól kicsinylően nyilatkozott.

A mi magát az állatforgalmi kiegyezést illeti, az, t. ház, az általános, az egész kiegyezésnek kiegészítő részét képezi. *(Igaz! Úgy van! a jobb- és baloldalon.)* Mi nem ajándékot kaptunk Ausztriától, *(Általános helyeslés.)* csak egy régi sérelem, csak egy régi igazságtalanság lett megszüntetve. *(Úgy van! Úgy van! Helyeslés.)* Én megengedem, hogy forgalmunk emelkedése a verseny folytán némely körökre esetleg kedvezőtlenül hathat, de valamint mi kötelességszerűleg eltűrjük az osztrák iparczikkeknek versenyét, azonképen kell, hogy ők a mi nyersterményeink és államforgalmunk versenyével megbarátkozzanak. *(Általános, élénk helyeslés.)* Csak annyit teszek hozzá, hogy új egyezségről e részben beszélni nem lehet, *(Élénk helyeslés.)* az állatforgalomra való egyezség a viszonosság oltalma alatt áll és e megállapodás az egész kiegyezéssel együtt áll és bukik. *(Élénk helyeslés a jobb- és a baloldalon.)*

Madarász József: Bukjék meg egészen! *(Derültség jobbfelől.)*

Darányi Ignácz földmívelésügyi miniszter: Különben megszivlelésre ajánlom az osztrák gazdáknak, a kik e kérdében ellenünk fordúlnak, hogy helyes-e, bölcs-e és czélravezető-e, nemcsak a mi szempontunkból, hanem az ő szempontjukból is, akkor, a mikor közeledik az állategészségügyi egyezmények lejárta 1903-ban, állategészségügyünket diszkreditálni, *(Élénk helyesés.)* Hogyha egyszer a mi állategészségügyünk diszkreditálva lesz, nem fognak-e ők is szenvedni alatta, és nem lesznek-e mi kénytelenek akkor, ha ki nem mehetünk, őket még inkább elárasztani? *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* Én azt hiszem, hogy sokkal jobb lenne ezen ellentétek helyett kezet fogni és vállvetve dolgozni közös állatkivitelünk biztosításán.

Kubik Béla: Okosabbak azok! *(Egy hang a szélsőbalon: Soha!)*

Darányi Ignácz földmívelésügyi miniszter: T. képviselőház! A ház engedelmével most áttérek egy igen fontos kérdésre, a telepítés kérdésére, *(Halljuk! Halljuk!)* a melyet több oldalról úgy báró Feilitzsch Arthur, mint Komjáthy Béla és Kristóffy József képviselő urak igen érdekes beszédeikben előhoztak. Én beváltottam a képviselőháznak tett igéretemet. Kötelességemnek tartottam egy szaktanácskozmányt összehívni, mert azt tartom, hogy az ilyen kérdéseket meg kell érlelni, hogy az ilyen kérdéseknek a köztudatba kell átmenniök és a közvélemény ereje van hivatva azokat megoldásra segíteni. E kérdésben szándékom a t. ház elé törvényjavaslatot terjeszteni. *(Helyeslés.)* Azt hiszem, senkisem fogja kívánni, hogy ezen törvényjavaslat tartalmát felöleljem; senkisem fogja kívánni, hogy annak én kimerítő ismertetését adjam; de talán helyén lesz, ha bizonyos igazságokat, melyeket én e törvényjavaslat szerkesztésénél követendőknek tartok, a t. házzal megismertetek. *(Halljuk! Halljuk!)*

Én azt tartom, hogy hiba volna a telepítéseket csupán gazdasági szempontból eszközölni. *(Helyeslés.)* Olyan országnak, minő Magyarország, mely ilyen viszonyok között él, semmiféle akcióval, de legkevésbbé a telepítésnél nem szabad megfeledkeznie az állami szempontról.

Madarász József: Az állami és nemzeti szempontról!

Darányi Ignácz földmívelésügyi miniszter: Az állami telepítésre kell szerintem a fősúlyt fektetni. *(Helyeslés.)* Az állami telepítés nagyobb keretben és nagyobb méretekben eszközlendő, mint eddig; *(Helyeslés.)* de az állami telepítés mellett a magántelepítés sem zárandó ki, de csak akkor, hogyha ez azon czélok keretében mozog, melyeket az állam magamagának kitűzött és ha azon feltételeket elfogadja, a melyeket ki kell kötni. *(Élénk helyeslés.)*

Azt tartom, hogy lehetetlen, hogy az állami telepítés intézését az állam kiadja a maga kezéből. *(Helyeslés.)* De valamint minden más akczió, úgy különösen ezen akczió sikere is csak akkor remélhető, ha a társadalom is kiveszi abból a maga munkáját. *(Helyeslés.)*

Szükségesnek tartom, hogy a telepítés teljesen vagyontalan, elzüllött elemekkel ne eszközöltessék. *(Általános, élénk helyeslés.)* A tapasztalat igazolja, hogy az ilyen telepítések, ha mindjárt a legjobb akarat is szolgál kiindulási pontúl, sikerre nem vezetnek. Egészen más szempont alá esik az, a mi a telepítéssel szorosan nem kapcsolatos, de a mit ezen törvényjavaslatban kívánok megoldani, hogy tudniillik elősegíttessék az, hogy a munkások valami kis házhoz, kis birtokhoz indirekt kedvezések mellett könnyebben juthassanak, hogy ezáltal a munkakérdés megoldása tekintetében is lényeges előhaladást tegyen. *(Általános helyeslés.)*

Szükségesnek tartom azt is, hogy a telepen mindenütt legyen egy intelligens vezető elem, a melynek tanácsával, támogatásával és istápolásával élhessen a telepes, és biztosítandó az is, hogy a telep annak a családnak a kezén maradjon, a mely azt kapta, nehogy a törvényhozás czélja és szándéka bármikép kijátszható legyen. *(Általános, élénk helyeslés.)*

Polónyi Géza: Nagyon helyes!

Darányi Ignácz földmívelésügyi miniszter: Én elvül kívánom kimondani, hogy a telepesek egymásért egyetemleges kötelezettséget

Digitized by Google

nem vállalhatnak; *(Helyeslés.)* mert azt nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy az egyetemleges kötelezettség vállalása és annak megengedése már mennyi nyomoruságra adott okot. *(Igaz! Úgy van!)*

A telepítéssel legalább is egyenrangú és hasonló fontosságú érdek különösen az Alföldön az okszerű, egészséges és helyes parczellázás s ennek a parczellázásnak indirekt elősegítése. Ezért e törvénynek ki kell terjeszkednie azon kedvezményekre, a melyek az ily egészséges parczellázás részére nyújtatnak. Az alföldi népben megvan a hajlam, megvan az erő erre a terjeszkedésre s a legtöbb esetben egy kis segítség elegendő arra, hogy boldogúljon. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

De, t. ház, azt hiszem, nem volna helyes, ha ezen kérdések taglalása alkalmával — ha nincs is szoros összefüggésben, — a középbirtokról megfeledkeznénk. Magyarország gerinczét, Magyarország vezető elemét még hosszú időn át a középbirtok és a középosztály van hivatva képezni és ennélfogva ennek sorsa mireánk, a törvényhozásra nézve közönbös nem lehet. *(Általános helyeslés.)* Ne arról beszéljünk, hogy a középbirtokot mi által és mikép lehetne helyettesíteni, hanem arról beszéljünk, hogy mikép lehet azt megtartani és erősíteni. *(Hosszantartó, zajos tetszés és taps a ház minden oldalán.)*

T. képviselőház! Vetettek fel igen kényes kérdéseket is, *(Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)* és pedig úgy Komjáthy Béla, valamint báró Feilitzsch Arthur és Kristóffy József képviselő urak is, nevezetesen a hitbizományi kérdést. *(Halljuk! Halljuk!)* Én e kényes kérdés elől kitérni nem akarok, de előrebocsátom, hogy míg a hitbizományok felállításának és feloldásának kérdése azelőtt kizárólag az igazságügyminiszter úr hatáskörébe tartozott, nem rég elhatároztatott, hogy tekintettel ezen ügy szocziális és gazdasági jelentőségére, a hitbizományok alapítása, feloldása és változtatásának kérdése az egész minisztertanácshoz tartozzék és az igazságügyminiszter úr, tekintettel ezen kérdésnek elsőbben is szocziális és gazdasági jellegére, minden ilyen kérdésben meg szokott engem hallgatni. Előrebocsátom még azt is, hogy ámbár a hitbizományokról itt többen beszéltek, beszélt Komjáthy Béla képviselő úr is, a hitbizományok feltétlen eltörlését senkisem sürgette. *(Felkiáltások a baloldalon: Úgy van!)*

Rátkay László: Nem egészen úgy van! *(Nagy zaj a baloldalon.)*

Darányi Ignácz földmívelésügyi miniszter: T. ház! A kormány azon a nézeten van, hogy a hitbizomány a modern jogrendszerbe nem illik bele. De nem lehet elzárkózni e kérdés megbirálásánál az állami és nemzeti szempontok elől sem. *(Helyeslés.)* A kormány új hitbizományok felállítását a felséges úrnak nem javasolta és a síkföldön javasolni nem is szándékozik, *(Általános helyeslés.)* sehol a hol szocziális, gazdasági, birtokmegoszlási kérdések számba jöhetnek. Azonban, a mit Komjáthy Béla t. képviselő úr maga is jelzett, a kormány nem zárkózik el ridegen az elől, hogy különös kivételképen Erdélyben és olyan exponált vidékeken, a melyek hasonló viszonyok közt vannak, ott a hol szocziális, gazdasági és birtokmegoszlási szempontok számba egyáltalán nem jöhetnek, kizárólag erdőbirtokra, *(Helyeslés.)* a magyar állameszme megerősítése érdekében a Felségnek ily hitbizományok engedélyezésére esetleg javaslatot tegyen. *(Általános helyeslés.)*

Madarász József: Nemzeti telepítés kell, nem hitbizomány!

Darányi Ignácz földmívelésügyi miniszter: A t. háznak tudomása van arról, hogy az erdőtörvény a kötött birtokra a magyar államnak nagyobb befolyást, nagyobb hatalmat enged. Már pedig állami és nemzeti érdek az, hogy az ilyen exponált pontokon a magyar állameszme megerősíttessék, és hogy ily pontokon oly családok legyenek, a melyeknek hűsége a magyar állameszme iránt kétségtelen *(Helyeslés a baloldalon.)* Azt hiszem, hogy a mint semminő kérdést, úgy ezt a kérdést sem szabad elvont szempontokból megitélni. A legfőbb szempont az, hogy itt egy magyar állam maradjon fenn, *(Általános, élénk helyeslés.)* és kérem, hogy ezen szempontnak minden theoriát alávetni méltóztassék. Megjegyzem különben, hogy ily esetőségek csak kivételeseknek tekintendők és hogy a kormány nagyon szigorúan meg fogja bírálni, mielőtt ily kivételes előterjesztést tesz. *(Helyeslés jobb- és balfelől.)*

Jeleztem beszédem elején, hogy szándékozom arról is beszámolni, hogy a szocziális kérdésben mennyiben felelt meg a földmívelésügyi kormány feladatának. Itt röviden csak némely adatokat érintek. *(Halljuk! Halljuk!)* Igy, hogy a mezőgazdasági munkás-kérdés normális mederbe tért; a népkönyvtárak száma a 600-at már meghaladja, és érdekes, hogy a napokban kaptam egy levelet, a mely arról értesít, hogy Békés községben 42 vasárnapon át a népkönyvtárt 1103 munkás látogatta, és hogy e látogatottság folyton fokozódik, mert például ez év első hat vasárnapján már 420 munkás volt ott. Szerveztem a munkásközvetítést, a földmunkástörvény végrehajtása iránt az intézkedések megtörténtek, a gazdasági vállalkozókról szóló törvény e hóban lesz végrehajtva. Munkás segélyegyleteket és oly szövetkezeteket, a melyekben a munkások is résztvesznek, segélyeztem, és pedig tíz egyesületet 12.260 koronával. Községi munkás-segélyalap van már 34 törvényhatóságban, és a múlt évben e czímen 146.600 korona utalványoztatott ki. Cseléd- és munkásjutalomban 445 egyén részesült. Minden gazda ismeri ennek hatását. A munkásokkal való

Digitized by Google

helyes irány foglalkozásért 57 lelkész-tanitót jutalmaztam. A munkásbiztosítás tervezete készen van; mathematikusok foglalkoznak most az ellenőrző számítással. Hozzáteszem, hogy szándékozom törvényjavaslatokat előterjeszteni a dohánykertészekről, *(Helyeslés.)* továbbá az erdei munkásokról, nemkülönben törvényjavaslatokat az öntözésről, a gazdatisztek viszonyainak szabályozásáról és a gazdasági érdekképviseletről. *(Helyeslés.)*

Szinay Gyula t. képviselő úr érintette a kisgazda hitelviszonyainak kérdését. Itt csak röviden utalok a szövetkezeti mozgalomra. Az országos központi hitelszövetkezet megalakult, és ennek lehet köszönni, hogy daczára a változott pénzügyi viszonyoknak, a kamatláb a szövetkezeteknél oly alacsony maradt. Kötelékébe tartozott 1899. végén 712 szövetkezet. Ebből új szövetkezet volt 319, régi 393. Beregmegyében is létesítettem szövetkezeteket, és ezeket fogyasztó raktárakkal hoztam kapcsolatba. Az értékesítő szövetkezetek közül méltóztatnak ismerni a tejszövetkezetekkel elért eredményt. E szerint van már 146 tejszövetkezetünk. 1895-ben volt négy tejszövetkezet, 436 taggal, 6.800 korona bevétellel; 1894-ben pedig egy év alatt létesítettünk 72 tejszövetkezetet 15.357 taggal és 2,327.000 korona bevétellel. A pinczeszövetkezetekkel foglalkoztunk. Ily pinczeszövetkezetek alakúltak Szabadbattyánban, Szegszárdon, Móron, Szegeden, Pankotán, Bács- és Pestmegyében, de megengedem, hogy ezek alakúlása sok nehézséggel van összekötve, mert itt mindenekelőtt pinczékről kell gondoskodni.

Beszélt Szinay Gyula képviselő úr az olasz borvám kérdéséről is. Nemzetközi kérdésekben nem szokásos és nem helyes a szerződés lejárta előtt, míg azok fel nem mondattak, bármily nyilatkozatot tenni. *(Egy hang a szélső baloldalon: Hát Ausztriában miért teszik?)*

Én azonban azon az álláspontón vagyok, a melyet az igen tisztelt miniszterelnök úr kifejtett egy, e kérdésben előtte megjelent küldöttség előtt, tudniillik, hogy a részletek iránt semmiféle nyilatkozatokat nem tehetünk és általában ilyen nemzetközi kérdésekben idő előtt kötelezettséget nem vállalhatunk, azonban tudjuk, úgy ezen kérdésben, mint minden más kérdésben, hogy a magyar földmívelés és annak érdekei iránt mivel tartozunk. *(Helyeslés.)* Foglalkozunk a gabonaértékesítő szövetkezetekkel is. *(Halljuk! Halljuk!)* Egy alapszabálymintát készíttettem, nemkülönben elvileg megállapítottam, hogy mily feltételek alatt részesülnek, és mennyi segítségben. A főkikötés az volt, hogy csak akkor részesülhetnek segélyben, ha tagjaiknak legalább kétharmadrésze kisgazda. Én azt hiszem, hogy a gabonaértékesítő szövetkezetek alkalmas eszköz arra, a mint azt annak idején gróf Károlyi Sándor igen tisztelt képviselő úr is megjelölte, hogy vele a gabonauzsora ellen dolgozzunk. A mi pedig a gabonaelővétel kérdését illeti, *(Halljuk! Halljuk!)* miután e részben különböző itélkezésekkel találkozunk, én voltam bátor proponálni az igazságügyminiszter úrnak és ő bele is ment abba, hogy ezen kérdést törvényjavaslattal szabályozzuk. *(Élénk helyeslés.)* Azt hiszem, hogy ezen törvényjavaslat már közelebb a ház elé kerül. *(Helyeslés.)*

De most áttérek Komjáthy Béla t. képviselő úr beszédének egy érdekes passzusára, *(Halljuk! Halljuk!)* a hol ő azt mondja *(olvassa)*:

»A mi agrárpolitikánk nem azok hónalja alá nyúl, a kik gyámolításra szorúlnak, hanem mindazon agrárius törekvések, a melyek kidomborodnak, csak a nagyobb birtokosoknak szolgálnak előnyül.« *(Egy hang a szélső baloldalon: Az nem áll!)*

Hát én azt hiszem, hogy már eleget mondtam eddigi beszédemben is annak igazolására, hogy mennyit tettünk a kisgazdákért, a kis emberekért; de a dolog érdekesebb részét hátrahagytam. *(Halljuk! Halljuk!)* Komjáthy Béla t. képviselő úrnak pedig csak azt ajánlom, hogy mielőtt szives ilyen vádakat felállítani, legyen szives előbb saját pártfeleivel otthon tisztába jönni, mert azon közgazdasági theóriák, a melyeket Szinay Gyula képviselő úr ma felállított, homlokegyenest ellenkeznek az övéivel. *(Úgy van! a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* Ne méltóztassék rossz néven venni, hogy mikor a segédfogalmazótól a legmagasabb tisztviselőig mindenki tudja, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy az én politikám, hogy a kormány politikája mindenekelőtt a kisembereket segíteni, mindenekelőtt azokon segíteni, a kik a legkevésbbé sem tudnak magukon segíteni, *(Élénk helyeslés.)* akkor én ezt a vádat szó nélkül nem hagyom. Olvasom ezt itt is, ott is olykor, de örülök, hogy napvilágot látott a kritika, mert azt tartom, hogy a mi egészséges organizmus, az nem kerüli a napfényt, árnyékban és sötétségben csak a gomba tenyész. *(Úgy van! jobbfelől.)* Én ezzel a kérdéssel tüzetesen akarok foglalkozni, mert óhajtanám, hogy a t. függetlenségi párt is tisztán lásson és itéljen. *(Halljuk! Halljuk!)* Először is azokat a megkülönböztetéseket, a nagybirtok és kisbirtok között, unos-untalan előhozni, magyar szempontból nem helyes politika. *(Úgy van! jobbfelől.)* Méltóztatnak emlékezni, hogy a rendi időkben is a magyar nemesség egy és osztatlan volt. Méltóztatnak emlékezni, hogy ötven év előtt még nagybirtokosokról senkisem beszélt, csak a statisztikában lehetett nagybirtokosról olvasni. Én ezt a kifejezést most sem használom, mert a magyar ember egyformán földbirtokosnak neveztetett, az egyiknek volt kis-, a másiknak nagybirtoka. *(Élénk helyeslés. Úgy van! jobbfelől.)*

Digitized by Google

Én őszintén bevallom, hogy a nagybirtokkal is óhajtok kijönni, óhajtom ennek közreműködését is a közérdekben felhasználni. És ezt rossz néven nem veheti tőlem senki, *(Úgy van!)* és én megvallom, rossz politikának tartanám bárki részéről, a magyar társadalom bármely osztálya, bármely tagozata ellen indirekte izgatni. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* De ha azt kérdik tőlem, hogy a politikám sorrendén miként következnek a teendők egymásután, akkor azt mondom, hogy valamint az épületnek előbb alapját kell lerakni, és nem lehet a tetőn kezdeni az építést; valamint a folyók szabályozásánál is az volt a hiba, hogy felülről kezdték és nem alúl: épigy azt tartom, hogy a néprétegek boldogítását is legalúl kell kezdeni. *(Élénk helyeslés és tetszés.)* Ha ezek az alsó rétegek boldogok, elégedettek és vagyonosok lesznek, akkor fejlődni és virágozni fog az egész. *(Élénk helyeslés.)*

És most jövök a számszerű adatokra. *(Halljuk! Halljuk!)* Összehasonlítom az 1894. évet az 1900. évvel, hogy tudniillik mit fordítottunk mi a kisemberek sorsának javítására. Ezekre kérem a t. ház és a t. függetlenségi párt figyelmét. *(Halljuk! Halljuk!)* Erdősítési segélyekre, kopár területek befásítására az 1894. évben fordítottunk 200.000 koronát, ma fordítunk kétszer annyit. Szarvasmarha tenyésztésre a kisemberek érdekében fordítottunk 180.000 koronát. Ma fordítunk 1,369.000 koronát, tehát hétszer annyit. Baromfitenyésztésre a kisemberek érdekében hétszer annyit fordítunk ma, mint azelőtt. Tejgazdaságra négyszer annyit, méhészetre hétszer annyit, gyümölcsészetre hatszor annyit és mind a kisemberek érdekében. Földmíves-iskolákra tizszer annyit. Gazdasági ismeretek terjesztésére 11-szer annyit, gazdasági népies irodalomra 15-ször annyit. Ezenkivül egy rakás új tétel van, a mi 1894-ben nem volt. Nem is szólva a községi erdők kezelésének átvételéről, ilyen új tétel a tenyészállatok díjazása 50.000 koronával, a havasi gazdaságok fejlesztése 179.300 koronával, ilyen a kender és lentermelésnek előmozdítása 30.000 koronával, a vándortanítók intézménye 32.700 koronával, ilyen a téli oktatás 90.000 koronával, a házi ipar 80.000 koronával, a népkönyvtárak 12.000 koronával, a paraszt mintagazdaságok 40.000 koronával, a szövetkezetek támogatása 80.000 koronával, a munkásügyek 420.000 koronával. Szóval itt van az összeállítás, mindenki megtekintheti, és én számvevőileg is felülvizsgáltattam, a mit mi a kisemberek érdekében többet költünk mint 1894-ben. Ennek összege évi 8 és fél millió korona. *(Általános tetszés.)* Ezek után méltóztassék megbirálni, hogy igazságos volt-e a támadás.

De, bocsánatot kérek, tovább megyek. Nem számokról beszélek, hanem mintegy példaszerűleg némely intézkedésemet jelzem, a mely intézkedések a kisebb emberek érdekében történtek. Ilyen volt a nemesített vetőmag kiosztása, a mit én honosítottam meg, még pedig úgy honosítottam meg, hogy nem a nagybirtok érdekében szolgált. Nem, mert 100, illetőleg 10 métermázsánál többet senkisem kapott. Itt van a gyümölcsfa-oltványok kérdése. A gyümölcsfa-oltványok és csemetéknek árát leszállítottam a kisemberek részére, és hogy valamiképen behozzam a hiányt, felemeltem a gazdag emberekre nézve az árakat. *(Általános helyeslés.)* Tenyészállatokat az állattenyésztési alapból nem adtam kölcsön másnak, mint kisbirtokosnak. A totalizatőr-alapból, mely eddig nenyúljhozzám virág volt, elvontam a köztenyésztésre, a kisember lótenyésztése érdekében, a múlt évben 336.000 koronát és ezt tovább szándékozom folytatni. *(Élénk helyeslés.)* A közgazdaság érdekében van az ártézi kutak létesítése. *(Úgy van!)* E téren megtörtént, hogy nagyobb birtokosok lefoglalták gépeinket és ilyenek nem jutottak a községeknek. Kimondtam, hogy kizárólag a községeknek szolgáljanak e gépek. Kimondtam, hogy az állami munkák kisebb részletekben adandók ki, hogy a kisebb emberek is hozzájuk férhessenek. Rendeztem a szegődött munkások nyugdíjügyét akként, hogy a szegény munkások nyugbére 151%-kal, az özvegyeké 220%-kal, az árvák segélye 393%-kal emelkedett. Ezek után azt mondani, hogy én a kisember ellensége vagyok és politikámat a kisember ellen folytatom, erre nézve nincs más megjegyzésem, mint az, hogy difficile est satyram non scribere. *(Élénk tetszés.)*

Felvettetett a vámpolitika is, *(Halljuk! Halljuk!)* és kérdést intéztek hozzám, hogy mily irányban kivánok e tekintetben eljárni. Mindenekelőtt utalok arra, hogy azon kiegyezési egyoldalú törvényjavaslatban, a melyet a miniszterelnök úr volt szives előterjeszteni, van mezőgazdasági és közgazdasági szempontból igen fontos intézkedés. *(Halljuk! Halljuk!)* Az egyik az, hogy feltétlenül új autonom vámtarifát kell csinálni és meg van határozva az idő, hogy az mikorra készítendő el, meg van mondva, hogy addig szerződések nem köthetők. Intézkedés van arra nézve, a mit több oldalról sürgettek, és a mint emlékszem különösen gróf Apponyi Albert igen tisztelt képviselő úr részéről sürgettetett annak idején, hogy a külföldi szerződések a vámszövetséggel együtt járjanak le. Szabályozva van a szerződések felmondásának kérdése, a melyet Szinay Gyula t. képviselő úr ma is felvetett. De nemcsak erről történt gondoskodás, hanem tekintettel a mezőgazdaság nagy érdekeire, a kiegyezésben gondoskodás történt arról is, hogy a földmívelésügyi minisztérium a vámértekezleten intézményileg is képviselve legyen, — tényleg eddig

Digitized by Google

is volt, — nemkülönben, hogy necsak a kereskedelmi és iparkamarák, hanem a gazdasági testületek is meghallgattattassanak. Én e részben elsősorban a gazdasági egyesületek országos szövetségének tanácsát szándékozom igénybe venni. *(Élénk helyeslés.)* Intézkedés történt az iránt is, hogy úgy a kereskedelemügyi, mint a földmívelésügyi miniszter a konzulokkal direkte levelezzen, nemkülönben, hogy gazdasági külföldi szaktudósítók küldessenek ki, a kik úgy nagy kiviteli piaczaink, valamint a versenyző termelő államok viszonyait és vámpolitikáját is figyelemmel kisérik.

Én részletekbe nem megyek, azon okokból, a melyeket t. barátom a kereskedelemügyi miniszter úr volt szives előadni. Hanem lehetetlen, hogy meg ne emlékezzem Láng Lajos igen tisztelt képviselőtársam minapi beszédéről, a melyben oly hűrok vannak érintve, melyek ugyancsak az igazságot fejezik ki, de a melyek mindenütt rokonszenvvel fognak fogadtatni. Igy igaza van, a midőn azt mondja: az osztrák ipar nagyobb előnyöket élvezett a közös vámterületből, mint magyar mezőgazdaság. *(Élénk helyeslés.)* Azt is mondja: elsősorban mezőgazdaságunknak, a nyerstermelésnek érdekeit kell a kötendő szerződésnél szem előtt tartani. Továbbá: Nekünk igenis óvnunk kell a mezőgazdát, abból az egyszerű okból, mert még ha a jövő ipari fejlődést tartjuk is szem előtt, az első dolog megtartani, a mi van és a jövő ipari fejlődésnek kiindulási alapot kell teremteni a mezőgazdaságból, és vagyonunk, gazdaságunk alapját sértetlenül meg kell tartani. Ezek általánosan elismert igazságok, de kétszeres értékkel birnak oly férfiú által kimondva, a ki a kereskedelem és ipar érdekei iránt is midenkor kiváló érzéket tanusított. *(Igaz! Úgy van!)* De az autonom vámtarifa és politika irányáról, a mint már mondtam, nem volna helyes részletesen nyilatkozni. Utalok azonban arra, a mi már benfoglaltatik azon indokolásban, a melylyel annak idején a vámszövetségi törvényjavaslat előterjesztetett, hol az mondatik *(olvassa)*:

»A tarifareform czéljának és irányának megjelölése végett egyúttal előzetesen meg lett állapítva az is, hogy a mezőgazdasági termelés szükségletei az ipari érdekekkel egyenlő mértékben lesznek figyelembe veendők«, és később: »mi által elvben már most kimondatott, hogy az agrárvámok felemelésére és egyes jelenleg vámmentes gazdasági czikkeink számára, új vámok felállítására irányuló esetleges követeléseink tekintetbevételre fognak esetleg találni.«

Természetes, hogy ilyen követeléseket annyiban fogunk támasztani, a mennyiben az ország és a mezőgazdaság érdeke ezt megkivánja.

Hogy ezen autonom vámtarifát minél jobban készítsük elő, úgy a kereskedelmi miniszter úr, mint én is, a megfelelő egyesületekhez, ő a kamarákhoz, én a gazdasági egyletekhez fordúltunk. Felette kivánatos, hogy ezen életbevágó kérdésben a gazdatársadalom a maga részét kivegye, mert azon gazdasági kérdésekben, melyek előttünk állanak és a közeli éveket uralni fogják, a nemzet egész súlyára lesz szükség. Ezért azt hiszem, azon vonatkozásokat kell keresni, melyek egyesítenék és nem a melyek elválasztanak bennünket. *(Helyeslés.)*

A mikor az elválasztásról beszélek, eszembe jut Molnár János képviselő úr azon szemrehányása, hogy mi a felekezeti jelleggel alakúlt hitelszövetkezeteket miért nem pártoljuk. Igaz, hogy egy felekezeti jelleggel alakúlt hitelszövetkezet az országos központtól kérte a felvételét és ez azt megtagadta. Szerintem helyesen tette, *(Helyeslés jobbfelől.)* mert mikor mi azon törvényjavaslattal, mely az országos központ alapját képezi, az állam részéről áldozatokat hozunk s e végre az állampolgárok adóképességét felekezeti különbség nélkül igénybe vesszük: akkor ez akczió jótéteményeiből bármily felekezetet kizárni, helytelen és meg nem engedhető dolog volna. *(Élénk helyeslés.)*

Hallunk a mai időkben jelszavakat az agrarizmusról, a merkantilizmusról. Ha agrarizmus alatt értetik az elzárkozás és szűkkeblűség; ha az értetik alatta, hogy semmi más jogos érdekre tekintettel ne legyünk, hogy a nemzetet mesterségesen osztályokra osszuk, és azokat játszszuk ki egymás ellen, hogy érdekellentéteket keressünk és kiélesítsünk: akkor e fogalmat magamtól elutasítom. *(Helyeslés.)* De ha azt értjük alatta, hogy Magyarországon a földmívelésnek kell minden gazdasági fejlődés és emelkedés legfőbb gyökerének lennie, *(Élénk helyeslés.)* én, mint Magyarország földmívelésügyi minisztere, egy perczig sem érdemelném meg, hogy e helyen üljek, ha nem az volna meggyőződésem, hogy a földmívelés érdekeit a legmagasabbra kell helyeznem, minden más jogos érdek kimélése mellett; ily értelemben a szó e nemes értelmében igenis agrariusnak vallom magamat. *(Zajos helyeslés.)* Azt hiszem, a szó ily nemes értelmében merkantilista a kereskedelmi miniszter úr, s ez nem gátol bennünket, hogy párhuzamosan működve, megtaláljuk az összhangot azon programmban, melyet a miniszterelnök úr felállított, abban a kabinetben, a melyben ülünk, abban a czélban, a mely előttünk lebeg, hogy a nemzetet gazdagabbá tegyük. *(Helyeslés.)*

T. ház! Ha ellentétek kerestetnek és kiélesíttetnek a mezőgazdaság és az ipar között, erre csak azt felelhetem: hogy úgy a mezőgazdaság, mint az ipar egy organizmusnak részei, a melyek nem dolgozhatnak egymás ellen, hanem csak egy czélra és egymás mellett. *(Élénk tetszés.)* Félreértést és fogalomzavart az okozna, ha egyes

Digitized by Google

törekvések és áramlatok nem a maguk képében jelennének meg, ha olykor, mint már erre előbb is utaltam, azt látjuk, hogy felekezeti velleitások és idegen törekvések, mezőgazdasági köpenyt vesznek magukra. Ezektől idegen vagyok. *(Helyeslés.)* De idegen vagyok attól is, ha a szabad kizsákmányolás rendszere, ha üzelmek és visszaélések, a liberális lobogó alá akarnak menekülni. *(Élénk tetszés és helyeslés.)*

Nem vagyok új ember a politikában. 20 esztendeje vagyok tagja e háznak. A vezérek közé nem tartozom, de a liberálizmus szolgálatában nehéz időkben, az első csatavonalban is megálltam helyemet. *(Igaz! Úgy van! Éljenzés.)* De én mondom azt, hogy ha a liberálizmust valaki agyon akarja ütni, úgy ütheti agyon, ha azt genfi lobogónak tekinti, mely alá ilyen gazdasági visszaélések menekülhetnek. *(Élénk tetszés.)* Korunk a szélsőségek felé hajlik. Azoknak, a kik felelősségteljes állást foglalnak el, kötelessége a mérsékelt irányban megmaradni. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* Azt hiszem, helyes úton járok, az egyenes úton, s ezen szándékozom haladni tovább. Kérem költségvetésem elfogadását. *(Hosszantartó, általános, zajos helyeslés, tetszés, éljenzés és taps. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: T. ház! Az ülést folytatjuk. Szíveskedjenek a képviselő urak helyöket elfoglalni.

Dedovics György jegyző: Székely György!

Székely György: T. képviselőház! Az a nagy érdeklődés, *(Halljuk! Halljuk!)* a mely a földmívelésügyi tárcza tárgyalásánál mutatkozik, nemcsak annak a jele, hogy földmívelésünknek vannak hiányai, hanem egyszersmind arról is tanúságot teszen, hogy van olyan földmívelésügyi politikánk, a melynek keretében ezen bajok orvosoltatnak. *(Úgy van! jobbfelől.)* Az újabb időben a gazdasági szakirodalom szokatlanúl fellendűlt, a földmívelésügyi miniszter úr által egybehívott szaktanácskozások igen becses anyaggyűjteményt tartalmaznak, és a már tényleg meghozott törvények sok égető bajt orvosoltak, vagy vannak hivatva orvosolni.

A földmívelésügyi miniszter úr által épen imént elmondott igen fényes és a földmívelésnek minden egyes ágára kiterjeszkedő beszéd általános megnyugvással kell, hogy eltöltse minden hazafinak a szivét; különösen megnyugtató az a kijelentése, hogy a földmívelés bajainak orvoslását a birtokviszonyoknak a helyes elrendezésében fogja keresni és ezen működésében nemcsak az általános nemzetgazdasági szempont, hanem különösen a magyar nemzeti szempont is fogja vezérelni. Midőn ezen kijelentést tette, egyszersmind hangsúlyozta azt is, hogy különös súlyt helyez arra, hogy a magyar középbirtokos osztály regeneráltassék.

Hogyha földmívelésügyi politikánknak eddigi szereplését vizsgálom, úgy tetszik nekem, hogy ezen politikában ott, a hol kissé konzervativebbnek kellett volna lennünk, túlságos szabadelvűek voltunk, és a hol nem ártott volna a szabadelvűség, ott voltunk konzervativebbek. Innen van különösen az, hogy a középbirtokos osztálynak a helyzete, a mely tulajdonképen azonos a régi középnemességgel, ma teljesen rossz állapotban van. A földmívelésügyi miniszter úr is elismerte, és mindnyájan tudjuk, hogy ezen osztály, a mely az állam igazi gerinczét képezi és a mely a fölvilágosodás a szabadelvű eszméknek diadalra jutásával, kiesve az ő védett állásából, a nem elég óvatosan és nem elég nemzeti irányban végrehajtott változás következtében, lassanként elveszti lába alól a talajt és maholnap megszűnik existálni, mint nemzetfentartó elem és telekkönyvi alany.

Hallottam és itt a házban is elhangzott egy nyilatkozat, hogy: ha el is pusztúl a mai középosztály, jön helyette egy másik, a mely sokkal erősebb, sokkal szivósabb, mint a jelenlegi. Én, bocsánatot kérek, e tekintetben azon német közmondással tartok: »Es kommt nie was Besseres nach.« Ezen közmondásnak igazsága most nagyon is beválik, és épen b. Feilitzsch Arthur t. képviselőtársam is számszerinti adatokkal bizonyította be, hogy például Erdélyben a nemzetiségi középbirtok szaporodik. De tegyük fel, hogy új középbirtokos osztály keletkezik, a mely teljesen nemzeties irányban fog működni, akkor is, a mostani viszonyok közt is, kell, hogy nemzetfentartó működését folytassa; minő biztosítékunk lehet arra nézve, hogy ezen középosztály tényleg erős lesz és fenn fog állni, oly erőben, mint azt megkivánja nemzetfentartói kötelezettsége. Itt a törvényhozásnak és különösen a földmívelésügyi politikának kell mélyreható reformokhoz folyamodni, és engedjék meg, de én a magam részéről kijelentem, hogy szivesen hozzájárúlnék egy látszólag reakcziónárius olyan intézkedéshez is, a melynek végeredménye volna a középbirtok némi megkötése, hogy ezáltal a középbirtokosság ráutaltassék az ipari és kereskedelmi pályára, a mely pályán felhagyva az úri passziókkal, demokratikus és produktiv irányban tudna a nemzet szolgálatára állani, *(Helyeslés jobbfelől.)* hozzájárúlna ahhoz, hogy a társadalmat erősítse, és eszközölné azt, hogy a társadalomban még mindig fennálló válaszfalak leromboltassanak. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Ki kell jelentenem még azt is, hogy ezen czél nem érhető el előbb, míg

Digitized by Google

meg nem szűnik a bürokratizmus az államkormányzatnak minden ágában, a folytonos hivatalszaporítás, a fizetésfelemelés utáni hajsza, a mely azt eredményezi, hogy a helyett, hogy a társadalmi erők a produktiv foglalkozások felé tolúlnának, ma-holnap az az állapot következik be, hogy a társadalomnak csak két osztálya lesz: az egyik, a mely hivatalban van, a másik, a mely hivatalt keres. *(Helyeslés jobbfelől.)*

A mit a t. földmívelésügyi miniszter úr a kisbirtok védelmére mondott, az teljes biztosítékot és megnyugvást kell, hogy nyújtson mindnyájunknak, arra nézve, hogy ez a kisbirtok meg is lesz védve és egészséges irányban lesz fejlesztve és erősítve. Különösen a szövetkezeti törvény helyes, céltudatos és lelkiismeretes végrehajtásától lehet igen szép eredményeket várni.

A hitbizományi birtok eltörlése tekintetében kifejtett nézete a földmívelésügyi miniszter úrnak szintén nagyon helyes. Csak azt az egy kérdést volnék bátor felvetni: nem volna-e czélszerű és indokolt azon hitbizományoknak jellegét, a melyeknek birtokosai nem laknak az országban és jövedelmeiket a külföldön költik el és nem vesznek részt a nemzet fentartására irányuló küzdelemben, minél előbb megszüntetni?

Az idő előrehaladottsága miatt nem akarok tovább ezekkel a kérdésekkel foglalkozni, hanem engedje meg a t. ház, hogy mint népképviselő, egy szűkebb kérdést említsek fel.

Ezelőtt néhány héttel egyik igen tekintélyes fővárosi lapban egész czikksorozat jelent meg »Erdély mandátumai« czím alatt. Ez azt tárgyalja, hogy nekünk erdélyieknek mindig vannak speciális sérelmeink, minduntalan panaszokkal járúlunk a nagyközönség és a törvényhozás elé, a végén pedig oda konkludál, hogy legyünk csak nyugodtak, ha Magyarországon több is a nyúl, mint Erdélyben, Erdélyben aránylag több a mandátum, és azokra legalább is olyan érdemes vadászni, mint a nyulakra. Engem ez a konkluzió egyáltalában nem elégít ki, de nem is tart attól vissza, hogy ne teljesítsem kötelességemet. Elsősorban kötelességemnek tartom, köszönetemet kifejezni Komjáthy Béla t. képviselőtársamnak és Feilitzsch Arthur barátomnak, a kik szivesek voltak az erdélyi középbirtokos osztály helyzetét a t. képviselőház figyelmébe ajánlani. Én egy szűkebb körnek érdekét vagyok bátor előhozni, tudniillik a Székelyföldnek ügyeit, minthogy székelyföldi képviselő lévén, annak viszonyaival ismerős vagyok. *(Halljuk! Halljuk!)*

A előbbi viszonyokhoz képest itt általában hanyatlás tapasztalható, még pedig e hanyatlásnak tünetei: először is a földbirtok értékének csökkenése, másodszor pedig a nemzetiségi pénzintézetektől felvett kölcsönök rohamos szaporodása, *(Úgy van! jobbfelől.)* harmadszor, a mire épen tegnap is figyelmeztetett egy lap, az, hogy a tisztán magyar ajkú, de görög keleti vallású lakosok között a nemzetiségi eszme kezd terjedni, és negyedszer pedig az, hogy a Románia felé irányuló kivándorlás még mindig emelkedőben van.

Nagyon bölcsen méltóztatnak tudni, hogy nekünk kivételes helyzetünk volt a régi időben nemcsak azért, mert becsületes, szorgalmas és hű nép az a székely, hanem azért is, mert az ország biztonsága szempontjából és magyar nemzetiségi szempontból szükség van ott a nemzetiségek között arra, hogy legyen egy erős védbástya. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* Földmívelésünk határozottan belterjesebb volt mint az erdélyi részek bármely más vidékén, iparunkkal dominálni tudtuk a román piaczot, és fürdőinket oly tekintélyes számban keresték fel román bojárok, hogy azok egy nyári fürdőidény alatt több pénzt hagytak ott, mint a mit manapság 10 év alatt ott elköltenek. De megváltoztak a viszonyok. Iparunk a nagy versenyt nem tudta kiállani és a központtól való távolfekvésünk mellett elvesztettük a román piaczot, a mit még fokozott a vasúti vonalnak Kolozsvártól Brassóig való oly irányú kiépítése, a mely inkább viczinális vonalhoz hasonlít.

Ezek a nehézségek idézték elő azt, hogy ma például Háromszék vármegyének a legtermékenyebb részén, a hol ezelőtt 25—30 esztendővel egy hold földet csak 4—500 forintért lehetett venni, ma azt 150—200 forintért lehet megkapni, sőt ha eladó 50—60 hold egy község határában, még vevő sem igen akad reá.

1898-ban, igaz, hogy rossz termés volt, maga az ottani pénzügyigazgató mondotta nekem, hogy az adónak 70% át kölcsönvett pénzből fizették ki az adófizetők és ezen pénzt takarékpénztárakból vették föl. Hitelt igénybe venni a mai viszonyok között természetes és nem is káros, hogyha az produktiv befektetésre használtatik fel, de hogyha adót kell takarékpénztári kölcsönnel fizetni, vagy pedig az adósságoknak kamatjait kell azzal törleszteni, ez már mindenesetre súlyos jelenség. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)*

De a kölcsönöket is ez a nép, a midőn a váltóhitelből már kifogy, nem magyar pénzintézeteknél veszi fel, hanem román pénzintézetektől, *(Úgy van! jobbfelől.)* még pedig azért, mert az egész Székelyföldön nincsen egy olyan pénzintézet, a melynél jelzálogkölcsönt vehetne föl. Van azonban a szomszédságban két igen tekintélyes nemzetiségi pénzintézet, a melyek nagyon gyorsan és igen nagy előzékenységgel folyósítják a kölcsönöket és ezáltal magukhoz ragadják a hitelkeresőket, és én nem tudom, ennek lehet-e

Digitized by Google

tulajdonítani, de bizonyos, hogy olyan székely emberek, a kik nem tudnak egy szót sem magyarúl és görög-keleti vallásúak, ma azt kezdik mondani magukról, hogy ők román nemzetiségűek. Sőt megtörtént, hogy egy faluban, a hol mindannyian görög-keleti vallásúak és egy szót sem beszélnek románúl, a mikor az állam fölállította az állami iskolát, akkor ők felállítottak egy felekezeti iskolát és ma ebben a felekezeti iskolában a magyarajkú görög-keleti vallású gyerekeket román nyelven oktatják. *(Mozgás.)*

A kivándorlás eredménye nem mondható feltűnőnek, csak abban az irányban káros, mert leginkább iparosok és nők mennek ki.

Már most, t. képviselőház, midőn ezeket előhoztam, legyen szabad nekem egy pár módot felemlíteni, a melyekkel ezeken a bajokon segíteni tehet. *(Halljuk! Halljuk!)* Maga az egész kérdés, a melyet felhoztam, nem tartozik szorosan a földmívelésügyi tárcza ügykörébe, de egyfelől tudjuk azt, hogy a földmívelésügyi miniszter úr nagyon szivesen ragadja meg a kezdeményezést, másfelől, mivel az szoros összefüggésben áll a földmívelésügyekkel, azért tartottam czélszerűnek azt itt felhozni.

Mindenekelőtt szükséges lenne az, hogy erőteljes, egészséges piacz alakíttassék, hol a mi termelvényeink könnyen értékesíthetők legyenek. Különösen nagy súlyt kellene fektetni — és erre nézve a t. földmívelésügyi miniszter úrnak már meg is van a fedezete és a jóakarata, — az ipari növények, a kender, a len és a komló termelésére. A fonálnövények termelése annyival is inkább kifizetné magát és nagy mértékben, bizonyára 70%-át a rossz viszonyoknak, megjavítaná, mert egyfelől ott van már egy szövőgyár, a melynek megnagyobbítása küszöbön áll, másfelől pedig a székely nők annyira értik a textil-ipart, hogy kész munkaerővel rendelkeznénk.

Az állattenyésztés terén a már eddig tett intézkedések teljesen kielégítők. Csak arra kérem a t. földmívelésügyi miniszter urat, hogy az erdő-legelőterületek szaporítását sziveskedjék még inkább fokozni, minthogy a Székelyföldön külön legelőterület nem létezik. Hogy a marhatenyésztés eddig is létezik, azt csak annak lehet köszönni, hogy erdőterületeket használtak fel legelő gyanánt.

Itt különösen a lótenyésztésre vonatkozólag van egy specziális kérésem a miniszter úrhoz. *(Halljuk!)* Kérésem az, hogy tudomásom van róla, hogy a sepsiszentgyörgyi méntelepet onnan át akarják helyezni, minthogy a jelenlegi helyiség teljesen alkalmatlan arra a czélra, és azért vagy új épületet kell ott építeni, vagy pedig a telepet el kell onnan vinni. Méltóztassék a földmívelésügyi miniszter úrnak azt a méntelepet ott megtartani, még akkor is, ha pár száz forinttal nagyobb összeget kellene bérül fizetni ott, mint Erdélynek valamely más részén, minthogy Erdélyben csupán négy megye van, hol népies lótenyésztésünk van s ezek közül az első Háromszékvármegye, a melynek megvan a piacza is, Románia felé.

Áttérek most még egy más fontos kérdésre, s ez a birtokrendezés ügye. *(Halljuk!)* Ennél ma azt a visszaesést lehet tapasztalni, hogy sokkal lassabban történik, mint a régi eljárás mellett, még pedig azért, mert a kataszter eszközli a hitelesítéseket; annak pedig nincsen annyi közege, amennyire szüksége lenne, hogy a rendezés gyorsan és a birtokosság érdekében bonyolíttassék le. Hogy az az igazán veszélyes állapot, a mely az idegen nemzetiségű pénzintézeteknél felvett kölcsönök elszaporodásában áll, megszűnjék, oda kell múlhatatlanúl működni, hogy akár új magyar pénzintézet állíttassék fel az ország délkeleti részén, akár egy már meglevő, helyes és jó irányban vezetett takarékpénztár erősíttessék, fejlesztessék ki annyira, hogy képes legyen a konkurrenciát kiállani ama nemzetiségi pénzintézetekkel és ezáltal lehetővé tenni egyfelől a birtokosság okszerű felsegélyezését, másfelől azt, hogy az eladósodott birtokok ne kerüljenek idegen kezekre, hanem ismét magyar és székely kezekre jussanak vissza. *(Helyeslés.)*

A kivándorlás megakadályozására nézve vagyok bátor még egy pár megjegyzést tenni. *(Halljuk! Halljuk!)* A telepítés kérdésével kapcsolatban, ha jól emlékszem, Bartha Miklós képviselőtársam mondotta, hogy azokat a szegény székelyeket, a kik ma birtoktalanok, leghelyesebben lehetne kitelepíteni a Mezőségre. Tökéletesen igazsága van a t. földmívelésügyi miniszter úrnak, midőn kijelentette, hogy vagyontalan exisztenciákkal telepítési kisérleteket tenni nem akar. Ez elhibázott lépés lenne. *(Igaz! Úgy van!)* Másfelől azonban az is bizonyos, hogy a mi népességünk nem oly sűrű, hogy szükség volna elvinni belőle, sőt ellenkezőleg, aránylag igen gyér a népesség. Az a főczél, hogy a székelység maradjon a Székelyföldön; ott erősödjék meg, ott emelkedjék jólétre, és, ha visszatér legalább az a jólét, a mi volt ezelőtt 30—40 esztendővel, akkor tudjon magából egyes egészséges alanyokat kibocsátani a Mezőségre, *(Helyeslés.)* a kik saját erejükből képesek lesznek exisztálni.

Egy másik akczió is indúlt meg a kivándorlás eltorlése szempontjából; épen a nyáron történt, hogy egy polgári iskolai tanító a marosvásárhelyi kereskedelmi és iparkamara támogatásával egy cselédtransportot hozott fel nagy hű-hóval Budapestre, és hozott ebben a transportban szakácsnőket, a kik soha sem főztek,

Digitized by Google

szobalányokat, a kik talán szobában sem voltak, de szerencsére a közigazgatási hatóságok ezt az iparszerű és engedélyhez kötött foglalkozást betiltották, és így remélhető, hogy az a csekély szimpathia, a mely eddig legalább a szegényebb székelyek iránt Budapesten megvolt, a jövőre is megmaradt. *(Helyeslés.)*

Méltóztassék a földmívelésügyi miniszter úrnak odahatni, hogy azon czélszerű és helyes intézkedések lépjenek életbe, egyfelől az ő tárczájában, másfelől pedig más miniszterek tárczájában is, a melyek képesek a székelység jólétét emelni. Most pedig bocsánatot kérek a t. háztól, hogy szives türelmét oly sokáig vettem igénybe, türelmüket köszönöm, a költségvetést pedig elfogadom. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Major Ferencz jegyző: Gróf Benyovszky Sándor!

Gr. Benyovszky Sándor: Tekintve az idő előrehaladottságát egyrészről, másrészről pedig, hogy interpelláczió intéztetik a miniszterelnök úrhoz, kérem, méltóztassék nekem megengedni, hogy beszédemet a legközelebbi ülésen mondhassam el. *(Felkiáltások: Helyes! Halljuk!)*

Elnök: A ház látja, hogy az ilyen kérdéseket méltányosan óhajtom kezelni, de most, ha az interpellácziora egy negyed órát számítunk is, egynegyed kettő múlt nyolcz perczczel, úgy, hogy a képviselő úrnak még legalább 20 perczc van.

Gr. Benyovszky Sándor: A tárgy fontosságánál fogva majdnem egy óráig óhajtok beszélni, kérem tehát megengedni, hogy beszédemet a legközelebbi ülésen mondhassam el. *(Helyeslés balfelől Halljuk! Ma! jobbfelől)*

Elnök: Még húsz percze van a képviselő úrnak. Egyébként felteszem a kérdést: megengedi-e a ház, hogy gróf Benyovszky Sándor képviselő úr beszédét a következő ülés elején mondhassa el? *(Helyeslés.)*

A ház az engedélyt megadja.

T. ház! Miután interpelláczió lesz előterjesztendő, óhajtanám a napirendet a ház által megállapíttatni. Javaslatom az, hogy a ház legközelebbi ülését holnapután, pénteken reggel 10 órakor tartsa és annak napirendjére tűzze ki a földmívelési tárcza költségvetésének folytatólagos tárgyalását, természetesen kapcsolatban azzal a jelentéssel, a mely a kolozsmonostori gazdasági tanintézetre vonatkozik! Hozzájárúl a ház? *(Helyeslés.)*

Ezt tehát határozatkép kijelentem és átadom a szót az interpelláló képviselő úrnak.

Rakovszky István: T. ház! Én legelőször is interpellácziómat leszek bátor felolvasni, és azután annak indokolását elmondani *(olvassa)*:

»Interpelláczió a t. miniszterelnök úrhoz, mint belügyminiszterhez.

1. Hajlandó-e a miniszterelnök úr, mint belügyminiszter úr, tekintettel azon nagy izgatottságra és felháborodásra, melyet Liptómegyében az alispán felfüggesztése okozott, intézkedni, hogy a fegyelmi vizsgálat és eljárás a legrövidebb idő alatt befejeztessék és a feldúlt béke Liptómegyében mihamarébb helyreálljon.

2. Miután Kaffka László miniszteri kiküldött figyelmét, úgy látszik, kikerülte azon körülmény, hogy a megye tiszti főügyésze részint maga tudomással bír, hogy a megye tisztviselői (árvaszéki ülnökök, főbirák) az általa képviselt úrbéresek részéről tiszteletdíj czím alatt 100—150 forintnyi összegeket vettek fel és hivatalos minőségükben nyugtáztak, de sőt maga is, hivatalos helyiségében a rózsahegyi volt főbirónak ily tiszteletdíjat személyesen átadott: helyesnek és egy megyei hivatalnok állásával megegyeztethetőnek tartja-e ezt az eljárást a t. miniszterelnök úr; ha nem, hajlandó-e a t. miniszterelnök úr ezen irányban egy pótvizsgálatot elrendelni és ennek eredményéhez képest eljárni?

3. Hajlandó-e a t. miniszterelnök úr egy beható vizsgálat tárgyává tenni Liptómegye árvaszékének működését, különösen az irányban, vajjon a főügyész ténykedése, vagy mulasztása következtében nem-e szenvedtek kárt egyes árvák, azáltal, hogy a tisztelt főügyész a helyett, hogy személyesen járt volna el ügyeikben, a miért fizetést kap a megyétől, mások által képviseltette magát az árvák költségére, és különös figyelmet fordíttatni a vizsgálatnál a Grisen-féle hagyatékra, a mely állítólag rossz kezelés következtében igen megapadt.

4. Végre, ha valóban elegendő okok forognak fenn Liptómegyében arra nézve, hogy az alispán felfüggesztessék, esetleg hivatalától megfosztassék, miként vélekedik a t. miniszterelnök úr a főispán működéséről? ki ellenőrzési jogát és kötelességét oly felületesen és hanyagúl teljesítette, hogy ily nagymérvű visszaélések kifejlődhettek főispánsága alatt és a melyeket kideríteni képteleunek bizonyúlt és egy külön miniszteri biztost kellett kiküldeni ezek felderítésére.«

T. ház! Én ezen kérdést kénytelen vagyok a t. ház elé hozni, daczára annak, hogy minden tehetségemet, minden fáradozásomat arra irányítottam, hogy a főispán és az alispán közt felmerült ellentéteket kiegyenlíthessem. Sikertelen volt ezen működésem úgy a magántéren, mint magán a közgyűlésen, a hol daczára annak, hogy a közgyűlésen egy általam beadott indítvány egyhangúlag elfogadtatott, az alispán ellen továbbra is folyt a hajsza, a melynek vége az lett, hogy őt hivatalától felfüggesztették. Én biztos vagyok benne, hogy a t. miniszterelnök úr intencziójával és eljárási modorával nem egyezik meg az, hogy most mérvadó körök Liptómegyé-

Digitized by Google

ben azt a hírt terjesztik, hogy az alispán ügye itt már el van intézve; a koczkák eldőltek, és hogy az alispánt hivatalától meg fogják fosztani. Nagyon különös ez, ha tekintetbe veszem azon körülményt, hogy Liptómegyének csak nehány héttel ezelőtt a főispán elnöklete alatt tartott őszi közgyűlése az alispán harmincz éves becsületes, önzetlen és buzgó működését elismerte, jegyzőkönyvbe iktatta, és e közgyűlésen ugyanazon főispán, a ki ő ellene most ily ridegen járt el, nem győzte dicsérni az alispán önzetlenségét, becsületességét, munkaképességét, munkakedvét és szorgalmát. Nagyon feltünő, t. ház, azon eljárás is, a melyet a t. miniszterelnök úrnak, mint belügyminiszternek, megbizottja, Kaffka László miniszteri osztálytanácsos követett Liptómegyében. Ugyanis ott megjelenvén, megindította a vizsgálatot, és pedig oly irányban, hogy egy férfiú, a kinek ártatlanságáról az egész megye meg volt győződve, a kinek működése ellen a megye közönsége részéről panasz nem emeltetetett, hivatalától egyszerre megfosztatott, és azon egyéneknél, a kikre a közvélemény nyiltan rámutatott, mint annak okozóira, hogy a főispán és alispán között ellentétek merültek fel, a kikre a közvélemény, mint olyanokra mutatott rá, a kik a Liptómegyében levő korrupczió előidézői, azoknál Kaffka László miniszteri biztos mindent a legnagyobb rendben talált.

Nagyon különös ezen eljárás, mivel ezen összekoczczanások folyamán kipattant egy különös liptómegyei visszaélés, az úgynevezett tiszteletdíjakkal való visszaélés; szokásban volt, hogy egyes hivatalnokok, árvaszéki ülnökök, főbirók, eljártak nem hivatalos ügyben, egyes úrbéres községek érdekében, természetesen hivatalos presztigeükkel, és ennek fejében pénzösszegeket vettek fel. Ezen összegek variáltak 100—150—300 forint között. Kölcsönöket közvetítettek egy felsőliptói község számára. A főbiró eljárt, és ennek fejében 300 forint tiszteletdíjat kapott. Az egyik főbiró eljárt erdőeladásoknál, és ennek fejében kapott 100—150 forintot. Egy másik árvaszéki ülnök, nem tudom miért, egyszerre csak az erdőeladásnál megjelent, felvett pénzt és hivatalosan nyugtázta, hogy ő tiszteletdíj fejében 150 forintot kapott. Mindezen dolgok hirlapilag is szellőztetve lettek és Kaffka László, tisztelt osztálytanácsos úrnak figyelmét mindannak daczára elkerülték, nem állítom, hogy azért, mert ezen erdőeladási ügyekben a főispánnak protezsáltjai voltak érdekelve, és mert ezen erdőeladások leginkább azért eszközöltettek, hogy a tiszti főügyésznek, a ki az úrbéreseknek képviselője volt kommasszácziónális dolgokban, tőlük évek hosszú során át pénzt kapott, és miután a kommaszácziók befejeztettek, azonfelül nagy összegekkel tartoztak, és ezeket kényelmesebben nem lehetett behajtani, mint hogyha a kommaszácziókban nyert erdőterületen levő fát eladták és ebből őt kielégítették. Ezen eladásoknál közbenjártak a hivatalnokok is, és ennek fejében a tiszti ügyész tudtával, sőt közbenjárásával, sőt többet mondok, a tiszti ügyész saját kezéből, a saját hivatalos helyiségében fogadtak el tiszteletdíjakat, 100—150 forintot és azt nyugtázták is. *(Felkiáltások: Es szép!)*

Ezt a mit én itt elmondok, azt szóról-szóra elmondottam Liptómegye közgyűlésén és itt hivatkozom Angyal József t. képviselőtársamra, hogy mikor ezt a tiszti ügyész velem szemben tagadásba vette, én kijelentettem, hogy ilyen súlyos vádat nem emelek, ha a bizonyítékok birtokában nem vagyok, és hogy jótállok arról, hogy nyomban fel fog állani az a tisztviselő, a ki szemtől-szembe meg fogja mondani a tiszti ügyésznek, hogy igenis egyszer az ő jelenlétében, másodszor ő tőle magától, hivatalos szobájában kapott 150 forint tiszteletdíjat. *(Mozgás.)* A mint mondtam, úgy is volt. Előállott a volt rózsahegyi főbiró, és azt mondotta: kérem, én megvesztegethető nem voltam és nem is vagyok, én eljártam ezen úrbéri község érdekében én kaptam tiszteletdíjat, de azt hittem, hogy én tehetem ezt, miután a tiszti ügyész maga adta nekem és nem tehettem fel azt, hogy a törvényeknek őre olyas valaminél segédkezhetik, közbenjárhat és olyas valaminek legyen a tanúja, a mi tilos, megengedve nincsen. Ha tehát erre Kaffka László osztálytanácsos, a ki ha jól emlékszem, a mellékteremben volt, de ha nem volt is, mindenesetre tudomást szerzett arról, mivel közbeszéd tárgya volt, figyelmét ki nem terjesztette, akkor vizsgálata hézagos, egyoldalú. És megtörténhetik az, hogy ugyanazon tiszti ügyész fogja az alispán ellen a vádat emelni a fegyelmi bíróság előtt. De, t. ház, én elleneztem, és szerettem volna keresztül vinni azt, hogy az ellen, a ki eddig 30 éven át kötelességét híven teljesítette, ne járjanak el ily ridegen és ne függeszszék fel, mert csekély elégtétel lesz az ő meggyötört lelkiállapotának és csekély elégtétel lesz azon szomorú időkre való visszaemlékezés után, hogyha rehabilitálják és visszahelyezik állására. Én kértem és több képviselőtársam is, hogy legalább a felfüggesztéssel várjanak, addig, míg a dolgok a maguk egészében, az illetékes forum előtt vannak, ha elítélendő, ám ítéljék el; de egy 30 éves tisztviselő talán megérdemelte volna, hogy elnézéssel legyenek irányában, különösen akkor, mikor ugyanott egy másik tisztviselő, Vitalis Péter ellen annak idején sokkal súlyosabb vád emeltetett és az el is itéltetett és ennek daczára mégsem volt felfüggesztve.

De egy más kérdés is vetette fel magát önmagától. Mit csinált az a főispán 10 éven át?

Digitized by Google

Az igazak álmát aludta, hogy alatta ily visszaélések kifejlődhettek, hogy az alispánt ily rideg kézzel, szigorral kellet állásától felfüggeszteni? Fejlődhettek volna-e ennyire azok az állapotok, hogyha Kürthy Lajos főispán megtette volna a kötelességét, hogyha megnézte és megvizsgálta volna a hivatalokat? De évek hosszú során át rendben volt minden, és mert most összetűzés volt, ennek a levét az alispánnak kell meginnia. Tudomásom van arról, t. ház, hogy nemsokára nagyon kellemetlen ügyek fognak a felszínre kerülni. Nem akarok kiterjeszkedni ezekre. Nem akarok ezekben részes lenni, nehogy azt higyjék, hogy belőlem ellenszenv beszél. Én a dolgok mostani állásából kifolyólag kijelenthetem, és meg vagyok arról győződve, hogy bármennyire is sajnálom és bármennyire működtem is közre arra, hogy a főispán Liptómegyében továbbra is megmaradhasson; de oly állapotok fejlődtek ki ott, hogy a feldúlt társadalmi béke, a feldúlt közélet édekében, ezen férfiúnak otmaradása többé lehetetlen. Mert ha 10 éven át nem jöttek rá azon visszaélésekre és csak most 10 év után egyszerre úgy inczidentaliter merültek fel ezek a dolgok, lehetetlen ebben mást látni, mint üldözést egy ember ellen, a mely üldözésnek gyökerei nem a közéletben rejlenek, hanem a feldúlt társadalmi életben, a melynek egyedüli okozója Liptó vármegyében épúgy, mint Arvában, Liptómegye főispánja és én kérem a t. miniszterelnök urat, nyugtasson meg legalább az irányban bennünket és a megye közönségét, hogy ez a dolog érdemleges és igazságos vizsgálat tárgyává tétetik, és az alispán sorsa már is előlegesen eldöntve nincs, mint ezt sokan, és köztük a nevető örökösök is hirdetik.

Széll Kálmán miniszterelnök: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Azt hiszem, hogy ilyen tisztán adminisztrácziónális kérdésnek, az adminisztráczió hatáskörébe eső ténykedésnek hosszas fejtegetése és elbirálása utóvégre nem tartozik a t. házhoz, *(Úgy van! Úgy van!)* de közérdekű dolog ról lévén szó egyfelől, másfelől kétségtelen lévén, hogy bármelyik képviselő felelősségre vonhatja a minisztert interpelláczió alakjában egy általa kezdett és végrehajtott ténykedésért, nem vitatom, hogy ennek az interpellácziónak a behozatala abszolute jogosúlatlan volna. De nem tartom az időpontot szerencsésen megválasztottnak, hogy a t. képviselő úr ma hozta szóba az ügyet, mikor a t. képviselő úr nem áll szemben resz judikatával. Ha a t. képviselő úr bevárta volna az ítéletet, melyet a törvényes eljárás értelmében, mint legfőbb forum a belügyminiszter, vagyis én ebben a dologban hozni fogok, és akkor hozta volna fel a kérdést, akkor beszélhettem volna részletesen és kimerítően a dologról. Ma, mikor még nem ítélkeztem, a t. ház természetesnek fogja találni, hogy hosszasan e kérdésben nyilatkozni nem fogok. *(Helyeslés a jobb- és baloldalon.)* Egészen röviden fogom megadni a válaszaimat, és e válaszokat is azért adom meg, hogy az ne látszassék, mintha e kérdésben bármily csekély eltérés történt volna attól, a mit szemem elé tűztem: hogy a törvény keretén belül pártatlanúl és szigorúan járjak el. *(Élénk helyeslés a jobb- és baloldalon.)*

A belügyi tárcza költségvetésének tárgyalásánál már voltam szerencsés kijelenteni, hogy igenis, én rendszeresen tartok vizsgálatokat a törvényhatóságok adminisztrácziójáról illetőleg, és egyes városokét illetőleg is, a törvényhatóságokban. *(Helyeslés a jobb- és baloldalon.)* Ezeket a vizsgálatokat nemcsak akkor tartom meg, mikor állítólagos visszaélésekről hozzám panaszok és beadványok érkeznek, hanem akkor is, a mikor a minisztérium legfőbb felügyeleti jogánál fogva, és ennek gyakorlása közben, azt a benyomást nyeri és arra a meggyőződésre jut, hogy egyik-másik vármegyében ily vizsgálat szüksége fenforog. *(Helyeslés a jobb- és baloldalon.)* Ezt teszem, és továbbmenőleg rendszeresítettem egy osztályt, mely ezen vizsgálatoknak már egyöntetű, rendszeres, tisztán elvi alapokon szabályozott módszere szerint fog eljárni. *(Helyeslés a jobb- és baloldalon.)*

Így történt Liptóvármegyében is. Indíttatva éreztem magamat arra, hogy Liptóban vizsgálatot tartsak. Most már a t. képviselő úrnak annyit jelenthetek, hogy a vizsgálat előzetes stádiumában befejezést nyert, a mennyiben az általam kiküldött vizsgálóbiztos ott a helyszinén a vizsgálatot befejezte. De elintézést az ügy épen nem nyert még, mert a kormánybiztos által előadandó jelentés és az általa beadott anyag feldolgozása után leszek csak abban a helyzetben, hogy tisztán lássak a dologban és végleg intézkedhessem.

Ebben feleletet adtam első kérdésére a t. képviselő úrnak, ki azt kérdi, hogy a Liptóban megzavart nyugalom és megzavart kedélyállapotok megnyugtatása czéljából is siettetni fogom-e a vizsgálatot. Igenis a vizsgálat tényleg be van fejezve, a vizsgálat anyaga részben be is jött, vagy talán már az egész, de feldolgozva nincs, és magam fogom felülvizsgálni a referensek által előkészített véleményt és úgyszólván a dolognak szenátusszerű, szenátusban történt megvizsgálása alapján fogok ítélkezni mentül hamarább. *(Helyeslés.)*

Másik kérdése a t. képviselő úrnak az, hogy ha az alispán felfüggesztetett, miért nem a tiszti ügyész is, miért nem terjesztetik ki ellene a vizsgálat, és hajlandó vagyok-e erre nézve pótvizsgálatot elrendelni. Erre vonatkozólag van szerencsém válaszolni, hogy a beérkezett jelentésnek két stádiumát különböztetem

Digitized by Google

meg. Bejött jelentés a vizsgálat folyama alatt és bejött jelentés a vizsgálat teljesítése után. A vizsgálat folyama alatt beérkezett jelentésben a kiküldött kormánybiztos jelentést tesz arról, hogy a további alapos, igazságos és minden tekintetben, minden irányra teljesen kimerítően tartandó vizsgálat teljesítése végett helyesnek és szükségesnek mutatkozik az, hogy az alispán ellenében eljárás történjék a következő adatok és tapasztalatok alapján; hogy mely adatok alapján, az nem tartozik ide. Ezen inczidentális jelentésnek benyomása alatt én, igenis, felelősségem érzetében, a mely ezen kérdésben engem terhel, előzőleg nem is voltam ezen nézetben és ki is jelentettem, hogy a vizsgálat befejezéseig nem fogom felfüggeszteni az alispánt, de mondom, ezen jelentés hatása alatt, a mely oly tényeket és adatokat közölt velem, melyeket nem ignorálhattam, melyek a történt visszaélés látszatával birnak, indíttatva éreztem magamat, absque ira et studio, azt sem tudva, hogy kiről van szó, a nevét sem ismerve: az alispán ellen nemcsak a fegyelmi eljárást elrendelni, hanem őt állásától fel is függeszteni. De kijelentettem magának az alispánnak, a kinek a nevét is csak azután tudtam meg s a ki ez iránt panaszszal és kérőleg fordult hozzám, hogy: ha ön nem követett el visszaéléseket — ezek voltak szavaim, — daczára annak, hogy felfüggesztettem, nem lesz baja, rehabilitálni fogom, ha kiviláglik, hogy mindent tisztán, becsületesen és törvényszerűen kezelt. Ha pedig nem így történt volna, akkor, ha fel nem függesztettem volna is, akkor is sujtaná az itélet. *(Helyeslés.)* A felfüggesztés magában nem jelent elítélést, hanem jelenti azt, hogy a vizsgálat pártatlanúl, szigorúan és igazságosan vitessék keresztül, hogy minden tisztviselő, a ki az alispán keze alatt van, tudja, hogy nincs mit félnie tőle, hanem szabadon vallhat. *(Élénk helyeslés.)* Ezen czélból függesztettem fel és teszem ezt máshol is, a hol erre megvan az alap és megvannak az adatok. *(Helyeslés és tetszés.)* Azt hiszem, ez a korrekt, szigorú és pártatlan eljárás. *(Helyeslés.)*

Mindaddig, a míg a felfüggesztést el nem rendeltem táviratilag, — s ismétlem, ezt azért tettem, hogy a vizsgálat eredményét biztosítsam, — azt sem tudtam, kiről van szó; én az aktákat és a beérkezett jelentést néztem és úgy láttam, hogy a vizsgálat adatai megkivánják a közbelépést és azt, hogy ezen intézkedést megtegyem. *(Helyeslés.)*

A mi a harmadik kérdést illeti, mely a főügyészre vonatkozik, arról nem szólhatok mindaddig, míg az aktákat nem látom. Ha meggyőződtem, hogy szükség van a pótvizsgálatra, elrendelem; ha nincs rá szükség, nem fogom elrendelni.

A mi a főispánt illeti, arról nem nyilatkozhatom mindaddig, míg az egész ügyet kimerítően át nem vizsgáltam, hogy mi terheli őt a felelősség tekintetében. *(Helyeslés.)*

Kérem a t. házat, hogy ezt ne előzetes válaszképen, hanem mint érdemleges választ tekinteni és azt elfogadni méltóztassék. *(Élénk helyeslés.)*

Rakovszky István: T. ház! Köszönettel veszem a t. miniszterelnök úr nyilatkozatait és tudomásúl veszem a választ. *(Helyeslés.)*

Elnök: A ház a miniszterelnök úr válaszát tudomásúl veszi.

Az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 50 perczkor.)

Digitized by Google

551. ORSZÁGOS ÜLÉS

1900. évi márczius hó 16-án, pénteken,

Perczel Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesitése. — Felirat bemutatása. — Költségvetés 1900-ra. (Földmivelésügyi tárcza). — Ülések meghosszabitása, Széll Kálmán indítványa. — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Plósz Sándor, Darányi Ignácz, b. Fejérváry Géza, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezetni fogja Perczel Béni jegyző úr; a javaslatok mellett felszólalókat Dedovics György, a javaslatok ellen felszólalókat pedig Major Ferencz jegyző úr jegyzi.

Kérem mindenekelőtt a múlt ülés jegyzőkönyvének felolvasását.

Perczel Béni jegyző *(olvassa az 1900. évi márczius hó 14-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van-e valakinek kifogása a jegyzőkönyv ellen? *(Nincs!)*

A mennyiben nincs, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek mondom ki.

Bemutatom Baja város közönségének feliratát az olasz bor vámjának felemelése iránt.

Kiadatik a kérvényi bizottságnak.

Következik a napirend szerint a földmivelésügyi tárcza költségvetésének (Irom. 779) folytatólagos tárgyalása, kapcsolatban a kolozs monostori gazdasági tanintézet területének biztosításáról szóló földmivelésügyi miniszteri jelentéssel (Irom. 767, 789).

Tóth János jegyző: Gróf Benyovszky Sándor!

Gr. Benyovszky Sándor: T. ház! Magyarország elsősorban földmivelő állam. Az ország népességének legnagyobb része földmiveléssel, mezőgazdasággal foglalkozik, és igy e tárcza költségvetése a legnagyobb fontossággal bir. A t. ház tehát nem fogja tőlem rossznéven venni, ha e fontos tárcza költségvetésével ismét hosszasabban foglalkozom. A mi mezőgazdasági állapotainkat illeti, azokat a legnagyobb optimista sem mondhatja valami kedvezőeknek. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Még a közelmultban is a középbirtokos osztály volt Magyarország államfentartó eleme, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* de ma már nem az. Nagy része tönkrement, elpusztult; birtokai idegen kézre jutottak, s ebből az előbb egészen független osztályból került ki a kormány hivatalnokserege és a hivatalt keresőknek talán még nagyobb száma. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldaon.)* A középbirtokos osztály egy része még fenn tudta magát eddig tartani, de ennek legnagyobb része is súlyos anyagi gondokkal kénytelen küzdeni és saját bajai tartják ezt lekötve; ennek következtében közügyeinkre már nem gyakorolhatja azt a szükséges és üdvös befolyást, a melyet még a legközelebbi múltban is gyakorolt. Sokan hangsúlyozzák, hogy ez osztályt meg kell menteni, azonban eső után késő a köpenyeg, mert legnagyobb részén már alig lehetett segiteni.

A kisbirtokos osztály, úgy a hogy, még eddig képes volt magát fentartani. Vannak az

Digitized by Google

országnak megyéi, a hol a kisbirtokos osztály, az óriási terhek daczára is, meglehetős helyzetben van; sőt azok, a kik a régebb években haszonbérletekkel foglalkoztak, szép vagyonra tettek szert. Ámde, az ország legnagyobb részében és különösen azon a vidéken, a hol a talaj már nem jó, már kimerült: ott bizony ez osztály helyzete is nemcsak nem kedvező, hanem súlyos, sőt válságos. Pedig ne felejtsük el, hogy ez osztály most Magyarország tulajdonképeni államfentartó osztálya, mert a míg a magyar föld a magyar nép kezében marad, addig az országot valamely komolyabb veszély nem fenyegetheti. A kisbirtokos osztály oly vidékeken, a hol jó a talaj, még megél valahogy, de a hol a talaj ki van merülve, ott ezen osztály helyzete valóban súlyos. És mi okozta ez osztály válságos helyzetét? Nem az, mintha könnyelmű, vagy adósságcsináló lett volna, hanem az egymásra következett rossz évek és a terményeknek árának ezekkel párhuzamosan való csökkenése idézte ezt elő. Azonkivül a marhavész, a sertésvész és a szőlők pusztulása óriási károkat okozott ez osztálynak és előidézte ez osztály óriási nagy baját: az eladósodást. Hiszen, ha az ország bármely részében megfordulunk és megfigyeljük ez ország helyzetét, azt fogjuk látni, hogy mire a szegény kisbirtokos learatja termését, és azt értékesíti, eladja és abból kifizeti az óriási közés magánterheket, a törlesztéseket, jövedelméből úgyszólván még a megélhetésre is alig marad valami. Azonkivül igen nagy veszélylyel fenyegeti a kisbirtokosságot a talaj kimerülése is. Pedig a mi kisbirtokosaink józan eszüek, és jól tudják, hogy ha a földet nem jól mívelik, a földnek termőképessége csökken, ámde ezek az óriási terhek kényszerítik arra kisbirtokosainkat, kogy ezeket az óriási terheket földjükből előteremthessék, hogy rablógazdaságot folytassanak. Nagy baj kisbirtokosainkra nézve, hogy jelenleg tulajdonképeni jövedelmüket csakis kizsarolt földjüknek gyenge gabonatermése képezi. Ezelőtt kisbirtokosainknak szép jövedelme volt a sertéstenyésztés és hizlalásból, továbbá a szőlőtermésből. De tudvalevő dolog, hogy a sertésvész óriási károkat okozott, a sertésállományt nemcsak megtizedelte, hanem túlzás nélkül lehet mondani, megharmadolta; továbbá, míg a szőlők el nem pusztultak, míg a filloxera és peronoszpora tönkre nem tette őket, addig a bortermésből is szép hasznuk volt és ez pótolta a csekély jövedelmet. Ma azonban már nem így van, mert a szőlő pusztulása folytán csekély gabonatermése képezi egyedüli jövedelmét. Igaz, és ezt örvendetesen tudomásul is veszem, hogy a szőlők rekonstrukcziója örvendetesen halad és szépen folyamatban van, ámde, míg azok a rekonstruált szőlők termőképesek lesznek, míg jövedelmeket fognak hajtani, azt az időt annak a kisgazdának ki kell bőjtölni, és ez rendkivül nehéz dolog, mert a szőlők felujítása roppant nagy költséggel és fáradsággal jár és több évi jó termésre lesz szükség, míg a belefektetett költségnek egy részét is vissza fogják szerezhetni.

A kisbirtokos osztálynak három nagy baja van. Az egyik az óriási közteher, a másik a magánteher, a harmadik pedig az, hogy egyedül kizsarolt földjének jövedelmére van utalva. A mi az állami terheket illeti, tudjuk azt, hogy ezekkel rendkivül túl van terhelve különösen a kisbirtokos osztály. Itt van az állami adó, a községi adó, az útadó, a megyei adó, az a sok drága fogyasztási adó, a mely az életet annyira megdrágítja. Itt vannak a terhes egyházi és iskolai adók. Ha mindezeket leszámítjuk, jövedelméből bizony alig marad valami. Azonkivül kisbirtokosainknak súlyos helyzetét a nagymérvü eladósodás is fokozza. Hitelviszonyai valóban nyomorúltak. Hiszen tudjuk, hogy a kisbirtokosnak tulajdonképen csak két hitelforrás áll rendelkezésére. Az egyiket a takarékpénztárak, a másikat pedig a községi hitelszövetkezetek nyújtják. A mi a községi hitelszövetkezeteket illeti, örömmel észlelem, hogy a szövetkezetek száma jelentékenyen szaporodik, azonban ezek még távolról sincsenek abban a helyzetben, hogy népünk hitelszükségletének eleget tehetnének, így azután a szegény kisbirtokos osztály a takarékpénztárakra van utalva. Azt pedig tudjuk, hogy a takarékpénztárak nem emberbaráti czélból alakúltak, hanem azok inkább részvénytársaságok, a melyek nagy kamatra, nagy osztalékra dolgoznak. Innen van azután, hogy a mi szegény népünk reá szorúl a takarékpénztárakra és kamat fejében 8—12%-ot is fizet. *(Élénk helyelés.)* Azonban ezen a bajon is lehetne segíteni, de lehetne segíteni mind a két bajon; a közterheken és a magánterheken. A mi a közterheket illeti, ott bizony hivatva volnának segíteni az adóreformok. Hogyha a mi előbbi kormányaink azokat az adóreformokat, a melyeknek életbeléptetését a pénzügyminiszter úr kilátásba helyezte, 10—20 évvel ezelőtt léptették volna életbe, most azok a terhek arányosabban lettek volna elosztva és akkor még lehetett volna a kisbirtokos-osztályon segíteni. Azonban az adóreform-javaslatokban, melyeket életbeléptetni szándékolnak, tovább kell menni, mert a mi népünkön már félrendszabályokkal segíteni alig lehet. Ha azonban tovább fogunk menni, a mi valami nagy különbséget nem fog tenni az állam költségvetésében, és ha a kisbirtokosnak adóterhein lényeges könnyítések tétetnek: ez képes javítani a helyzeten, és különösen a hitelviszonyokon. A mi pedig a hitelviszonyok javítását illeti, ezen könnyebben lehetne segíteni, mint az ember gondolná. Hiszen

Digitized by Google

a hitelszövetkezeteken kell elsősorban segíteni, hogy azok nagyobb hitelt nyujthassanak; ezt pedig el lehetne érni az államnak minden megterheltetése nélkül. Mert ne felejtsük el, hogy Magyarországon rengeteg alapítványösszegek vannak a nyerészkedő takarékpénztáraknál elhelyezve. Továbbá jelentékeny része az árvavagyonnak. Ezek a takarékpénztárak úgy az alapítványi, mint az árvavagyon után kevés kamatot fizetnek, de ezt a pénzt nagy kamatra adják tovább. Valóban nem értem, miért nem rendeli el a kormány, hogy a takarékpénztárban elhelyezett alapítványok és árvapénzek a saját felügyelete alatt álló hitelszövetkezeteknél helyeztessenek el?! Hiszen azt lehet mondani, hogy az állam felügyelete alatt álló hitelszövetkezetnél biztosíték nincsen. Sőt ott sokkal több a biztosíték, mint azoknál a takarékpénztáraknál, a melyek nincsenek állami felügyelet alatt, mert napirenden van különösen a vidéki takarékpénztárak és pénzintézetek bukása, míg hitelszövetkezetek bukásáról legalább én eddig semmit sem tudok. Tehát lehetne ezen a bajon segíteni úgy, hogyha a kormány elrendeli, mint előbb mondtam, hogy az árvavagyonnak az a része, mely a takarékpénztárakba van elhelyezve, a kormány felügyelete alatt álló hitelszövetkezeteknél helyeztessék el. Ekkor óriási összegek állanának a hitelszövetkezek rendelkezésére, és ez a magántőkét is arra indítaná, főleg ha a tőketulajdonosok látnák, hogy az állam is a saját felügyelete alatt álló hitelszövetkezeteknél helyezi el az alapítványokat és árvapénzeket, hogy ők is ott helyeznék el tőkepénzeiket. És a mi a hitelszövetkezeteket illeti, azok nincsenek nyerészkedésre alapítva. Tehát a hitelszövetkezetek több kamatot adhatnának a betevőnek, mint a takarékpénztárak; a betéteket pedig, mivel — még egyszer megjegyzem, — nincsenek nyerészkedésre alapítva, olcsóbban adhatnák kölcsön. Igy ha a betevők fizetnének a hitelszövetkezeteknek 4—5% kamatot, akkor ezen 4—5% kamat mellett nála elhelyezett betéteket kiadhatnák 5—6% kamatra. Milyen áldás és jótétemény volna ez a szegény kölcsönvevő kisbirtokosra, ha 5—6%-os pénz állana rendelkezésre. Milyen óriási előnyt érnének el, ha megszabadúlnának az őket most tönkretevő drága takarékpénztári kölcsönöktől.

Hiszen 8—12% közt variál az a vidéki takarékpénztárak kamatlába a kezelési költséggel együtt. Ha már most a szegény kisbirtokososztály 5—6 percentért kap pénzt a szövetkezetektől, ez annyit tesz, hogy kamattartozása a felére redukálódnék. A 12% leszáll 6-ra, a 8% leszáll 5-re és ilyformán a kisbirtokosok adóssága a felére száll alá. Ezt nagyon ajánlom a t. kormány szíves figyelmébe. Megvallom őszintén, csodálkozom, hogy a t. kormány erre az egyszerű megoldási módozatra eddig rá nem jött, noha nagyon fontos dolog. Azonkivül szíves figyelmébe ajánlom a t. kormánynak azt, a mit a miniszterelnök úr is székfoglaló beszédében elmondott. Ő is foglalkozott a mezőgazdák és kisbirtokosok helyzetével és nagy örömömre, felhozta bemutató beszédében azt, hogy a mi a kisbirtokos-osztályt illeti, új jövedelmi forrásokat kell nyitni számára. De nagyon sajnálom, hogy ebben az irányban alig történt valami, pedig bizony nagyon fontos dolog ez. Van több jövedelmi forrás, mely ha alkalmaztatnék és kihasználtatnék, a kisbirtokos-osztály terhén lényegesen segítene és könnyítene. Örömmel konstatálom azt, hogy a t. földmívelésügyi miniszter úr élénken érdeklődik a gyümölcstermelés iránt; hiszem és remélem, hogy nem fog csüggedni; hanem ebben az irányban tevékenységét folytatni, sőt fejleszteni fogja. Nem akarok jelenleg e thémával sokat foglalkozni, mert tudom, hogy nagyon sokan vannak szólásra feljegyezve. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* Erről a fontos thémáról azonban még több ízben fogok megemlékezni.

Végre még fel akarom említeni az úgynevezett törpebirtokosok és mezei munkások sorsát és helyzetét. Nagyon fontos dolog az, a mi a mezei munkásaink helyzetét illeti. A ki a dolgokat alaposan nem ismeri, azt hiheti, hogy mezei munkásaink helyzete nagyon kedvező és előnyös. Arra szoktak hivatkozni mindig, hogy alig van ország, a hol a napszám, az aratórész és a cséplőrész oly nagy volna, mint hazánkban. Igaz, ezt én is aláirom. A nyári hónapokban a napszám, az arató- és cséplőrész elég jó, úgy, hogy abból, ha kedvező az esztendő, a mezei munkás, úgy a hogy, megél. De ne felejtsük el, hogy a mezei munkásainknak télen jóformán semmi munkájuk, semmi keresetük nincs. A mit tehát a mezei munkás nyáron keres, abból kell megélnie és családját fentartania az egész hosszú éven át. Ha az aratás jól üt ki, akkor a mezei munkás az aratás és cséplés alkalmával keres annyit, hogy abból az éven át megél; ámde köztudomású dolog, hogy hazánkban a rossz évek nagyon gyakoriak. Ha már most az aratás, a cséplés rosszúl üt ki, akkor a mezei munkás bizony nem keres annyit a nyári hónapokban, a miből az egész esztendőn át megélni képes volna. Megszívlelni való dolog ez.

Sokat irtak, szóltak a mezei munkások helyzetéről. Nagyon fontos e dolog megoldásának kérdése. A megoldás azonban óriási nehézséggel jár. Sokan azt hiszik, hogy ezeken a bajokon telepítések által lehet segíteni. Én ezt kénytelen vagyok kétségbe vonni. Akkor lehetne ugyan telepítések által ezeken a bajokon segíteni, ha a kormány még ama óriási kiterjedésü

Digitized by Google

birtokainak, melyek az utolsó 30 év alatt eladattak, birtokában volna, azonban tudjuk, hogy ezeket az állam eladta. Azok az állami birtokok és uradalmak pedig, melyeknek az állam még mai nap birtokában van, nem olyan nagy kiterjedésüek, hogy azokon nagyobb méretü telepítéseket eszközölni lehetne. Ez csak egy csepp a tengerben.

De még ezenkivüi a telepítési kérdés óriási nehézségekkel van egybekötve, úgy, hogy nem csodálkozom, ha a kormány a telepítések terén eddig valami nagy sikert elérni képes nem volt. Nem akarok hosszas lenni és felsorolni mindazokat a nehézségeket, melyekkel a telepítési ügy kapcsolatban van, hanem csak egy körülményt hozok fel, a melyben a nehézségnek főrésze rejlik. Ez az, hogy a mi népünknek vagyonosabb, módosabb része nem szegődik el telepesnek, az olyan emberben pedig, a kinek semmije nincs, garanczia sincs.

Mivel a telepítés fizetéssel van egybekötve, ennek az ügyefogyott szegény ember természetesen eleget tenni nem képes.

Sokan azzal hozakodnak elő, hogy ha nem lehet a telepítési ügyet keresztül vinni, a parczellázást lehet megkisérelni. De kik parczellázzák birtokaikat? Jobbára a nagybirtokosok. Ámde a mi nagybirtokosaink még nem jutottak annyira, hogy ők birtokaiktól megválni kénytelenek lennének. Ezt tehetik ugyan a nagybirtokosok, teszik is elszórva imitt-amott az országban, de kik veszik meg a parczellákat? Megveszik a tehetősebb emberek, az egész, fél- és negyedtelkes gazdák, de nem mehet belé az ilyen parczellázási vételbe a szegény munkásosztály és a pár holddal biró gazda. Hiszen ezeknek annyi tehetségük sincsen, hogy kisebb vételekbe bele mehetnének; már pedig pénz nélkül földet venni nem lehet. Legfeljebb úgy lehet, ha hitelre tett szert az a szegény ember. Ámde azt majdnem előre biztossággal lehet megmondani, hogy ez őt tönkre teszi. Mert ha a szegény kisbirtokos és mezei munkás hitelre tesz szert, a felvett pénze után kamatot és törlesztést kell fizetnie, továbbá fizetnie kell a nagybirtokosnak a rátafizetést a hátralékos vételárból és annak kamatját: ezt a rengeteg terhet a szegény törpebirtokos ki nem bírhatja, ez világos romlását vonná maga után. A mi nagybirtokosainkat is visszatartja attól, hogy uradalmaikat parczellázva, a szegény népnek eladják, az, hogy nem akarják, hogy ezek fizetésképtelenek legyenek, nem akarják ezeket tönkretenni. Ez az oka annak, hogy nagybirtokosaink a telepítésbe sem mennek be. Ők is tudják nagyon jól, hogy az állam sem boldogúlhatott a telepítésekkel, s nem akarnak fiaskót vallani, az állam pedig nem teheti, hogy telepítési czélokra drága pénzen birtokokat vásároljon és bizonytalan eredményü telepítési kisérletekbe belebocsátkozzék. Sokan azt mondják, telepítéseket kell eszközölni Erdélyben az oláhság közt. Ez mint eszme nagyon szép, de inpraktikus, keresztül nem vihető. Hiszen az alföldi tehetősebb népünk az erdélyi hegyekbe a románok közé nem fog menni; *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* legfeljebb a szegény csángók mennének el, de ezekben nincs garanczia, ezek tönkre mennének és az állam óriási veszteséget szenvedne.

Azonban ne felejtsük el azt sem, hogy népünk igen nagy mérvben el van adósodva, s eltekintve néhány vidéktől, hol a nép anyagi tekintetben még jól áll s tőkepénzzel is rendelkezik, nincs abban a helyzetben, hogy nagyobb mérvü földvételekbe bocsátkozhassék. Imitt-amott elszórtan akadnak egyes kisgazdák telkesek, féltelkesek, negyedtelkesek, kik ezt tehetik, de általában nincsenek abban a helyzetben, hogy nagyobb mérvü földvételekbe bocsátkozhatnának. Lehetne azonban ezen a bajon segíteni, mielőtt azonban erre vonatkozó nézeteimet bőven kifejteném, röviden foglalkoznom kell a nagybirtokos helyzetével. Hogyha minden bajának felsorolásával untatnám a házat, felszólalásom nagyon hosszúra nyúlna, én csak egy baját említem fel a nagy- és középbirtokosnak és ez az, hogy a termények árának csökkenése folytán a nagyobb birtokos jövedelme legalább 20—30 százalékkal csökkent. Ne felejtsük el, hogy a nagyobb birtokos jövedelmének 50—60 százalékát pedig a drága kezelési költségek veszik igénybe. Míg ez a jövedelemcsökkenés be nem állott, a nagybirtokos elbirta ezt a költséget, de mikor a jövedelem a terményeknek árának csökkenése folytán leszállt, ebből a redukálódott jövedelemből az 50—60% kezelési költséget fizetnie bizony keserves dolog.

Igy áll a nagybirtokos; a mi pedig a mezei munkásosztály helyzetét illeti, az előbb mondtam, hogy ha az aratás és cséplés jól üt ki, keres körülbelül annyit, hogy ebből családját egész éven át valahogyan eltarthatja; de hogyha roszúl üt ki, a legnagyobb nyomorba jut egész családjával együtt. Már most a telepítések által nem lehet segíteni ezeken a kisembereken, nem lehet rajtuk segíteni a parczellázás által sem, mert ehhez pénz kell, ha pedig ez a kisember egy vagy két hold földet vesz, ezzel, t. ház, a helyzete nem nagyon változik, mert egy vagy két holdnak a jövedelméből még bizony nem lehet megélni. Azonban egy eszmét fogok itten kifejteni, *(Halljuk! Halljuk!)* a mely tulajdonképen nem új, hanem már régi dolog, de körülbelül feledékenységbe ment. Én azt gondolom, hogy a mi úgynevezett kisbirtokosaink, a kiknek egypár hold földecskéjük van és a módosabb mezei munkások is, földbérletekbe bocsátkozhatnának;

Digitized by Google

nem ugyan egyenként, hiszen egynek-egynek nincs módja, hogy nagyobb kiterjedésű birtokot vagyen bérbe, de ha ezek a kisbirtokosok társulattá szövetkeznének, — egy ilyen társulat állhatna 25—50—100 tagból, — akkor már bérletekbe bocsátkozhatnának. Ne felejtsük el azt, hogy a szorgalmas kisgazda, vagy a mezei munkáscsalád egymaga, hacsak egy pár lova vagy ökre van, 15 hold földet maga és családja erejéből képes megmunkálni. Hiszen, a mi a nagybirtokosokat illeti, előbb mondtam, hogy ők 50—60% rezsivel dolgoznak. Mennyire megy ez fel? Tudjuk, hogy óriási összegekbe kerülnek a gazdatisztek, az óriási számú cselédség, a részmunkások, a részaratók, a cséplők, a reparácziók, beruházások, a biztosítások, a melyek a redukálódott jövedelemnek 50% át teszik ki. De az ilyen egyszerű kisgazda, mezei munkás, ha társulatokká szövetkezik és maga munkálja a földet, egy krajczár rezsivel sem dolgozik. Annak a földnek, a melyet ő bérel, az összes jövedelme az ő zsebébe folynék a haszonbéren kivül.

De sokan azt mondják, hogy ez mind szép dolog, de hol van a fizetésre nézve a garanczia. Hogy menjen bele a nagybirtokos, hogy a birtokát ilyen bérlőtársaságoknak adja bérbe? Én erre azt válaszolom, hogy nem mondom, hogy nyakrafőre minden nagybirtokos adja oda haszonbérbe földjét az ilyen bérlőtársaságoknak; ezt korántsem állítom, hanem miért ne tehetné azt egyes nagybirtokos, hogy a dominiumához tartozó egyes földterületeket, pusztákat ilyen bérlőtársaságoknak adna.

Azt állítják továbbá, hogy a kisbirtokosban a garanczia nincs meg. Ezzel szemben azt mondom, hogy sokkal nagyobb a garanczia ilyen bérlőtársaságokkal szemben, mint az egyes bérlőkkel szemben. Mert ne felejtsük el, hogy ha egyes bérlő vesz ki egy uradalmat, egy birtokot, nagy beruházásokat kell tennie, azt a birtokot instruálni kell, azonkivül az egyes bérlőt ugyanaz a nagy rezsi terheli, mint a nagybirtokost. Tehát az egyes bérlő sokkal inkább ki van téve a bukás esélyének, mint az olyan bérlőtársaság, a mely maga megmunkálja a földet és semmi rezsije nincsen. Hiszen, ha az illető nagybirtokos rászánja magát és kiád uradalmából egyes pusztákat ilyen bérlőtársaságnak, nem mondom azt, hogy adja azt ki örök bérletbe, ez abszurdum volna, azt sem mondom, hogy egy-két évre, mert ezáltal a földjét rontaná el, hanem 10—12 évre, rendes szerződéssel, ugartartás és a haszonbérnek félévi előrefizetése mellett. Igy a garanczia kérdése egészben biztos. Hisz nem mondom én, hogy olyan társaságoknak adják bérbe a földet, melynek tagjai teljesen ügyefogyottak, de ilyen ember nálunk az Alföldön jóformán nincs is; a szorgalmas munkás embernek mindig van egy kis vagyonkája, hogy ilyen bérletbe belemehessen. Mert mi kell ehhez egy ilyen szegény embernek? Nem kell több, mint hogy pár lova, ökre legyen, néhány mérő vetőmagja, és 150—200 forint készpénze, a miből a haszonbért és egyéb kisebb kiadásait fedezze. Ez nem sok.

Ha már most ilyen bérlő társaságok alakúlnának, ezek 25—50 vagy száz tagból állhatnának, és ilyen bérlőtársaságokat azután sokat lehetne az országban alkotni. Korántsem mondom, hogy mindenütt, kivétel nélkül lehetséges volna ez, mert van ám vidék, a hol a nép teljesen tönkre van téve, ezek azután nem alkothatnak bérlő társaságokat, mert hisz az természetes, hogy sem a nagy- sem a középbirtokos ilyen emberekkel nem szerződik. Az Alföldön azonban legtöbb embernek van ennyi vagyonkája. Az olyan ember pedig, a ki csak ily vagyonkával is rendelkezik, családja segítségével maga munkálhatja meg a földjét, egy krajczár kiadása nélkül, s annak összes jövedelme a zsebében marad. Miért nem mehetne tehát be ebbe a kisgazda és miért ne állhatna erre rá a nagybirtokos?

De még egy módot hozok fel. Vegyük például középbirtokosainkat. Köztudomású dolog, hogy középbirtokosaink el vannak adósodva és birtokaik a legtöbb esetben hiányosan vannak felszerelve, úgy, hogy a hiányos instrukczió folytán a birtokok nagyon keveset jövedelmeznek. Miért ne tehetné tehát jó eredménynyel az a középbirtokos, a kinek nincs elegendő instrukcziója, és kinek birtoka túl van terhelve adóssággal, hogy birtokából pár száz holdat jó áron bérbe adjon ilyen bérlőtársaságoknak? A birtok többi részét kellőleg instruálva, az többet jövedelmezne, és a bérlőtársaságnak kiadott föld szintén tisztességes jövedelmet hajtana.

Sokan azzal állanak elő, hogy az is nagy baj a kisembereknél, hogy a földet rendesen nagyon rosszúl szokták megmunkálni. Ez, sajnos, így is van. Saját földjeiket is rosszúl munkálják meg, úgy, hogy a nagy- vagy középbirtokosságnak nem igen van kedve ilyenek részére bérbeadni a birtokát. De ezen a bajon is könnyen lehet segíteni. Az első az, hogy nem kell nekik egy-két évre bérbe adni birtokrészeket, hanem 10—12 évre, az ugarokat rendesen kikötni, továbbá csak olyan embereknek engedni meg a társaságokba való belépést, a kiknek legalább két ökrük, vagy két lovuk van. Hiszen a föld rossz megmunkálása teljesen ki van zárva, ha az ugartartás ki van kötve. Már most tegyük fel, hogy egy ilyen 50 tagból álló bérlőtársaság megalakúl, és 500 hold földet bérel. Mindenkire jut 10 hold, a melyet mindenki könnyen megmunkálhat, minden részmunkás vagy napszámos

Digitized by Google

segítsége nélkül, és ha mindenkinek van két darab jószága, az összesen száz darab lábasjószágot tesz ki. Már pedig áll, hogy egy 500 holdas birtokra 100 darab lábas jószág elegendő trágyamennyiséget szolgáltat. Így, t. ház, nem lehet azt mondani, hogy ha ekkép adnák ki például akár a nagybirtokosok, akár a középbirtokosok földjeiket a kisembereknek, hogy ezáltal a földbirtok rossz munkálás alá kerülne. A trágyamennyiség megfelelne, a takarmány ott etettetnék föl, a rendes ugartartás ki volna kötve, a fizetés pedig félévenként előre történhetnék. Ez az eszme nem új, t. ház, ez régi dolog, hanem lassanként feledésbe ment; s azért most ismét új eszmének tűnik föl és azért vetettem föl, mert a míg a nagybirtokosok, vagy kisbirtokosok egy ilyen eszmével megbarátkoznak, az rendesen nagy nehézséggel jár.

De ily bérlőtársaságok megalakúlhatnak az országban; csak az a kérdés merül föl, hogy hogyan és mikép, és ki kezdeményezze a dolgot. Én erre azt mondom, t. ház, hogy kezdeményezze az, a kinek érdekében áll, és itt pedig mind a két félnek érdekében van. Érdekében áll egyrészről a földbirtokosnak, a ki több jövedelmet kap, érdekében áll másrészt az úgynevezett kisembereknek is. Az utóbbiakra nézve okvetlenül szükséges, hogy ha ilyen társaságok keletkeznek és megalakúlnak, hogy társaikat jól megválaszszák. Ez épen úgy van, mint az aratásnál. Ha például egy aratógazda aratást vállal, hogyha jóravaló embereket, jó társakat szerez maga mellé, akkor az aratásnál sincsen baj. Ha pedig rossz, hanyag és kötekedő emberekkel áll össze, akkor nagy baj van. Épen ilyen a helyzet a bérlőtársaságoknál is. Hogyha egypár ember összeáll társulattá, és csak jóravaló, szorgalmas munkásemberek kerülnek össze, akkor a földbirtokos bátran belemehet ilyen bérlőtársaságokba. Az is természetes, t. ház, hogy ha egy földbirtokos arra szánja magát, hogy birtokának egy részét ilyen bérlőtársaságnak kiadja, hogy egyetemleges kötelezettség nélkül azt meg nem teheti. E miatt sokan a kisgazdák közül meghökkentek, de hogyha jóravaló embereket választanak maguk mellé, akkor az egyetemleges kötelezettségnek semmiféle rossz következménye nem lenne. Mert az is természetes, hogy ha egy nagybirtokos rászánja magát arra, hogy birtokának egy részét bérbe adja, 50—60 emberrel külön-külön nem szerződhetik. Bajos volna az is, hogy ha az egyik nem fizetne, akkor a másik után menni és így a legczélszerűbb az egyetemleges kötelezettség melletti bérbeadás. És mondom, hogyha a kisemberek társaikat jól választják meg és nem vagyontalan, ügyefogyott embereket vesznek maguk mellé, akkor ezen bérlőtársaságoknak az országban nagy jövőjük lesz és igen jótékony befolyást gyakorolhatnak.

Már az előbb mondottam, t. ház, hogy ez nem új idea, hanem régi dolog. Én magam is birtokos vagyok Pest vármegyében; a solti határban van a birtokom, és tudom régi időkből és régi aktáimból, hogy Solt községe a komposszesszorátus összes birtokait, a mikor azok még osztatlan állapotban voltak, a XVIII. század utolsóelőtti évtizedében bérbe vette. Az a földterület kitesz az odatartozó pusztákkal együtt körülbelül 30.000 katasztrális holdat és a község ezt bérbe birta a huszas évek derekáig. A község rendkivül pontosan és rendesen fizetett. Én nálam megvannak nagyszüleimnek fizetési feljegyzései, a melyek szerint Szent-Mihály és Szent-György napján félévenként előlegesen mindig pontosan megkapták a haszonbért mindazon években. Az a község akkor, mielőtt a bérletbe belement, rendkivül nyomorúlt állapotban volt, a bérlet végén pedig rendkivül megvagyonosodott és meggazdagodott, úgy, hogy még a közelmúltban is az az országnak legvagyonosabb községei közé tartozott. Hát, t. ház, a mit a XVIII. században praktizáltak, miért ne lehetne azt praktizálni most is? Már akkori időben birta a község ezt az óriás kiterjedésű határt, 30.000 kataszteri holdat és maguk közt szépen felosztották a bérletet; a módosabb embernek osztottak ennyi földet, a kevésbbé módosnak kevesebbet, a még kevésbbé módosnak még kevesebbet, szóval a község kivette ezt a nagy területet, körülbelül 40 esztendőn át birta és a fizetésre nézve soha semmi baj nem volt. Ez nagyon megfigyelni való dolog, és ha a komposszesszorok meg nem osztozkodtak volna, akkor ezek a bérletek még a húszas években sem szüntek volna meg. Azonban a húszas években az osztály megtörtént, ki-ki kivette a maga részét és házilag kezdte kezelni.

Az igaz, hogy az olyan ember, kinek semmije nincsen, természetesen ilyen bérleti társaságba nem mehet bele, mert sajnos, olyan emberen segíteni nem lehet, kinek nincs semmije. De tekintve a magyar Alföldet, tekintve azt, hogy a mi mezei munkásaink ugyan bajban vannak, de még sem egészen földhöz ragadt szegények, mert hiszen majdnem minden jóravaló, szorgalmas úgynevezett törpebirtokosnak és a jobbmódú szorgalmas mezei munkásnak is van egy pár lova, ökre, vetőmagja és egy kis pénzecskéje. Ha ezek bérleti társasággá alakúlnának, akkor, t. ház, minden bajukon segítve volna. Mert ha ilyen szegény ember egy, vagy két hold földecskét vesz magának, abból bizony megélni nem képes; de ha kibérel 10—15 hold földet, tekintve azt, hogy semmi rezsije nincsen, abból nagyon szépen és becsületesen megélhet és családját is fentarthatja.

Digitized by Google

Azonkivül ha ilyen bérlet 10—12 esztendeig eltart, a ki szorgalmas, elláthatja magát a bérlet tartama alatt aprójószágokkal, sertésekkel, sertéstenyésztés és jószágtenyésztés által, sőt idővel még szép kis vagyonra is tehetne szert.

Még egy nagy bajon is lehetne ez által segíteni. Nincsen ugyanis az országban úgynevezett bérlői osztály. Ezekből idővel erős bérlői osztály fejlődhetnék, olyan, a melylyel sem maga a nagybirtokos, sem a középbirtokos, sem az egyes bérlő nem versenyezhetne, mert mindezek nagy rezsivel dolgoznak; ezek pedig semmivel. A mit a nagybirtokos, középbirtokos, egyes birtokos a rezsire költenének, annyival ezen szegény emberek több bért fizethetnének. Természetes, itt is áll az, a mit a régi közmondás mond, hogy »a ki a bérlőjét nyúzza, az a földjét is nyúzza«.

Ha a nagybirtokosok, középbirtokosok és a nép ezzel az eszmével megbarátkoznának, akkor mezőgazdasági viszonyaink néhány évtized alatt gyökeresen és alaposan megváltoznának. Ez volna egyszersmind az agrár-szocziálizmusnak, a mely csak szunnyad, de meg nem szünt, — mert Isten mentse meg az országot attól, hogy egy pár rossz év bekövetkezzék, mert akkor az agrárszocziálizmus megújuló erővel fog kitörni, — legjobb orvoslása.

El lehet ugyan nyomni az agrár szocziálizmust csendőr szuronyokkal, de megoldani nem lehet. De az általam javasolt úgy leghelyesebb megoldása lenne az agrár-szocziálizmus kérdésének, hasznára válnék a kisgazdáknak és a szorgalmasabb, módosabb munkásnak.

De befejezem beszédemet. Sokan vannak még feliratkozva és nem akarom a t. ház türelmét hosszabb időre igénybe venni. Az itt csak igen röviden elmondottakat a t. kormánynak beható megfontolására ajánlom.

Dedovics György jegyző: Bernát Béla!

Bernát Béla: T. ház! A földmívelésügyi költségvetésben többrendbeli hathatós intézkedés foglaltatik, melyek, ha megvalósúlnak, lényeges befolyással lesznek a közgazdasági bajok enyhítésére, gyógyítására.

Nem akarom a t. ház türelmét hosszasabban igénybe venni, csupán az ország szőlészeti ügyére vonatkozó némely intézkedésekkel kivánok röviden foglalkozni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az ország szőlészete az utóbbi években óriási léptekkel haladt előre, a mi azonban nem zárja ki azt, hogy figyelmünket s tevékenységünket a nemzet közgazdaságának e fontos ágára ki ne terjeszszük, mert hiszen még most is több megoldatlan kérdéssel állunk e téren szemben.

Igy például a talajviszonyok még sincsenek megállapítva, minek következménye, hogy az egyes szőlősgazdák csak találomra ültetik be szőlőterületeiket, s ha a talajnak nem megfelelő alany kerül belé, a szegény gazda kezdheti a telepítést újból.

Ezt közvetve és közvetlenül tapasztaltam a Tokaj-hegyalján, a hol igen sokféle a talaj; nevezetesen van ott nyirok, lősz, ryolith és trachyt s ezeknek válfajai, ezen különböző talajnemeknek természetesen más más a fizikai és kémiai tulajdonsága, minélfogva ezen talajok egyikében az egyik, a másikában a másik szőlőfaj díszlik jobban; egyikben az egyik, másikban a másik rendszer válik be; így például a lősztalajban az oltvány-rendszer általában nem vált be, míg a hazai faj szénkénegezéssel szépen díszlik.

Továbbá a szőlőbetegségek folyton szaporodnak, újabban ismét egy gombafaj keletkezett, mely úgy a nemes, mint a vad tőke fején mint kidúdorodás jelentkezik s innen lehúzódik a gyökérre, a mi a tőke elpusztulását vonja maga után, ily módon elpusztúlt tőkepéldányokat beküldtem a központi kisérleti állomáshoz; a vizsgálat kiderítette, hogy a tőkéket a koprimus nevü gomba ölte meg, de a védekezés módját ez ellen még nem ismerik, s nem is ismerhetik, mivel a hiányos berendezés miatt minden oldalú intenziv kisérleteket nem is eszközölhetnek. A mind nagyobb arányokban terjedő lisztharmat elleni védekezésre nézve is eltérők a vélemények; sokan az Aschenbrand-féle port tartják a legtökéletesebb védelmi szernek, holott egyik szakértő a szegedi szőlészeti és borászati kongresszuson oda nyilatkozott, hogy az Aschenbrand-féle por még nincs tökéletesen kipróbálva s ez idő szerint a lisztharmat ellen a legjobb védelmi szernek a kénporzást tartja, mert nem szükséges, hogy a kénpor a növényre tapadjon, a mivel a kén a levegő élenyével egyesül s ezen vegyi folyamat által hat a lisztharmat pusztítására. Ezen vitás kérdések eldöntése is a kisérleti állomásra vár. Igen kivánatos tehát, hogy a központi kisérleti állomás mielőbb kibővíttessék, hogy a reá háramló feladatoknak minél tökéletesebben meg tudjon felelni. E mellett elkerülhetetlenül szükséges, hogy a vidéken, különösen Tokaj-hegyalján szintén állíttassanak fel ilyen kisérleti állomások, melyeknek feladata legyen a szőlészet terén előforduló s a Tokaj-hegyalja specziális viszonyaira vonatkozó jelenségek megfigyelése.

Igen nagy fontossággal bír a jégvihar telepek felállítása is, mert az eddigi kisérletek Stájer-, Dalmát- és Olaszországban, sőt minálunk is, úgy látszik, hogy beváltak. Stiger Albert a stájer Windisch-Feistritz polgármestere 1896. évben feleleventette a viharágyúzás ősrégi szokását, a mozsarat hangtölcsérrel tökéletesítette, mely találmánya lövés alkalmával oly erős légörvénygyűrűt fejleszt, hogy ennek mechanikai

Digitized by Google

energiája egész 1500—2000 méter magasságig hat fel, miáltal a jégképződést megakadályozza. Az eredményekről 1899. évi november hó 6. és 7. napjain felső Olaszországban, Casale-Monferatában tartott kongresszus számolt be, s kimondotta, hogy »a viharágyúzással jó eredményt igérő útra léptek a jégeső elhárítása fontos problémájának megoldásában.« A tudomány erre nézve kellő alapot ugyan eddig még nem szolgáltatott, de a kisérletek azt igazolják, hogy valahányszor az ágyúzást kellő időben s nagyobb területen kezdték meg. a lövöldözés alatt a villámlás és menydörgés megszűnt és a jégeső elhárítása sikerült; s ha esetleg jég képződött is, az hóval vegyes és oly puha volt, hogy nagy kárt nem tehetett. Felső Olaszországban eddigelé 3090 telep működött s a kedvező eredmény folytán, melyet ezekkel elértek, hallomás szerint már 10.000-re akarják a telepek számát emelni.

Ezen tapasztalatok, és több meteorológus nyilatkozata megerősít minket azon hitben, hogy a vihar elleni ágyúzással megtaláltuk végre a módot, melylyel szőlőinket a jégkár ellen megvédeni képesek leszünk.

Minthogy a biztosítás terén a díjtételek szerfölötti nagysága miatt czélt nem érhettünk, *(Igaz! Úgy van!)* s eddigelé szövetkezeti úton sem biztosíthattuk terménünket a jégkár ellen, nem marad egyéb hátra, minthogy mi is szomszédaink példáját követve, a jégvihar ágyúzáshoz folyamodjunk, s ilynemű telepeket minél nagyobb számban felállítsunk. A miniszter úr — elismeréssel legyen mondva — ezen ügyet is szokott lelkesedésével karolta fel, a mennyiben szakértőt bocsát ama szőlőbirtokosok rendelkezésére, a kik ily telepeket felállítani óhajtanak, továbbá az állami szőlőkben szintén állíttat fel ilyen telepeket, s ezen ügy szakszerű tanúlmányozása czéljából egy meteorológust küldött ki Stájer- és Olaszországba. Megjegyezni kívánom még azt is, hogy ezen czélra külön lőport gyártanak s azt jutányos árban bocsájtják a szőlőbirtokosok rendelkezésére. Állítólag kilója 35 krajczár.

De mivel a szegényebb községek ily telepek felállítását saját erejükből eszközölni képesek nem lesznek, felkérem a miniszter urat, hogy e telepek felállítását — a hol szükséges, — még államsegélylyel is támogassa.

Megnyugvással vettem ki a miniszter úr beszédéből, hogy a kisgazdák érdekeit oly melegen karolta fel, de mindazonáltal óhajtandónak tartanám, hogy a miniszter úr a kis szőlőbirtokosok és kis szőlősgazdák felsegélyezésére több szőlőtermelési anyagot bocsájtana ingyen kiosztásra; mert ezen társadalmi erőket hazánk javára mindenáron, még anyagi áldozatok árán is meg kell tartanunk, s nem szabad megengednünk, hogy ha bennük a szőlőtelepítésre a jó akarat és képesség megvan, szegénységük folytán kénytelenek legyenek kiváhdorolni, vagy pedig exisztenciájukat elvesztve, elpusztúlni. *(Igaz! Úgy van!)*

Fel kell itt még említenem a szegedi I. országos szőlészeti és borászati kongresszusnak ama határozatát, mely szerint az állam és egyesek által termelt karók értékesítésére központi elárusító-telepek volnának létesítendők.

Felhívom a miniszter úr figyelmét a szegedi országos szőlészeti s borászati kongresszus határozatára.

Állandó sérelmet képez különösen a kis szőlőbirtokosoknál a boritaladó, mely szerint még a termelőnek is adót kell fizetni azon bormennyiség után, melyet évenkint elfogyaszt. Ezen intézkedés annál sérelmesebb, mivel az 1898 : XVIII. törvényczikk alapján Horvátországban a szőlősgazdák a házi szükségletre szánt bormennyiség után boritaladó fejében mitsem tartoznak fizetni, miért is kivánatos volna, hogy az 1892 : XV. törvényczikk rendelkezései a szőlősgazdákat illetőleg, módosíttatnának.

Az is nagy baj, hogy míg eddig a szőlősgazdák adómentesen főzhettek szeszt a törkölyből, most ez az 1899 : XX. törvényczikk alapján megvonatott tőlük, a mi miatt a törkölyt kellőképen értékesíteni nem képesek.

Helyeslem a miniszter úrnak a költségvetés indokolásában foglalt azon intézkedését, hogy a magyar agrár- és járadék bankkal létesített szerződés szerint utóbb nevezettnek a kezelési költségnél származó fedezetlen hiány, illetőleg veszteség pótlására 1899—1903. évekre terjedőleg évenként 60.000 korona átalányösszeget fizet, mert ezáltal módott nyújtott a banknak, hogy a szőlőfelujítási kölcsönöket tovább folyósíthassa s így a szőlő felujítás nagy munkája meg ne akadjon.

E téren figyelmébe ajánlanám a t. miniszter úrnak, hogy hasson oda, hogy a szőlőkölcsönkötvényekbe árva vagyon is befektettessék, mert ezeknek értékesítésénél az a baj, hogy nem igen veszik, és ha a hazai árvaszékek ezeket vennék, mert hiszen a szőlőkölcsönkötvény époly biztos, mint egyéb papir, azáltal, hogy az árvavagyon is befektettetnék szőlőkölcsönkötvényekbe, e papirok jobban volnának értékesíthetők.

Itt azonban két igen fontos körülményre kell az igen tisztelt miniszter úr figyelmét felhivnom. Óhajtandó volna ugyanis, hogy az agrár- és járadékbank a szőlőkölcsönöknél szokásban lévő számlarendszert megváltoztassa oly módon, hogy a szőlőkölcsönt élvezők a törvény által konczedált lehető legjutányosabban jussanak a kölcsönhöz. Az is nagy terhet képez a szőlőtulajdonosokra, hogy ha a hat év letelte előtt

Digitized by Google

kénytelen a kölcsönt — például eladás esetén, — visszafizetni, akkor a felvett összeg után — a törvény értelmében, — az árfolyam-veszteséget is tartozik viselni.

Ennek beigazolására egy konkrét esetet hozok fel. Egy szőlőtulajdonos, a ki 1897 junius 28-án 6000 korona tényleges kölcsönt kapott, szőlőjét azonban időközben eladta, kénytelen volt 1900. január 30-án, vagyis $2^1/_2$ évi idő tartamra a leszámolás alkalmával 489 korona 19 fillér árfolyamveszteséget fizetni.

Ez a teher, t. ház, igen megdrágítja a kölcsönt, a szőlőbirtok értékét pedig leszállítja.

Végül még a bor értékesítéséről is akarok néhány szót szólani. *(Halljuk! Halljuk!)* Mai napság a borüzlet mindenütt pang; a termelők nem tudják boraikat eladni, a mit elsősorban a pénzhiány okozhat; miért is oda kell hatni, hogy pincze-egyletek és borértékesítő szövetkezetek alakúljanak. *(Helyeslés balfelől.)*

Ezáltal segítve lenne e kisgazdákon, mert a szövetkezet esetleg előleget is adhatna nekik s így nem jutnának abba a kényszerhelyzetbe, hogy termésüket, fáradságos munkájuk jól kiérdemelt eredményét, olcsó áron legyenek kénytelenek elpocsékolni.

Ily szövetkezeteket azonban — a mint az eddigi kisérletezések is bizonyítják, — nagy mérvű állami támogatás nélkül létesíteni alig lehet, mert a szőlősgazdáktól, a kiknek nagy része a roppant nagy telepítési költségekkel küzd, nem várhatjuk, hogy a pinczeegyletek megalakításához nagyobb mérvű anyagi áldozatokkal járúlhassanak.

Az is nagy hátrány, hogy az 1899: XXV. törvényczikk alapján a termelő 50 liternél kisebb mennyiségben engedély nélkül bort nem adhat el s így különösen tokaji aszú bort alig árúsíthat el.

De a boreladás mostani pangásának más, még sokkal fontosabb oka is van, tudniillik az olasz boroknak tömeges beözönlése; *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* jövőre minden eszközt fel kell használni arra nézve, hogy az olasz borok importálását a vám tetemes felemelésével megakadályozzuk, *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* mert hisz a jövőben olasz borra már nem lesz szükségünk, a mennyiben magunk is képesek leszünk fogyasztási és kiviteli szükségleteinket kielégíteni. Míg mi a mi boraink után Német- és Oroszországba szerfelett magas vámot fizetünk, addig az olasz borokat 3·50 forint vám mellett engedjük be az országba. *(Igaz! Úgy van!)* Pedig jól tudjuk, hogy mily nagy pénzáldozatba kerül a szőlő felujítása, a forgatás, a drága oltványokkal való beültetés stb., mennyit kell küzdeni, míg abból jövedelem vehető ki; minden oldalról ellenség fenyegeti a fiatal szőlőtelepet: a drótféreg, peronoszpora, lisztharmat, szőlőmoly, coprinus-féle gombabetegség, a rothadás különféle nemei; hát az elemi csapások: fagy, jég, viz s emellett a minden nappal megdrágúló míveltetési költségek: szüret után előállanak a pinczeszerelési kiadások, s ha a gazda a borát nem tudja kellő áron eladni, megakad a gépezet, drága kölcsönhöz kell folyamodnia, a mi napról-napra növekedvén — előbb-utóbb tönkre kell mennie. Az is nagy baj reánk nézve s borkiviteliünket igen megnehezíti, hogy Ausztriában a mesterséges borok előállítása meg van engedve.

A felsoroltak eléggé igazolják, hogy az olasz borok beözönlése mily nagy közgazdasági kárral jár s bizom kormányunk bölcseségében és hazafiságában, hogy minden eszközt fel fog használni arra, a mit a miniszter úr már tegnapelőtti beszédében is jelzett, hogy a mostani állapot megszüntettessék; ez alkalommal e tárgyban határozati javaslatot nem óhajtok benyújtani, de kérem a miniszter urat és a kormány összes tagjait, hogy ne engedjék, hogy az olasz vámszerződés lejártakor az olasz borvám ily alacsony díjtételben állapíttassék meg, mert ezáltal a már szépen megindúlt s nagy költséggel felujított szőlőkulturánkat tennénk tönkre. *(Helyeslés balfelől.)*

Mindezek után elismeréssel adózom a földmívelésügyi miniszter úrnak, a ki közgazdaságunk érdekeit melegen szívén viseli, a ki ügykörét igaz érdeklődéssel és hazafiúi lelkesedéssel karolja fel és e téren igen sokat tesz, és bizom benne, hogy a szőlészet érdekében még fokozatos tevékenységet fog kifejteni. Ezért a költségvetést általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadom. *(Élénk helyeslés a jobb- és baloldalon.)*

Major Ferencz jegyző: Páder Rezső!

Páder Rezső: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A létért folytatott küzdelemben, a megélhetés, vagyonszerzés után való törekvésben igen sokszor felbillen az egyes társadalmi osztályok közti egyensúly különböző okok, tényezők miatt, felfedezések, találmányok és sokszor egyes jelszavak hatása alatt is. Politikai, gazdasági újabb elméletek, tanok, irányzatok és fejlődések az egyes életfoglalkozásokra, társadalmi osztályokra hol előnyösen, hol hátrányosan ütnek ki, és e szerint azután a megváltozott helyzetben megváltozik az emberek tevékenysége és a létért küzdésnek harczi módja, mely sokszor irigykedéssel, gyülölködéssel, ellenségeskedéssel párosúl. Szerencsés az a társadalom, a mely a változásokat mintegy maga előre kipuhatolja, észreveszi és vezeti azokat az átmeneteknél bölcs intézkedésekkel. Különösen igen nagy munka és felelősség hárúl e tekintetben az államra, mint a

Digitized by Google

társadalomnak ezen leghatalmasabb tényezőjére, és szerintem nagyon rövidlátó államférfiak azok, a kik meghagyják magukat lepetni, a kik mindig bizonyos nagyurias non chalence-sal nézik a dolgokat akkor is, mikor már közeledik a vihar, a mely jót, rosszat elsöpréssel fenyeget.

T. ház! Nem akarhatom a történelem kapcsán fejtegetni azon nagy eszméket és eseményeket, a melyek nálunk is közrehatottak arra, hogy a régi Magyarország sok tekintetben megváltozzék. Minden téren — ezt el kell ismernünk — bizonyos újjáébredést és újjászületést látunk. A politikai átalakulásokra következtek a gazdaságiak. A politikaiakról nem szólok, mert azok nem tartoznak ide. A gazdaságiakról az a szerény véleményem, hogy azok azon hibában leledzettek, hogy nagyon rohamosan tértek el a régi viszonyoktól és az új iránynak, új tevékenységnek emberei nagyon gyors tempóban akartak ebből a patriárchális Magyarországból egy Angliát, Amerikát teremteni. Ez nem sikerült és azt hiszem nem is fog sikerülni soha. De az bizonyos, hogy azok, a kikben volt az amerikai szellemből, leleményességből és vállalkozási kedvből egy jó adag, a szabadságnak, haladásnak és felvilágosodásnak égisze alatt, ugyancsak jól kihasználták a maguk számára és mások rovására a helyzetet. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* Harmincz esztendő folyamán, némelykor rövid 5—10 év alatt, feltünő sokan lettek milliomosokká; nemrégen az egyetlen Lipót-városban százegy, még pedig nem is koronás, hanem forintos millimost mutattak ki. Gombamódra felszaporodtak a jóhiszemü népet kizsákmányoló spekulánsok. A magyar földnek erős versenytársa lett a tőke, a dolgozó kisiparnak a nagy, és sokszor szédelgő vállalkozás, s ezek részesültek előnyben, védelemben. Én e tünetet mindenkor aggasztónak tartottam, sohasem örvendeztem rajta, mert azt gondoltam, hogy ez megkivánja a társadalomban az áldozatokat; áldozatúl is esett két életfoglalkozás, a földmivelő-osztály, főkép a kisbirtokos, és a kisiparos-osztály, úgy, hogy most ezeknek a támogatásáról, ezeknek felsegélyezéséről, vagy az újabb helyzetbe való helyes beillesztéséről kell tanácskoznunk.

T. ház! Egyre kevesbbedik azoknak a száma, a kik nem látják be, hogy nálunk a földmivelléssel foglalkozó osztály nagyon el lett hanyagolva; a földbirtok, üzleti tárgygyá lesülyesztve, folytonos ingadozásnak lett kitéve úgy, hogy manapság már nem is lehet ingatlannak tekinteni. A végnélkül való feldarabolás, parczellázás, a földmives-gazdáknak védtelenül hagyása, a váltószabadság, az uzorának különféle válfaja, a közterheknek óriási majdnem őrületes felcsigázása, a magyar mezőgazdákat válságos helyzetbe sodorta. Azt a politikát, t. ház, a mely a föld érdekeinek elhanyagolása mellett egyoldalúan kedvezett a tőkének és a spekulácziónak, és türte ennek kinövéseit, visszaéléseit, közönséges névvel merkantilizmusnak szoktuk nevezni. Azok pedig, a kik ennek a politikának ellenhatásául a föld elhanyagolt érdekeit akarják védelembe venni, a kik a mezőgazdaságon ejtett sebek meggyógyitását követelik, és készek ezen érdekből még az úgynevezett szabadabb, szabadelvűbb intézményeket és törvényeket is megváltoztatni, tehát látszólag a szabad felfogás ellen cselekednek, ezek az agráriusok. Ezzel a két elnevezéssel a lefolyt vitában is találkoztunk, bár én azt tartom, hogy ennek a két iránynak az összeegyeztetése a helyes politika, mégis egy jó darabig még ezen két irány hivei ellenlábasoknak tekintik egymást és megfigyelésem szerint tekintik jobban a merkantilisták, mint az agráriusok. Mert az előbbiek sehogysem akarják az ő eddig feltétlenül és korlátlanúl uralt pozicziójukat elveszteni; holott az utóbbiak megelégszenek a hibák kiigazításával, a földbirtok érdekeinek nagyobb mérvü felkarolásával, szóval az elhanyagoltak istápolásával; *(Helyeslés balfelől.)* különben belátják nagyon jól, hogy a tőkének és a vállalkozásnak is meg van a maga jogosúltsága. Az igazán ellenséges indulatot e két tábornál jobban a merkantilistáknál látom s örülnöm kell, hogy ők is most már enyhébb húrokat kezdenek pengetni.

Mi, a kiknek zászlajára fel van irva a magyar föld védelme, a kik a földmivelő osztálynak, és ezek közül is különösen a kisgazdáknak, elhanyagolt érdekeit akarjuk tekintetbe vétetni, a kik a kisgazdáknak a megélhetéséről kivánunk gondoskodni, és ezt a népet szövetkezések, a terményeknek kedvezőbb értékesitése és más ilyen módok által akarjuk védelembe venni, mi nagyon jól tudjuk azt, hogy a földmivelés, ipar, kereskedelem, tőke és vállalkozás egymást kölcsönösen segitik és kiegészitik. Azért is nagyon helytelennek és igazságtalannak tartottam azt mindig, mikor a mi védelmi politikánkat támadásnak minősitették, például a tőke ellen, a minthogy ezt reánk, néppártiakra is ráfogták. Mi igenis látva azt, hogy a földbirtok érdekei mennyire elhanyagoltattak és mily nagy teher nehezedik a földbirtokra, és látva ezzel szemben, hogy még most is nagy kedvezményben részesül a spekuláczió és a tőke, nem mulasztjuk el ezen igazságtalanság ellen felszólalni. Rámutatunk tehát arra is, hogy például a földadó sokkal magasabb százalékos adóteherrel sujtja a földbirtokot, mint más adónemek más jövedékeket és hozamokat. Rámutatunk arra, hogy a lelketlen üzérkedés mennyire kizsákmányolja a tudatlanabb, de azért jóhiszemü népet, mennyire tönkre teszi uzorával, s mint igyek-

Digitized by Google

szik különféle machinácziókkal leszorítani a terményeknek árát, és még az átvételnél is mily sokféle módon rövidíti meg az eladókat. *(Úgy van! balfelől.)*

Ezt a mi keresztény gondolkodásmódunk, keresztény felebaráti szeretetünk nem hagyhatja szó nélkül. És azért ismételve felhozzuk ezeket a dolgokat. Most a földmívelésügyi tárcza tárgyalását is felhasználom erre és kérem a földmívelésügyi miniszter urat, legyen rajta, hogy a földadó leszállíttassék *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* és hasson oda, hogy ha már azokat a gabonaelővételeket, azokat a határidőüzleteket nem lehet teljesen kiirtani, — mert a vásár vásár, és az jogosult, — azok legalább a tisztesség korlátai közé szoríttassanak.

Tiltassék el például a fedezet nélküli határidőüzlet, tiltassanak ki a gabonatőzsdéről mindazok, a kikről köztudomású, hogy eszük ágában sincs gabonát venni, vagy eladni, hanem csak a különbözetre spekulálnak, különbözeti játékot folytatnak; mert az bizonyos, hogy ez a játék igen nagy hatással van a gabonaárak képződésére. A gabonaárak ilyen mesterséges képződése ellenkezik a mezőgazdák érdekeivel. *(Úgy van! balfelől.)* és szerintem ezeket a játékokat üldözni kellene épúgy, mint más kártételeket és a mezőgazdaság ellen intézett merényleteket. *(Helyeslés balfelől.)*

A földmívelésügyi miniszter úr a múltkor mondotta, hogy a kormány már rájött arra, hogy ez ügyben kell valamit tenni. Én buzdításúl csak azt mondhatom, hogy hiszen máshol is észre veszik e visszaéléseket, másutt is igyekeznek e bajon segíteni; és bárcsak ne annyira hágai békekonferencziákat tartanának, — mert ez szerintem utópia, — hanem inkább gabonatőzsdét megrendszabályozó hágai nemzetközi értekezleteket, ha már ez ügy olyan nemzetközi jelleggel bir. Ne féljenek tőle, épúgy, mint Berlinben nem féltek, a hol már hozzányúltak a börzéhez; a rendőrség felügyelete alá van helyezve a gabonaárakat megszabó bizottság, a rendőrfőnök nevezi ki ennek tagjait és a tagok egy része határozottan a mezőgazdákból kerül ki. Eltiltotta azután a törvény feltétlenül a fiktiv határidőüzleteket gabonában és őrleményekben. Ezen üzelmek ellen való védekezés époly jogosult, mint a védekezés a lopás, rablás vagy más kártételek ellen. Azután más országokban annyira szükségesnek látják a földmívelő osztály érdekeit tekintetbe venni, olyan fontosnak találják annak a kis földbirtokos-osztálynak létezését, hogy olyan kis Bauernheim-ok, parasztotthonok létesítéséről gondoskodnak, vagy tanácskoznak például Bajorországban, a hol meglehetős messze mentek e tekintetben, de más országokban is.

Ezen parasztotthonok létesítése nem csupán ezen szempontból, de egyáltalában gazdasági szempontból is nagyon fontos, mert véget vet a föld végnélkül való felaprózásának, a melyről pedig most már világosan láthatjuk, hogy a legkedvezőbb alkalom az uzsorára. Szomorú bizonyság erre nemcsak éjszakkeleti Magyarország, hanem az egész felső vidék, sőt már, t. ház, a Dunántúli részekben is, a honnan én való vagyok, már általános az uzsorának pusztítása.

Igen érdekes fejtegetéseket hallottunk erről a múlt hétfőn Molnár János t. képviselőtársamtól, de különben a t. kormány rendelkezésére állanak adatok, törvények, tervezgetések különféle országokból, nemcsak Amerikából, hanem Orosz- és Olaszországból, Romániából és Franczia országból, a hol ennek a kérdésnek megoldásával behatóan foglalkoznak. És én azt tartom, t. ház, akármint vélekedjék is Kristóffy József t. képviselőtársam, vagy mások, a kik ennek a dolognak csupán szabadelvűségből ellenségei, hogy igen fontos Magyarországra nézve az, hogy ez a kis földmívelő osztály biztosíttassék és ez képezné szerintem legszebb részét a magyar faj fentartására irányúló törekvéseknek.

Épen azért, mert mi az eddigi mulasztásokat pótolni akarjuk és a föld elhanyagolt érdekeinek védelmére kelünk, jó néven veszünk minden olyan intézkedést, a mely a földmívelő osztály felsegélyezésére és támogatására irányúl. És e tekintetben mi, a kik az ellenzéken, és különösen a néppárt padjain ülünk, legfölebb abból a szempontból gyakorolunk kritikát, hogy a támogatás és felsegélyezés kárba ne veszszen, hanem czélt érjen. Mindaz, a mit Buzáth Ferencz t. képviselőtársam a múlt alkalommal felhozott, csak abból a szándékból történt, hogy rámutasson a segélyakczió természetére és annak elégtelen voltára, mert nem akarja ő sem, hogy az az áldozat és fáradság kárba veszszen. Mi nem akarunk egy Uránia színházat, a hol csak ködfátyolképeket mutogatnak. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Én már a költségvetés általános tárgyalásánál felhoztam aggodalmaimat arra nézve, hogy a ruthén segélyezési akczió nem fogja czélját elérni, ha csak el nem távolítjuk azon okokat és tényezőket, a melyek ezen segélyezést szükségessé tették. És azok után, a miket azóta hallottam és olvastam, aggodalmam csak még jobban megerősödött. Én ezt a ruthén akcziót nem is hoztam volna most elő, ha a t. miniszter úrtól és azon bizottságnak tagjaitól azt nem hallottam volna, hogy ezen akczió fokozatosan egész Felső-Magyarországra kiterjesztetni szándékoltatik. De így a dolog általánosabb érdekkel és jelleggel bir. Én nem vagyok felvidéki ember, t. ház, és tulajdonképen a felvidéki kép-

Digitized by Google

viselőknek kellene e tárgynál felszólalniok, de én megteszem ezt azért, mert ismerőseimtől, a kik az ottani állapotokkal teljesen tisztában vannak, úgy értesültem, hogy nemcsak az ország északkeleti részeiben, mint Máramaros-, Ung-, Ugocsa-, Bereg-, Zemplén-, Sáros- és Abaujban, hanem az ország északi részén, a tótok közt Nyitrában, Trencsénben, Turócz-, Liptó-, Árva- és Zólyommegyékben a nép helyzete szakasztott olyan, mint a beregmegyei szolyvai járásban. E járásban a vereczkei szoros, a tótoknál meg a trencsénmegyei szkalitei és az árvamegyei Babia-Gura hegységek szorosai a nép megrontóinak bevándorlási kapui.

Én tehát mindenekelőtt a nép tönkrejutásának okaival és tényezőivel akarom a leszámolást. *(Halljuk! Halljuk!)* Ismerni kell azokat teljesen, hogy megtehessük a kellő intézkedéseket.

Egan Ede e tekintetben igen becses, jobban mondva megdöbbentő adatokat szolgáltatott. Nekünk nem szabad ezeket azzal agyonütni, hogy Egan Ede miniszteri megbizott jelentésének egy részében csak magánvéleményt koczkáztat, és hogy jelentésének egynémely részével túlhaladta azt a hatáskört, melyet számára minisztere kijelölt. Én igenis Egan Edének megfigyeléseit és azoknak közlését egyenesen az ő hatáskörébe tartozónak tekintem és azt állítom, hogy ő elmúlasztotta volna kötelességét, ha rá nem mutatott volna a baj igazi okára és gyökerére. *(Élénk helyeslés a balközépen.)* Rámutatott és e miatt nekiestek és feljajdúltak azok, kikről nincs és nem is volt szó. Említette az ottani bevándorlott zsidóságot és íme! antiszemitizmust kiáltottak. Igy jár majd a segélyezési akczió, ha tovább megy felfelé a tótok közé, mert ott meg az a tapasztalás, hogyha valaki a népet védelmezi és rámutat a nép tönkretevőire, akkor panszlávnak mondják. Ez nagyon fifikus eljárás. Egyik helyen az antiszemitizmust, a másik helyen pedig a panszlávizmust játszszák ki ütőkártyának, hogy így ép bőrrel menekűljenek az általános lármában és zavarban azok, a kik a népet tönkre teszik. És nagyon különös, hogy a mikor Egan Ede az ottani zsidókat említi, akkor megrovási kalandban részesül, azt követelik, hogy el kell bocsátani, nem szabad ilyen embert állami költségen tartani; de mikor a miniszter úr ugyanazon elemekről azt állítja, hogy proletárok, és képviselőtársam, Nedeczey János azt mondja a munkácsi gyűlésen, hogy ez egy söpredék nép és Egan Ede azt mondja, hogy uzsorások, kartellhősök, korcsmárosok és a nép eddigi elnyomói, akkor az ilyen titulusok miatt nem történik jajgatás. Ez nagyon furcsa felfogás és izlés. De hát voltaképen mit is csináltak és csinálnak ezek az elemek — nevezzük elemeknek, — ott a felvidéken? Azt mondja a miniszteri kiküldött, hogy akkor, mikor az állam a tenyészállatok kiosztásához és elhelyezéséhez hozzáfogott, ellenimportot szerveztek. Ez különben, mondjuk, szabad. Azután a hitelszövetkezetek megalakulása ellen minden lehetőt elkövettek, pressziót, gyanusítást, *(Igaz! Úgy van! a balközépen.)* sőt még gyújtogatást és gyilkossági merényleteket is.

Barta Ödön: De ez csak nem igaz?

Páder Rezső: Erre nézve felelősségre lehet vonni az illetőt. Nem kell azt mondani mindjárt, hogy nem igaz; én épen azért firtatom a dolgot, hogy kiderüljön az igazság. Engem nem vezet semmiféle melléktekintet, nem bánom ha rám fogják holnap az ujságok, hogy antiszemita beszédet mondottam, nem félek attól, benőtt már a fejem lágya, nem vagyok gyermek, nem ijedek meg az ilyen ráfogásoktól.

Arra vonatkozólag, hogy miként iparkodtak megakadályozni a hitelszövetkezetek megalakulását, felolvasok egy részecskét a jelentésből. Mikor nagy nehézségekkel megalakították Kis-Szolyván és Zúgón a hitelszövetkezetet, úgy mondja Egan Ede. *(olvassa)*:

» A czégjegyzések és a törvényszék részéről a szövetkezet alapszabályainak elismerése azonban pár hónapig elhúzódott, s midőn decemberben felhívtam a szövetkezetekben elnöklő két papot, hogy az üzletrészek befizetését megkezdjék, azon választ nyertem, hogy az teljes lehetetlenség, miután azóta a kereskedők a népet már annyira lebeszélték, velük azt hitették el, hogy ez a hetenkénti tíz krajczár csak arra való, hogy az urak azt eligyák, stb. stb. s így szó sem lehet róla, hogy csak egyetlenegy paraszt is üzletrészét be fogja fizetni.

Azonkivül a helyzet e két községben az utóbbi időben oly kellemetlenné vált, hogy a két, különben lelkes és bátor pap teljesen elvesztette a jövő iránti bizalmát. Részint ők maguk, részint feleségeik minden egyes találkozásunk alkalmával újból és újból felkértek, hogy legyen tekintettel az ő gyermekeire, és kövessek el mindent, hogy a püspöknél az ő azonnali áthelyezésüket keresztülvigyem. Ők teljesen lehetetlennek nyilvánították, hogy ezen viszonyokon még lehessen segíteni, s teljesen beadták a kulcsot. A küszöbön lévő új bíróválasztásnál pedig újból nem keresztény korcsmárosnak bíróvá leendő megválasztása biztosítottnak látszott. Ezen helyzetbe úgy a jegyző, mint a főszolgabiró is belenyugodni látszottak. Ilyen viszonyok közt múlt hóban kénytelen voltam egy kivételes intézkedést tenni.

Táviratoztam a püspök ő méltóságának, ki akkor Bécsben a delegáczióban volt, és megkértem, hogy egyik lelkészét, ki az első Máramarosmegyei hitelszövetkezetet 5—6 évvel ezelőtt alapította, sziveskedjék hat hétre szabadságolni, hogy engem a fentebbi két községben helyette-

Digitized by Google

sítsen, és intenczióimat ott a biztos kudarcz ellen megvédje. Az illető papot az utóbbi években már négyszer felgyújtották, csupán azért, mert ő ott híveinek megmentésére egy hitelszövetkezetet létesített és vezetett. Múlt télen pedig élete ellen törtek saját lakásán, mert két egyén bekormozott arczczal éjjel hálószobájába betört, reá támadtak s nejét késsel meg is szúrták. Ő maga pedig csak azáltal menekült meg a biztos haláltól, hogy töltött revolverét a falról már nem érkezvén lekapni, egy, a hálószoba ablaka mellett álló töltetlen puskával leütötte az egyik gyilkost, kit azonban a másik merénylő magával kivonszolt, s mindketten a sötét éjszakában elmenekültek. Ezen derék és bátor papot Tegze Gézának hivják, ki lelkész Felső-Bisztrán, Máramaros, Berezna mellett, a nép érdekét valóban szivén hordja, kitünően tud a nép nyelvén beszélni, s nem ijed meg a saját árnyékától. Őt bíztam meg tehát azzal, hogy Zúgón és Kis-Szolyván új helyzetet teremtsen.«

A jelentésből kiderül továbbá az, hogy az ezen hitelszövetkezetekkel kapcsolatosan felállított árúraktárak, vagy nevezzük fogyasztási boltoknak felállítása ellen minden lehetőt elkövettek és elkövetnek. Őröket állítanak fel, hogy meglessék, ki megy a boltba, és azt minden módon üldözik; megtagadják tőle az őrlést, mert az egész uradalom malmait ők birják a kezükben. Erre vonatkozólag nagyon érdekes, hogy mit mond Egan *(olvassa)*:

»Azután létesültek a hitelszövetkezetek, melyek már némileg idegessé tették ezen urakat s a midőn azokat még követte a hitelszövetkezeti árúraktárak berendezése, akkor vége volt türelmüknek. Ezen időtől fogva a legvakmerőbb és valódi fanatikus dühhel harczot hirdettek, mindennek, a mi az állami akcióval összeköttetésben van és mint személyes ellenségüket minden náluk megengedett és idáig legtöbbnyire büntetlenül maradt módon üldözőbe vették midazokat, a kik az állami akcióhoz csatlakoztak, vagy annak jótéteményeit elfogadták. Őröket állítottak fel a szövetkezeti raktárak előtt, hogy oda paraszt — ismerve embereiket, — ne merjen bemenni. A kik annak daczára árú, vagy élelmi szükségletüket ott szerezték be, azoknak, miután az uradalom összes malmainak bérlete az ő kezükben van, másképen már nem tudván ártani, megtagadták az őrlést, úgy, hogy a szegény nép nem tudott őrletni, és így nem tudott miből élni. Gyújtogatással, sőt halállal is fenyegették a hitelszövetkezetek tagjait, s ha az összes hitelszövetkezeti árúraktárak nem lettek volna már első naptól kezdve megnyugtató összegekre biztosítva, az ott lakók általános véleménye szerint már régen lángba borúltak volna mind. Egyes hitelszövetkezeti árúraktárak közvetlen szomszédságában levő parasztházakat állami költségen kénytelen voltak távolabb helyre átvitetni, a másikat államköltségen tűz ellen biztosítani, miután a nép az eddigi tapasztalatokon okúlva, szentül meg van győződve, hogy az illető épületek felgyújtása csak idő kérdése s akkor ők is leégnek.«

»Főleg azért erőlködtek, — mondja ez a jelentés, — hogy ezek a szövetkezetek ne kapják meg az italmérési engedélyt. Mindenfelé mentek a deputácziók; sőt magát a munkácsi püspököt is felkereste egy zsidó küldöttség, hogy kövesen el mindent érdekökben. Különösen a pálinkaméréshez ragaszkodnak, mert ennek a révén akarják a helyzetet továbbra is uralni. Vitriólllal s egyéb marósszerrel kevert pálinkát árúlnak és követnek el merényletet a nép testi épsége és egészsége ellen.« *(Úgy van! a baloldalon.)* Azt mondja a jelentés, hogy Egan Ede munkatársait mindenféle módon terrorizálják, fenyegetik még életükben is, és magát Egant a szertartásos nagy átok alá helyezték, a hastedt alá, a minek a jelentés nevezi, *(Egy hang a balfelől: A cherem!)* a legborzasztóbb felekezeti bosszúátok alá, a mely beavatottak állítása szerint annyit jelent, hogy« *(olvassa)*:

»Minden igazhitű, a kis gyermektől kezdve a tehetetlen aggastyánig, köteles mindennapi imádságába azon forró óhajt bevenni, hogy Jehovah engemet legkésőbben egy év alatt okvetlenül elpusztítson.« *(Derültség.)*

Azután az mondatik itt, hogy azok a kötelezők, a melyeket az illetőktől vettek, a kiket uzsorával behálóztak és tönkre tettek, úgy vannak kiállítva, hogy szabadon választott bíróság előtt perelhetik az adósokat, és azután erre támaszkodva Titelbe, vagy legtöbbnyire a borsodmegyei Edelénybe czitáltatják meg a felvidéki ruthén parasztokat, a hova azok el nem mehetvén, elmarasztalják őket, és következik az executió. Nem lehet kételkedni, úgymond Egan, hogy sokszor a jegyzők is összejátszanak a csalókkal, de felhoz egy jegyzőre vonatkozó ellenkező esetet is, a midőn a jegyzőt halállal fenyegették azon esetre, ha a képviselőtestületben nem az ő kedvükre és nem az ő érdekükben szavaz. A hatósági, birói nyomozások nem sikerülnek a hamis eskü, vesztegetés, félemlítés miatt, és úgyszólván lehetetlenné van téve az egész igazságszolgáltatás. Az egész vidéken nem emlékezik rá senki, hogy sok szász peres eset közül a szegény ruthén valamikor máshitű ellenfelével szemben igazához jutott volna. Ha itt volna az igazságügy miniszter úr, őt apostrofálnám, hogy tud-e hidegvérű maradni ily hajmeresztő állapotok hallatára? *(Úgy van! balfelől.)* Nem kellene-e segítségére sietnie az igazságszolgáltatás előnyeitől megfosztott eme népnek, és nem kellene-e igazságügyi Ráday Gedeonok által rendes helyzetet teremteni? *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* Ilyen dolgokat

Digitized by Google

nem szabad hallgatással mellőzni csak azért, hogy ne mondjanak minket antiszemitáknak. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* Ez csak gyerekes argumentum reánk, törvényhozókra nézve, *(Úgy van! Úgy van! balfelől)* mert ha Egan és a felvidék alapos ismerői azt mondják, hogy a nép tönkretevői az ottani kereskedők, korcsmárosok, pálinkamérő uzsorások, regálebérlők, és ezek zsidók, a kik főleg Galicziából az utóbbi években özönlöttek be és ott a községekben úgyszólván erőszakosan foglaltak helyet, a kik rendet nem ismernek, törvényt nem tisztelnek, pressziót, üldözést, fenyegetést alkalmaznak, akkor nagyon furcsa eljárás az, mely nem akarja megmondani, hogy tehát ezek ellen a zsidók ellen tenni kell valamit, máskép az egész akczió füstbe megy. Sőt azt állítom, t. ház, hogy ezeket a dolgokat, a melyek a jelentésben vannak, nekünk igyekeznünk kell számszerűleg is kideríttetni és a nyilvánosságra hozni. Az összes minisztériumoknak és hatóságoknak közre kell működniök, hogy ezek a vádak, ha igazak, hivatalos hitelességgel megállapíttassanak. Ide kell most a statisztika. Hadd lássuk, milyen mértékben és mikép történnek a bevándorlások? A bevándorlók hogyan telepesznek le, van-e telepítési engedélyük, megszerzik-e a polgárjogot és honosságot? Szükséges továbbá megtudnunk, hogy kik foglalkoznak ott kereskedéssel, kik a korcsmárosok, pálinkamérők, regalebérlők, malombérlők és általában az olyan keresetet folytatók, a mivel a nép megélhetését kezükben tartják és nagy mértékben hatást tudnak a népre gyakorolni. Azt is szükséges tudnunk, mily nemzetiségűek, milyen a vallásúak az illetők? Tudnunk kell, hogy milyen a műveltségük, nevelésük erkölcsi felfogásuk. Nincsen-e benn a vallási rovat mindennemű statisztikai kimutatásokban példánokokáért a bűntények kimutatásában is? Vallásfelekezetek szerint fel van tüntetve, hogy bizonyos vallásbeliek, bizonyos felekezetekhez tartozók, különösen hajlandók ilyen, vagy amolyan bűntényre. Nálunk egy keresztény népnek megmentését czélzó akcziónál talán csak szükséges megtudni, hogy azok, a kiket ott ilyen szörnyű vádakkal illetnek, a kik úgy vannak feltüntetve, mint a segélyezési akcziónak ellenségei és akadályai, hogy azok a nem keresztény szereplők és tettekkel tényezők ismeretesek legyenek.

Most befejezem beszédemet. Ne vegyék tőlem rossz néven, hogy nagyon kíváncsi vagyok e tekintetben. Azért tehát, hogy ez a segélyezési akczió az egész vonalon biztosítva legyen és minden tényezőt ismerjünk és megfelelően leszámolhassunk velük, egy határozati javaslatot adok be, *(Halljuk! Halljuk!)* a mely vonatkozik épen ezen részletek megtudására. Legyenek szivesek ezt a határozati javaslatot meghallgatni, ha vannak is ennek olyan egyes kérdőpontjai, a melyek nem tartoznak egyenesen a földmívelésügyi miniszter úrnak a resszortjába, hanem az összes kormányzatot illetik, mivel a földmívelésügyi miniszter úr vezeti ezt az egész akcziót, tehát az ő dolga, hogy a segédkezésbe a belügyi, vagy igazságügyi miniszter urak is belevonassanak. Minthogy tehát a földmívelésügyi miniszter úr azokat az adatokat mind előteremtheti és nekünk ide beszolgáltathatja, van szerencsém a határozati javaslatomat felolvasni *(olvassa)*:

»Utasíttatik a földmívelésügyi miniszter, hogy a felvidéki segélyakcziónak biztosítása végett tájékozásúl készítsen egy kimutatást arról, hogy a felsőbb megyékben

1. Idegenből, honnan, hányan telepedtek le évenként az utolsó 10 év alatt? ezek közül hány szerezte meg a magyar honosságot, milyen nemzetiségűek, milyen vallásúak?

2. A választói lajstromokban hány nem magyar állampolgár van felvéve, milyen nemzetiségűek, milyen vallásúak?

3. Hány nem magyar állampolgár található a községi, városi és megyei képviselőtestületekben, milyen nemzetiségűek, milyen vallásúak?

4. Hány a korcsmák, pálinkamérések száma községenként a lakosság számához képest.

5. Kiknek a kezében vannak a korcsmák, pálinkamérések, regale és malombérletek, mily vallásúak, mily nemzetiségűek és köztük hánynak van magyar honossága?

6. Hányan foglalkoznak kereskedéssel, különösen hányan vannak a falusi boltosok és szatócsok, mily nemzetiségűek és mily vallásúak?

Ezen statisztikai kimutatások a jövő évi költségvetéssel egyidejűleg a háznak beterjesztendők.«

Ajánlom e határozati javaslatomat a háznak elfogadás végett. *(Helyeslések balfelől.)*

Elnök: Öt perczre az ülést felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést folytatjuk.

Dedovics György jegyző: Báró Solymossy Lajos!

B. Solymossy Lajos: T. ház! A közgazdaság különféle tényezőkből van összealkotva, melyek együttvéve a közjólét és vagyonosodás eszközei. Általános tapasztalat szerint mindenki azokat a kérdéseket igyekszik előtérbe állítani, a melyekkel maga foglalkozik, s azért nem lehet rossz néven venni a gazdáktól, hogy a földmívelés érdekei iránt, az iparostól, hogy az ipar, és a kereskedőtől, hogy a kereskedelem érdekei iránt érdeklődik és azokat támogatni iparkodik, a mint nem lehet elképzelni helyes és okszerű közgazdasági politikát sem, mely akár az egyi-

Digitized by Google

ket, akár a másikat a többiek hátrányára támogatná. A gazda nem lehet meg az iparos és kereskedő nélkül, a kereskedő nem lehet meg gazda és iparos nélkül, az iparos a kereskedő és gazda nélkül. Mind a három egymáshoz van kötve, mindhárom szükséges tényező a közgazdaságban, a mit bizonyít egyúttal azon egyszerű körülmény, hogy az emberi munkálkodásban mind a három tényező kifejlődött, meg van; már pedig a természetben nincsen semmi ok és czél nélkül. Magyarország éghajlata, talaj és földrajzi viszonyai Magyarországot elsősorban a földmívelésügyi érdekek előmozdítására serkentik, és mint már a múltban, úgy ez alkalommal is őszinte örömemet vagyok kénytelen kifejezni az iránt, hogy a kormányzat figyelme a földmívelés terén nagyon sokat alkotott. Ezen alkotások közé tartozik a mezőrendőri törvény, a munkásviszonyok szabályozásáról szóló törvény, az erdők államosításáról szóló törvény, az ipari és gazdasági szövetkezetekről szóló törvény.

A munkásviszonyok szabályozásáról szóló törvény egy csapásra megszüntette azokat a már-már kitörésben levő szoczialista lázadásokat, a melyek hamis jelszavak alatt megindúlva, privát érdeket látszottak szolgálni és a melyek a magyar társadalomra nagy károkat készültek okozni. A törvény jó hatásának okát azon erélyes intézkedésekben és az intézkedéseknek gyors végrehajtásában kell keresni, a melyek a régi munkás- és cselédtörvényben, az 1876: XIII. törvényczikkben nem találhatók fel. Ez a törvény egyúttal tanúságát adja annak, hogy radikális eszközökkel társadalmi és mindennemű bajt sokkal gyökeresebben lehet orvosolni, mint hangzatos eszmékkel és nagyképűséggel. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)*

Az ipari és gazdasági szövetkezetekről szóló törvény szükséges intézkedés volt a kisemberek érdekében, mert módot adott arra, hogy akár vagyonszaporításból, akár szükségből kifolyólag olcsóbb kölcsönhöz jussanak. Hogy micsoda szükség volt a törvényre, mutatja az eredmény és a fejlődés, a mely megindúlt, mutatja a sok szövetkezetnek alakulása és az érdeklődés, a mely országszerte megnyilatkozott. Nekem a múltban aggodalmaim voltak azirányt, hogy a törvény egész terjedelmében nem fog megfelelni; részben ezeket ma is fentartom azon szempontból, hogy a vezető intelligencziának nincs elég befolyás biztosítva, érdekei nincsenek eléggé hozzákötve, és idővel meglehet, hogy az illetők érdeklődése visszafejlődhetik és így az egész szövetkezeti ügy stagnálásba kerül. Óhajom, hogy ne így legyen.

A némely erdők állami kezeléséről szóló törvényjavaslat azon helyzetbe hozta az erdőbirtokosokat, a kikre nézve az 1879: XXXI. törvényczikk a rendszeres üzemterv-kezelést és az erdőknek szakszerű közegek által való kezelését irta elő, hogy a mennyiben ők maguk arra nem volnának képesek, e kezelést állami közegek által végeztessék. A törvénynek az intenczióját ebből a szempontból nagyon üdvös; jótékonyabbat hamarjában a törvényhozás nem alkothatott; azonban minden törvénynek az intenczióját, akármilyen jó legyen az, a rossz végrehajtás tönkreteheti. Azért kivánom, és kérem a földmívelésügyi miniszter urat, hogy a mennyiben tőle telik, a végrehajtásra különös figyelemmel legyen, nehogy ezen kérdésben az erdőhivatalok egyeduralma és esetleg illetéktelen érdekkapcsolata fejlődjék ki. Értsék meg az erdőhivatalok, hogy ők vannak az erdőkért és az erdőbirtokos közösségért, nem pedig megfordítva, hogy ne nézzenek az erdőhivatalok mindent erdész-szemmel, hanem az üzemtervek megállapításánál különösen az erdők gazdasági haszálhatóságát tartsák szem előtt, mert utóvégre az erdők czélja gazdasági természetű, nem pedig azért vannak, hogy az erdőhivatalokat jogosulttá tegyék. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)*

A törvény végrehajtásával kapcsolatosan azon kérdést vagyok bátor a földmívelésügyi miniszter úrhoz intézni, vajjon, miután az összes erdők ilyen módon állami kezelésbe kerültek, az erdőfelügyelői állás nem lett-e felesleges?

Az elmúlt év végén megszűnt a sokat hangoztatott őrlési forgalom, a melyet, a milyen örömmel fogadtak a gazdák, époly szatirával fogadták azt a másik oldalon. A gazdák azt állítják, hogy az őrlési forgalommal a gabonaárak lenyomása volt elősegítve, a malmosok azt állítják, hogy tekintve a külföldi alacsony gabonaárakat, a magyar búzalisztet csak úgy tudták exportálhatóvá tenni, hogy a Romániából és Szerbiából vámmentesen behozott olcsó búzának lisztjével keverték. Én nagyon természetesen a gazdáknak álláspontját foglalom el; azonban a malmok állítását is meg kell, hogy szivleljük és mereven felállítva a kérdést, a malmoknak az álláspontja helyes is. Azonban más szempontból is el kell birálni a dolgot.

A Romániából és Szerbiából behozott búza olcsón jutott a malmoknak birtokába, először mert a világpiacztól való távolsága, továbbá a szerb és román búzának rosszabb minőségénél fogva különben is olcsóbb, másodszor nagy tarifakedvezményekkel került Budapestre, harmadszor a vám csak papiroson terhelte a gabonát mindaddig, míg a behozott mennyiségnek megfelelő mennyiség az országot el nem hagyta. De nekem kétségem van az iránt, vajjon a díjtételeket nem használták-e fel a malmok tetszés szerinti ideig kamatmentes kölcsön gyanánt, és hogy — a mint hangoztatni hallottam, — annak

Digitized by Google

idején vajjon egyáltalában behajtatott-e valamennyi vámtétel. Szóval a Romániából és Szerbiából behozott búza olcsón jutott Budapestre és ebből az olcsó gabonából nagy készletet lehetett raktáron tartani, a mely készletek arra szolgáltak, hogy mikor a magyar gazda hozta gabonáját a piaczra, akkor lökték ezt is oda, hogy mintegy demonstrálják azt, hogy kereslet hiányában a gabonát jobban megfizetni nem lehet és így az ára lenyomódik. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)*

Igy állván a kérdés, örülniök kellene a gazdáknak, hogy az őrlési forgalmat beszüntették. Van azonban egy máisk bökkenő. Itt vannak a szabad raktárak, a hol a búza ismét vámmentesen helyezhető el, és raktározható nagyobb készletekben. A szabad raktárak pedig nem a gazdák érdekeit szolgálják, hanem nagy pénzintézetek kezében gyümölcsöznek, a malmoknak és a kereskedőknek érdekeit szolgálják és mai állapotukban csak arra valók, hogy az őrlési forgalomnak, ha nem is kedvezőtlen, de mindenesetre semleges voltát igazolják. A mai raktárintézmény a gazdaközönségre nézve nem lehet előnyös, mert az oda beraktározott gabonamennyiséget annyi költség terheli, hogy idővel a gabonának értéke maga emészti fel magát. Elismerem jogosúltságát annak, hogy a búza kiszállítása elősegíttessék — elősegíthető pedig kétféle úton: a fuvarnak meglehetős leszállítása által, a mint hogy örömmel értesültem a kereskedelmi miniszter úrtól a minap, hogy meglehetősek a tarifakedvezmények ebben az irányban, de az ellen sem foglalhatnék állást, ha esetleg bizonyos praemiumokkal segíttetnék elő a búza vagy liszt kivitele, hogy így a belföldi árak fentarthatók legyenek és azért a búza bizonyos mennyiségben kiszállítható legyen. Ha az ipari és kereskedelmi érdekeket rendkívüli állami segélyekkel támogatjuk, nem látom be, miért ne lehetne esetleg a gazdaközönséget is támogatni olyformán, hogy közraktárakat állítanánk fel, a melyekbe a gazdák díjmentesen raktározhassanak be, de úgy, hogy az ne legyen köztudomású, hogy mekkora mennyiségű gabona van ott beraktározva.

A földmívelésügyi tárcza költségvetéséhez ugyan szorosan nem tartozik, de nem mellőzhetem, hogy ki ne fejtsem nézeteimet a magyar földbirtokpolitikáról. Mintha Magyarországon az utóbbi időben bizonyos láthatatlan kezek és szellemek meg akarnának szüntetni minden egyéni függetlenséget és önállóságot, mintha a magyar földbirtokos-osztály kezéről, a mely arra hivatva volna, ha nagyobb tevékenységet és munkásságot fejtene ki a köztéren, ki akarnák venni a politikai befolyást és más kezekbe akarnák áthárítani. Épen olyan irányban volt tartva az utolsó időben a magyar földbirtok politikájának kérdése és az ez iránti hangulatkeltés kisérletezve. Az én véleményem szerint mindazok, a kik a latifundiumok feldarabolását, a birtoknagyság meghatározását, a hitbizományok eltörlését óhajtják és azoknak adományozását helytelen politikának tartják, nézeteikkel nem követnek liberális politikát, sőt azt mondhatnám, hogy antiliberálisak és nézeteik számára nagy áldozatot követelnek azoktól, a kiktől azt óhajtják, hogy a mai gazdasági viszonyok között fáradságos munka és befektetés árán jövedelmezővé tett földbirtokaikat elcseréljék hegyi magaslatokkal, a melyek jövedelméből még a szegény nép is alig tud kijönni. Vagy azt képzelik talán, hogy egy-egy előkelő családnak Magyarországon, a kiktől a társadalmi és közmunkásság terén nagy áldozatokat kívánunk, hogy azoknak egy olyan hegyi magaslaton lévő birtok elég jövedelmet tudna nyújtani? Hát az eszme maga szép és ideális, hanem megteremtői, úgy hiszem, hogy üdvösnek és elfogadhatónak magukra nézve sem tartják. A latifundiumok feldarabolása illetékes helyen megindított földosztás volna nagyban, a mi igen veszélyes szocziálista és kommunista elv, a melyre szükség nincsen, mert idővel úgyis szétdarabolódnak ezen nagybirtokok, a mint helytelenül gondolkozó jogutódok öröklik azokat. A birtoknagyság meghatárolása, a mellett, hogy antiliberális, közgazdaságilag is hátrányos, a nemzetgazdaságra nézve pedig veszélyes, mert bilincsbe vetne minden igyekezetet és munkásságot, megbénítaná a vagyonszerzésre irányúló törekvést, és lehetetlenné tenné a nagyobb birtokok és vagyon megszerzését, azokra nézve is, a kik még azt megtennék. A nagybirtokoknak ilyen módon való megkötöttsége a földbirtoknak teljes elaprózását vonná maga után, pedig a ki tudja és látja, hogy Magyarországon még mennyi müveletlen és nem intenzive müvelt föld van, az tisztában lehet azzal is, hogy ezen területek száma nálunk még emelkedőbb lenne, mert nemzetgazdaságilag is sokkal kevesebbet érő közgazdasági erő az olyan kisbirtokos, a kinek néhány hold földje van és azzal kihúzza idejét, mint az, a ki földbirtokkal nem rendelkezik, vagy ha rendelkezik, talán egy házzal és körülötte egy kertecskével. A hitbizományok megszüntetése tehát lehet némelyek szerint liberális, de ez csak azon családokra nézve áll, a kikre a hitbizomány teher, mert ilyen is van, alapjában véve azonban antiliberális, mert nem egyéb, mint jogfosztás, az igazi liberalizmus pedig az emberi jogoknak minél tágabb értelemben való kiterjesztésére törekszik. Jogfosztás nevezetesen azért, mert itt társadalmi és hazafias érdemek árán, sőt vagyoni áldozatokon is szerzett jogoknak a megfosztásáról volna szó.

A hitbizományok adásának meggátlását sem

Digitized by Google

mondhatom épen liberálisnak, de a modern korban a liberalizmus zászlaja alatt hangzatos eszme azoknak, a kik esetleg osztálygyűlölettel vannak eltelve, lehet sok esetben méltán; részemről épen nem látom be azt, hogy miért ne lehetne egyes családoknak és azok nevének fentartását biztosítani, a kik a társadalmi téren és hazafias cselekedeteik árán a nemzetnek háláját és elismerését szerezték meg maguknak, a mikor ezek azon eszközök, a melyek bennünket az életben a köz érdekében való munkásságra serkentenek. Én nem látom be, hogy miért ne lehetne egyes egyének jogait biztosítani, őket vagyoni erőhöz hozni, olyan czélból, hogy köztevékenységük terén annál munkaképesebbek legyenek. Meglehet, hogy az általam elmondottak ma még az általános tetszést nem nyerik meg, de legyenek meggyőződve, hogy igazi magyar földbirtokpolitikát az általam előbb kifogásolt elvek szerint követni nem lehet, mert azoknak czélja kivenni a földbirtokot a magyar kézből: már pedig Magyarország addig lesz igazán magyar, a míg a földbirtok az igazán magyarúl érzők kezében van. Nem képzelem el, hogy bármikor legyen Magyarországon egy képviselőház, mely jóváhagyását és közreműködését adja ahhoz, hogy a földbirtok a magyar kézből kimenjen. Ha ilyen képviselőház lehetne valamikor, az már nem is lehetne többé magyar. Bárcsak törvényes intézkedésekkel lehetne oda hatni, hogy a birtokosság józan, munkás és takarékos szellemben neveltessék: ez volna az igaz magyar földbirtokpolitika, ez tartaná meg a birtokot legbiztosabban magyar kézben.

Kereskedelmi, forgalmi szempontból, a birtoktesteknek nagyobb mozgósítására szükség nincsen, mert a földbirtoknak az érdeke kívánja, hogy minél inkább állandó kezekben maradjon. A földbirtok nagyobb mozgósítására szocziális szempontból sincs szükség, mert eladó, megszerezhető földbirtok Magyarországon van elég. Csak nézzünk körül. Ne adjunk igazat azoknak, kik a földbirtok hiányán töprengenek, és ne adjunk igazat azoknak, kik nem ott keresik a földet, a hol kapható és nem akarnak elmozdúlni azon rögtől, a mely mellett születtek.

A szocziálizmusnak nevezett társadalmi bajok nem a földbirtok hiányának tulajdoníthatók, hanem a bujtogatásnak azok részéről, kik illetéktelen úton akartak annak idején vagyonhoz jutni. Ezen állításomat bizonyítják azon erélyes intézkedések következményei, a melyek a szocziális mozgalmakat, hála Istennek, már ezelőtt két évvel megszüntették.

Ezzel a kérdéssel tovább nem akarok foglalkozni; meglehetős sokat mondtak már erről előttem szólott t. képviselőtársaim és azt hiszem, még több oldalról is hozzá fognak szólani. De én azt a kérést vagyok bátor intézni, hogy az egyes osztályok közé ne igyekezzünk ellentéteket felállítani, az ellentéteket kiélesíteni, mert az ellentétek, a mint a múltban nem vezettek jóra, nem fognak jóra vezetni a jövőben sem.

Miután divatos kérdés az újabb időben sokat hangoztatott telepítési ügy, a képviselőház engedelmével egész röviden hozzá kívánok szólni e kérdéshez is. *(Halljuk! Halljuk!)*

A telepítési kérdés két esetben, két szempontból képezhet állami funkcziót, a mikor is az államnak kötelessége beleavatkozni. Először közgazdasági, másodszor szocziális szempontból. Közgazdasági szempontból állami funkczió akkor, mikor Magyarország nem eléggé mívelt, kihasznált területeinek benépesítéséről ven szó és ez állami támogatás nélkül nem történhetik. Ilyenkor szükséges az ilyen területeknek az állam részéről való megszerzése, s bizonyos feltételek mellett az illetőkre való átruházása. Szükséges azontúl az államnak közigazgatási úton való támogatása, addig, míg az illető telepek meg nem erősödtek.

Szocziális szempontból szükséges lehet a telepítés, midőn valamely vidéken az emberek már annyira elszaporodtak, hogy részükre jóformán megélhetési nehézségek állottak elő. Szükséges tehát az onnan való kitelepítés, a rajok kibocsátása, a mely rajok önszántukból onnan távozni nem birnak, először, mert nem tudnak kellő mennyiségű területet megszerezni, másodszor pedig azért, mert tartanak attól, hogy azon a vidéken köztámogatás nélkül tönkremennek. Ebben az esetben is szükséges, hogy az állam beavatkozzék és a kellő közigazgatási támogatást nyujtsa addig, míg ott meg nem erősödnek. Tudom, hogy nagyobb szabású telepítési törvényről lesz megint szó. Én őszintén megvallom, hogy a meglevő 1894. évi telepítési törvényt tökéletesen kielégítőnek tartom arra nézve, hogy annak keretén belül a kormányzat a telepítést a leggyakorlatibb módon megoldhassa. Én szerintem egyébre szükség nincs, mint egyszerűen felhatalmazni a kormányt a telepítés végrehajtására és a kormányközegek kezébe adni az eszközöket, a melyekkel azt végrehajthatják. Különösen megkötni a kezét ezen a téren, de még más téren sem szükséges, mert minél speziálisabban vannak a pontok előírva, a kérdés megoldása annál nehezebb, s minden viszonyok közé alkalmazkodni úgy sem lehet.

A minap az egyik t. képviselőtársam kifogásolta a földmívelésügyi miniszter úrnak azt az intézkedését, hogy a nehéz nyári munkálatok alkalmával tartalékmunkásokról gondoskodik. Én megengedem, hogy azok a tartalékmunkások talán drágák, talán meg sem felelnének, ha azokat igénybe kellene venni, de azért igen hathatós

Digitized by Google

eszköz ez arra nézve, hogy a gazdasági munkások az illető vidék helyzetét ki ne használják és úgynevezett strike-kal ne élhessenek.

A mi magát a költségvetést illeti, annak egyes tételeihez elvi szempontból kifogásokat nem emelhetek, eltekintve attól a kérdéstől, hogy a személyszaporítást magam is soknak tartom. A számtételekhez, őszintén megvallva, nehezen lehet hozzászólani, mert azokat a számadatokat igazán felülbirálni csak akkor lehet, ha az ember az illető kérdésekben benne van. Ezekután, miután a földmívelésügyi miniszter úr, eddigi ténykedésével, megelégedésemet és bizalmamat tökéletesen megnyerte, bátor vagyok kijelenteni, hogy a költségvetést a bizalom nál fogva elfogadom. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Tóth János jegyző: Marjay Péter!

Marjay Péter: T. ház! Nincsen igazuk azoknak, a kik kifogásolják, hogy a földmívelésügyi költségvetés tárgyalásához oly sok szónok jelentkezett. Nincsen igazuk, mert mindenki tudja, hogy az összes kormányzati ágak között ez a legfontosabb. Nekünk Magyarországon a föld mindenünk. Ez adja minden jövedelmünket, ez tartja az egész magyar nemzetet. Magunk ellen való bűnös hanyagság lenne tehát e felett a legnagyobb fontosságú költségvetés felett csak úgy könnyelmüen átsiklani. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

T. képviselőház! Gáncsoskodó emberek mondják ezt, a kiknek soha semmi sincsen jól. Ismertem egy embert, a ki a városi képviselő-testületi üléseken azt mondta minden tárgyhoz szólva: »Nem jól van!« De mikor azt kérdezték tőle, mondja meg hát, hogyan lesz jól, azt felelte rá: »Az nem kérdés, hogy hogyan lesz jól, csak nem jól van, nem jól van.« Ilyen kötekedő természetü embereknek itten sincsen semmisem jól. Ha sokan szólnak valamely tárgyhoz, az is baj, ha kevesen szólanak, az is baj. Ez azonban, igen természetes dolog, nem irányíthatja a mi gondolkozásunkat, a mi munkásságunk irányát nem szabhatja meg, mert itt önálló gondolkozású férfiak, nem gyerekek munkálkodnak.

T. képviselőház! Én örvendetes jelenségnek tartom, *(Zaj. Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)* a jelen költségvetési tárgyalás folyamán azt, hogy e mostani költségvetés tárgyalásánál nem kellett már annyit foglalkozni egy a legközelebb múlt esztendőben olyan fenyegető mérveket öltött, nehéz, súlyos kérdéssel, az agrárszocializmus kérdésével. Örvendetes jelenségnek tartom azt, hogy most már nem kell azzal annyira foglalkozni, mint a múlt években, a mikor csaknem minden szónok kiváló súlyt helyezett arra. Az a fenyegető jelenség szépen elsimult, de nem a csendőr szuronya hallgattatta el, nem az szüntette meg, hanem az emberséges, tapintatos, előrelátó, tisztességes bánásmód. E tekintetben elismerés illeti a földmívelésügyi miniszter urat magát is, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* mert én szép jelenségnek tartom azt, és örömmel látom, hogy a földmívelésügyi miniszter leszáll állása magaslatáról, elmegy a vidékre, a városokba és kisebb községekbe, az egyszerü munkások körébe, és azzal a szegény munkásnéppel, a melyről a meggondolatlan és higvelejü emberek ezzel az ismert jelszóval szoktak ezelőtt megemlékezni: »Hja, a paraszt, az más,« most kezet fog, elismerését nyilvánítja szorgalmáért, kitüntetésben részesíti és anyagi segélylyel jutalmazza. Az előrehaladott kor, a modern világ követelménye az, hogy az álladalom legmagasabb tekintélyü helyén álló férfiak a legalacsonyabbaknak, ha igazán szorgalmas, munkás egyének, értékét felismerjék, hangoztassák és érdekeiket megóvják. Mintha gróf Széchenyi Ferencz szelleme jelennék meg a mai társadalomban, a ki mint nagybirtokos, midőn a birtokán megjelent, minden egyes alkalommal összegyüjtötte a munkásokat és egyizben azt mondotta, — a mint a szájhagyomány róla fentartotta — a legidősebb fiának:

»Te pedig fiam menj oda ahhoz az egyszerü öreg munkáshoz és csókolj kezet neki, mert azok a barna fekete kezek, azok keresik nekünk a mindennapi kenyeret; azok munkálják földjeinket, azok adják kezünkbe a földnek azt a jövedelmét, a melylyel fentarthatjuk magunkat és felvirágoztatjuk hazánkat.«

T. ház! A magyar, egyszerü munkásember, nem vár kézcsókot senkitől, de azt megvárja, méltán megkövetelheti, hogy az ő értékét, az ő szorgalmának nagy fontosságát, az ő munkájának nélkülözhetetlen voltát mindenki elismerje. Ha el nem ismeri valaki, azzal maga hivja fel figyelmét a szocziális mozgalmakra, de minden haragja lecsillapúl, hogyha szépen bánnak vele; ha megértik és teljesítik is kivánságait. Itt is beteljesedik a magyar emberről szóló az a közmondás: »Természete a magyarnak, hogy a jussát nem hagyja, de ha vele bánni tudnak, az ingét is oda adja!«

T. ház! Igenis, bánni kell tudni a magyar néppel, és ha ez a bánásmód czéltudatos, okos, és rendeltetésének megfelelő, akkor ebben az országban sohasem kell tartani attól, hogy itt az agrár-szocziálizmus valaha ismét felemelje fejét. De nagyon derék dolog lenne, ha tanúlnának a miniszter úr előzékenységéből azok a kisebb hivatalnokok, szolgabirák, köztisztviselők és a nép körében élő egyes gazdatisztek, földbérlők, gazdálkodók is, és mindenki igyekeznék emberségesen bánni a nélkülözhetetlen munkás közönséggel. A humanitás elve is így kivánja ezt. Ma már nem szabad az emberek agyának gondolatait összezavarni holmi arisztokratikus és születésbeli előjogokkal. A születésbeli előjogosúltság meg-

Digitized by Google

szünt, a munkásságnak, a köztevékenységnek minősége és mennyisége adja meg az embernek az igazi értékét. Igen helyesnek találom azt is, hogy a t. földmívelésügyi miniszter úr nagy gondot fordít a népies irányú gazdasági szakkönyveknek a gyarapítására és terjesztésére. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Figyelemmel kisérem ezeket a könyveket, nagy figyelemmel olvasom és tehetségem szerint megbirálom azokat, és olyanoknak találom legnagyobb részben, a a melyek a gazdálkodási rendszer modern irányítása és czélszerűsége szempontjából teljesen kitűnő hatással fognak lenni. *(Igaz! Úgy van!)* Hanem mégis az volna a kérésem és óhajtásom, hogy jó lenne azokat a könyveket, népies kiadványokat olyan számban létesíteni és terjeszteni, hogy minden egyes polgári olvasókörnek, párttekintet nélkül, négy-öt példányt lehetne juttatni belőle; a hol pedig, valamely községben nincsenek ilyen olvasó-körök, ott lehetne egynehány . . .

Lukáts Gyula: A 48-as köröknek is!

Marjay Péter: . . . Igen, a 48-as köröknek is, mert ott vannak az igazi gazdák, a közgazdaságot és az állami jólétet előmozdító, és az igazi magyar hazafiságot és nemzeti erőt gyarapító és vezető eszmék, és, ha valahol megérdemlik, hogy az álladalom egy nehány fillér értékű könyvet oda küldjön, úgy a 48-as körök tagjai érdemlik meg azt elsősorban. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Nem is képzelem a kormányzatot olyan szűkkeblűnek, oly elfogultnak, ma már nem is szabad olyannak lenni, mert ha olyan volna, akkor nem volna érdemes a helyére, hogy párttekintetek szerint különböztetné meg ilyen esetben az olvasóköröket. Azt akartam az előbb mondani, hogy a mely községekben pedig nincsenek olvasókörök, vannak mindenütt ismétlő iskola vezetésével megbizott tanítók, azoknak lehetne juttatni egynehány ilyen könyvet, a kik azokat a néppel megismertetnék és értékesítenék. Erre a czélra 12.000 korona van felvéve a költségvetésben. Én azt hiszem, hogy ha csakugyan elfogúlatlanság vezeti a szétosztásnál az intéző köröket, ebből az összegből, ebben az esztendőben is igen sok ilyen czélszerű könyvet lehetne kibocsátani. A t. földmívelésügyi miniszter úr sokat igér, és elismerem, hogy tesz is a magyar mezőgazdaság és a kisgazdák érdekében. Csakhogy a kisgazdák baja oly fenyegető, olyan nagy, hogy itt minden igéretet mentől hamarább beváltani és minden gondoskodást hatványozottan minél előbb megvalósítani és alkalmazni kell. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Olyannak kell lenni ez idő szerint a földmívelésügyi kormányzat politikájának, hogy ennek a politikának közvetlen hasznát érezze meg a kisgazda és általában minden mezőgazda. A gazdálkodási rendszer és a gazdálkodási ismereteknek haszna annyira szembetünővé vált, hogy ma már Magyarországon tudunk termeszteni elég bőséggel mindent. Termelünk kitűnő jó búzát, gabonát, termelünk bort elég bőségesen, termelünk gyümölcsöt és ipari czélokra megkivántató gazdasági terményeket. Nevelünk szép és jó lovakat, nevelünk sok értékes jószágot, szarvasmarhát. A sertésvész is, hála Istennek, szünőfélben van; ma-holnap ez is lesz elég bőségben. Csak az a baj, hogy nincsen, a ki terményeinket illő áron megvásárolja. Mert nincsen nekünk eladásra alkalmas piaczunk; itthon pedig megver bennünket az idegen verseny. A búzának és gabonának az árát kedve szerint irányítja a tőzsde és sohasem a termelő, hanem mindig csak a saját maga és a saját spekulácziója javára. A tőzsde visszaélései és a papirosbúzával való szertelen űzérkedés mellett búzánknak árát lerontja a román búza. Tehát megver bennünket a tőzsde papiros búzájával, megver a román silány értékű, sikértű búzájával, szarvasmarhájával, megver bennünket a szerb a sertéseivel, az olasz egészségrontó, hamis pancsboraival, a török szőlőjével, a stájer és tiroli almájával és körtéjével, és az olasz krajczáros narancsaival. És, t. ház, mindezek mellett még azt sem érdektelen megemlíteni, hogy még Amerikából való almát is árúltak Magyarországon pár esztendővel ezelőtt; a Tiszamentén pedig a tiszamenti piaczokon, a metropolisi piaczokon az orosz árpa és tengeri teszi értéktelenné a mi árpánkat és tengerinket. A múlt év őszén Budapesten a vásárcsarnokban 17 krajczár volt a legjobb minőségű magyar szőlő kilójának az ára. Igen, mert mindennap négy-öt vaggon érkezett külföldről, Törökországból Magyarországba. A múlt esztendő november hetedik napjáig Szalonikin keresztül 312.506 mázsa szőlő jött Budapestre. Mindez értéktelenné teszi a mi legkiválóbb csemege-szőlőinket.

De abban van a rettenetes szembeötlő visszaélés, hogy mindezek az idegen termelvények, szállítási kedvezményben is részesülnek, mert a Dunaparton, az utczasarkokon és a vásárcsarnokokban felhalmozott rengeteg idegen gyümölcs olcsóbban szállíttatik Fiuméből Budapestre, a narancs olcsóbban kerül ide, kedvezőbb viteldíj mellett, mint az alma Budapestről Fiuméba szállíttatik. Mi ez, t. ház? Nem egyéb, mint az öngyilkosság vámpolitikája. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Az öngyilkosság vámpolitikájának nevezem azt, és minden csak elhangzó szó, a többihez hasonló frázis, míg ezeket meg nem érti a földmívelésügyi kormányzat és védvámpolitikával nem igyekszik segítségére jönni a magyar termelőnek,

Ilyenformán, t. földmívelésügyi miniszter úr, kár volt a szőlő-, a bor-, a gyümölcstermelésre buzdítani a magyar gazdát; így kár költeni

Digitized by Google

szakkönyvekre, kár volt a kormány firmájával az agrárbank-féle kölcsönökbe, summás kölcsönökbe beugratni a magyar gazdát. Mert egyszer meg kell adni a kölcsönöket kamatosúl, és ha nem tudja a magyar gazda a kölcsönből létesített szőlőjének termését kellő áron értékesíteni, akkor nem lesz módjában visszafizetni a kölcsönöket. El tudott volna a magyar gazda pusztúlni az agrárkölcsönök nélkül is. De téved, a ki azt hiszi, hogy kárhoztatom e kölcsönöket; ellenkezőleg, nem kárhoztatom, csak azt az állapotot kárhoztatom, azt a politikát, mely a mi termesztvényeinket nem igyekszik megvédeni, azok értékét megőrizni, fokozni és emelni. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Mikor elterjedt a hire annak, hogy Olaszországból nem mind szőlőtermette borok jönnek ide, de egészségrontó pancsok, meg volt igérve, hogy Fiumében borvizsgáló állomást állítanak fel. Vajjon fel van-e állítva a borvizsgáló állomás? És ha fel van állítva, működik-e? Nemcsak papiron van-e felállítva? Azért, hogy az államtitkár úr mosolyog, — vagy a miniszter úr is mosolyog, tehát mindkettőjüknek mondom, — én nyitott szemmel vizsgálom a dolgokat, és láttam már sok intézményt, mely nem működik és csak papiron van meg. Láttam a törvény végrehajtói közt sok olyat, a ki a meglevő czélszerű törvényt a rendeltetéséhez mérten nem szokta végrehajtani és a legtöbb baj onnan van, hogy ha van is jó törvényünk, nincs, ki végrehajtja. Daczára az önök mosolygásának, azt is vagyok bátor kétségbe vonni, hogy az a borvizsgáló állomás kellőképen működik.

A midőn elismeréssel láttam, és látta az ország szőlőtermelő közönsége, hogy a földmívelésügyi miniszter úr nagy szigorral üldözi a borhamisítókat, ugyanakkor lehetetlen még nem látni, hogy a t. borkereskedők ezért megharagudtak. Semmivel sem árúlhatták el magukat jobban, mint azzal, hogy kartellestül, mindenestül sztrájkba mentek, és azt mondták, hogy ha nem szabad bort hamisítani, akkor mi nem veszünk igazi bort. És csakugyan nem is vesznek, hanem az olasz bor behozatalára vonatkozó szerződés lejártáig mintegy 10—15 esztendőre elégséges olasz borral megtöltik pinczéiket és így a legnagyobb rosszakarattal igyekeznek megkárosítani a magyar szőlő- és bortermelő gazdákat. Most tehát vannak már borral tele pinczéik, de az a baj, hogy nem kérdi senki, hogy mi az ára, hogy mennyiért eladó az a bor. Ha ez így megy, akkor a túltermelés következtében itt is újabb veszedelem előtt áll a gazda, mert csaknem mindegyik kölcsönpénzből létesítette a szőlőtelepeit, nagy költséggel tartja fenn azokat. Az a csodálatos, hogy míg a magyar gazdának minden termelvénye napról-napra veszít értékéből, addig a termelés, a gazda használatára múlhatatlanúl megkivánható eszközök, és azok anyagai, napról-napra drágábbak lesznek. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Csak ma olvastam a lapokban, hogy drágább a vas, még pedig meglehetős perczenttel szökött fölfelé. Drága a szőlőkaró, a szőlő-összekötő laffia, drágább a petróleum, szóval minden drágább, a mire a gazdának szüksége van; drágább a ruházata is. Csupán az veszíti értékét napról-napra, a mit ő nyújt a világnak, az iparnak. Ez rettenetes és szembeötlő anomália, a melyet elsősorban az államnak kell észrevenni és annak javítására, orvoslására minden lehető módot felhasználni. Mondottam előbb, hogy a magyar gazdaközönségnek, a kisgazdáknak és nagynak egyaránt oly közgazdasági politikára van szüksége, hogy annak hasznát közvetlenül megérezze. A földmívelési kormányzatnak tehát, hogyha ily politikát akar követni, elsősorban gondoskodnia kellene oly piaczokról, a melyeken termékeik értéke a kellő, illő nivón fentartható legyen; gondoskodnia kellene olcsó szállítási tarifáról és védvámrendszerről. Mindezeket azonban, mostani vámtörvényeink szerint, azt hiszem, a miniszter úr elősegíteni sem merné. Ebből önként következik, hogy ezen állapotok addig meg nem javúlnak, míg az önálló vámterület hatályba nem lép. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A földmívelésügyi kormányzatnak kiviteli konzorcziumokat kellene alapítani, olyanokat, minő példának okáért a dohánykiviteli konzorczium. Ez magánvállalat ugyan, de hasznos és czélszerű volta kitűnik abból, hogy míg néhány év előtt a dohánytermelési területet redukálták, e konzorcziumnak 2—3 évi működése után már 15.000 holddal emelték fel ez esztendőben a termelési terület összegét. Úgy tartom továbbá, hogy igen helyes munkát végezne a t. kormány, hogy miután ha akár Kíspircsén — vagy akár csak egy tenyérnyi faluban kiüt a száj és körömfájás, vagy egy sertés elhull: az osztrák és porosz mindjárt lerántja előttünk a sorompót; — az ország egyes nagyobb városaiban húsfeldolgozó gyárakat állítana fel, hogy akkor, mikor szünetel a húskivitel, azok a gyárak dolgozzák fel a kész termelvényeket s azokat feldolgozott alakban lehessen tovább szállítani. Az ilyen gyárakban rengeteg nagy számú munkás nyerne foglalkozást és ez közgazdasági állapotunkra mindenesetre csak jó hatással lehetne.

Közvetlen hasznát érezné a magyar gazda, kiváltkép a kisgazda annak a gazdasági politikának, a mely az adó leszállítására irányúlna. Hányszor emlegették már itt a képviselőházban és hány meg hány kérvény jött ide a földadó leszállítására. A kérvények ott poshadnak az

Digitized by Google

irattárban, itt a szavak elhangoznak, ez iránt semmiféle lépés nem történik; az adó pedig folyton-folyvást magasabb. Drága az igazságszolgáltatás, drága és rettenetes arányú az illeték kiszabása, és csodálatos dolog az, hogy ha Magyarországon egy magyar ember arra vállalkozik, hogy önmegterheltetésével, adósság felvállalásával egy kis darabot a magyar földön, magyar birtokos számára megmentsen, akkor nem elég, hogy felveszi a nagykamatú pénzt, hanem fizetnie kell a vételár egy nagy perczentjét illetékképen, mintha az államnak valami nagy érdeme lenne abban, hogy egy polgár földbirtokot vesz önmegterheltetésével.

A földmívelésügyi miniszter úr ellen kevesebbet panaszkodunk és kevesebbet panaszkodik a magyar gazdaközönség is, hanem a pénzügyminiszternek rideg számai halálra kínozzák és megölik a magyar gazdát, mert ő folyton azon gondolkozik, micsoda újabb adónemet találjon ki és mit vegyen el kiméletlenül az adóbehajtásnál. Ez egy darabig megy így, hanem ennek egyszer végének kell lenni s az a vég nagyon szomorú és keserves lesz, a mint több helyen egyes esetek mutatják is az adóbehajtásoknál.

Nagy baja a magyar gazdának, kiváltképen a kisgazdának, az ármentesítő társulatok által kivetett évi nagy teher. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbaloldalon.)* Alig van az országban olyan ármentesítő társulat, a mely a legnagyobb mértékben elúszva, eladósodva ne volna. Ez onnan van, mert a mikor a dicső kulturmérnöki hivatal összeállítja az előmunkálatokat és a költségvetéseket, mindig felületesen jár el; sohasem tudja kellőképen kiszámítani azt az összeget, a melyre szüksége van. Tökéletlen munkát végez a kulturmérnöki hivatal, úgy, hogy mikor effektuálják a tervezetet, a mikor megcsinálják a csatornákat: akkor látják, hogy ennyi költség igen csekély volt.

Pap Géza előadó: Az nem felületesség!

Marjay Péter: Azután azok az ármentesítő munkálatok nagyon czélszerűtlenek és nagyon tökéletlenek. Legközelebb épen a kulturmérnöki hivatalnak egy tagja mondotta az én felszólalásomra, mikor azt mondtam, hogy a hol 1 forint 40 krajczárt fizetnek egy hold ártér alá tartozó földért évente, a mely földnek az örökös értéke nem több 50 forintnál, akkor rövid idő alatt mindenki ismét és ismét megvásárolja a maga birtokát; hát mikor ilyen nagy összegeket fizetnek, akkor megkívánná az a földbirtokos, hogy földjéről a vizet el is vezessék: hogy nem alakult ez a társaság teljes vizlevezetésre. Ezzel tehát azt mondotta, hogy ők már eleve azt tették fel magukban, hogy csak félmunkát fognak végezni. A kitől egész díj fizetését követelik, az félmunkával nem elégedhetik meg. A kinek birtoka ártér alá van véve és áldoz érte, az teljes joggal megkövetelheti, hogy az ő földjéről a vizet elvegyék. Már pedig ez nincs végrehajtva, ez anomália, ez törvénytelen eljárás.

Közvetlen hasznát látná a magyar gazda — a mint gróf Benyovszky Sándor t. barátom itt mondotta — a kedvezőbb hitelnek és az olcsóbb kölcsönöknek. Egy darabig csak megy ez úgy, hogy a magyar gazda, mint az asztmatikus beteg csak kapkod a levegő után, csak tengeti magát egy napról a másnapra olyformán, hogy meglevő kölcsöneinek törlesztési hányadát és kamatját újabb és újabb váltókölcsönnel fedezi; de ez sokáig nem tarthat, ennek a végelbukás lesz a szomorú következménye.

Érdemes továbbá szóba hozni, — és ez mutatja legjobban, milyen mértékben van Magyarországon a gazdaközönség eladósodva, — hogy a pénzágenseknek, a pénzszerző irodáknak száma napról-napra mindinkább szaporodik; hogy azok a pénzágensek nyomtatványokat szórnak szét a községekben a heti vásárokon, kiírják a telekkönyvi terheket és küldözgetnek ilyen nyomtatványt minden egyes gazdához, a kinek adósság van a birtokán. A szegény közönség, a mely nem ért ehhez a dologhoz, csak azt nézi, hogy 4%-ra lehet kölcsönt felvenni készpénzben, a mint az ágens mondja, de ha nem is mondaná, hogy készpénzben, a kurzus-differencziáról annak az egyszerű embernek fogalma sincsen, az ügynök nem világosítja fel, azt sem mondja neki, hogy mennyibe fog ez kerülni, azt sem, hogy 100 forint helyett csak 92-őt fog kapni, hanem azt mondja, hogy nem kell semmiféle fizetést sem teljesítenie mindaddig, a míg a pénz kezében nem lesz. Hogyne menne tehát lépre az a jóhiszemű ember, a ki meg van szorúlva?

Én tehát sehogysem látom a magyar gazdaközönség érdekében levőnek, hogy ezek a nagyon jóakaratú emberek, a kik évenkint tízezreket keresnek ezzel a manipuláczióval, ilyen leplezetlenül, ilyen nyiltan és ellenállás nélkül folytathatják a maguk gazdálkodását. Talán lehetne valamit kitalálni, hogyan lehessen ezt bizonyos korlátok közé szorítani, talán várnának az illetők irodájukban, iróasztaluk mellett, hogy a kiknek pénzkölcsönre van szükségük, azok felkeressék őket, és nem árasztanák el az országot, főkép pedig a kisebb községeket, és nem ejtenék zsákmányul a járatlan, tudatlan közönséget.

A t. földmívelésügyi miniszter úr tegnap mondotta, hogy a párisi kiállításon felállíttat egy sütődét, hogy bemutassa a magyar búza értékét, annak minőségét. Kicsit nagyon is kisszerűnek látszik, a mit ezzel kapcsolatban fel akarok hozni. Azt mondja a miniszter úr, hogy felállítja ott a sütődét. Hát akkor jó lesz odaszállítani a sütődébe, Párisba, egy pár karczagi, püspök-

Digitized by Google

ladányi, kabai, vagy debreczeni menyecskét, *(Derültség.)* a ki a búzából jó kenyeret is süssön, mert ha valami pesti, osztrák, vagy idegen nemzetiségű péket állít oda az igen tisztelt miniszter úr, az nem arra fog törekedni, hogy jó kenyeret süssön a lisztből, hanem arra, hogy a búza értékét még csökkentse. Nem bízom még a pékben sem, ha osztrák. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ennélfogva melegen ajánlom, hogy jó lesz jó kenyérsütőről gondoskodni, és akkor fogadni mernék, ha valaki megkóstolja abból a magyar búzából sült kenyeret, világéletében mindig meg fogja emlegetni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Hát ha már a menyecskéknél tartunk, *(Halljuk! Halljuk!)* eszembe jut Komjáthy Bélának egy igen jó ötlete, a mikor rámutatott arra, hogy a magyar gazdaközönség sanyarú helyzetének előidézéséhez nagy mértékben hozzájárult az, hogy a régi jó magyar gazdasszonyi tudomány mindinkább és inkább kezd végkép megsemmisülni, mert a leányok, a magyar női osztály, egyáltalában semmiféle gazdasági oktatásban nem részesülnek, még csak fel sincs híva a leány figyelme arra, hogy az asszony mindenben fele segítsége az urának s a gazdaságnak vezetésében, a jövedelem megszerzésében is fele segítsége az urának s a gazdaságnak vezetésében, a jövedelem megszerzésében is fele segítséggel tartozik egy ügyes asszony. A miniszter úr ezt nem tudja, mert agglegény. *(Derültség.)*

Az ügyes háziasszony, a jóravaló magyar gazdaasszony, kivált a kishivatalnoknak, vagy a kisgazdának a felesége, egész ambiczióval űzi a maga háziasszonyi és gazdasszonyi körében az ő keze alá tartozó gazdasági résznek a művelését, és ambicziót csinál abból, hogy a ruházatot és a konyhára való költséget baromfitenyésztésből és tejgazdaságból szerzi be. Azt hiszem, sokkal nagyobb szolgálatot teszünk a magyar gazdának, ha a helyett, hogy a franczia nyelvnek túlságba vitt sürgősségét és mellőzhetetlen voltát hangsúlyozzuk, a női gazdasági szakoktatást visszük előbbre és a nők gazdasági oktatására helyezünk súlyt, mert az idegen nyelvnek túlságba való vitele nevetségessé teszi magyar asszonyainkat is. Hallottam, t. képviselőház, egy esetet, a mikor egy magyar asszonyt majálisra hívtak meg, és minthogy a meghivás személyesen történt, ő arra a következőkép felelt: »Kedves Monsieur! Ha az idő lesz agreable, a társaság lesz conveniable, la petite Georgineom nem lesz malade, avec plaisir elmegyünk.« *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Hát nem csodabogár-e, a ki így beszél? Ne neveljünk tehát ilyen csodabogarakat, hanem neveljünk a magyar gazdák számára hozzájok illő, helyes észjárású, a gazdaság iránt érzékkel biró jó magyar gazdasszonyokat, hogy igyekezzenek leemelni a terhet a férj vállairól, hogy mint mindenben, ebben is fele segítségére legyenek, mert azt hiszem, hogy az olyan asszony nem nagy gyönyörűségére szolgál az urának, ki keserves keresményéből követeli magának az osztalékot a drágaköves ékszerre, smukkra, selyem viganókra és több effélékre. *(Igaz! Úgy van!)*

A milyen kedélyesen megmosolyogjuk még most ezeket a dolgokat, époly keservesen fogják sokan ennek a dolognak szomorú következményeit megsiratni.

A kisgazdák, kivált a legszegényebb osztály érdekében még egy dolgot vagyok bátor felemlíteni. A vidékeken azok a tökéletlen szerkezetű kisebb malmok minden felügyelet és minden szabályzat nélkül kizsákmányolják a helyzetet és ellenőrzés alatt nem állván, nagy perczentet vesznek az őrlőktől. De még amellett, hogy nagy perczentet vesznek, rosszul is dolgoznak, kidarálják a gabonát és nem őrlik meg kellőképen, úgy, hogy fáj az ember lelke, mikor a cselédeknek kiméretvén az ő konvencziójuk, látja, hogy milyen csekély az a liszt, melyet felhasználhatnak, mikor az a malomból kikerül. Azt hiszem, a t. földmívelésügyi miniszter úrnak nagyon kicsibe kerülne, hogy miniszter társát figyelmeztesse arra, hogy ebben a tekintetben irasson szét a községi előljáróságoknak, hogy felelősség terhe mellett szabályrendeletet állapítsanak meg arra nézve, melyik malom mennyit vehessen és hogy minden egyes panaszos esetét illetékes helyre felterjeszthesse, mert az csakugyan könnyelmű eljárás, hogy a szegény közönség, kivált a cselédség, ki van téve annak, hogy harmadára daráljják csekély élelmiszerét.

Bihar vármegye gazdasági egyesülete már foglalkozott is ezzel a dologgal és bekérte, hogy melyik község malmában milyen perczent mellett őrlenek? Van olyan malom, a mely 18%-kal őröl.

Ha egy ötödét hagyja ott a szegény ember az ő béres konvencziójának, vagy verejtékkel vásárolt kis búzájának a molnár számára, akkor nagyon nehéz, keserves az ő élete sorsa.

Bátor vagyok még felemlíteni, hogy ha az igen tisztelt miniszter úr, a mint hiszem is, szívén, lelkén viseli a szegény embernek a sorsát, akkor czélszerű lenne a betegekről is gondoskodni.

Biró Lajos: A párt nevében beszél?

Marjay Péter: A magam nevében beszélek és a magam nevében azt mondom, a mit akarok. Jó lenne gondoskodni a szegény embernek gyógykezeléséről, mert vannak olyanok, a kiket kínos betegség gyötör ugyan, de meg lehetne menteni; azonban nincsen gyógyszerre és orvosra való pénzök. Azt tartom, hogy egy ember sincs

Digitized by Google

Magyarországon eldobni való és szívtelen ember az, a ki azt látja, hogy a szegény épen az inség, a nyomor miatt nem képes magát gyógyíttatni. El kellett volna már jutni ahhoz az időponthoz, mikor gondoskodnia kellene a társadalomnak a szegény betegekről és azon kisgazdákról, kik önhibájukon kivül a viszonyok, vagy a rossz politika, vagy más egyéb el nem kerülhető viszonyok miatt lettek vagyontalanokká. Erre valók lennének a községi gyámalapok. Csak takarékoskodni kell a nyugdíjjal és akkor jutni kell a nyugdíjból a munkás embernek is, ki a nyugdíjasok özönének a kenyerét keresi.

Többen szóltak itt a kötött birtok felszabadításáról. Ez igazán nehéz kérdés. Én épen csak érinteni kivánom és magam véleményét mondom el e tekintetben is. Én azt hiszem, ha azokat a kötött birtokokat felszabadítanók és szétosztanók, akkor megvenné az egyiket Erger, a másikat Berger, a harmadikat Schoszberger. Én megvallom őszintén, vádoljanak bármily reakcziónárius világnézettel, én a magam részéről szivesebben látom az osztatlan birtokot ott, a hol van.

Minthogy az általam mondott közállapotok a mezőgazdaság javítására czélzó indítványok és kérelmek, legkiváltképen az önálló vámterület létesítése után lennének elérhetők, de némely részben most is elérhetők, igen kérem az igen tisztelt földmívelésügyi miniszter úrat, hogy ezeket figyelemre méltatni és lehetőleg megvalósításukra törekedni méltóztassék. A költségvetést, a mely a mi elveinkkel, az én pártállásommal és annak a vámpolitikára irányuló czélzataival ellentétes, nem fogadom el. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Dedovics György jegyző: Szentpály Jenő! *(Felkiáltások! Holnap! Ma! Zaj.)*

Szentpály Jenő: T. ház! Öt percz alatt végzek. *(Halljuk! Halljuk!)* Miután a földmivelésügyi vita oly széles mederben indult meg, és miután már meglehetős hosszú ideje is tart, én azon nézeten vagyok, hogy annak mielőbbi befejezése kivánatos. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Miután továbbá az igen tisztelt földmívelésügyi miniszter úr a múltkori nagyszabású beszédében a vitát dominálo közérdekü dologra nézve teljesen megnyugtató és felvilágosító, részletes nyilatkozatokat tett, én a magam részéről azon beszédet, a melyet elmondani akartam, ezúttal elhallgatom azon reményben, hogy lesznek olyanok, a kik az én példámat követik. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Csak három rövid kérelmet intézek az igen tisztelt földmívelésügyi miniszter úrhoz, vármegyém és választókerületem érdekében. *(Halljuk! Halljuk!)* Abból a közzétett kimutatásból, a melyet a földmívelésügyi miniszter úr a szokott buzgalmával velünk közöl, kitünik, hogy igen sok tenyész apaállatot osztottak ki az egyes községekben és vármegyékben, jelesen az én szomszéd vármegyémben Mármarosban 112-őt, Bereg vármegyében 103-at stb., az én kis vármegyémnek azonban nem adtak csak kettőt. Tisztelettel kérem az igen tisztelt földmívelésügyi miniszter urat, legyen olyan kegyes, juttasson nekünk is többet. Nem azért mondom ezt, mintha irigykedném Mármaros vagy Beregvármegyére. Nagyon jól tudom, hogy azoknak a hegyvidékeknek tenyészállatokra igen nagy szükségük van, de azért kérem, hogy juttasson nekünk is Ugocsa vármegyében, hogy nálunk is emelkedjék a szarvasmarhaállomány nemesítése.

A második, a mit kérek, a következő. Az igen tisztelt miniszter úr közzétett a népies gazdasági oktatásról egy kimutatást. Ebből látjuk, hogy 1898/99. telén 56 vármegyében rendezett előadásokon 329.232-en vettek részt és az ezen időben tartott 44 rendszeres tanfolyamnak 2177 állandó tanulója volt.

Ez oly szép eredmény, a mely előtt kalapot kell emelnünk. Én csak azt sajnálom, hogy az én szegény vármegyémben egyetlenegy sincs. *(Mozgás balfelől. Egy hang: Ki a gazdasági egyesület elnöke?)* Ezt a körülményt tehát a t. földmívelésügyi miniszter úr figyelmébe ajánlom.

A harmadik dolog az, hogy a mi vidékünkön, a hol a szőlőtermelés igen szép lendületet nyert volt, a múlt időkben több ezer hold szőlő elpusztult; ezeknek rekonstrukczióját a nép érdekében nagyon óhajtom, és azért tisztelettel kérem az igen tisztelt miniszter urat, legyen oly kegyes szőlőtelepek felállításával ezt lehetővé tenni. Miután továbbá teljes bizalmam van az igen tisztelt miniszter úr eddigi működése iránt, a költségvetést a részletes vita alapjául elfogadom. *(Általános, élénk helyeslés.)*

Elnök: Jelentem a t. háznak, hogy a miniszterelnök úr egy indítványt adott be az üléseknek egy órával leendő meghosszabbítása iránt. Méltóztassék azt meghallgatni.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*:

»Indítvány, beadja Széll Kálmán.

A házszabályok 154. §-a értelmében indítványozom, hogy a ház üléseit folyó hó 19-étől kezdve az 1900. évi állami költségvetés tárgyalása alatt a költségvetési törvény létrejöttéig délelőtt 10 órától délután 3 óráig tartsa.« *(Élénk helyeslés jobbfelől és a középen.)*

Elnök: Minthogy az indítvány a házszabályok keretében mozog és az üléseknek a költségvetés tárgyalása alatt csak egy órára való meghosszabbítását javasolja, a t. háznak alkalma lesz ezen indítvány felett a házszabályok 154. §-a értelmében a holnapi ülés végén egyszerü szavazással dönteni. *(Helyeslés.)*

Digitized by Google

Jelentem egyúttal a t. háznak, hogy a kereskedelemügyi miniszter úr holnap válaszolni fog Tóth János képviselő úrnak a petroleum-kartellre vonatkozó interpellácziójára.

Egyúttal javaslom a t. háznak, hogy a holnap délelőtt pontban 10 órakor kezdődő ülés napirendjére a földmívelésügyi tárcza költségvetésének folytatólagos tárgyalása tűzessék ki. *(Helyeslés.)*

A mennyiben a t. ház ezt elfogadja, *(Elfogadjuk!)* ezt határozatkép kimondom és az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 50 perczkor.)

552. ORSZÁGOS ÜLÉS

1900. évi márczius hó 17-én, szombaton,

Tallián Béla elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Légrády Károly szabadságolása. — Mentelmi bizottság jelentése több képviselő mentelmi ügyében. — Indítvány- és interpellácziós könyvek felolvasása. — Költségvetés 1900-ra. (Földmívelésügyi tárcza.) — Kereskedelemügyi miniszter válaszol Tóth János interpellácziójára: a petróleum-kartell ügyében. — Ülések meghosszabbítása, Széll Kálmán indítványa. — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Széll Kálmán, Lukács László, Plósz Sándor, Hegedüs Sándor, Darányi Ignácz, b. Fejérváry Géza,

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom.

A jegyzőkönyvet vezetni fogja Perczel Béni jegyző úr; a javaslatok mellett felszólalókat Dedovics György, a javaslatok ellen felszólalókat Major Ferencz jegyző urak jegyzik.

Méltóztassék mindenekelőtt a tegnapi ülés jegyzőkönyvét meghallgatni.

Perczel Béni jegyző *(olvassa az 1900. évi márczius hó 16-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van-e valakinek észrevétele a jegyzőkönyv ellen? *(Nincs!)*

Ha nincs, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom Légrády Károly képviselő úr levelét, a melyben egészségügyi okokból hat heti szabadságot kér. Hozzájárúl a ház? *(Helyeslés.)*

A ház a kérelemhez hozzájárúl és a szabadságidőt megadja.

Dedovics György jegyző: Kabós Ferencz, a mentelmi bizottság előadója!

Kabós Ferencz előadó: T. ház! Van szerencsém a mentelmi bizottságnak Sommsich Andor (Irom. 809) Várossy Gyula, (Irom. 810) Pulszky Ágost, (Irom. 812) Szentiványi Árpád (Irom. 812) és Bartha Miklós (Irom. 811, 813) képviselő urak mentelmi ügyeire vonatkozó jelentéseit azon kéréssel beterjeszteni, méltóztassék azokat kinyomatni, szétosztatni és napirendre való tűzésük iránt intézkedni.

Elnök: A mentelmi bizottság beadott jelentései ki fognak nyomatni, szét fognak osztatni és annak idején napirendre fognak tűzetni.

Következik az inditvány- és interpellácziós könyvek felolvasása.

Dedovics György jegyző: Tisztelettel jelentem a t. háznak, hogy az indítvány- és interpellácziós könyvekben újabb bejegyzés nem foglaltatik.

Elnök: Következik a napirend szerint a földmívelésügyi tárcza 1900. évi költségvetésének (Irom. 779) folytatólagos tárgyalása és ezzel kapcsolatban a miniszter jelentése (Irom. 767, 789) a kolozsmonostori gazdasági tanintézet területének biztosítása érdekében kötött szerződésekről.

Dedovics György jegyző: Piukovich József!

Piukovich József: A t. ház kegyes elnézését kérem, hogy a szőnyegen lévő költségvetéshez lehető rövidséggel hozzá szólhassak. *(Halljuk! Halljuk!)* Nem fogja talán tőlem szerénytelenségnek venni Komjáthy Béla t. képviselőtársam, ha hétfői nagy tudással elmondott beszédére, daczára annak, hogy azt az igen tisztelt földmívelésügyi miniszter úr már kellőkép méltatta, néhány megjegyzést teszek. *(Halljuk! Halljuk!)* Teszem pedig ezt azzal a tisztelettel, a melylyel személye iránt viseltetem és azzal az elismeréssel, a melyet bámulatos parlamenti

Digitized by Google

tevékenysége megkövetel. T. képviselőtársam felveti a hitbizományok eltörlésének kérdését, minthogy azok nem valók a modern gazdasági világba. Ez utóbbi könűlményt, azt hiszem, mindenki tudja és az igen tisztelt földmívelésügyi miniszter úr minden kétséget kizárólag nyilatkozott a kormánynak a jövőben eziránt követendő politikájáról; de azt kérdezem t. képviselőtársamtól, mit szándékozik tenni a már meglevőkkel? Hisz ezeket csaknem vehetjük el tulaldonosaiktól, illetőleg élvezőiktől beleegyezésük nélkül. És miért nem? teszem fel tovább a kérdést. Azért nem, mert Magyarország jogállam és mert kétlem, hogy igen tisztelt képviselőtársam azoknak a döntő faktoroknak hozzájárúlását, a melyektől Magyarországon a jogalkotás és jogmegváltoztatás függ, tervének megnyerhetné. De tovább megyek, és feltéve azt, hogy Komjáthy Béla t. képviselőtársam megnyerhetné ezen faktorokat tervének keresztűlvitelére, azt a kérdést vagyok bátor intézni hozzá, vajjon ezt tartja-e ő a legsürgősebb dolognak Magyarországon? ez volna-e az a gazdasági panaczea, a melytől az ország gazdasági regeneráczióját várjuk? *(Tetszés jobbfelől.)* Ő nagyon jól tudja velünk együtt, hogy az ilyen reformok nagy megrázkódtatással járnak, a melyeknek ezt a széttagolt országot kitenni nem tartom czélszerűnek. A kérdés feltevése tehát legalább is nem aktuális; de czélszerűnek sem tartom azt. Nem pedig azért, mert bizonyos körökben bizalmatlanságot, talán ingerültséget ébreszt, mert szétforgácsolja az erőket, holott nekünk minden erőre szükségünk van s mert legalább is személyi szubjektiv mozzanatokat vegyít ebbe a vitába, a mely csak akkor lehet üdvös az országra, ha teljes tárgyilagossággal folyik le. *(Úgy van! jobbfelől.)*

Foglalkozni fogok már most, t. ház, a legtágabb értelemben véve a szót, a magyar földbirtokososztály jelenlegi komoly helyzetével, kutatni fogom az okokat, a melyek hozzájárúltak ezen helyzet előidézéséhez, és iparkodni fogok eszközöket keresni, a melyek által a bajokon némileg segíteni lehet. *(Halljuk! Halljuk!)*

Eivitázhatatlan tény, hogy a lefelé menő osztálymozgalomnak seholsem találkozunk annyi tünetével, mint épen a magyar földbirtokos osztálynál. Csapás csapás után érte ezt az osztályt. A föld megmozdúlt lábai alatt és részben gazdát cserélt, részben pedig túlterhelve, röghöz kötöttségben tartja tulajdonosait, a kik szárnyszegetten vergődnek és már már képtelenekké válnak arra a nobile officziumra, a melynek annyi századokon keresztül való teljesítése elődeiknek méltó büszkeségét képezte. *(Halljuk! Halljuk!)* A magyar gazdára beborúlt, hangzik a panasz. Isten is elhagyta, a kormány sem törődik vele, a merkantilistáké a jövő.

Az utóbbi években a helyzet annyiban változott, hogy — hála a magyar állami pénzügyek fellendűlésének, de meg a parancsoló szükség folyományaként is, — a magyar törvényhozás és következésképen a földmívelésügyi kormányzat, többet foglalkozhatott a magyar földbirtokos helyzetével; többet tehetett annak érdekében. Utalok csak arra az örvendetes emelkedésre, a melyet a földmívelésügyi költségvetés évről-évről felmutat és a mely őszinte örömmel kell, hogy eltöltse minden magyar ember szivét. És mit látunk, t. ház? Azzal a különös jelenséggel találkozunk, hogy az igen tisztelt miniszter úr intézkedései, melyek ellenében csak azt az egyetlen felhozható kifogást tudtuk elképzelni, hogy talán még mindig nem elég égetek, talán még mindig nem történtek elég gyors tempóban, mert periculum in mora, olyan jelenséggel találkozunk, *(Halljuk! Halljuk!)* a mely arra enged következtetni, hogy a miniszter úrnak ezen intézkedései bizonyos körökben, a melyeknek jelentőségét lehet kicsinyelni vagy túlozni, nyugtalanságot keltettek. Ha a miniszter úr kötelességszerűleg törvényeket hajt végre, — utalok itt csak a borhamisítók elleni eljárásra, — felhangzik a panasz, hogy tönkreteszi a borkereskedelmet. Ha a miniszter úr szövetkezeteket propagál, ha a mezőgazdasági szeszgyárosok bajai iránt érdeklődik, felhangzik a vád, hogy egyoldalú agrárpolitikát folytat, a mely az amúgy is gyéren képviselt ipar és kereskedelem rovására történik. A kérdést a tudományos térről a hatalmi mérkőzés terére vitték át. Az agrár és merkantil kifejezések politikai jelszavakká lesznek és a felvonúlt csatasorok fenyegetően foglalnak állást egymás ellen. Én azt hiszem, hogy ebből a küzdelemből egy harmadik tényező, a munka fog diadalmasan kikerűlni. *(Tetszés jobbfelől.)* Elmúltak azok az idők, a mikor aránylag csekély munkával nagy jövedelmet hozott a birtok tulajdonosának, vagy dúsan kamatozott a tőke a kapitalistának. Egyedűl a munka lesz az a döntő tényező, a mely el fogja dönteni azt és meg fogja határozni azt az arányt, a melyben valaki a nemzeti jövedelemből részesülhet, és hogyha koronként momentán körűlményeknek közrejátszása elhomályosítja is ezt az axiomát, a viszonyok rendes mederbe való visszatérésekor annál jobban és fényesebben érvényesűl annak örök igazsága. De minden munkánk meddő lesz, ha nem támaszkodik a tudomány legújabb vívmányaira és ha nem történik kellő szakértelemmel annak végrehajtása. És a magyar földbirtokos helyzete iránti meleg érdeklődésem bátorít engem annak kijelentésére, hiszen magam is ehhez az osztályhoz tartozom, hogy alig van foglalkozásnem, a hol a szakismeret, a kellő gazdasági nevelés és az üzleti szellem hiányaival oly gyakran találkoz-

Digitized by Google

nánk, mint épen ennél az osztálynál; pedig a viszonyok megváltoztak, a natural-gazdaságból ma már a pénzgazdaságba mentünk át; az extenziv rendszer szerinti gazdálkodás már-már megszünt jövedelmező lenni, az intenziv gazdálkodási rendszer pedig, a melyre az átmenetet a mostoha évek, sőt mondhatnám évtizedek, amúgy is kétszeresen nehézzé tették, csak olyan szakismeretet és üzleti szellemet igényel, mint bármi más üzleti ág. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)*

Nem a magyar gazda bűnéül hozom ezt fel, hanem be tudom a történeti fejlődés folyományának, a mely évszázadokon keresztül honvédelmi és politikai kötelességek teljesítésére utalta ezt az osztályt, a minek következtében közönynyel vagy averzióval telt el minden egyéb foglalkozás iránt; ennek a történeti fejlődésnek tudom be nagy részben hiányát annak az üzleti szellemnek, a mely nélkül a mai világban gazdasági tevékenység sikerrel nem végezhető. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)* De ha megtudom is magyarázni ezt a gazdasági elmaradottságot, az üzleti szellemnek ezt a hiányát, azt tartom másrészt, hogy a földmívelésügyi kormányzat egyik legeminensebb, legsürgősebb teendői közé tartozik: ezt a gazdasági nevelést tökéletesíteni és az üzleti szellemet, ha kell, mindjárt agitatorius eszközökkel is felébreszteni. *(Általános helyeslés.)* Hányszor találkozunk azzal a jelenséggel, hogy a pusztuló földbirtokos, a tönkremenő ember minden keserűségével látja maga mellett az új földes urat, a kinek ősei nem véreztek Mohácsnál és nem küzdöttek és nem mentek számkivetésbe Rákóczyval, de a kinek nagy birtoka és sok pénze van, a melyet tiszteségesen szerzett, és a ki talán jótevője az egész környéknek. És mégis, a midőn az ilyen pusztuló földbirtokos fia, a ki talán hajlandóságot érez magában hasonló vállalatokkal vagyont szerezni s ezzel helyreállítani a régi nemesi kuria fényét: a szerető apa lebeszéli őt erről a tervről. »Hagyd el fiam, nem nekünk való az«! — hangzik az atyai intőszózat. És miután a fiú jövőjét mégis biztosítani kell valahogyan, és miután a pusztuló gazdaság azt nem biztosítja már, összeül a családi tanács és elhatározza, hogy a fiút valamelyik nagy befolyással biró rokon, vagy jó barát segélyével hivatalba helyezi, a hol gond nélkül megélhet. A szegény fiú, a kit hajlamai talán másfelé vonzottak, belép a hivatalba és ismét egygyel szaporítja azon elégedetlen existenciák számát, a melyek kellő hivatás nélkül léptek erre a különben tiszteletreméltó pályára.

Ennek a tarthatatlan állapotnak véget kell vetni. A magyar földbirtokossal meg kell értetni, hogy az élet legmagasabb rendű javai az egyéni függetlenség, a bátor véleménynyilvánítás, és mindezeknek koronája: a szabadság, nem képzelhető el az anyagi helyzet fellendülése nélkül; *(Általános helyeslés.)* hogy alkotmányunkban biztosított összes szabadságjogaink értéktelen paragrafusokká zsugorodnak össze, ha anyagi helyzetünk nem biztosítja egyéni függetlenségünket, *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* és hogy hiába leng a magyar trikolór összes középületeinken, hazánk nem lesz addig valóban nagy és szabad, a míg megélhetési gondok teszik illuzóriussá fiainak megélhetését. *(Igaz! Úgy van!)*

Teljes tudatában vagyok annak, hogy az egyéni függetlenséget nem csupán az anyagi javak biztosítják. Biztosítja a fenkölt szellemű, nemesen gondolkodó embernél az önmegtagadás, az élet igényeinek a minimumra való redukálása. De kétlem, hogy az átlagos emberek nagy száma erre az önmegtagadásra képes volna, és káros, sőt kivihetetlen politikának tartanám azt, a mely az emberek nagy sokaságának ily irányban való nevelésével vélné hazánk nagyságát megállapítani, mert bár nemcsak nekünk magyaroknak, de az egész emberi nemnek örök dicsőségére szolgálnak oly erkölcsi nagyságok, minők Deák Ferencz és Kossuth Lajos, a kik utolsó lehelletükig hazájuk érdekében működvén, azok mellett a mérhetetlen kincsek mellett, melyekkel nemzetüket elhalmozták, saját egyéni prosperálásukra nem is gondoltak. *(Úgy van! a jobb- és a szélső baloldalon.)* A közönséges, átlagos ember, kinek az Isten nem adta meg azt a kegyet, hogy az ily tündöklő napokra csak fel is tekinthessen, kötelességet múlaszt hazája iránt, ha nem fejti ki becsületes, tisztességes munkával azt a komoly tevékenységet, a melyre őt tehetsége képesíti. *(Úgy van! a jobb- és a szélső baloldalon.)* A közönséges, az átlagos embernek nincs joga arra, hogy szegény akarjon maradni. Nem szeretnék félreértetni, t. ház. Nem az a neme a gazdagságnak lebeg előttem, nem azt a gazdagságot kivánom honfitársaimnak elérendő czél gyanánt kitűzni, a mely ügyeskedésnek, véletlennek eredménye és ezért az erkölcsi alapot nélkülözi, a mely gazdagságnak eredete homályos, néha nem tiszta és azért odiózus, *(Tetszés a jobb- és baloldalon.)* a mely minden magasabb kötelességek iránt érzéketlen, és csak a filiszter értelemben vett egyéni kényelem és jólét kielégítésére szorúl, *(Helyeslés a jobb- és baloldalon)* és azért undorító, hanem az a neme a gazdagságnak lebeg előttem, a mely a becsületes munkának és takarékosságnak eredménye, és a mely épen azért kibékítőleg hat minden irányban, *(Tetszés a jobboldalon.)* a mely képessé teszi élvezőjét arra, hogy befásítsa a pusztaságot, hogy kórházakat, iskolákat, munkáslakásokat építsen, *(Élénk helyeslés a jobb- és baloldalon.)* hogy kiragadja munkásait a szocziális agitátorok kar-

Digitized by Google

maiból, *(Helyeslés a jobb- és a szélső baloldalon.)* és jótevő nemtője legyen a szegényeknek. *(Általános helyeslés.)*

A szegénység magában véve még nem puritánizmus, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* és a magyar gazdát át kell, hogy hassa a tudat, hogy lehet meggazdagodni és a mellett becsületesnek maradni, és hogy a leghétköznapibb és legnyomasztóbb tevékenységet is megnemesíti a magyar haza fenséges eszméje, a mely elvárja, hogy fiai ezen a téren is tegyék meg kötelességüket. Általános gazdasági panaczeát nem tudunk, de ama eszközök közül, a melyek nézetem szerint képessé teszik a magyar földbirtokost, hogy a gazdasági harczot az életben megvívhassa, kettő bír előttem különös fontossággal. *(Halljuk! Halljuk!)* Az egyik a gazdasági szakoktatás, inkább szeretném gazdasági nevelésnek nevezni, a gazdasági ismereteknek legszélesebb körben való elterjesztésével; a másik a szövetkezeti eszme propagálása. És én elismeréssel adózom Komjáthy Béla t. képviselőtársamnak, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* hogy a gazdasági nevelés tekintetében felvetette annak a női nemre való kiterjesztésének szükségét is, mert ha már a férfinemnél panaszkodunk a gazdasági nevelés hiányossága miatt, az állapot e téren a női nemnél egyenesen kétségbeejtő. Mennyi erő fekszik itt parlagon a legprimitivebb gazdasági ismeretek hiánya következtében!

Nem szándékozom a részletekbe bocsátkozni; jó kezekben van az ügy letéve a t. miniszter úrnál. Csak arra kérem a t. miniszter urat, vegyen fel minél nagyobb összeget arra a czélra költségvetésébe, minden magyar ember örömmel fogja neki az összeget rendelkezésre bocsátani. Oly hasznos munkát végez itt, oly beruházások ezek, a melyek eltekintve az erkölcsi és közgazdasági haszontól, pénzügyi szempontból véve hihetetlen rövid idő alatt fognak megtérülni, és gazdagon fognak kamatozni. Olyannak tűnik fel előttem a modern gazdasági világ, mint egy nagy háború, melyben a hadviselő felek nem fegyverrel, hanem gazdasági tudással és eszközökkel harczolnak egymással. Mindenkinek ki kell a részét vennie ebből a küzdelemből. *(Úgy van! jobbfelől.)* Oly nagy hadseregek állnak itt egymással szemben, a melyek mellett az egyes népek hadi ereje minden militárizmus daczára eltörpül, mert mindenkinek: ifjúnak, öregnek, férfinak, nőnek egyaránt ki kell a maga részét vennie ebből a gazdasági küzdelemből; a hadi létszám itt nincsen kontingentálva, és a szolgálati idő egyenlő az emberi élet tartalmával. *(Úgy van! a jobboldalon.)* Nem kötelessége-e tehát az államnak alattvalóit ezen küzdelemre kiképezni! megszerezni nekik az eszközöket, megteremteni a feltételeket, a melyek nélkül nem győzhetnek? És itt bontakozik ki előttem, a maga egész nagyszerűségében a szövetkezeti eszme, *(Tetszés jobb- és balfelől.)* a mely a gazdasági nevelés terén az ifjaknál és gyermekeknél megkezdett munkát folytatni van hivatva a felnőtteknél. *(Úgy van! a jobboldalon.)* Én a szövetkezetek jelentőségét nemcsak a közvetítők kizárásában látom, nemcsak azokban a forintokban és krajczárokban találom, a melyeket azok bizonyos czikkek olcsó beszerzése, vagy bizonyos termények előnyösebb értékesítése czímén tagjaiknak nyújtanak, hanem inkább azon erkölcsi hatásban látom a szövetkezetek nagy jelentőségét, a mely tagjaiknak az együttműködés következtében való gazdasági kimívelésében, gazdasági edzésében nyilvánul. *(Élénk helyeslés a jobb- és baloldalon.)* Tagadhatatlan, hogy nagyon sok történt az utolsó években ezen a téren, de még mindig csak a kezdetnek legelején vagyunk. A nemzet gazdasági jövőjébe vetett hit, hajthatatlan erély és kitartás szükségeltetik a gazdasági regeneráczió nagy munkájának véghez vitelére, és ha ez a szellem, a melynek egyik kiváló képviselőjét tiszteljük az igen tisztelt miniszter úrban, át fogja hatni munkatársait és közegeit is, oly eredményeket fog ezen a téren felmutatni, a melyek őt azon szerencsés férfiak közé fogják emelni, a kik sok jót tehettek hazájukért. *(Úgy van! a jobboldalon.)* Azonban, midőn a gazdasági küzdelemre való kiképzést, a gazdasági edzést, mint hazánk anyagi fellendülésének egyik elengedhetetlen feltételét állítottuk fel, nem zárkózhatunk el annak a kérdésnek megvitatása elől sem, hogy milyen lesz ennek az akcziónak eredménye nemzetiségi vonatkozásaiban? *(Halljuk! Halljuk!)* Önzetlen, komoly hazafiak, a kiknél az intenczió tisztaságához a gyanúnak még csak árnyéka sem fér, azon aggályuknak adnak kifejezést, hogy ha ez a gazdasági politika az egész vonalon, tehát a nemzetiségek lakta vidékeken is, — a mint ez másképen nem is képzelhető, — keresztül is vitetik, és ha ennek eredményeként a nemzetiségek lakta vidékeken is be fog következni az általános anyagi fellendülés, akkor bizonyos czentrifugális törekvések, melyeket az egyéni appreczіáczió szerint lehet kicsinyelni, vagy túlozni, de a melyeknek létezését tagadni nem lehet, intenzivebben fognak jelentkezni.

Vizsgáljuk meg a kérdést azzal a loyális nyiltsággal, melylyel idegen ajkú honfitársainknak tartozunk, és a mely egyedül méltó ehhez a magas testülethez. Elvégre is magyar parlamentben ülünk és a magyar állam gazdasági kiépítése felett tanácskozunk. Régóta folyt a nemzetiségi vita oly széles mederben, mint az elmúlt hetekben a belügyi költségvetés tárgyalása alkalmával. A vita az igen tisztelt miniszterelnök úrnak

Digitized by Google

azon nagyszabású beszédében kulminált, melynek hatása alól senkisem vonhatta ki magát. Mintha azt a szellemet idézte volna újból fel az igen tisztelt miniszterelnök úr, melylyel elhunyt nagy államférfiaink a nemzetiségi törvényt megalkották, és a mely itt-ott már-már feledésbe kezdett menni. A nemzetiségek megnyugvással vehették tudomásúl ebből a beszédből, hogy a magyar kormánynak az általános anyagi felvirágzásra irányuló politikája nem fog megállni azon a választóvonalon, a melyet a nyelvi különbözőség von közéjük. Mi magyarok pedig — és aligha csalódom, midőn állítom, — nem aggódunk a nemzétiségek anyagi fellendülésén. A vagyoni helyzet javulását nyomon követik az igények az élet magasabbrendű javai iránt, a melyek csak ott szerezhetők meg, a hol a magasabb kultúra azok részére az előfeltételeket már megteremtette. És annyi nyomor, szerencsétlenség, betegség, tudatlanság és bűn van ezen a világon, a melyek szintén nem állnak meg a nemzetiségi választóvonalon és a melyek ellen közös erővel kell védekezni, hogy megőrizzük legszentebb kincseinket, hogy lehetetlen, hogy az együttműködés és védekezés az összetartózandóság érzetét ne ébreszsze fel bennük, a mely erősebb lesz a nyelvi különbözőség által felállított bontó tényezőknél. *(Helyeslés jobbfelől.)* Én teljesen osztom Vészi József t. képviselőtársam nézetét, a ki azt állította múltkori beszédében, hogy a nemzetiségi eszme, a mely egy évszázadon keresztül lázban tartotta Európát, átlépte zenithjét és veszíteni fog intenzivitásából. El fog belőle múlni minden, a mi múló: a gyülölet, a nagyzási hóbort, a melyet nem igazol sem a történeti fejlődés, sem a fizikai kivihetőség, és a melyre korlátolt elméjű, vagy önző agitátorok csak az értelmiség alacsony nivója miatt voltak képesek fellovalni a népet; de megmarad belőle az, a mi nem múló, hanem örök, mert az emberi természet legmélyében gyökeredzik: a vágy az egyéniség szabad kifejlesztésére, a vagyonosodásra, a boldogságra és a szabadságra. *(Tetszés jobbfelől.)* És minél előbb fog idegen ajkú honfitársainknál bekövetkezni az anyagi és értelmi fellendülés korszaka, annál előbb fog a tudat átmenni a tömegekbe, hogy jogaiknak és szabadságuknak legfőbb őrét a magyar államban találják, *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* és önként meg fognak szűnni azok a czentrifugális törekvések, melyek ma még annyi gondot okoznak.

T. ház! Végezetül néhány sort leszek bátor idézni egy nagy angol iró és államférfi művéből. *(Halljuk! Halljuk!)* Ariostnak egy tündéréről van szó, ki arra volt kárhoztatva, hogy bizonyos időkben undok kigyó alakjában jelenjék meg. Ki ezen alakjában őt megsértette, örökre ki lett zárva az áldásokból, melyeket osztogatott, de a kik undorító külseje daczára megszánták és oltalmazták, azoknak később természetes és szép mennyei formájában nyilatkoztatta ki magát, kisérte lépteiket, teljesítette minden vágyukat, gazdagsággal töltötte meg házukat, boldogságot adott nekik a szerelemben, győzelmet a háborúban. Ilyen tündér a szabadság. *(Halljuk! Halljuk!)* Időnként valami utálatos kigyó alakját veszi fel, csuszik, sziszeg, csíp, de jaj annak, ki undorodva el akarná taposni, és boldog az, ki magához meri fogadni aljas és félelmes alakjában; majdan jutalmat nyer tőle, szépségének és dicsőségének napjaiban. A költségvetést elfogadom. *(Élénk éljenzés a jobboldalon. Szónokot számosan üdvözlik.)*

Major Ferencz jegyző: Barta Ödön!

Barta Ödön: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Talán nem túlozok, ha azzal a kijelentéssel kezdem beszédemet, hogy általánosan és sajnosan konstatálható, hogy a politikai élet szintere talán soha, vagy mindenesetre nagyon régen volt olyan kuszált, olyan egyenetlen, olyan zilált, mint a milyen zilált viszonyok között és zilált szintéren a földmívelésügyi tárcza költségvetésének tárgyalása folyik. Nem akarok részletesen foglalkozni azon okokkal, melyek a szintér ezen kuszáltságát előidézték, de lehetetlen beszédem folyamán néhány oly jelenségre rá nem mutatnom, a melyekkel épen a földmívelésügyi tárcza letárgyalása közben, ha nem is véglegesen leszámolni, de mindenesetre számolni kötelességünkben áll.

Mielőtt ezen kérdések megbeszélésére áttérnék, nemcsak parlamenti szokásból kötelességszerűleg, de őszintén szólva kifejezést kell adnom előttem szólott t. képviselőtársam beszédének azon része feletti megelégedésemnek, a melyben a jövő képét mint a munkaérték szerinti megbecsülésének korát elénk tárta; de akkor, mikor ezzel honorálom beszédét, kénytelen vagyok mindjárt bevezetésül kijelenteni, hogy azon thémájával, melyet a hitbizomány kérdése alakjában ölelt fel, nem bánt el elég szerencsésen, midőn úgy tüntette fel a hitbizományok kérdésének e helyen való megvitatását, mintha az nem volna aktuális. Konczedálnia kell, hogy közgazdaságilag fontosabb kérdés alig van, mint az, mely a hitbizományok kérdése alakjában előttünk oly gyakran megfordúl, s így az aktualitás szempontjából birálni ezt a kérdést talán mégis csak félsikerrel vagy annyival sem lehet. Aktuálitása kétségtelen, kétségtelen azért, mert valamennyi szónok, a ki a múltban és a jelenben Magyarország közgazdasági állapotaival behatóbban foglalkozott, konstatálni volt kénytelen, hogy Magyarországon földéhség uralkodik. Már pedig, hogy a földéhség mellett és a földéhség kérdésének tárgyalása mellett a földbirtok túlságos

Digitized by Google

kumulácziójának kérdése párhuzamban tárgyalva mindig aktuális, ezt kétségbe vonni nem lehet.

Kijelentem, hogy, mint minden téren, úgy ezen a téren is a békés megoldás hivének vallom magam, valamint talán beszédem folyamán alkalmam lesz rámutatni arra, hogy a telepítés kérdésében is a települést és nem a telepítést tartom czélszerűnek, úgy a hitbizományok kérdésénél is e helyütt kijelentem, hogy én nem az erőszakos átalakítást, hanem a kor kivánalmainak szava előtt való meghajlás útján történendő átalakulást tartom kivánatosnak, czélszerűnek és remélhetőnek is; mert valamint 1848-ban nem a kényszer, nem az erőszak, nem terrorizmus idézte elő az akkori magyar nemesség egyhangú lelkesedéséből eredő határozatának meghozatalát, a mely szabaddá tette a jobbágyot azon a földön, a melyet művel: épúgy kell következnie az én hitem és meggyőződésem szerint annak az időnek is, a mikor a hitbizomány birtokosai épen hazafiságuk és a nép jóléte iránti érdeklődésük által vezérelve, be fogják látni, hogy tenniök kell valamit, hogy a föld szabaddá, szabad forgalom tárgyává tétessék. Sohasem érik meg az ilyen nagy alkotás másképen, mint az eszmének állandó lanszirozása által, és ezért hasznos, hazafias szolgálatot teljesítenek a magyar föld népe iránt mindazok, a kik ezen kérdésnek időnkénti tárgyalása által alkalmat adnak arra, hogy az eszme tisztúljon és annak idején testté legyen, megvalósúlhasson. *(Tetszés a szélső baloldalon.)*

Hiszen, t. képviselőház, ha már a hitbizományok kérdésével foglalkoztam, hogy újra visszatérni ne legyek rá kénytelen, nemcsak arról s volt és van szó — az én agyamban és szivemben legalább így van, — hogy azon korlátozások és a korszellemmel ellenkező intézmények megszüntettessenek, a melyek a szabad forgalomnak épen csak latifundiumoknál vetnek gátat. Az én meggyőződésem szerint a most tárgyalás alatt álló magánjogi törvény megalkotásánál nem kerülheti el a törvényhozás figyelmét annak idején, de remélhelőleg a közel jövőben, azon kérdések megoldása sem, a melyek a hitbizományhoz egészen hasonlók, de nem latifundiumokra, hanem közép és a középnél nagyobb, vagy kisebb birtokokra kiterjedő hatással épen ilyen gátló akadályát képezik a szabad forgalomnak. Ilyen az utóöröklés, az a nagyon sokat vitatott és annyi kontrovers határozatra alkalmat adott kérdés, hogy lehet-e a birtokra elidegenítési és megterheltetési tilalmat bekebelezni, igen vagy nem? E kérdés mai stádiumában úgy állunk, hogy a hitelezők érdekében napról-napra kebeleztetnek be a budapesti házakra az építő iparosok kijátszása czéljából elidegenítési és megterheltetési tilalmak. Ezek mind hasonló természetűek, ezek mind kisebb hitbizományok, a melyek nem a leszármazó utódra, hanem a tulajdonostól, adóstól, vagy mindenkori birtokostól távolabb álló, velök csak érdekszövetségben álló egyénekre vonatkoznak. Nagyon veszedelmes dolog egy, a korszellemmel nem egyező intézménynyel szemben elfoglalt minden állást úgy tekinteni, mint a harcz kezdeményezését, vagy az egyetértés megszavazására való törekvést, mint a hogy azt előttem szóló t. képviselőtársam is hangoztatta. Nem, az eszméknek bajnokai jobbról és balról, az egyik táborból épúgy, mint a másikból, csak akkor térnek el a haza követelményeinek útjáról, hogyha nem meggyőződésből, nem szivük szerint és nem a föld népének, a nép millióinak érdekéből, hanem önös érdekből tennék azt, a mit tesznek. De míg kétségbe vonni nem lehet, hogy igaz hazafiak benső meggyőződésből, tapasztalatok alapján hangoztatják a latifundiumok megszüntetésének szükségességét, vagy legalább azok korlátozásának sürgős szükségességét, addig, t. képviselőház, nem lehet azt mondani, hogy két tábor egymással ellenséges ütközetet vív; a két tábornak egységes czélja lévén, mind a két tábornak argumentumaiból fog leszűrődni a tiszta, a hamisítatlan igazság, a melylyel szemben senki törekvései elég erősek nem lesznek, mert a korszellemmel szemben haladni és a korszellemmel szemben győzedelmet aratni, emberi erőnek eddig még meg nem adatott. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

T. képviselőház! A legutóbbi napok szenzácziójául bátran említhetem, nemcsak az egyén jelentőségénél, nemcsak azon állás jelentőségénél fogva, a melyet betölt, hanem tartalmánál fogva is, az igen tisztelt földmívelésügyi miniszter úr szerdai beszédét. Talán a konstelláczió, a mely a szónokok sorában előállott, okozta azt, hogy eddig az igen tisztelt miniszter úrnak nagyhatású és egy kis tulzással talán mondhatnám, korszakot jelentő beszédével még senki behatóbban nem foglalkozott. Ez alatt nem értem azt, hogy a közvélemény nem foglalkozott volna vele, hanem a parlament, a melynek számára és tájékoztatása végett a beszéd elmondatott, eddig még a beszédét kellőleg nem méltatta.

Nagyon sajnálnám, ha — a mit nem hiszek, de a mint mondják, — tényleg azon nizus uralkodnék, hogy ebben a házban ezidőszerint kormányilatkozatokat csak helyeslőleg szabad tudomásúl venni, de hogy azokat birálni, azokkal szemben ellenkező nézetet hangoztatni, vagy azoknak egyes kijelentését retifikálva, helyesebb mederbe terelni nem szabad. Ez a nizusra vonatkozó megjegyzés általános. Nagyon sajnálnám, ha ez így volna, mert ez oly mérvű elsűlyedése volna a parlamentárizmusnak, oly nagymérvű korlátozása volna a szólásszabadság igaz értel-

Digitized by Google

mének és olyan nagy hanyatlása volna a közéletnek, a melyet nagyon megsinylene ez a sokat szenvedett és szenvedő nemzet. Én a magam részéről jogos kritikát gyakorolni hivatva érzem magamat ezen a helyen és azt hiszem, az igen tisztelt miniszter úr is várja a kritikát, mert ha a kritika nem lesz alapos, ha a kritikának hibái lesznek, módja van a kritikával szemben ellenészrevételeit megtéve, a maga álláspontját helyreigazítani, ha pedig a kritika jogos lesz, tartom olyan államférfiúnak, tartom olyan igaz hazafinak, hogy akkor be fogja látni tévedését és annak retifikálására szintén sietni fog. *(Halljuk! Halljuk!)*

Én azt hiszem, az igen tisztelt miniszter úr nem kifelé, hanem ide, ennek a forumnak és ezen forum tényezőinek beszélt. És mert azt hiszem, őszinte megelégedéssel konstatálok egyet, és ez az, hogy az igen tisztelt miniszter úr azt, a mit ha innen, ezekről a padokról valaki elhangoztat, nagy zúgással fogadnak a túlsó oldalon, miniszteri beszédében a lehető legnagyobb nyomatékossággal és — a mint meg vagyok győződve — a legnagyobb tudatossággal, czéltudasan méltóztatott annak a t. túloldalnak a fejéhez vágni, — bocsánat, hogy ezt a traviális kifejezést használtam, — azt mondván, hogy a liberalizmust nem tekintheti genfi lobogónak, a mely alatt minden visszaélés szabad. Mi ezt erről az oldalról évek óta hangoztatjuk. Erről az oldalról számtalan felszólalás történt abban az irányban, hogy Magyarország 32 évnek uralma alatt úgy anyagi, mint erkölcsi függetlenségében óriási károkat szenvedett. Rámutatott ezen oldal számtalanszor arra, hogy mindazok a visszaélések, a melyek az egyéni szabadság, a választási szabadság, a polgári jogok gyakorlása, az egyéni boldogúlás elé mesterségesen, sokszor önző érdekből, sokszor hatalmi érdekből, de legtöbbször pártérdekből elkövettettek, ezek a gátak és ezek az akadályok, melyek az ország önállósága, boldogúlása és függetlensége kárára feltorlaszoltattak: mind egy párthatalom megtartása érdekében történtek és a liberalizmus jelszava csak genfi lobogó, a mely alatt ezeket a párthatalmi czélokat szolgálták. Hát, t. képviselőház, kaphattunk-e fényesebb elégtételt, mint a mit a miniszter úr nekünk szolgáltatott, a ki maga is tagja volt, mint mondja, húsz éven át annak a pártnak, azt mondván, hogy a liberalizmust nem tekintheti genfi lobogónak, a mely alatt minden szabad. *(Igaz! Úgy van a szélső baloldalon.)* Konczedálom a legnagyobb készséggel, hogy ő nem is tekintette soha annak, de tény az, hogy azt a pártot, a mely a liberalizmus zászlója alatt hosszú időn keresztül, harmincz évnél is tovább kormányozza ezt az országot, ezt a pártot a t. miniszter úr e váddal a legnagyobb nyiltsággal és őszinteséggel illetni szükségesnek tartotta.

Olay Lajos: Igaza volt!

Barta Ödön: Én is azt mondom, hogy igaza van! Egy másik kijelentése a t. miniszter úrnak engem, őszintén szólva, megdöbbenéssel illetett. *(Halljuk! Halljuk!)* Az tudniilik, hogy a t. miniszter úr szükségesnek látta védekezni egy vád ellen és ezen védekezés közben megvádolt egy tábort; és ő elég kompetens arra, hogy így vádoljon, mert neki állásánál fogva a legmélyebb rétegekig bele kell avatva lennie azon tábor összes dolgaiba, azt mondván, hogy ő nemes értelemben vett agrárius. Ezzel egyúttal azt is mondotta, hogy vannak nem nemes értelemben vett agráriusok. Ezt eddig nem tudtuk. Én azt hittem, hogy agrárizmus nálunk nem az, a mit a t. miniszter úr abban elrejtve talált. Mi azt hittük, hogy az agrarizmus tisztán gazdasági kérdés, tisztán gazdasági jelszó, tisztán a földmíves osztály fölvirágzására irányuló törekvés. Most az igen t. miniszter úr azt mondja, hogy felekezeti velleitásokra használják fel köpenyül az agrárizmus jelszavát.

És a mikor az igen tisztelt miniszter úr tiltakozik az ellen, hogy ő nem tartozik azok közé, akkor egyúttal azt mondja, hogy vannak ilyenek, mert ha nem volnának, akkor nem kellene tiltakoznia az ellen, hogy azok közé tartozik. *(Makfalvay Géza tagadólag int.)* Méltóztassék a beszéd ezen passzusát elolvasni; ha tudtam volna, hogy Makfalvay Géza t. képviselőtársam kétségbe vonja állításomat, szivesen szolgáltam volna magával a beszéd szövegével, csak nem akartam a t. képviselőházat felolvasásokkal untatni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az én logikám nem tűr más eszmemenetet és következtetést. A t. miniszter úr védekezik az ellen, hogy ő oly agrárius lenne, mint a minők vannak, a kik felekezeti velleitások érvényesítésére felhasználják a mezőgazdasági köpenyt.

Hát, t. képviselőház, ez szomorú és megdöbbentő jelenség, a melyre a t. miniszter úr Magyarország közvéleményét beszéde által figyelmeztette. Sajnálatos dolognak tartom ezt azért, mert szivem mélyéből úgy vagyok meggyőződve, hogy Magyarország jövője a népek millióinak boldogúlásától függ, és minthogy eddig köztudomás szerint — nem akarok statisztikai adatokkal előhozakodni, — Magyarország népeinek milliói ezen földnek jövedelméből vannak hivatva megélni, mert e földön kivül a világon nincs számukra hely, — a világ alatt nem értem Amerikát, mert az most nyitva van számukra, — azért én azt veszedelmesnek tartanám, t. képviselőház, hogy ha e nép boldogulására alakuló társaságnak bármily kis hányada is a mezőgazdasági köpenyt felekezeti velleitások kizsákmányolására vagy érvényesítő-

Digitized by Google

sére akarná felhasználni. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Foglalkozott az igen tisztelt miniszter úr még — és beszédét erre építette fel, — azon kérdések tárgyalásával, a melyek az úgynevezett szocziális kérdések neve alatt ismeretesek. Feladatául tűzte ki ugyanis a t. miniszter úr beszéde elején, hogy kimutassa, hogy a földmívelésügyi tárcza mennyiben járúlt hozzá azon szocziális tevékenységhez, a melyet az ország a kormánytól méltán megkövetelhet.

Hát, t. képviselőház, a mit eddig mondtam, ezt nem tartottam azon szocziális tevékenység javára eső intézkedésnek, vagy ténynek, a melylyel a földmívelésügyi tárcza a szocziális viszonyok javulásához hozzájárúlt. A szocziális tevékenység terén azokat az intézkedéseket, a melyeket a t. miniszter úr felsorolt, és a melyeket ismételni nem akarok, — mert nem akarom a t. ház szives türelmét hosszasabban igénybe venni, — azon tevékenységi momentumok igenis nagyban hozzájárúltak szocziális bajaink orvoslásához, Csak egynehányat jelzek. A munkáskérdésben hozott törvények, a munkás segélyegyletekre vonatkozó törekvés, a munkásbiztosításra vonatkozó törvény tervezet elkészítése, mind lényeges alkatrészei azon tevékenységnek, mely a szocziális tevékenység terén a földmívelésügyi miniszter úr tárczájára várt. De, t. képviselőház, méltóztassék megengedni, hogy rámutassak többek közt egy feltűnő hiányra. A t. miniszter úr részletesen foglalkozott a szakoktatás kérdésének a tárgyalásával, és ezt előttem szóló t. képviselőtársam is felemlítette; egyet azonban nem méltóztatott felemlíteni, hogy kik fogják a szükséges szakoktatást a nép szélesebb rétegeibe bevinni. Azok az időnként rendezett póttanfolyamok, a melyek csak dilletánsokat képeznek, jóindúlatú dilletánsokat, a kik azonban mégsem szocziális szakférfiak, mert élethivatásuk számos más foglalkozással terheli őket? Ezek nem képesek, nem is elegendő számúak arra, hogy a nép nagy rétegei között mindazt a tudományt, mindazt a tudást elterjeszszék, a mely nélkül a haladott kor szinvonalán a legkisebb gazda sem bir megállani. Hogy ezeket a tanítókat valaki taníthassa, arra ismét nagyszámú szakférfiúra van szükség, és Magyarországon még mindig nem érkeztünk el odáig, hogy a felsőbb szakoktatás kiterjesztéséről gondoskodtunk volna. Még a magyar tudományos egyetemen gazdasági dolgokat elsajátítani nem lehet, agrár tudományokat a magyar tudományos egyetem hallgatósága, bár ráérne, abszolute el nem sajátíthat. Ha tanúlni akar valamit, külföldre kell mennie, és ha például a németországi egyetemet látogatta, akkor behozza ide a Junkerthumot és akkor e Junkerthum következményeként csakugyan azt látjuk, hogy tényleg az agrarizmus jelszava alatt felekezeti velleitások érvényesűlnek. Ez egy baj, melynek orvoslására a földmívelésügyi miniszter úrnak, ki a gazdasági szakoktatás terén érdemeket szerzett, melyeket én készségesen honorálok, be kell tetőzni érdemeit azzal, hogy minél gyorsabban törekednie kell a gazdasági szakoktatás olyan kiterjesztésére, mely alkalmas szakférfiak nevelésére lesz hivatva, olyan intézményt felállítania, a honnan nemcsak a gazdasági tanfolyamokat hallgató, hanem a gazdasági tudományok mélyébe behatoló férfiak kerűljenek ki, hogy prófétákként bejárják az országot, és hogy azokat a tudományokat, a melyekre szükségünk van, terjeszszék.

Van a t. miniszter úr beszédében egy igen nyomatékos rész, a mely nem ugyan az elmondandók sorrendjében, de fontosságánál fogva már e helyütt kell, hogy birálatom tárgyáúl szolgáljon. Ez az az önérzetes rész, a melyhez őszintén gratulálok, az, a melyben az igen tisztelt miniszter úr egy államférfiúhoz illő öntudatossággal és határozottsággal kijelenti, hogy Ausztriának nincsen joga velünk szemben az állatforgalmi egyezmény bármely intézkedését bolygatni, és ha ott azt bolygatják, azt csak egyes önző körök saját önző érdekeik kielégítése végett kisérlik meg, de ennek jelentősége nincsen, mert az állatforgalmi egyezmény a kiegyezésnek integráns része, és azzal együtt a kiegyezés áll, vagy bukik. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Mikor a pénzügyi bizottságban azokat az önálló rendelkezésűeknek nevezett függő javaslatokat tárgyaltuk, a melyek mellett nem voltak ott azok az egyezmények, a melyek régen a törvény részét képezték, hanem olyan önálló kontraktuális jelleget kaptak most, egy szerződés jellegét, a melyet a kormányok egymással kötöttek, hogy mi, a kik az ellenzékiesség úgynevezett keserű kenyerét elég jóizűen eszszük, kiváncsiskodtunk arra nézve, hogy melyik rész az, a melyiket megsérteni nem szabad, hogy állunk a reciprocitás megsértésének kérdésével, . . .

Madarász József: A viszonosság kérdésével!

Barta Ödön: Már reciprocitást szokás mondani!

Madarász József: Rosszúl mondják ezt így!

Barta Ödön: Hát rosszúl beszélnek! *(Halljuk! Halljuk!)* Kiváncsiskodtunk tehát, hogyan állunk a reciprocitás kérdésével, a melyre mindutalan olyan nagy nyomatékkal hivatkoznak, és szerettük volna tudni a kormány határozott álláspontját, hogy ha az egyezmény keretébe tartozó bármely megállapodást Ausztriában megsértenek, miképen fognak oly hirtelen mindennel elkészűlni, a mint ez az egész egyezmény bukásából kifolyólag Magyarországnak önmaga iránti kötelességét képezi: az igen tisztelt kormány minden tagja, a kihez ez iránt kérdést intéztünk,

Digitized by Google

mindig olyan dodonai jóslatszerű kijelentésekkel válaszolt: »Nem fog megtörténni!« »Garancziáink vannak, hogy nem fog megtörténni. »Érdekükben áll, hogy meg ne történjék.« »Mi nem fogjuk megengedni, hogy megtörténjék.« T. ház, nekünk kénytelen-kelletlen bele kellett ebbe nyugodnunk. Nem vindikáltunk mi magunknak nagy jóslási tehetséget, mikor azt mondtuk, hogy midőn a tapasztalat azt bizonyítja, hogy Ausztria a magyar közgazdaság érdekeinek a megsértésében egyáltalában nem volt szemérmes, akkor sem, a mikor a gazdasági érdekek védelme úgy, a hogy, olyan mértékben, a milyenben, de törvényben volt, tehát az osztrák tartományokbeli népek szankcziójával is el volt látva: mennyivel kevésbbé fog a szemérmes elbánás terére lépni, a midőn őt magát nem, csak azokat a kormányokat kötelezik a megállapodásaik, a melyeknek elfüzésére, lehetetlenné tételére a lehető legnagyobb egyetértéssel egyesültek időnként. Ez nem jóslás, t. képviselőház, ez a tapasztalatokon való okulás és mi ennek adtunk kifejezést. És ime, most a t. földmívelésügyi miniszter úr teljes megelégedést provokált és az egész ház osztatlan tetszését nyerte el, midőn ezt az önérzetes polikai kijelentését megtette. És mi történt? Mintha csak viszhang felelt volna Ausztriából, az a viszhang, a mely azt mondja, hogy otthon lehettek önérzetesek, de parancsolni mégis csak mi fogunk. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

T. ház! Ezzel kapcsolatban méltóztassék megengedni, hogy a t. miniszter úrnak emlékébe idézzem beszédének egy passzusát, a mely a határozati javaslatokra vonatkozik. Konkluziómhoz okvetlenül szükségem van erre a kijelentésre. Az igen tisztelt miniszter úr hivatkozik az igen tisztelt miniszterelnök úrnak előbbi kijelentéseire is, a midőn azt mondja, hogy »a parlamentáris kormányrendszerrel az ilyen határozati javaslatok elfogadása és a kormány kezének formális megkötése nem egyezik össze.« *(Mozgás.)* Ezt mondotta a földmívelésügyi miniszter úr. Magyarországon beadott határozati javaslatokról van szó. Áll-e a reciprocitás e tekintetben is Ausztriával? *(Élénk tetszés a szélső baloldalon.)* Az igen tisztelt miniszter úr perhorreszkál egy határozati javaslatot, és azt mondja, ne fogadja el a ház, mert ha elfogadja, megköti a minisztérium kezét. Ausztriában mit tettek, t. miniszter úr? Ausztriában beadtak egy határozati javaslatot; báró Skrbensky volt oly szives, hogy benyújtotta. *(Zaj. Egy hang: Ki tudja a nevét megmondani?)* Személyesen is ismerem. A ház e határozati javaslatot elfogadta. Kötelezi ez a kormányt, igen, vagy nem? *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Vagy a parlamentárizmus meghatározása, a parlamentáris kormányformának a felelőssége más Ausztriában mivelünk szemben és más, hogyha rólunk van szó, Ausztriával szemben? Megtörtént dolog, bevégzett tény, hogy Ausztria Reichsrathja elfogadta Skrbensky határozati javaslatát és így azt határozattá emelte, és — a t. miniszter úr saját szavaival élve, — megkötötte az osztrák kormány kezét arra vonatkozólag, hogy mit kelljen a jövőbe tennie. Ez elől, t. képviselőház, egy ottani miniszterkrizissel kibújni nem lehet, mert a karaván halad, a kutya ugat. A minisztérium ott elmehet, de a Reichsrath hangulata és állásfoglalása megmarad *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* és követelni fogja, hogy érvényesüljön, és követelni fogja, hogy érvényt szerezzenek annak a magyar kormánnyal szemben! *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Madarász József: Helyes! Ez a népképviseleti rendszer!

Barta Ödön: T. ház! Komoly aggodalom adja a szót ajkamra, midőn azt kérdem a t. földmívelésügyi miniszter úrtól, állítja-e most is azt, hogy ezzel az állatforgalmi egyezmény megbuktatásával áll és bukik az egész kiegyezés? Ha igen, akkor szivemből gratulálok Skrbenskynek, mert ha ez lesz határozati javaslatának az eredménye, akkor mi fogjuk elsősorban Skrbenskyt üdvözölni, mert ő kiküzdötte számunkra a külön vámterületet és a gazdasági önállóságot, a mely nélkül Magyarországot boldoggá tenni sohasem lehet. *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)* Szomorú dolog az, t. ház, módjukban áll, tehetségük is van hozzá, és gyakorlatuk is, — a múltban megmutatták, — hogy megtanítsák az osztrák kormányt arra, hogy ne törődjék a népek hangulatával; csinálja azt, a mi neki jó; a mit felsőbb helyről a »Gesammtmonarchie« látszólagos fentartása érdekében parancsolnak, de jaj annak a mesternek, t. ház, a kinek kilátása van arra, hogy egyszer tanítványa ellene fordúl, pedig kilátásuk van reá, mert ha megtanítják Ausztriát arra, hogy a népek óhajait respektálni nem szükséges, akkor majd önöktől is követelni fogják ezt, mint követelték a múltban és követelik most is. Ez az, a mi komoly aggodalommal tölt el mindenkit. A 14. §-ra, tehát ingoványra épített kiegyezési mű már is süpped, sülyed, és daczára annak, hogy a t. miniszter úr tagja volt annak a kormánynak is, a mely annak idején azt a mondva csinált határozati javaslatot, azt a hires Enyedy Lukács-féle határozati javaslatot elfogadtatta, akkor nem perhorreszkálták a határozati javaslatokat azért, mert az volt a nizus, hogy a határozati javaslat hadd legyen meg szelidítő eszközül; végrehajtani úgy sem kell. Ausztriában nem így gondolkodnak a határozati javaslatokról, ott végre fogják a határozati javaslatokat hajtani »et si fractus illabatur orbis«; azt fogják mondani: »a kiegyezési műből engedni kell; a kiegyezés biztosítására és az osztrák érdekek állí-

Digitized by Google

tólagos sérelmére bevett dolgokat, a melyekkel önök, mint vívmányokkal dicsekedtek, ki kell törölni, mert különben nem tudjuk keresztül vinni a Reichsrathban.« Már pedig, t. ház, hogy mi mindenre vállalkozik a kormány annak érdekében, hogy a Reichsrath működhessék, hogy a Reichsrath valamit megszavazhasson, hogy csak egy bizottságot megválaszthasson, arra a múltból elég példánk van, a melyeket csak azért nem akarok előhozni, mert kilátásunk van reá, hogy legközelebb ismét módunk lesz meghallani, mennyiért választ a Reichsrath egy quótabizottságot.

T. ház! Majdnem úgy jártam a legutóbbi időben, mint a kuruczok és labanczok idejében *(Halljuk! Halljuk! Egy hang a szélső baloldalon: Most is az járja!)* a mesebeli ember, a ki ha egyet mondott, akkor is baj volt, ha mást mondott, akkor is baj volt. Körülbelül így jártam a ruthén kérdéssel. *(Halljuk! Halljuk!)* Oly kérdés ez, t. ház, a melynek azok ártottak a legtöbbet, a kik legtöbbet beszéltek róla. Méltóztatnak tudni, hogy e háznak számos tagja van, a ki egyúttal tagja a ruthén bizottságnak, és azt is tudni méltóztatik, hogy alig akadt még valaki, vagy tán nem is akadt senki, a ki a ruthénbizottság megalakulása és a ruthén akczió megkezdése óta ezzel a ruthén kérdéssel a házban a nagy nyilvánosság előtt foglalkozott volna, és nem azért tette, vagy jobban mondva kerülte ezt, mintha a nyilvánosságot kellene kerülnie, hanem azért, mert vannak bizonyos ügyek, vannak bizonyos művek, a melyeket elkészítésük, vagy látható eredményeik jelentkezése előtt a nagy nyilvánosság elé vinni káros. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nem jogosúlt az arra való törekvés, hogy minél többen, minél kevesebb alapossággal szólhassanak ehhez a kérdéshez; még kevésbbé jogosúlt az a törekvés, hogy egy akczióból, a melynek hazafias voltához még eddig senki kétséget nem fűzött, kiragadjunk egy momentumot, de sőt talán nem is egy momentumot, csak egy mellékrészletet, a mely az akczió kereteibe nem is tartozik bele, és azzal a részlettel, annak egyoldalú, sokszor rosszindulatú és rossz információkon alapuló elferdítésével az akczió diszkreditálására törekedjünk.

És ezzel a, fájdalom, igazán sajnálatos jelenséggel a legutóbbi időkben igen gyakran találkoztunk. Futólagos látogatók, a kik átutaznak egy vidéken, és imitt vagy amott nem ellenőrizhető forrásokból információkat szereznek, beállnak tudósoknak; terjesztetik az ő tapasztalataikat, nyilvánosságra hozzák megbotránkozásukat, a melyet egyik vagy másik dolog felett éreztek; és ennek mi a következménye? Belevonnak kritikájukba nemcsak egyeseket, hanem egész testületeket, egész társadalmi körzeteket, rétegeket, a melyeket állítólag bántani nem akarnak, a melyeknek nagy része iránt mind jóindulatot tanusítani akarnak, belevonják, odadobják és hogyha nem akad, a ki az érem másik oldalát is megmutassa, akkor az illetők közprédául oda vannak dobva, mert hiszen így mondják: »nem akad, a ki a védelmükre felszólaljon.«

Ebben a közérdekű kérdésben történt egy szerencsétlen inczidens. Nem tudok más jelzőt találni, mint inczidens, a mely abból áll, hogy ennek az akczionak, melynek élén Magyarország egyik leghazafiasabb érzelmű püspöke áll, a kinek működése arra volt szánva, hogy 400.000-nyi kipróbált hazafiságú szegény és a kultura terén elmaradt állampolgárnak sorsán segítsünk, a mely akczionak tehát semmi néven nevezendő agressziv jellege nem lehetett, mert a jótékonyságnak sohasem lehet agressziv jellege, mert ha én a jótékonyságban tíz embert részesítek egy községben és a tizenegyediknek nem jut, ez nem lesz agresszió, mert ez a jótékonyság csak odáig terjedhet, a meddig az eszközökből telik. A jótékonyságnak ugyis kisugárzó hatása van, tehát lehetetlen, hogyha egy község zömét az akczió felsegíti, hogy ez ki ne sugározzék azokra is, a kik momentán nem voltak a jótékonyságba belevonva. Így fogtuk fel a dolgot mindnyájan, a kik a ruthén akczióban kezdettől fogva részt vettünk és a kik a legjobb tudomásunk és lelkiismeretünk szerint felajánlottuk csekély tudásunkat és ismeretünket, — csekélynek csak a magam tudását jelzem, nehogy megsértsek valakit, — felajánlottuk elfogulatlanságunkat és minden jóindulatunkat, a melyre egy ilyen akczionak szüksége van. Kerültük a nyilvánosságot, nem irtunk és nem irattunk róla semmit, mert nem tartozik ez azon nyilvánosság elé, melynek terén sokszor homályos szemüveget viselő urak is jelentkeznek a közvélemény tagjaiúl.

Horánszky Nándor: Ez sok téren megtörténik!

Barta Ödön: Igen, sok téren megtörténik. Az 1899. év a második év volt, a mióta ezen akczió működése megkezdetett. Az ez évi közgyűlés alakjában — hogy miért közgyűlés, azt nem tudom, — egy összejövetel tartatott, a melyre meghivást kaptak nemcsak a ruthén akczió tényezői, nemcsak az a bizottság, a mely országos ruthén-bizottsággá alakúlt, és nem azért ruthénbizottság, mivel kizárólag ruthén segélyezés volna a programmja, hanem csak a rövidebb elnevezés kedvéért, és épen ezért a ruthén kérdésben szóvá tétetett, hogy az nem egyéb, mint a kárpátalji nép felsegélyezésére alakúlt bizottság. Ezen országos bizottság tagjain kivül meghivást kaptak oda az érdeklődők általában, a nyilvánosság orgánumai, tehát a sajtó, a nép nagy rétegeinek sorsa iránt érdeklődő papság négy

Digitized by Google

vármegyéből, és minthogy ez a gyűlés a lehető legnagyobb nyilvánosságban történt, Munkács város egyik díszes termében tartatott meg, összecsődült oda már az érdekességénél fogva is az ottani és a vidéki lakosság nagy tömege, a kiket, konczedálom, hogy talán vegyes érzelem is vezethetett oda. Az egyiket vezethette az irigység; azt a szegény munkátkereső, de a helyi viszonyok miatt munkájából meg nem élhető parasztot, zsidót és svábot, a kiket az irigység tölt el, ha azt látják, hogy a másik helyen valami történik. Ez az emberi gyengeség szülemény e. Megjöttek a ruthén akczió ellenségei is, én ugyan ezekről nem birok tudomással, de a kikről a miniszteri megbizott beszédében meg is emlékezett, pláne politikusokat említett ilyenekül, és megjött Munkács városa intelligens közönségének nagy része, mely érdeklődött ezen dolog iránt és ezen gyűlésteremben, abban a beszámoló beszédben, mely számszerinti felsorolását tartalmazta annak a mi $2^1/_4$ év óta ebben az ügyben történt, a miniszteri megbizott, — hozzáteszem, hogy magánjellegű kijelentésekkel, — hogy úgy mondjam, oly kirohanást tett, a melyre, — hogy ne mondjak erősebb kritikát — nem volt szükség, és a melynek részletei óriási túlzásoktól hemzsegnek. Nem volt rá szükség azért, mert az a terem, az ott összegyűlt közönség mindenre inkább alkalmas volt, csak arra nem, hogy ily tanok hirdettessenek a szószéken.

Ha ez a kérdés komoly akczió tárgyává tétetik és kell, hogy tétessék, akkor nem szabad ily tanoknak ott tárgyaltatni, a hol érdeklettek, részrehajlók, passziv tényezők és kormányzati ágak képviselői együttesen vannak jelen. Lehetetlenség ily ügyben, ilyen alkalomkor, ilyen helyen, komolyan és tárgyilagosan tárgyalni ily dolgokat. Azon kérdéssel, azon a helyen való tárgyalása közel áll azon törekvéshez, hogy felzudítsa, felkeltse a szenvedélyeket, a melyeknek felkeltésére mindenesetre hivatva van és jogosúlt az, a ki a felelősséget érte elvállalja, de nem jogosúlt soha az, a ki hivatalos állásában az államot, tehát az összes magyar polgárok intézményét képviseli. Nem hivatott különösen akkor, mikor egy akczionak az élén áll, a mely akczió minden rokonszenvet igényel, a mely akczionak csakis úgy lehet sikere, ha az ottani vidék és vármegye összes tényezőinek osztatlan rokonszenvét biztosítja magának. Erre pedig az a kirohanás nem volt alkalmas.

Most mi történik? A t. miniszter úr lehetőleg tapintatosan, a felelősség teljes tudatában a szolidaritásnak teljes megtagadása mellett visszautasítja ezt a kirohanást. Teljes megnyugvást szül kijelentése; teljes nyugalom van e téren. Az akczió barátai maradnak továbbra is barátai, az akczió tényezői maradnak tevékenységük körében, sőt kérik a t. miniszter urat, hogy ez akcziót, úgy, mint megigérte és megkezdte, továbbra is folytassa. És ekkor sajnosan tapasztaltuk, hogy itt a képviselőházban képviselő urak, a kik nép barátainak nevezik magukat, azt akarják, hogy ezen akczionak minden barátai elforduljanak attól és mindazok, a kik czélúl tűzték ki, hogy azon 400.000-nyi állampolgárnak sanyarú helyzetét jobbra fordítsák, azon állampolgárokat abból a nyomorból kisegítsék, a mely nyomorban megmaradt erejök meghalásra sok, de a megélésre kevés, elriasztassanak és ezen akczionak diszkreditálására, ezen akczió ellenségeinek mesterséges felkeltése mellett szolgálatot akarnak tenni, a kik mindég ellenére voltak annak, hogy a ruthén kérdés a kormány segítségével helyesen megoldassék.

Ez az igaz, jogos ügy nem egy párt ügye, nem egy felekezet ügye, hanem a magyar állameszme ügye, a magyar állameszme ügye oly mértékben, a minő mértékben magyar állameszme ügye az erdélyi magyaroknak ügye az oláhokkal szemben. És a mint soha senkinek sem jutott az oláhokat és az oláhokkal szembeállított magyarokat jobbról és balról üldözés tárgyává tenni, és minden törekvést, mely az erdélyi magyarság megmentésére irányúl, melegen felkaroljuk, épúgy a ruthén akczió kérdésében is méltóztassék a t. képviselőháznak a csöndes tevékenységet lehetővé tenni, méltóztassék megengedni azt, hogy a mű olyanná tétessék, melyet egészében és hatásában be lehet mutatni, nem pedig csak nyers alkatrészeiben; méltóztassék lehetővé tenni, hogy azok, kik talán épen ily felszólalások hatása alatt, minőket hallottunk, ellenséges indúlattal viseltetnek az akczió iránt, legalább passziv barátai lehessenek, legalább passziv nézők lehessenek, ha egyébként azt nem támogatják; méltóztassék megengedni, hogy ha már az akczió megkezdetett, és annyi áldozatba került, annyi jónak, nemesnek igyekezete ne veszszen kárba és ne álljon be az elkedvetlenedés és az ellenhatás, mely mindent megsemmisíteni képes. Arra kérem t. képviselőtársaimat, hogy ha érdeklődnek az akczió iránt, szerezzenek be információkat privatim, a helyszinén kellő kutatások alapján tájékozódjanak minden iránt, adjanak a földmívelésügyi miniszter úrnak minden irányban kellő információt és az útba igazítást, szivesen és köszönettel fogadja, de ne akarják egyoldalú birálattal lehetetlenné tenni, hogy az akczió barátainak száma szaporíttassék, ne okozzák, hogy az akczió barátainak száma csökkenjen.

Rakovszky István: A kik a nép ellen vannak, azok ellen vagyunk.

Barta Ödön: Rakovszky István t. képviselőtársam nem nevezi meg, de tudom, mire czéloz, hogy kik vannak a nép ellen. Sokat szól-

Digitized by Google

tak arról a kérdésről, a melyet zsidó-kérdésnek neveztek.

Rakovszky István: Az!

Barta Ödön: Legyen meggyőződve Rakovszky István t. képviselő úr és mindazok, a kik azt mondják, hogy »az«, hogy azon a vidéken nincs zsidókérdés, senkisem csinál zsidókérdést, és rossz szolgálatot tesz a magyar állameszmének és a közügynek, a ki mesterségesen zsidókérdést akar csinálni. Mégis természetes dolog, hogy az ott benlakó, évtizedek óta adótfizető, műveletlen bár, de a magyar állam iránt nem ellenséges, nem kifelé gravitáló, helybeli és családot alapított emberek, kik véletlenül zsidók is, nem szivesen látnak olyasmit, a miről azt hiszik, hogy ellenükre van. Sohasem látott Rakovszky István t. képviselőtársam onnan keletkező államellenes törekvést.

Rakovszky István: De népellenest!

Barta Ödön: Majd rátérek erre. Ott benlakó egyének minden oly intézményt, a milyen például a szövetkezet intézménye, a melynek magam is egyik igénytelen, de lelkes hivének vallom magamat, nem fogadnak barátságosan, különösem nem, ha úgy állíttatik eléjük, hogy az ellenük irányúl. Állítsuk eléje úgy, a mint én állítottam eléjük ugyanazon a vidéken egyes szövetkezetek alapításánál, hogy az nem ellenük, hanem javukra is állíttatik fel; akkor nem lesznek ellenséges indúlattal eltelve. De a tudatlanság különben is nagyon rossz medium arra, hogy alapos birálatot várjunk tőle. Tehát ellenséges, mondjuk: rossz indúlattal viseltetnek az intézmények iránt. Ezért üldözésre méltók? Nem! Sajnálni valók. Csak később fogják belátni, épúgy, mint a magyar paraszt is a jó tanácsot csak akkor fogadja, ha gyakorlatilag látja hasznát. Hiába prédikáltunk a szőlőültetésről, míg nem látott termő szőlőt. Azért az oly embernek, a ki exisztenciáját megtámadva látja, hiába prédikálunk, hogy: Javadra lesz; ha a község jómódú, te is az leszesz, mert a jómódú községben mindennek van kelendősége, a munkának van értéke, a terményeknek megvásárlásából megélhetsz tisztességes kereskedő módjára. Míg ezt nem látja, az intézményt maga ellen irányúlónak tekinti, főleg, ha vannak apostolok, a kik ezt így hirdetik.

Konstatálom, hogy a galicziai bevándorlás sok haszontalan, megbízhatatlan és a társadalomra nézve káros elemet hoz be. De disztingváljunk. Ha egy községben két zsidó lakik, arról még nem lehet azt mondani, hogy a galicziai bevándorlás megette a falut. Nem! A két zsidó szükséget pótol, mert oly tevékenységet fejt ki, a melyre más nem vállalkozott, a melyre másnak talán képessége sem volt.

És fordítsuk meg a dolgot. Állampolgárok, kik évtizedek óta adót fizetnek, magyar honosok, községi település alapján illetőséget nyertek, földbirtokot szereztek és benne gazdálkodnak, jól, vagy rosszúl, helyes, vagy helytelen eszközök alkalmazásával, egy kalap alá vehetők-e azokkal, a kikkel úgy lehet bánni, mint az amerikai kivándorlókkal, a kiktől előbb megkövetelik, hogy megélhetésüket mutassák ki? Ezt nem szükséges erről az oldalról bebizonyítanom. Itt ül Nedeczey János t. képviselőtársam, az indítvány benyújtója, kinek indítványára határozattá van emelve, hogy Munkácson bejelentő hivatal állíttatott fel azon beözönlők ellen, a kiknek beözönlését károsnak tartja Bereg vármegye adminisztrácziója és Beregmegye közigazgatása iránt páratlanúl érdeklődő minden igaz magyar hazafi. Tovább megyek, maga az ott benn lakó zsidóság, melynek számos tagjáért minden alkalommal felelősséget vállalok, mint tisztességes, becsületes földmíves, kereskedő, napszámos és fuvaros keresi becsületes munkával kenyerét évtizedek óta. Ezeket egy kalap alá vonni, ezekre az általános bélyeget rásütni, ezek ellen üldözési eszközöket követni sem okszerű, sem jogos.

A distinkczió terére kell tehát lépnünk, és ha a t. képviselő urak érdeklődnek ezen kérdés iránt, nemcsak Nedeczey János képviselőtársam említett indítványa és az arra hozott határozat, hanem a ruthén bizottság memoranduma nyújt erre tájékozást. Hiszen mindazok, a miket Buzáth Ferencz képviselő úr a minap felhozott és a melyre Páder Rezső képviselőtársam ráduplázott az Egán jelentése egy-egy hatásos passzusának felolvasásával, a ruthén bizottság által, persze tárgyilagos és elfogúlatlan alakban el vannak panaszolva. És csodálatos dolgot fogok t. képviselőtársaimnak elmondani: a pénzügyminiszterhez intézett memorandumot az én igénytelen személyem szerkesztette, azt pedig nem mondhatja senki, hogy antiszemitizmusból tettem.

Rakovszky István: Nagy kópé vagy te! *(Nagy derültség.)*

Barta Ödön: Azért szerkesztettem, mert abban igazság van, és a míg az igazságot fogja valaki hangoztatni, addig mindig mellé fogok állani. Tessék elolvasni ezt a memorandumot és azt, a melyet a belügyminiszterhez intéztünk, a melyet Nedeczey János t. képviselőtársam szerkesztett, valamint azt, a melyet a vallásügyi miniszterhez intéztünk, a melynek szerzőjéül szintén jelentkezem. Ne méltóztassék tehát itt egyoldalú, elfogúlt birálatot gyakorolni, hanem tessék meggyőződve lenni, hogy a ki a nép igazi barátja, ezzel nagyon rossz szolgálatot tesz annak a népnek, a melynek megmentésén mi régen önzetlenül fáradozunk, tekintet nélkül arra, hogy ki látja a nép javára irányuló akczióban saját érdekeinek úgynevezett sérelmét. »Qui iure suo utitur, neminem laedit.«

Ezek után csak néhány szóval akarok az akczióról megemlékezni. Az akczió nincs befejezve,

Digitized by Google

sőt a kezdet kezdetén van és az igen tisztelt miniszter úrnak alkalma volt, 1899. julius 27-én Szolyván egy talán 800 tagból álló küldöttséget fogadni, a melynek a miniszter úr határozott alakban minden feltélel nélkül megigérte, hogy az akczió kiterjedése iránt sürgősen intézkedni fog. Az akczió lényege abban áll, a mit annak idején a ruthén bizottságban kifejeztünk, hogy egyelőre megelégszünk azzal az eredménynyel, hogy annak a népnek, a mely a távol Kárpátok alján elhagyatva, az állam hatalmas gondoskodó kezének minden ismerete nélkül, csak az adóvégrehajtót ismerve várta az elpusztulást csendes megadásban, az önbizalma fel fog ébreszteni és tudatára fog jönni annak, hogy munkával, tisztességgel és becsületességgel még itt is megélhet, és nincs szükség arra, hogy kivándoroljon. Ez a része az akcziónak abban az egy járásban, a melyben megkezdetett, el is van érve. A nép igaz barátai az ott velük élő és szenvedő emberek büszkén mutatnak és mutattak a t. miniszter úr előtti tisztelgések alkalmával, arra, hogy a nép visszanyerte az önbizalmát; szükség van rá, hogy ez az önbizalom kiterjedjen továbbra is. Ez önbizalom ébresztésével nem lehet ott maradni, a hol megkezdetett, nem is jó, nem is helyes, hogy egy helyen fölépítjük a palotát egész a magas kupoláig, a másik helyen a a kunyhónak fundamentumát sem rakjuk le. Ez az, a mit tulajdonképen az akcziónál kifogásolok és a mire a t. miniszter úr szives figyelmét felhivom. Ez nem kenyéririgység, a t. miniszter úr igen jól tudja, hogy én magam számtalanszor hangsúlyoztam, hogy addig, míg az akczió helyessége be nem válik, míg az akczió helyes voltáról meggyőződést nem szerezhetünk, ne experimentáljunk széles területen, de abban a pillanatban, a melyben a t. miniszter úr meggyőződést szerzett arról, hogy az akcziónak sikerei vannak, hogy életrevaló és szükséges, nincs miért a megkezdett épületre a kupolát és a diszítéseket felrakni, hanem terjeszteni kell az akczió jótékony hatását továbbra is, hogy a nép minél szélesebb rétegeiben győződjék meg arról, a mire az akczió keletkezésénél oly nagy súlyt fektettünk. Arra kérem tehát a t. miniszter urat, hogy az akczió folytatására az 1899. julius 27-én tett igéretének mielőbbi beváltására szükséges lépéseket mielőbb megtenni méltóztassék. De hozzáteszem, akár leszek félremagyarázásoknak kitéve, akár nem, — tartozom a t. miniszter úrnak kellő nyilvánosság mellett tudomására hozni, — nem tartom szükségesnek, hogy ezt az akcziót egy olyan nagyszabású kirendeltség vezesse, a t. miniszter úrnak rendelkezésére áll a földmivelésügyi minisztérium osztálya és ennek tényezői, kik időnként inspicziálva és tanácsokat adva vezethetik az akcziót innen, és méltóztassék a társadalom minél szélesebb körének bevonását lehetővé tenni azáltal, hogy az akczió vezetése az ottani helybeli gazdasági egyesületre bizassék. Szükséges ez azért, mert a gazdasági egyesület tagjai, kik az ügy iránt lelkesednek, sokkal szélesebb tapasztalatokkal birnak a helyi viszonyok tekintetében, sokkal nyugodtabban, tárgyilagosabban tudják mérlegelni a szükségeseket, mint azok, a kik ideiglóráig talán a külső hatás kedvéért nagyobb szabású, a helyi viszonyokhoz nem mért akcziókra fektetik a súlyt, kik a lényeget mellőzik, vagy kiknek figyelmét a lényeg kikerüli. Talán túlhosszan vettem igénybe a t. ház szives türelmét ezen kérdéssel; *(Halljuk! Halljuk!)* de ez nem lokális kérdés, országossá tette nemcsak az a 400.000 ember, a ki ebben érdekelve van, hanem azok az irányadolgok, melyek ezen kérdésösszevegyíttettek. Én ezeknek birálatába részletesen bocsátkozni nem akarok, de konstatálom, hogy az fog jó szolgálatot tenni ezen ügynek, a ki lehetővé teszi, hogy az akcziót kiterjesszük; majd a kész munkát fogjuk birálat alá venni a szerint, a mint hatása a nép jólétének emelésében nyilvánulni fog vagy nem.

Rátérek a t. miniszter úr egy nagyfontosságú másik kijelentésére, és ez vonatkozik a vámpolitikára. *(Halljuk! Halljuk!)* Egy igen sajnos kérdés, nekünk nagyon fáj, minket igen közel érint. A t. miniszter úrnak kár volt legjobb meggyőződésem szerint ennek idézetével felújítani, vagy felszaggatni azokat a soha be nem hegedő sebeket. Azt mondja a t. miniszter úr: »Utalok azonban arra, a mi már az indokolásban foglaltatik, a melylyel annak idején a vámszövetségi törvényjavaslat előterjesztetett, hol az mondatik« — ez az idézet — »a tarifarefom czéljának és irányának megjelölése végett egyúttal előzetesen meg lett állapitva az is, hogy a mezőgazdasági termelés szükségletei és az ipari érdekek egyenlő mértékben lesznek figyelembeveendők« — és később azután mondja, — »mi által elvben már most kimondatik, hogy az agrárvámok felemelése és egyes jelentékeny vámmentes gazdasági czikkeink számára új vámok felállitására irányuló esetleges követeléseink tekintetbevételre fognak esetleg találni«. Mikor arról van szó, hogy a magyar igények figyelembevétessenek, akkor egy törvényjavaslat indokolása két esetlegességgel áll szemben; az igen tisztelt miniszter úr két igéretet tesz, illetőleg von le ebből, és azt helyezi kilátásba, hogy a mezőgazdasági termelés szükségletei az ipari érdekkel egyenlő mértékben lesznek figyelembevéve. Ebből nem kérünk, t. miniszter úr, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* mert ha abban az egyezményben a magyar mezőgazdasági érdekek úgy lesznek megóva, mint az ipar érdekei, akkor

Digitized by Google

elpusztúlunk, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* a mint elpusztúlt minden iparkezdeményezés csirájában, a mint nem lehet Magyarországon ipart teremteni, míg az osztrák ipar nyomása és túltengése Magyarországon tart és zsirunkon táplálkozik! *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ne méltóztassék a t. miniszter úrnak Magyarország gazdaközönségét ilyen kétségbeejtő kilátásokkal szembeállítani, méltóztassék inkább arról bölcsen hallgatni, a míg Ausztriában felettünk határoznak.

Most, t. képviselőház, mielőtt beszédemet befejezném, még csupán egy kérdéssel óhajtok foglalkozni, mert tekintettel leszek arra a borzasztó réműletre, a melyet a feliratkozott szónokok nagy száma előidézett és nem akarok túlsok időt elrabolni azoktól, a kik még ezután fognak nyilatkozni. *(Halljuk! Halljuk!)*

A telepítés kérdése, t. képviselőház, nincsen napirenden még és mégis napirenden van. A t. miniszter úr bejelentette annak a törvényjavaslatnak tervezetét, a melyet e tárgyban benyújtani szándékozik és a mely már előzőleg, talán azon ankét kapcsán, a mely e tárgyban megtartatott, a közvélemény minden részében igen alapos megbeszélés tárgyává lett. Röviden akarok e kérdéssel végezni. Én Magyarország gazdasági politikájában nem annak látom a legsürgősebb szükségét, hogy telepítés legyen. *(Halljuk! Halljuk!)* Nem a telepítés kérdése a legsürgősebb; van annál sokkal sürgősebb kérdés is, és ez a deposszideálás megakadályozása. Sokkal sürgősebb kérdés az, hogy miképen kell megtartani a birtokot azok kezén, a kiknek már birtokuk van, mint hogy hogyan tegyük lehetővé azoknak, a kik esetleg birtokszerzésre vágyakoznak és talán valamikor hatalmas földmivesosztályt fognak alkothatni. Ezen a téren a t. miniszter úrnak kezdeményezését várjuk és hiába várjuk.

Bocsánatot kérek, hogy ezzel a kérdéssel, hogy úgy mondjam, olyan drasztikusan bánok el, de kénytelen vagyok rámutatni arra, hogy Magyarországon összetett kézzel nézik az összes politikai tényezők, az államhatalom összes kezelői, a mint egymást felváltották, hogy miképen pusztúl el a magyar gazda, miképen pusztúl el különösen azért, mert Magyarországon mindenki számára van direkt hitel, csak a magyar gazda számára nincsen. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Méltóztassék megnézni, mi történik a gazdahitellel. A magyar gazdahitelhez mindig kell egy appendix, egy függelék. A szövetkezeteknél ott van az ötszörös jótállás; a gazda ötszörös jótállást vállal a szövetkezetnek, azonkivül kezest és esetleg betáblázást is ad, ha adnak rá pénzt, de nem adnak. Az agrárkölcsönöknél ott van az állam jótállása, ennek megfelelő gyámkodás, ellenőrzés alá helyezés stb. De nem minden gazda tűri szivesen még a legjobb akaratú gyámkodást is, mert felfelé törekszik mindenki, önálló akar lenni mindenki. A magyar gazda a hitel mellé mindig szurrogátumot kénytelen elfogadni, mely mindig drágább, mint maga az étel. Méltóztassék végignézni a hitelnyújtás egész vonalán. Azért a kisgazdáért, azért a kisemberért a t. miniszter úr részletkérdésekben tényleg sokat tett, de a lényegben semmit; a lényeg tudniillik az, hogy hitele meglegyen és biztosítva legyen megélhetése. Nem kicsinylem, sőt nagyra értékelem azokat, a miket a miniszter úr tett. Számtalan alkalommal nyilvánítottam elismerésemet és köszönetemet a nép nevében, nem akarok ezzel az izetlen hálálkodással most előhozakodni. De tényleg úgy van, azok a kis szolgálatok csak mellékdolgok, azok mind mellékintézkedések ahhoz képest, a mivel a telepítés, a hitbizományok és a földéhség kérdésével kapcsolatosan foglalkoznunk kell. Mit ér az, ha nagy telepítési politikát inaugurálunk, a mely feltétlenül milliókat kell, hogy elnyeljen az állam erejéből, és százezreink alig vannak arra, hogy a földbirtoknak a súlyos tehertől való megszabadítását lehetővé tegyük. Méltóztassék csak a miniszter úrnak széjjelnézni egyszer egy községnek telekkönyvében és megnézni egy telkesgazda birtokivét. Ha egy telkesgazdának, mondjuk egy 12 holdas gazdának birtokára 500 forintnyi hitel van bekebelezve, ezért az uralkodó közgazdasági és pénzügyi viszonyok mellett a minimális járulék évenkint 60 forint, még akkor is, ha a gazda irástudó, ha a gazdának nem kell azonossági igazolványt hoznia élő ember személyében, a ki nem jár ingyen, ha nem kell neki semmi néven nevezendő áldozatot hozni; csak a puszta kamatláb, a bekebelezésnek költsége és a váltó kicserélése jóval felül megy néha a 60 forinton is 500 forint után. Van-e olyan gazdálkodás a világon, a melybe 500 forintot be lehet fektetni úgy, hogy annak hozama 60 forinton felül is legyen valami, eltekintve az illetőnek munkájától? Ha van, méltóztassék ezt az ország tudomására hozni, mert milliókra megy azoknak száma, a kiknek erre az orvosszerre szükségük van!

Röviden rámutatok arra, a mit a memorandumunkban már mondottunk: a birtokoknak tehermentesítése, nem oly értelemben, hogy teljes megváltás adassék, nem alamizsna, csak jótékony kéznyújtás alakjában, ez az, a mit a t. földmivelésügyi miniszter úrtól elsősorban várnunk kell, ha azt akarja, hogy csakugyan arról meg legyünk győződve, hogy a kisember, a kis földmives exisztenciája szivén-lelkén fekszik. Méltóztassék lehetővé tenni, hogy az állam a maga jóvoltával biztosítva azokat a terhes kölcsönöket, a melyek jelenleg igyekvő, szorgalmas, nem

Digitized by Google

elzüllött, munkaképes emberek birtokát nyomják s a melyek megélhetését egyáltalában lehetetlenné teszik, csak olyan szolid, olcsó, törleszthető, nem minden hat hónapban felmondható, hanem jogilag is felmondhatatlan kölcsönökké alakúlhassanak át. Méltóztassék csak az adott példát megnézni: 500 forint, évi 60 forint teherrel, szembeállítva a konvertált kölcsönnel, a mikor lesz majd 60 forint helyett 5% után 25 forint, úgy, hogy marad az illetőnek 35 forintja. Pedig nálunk egy szegődött béresnek készpénzben való fizetése sem több 35 forintnál.

Mikor ilyen momentuózus dolgokról van szó, a melyek nem történnek meg, akkor ne vegye rossz néven a t. miniszter úr, ha azt mondom, hogy a mik történtek, azok nagyon is mellékes dolgok, összehasonlítva ahhoz a nagy dologhoz, a mely elmaradt, a melyet nem is fogok megszünni sohasem sürgetni mindaddig, a míg e háznak tagja leszek. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Végül sietek kijelenteni, hogy a t. miniszter úrnak a gazdaság minden ága mellett kikerüli egy dolog a figyelmét. Ez az, a mit mi számtalanszor sürgettünk, és a melyet azért részletesen felhozni nem akarok, csak röviden megemlítem: az 1894: III törvényczikk megváltoztatása, a mely minden vizszabályozó társulatot a végromlás veszélyével fenyeget.

Mindezek után a t. miniszter úr politikáját nem tartván a magunkéval azonosnak, a költségvetést nem fogadom el, hanem csatlakozom Komjáthy Béla t. képviselőtársam határozati javaslatához. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Dedovics György jegyző: Makfalvay Géza!

Makfalvay Géza: T. ház! A földmívelésügyi tárcza költségvetése nagy és rendkivül fontos kérdéseket hozott felszinre: a földbirtokpolitikát, a telepitést, a hitbizományokat, a középbirtok megerősitését, a birtokvédelmet, az őrlési kikészitési eljárást, és sok mást. Mindegyik a maga nemében oly fontos, hogy mindegyikről külön lehetne napokig tartó érdemleges és behatható vitát folytatni, de mindegyik olyan, hogy vitatása a legjobb akarat, a legnagyobb tapintat mellett is képes ellentéteket felidézni. Pedig minekünk a közel jövőben életbevágó, mélyreható kérdéseket kell nemcsak Ausztriával, hanem a többi külállamokkal is elintéznünk. Ezeket az ország érdekében helyesen és eredményesen csak úgy intézhetjük el, hogyha az egész nemzet egyesül és a társadalom különböző rétegei a legnagyobb méltányossággal igyekeznek az ellentétes érdekeket kigyenliteni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Épen ezért én most nem akarok oly kérdések vitatásába bocsátkozni, a melyek ellentéteket idézhetnek elő akár társadalmi osztályok, akár pártok, akár a pártok egyes tagjai között, mert nem ellentéteket, hanem érintkezési pontokat keresni, ezt parancsolja ma a hazafiság. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* Ezt az álláspontot annál könnyebben foglalhatom el, t. képviselőház, mert a földmívelésügyi miniszter úrnak a napokban elhangzott nagyszabású és tettekkel megerősített beszéde meggyőzhetett bennünket arról, hogy az az irány, a melyet hangoztatott, emberileg lehetőleg kiegyenlíteni, és érvényesíteni igyekszik a legellentétesebbnek látszó érdekeket. Épen azért hazafiságnak tartom őt ez irányban, a mely az összkormánynak is iránya, a legmelegebben támogatni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Nem tartózkodhatom azonban attól, hogy egy kis észrevételt ne tegyek azon kirohanásra, a melyet Komjáthy Béla t. képviselő úr az agráriusok ellen tett a minap, pártja nevében elmondott, de hitem, és szerzett tapasztalataim szerint nem az egész párt nézetét kifejező beszédében, a midőn azzal vádolta az agráriusokat, hogy a mezőgazdasági érdekek hangoztatásával csak a nagybirtokosok érdekeit akarják előmozdítani. Én ezt a vádat, mint teljesen alaptalant, a leghatározottabban visszautasítom. *(Helyeslés jobbfelől.)* Mert ha valaki az agráriusok programmját, felszólalásait és működését figyelemmel kiséri, és igazságos akar lenni, akkor azokban egy szemernyit sem talál olyasmit, a mi ezt a vádat igazolná. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* Hogy egyebeket ne említsek, hát a szövetkezetek eszméjeért való küzdelmünk, vagy a munkástörvények mellett való állásfoglalásunk a nagybirtokosok érdekében történt? Vagy talán az az indok arra a vádra, hogy az agráriusok táborában is egy pár nagybirtokos élénken harczol az agrárizmus érdekében? Én azt hiszem, t. ház, hogy a nagy vagyon, legyen az ingó, vagy ingatlan, és a nagy név nagy kötelességet ró az illetőre, *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* és hogyha többek ezen kötelességüket azáltal teljesitik, hogy a közéletben önzetlenül részt vesznek és harczolnak, talán nem gáncsot és gyanúsitást, hanem elismerést érdemelnek. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* Nem is tudott állitásának indokolására Komjáthy Béla t. képviselő úr egyebet felhozni, mint azt, hogy az agráriusok a mezőgazdasági szeszgyárak mellett foglaltak állást. Hát ez igaz, t. ház! De vajjon a mezőgazdasági szeszgyárak talán csak a nagybirtokosok érdekeit szolgálják?

Nagyon sokat beszéltünk minden oldalról mezőgazdasági válságról, de kevés szó esett annak egyik nagyon fontos okáról, tudniillik arról, hogy nagy baja a mi mezőgazdaságunknak, hogy úgy van berendezve, hogy túlnyomó

Digitized by Google

részben nyerstermelésre van alapítva, és így a gazda évenkint csak egyszer juthat készpénzhez. Ez alatt az idő alatt, mert forgó tőkéje rendszerint nincsen, kénytelen hitelét igénybe venni, ami igen drága, és amellett az eladásnál mindig kényszerhelyzetben van. Hát, t. képviselőház, ez okvetetlenül az ő tönkremenésére fog vezetni, holott, ha mezőgazdaságunk úgy lenne berendezve, hogy az a gazda az év különböző szakaiban jutna pénzhez, akkor bizonyosan kevésbbé szorúlna hitelre és az eladásoknál nem jutna kényszerhelyzetbe. Ezen az állapoton nagyot lendíthetne az a körülmény, ha a szesztermelés ismét mezőgazdasági iparnak deklaráltatnék, a mely elvi álláspontón volt az 1888-iki törvény és a melyet a törvényhozás a legutolsó szesztörvénynyel, sajnos, megváltoztatott. Ha azt a régi elvet vissza lehetne állítani, nagyot lendülne a mezőgazdaság, és nemcsak a nagybirtokosok, hanem a középbirtokosok, haszonbérlők, sőt szövetkezés útján a kisbirtokosok is állíthatnának mezőgazdasági szeszgyárakat, úgy mint a külföldön mindenütt történik.

Ezeket akartam Komjáthy Béla t. képviselőtársam beszédére megjegyezni, és most engedje meg a t. ház, hogy áttérjek egy másik fontos kérdésre, a melynek vitatása eddig meglehetősen parlagon maradt s a mely mezőgazdaságunk érdekében szintén nagyfontosságú, tudniillik a lótenyésztés kérdésére. *(Halljuk! Halljuk!)*

A lótenyésztésnek három czélja van. Az egyik, hogy saját gazdasági, kényelmi és fényüzési szükségletünket ellássuk, a másik az, hogy a hadsereg lószükségletét előállítsuk, a harmadik, hogy feleslegünket kivitel útján értékesítsük. Magától értetődik, hogy nemzetgazdaságilag az utóbbi czélt okszerűen csak úgy érhetjük el, ha a két első czél már el van érve. Mert ha túlságosan kivitelre dolgozunk, és oda anyagunknak, a mi természetes, legjavát adjuk, akkor egyideig fog ugyan pénz befolyni az országba, azonban a túlságos kivitel által lóállományunk, ha nem is mennyiségben, de minőségben meg fog romlani, a mi azután ismét a kivitel csökkenését fogja előidézni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ha ezen czéloknak mikénti elérését akarjuk eszmecsere tárgyává tenni, akkor szükséges, hogy lótenyésztésünknek egész rendszerét ismerjük. Szándékosan és örömmel használtam ezt a kifejezést: rendszer, mert büszkén elmondhatjuk, hogy lótenyésztésünk az egész vonalon szervezve van és a kormány tudatosan törekszik határozott és helyes czélok elérésére. Ezt a rendszert vagyok bátor néhány szóval ismertetni, mert csak úgy mutathatok rá a hibákra, melyek csekély nézetem szerint kikiszöbölendők, és csak úgy vethetek fel egyes kérdéseket, melyek a lótenyésztés emelése érdekében talán megszivlelendők. Lótenyésztésünk szervezete az állam kezében van. A kiindulási pontot a kisbéri, bábolnai, mezőhegyesi és fogarasi állami ménintézetek képezik, a melyeknek az a rendeltetésük, hogy nemes, állandó vérben tenyésztett és így biztos átöröklést igérő állami méneket állítsanak elő, továbbá, hogy a lótenyésztőknek alkalmat nyújtsanak, hogy a számfeletti, idősebb és kiselejtezett fiatal kanczák megvásárlása által egy nemesebb és állandóbb jellegü kanczaanyaghoz jussanak. Előmozdítja, illetőleg irányítja az állam még a lótenyésztést a méntelepek által, továbbá a lóversenydíjak, lódíjazások által. Ugyanezt a czélt szolgálják a törvényhatóságok lótenyésztési bizottságai, a ménengedélyező eljárás, a gazdasági egyletek lódíjazásai, lóárverések stb. A ménesintézeteket kihagyom felszólalásom keretéből; átengedem ezt a tért azoknak, kik ezzel a kérdéssel nálam szakszerűbben foglalkoznak. Csakis a bábolnaira akarok néhány megjegyzést tenni. *(Halljuk! Halljuk!)* Bábolnán arabs telivér és félvér tenyészetünk van. Ennek a ménesintézetnek az a czélja, hogy a tiszta arabs faj tenyészetét az országban fentartsa. Mert habár az arabs ló kisebb termeténél fogva ki is ment a divatból, arra még jó ideig igen nagy szükségünk lesz, mert sok vidékünknek elcsenevészett, csonthibákkal teli kanczaállományát csakis az angol lónál acélosabb csontú, szivósabb természetü, széles szügyü és rövid csuklójú arabs lóval lehet felfrissíteni. Az angol félvér, számos példa van rá, korcs ivadékokat nemzett igen sok esetben az ilyen kanczaanyag után. Midőn 1890-ben az akkori földmivelésügyi miniszter egy szakértekezlet elé azon kérdéseket terjesztette, hogy Magyarország nélkülözheti-e az arabs tenyészetet, folytatandó-e az Bábolnán, és vajjon nem kell-e a bábolnai anyagot Arábiából behozott telivérekkel felfrissíteni, a szakértekezlet egyhangúlag oda nyilatkozott, hogy Magyarország lótenyésztése még jó ideig nem nélkülözheti az arabs tenyésztést és hogy az Bábolnán folytatandó és a bábolnai anyag Arábiából behozott telivérekkel felfrissítendő. Még gróf Zichy István méntelepi tiszt is, a ki a szakértekezlet összeülte előtt hirlapi czikkekben foglalkozott ezen kérdésekkel, és a ki Bábolnán angol félvértenyésztést akart létesíteni, hirlapi czikkeiben kijelentette, hogy az arabs tenyészetet Magyarország lóállománya még sokáig nem nélkülözheti. Hivatkozom e tekintetben Wrangel grófra, a hires külföldi szakértőre, a ki lótenyésztésünket oly alapos tanulmány tárgyává tette, hogy nálánál jobban azt egy magyar ember sem ismeri, s a ki a magyar lótenyésztésről irt igen kitünő művében is kimondta, hogy az arabs vérre jó ideig szükségünk lesz. Úgy látszik, hogy Magyarország közvéleménye túlnyomó részben ezt a nézetet osztja.

Digitized by Google

És mégis, mintha e tekintetben én visszaesést tapasztalnék. Ugyanis 1872-ben telivér arabs volt Bábolnán 124, félvér 298, összesen 422 darab. 1892-ben már telivér csak 68 volt, félvér pedig 491, összesen 559 darab, tehát a telivér csökkent 40 százalékkal és körülbelül ugyanannyival szaporodott a félvér. 1898-ban a bábolnai állomány 602 darab volt, tehát a szaporulat 144, de a telivér csak 45 darab. Minthogy azt hiszem, hogy az arabs tenyészetet nagyobb állománynyal lehet csak fentartani, szükségesnek tartom, hogy a kormány a bábolnai állományt Arábiából behozott telivérekkel felfrissítse és kiegészítse.

A második fokozatot képezik a lótenyésztésben a méntelepek, a melyeknek az a rendeltetése, hogy azoknak a gazdáknak, a kiknek maguknak ménjük nincsen, bérért, vagy fedeztetési díjért méneket adjanak. Ilyen van négy, 18 állomással és 3041 darab állami ménnel. Hogy ez az intézmény mily áldásdúsan és eredménynyel működik, hogy folytonos fejlődésben van, az köztudomású dolog, azért erről nem akarok beszélni. De vannak hibái is, legalább az én csekély nézetem szerint, a melyek a lótenyésztés érdekében kiküszöbölendők. *(Halljuk! Halljuk!)* A méntelepekbe a méneket az állami ménes-intézetek szolgáltatják; részint megvásárolja azokat a kormány, mint kész méneket, magánosoktól, részint hároméves, vagy egy éves méncsikókként. Én nem merném azt állítani, hogy az egyéves méncsikók vásárlása teljesen rossz, mert nagyon jól tudom, hogy nagy ménanyag elvész azáltal, hogy azok a kisebb tenyésztők nem birnak elég szakértelemmel a ménnevelésben és nem birnak elegendő anyagi eszközökkel arra, hogy a méncsikókat éveken át haszon nélkül, esetleg eredménytelenül tartsák. Azt is tudom, hogy az állam az utóbbi időben minél kevesebb egyéves méncsikót vásárol, és az is igaz, hogy a tenyésztőre igen előnyös, hogyha egyéves ménjét 200 forintért el birja adni. Azonban mégis azt tartom, hogy az egyéves csikók vásárlását a lehető legszűkebb körre kell szorítani, mert nincs az a szakértő, a ki az egyéves csikóról megmondja, hogy négy éves korában milyen lesz. Félig-meddig megbizható konbinácziónak e tekintetben csak a telivéreknél és ezek közt is csak a biztosabb átöröklést tanusított fajoknál lehet helye; fél-véreknél vagy alacsonyabb fokozású lovaknál az egész csak sötétben való tapogatódzás, vagy szerencsejáték, a minek nem egyszer az volt az eredménye, hogy az állami méntelepbe nem egészen oda való mének kerültek. Mert ha azon egyéves méncsikókat, midőn nem jól fejlődtek, kiselejtezték is — nem vádként hozom ezt fel, nem is veszem rossz néven — ez a kiselejtezés még sem történhetett teljes szigorúsággal, mert hiszen annak a bevásárlási forrásnak is csak kellett valami eredményt felmutatni. Az állami méntelepeknek egy másik hibája és hátrányos oldala a személyi szervezetben van. Én nem tartozom azok közé, a kik a katonai szervezetet katonai szervezettel akarják felcserélni, ámbár nem látom át, miért ne lehetne, sőt kellene az egészet a honvédség keretébe tenni. *(Helyeslés a jobb és baloldalon.)* De hát, t. ház, a jó lóhoz nemcsak a jó faj szükséges; a nevelés, ápolás és idomítás és táplálás mind nagyon fontos tényezők, és éppen azért nem tartom helyesnek, hogy a méntelepek legénysége és altiszti kara egészen a hároméves katonai szolgálat keretébe esik. Mert a méntelepekhez ujonczokat vezényelnek, a kik a lóval való bánásmódban, legalább a magasabb bánásmódban jártassággal nem birnak; sokszor kedvük sincs hozzá, és mire beletanúlnak, vége a hároméves katonai szolgálatnak, és helyüket ismét ujonczok foglalják el. Azt se látom át, miért van a méntelepeknél annyi német, szláv, román ajkú legény alkalmazva, holott jól tudjuk, hogy ezek nem oly vidékekről valók, a melyeken lótenyésztéssel szoktak foglalkozni, s holott köztudomású, hogy a magyar előszeretettel foglalkozik a lóval, *(Úgy van! Úgy van! a balfelől.)* jobb lovakat is tenyészt, és ért is a lótenyésztéshez. Addig, míg a mének benn vannak a méntelepekben, a tisztikar által gyakorolt szigorú katonai fegyelem csak fenntartja a rendet, noha a képesség, a szakértelem hiányát ez nem pótolja. A bajok azonban leginkább akkor jelentkeznek, midőn a méneket kivezénylik az állomásra. Ilyenkor sok kivánni valót hagy fenn a lóápolás és a lóval való bánás; gyakran elhanyagolják a lovat, és az betegségekkel megy vissza állomására. Visszaélnek a fedeztetéssel, a mi kimerülésre, satnya ivadékra és meddőségre szokott vezetni. Azt hiszem, t. ház, hogy e bajon könnyen lehetne segíteni, *(Halljuk! Halljuk!)* a nélkül, hogy a katonai szervezetet meg kellene változtatni. Ha a méntelephez beosztott egyént jobb ellátásban, magasabb fizetésben részesítenők, azt hiszem, a hadsereg köréből többen vállalkoznának arra, hogy hosszabb ideig megmaradjanak ott szolgálatukban; ezeket azután föl lehetne menteni a hadgyakorlatok alól is; soronkivüli előléptetésben lennének részesítendők, és ezzel, azt hiszem, a személyi bajon mindjárt segítve lenne. Azt sem értem, hogy a tiszteket, nem tudom mi okból, igen gyakran változtatják a méntelepeken, pedig annak a tisztnek nemcsak az a feladata, hogy a méntelep belső ügyeit vezesse, és a feltügyeletet gyakorolja, annak a tenyésztés egész irányzatára kellene befolyást gyakorolni. Igen ám, de akkor szükséges volna, hogy ismerje annak a vidéknek kanczaanyagát, hogy folyto-

Digitized by Google

nos érintkezésben legyen e tényezőkkel, hogy szakértelme iránt a bizalmukat megnyerje, hogy a fedeztetési eredményeket ismerje, a mikhez évek tapasztalata szükséges. És épen ebből a szempontból helyesnek tartanám, ha a méntelepi tisztek nagyobb hatáskörrel lennének felruházva, úgy mint a franczia méntelepek felügyelői és tisztjei. A mének kiosztásánál befolyást gyakorolnak a törvényhatóságok lótenyésztési szakosztályai, a melyek arra törekszenek, hogy lehetőleg olyan méneket kapjanak a községek, a minőket kívának. Én elismerem, hogy ez nagyon szabadelvű eljárás, mert ha lovat akarok nevelni, természetes, hogy elsősorban az én ízlésemnak kell irányadónak lenni. Azonban a lótenyésztők nem mindig birnak kellő szakértelemmel; ma az egyik, holnap a másik fajta lóért lelkesedik ugyanazon lótenyésztő s ha ma egy Gidrán, holnap egy Noniuszt adnak ugyanazon kanczaanyagra. Ott lehetnek számos igen jeles csikók, de az egésznek typusa, jellege nem lesz, a mi pedig úgy a kivitel, mint a hadsereg szempontjából nagyfontosságú, azt hiszem tehát, hogy az illető községeknek tenyészirányát kellene megállapítani és ahhoz képest kiosztani a méneket. Hogy e tekintetben mi a leghelyesebb eljárás, arra megtanított bennünket gróf D'Orsay, a mezőhegyesi méntelepnek kitünő parancsnoka, a ki soha el nem hervadható babérokat szerzett magának a magyar lótenyésztés körül, azáltal, hogy Mezőhegyes és messze vidékén nemcsak a kisebb, de nagyobb tenyésztőket is rávette, hogy lótenyésztő társulatokat alakítsanak és előállították a mezőhegyesi tájfajtát, mely a külföldön is ismert és keresett. Azt hiszem, hogy mivel az a kisérlet fényesen bevált, ebben az irányban kellene az ország különböző részeiben is haladni. *(Úgy van! a jobboldalon.)*

Most elhagyom az állami intézmények érdekes mezejét és áttérek egy másik tenyésztési kérdésre, tudniillik arra, hogy nagyon sok vidéken divatba jött az utóbbi időben a hidegvérű lovak tenyésztése. Ezt az irányt nem lehet elitélni, hogyha a kanczaanyag megfelelő, mert a csikók hamar fejlődnek, erős csontúak és különösen Olaszországban nagy keresletnek örvendenek. Ez azonban arra ösztönözte a szomszéd, sőt a távolabbi vidékek lakosait is, hogy ők is hidegvérű lovakat kívánjanak, és nagyban folyt a keresztezés a hidegvérű lovak és a közönséges parasztlovak között. Az első keresztezésből származott nagy számmal erős csontozatú lovak, de már a második keresztezés borzasztó elfajulásokat mutat. Ha az ember egy ilyen állatot megnéz, azt hiszi, hogy nem is egy, de két állat, az eleje zsiráf, a hátulja elefánt, és az egész mégis ló akar lenni. *(Derültség.)*

Boldogúlt Kozma Ferencz, a ki olyan nagy érdemeket szerzett a magyar lótenyésztés körül, *(Halljuk! Halljuk!)* és a kinek a szakértelme európai hirű volt, minden tőle telhetőt elkövetett ezen helytelen tenyésztési irány megakadályozására. Elitélte ezt az általam előbb megnevezett gróf Wrangel is. E tekintetben nem akarok pozitiv javaslatokat tenni, mert tudom, hogy minden intézkedés mélyen belevág a tulajdonjog kérdésébe, csak kötelességemnek tartottam a kormány figyelmét ezen helytelen lótenyésztési irányra és szerintem a lótenyésztést fenyegető veszélyre fölhivni. A második czélt képezi a lótenyésztésben a hadseregnek lóval való ellátása, a mi évenként körülbelül 6000 darab lovat vesz igénybe. A hadsereg lovait részint úgy szerzik be, hogy kész lovakat vásárolnak a tenyésztőktől, részint hároméves csikókat, a melyeket a csikótelepeken nevelnek fel. Ezek ellen a katonai lóvásárlások ellen igen sok a panasz. Behoznak ily vásárra 150—200 darabot, a melyből a katonaság megvesz 3—4 darabot, az általa visszautasitottak közül a kereskedők megvesznek 60—70 darabot, melyet azután a katonaság megvásárol. *(Úgy van! a jobb- és a baloldalon.)* Távol legyen tőlem, mintha én ennek felemlítésével a bevásárló komissziónak igen tiszteletreméltó tagjait gyanúsítani akarnám. Ismerem a bajokat; nem ők a hibásak, hanem a rendszer. *(Úgy van! Úgy van!)* Nagyon jól tudom, hogy úgy a közös hadügyminiszter, mint a honvédelmi miniszter úr rendeletet adtak ki, hogy közvetlenül a tenyésztőktől vásároljanak minél több lovakat. Mi az oka tehát mégis annak, hogy oly keveset vásárolnak?

A ló nagyon kényes portéka, abban tévedés még a legnagyobb szakértőn is könnyen megeshetik. Az a szegény tiszt anyagilag felelős a bevásárlásért, és ha az a ló nem válik be a tenyésztő nem vásárolja vissza, akkor az a szegény tiszt tartozik megtéríteni a kárt. És így, ha nem akarja magát anyagilag tönkretenni, kénytelen a tenyésztőktől való közvetlen vásárlásban a legnagyobb tartózkodást tanúsítani. Hát az én csekély nézetem szerint ezen a bajon nagyon könnyen lehetne segíteni a hadikincstár megkárosítása nélkül. Mert azt a tisztet, ha egy be nem vált lovat vásárol, csak akkor kellene anyagilag felelősségre vonni, ha ezen bevásárlásnál kézzelfogható gondatlansággal és könnyelműséggel jár el. Ha ez nem bizonyítható be, hát akkor a kincstárt érje a kár. Hiszen nagyon könnyen megtérül a kincstárnak ez a kára: mert, ha a lókereskedőtől veszik a lovat, annak a lókereskedőnek nyernie kell, mert nyerni akar. Ha tehát a kincstár csak száz darab lovat vásárolna közvetlenül a tenyésztőktől és csak tiz forinttal olcsóbban darabonként, már ezáltal bő-

Digitized by Google

ven kárpótolhatná magát a hadi kincstár egyket be nem vált ló áráért.

A hároméves csikó bevásárlásának rendszerét sem tartom helyesnek. Először, mert a három éves csikóban is nagyon könnyen lehet tévedni; másodszor, mert a csikó, mely 325 forint átlagárért vásároltatott, mire beválik és beosztatik a hadcsapatokhoz, belekerül az államkincstárnak 700—750 forintjába. Tehát egy év alatt belekerül 400—450 forintba. Azt hiszem ezen is könnyen lehetne segíteni, ha a hároméves lovakat azon feltétel alatt vásárolnák össze, hogy a vétel teljessé csak akkor lesz, ha az a csikó négyéves korában is beválik és akkor adna érte 400—500 forintot a hadikincstár. Ily módon a hadikincstár is nyerne 200—250 forintot, meg a tenyésztő is nyerne ugyanannyit és a hadsereg is jobb lovakhoz jutna. A magyar ló mindig jó hirnévnek örvendett és a mikor még Magyarországról nagyon keveset tudott a külföld; a magyar csikós és a magyar huszár már hires volt a külföldön. Ez a jó hir azonban nemcsak a lovast, hanem bizonyára a lovat is illette, mert e két tényező oly szoros összefüggésben van, hogy jó lovas csak ott lehet, a hol jó ló van. És mi adja a lónak jó minőségét? Nemcsak a nevelés, az ápolás, de a faji jelleg is.

A magyar ló ázsiai eredetű s azt a maga kitűnő minőségében nemcsak a honfoglalók hozták be, megvolt az már azelőtt is a jászok és a székelyek kezén. Hiszen Pannonia történetében olvashatjuk, hogy a római légiók nem birtak a Duna és Tisza közt lévő mocsaras vidékeken lakó jászokkal, mert ezek váratlanúl, gyors támadásokkal ütöttek rájuk, és az ő apró, fürge lovaikon pusztítottak, rontottak, és aztán utólérhetetlenül eltüntek. Ugyanezt irják a IX. század történetirói is a magyarokról. Wallenstein emlékirataiban épigy emlékezik meg Bethlen Gábor nagyszámú könnyű lovasságáról, a mi arra indította őt, hogy Zrinyi György, Gaál Péter, Isolano Lajos és Orehoczy Ferencz vezérlete alatt a horvát karabélyos ezredeket alapította, a melyek legénysége túlnyomólag somogyi és szlavóniai magyarokból állott és könnyű lovasságot képezett, a melyről egy régi dal Operenciából ezeket mondja:

Hoscha, hir müssen wir weichen
Wir wollens drum nit verzeichen
Dem Poppenheim und den Krabaten
Das sind die rechten Teufelshraten
Die wir völlen erreichen.
Ja alles vergeben
Die wüthigen Löwen
Die sind schon unter ihnen,
Die unsern verzogen
Die ihren nachjagen
Kein Teufel kann ihnen entrinen.

Bethlen Gábor azt irja Thurzó Imrének: »12.000 magyarral bizony 40.000 németnek élését elveszem, táborából kijárni sehogy sem engedem, éjjel-nappal szüntelen való csatával felültetem, táborától elfárasztom, és semmivé teszem.«

Mikor II. Rákóczy Ferencz dunántúli híres hadjáratát folytatta, tudjuk, hogy a császári kormány, legjelesebb vezérei alatt, nagy és fényes hadsereget küldött Vak Bottyán ellen. A magyarok, kik kisebb számban és gyöngébb szervezetben voltak, nem mertek döntő csatát vívni, hanem folytonos portyázással és gyors visszavonúlásokkal, — a hányszor, annyiszor, — annyira kifárasztották a fényes hadsereget, hogy minduntalan kénytelenek voltak Ausztriába pihenésre visszavonúlni.

Bezerédy Imre kurucz brigadéros egyszer becsapván Stájerországba, 24 óra alatt 20 órán át folytatott csatározással portyázott, rabolt, és pusztított. E fényes hadi tettek csak a magyar ló kiváló tulajdonainál fogva voltak megtehetők Igaz, hogy a magyar ló elvesztette ősi jellegét, a török hódítás nagy befolyást gyakorolt rá, bár nem hátrányos befolyást, aztán pedig a nehezebb fegyver nagyon szükségessé tette a nehezebb lófajok előállítását, a mit spanyol és olasz lovakkal értek el. Utóbb czéltudatosan áttértek angol telivér- és félvértenyésztésre, úgy, hogy a magyar ló ma már tulajdonképen nem is létezik. Mégis, daczára annak, hogy oly különböző irányzatú a tenyésztésünk, megtartotta a magyar ló az ő ősi sajátosságát, szívósságát, a melyet nemcsak az újabbkori hadjáratok, de különböző versenyek is fényesen dokumentáltak. A Berlin-Bécs között a német és az osztrák-magyar hadsereg tisztjei közt lefolyt távlovaglás magyar ló fényes győzelmével végződött. A Pozsony és Bécs között lefolyt 65 kilométeres kocsiverseny páratlanúl áll e versenyek történetében. Mindez azt mutatja, hogy a magyar ló főerényét megtartotta. Hiszen a népekben is keverednek a fajok, és a nemzetek mégis megtartják főjellegvonásukat. Ezért arra kell törekednünk, hogy tenyésztésünket oly irányba tereljük, mely a magyar ló eredeti jellegének, a szívósságának megfelel. De a tenyésztőknek is meg kell tenniök a magukét, és ne várjanak mindent az államtól. Ha már 2—3 éves lovat befogunk és munkára kényszerítünk, ha a lónevelés, gondozás, ápolás annyi kivánni valót hagy hátra, ha a kis csikót anyjához kötve, neki meg nem felelő mozgásra kényszerítjük, vagy az istállóban hagyjuk állani napokon át, akkor az eredmény nem lesz megfelelő.

Ép ezért szükségesnek tartom azt, hogy a vándortanárok tanításai és népies felolvasások kiterjeszkedjenek a lónevelésre, a lóval való bánásra és a lovak ápolására is, és kivánatosnak

Digitized by Google

tartom, hogy népszerű nyelven megírt füzetek adassanak ki erről a kérdésről.

A mi lóállományunk igen nagy értéket képvisel, noha csökkenőben van. 1870-ben volt 1,820.000 darab, 1884-ben 1,749.000 darab. Ez a mai állomány ma is, tehát a csökkenés körülbelül 71.000 darab, de azért mégis igen tekintélyes ez a szám, mert az európai államokból átlag csak Németország múlja felül. Magyarországon esik egy négyszögkilométerre 6·3, Ausztriában 4·9, Olaszországban 2·2, Franciaországban 5·4, Angliában 6·1, tehát itt is kevesebb, mint nálunk, és csak Németországban 6·5. A lóállomány megfogyásának oka mezőgazdasági viszonyainkban rejlik. A nagy legelők igen sok helyen megszüntek, vagy megfogytak, igen sokan, a kik lótenyésztéssel foglalkoztak, bérbe adták birtokukat, gazdaságukat, mások áttértek a szarvasmarhatenyésztésre, a mely többet jövedelmezett. De ha mennyiségileg csökkent is a lóállományunk, minőségileg gyarapodott, a mint azt a statisztika is igazolja, mert 1896-ban kivittünk 38.271 lovat, 1897-ben 42.228 lovat, 1898-ban csökkenés van 35.012 darab, de ha az értéket figyelembe veszszük, az 1896-ban kivitt lovak értéke 28,236.000 korona, 1897-ben 31,140.000 korona, 1898-ban, a mikor majdnem 5000-rel kevesebbet vittünk ki, 28,436.000 korona, sőt, tudomásom szerint, ez a kivitel 1899-ben mennyiségileg is gyarapodott.

Hogy a kivitel ne csökkenjen, hanem gyarapodjék, szükségesnek tartom, hogy az állami ménes-intézetek és méntelepek intézménye tovább fejlesztessék, hogy a külföldi szerződések megkötésénél a kormány gondoskodjék arról, hogy lókivitelünkre lehetőleg kedvezőbb feltételeket érjen el. De a tenyésztőknek is meg kell tenni a magukét ezen országos czél és a saját jól felfogott érdekükben. Meg kell szünni azon virtusnak, hogy valakit lóval becsapni nem szégyen, nem is bűn, hanem dicsőség, *(Derültség.)* mert a ló is épen olyan árú, mint más és ebben is a legnagyobb szolidságra kell törekedni. Lótenyésztésünket úgyis veszély fenyegeti. Az egész világon kezd az orosz és az amerikai ló fényűzésből divatba jönni, ami a mi könnyebb jukkertenyésztésünk hátrányára szolgál. A lóvasútakat villanyossá alakítják át, a mely megszámlálhatlan mennyiségű lovat tesz feleslegessé, divatba kezdenek jönni az automobilok, és talán nincs messze az idő, midőn ezeket oly olcsón fogják előállítani, hogy mindenki könnyen megszerezheti. Egész vidékek, melyek eddig csak lóval és kocsival voltak megközelíthetők, vasutak szelnek át, és a kerékpározás is sok lovat tesz nélkülözhetővé. *(Igaz! Úgy van!)* Azért azt hiszem, hogy a külföldnek még jó ideig szüksége lesz lovainkra, mert ha valamely árúczikk kelendősége csökken, annak termelését rendszerint azon államok szokták korlátolni, melyek a legcivilizáltabbak s melyek a korral leginkább tudnak haladni. A mily mértékben fog tehát fogyni a lószükséglet a külföldön, annál nagyobb mértékben fog ott megszűnni a tenyésztés és rászorúlnak a mi lovainkra. De a tenyésztésnek sem szabad felületeskedni, hanem arra kell törekedni, hogy a külföld igényeinek megfelelő lovakat tenyészszenek bizonyos vidéken minél nagyobb mértékben, mert ha valaki egy magyar lóvásárra bejön és itt százféle lovat lát, nem nagy ingerrel bir, hogy ide visszajöjjön, míg, ha tudja, hogy itt bizonyos fajta lovat nagy mennyiségben talál, akkor nagy ösztönzésre fog találni ezen vásár felkeresésére. A ló kedvencz tárgya a magyarnak, érdemes is vele foglalkozni, és ha felszólalásomnak egyéb haszna nem volna, mint hogy az általam mondottakat eszmecsere, megfontolás tárgyává tegyük, ha azok nem helyesek, megczáfolják, vagy újabb eszmék csirájával szolgálhatnak, akkor én elértem czélomat, mert felszólalásomnak nem volt más czélja, mint hogy a magyar lótenyésztést egy szemernyivel én is előmozdítsam.

A költségvetést elfogadom. *(Helyeslés.)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: T. ház: A felfüggesztett ülést újból megnyitom.

Dedovics György jegyző: Gróf Tisza István!

Gr. Tisza István: T. képviselőház! Sokkal inkább óhajtom a t. ház idejét és türelmét kímélni, semhogy arra vállalkozhatnám, hogy mindazon érdekes kérdésekkel foglalkozzam, a melyek a jelen vita során a t. házban felmerültek. *(Halljuk! Halljuk!)* Engedje meg nekem a t. ház, hogy ezek közül csak egyeseket, elsősorban a telepítés kérdését említsem fel és tegyem néhány észrevétel tárgyává. *(Halljuk! Halljuk!)*

T. ház! Én úgy gondolom, hogy a telepítés terén követendő helyes politikát már más alkalommal is, de utolsó beszédében is, az igen tisztelt földmívelésügyi miniszter úr teljesen helyesen és czélszerűen preczizirozta és ahhoz a magam részéhez hozzátenni valóm nincsen. Csak arra vagyok bátor a t. ház figyelmét felhivni, hogy, ha mi csak a szorosan vett, tipikus telepítés terén akarunk mozogni, ha tudniillik csak arra konczentráljuk eljárásunkat, hogy egyes önálló telepeket, egyes önálló községeket létesítsünk, ily czélokra megszerezhető nagybirtokok felaprózása útján, akkor igen hosszú idő alatt, igen nagy anyagi eszközökkel, igen csekély eredményt fogunk elérni. Én helyeslem ezt a czélt,

Digitized by Google

nagyon örülök minden lépésnek, a melyet e téren előre tehetünk, de nem tehetek róla, kételyeim vannak az iránt, hogy a tényleges eredmények magának a czélnak fontosságával és a mi jóindúlatunkkal, a mi jóakaratunkkal arányban fognak-e állani. Azok az idők elmúltak, a mikor százezreket, vagy legalább is tízezreit a családoknak lehetett áttelepíteni és a mikor ezen a téren nagy eredményeket gyorsan lehetett felmutatni. Ma összes életviszonyaink, összes gazdasági viszonyaink között itt mindig csak egy bizonyos korlátolt tempóban és korlátolt körben fogunk mozogni. De azt hiszem, nem is szükséges megállani ezen a ponton, nem is szükséges a mi törekvésünket a birtokviszonyok javítására, a szorosan vett telepítésre szorítani; hiszen naponta folyik előttünk egész sorozata az eseményeknek és tényeknek, a melyek példájára talán csekély fáradsággal és talán csekélyebb áldozatokkal is az állam részéről törekvéseink oly mederbe terelhetők, a melyben teljesen rokon czélokat érnénk el azokkal, a melyek a telepítésnél szemeink előtt lebegnek.

Itt van a birtokváltozásoknak gyakran előforduló esete. Igen sokszor felhozatott a t. házban, hogy birtokváltozások történnek, kivált az ország nemzetiségi vidékein, fájdalom, nagyon sokszor nem oly irányban, mint a minőben a t. ház azt óhajtja, és látjuk azt, t. ház, hogy tisztán társadalmi faktorokkal, tisztán társadalmi eszközökkel, kevés beszéddel, de öntudatos eljárás által, mily nagy eredményeket tudnak mások e téren felmutatni. Miért ne tehetné ugyanezt a magyar társadalom is? Miért ne tehetné a magyar államnak támogatásával? *(Helyeslés.)* Miért ne lehetne kézbe venni azt a kérdést? Hogyan kisérhetné az állam figyelemmel ezen birtokváltozási kérdéseket, hogyan istápolhatná az államkormány azt, hogy midőn egy-egy magyar birtokosnak birtoka dobra kerül, olyan kezekre kerüljön, melyek a magyar nemzeti czél szolgálják? *(Általános helyeslés.)*

És, t. ház, ott van egy másik mezeje a tényeknek, az a nagy arányokban folyó birtokszerzés, a mely különösen az alföldi vagyonos parasztnép körében előfordúl. Mindenki, ki nyitvatartja szemét és akár kin az életben, akár Pesten, az üzleti körökben, a pénzintézetek körében, figyelemmel kiséri ezen körülményeket, rá fog jönni, hogy igenis nagy számmal történnek birtokvásárlások és birtokparczellázások az Alföldön; például Békés vármegye, Csongrád vármegye, egész rajokat bocsát ki a Bánságba, Aradmegyébe, részben Biharmegyébe, de ez történik ma rendszertelenül, állami vagy társadalmi segítség nélkül, és történik igen nagy hátrányokkal összekötve. Ezeket a birtokszerzéseket nagyon sok esetben igen tetemes, sokszor igen elitélendő közvetítői hasznok kisérik és ezeket mindenütt megdrágítja az aránytalanúl nehéz hitel. Mert hiszen az még kedvezőbb része az ily czélokra igénybe vett pénzeknek, a mely hosszabb törlesztésekre jelzáloghitel útján megkapható, de ezen jelzáloghitelt követőleg megmarad még egy egészen drága váltóhitel, a melylyel az új birtokosnak számolnia, a melyet törlesztenie kell. Olyan könnyű volna ezt a kérdést belevonni a telepítési akcióba, olyan könnyű volna aránytalanúl csekély állami eszközökkel segítséget nyújtani ezen a téren, és elérni azt, hogy az ilyen spontán birtokszerzéseknél a közvetítői nyereség lehetőleg elimináltassék, és amennyiben szolid alapon történik, olyan hitelnyújtás adassék, — nem akarok a dolog részleteibe belemenni, elég itt ráutalnom per analogiam arra a garancziára, a mit az állam a szőlőfelújitási kölcsönöknél magára vett, — a melynél fogva az új birtokos a mainál aránytalanúl csekélyebb terhekkel találja szemben magát. *(Helyeslés jobbfelől.)* Én tehát helyeslem a telepitési akcziót, de azt tartom, hogy ha gyorsan és nagy eredményeket akarunk elérni, ha a szemeink előtt lebegő nemzeti czélokat is gyorsan akarjuk megvalósítani, ha nem akarjuk annak a veszélynek kitenni magunkat, hogy addig, míg itt a telepítésekről szónokolunk, napról-napra, évről-évre folyjék tovább a magyarság deposszedácziója, akkor a kérdés ezen oldalával is egész komolysággal foglalkoznunk kell. *(Általános, élénk helyeslés.)*

Fölemlitették t. ház, hogy a telepítésnek, és különösen a birtokparczellázásnak a kötött birtok akadályát képezi. Én ezt némi részben aláirom. Tényleg vannak olyan vidékei az országnak, a hol a kisbirtokosra nézve a birtokszerzés rendkivül meg van nehezítve azáltal, hogy relative nagyon sok kötött birtokkal találja szemben magát. Azt hiszem, hogy ezen fokozatosan, erőszakos intézkedések nélkül, szukczesszive segíteni lehet, ha módja találtatik annak, hogy oly vidékről, hol túlságos sok kötött birtok van, az illető birtokos beleegyezésével, érdekeinek teljes kimélete mellett, áttelepíttessék az a majorátus más vidékekre. Ezt a mozgalmat mindenféle szempontból csak helyeselni és előmozdítani tudnám. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* Én azt hiszem, hogy épen a birtokkötöttség, a majorátus, a hitbizomány kérdésével is úgy vagyunk, mint nagyon sok más kérdéssel, hogy sokkal nagyobbaknak látszanak az ellentétek, mint a hogy azok a valóságban tényleg fennállanak. Hiszen, ha azt az egész irodalmat, egész polemiát végig nézzük, a mely a majorátus kérdésében Magyarországon kifejlődött, a mint a jelszavakból, az elvi álláspontokból kibontakozva, a konkrét javaslatokkal foglalkozunk, ha azt nézzük meg, hogy mit indítványoznak, mit kivánnak tehát konkrét alak-

Digitized by Google

ban az egyik, vagy másik irányzat vezetői, meg lesznek lepetve, hogy oly csekély eltérésre találunk. Hogy többet ne említsek, igen sok támadásnak volt kitéve a mi t. barátunk és képviselőtársunk Beksics Gusztáv, a kit, sajnálatomra, betegség gátol a megjelenésben, azok miatt, a miket a hitbizományok kérdésében állított, és én a magam részéről hozzáteszem, hogy elvi fejtegetéseinek tetemes részével nem is azonosíthatnám magamat; de ha konkrét javaslatait nézzük, azok oda vezetnek, hogy a majorátusok lehetőleg spontán áttelepíttessenek az erdőbirtokokra, tehát lényegileg ugyanoda, a mit az igen tisztelt földmívelésügyi miniszter úr beszédében előadott. És ha végignézünk a gazdasági élet egész vonalán, nagyon sok helyen fogjuk ezt a sajnálatos tényt tapasztalni, hogy mi szenvedélyes vitákba bocsátkozunk, hogy úgy nézünk ki, mint kiegyenlíthetetlen ellenfelek, és ha nyugodtan veszszük szemlélőre a dolgot, ha a dologok lényegét, a gyakorlati oldalát keressük, igen csekély valódi eltérés fog a jelszavaknak és sokszor az indulatoknak, az ellenszenvnek, a bizalmatlanságnak egész apparátusa mellett fennmaradni.

Hiszen, t. ház, van-e egyáltalában ép, józan észszel biró magyar ember, a ki kétségbe vonná azt, hogy Magyarországon a közvagyonosodásnak és minden anyagi érdekeknek első forrása, első kútfeje a magyar mezőgazdaság, a magyar földbirtokosság jóléte és virágzása? *(Általános helyeslés.)* Hisz lehet-e Magyarországon iparfejlesztésre csak gondolni is, lehet-e Magyarországon a kereskedőnek jó dolga, lehet-e mindenekfelett azoknak a — fájdalom, Magyarországon nem nagyon népes köröknek — jó dolguk, a kik gyümölcsözőleg helyezik el tőkéjüket, akkor, ha a magyar mezőgazda dolga rosszúl megy. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)* És viszont, a mezőgazda szempontjából, lehet-e a magyar mezőgazdának hőbb vágya és nagyobb kívánsága, mint hogy az ipar mentül jobban fejlődjék az országban, mint hogy a mi nyersterményeink itt kerüljenek feldolgozásra és feldolgozott értékesebb alakban vitessenek ki, és hogy legyen itt közelben egy közvetlen fogyasztó közönség, melynél sokkal jobban értékesíthetők terményeink, mintha azokat kivinni vagyunk kénytelenek?

Ezek valósággal közhelyek, t. ház, nem is fogja senki tagadni, nem is vonta ennek az országnak egyetlenegy vezető tényezője soha kétségbe ezeket az igazságokat. És mégis azt látjuk, hogy daczára ennek fennmarad, a mint Láng Lajos t. barátom igen figyelemre méltó felszólalásában hangsúlyozta, fennmarad az érzületekben, a kedélyekben, a bizalmatlanságnak, az ellentétnek egy bizonyos maradványa, a mely károsan érezteti hatását minden egyes konkrét kérdés elintézésében.

Hogy többet ne említsek, egy flagráns példát hozok fel erre. Itt van a borhamisítás kérdése. Az igen tisztelt földmívelésügyi miniszter úr drákói szigorral jár el egyes flagráns borhamisítási esetekben. Föltétlenül igaza volt, *(Általános helyeslés.)* és azt tartom, hogy minden ilyen kérdésben, minden faktornak, nemcsak a termelőnek, de a szolid kereskedőnek is az az érdeke, hogy minden olyan dolog radikálisan kiküszöböltessék, a mi megronthatja a termelésnek és a kereskedőnek hitelét. Igaz, hogy momentán nagyon nagy kárt tett ez az intézkedés; nagyon nagy kárt tett az ország szolid borkereskedőinek, és talán — nem is talán, de bizonyára, — kárt tett a boreladó termelőknek is, mert hisz az elkerülhetetlen dolog. Ha egyszer megvan a fekély, s annak kivágása alkalmával nyilvánosságra kerül a dolog, nagyon természetes, meg kell inni a múlt bűneinek a levét, el kell viselni azt az átmeneti hátrányt, a mely a bajoknak föltárása folytán származik, és én egyáltalában nem értem és egyáltalában nem helyeslem azt, hogy ebből kifolyólag épen szolid kereskedői körökből is szemrehányások tétetnek az igen tisztelt miniszter úrnak. Én azt hiszem, hogy itt a kormányzatot azért, a mit tett, hibáztatni nem lehet; azért lehetne hibáztatni, ha megállana itt, a meddig elment, és nem gondolna a további teendőkkel is, *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)* mert úgy gondolom, a másik kérdéssel is kellene foglalkozni, és itt fel kellene szólítani épen a szolid kereskedőket a közreműködésre; szervezni kellene most már az ország hitelképes borkereskedelmét; átsegíteni a borkereskedést ezen átmeneti nehézségeken, az átmeneti krizisen, és karöltve, együtt dolgozva a bizalomra méltó borkereskedőkkel, helyre kellene állítani a magyar bor iránti bizalmat. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Nagyon sok tekintetben rokon nehézségek azok, a melyek a tőzsdei forgalom kérdéseinek szabályozásánál is felmerültek. T. ház, évek óta áll e kérdés különböző alakban előttünk, mert hiszen nemcsak minálunk, — hozzánk külföldről csapott az át, — a külföldön is hosszú idő óta vita tárgyát képezte az, hogy a mezőgazdasági terményeknek és pedig elsősorban a gabonanemüeknek óriási árdepressziója tulajdonképen mire vezethető vissza. És itt évek során át két árnyalat küzdött egymással. Az egyik természetes faktorokban, a kereslet és kinálat egyensúlyának természetes megváltozásában, kereste a bajokat; kereste a tengerentúli termelésben és a közlekedésnek aránytalanúl olcsóbbá válásában. A másik nagy árnyalat ellenkezőleg, bizonyos mesterkélt machinácziókban, az üzleti köröknek bizonyos meg nem engedett üzelmeiben kereste a baj főforrását. És így állt elő két áramlat

Digitized by Google

ezen a téren, a melyek utóbbika a tőzsdeforgalom és a gabonaüzlet terén eddig létezett intézmények gyökeres reformjának keretében kereste volna a gabonaárak megjavítását. T. ház, azt hiszem, hogy ma, az utolsó évek gyakorlati tapasztalatai után, azt a kérdést jóformán eldöntöttnek lehetne tekinteni, *(Úgy van! jobbfelől.)* mert hiszen ott van az 1891-ik évi rossz termés esete, a mely tudjuk, rohamosan felszökkentette az árakat, és midőn a következő években beállott jobb termések után az árak ismét igen alacsony nivóra szállottak alá, bekövetkezett az a nagy tanulság, az a nagy leczke, a melyet az 1897. évi világszerte rossz vagy gyenge termés szolgáltatott e téren az emberiségnek, a midőn a kereslet és a kinálat közötti viszony megváltozása folytán oly magasra szálltak, szökkentek fel ismét a gabonaárak, a minőket a legmagasabb árak idején is csak elvétve találunk. Azt hiszem, t. ház, hogyha figyelemmel kisérjük az 1897—1898. években történteket, azt tagadni nem lehet, hogy igenis a kereslet és a kinálat természetes viszonyának módosulása szerint fog változni a spekuláczió iránya és a gabonaárak nivója is. És bármint erőlködjék, bármint dolgozzon a spekuláczió, a végleszámolás, az az ár, a mely egy-egy kampagne végén mint egyenleg — hogy úgy mondjam, — fenmaradt, a tényleges viszonyoknak, a tényleges kereslet és kinálat közötti valódi viszonynak fog megfelelni. Azonban, t. ház, ezzel nem mondtam azt, hogy bizonyos intézmények hatása alatt, bizonyos üzelmek folytán is ne lehetne ideig-óráig mesterséges hatást gyakorolni a gabonaárakra, ha nem is oly óriási méretekben, mint talán némelyek gondolják, de bizonyos korlátok közt. Már pedig korántsem szabad közönyös kérdésnek tartanunk azt, hogy az egész kampagne kezdetén, akkor, a mikor a gazdák nagy zöme eladja a maga terményeit, a gabonapiacz helyzete miként alakúl. Épen azért igen fontosnak tartom, hogy lelkiismeretesen, komolyan, rideg objektivitással vegyük fontolóra meglevő kereskedelmi intézményeink mérlegelésénél azt, hogy mennyiben adhatnak tényleg támpontot oly törekvéseknek, a melyek a gabona árának ideiglenes lenyomását czélozzák. Ebből a szempontból megtámadásnak volt kitéve a gabonaőrlési forgalom, kapcsolatban a szabad raktárak intézményével. Én nem szándékozom felelevenïteni egy vitát, a hol befejezett ténynyel állunk szemben, ma csakugyan nem tehetünk egyebet, minthogy meghajlunk a befejezett tény előtt és megvárjuk azt, hogy hogyan fogja hatását érvényesíteni az életben.

Ma, bár a látszat azok mellett szól, a kik ellene voltunk az őrlési forgalom beszüntetésének, korai volna ebben a tekintetben végleges nézetet mondani. Én azonban, a ki sohasem csináltam titkot belőle, hogy az őrlési forgalom teljes eltörlését, mint magyar gazda, a magyar gazdák szempontjából elhibázott intézkedésnek tartom, nagyon félek tőle, hogy utólag rá fognak arra jönni azok is, a kik a gabonaőrlési forgalom eltörlésén legjobban ujjongtak. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)* És itt van a szabad raktárak és illetőleg a nemzetközi búzakereskedelem kérdése. Talán nehezen megvédhető álláspontom vagyok, de meg kell őszintén vallanom, hogy én különösen ma, az őrlési forgalom eltörlése után, a magyar mezőgazdaság szempontjából és ennek folytán a magyar közérdek szempontjából is, nem látok, vagy legalább is nagyon kétes előnyt látok abban, hogyha a nemzetközi gabonaforgalom Budapestre lehetőleg bevonatik. Minden országnak igen nagy előnye van a kereskedelmi és forgalmi konczentrácziókból oly czikkeknél, a melyeket évről-évre, nagy tömegben kivinnie, vagy importálnia kell. A gabonanemüeknél ez egyik sem áll. Tudjuk, hogy a mi vámterületünk, az osztrák-magyar vámterület, szükséglete nagyjában megfelel egy gyenge középtermés hozamának. A rendes állapot tehát az lesz, hogy vagy semmi, vagy nagyon csekély exportálni való felesleg ünk lesz. Ilyen körülmények között aggódó szemmel nézek minden olyan intézkedést és az üzletnek és a viszonyoknak minden olyan fejleményét, a mely kedvezményeket nyújt idegen búza idehozatalának, a mely lehetővé teszi, hogy itt idegen búza beraktároztassék, nem azért, mintha az itteni fogyasztásnak szüksége volna reá, hanem azért, hogy fegyvert képezhessen a pesti piaczon a kereslet és kinálat közti viszony megzavarására, hogy fegyverül szolgálhasson az üzleti harcz kiüzdésében, és azután — a mór megtette kötelességét, a mór mehet, — tovább hajózhat ismét. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)* Ezeket a kérdéseket igénytelen nézetem szerint komolyan fontolóra kell venni, és itt már nem riadnék vissza attól, hogy bevett jelszavakkal, bevett nemzetgazdasági elvekkel is látszólag szembe szálljak.

A támadások zöme azonban a fedezetlen határidő üzlet ellen irányúl. Ennek a kérdésnek elbirálása szempontjából elsősorban arra kérem fel t. képviselőtársaim figyelmét, hogy a magyar gazdák szempontjából, a kik a mint az előbb jeleztem, túlnyomó nagyrészben eladók, a kikre nézve a termésnek learatása után a legfontosabb kérdés, hogy abban a kritikus pillanatban, midőn az ország évi szükségletének megfelelő búzamennyiség legnagyobb része vevőt keres, kellő számú vevővel találja magát szemben, mert ha ugyan abban a pillanatban a midőn mint eladó fellép a termelők túlnyomó nagyrésze és pedig fájdalom mint sürgős eladó, ha ugyan abban a

Digitized by Google

pillanatban csak a normális fogyasztási szükséglettel találja magát szemben, nagyon természetes, hogy be fognak állani azok a viszonyok, a melyek hajdan voltak aratás után közvetlenül, és fele árán fog a búza elkelni, mint, mondjuk, tavasszal. Már pedig, ha a fedezetlen határidőüzletet eltöröljük, akkor őszszel búzát más nem vehet, mint bizonyos korlátolt keretben, pár havi szükségletének fedezésére a malom, és vennének esetleg azok, a kik spekuláczió, nyerészkedés szempontjából vesznek búzát, s épen a szolid, a hivatása magaslaton álló kereskedőt zárnák ki az üzletből.

A búzakereskedők nagy zöme egyáltalában nem spekulál a búzán; az keresi a maga jogosult közvitetítői hasznát azért, hogy az árút a termelőtől a fogyasztóhoz juttatja, de nem spekulálni kiván, ellenkezőleg ki akarja ezt zárni. És arra a czélra, hogy a spekulácziót kizárhassa, a bianko-eladásra feltétlenül szüksége van. Mert hiába mondják némelyek, hogy adjanak el határidőre, de bizonyos megkötésekkel, úgy, hogy azt a búzát legyen kénytelen szállítani később, a melyet a gazdától megvett; mert hát először is a magyar búza értékesítésénél annak a búzának az egyéni qualitása, hogy úgy fejezzem ki magam, oly nagy szerepet játszik, a melynél fogva a búzának bizonyos typusokba való beosztása sok árveszteséggel jár. Továbbá gabonatőzsdénk csak egy van, Budapesten, az egész határidőüzletnek itt kell konczentrálódnia, már pedig az eladásra kerülő magyar búzának körülbelül csak egynegyed része nyer itt elhelyezést, háromnegyed része más elhelyezést keres és talál, és pedig már az ország keleti részében is ott, hol vidéki malmok versenye érezhető a budapesti parításnál magasabb árakon. Már itt is veszít a termelő, vagy a kereskedő, a ki azt a búzát nem a helybeli fogyasztónak, hanem Budapestre adja el. De még sokkal jobban áll ez az ország nyugati részére, a honnan tudjuk, kiviszik a búzát Csehországba vagy Ausztriába, vagy ma ugyan már kevesebbet, külföldre, tehát sokszor jobb árt érhet el a búzájáért, mint Pesten. Ily körülmények közt abba a spanyol csizmába beleszorítani a búzakereskedést, hogy az egész forgalom Budapestre terelődjék, azt hiszem, veszteség volna nem a kereskedőre, hanem a termelőre. Mert a kereskedő csak annyit adna érte, a mennyit összes költségeinek és koczkázásának levonása után adhatna. Ily körülmények közt egyenesen a termelők érdekében a legvégzetesebb dolognak tartanám azt, ha eltöröltetnék a bianko-eladás; mert megszoríttatnék ezáltal a szolid kereskedőnek üzleti tevékenysége és ki lenne szolgáltatva a termelő a búzauzsorának. Ez azonban korántsem jelenti azt, hogy semmi tennivaló ezen a téren nincsen. Mert ha közelebbről vizsgáljuk a budapesti tőzsde szokásait, lehetetlen kitérni egy anomália elől, ez az a nagy eltérés a határidőre eladott búza közt és azon búza közt, mely Magyarországon az effektiv forgalom tárgyát képezi, a melyre a fogyasztónak szüksége van. Mert én a biankós kötlevelet is utalványnak tartom a kész búzára, oly formán, mint a hogy a bankjegy és a cheque is utalvány érczpénzre. A mint a bankjegyforgalomban a legtöbb esetben a tartozások kiegyenlítése készpénz igénybe vétele nélkül történik meg, ugyanez áll a búzára is, a határidő kötések legnagyobb része lebonyolítható, effektiv búza igénybe vétele nélkül. De valamint a bankjegy csak akkor teljesíti hivatását, ha az a tényleges árú, az az arany, a melyet a bankjegyért kap az, a kinek arra szüksége van, a ki fel akarja venni, tényleg megfelel annak az értéknek, melyről a bankjegy szól, ugyanez áll a búzára, a búzakötésre nézve is, és feltétlenül szükséges, hogy ha valaki a schluszt nem a differenczia kifizetésével, de kész szállítással, vagy átvétellel akarja lebonyolítani, az a búza, a mit szállítani, vagy átvenni akar, olyan búza legyen, mely a magyar effektiv üzletben élőárút képez. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Polónyi Géza: Ez a varrans, világos dolog! *(Élénk ellenmondás a jobb- és baloldalon.)*

Rosenberg Gyula: Egészen más! Nagy fogalomzavar!

Gr. Tisza István: Ha figyelemmel kisérjük, — és e tekintetben csak flagrans példát akarok felhozni, — az 1899 tavaszán lefolyt eseményeket, lehetetlen, hogy e kérdés fontossága előtt szemet hunyjunk. Tudjuk, hogy 1899-ben quasi búzaring jött létre, a melyel szemben az eladók nagyobb arányú szállításokban kerestek menekülést. Nehéz dolog volt nekik a szállitandó búzát megszerezni, mert messze földről kellett hozatni, különben sokkal értékesebb búzát kellett volna szállítaniok, mint az usance feltételek megkivánják.

Mikor ez megtörtént és a búzát szállíthatták, az átvevők oly árút kaptak kezükbe, a melylyel tulajdonképen nem tudtak mihez fogni, mit csinálni, a melytől csak nagy áldozatok árán menekülhettek, úgy, hogy daczára annak, hogy a tavalyi búzacsata nagy árkülönbözeteket eredményezett, nagy sebeket ütött, a végeredményben, azt gondolom, egyik párt sem dicsekedhetett haszonnal, mert a háború költségei emésztették fel a mutatkozó differenciákat. *(Úgy van! a jobb- és baloldalon.)* A közérdek pedig határozottan vesztett, a budapesti effektiv piacz meg volt nyomorítva a nagy mennyiségű silány búzával, a melyet meg kellett emészteni. *(Úgy van! a jobb- és baloldalon.)* Ezeken a viszonyokon, ezen a helyzeten az én nézetem szerint is sürgősen kell segíteni.

Digitized by Google

Most nem merném állítani, hogy a segítségre melyik a legczélhozvezetőbb út. Azt gondolom, e szempontból szükséges volna elsősorban a hivatott nagykereskedők véleményét meghallgatni, elsősorban tőlük kell kérni javaslatokat. De nem habozom kimondani, hogy abban az esetben, ha az érdekelt üzletkörök e czél elérésére más teljesen megfelelő eszközt nem nyújtanak, akkor nem riadnék vissza attól sem, hogy az usance búza belföldi származáshoz kötessék. *(Helyeslés.)*

Azt hiszem, hogy ily intézkedésekkel is sokat lehetne elérni a magyar termények jobb értékesítése szempontjából. De azért nem csinálok magamnak illusiókat és megmaradok régen kifejezett meggyőződésem mellett, hogy az európai államok a maguk nyerstermelésük érdekében csak egy igazán czélhoz vezető eszközzel rendelkeznek és ez a védvám. Gondolom, ez a kérdés is a gyakorlat emberei előtt körülbelül túl van a vitatkozás stádiumán. A tények évtizedeken át ékesszólóan beszélnek és beigazolják, hogy az európai fejlett kulturájú államok mezőgazdasága nem állhatja meg a versenyt a tengerentúli államokkal, a melyek mind nagyobb tömegben és hozzáteszem mind jobb és jobb és mind több és többoldalú árúkkal jönnek versenybe, nem állhatja meg, csak abban az esetben, ha maga számára védvámokkal körülvett és ennek folytán a világpiacz árainál magasabb árakat fizető fogyasztási területet létesít. Nekünk ez a fogyasztási terület, ha mi magyarok külön szervezkedünk, fájdalom, egyátalában nem áll rendelkezésünkre, míg a közös vámterület keretében, ha nem is teljesen, de néhány igen fontos czikkre nézve jórészben áll. És méltóztassék nekem megengedni, azok az áldozatok, melyeket Magyarország az osztrák ipar érdekében évtizedeken át hozott, a világért sem mondom, hogy teljes mértékben, de némileg legalább megtérülnek azon körülményben, hogy ezen évek sora alatt megerősödött az osztrák ipar fogyasztóképessége annyira, hogy mint fogyasztó segélyére jöhet a magyar mezőgazdának ép akkor, mikor a legválságosabb viszonyok közt szorúl támogatásra. És engedje meg nekem Barta Ödön t. képviselőtársam, egy az ő komolyságához talán nem méltó szójátéknak kell tartanom azt, a mivel ma az igen tisztelt földmívelésügyi miniszter úrnak válaszolt. Világos dolog, hogy ha a kormány nyilatkozataiban az ipar védelmével egyenlő védelem van gazdasági terményekre kimondva, ez a közös vámterület vámtarifájára vonatkozik, tehát nem jelent és nem is jelenthet egyebet, mint hogy a mezőgazda, tehát a magyar mezőgazda is ugyanolyan mérvű vámvédelemben részesül, mint a minőben az osztrák ipar. Azt hiszem, ez oly kétségtelen tény, hogy csakis szójáték tárgyává lehetett tenni és nem komolyan megtámadni. Nekem a kormány szájából ma ezen nyilatkozat tökéletesen elég, ennél többet az előmunkálatok mai stádiumában kormány a maga felelőssége mellett nem mondhat. De azt hiszem, nekünk, a ház tagjainak nemcsak szabad, de talán szükséges is, a nélkül, hogy elvesznénk a részletekben, némileg tovább menni, és közreműködni a közvélemény megértetésénél. Úgy gondolom, a mint Láng Lajos t. barátom is helyesen mondta, a vámkérdésnél is speciálizálni kell, mert az agrárius termények általában nem vonhatók egy kalap alá, hanem ugyanazon csoporton belül is a legellentétesebb horderővel biró kérdésekkel állunk szemben. Hogy többet ne említsek, a gabonavámok kérdésénél, a gabonafélék közt, meg kell különböztetni a kenyérféléket, melyekben a mi helyzetünk a nemzetközi piaczon egészen más, ahol az elérendő czélok és az azok szolgálatára szóló eszközök egészen mások, például az árpától és, ha nem is tartozik szorosan a gabnaneműek közé, a tengeritől, a hol állattenyésztési és más egyéb gazdasági szempontokból a tengeri megdrágítása megboszúlja magát. De egészben véve, a vámkérdésben csoportosítani kell a czikkeket a szerint, a mint jelentékeny és állandó beviteli többletünk van, vagy legalább is bizonyos egyensúly van a bevitel közt, és harmadszor kell venni azokat, a melyeknél jelentékeny kiviteli többlet van. Nagyon óhajtanám, hogy minden nyersterményünk az első csoportba volna sorolható, és nagyon hibásnak tartom a közös vámterület fontosságát és üdvös hatását abból a szempontból akarni megitélni, hogy a magyar nyerstermények kivitele szaporodott-e, vagy csökkent. E tél folyamán hallottam e kérdésben oly okoskodást, és pedig figyelemre méltó oldalról, hogy a vámterület magyar szempontból nem vált be, mert a gabonakivitel csökkent. Hiszen épen akkor vált volna be, ha nem csökkent, de elenyészett volna a gabonakivitel. Mikor mi, magyar gazdák, a vámterületbe bemegyünk, nem azért megyünk be, hogy szaporodjék az a többlet, a melyet a nemzetközi piacz rossz árai mellett a kivitelben kelljen értékesítenünk, hanem hogy fogyasztási piaczunk legyen, a mely terményeinket jobb árakon vehesse fel. Az az okoskodás fejetetejére állítása az igazságnak. Ma még, fájdalom, csak egyes czikkeink vannak, a melyeknél állandó beviteli többlettel állunk szemben. Nagyon természetes, hogy itt a védvám feltétlenül érvényesül. Elsősorban ezek azok a czikkek, hol a védvám, nem mondom, hogy exorbitans védvám, de az ipari védvámmal körülbelül egyenlő védvám, keresztülviteléhez feltétlenül ragaszkodnunk kell. Ilyenek a gyapjú, — hogy egy pár főbbet említsek, — és a bor.

Az árúknak másik csoportjába tartoznak

Digitized by Google

azok, a melyeknél, mint főleg a gabonemüeknél, csekély kiviteli, vagy beviteli többlet mutatkozik, és nagyjából az egyensúly, a fogyasztás és termelés közt jóformán helyreáll. Ezen czikkeknél ragaszkodnunk kell a védvámokhoz, hogy legyen meg a védelem gyengébb, rosszabb termések esetén is, s ne legyünk kitéve annak, hogy olyankor se legyen ára a búzánknak, mikor kevés termett. *(Helyeslés a jobboldalon.)* De nem elég nézetem szerint a kérdésnek ezen megoldása. Az államnak törekedni kell azon czél elérése felé, hogy azon csekély kiviteli többlettől, mely ezen egyensúlyt megzavarhatja, közgazdaságunk lehetőleg előnyös feltételek mellett szabadúlhasson meg. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

A harmadik csoportba tartoznak azon termények, a melyeknél lényeges kiviteli többletünk van, elsősorban az állati termények, úgy gondolom, hogy ezen kérdéseknél a vámpolitikát bizonyos elaszticzitással kell kezelni, hogy azon esetben, ha ezen feleslegünk debouchét talál, abba a helyzetbe jutunk, hogy másoknak kedvezményeket nyújthassunk. Én a vámtételek ezen mezejére utalnék elsősorban, kompenzáczionális okokból, de mindig abban a feltevésben, hogy legalább a milyen arányban mi eresztjük be mások terményeit, ugyanoly arányban biztosítsuk a mi feleslegünk kivitelét; *(Helyeslés a jobboldalon.)* mert a legképtelenebb helyzetbe hozzuk magunkat, midőn közel állunk a saját zsirunkban való megfulladáshoz, s tovább eresztjük be az idegen terményeket, a nélkül, hogy azok útja mi tőlünk kifelé biztosítva lenne. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Ezeknél a czikkeknél igen nagy fontossággal és igen nagy súlylyal bir a kiviteli kereskedésnek alapos ügyszeretettel, bizalommal való kultiválása; igen nagy fontossággal bir a közreműködés a termelő és a kereskedő közt. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Én bizom a magyar mezőgazdaság expanzivitásában; látok újabb és újabb termelési ágakat kifejlődni, a melyekből a jövőben jelentékeny kiviteli produktumok fejlődhetnek ki. Ott van a tojás, baromfi, az összes tejtermékek, a melyek, hogy úgy mondjam, gyermekkorukat élik ma még nálunk, de hiszem, hogy a jövőben jelentékeny lendületet vehetnek. Mindezeknél az első percztől fogva szükséges a szerves összefüggés, a bizalomteljes közreműködés a termelő és kereskedő közt. Igen sok meddő kiadást okozhat a közvetítés a termelőnek, és így helyesen teszi, ha az ellen küzd, akár szövetkezetek útján, akár azáltal, hogy a kiskereskedés, — hogy úgy mondjam, — az uzsoráskodó kereskedés, békóiból kiszabadúlva, kifejleszszük a modern nagykereskedés egész apparátusát. Mentül fejlettebb, mentül magasabb nivón áll, mentül erőteljesebben kifejlődött Magyarország nagykereskedői osztálya, annál biztosabban, annál kevesebb költséggel és rövidebb úton fogjuk mi terményeinket a legjobb piaczokra kivinni, *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* annál nagyobb szolgálatot fog tenni a magyar gazdának. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Én azt hiszem, hogy a mint a magyar gazda, azzal az öntudattal kell, hogy a kereskedelemügyi miniszter úrhoz forduljon, hogy igaz barátot lát benne, a kivel együtt működhet, úgy a magyar kereskedőnek, a magyar üzleti köröknek, a földmivelésügyi minisztériumban támaszt, barátot, szövetségest kell látniok és találniok. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Hiszen miben volt Széchenyi gazdasági alkotásainak titka és becse? Épen abban, hogy az üzletembereket tudta a megszokott sablonokból felzavarni, tudta czéljainak megnyerni, bizalmat tudott önteni minden gazdasági osztályba, meg tudta nyerni minden gazdasági osztály közreműködését.

Gróf Széchenyi Istvánnak munkája korántsincs befejezve, t. ház, azon az úton tovább csak az ő általa előirt módon, az ő tradicziói-nak szem előtt tartásával haladhatunk, és az ország mezőgazdaságának felvirágozását is a különböző érdekcsoportok összhangzatos, bizalmas közreműködése által biztosíthatjuk. Elfogadom a költségvetést. *(Élénk helyeslés és éljenzés a jobb- és baloldalon. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Elnök: T. ház! Megszakítván a földmivelésügyi tárcza költségvetésének tárgyalását, áttérünk a kereskedelemügyi miniszter úr válaszára Tóth János interpellácziójára illetőleg.

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Tóth János t. képviselő úr interpellácziót intézett a kereskedelemügyi és a pénzügyminiszter úrhoz a petróleum-kartell ügyében. T. kollegám, a pénzügyminiszter úr nevében is van szerencsém erre az interpellácziára a választ megadni.

A t. képviselő úr a következő három kérdést intézte hozzám *(olvassa)*:

»Van e tudomásuk a t. miniszter uraknak arról, hogy a petroleum gyárosok kartellt kötöttek, a minek következtében a petroleum árát métermázsánkint 7 forinttal felemelték, és az ország területét maguk között megosztották, mi által a kereskedelmi forgalmat nagy mérvben korlátozzák? Helyeslik-e a t. miniszter urak ezen kartellt, és ezáltal az adózó polgároknak több millióra menő ezen újabb megterhelését és a kereskedelmi forgalom szabadságának ezen megbénítását? Nem tartják-e szükségesnek, az állam közgazdasága, az állampolgárok és a kereskedelem szabadsága érdekében, törvényhozási téren intézkedni a petroleum-kartell ellen?«

Digitized by Google

T. ház! Mielőtt a kérdésekre válaszolnék — és pedig együttesen fogok rájuk válaszolni, — szükséges, hogy egész röviden lerajzoljam a helyzetet, a mely a petróleum kérdésében a legutóbbi időben nálunk előállott, mert csak akkor fogjuk megérteni tulajdonképen ennek a helyzetnek egyik eredményét, tudniillik ezt a kartellt és az ezzel kapcsolatos viszonyokat.

Mielőtt azonban ezt tenném, kötelességem egész röviden egy pár rektifikáczióval élni az igen tisztelt képviselő úrnak bevezető beszédével szemben, csak azért, hogy az adatok a maguk valóságában álljanak a t. képviselőház előtt, mert ez is befolyást gyakorol a helyzet megitélésére. A t. képviselő úr tudniillik bevezető beszédében úgy tüntette fel a petróleum fogyasztást az országban, hogy ez 1,700.000 métermázsára megy. A helyzet tisztázása czéljából említem fel, hogy ő nem mondta meg, hogy a monarchiára értette-e, vagy pedig csak Magyarországra; miután mindenütt Magyarországról beszélt, nehogy az a tévedés álljon elő, hogy ez az adat Magyarországra vonatkozik, kötelességem kiemelni, hogy Magyarország fogyasztása 800.000 métermázsa; a monarchiának fogyasztása több 1,700.000 métermázsánál, a mit a t. képviselő úr mondott, mert az 2,200.000 métermázsára megy most.

A másik, a mit kénytelen vagyok megjegyezni, az, hogy a t. képviselő úr olyan dolgot is kifogásol, a mely épen az én intézkedésemmel áll kapcsolatban és ennek következtében kötelességem ezt is felvilágosítani. Tudniillik kifogásolja a t. képviselő úr, habár csak fütólag, beszédében, hogy ezeknek a petróleumgyáraknak, — a melyeknek magatartását ő feltétlenül elitéli a miatt, hogy a kartellbe belementek, — még tarifális kedvezményeket is adott a magyar államvasút. Ez tökéletesen igaz. A tarifális kedvezménynél azonban tisztán és kizárólag a magyar gyáraknak az osztrák gyárakkal szemben való viszonya volt irányadó, mert a mi gyáraink a legutóbbi időkig úgy a galicziai, valamint a finom petróleum szállítása tekintetében határozott hátrányban voltak az osztrák gyárakkal szemben. Magyar forgalmi politikai szempontból tehát arra kellett törekedni, hogy ezt a hátrányt megszüntessük, és én azt hiszem, hogy semmi sem tarthatja vissza az embert akkor, a mikor — természetesen egyúttal a forgalom más érdekeinek szemmel tartása mellett is, — ennek a hátránynak megszüntetéséről intézkedni kell. Sem több, sem kevesebb e tekintetben nem történt. A tarifális részleteket nem említem fel, csak mondom, — a ki utána néz a dolognak, meg fog róla győződni, — hogy itt tisztán és kizárólag az egyenlő lábrahelyezés volt a czél, hogy e tekintetben a magyar petróleum-gyárak ne legyenek inferiorításban az osztrák gyárakkal szemben. Ez, azt hiszem, kötelességünk is volt.

A t. képviselő úr továbbá érdekes adatot hozott fel, a melynek valódiságáról eddig még nem győződhettem meg és ezért bocsátom újabban is elbirálás alá. A t. képviselő úr tudniillik felemlítette, hogy Romániában törvényt hoztak volna, a mely kizárólag ezekre a kartellekre és illetőleg a kartell-kötésekre vonatkozik. Én úgy vagyok értesülve, — és kérem a rektifikácziót, mert minden kutatásom daczára nem jutottam több eredményre, mint a mennyit előadok, — hogy formális indítvány tétetett ellenzéki részről, tudniillik törvényjavaslat alakjában ez irányban, ez azonban sem tárgyalva, sem elfogadva nem lett. Ez különben a kérdés lényegére nem gyakorol befolyást, és csakis azért hoztam fel, hogy ebből a szempontból is tisztáztassék a t. képviselő úr által felvetett kérdés.

A mi magát a dolog érdemét illeti, szükségesnek tartom egész röviden pár évre visszamenni a petróleumgyártás és a petróleumárak fejlődésében, mert csak abban az esetben fogjuk megérteni a jelenlegi helyzetet úgy, a mint az van, és csak akkor leszünk képesek objektive, minden elfogultság nélkül megitélni a helyzetet.

A magyar petróleum-finomítás tényleg rendkivül szépen fejlődött egész a legutóbbi időkig. Nem akarom a számok egész hosszú sorát felhozni, csak azt említem fel, hogy míg akkor, a mikor kezdették a nagy gyárakat alapítani, például 1883-ban, csak 160.000 métermázsát állítottak elő, ez a gyártás 1894-ben 858.000 métermázsára emelkedett fel. Ausztriával szemben egészen 1893-ig előnyben is voltunk. Ebben az esztendőben haladta először túl az osztrák gyártás a magyar gyártást. Azóta a helyzet, fájdalom, lényegesen megváltozott. Folytonosan, rohamosan fejlődött az osztrák gyártás és hanyatlott a magyar gyártás, két évnek kivételével, de még 1896-ban is, a mikor gyáraink legtöbbet állítottak elő, tudniillik 889.000 métermázsát, az osztrák gyárak messze felülmúlták a mi termelésünket, ők tudniillik 1.173,000 métermázsát állítottak elő. Azóta a mi részünkről rohamos a csökkenés a gyártásban, az emelkedés az osztrák részről pedig még rohamosabb.

A többi számokat nem említem fel, csak a végeredményt konstatálom, hogy 1899-ben Ausztria előállított 1,443.337 métermázsát, mi pedig 689.904 métermázsát. Most tehát a belfogyasztásunknak megfelelő mennyiséget sem vagyunk képesek előállítani, annál kevésbbé Ausztriába kivinni, holott az előbbi években épen megfordítva állt a helyzet.

Már most először azzal kell tisztába jönnünk, mi idézte elő ezt a lényeges változást.

Digitized by Google

Fájdalom. egyéb nem, minthogy a nyers petróleumra hozott vám emelése előtt, a mely életbe lépett folyó évi január hó elsején, a külföldi petróleum behozatala folytonosan csökkent, mert mindig drágább lett. Különösen a román petróleum termelése kezdett azon időben csökkenni, mert újabb időben ismételten emelkedett. A behozatalnak ezen csökkenését és azon hátrányt a magyar gyárak az osztrák gyárakkal szemben azért nem tudták megszüntetni, illetve kiküzdeni maguknak az előbbi pozicziót, mert megfordítva, nagy befektetések és nagy vállalatok következtében az ausztriai, nevezetesen a galicziai nyerspetróleum óriási mértékben emelkedett. Ennek következtében egyúttal a petróleumfinomítók is szaporodtak Ausztriában és Galicziában is, és így azon előnyt, a mely a helyzet geografikus előnyében, és részben a saját termelésben rejlett, teljes mértékben kihasználták és így előidézték azt a helyzetet, hogy a magyar gyárak ezzel szemben a versenyt már az előbbi években sem voltak képesek teljes mértékben felvenni.

De ennek lett azután egy nagy hátránya, és ez az, hogy az árakban előállott egy bizonyos túlhajtott konkurrenczia, a melynek, nem lehet tagadni, bizonyára az volt a czélja, hogy az egyik fél számára a piacz lehetőleg meghódíttassék, a másik fél pedig a piaczról lehetőleg kiszoríttassék.

Hogy e tekintetben milyen különös helyzet állt elő hazánkban is, valamint a monarchiában általában, arra nézve engedje meg a t. ház, hogy egy pár adatot hozzak fel. *(Halljuk! Halljuk!)* Az árak tudniillik a világon mindenütt lényegesen emelkedtek, míg nálunk, különösen az 1898-ik évben, soha nem látott csökkenést szenvedtek. Igy például az amerikai árak, 42 gallont számítva, a mi a nemzetközi forgalomban mértéknek tekintetik, 97-ben 91 dollár volt, 1900-ban 168 dollárra emelkedett fel, tehát majdnem 113%-al emelkedett; az orosz petróleum, tranzitó Trieszt, emelkedése 4 forint 75 krajczárról száz kilogrammonként 7 forint 75 krajczárra ment fel, tehát az emelkedés 98%; az orosz finomított petróleum — batumi — emelkedése, pudot számítva, 36 kopekről 75 kopekre ment, az emelkedés tehát 167%, mindig azt a két évet, az 1897-iket és 1900-ikat számítom. Nálunk az ár volt 1897-ben 18 forint 55 krajczár, illetőleg az úgynevezett officziel ár 20 forint 50 krajczár, — mert meg kell jegyeznem, hogy tulajdonképen az ár hivatalosan csak bejelentetik az árjegyzékbe, de a tényleges árnak ez nem mindig felel meg — 1898-ban azonban, a konkurrenczia óriási kifejlődése következtében és az áraknak mesterséges lenyomása folytán, leszoríttatott az ár 17 forint 50 krajczár, illetőleg a hivatalos jegyzékben 15 forint 25 krajczárra. Azután kezdett ismét emelkedni 20 forint 50 krajczárra. Ha már most czt a legkisebb árt veszszük, tehát nem is a 97-dikit, mert 98-ban volt a legkisebb, és összehasonlítjuk az 1900-iki árral, a mely a legmagasabb most, akkor az árban 32% emelkedést látunk.

Láthatja tehát a t. ház, hogy a külországokban és főleg a nagy petróleumkereskedést űző országokban az ezen részben határozottan mesterséges spekuláczió által előidézett emelkedés sokkal jelentékenyebb, mint nálunk. Mi történt? Egyszerűen az, akár szándékosan, akár véletlenül történt, hogy élveztünk rövid ideig igen kedvező petróleumárakat mesterséges spekuláczió folytán. Határozott adatok alapján be lehet bizonyítani, hogy az illető gyárosok csak tisztán spekulácziókból csinálhatnak árakat, mert különben azok egyszerűen veszteséggel jártak volna. Ez annál nagyobb anomália volt, mert a külföldön az áremelkedés ezen évben is, azelőtt is, folytonos volt. Igy ez a helyzet a gyárosokra nézve tökéletesen lehetetlenné vált. Ehhez hozzájárult egy harmadik, igen lényeges tényező és ez a nyers petróleum vámjának emelése A mint ez a vámemelés megtörtént, két forintból három forint ötven krajczárra: természetes dolog, hogy a belpiacz a galicziai gyárosok számára teljesen biztosnak tekintetett a nyerspetróleum tekintetében és ezek felhasználták ezt a körülményt arra, hogy áraikat szintén emeljék. Most a magyar petróleumfinomítógyárakra nézve a helyzet így állott: képesek-e ezzel a vámemeléssel szemben külföldről petróleumot úgy hozni be, hogy a finomítás tekintetében versenyképesek legyenek a galicziai petróleumfinomítókkal, általában a galicziai petróleumfinomító osztrák gyárakkal? Ez tökéletesen lehetetlenségnek bizonyúlt; mert a többi czikket, mint volt szerencsém előadni, a külföldön mindenütt emelkedvén az ár, csak sokkal drágábban hozhatták volna be s ehhez járúlt a vámfelemelés is. Méltóztassék csak számítást tenni, és meglátják, hogy ennek az eredménye az volt, hogy a külföldi nyerspetróleumot most úgy hozni be, hogy az osztrák galicziai petróleummal szemben a versenyképességet kiállja, csaknem lehetetlenség volt. Mit volt mit tenni a gyáraknak? Nem volt más választásuk, mint az, hogy vagy kartellre lépnek az osztrákokkal és biztosítják maguknak a galicziai petróleumot megszabott áron, vagy, esetleg, lehetett volna egy kétségbeesett harczot folytatni, de nem tudom, milyen eredménynyel folytatták volna. Igy állott elő ez a kényszerhelyzet Magyarország gyáraira nézve és egyáltalában nem csodálkozom azon, hogy e kényszerhelyzetbe beleadták magukat és e miatt a kartellbe belementek.

Eddigelé ennek a kartellnek eredménye — már most beszéljünk külön az árakról és külön

Digitized by Google

a gyártásról, - - a következő. Nem lehet tagadni, hogy a t. képviselő úr egészen jól volt informálva.

A kartell első kikötése, hogy kötelezik magukat a galicziai gyárak, hogy megszabott áron adnak nyers petróleumot; a másik kikötés, a melyet a t. képviselő úr szintén mondott, hogy egyúttal a finomított petróleumnak bizonyos áron felül való eladási árában osztozkodnak, illetőleg bizonyos rész megilleti a nyers petróleumgyárat és bizonyos rész a finomító gyárat. És az is tagadhatatlan, hogy a finomított petróleum ára, a mely a fogyasztót terheli, szintén emelkedett. De kénytelen vagyok itt felemlíteni, hogy az az ár már a kartellkötés előtt is létezett s csakis azóta csökken ezzel szemben az ár, mióta az a nagy konkurrenczia kifejlődött. Méltóztassék visszamenni 1894-re. 1894-ben volt az ár 19 forint; 1895-ben 21 forint; 1896-ban 19 forint. Ekkor kezdődött a nagy konkurrenczia, a spekulácziónak túlhajtása, a mikor aztán lement az ár 16-ra és 18-ra, most pedig áll megint 20—50-en; illetőleg most még valami változás állott be. Tehát tulajdonképen, eddig legalább, — természetes dolog, hogy nem állok jót azért, hogy miként fognak fejlődni a dolgok, — a helyzet úgy áll, hogy a finomított petroleumra nézve nálunk más változás nem történt, még pedig az ár tekintetében sem, minthogy az 1895-ben létezett árak tulajdonkép visszatértek. Azt sem lehet ugyan tagadni, hogy a külföldi árakhoz hasonlítva még ezek az árak magasak ugyan, de határozottan kevesebb az emelkedés százalékban kifejezve, mint a milyen emelkedés azokban az árakban a külföldön mutatkozott.

Az is igaz, a mit a t. képviselő úr a kartell egyik pontjára nézve mondott, hogy tudniillik az országot rayonnirozták. Azonban itt egy kiegészítésre mégis köteles vagyok, tudniillik a t. képviselő úr nem említette meg, hogy egy rajonban nem egy-egy gyár van, s ennek következtében a konkurrenczia teljesen kizárva még sincsen. Azonban nem lehet tagadni, hogy ez nagyon kevés segítség és illetőleg kevés remény arra, hogy valami erős konkurrenczia fejlődjék ki; illetőleg magában a szerződés értelmében az ki sem fejlődhetik. Így tehát a föltételekre nézve a t. képviselő úr jól volt informálva. És én kénytelen vagyok elismerni, hogy a helyzet csakugyan ilyen, de azt hiszem, hogy az előzmények alapján a t. képviselő úr és a t. képviselőház is meggyőződött arról, hogy az ily kényszerű körülmények következtében állott be, úgy, hogy ha valaki, mint jó barátja a petróleumgyáraknak, tanácsot akart volna nekik adni: azt hiszem, hogy midőn ezen alternativa előtt állottak, nehezen mondta volna nekik azt, hogy abba a kartellbe bele ne menjenek.

Barta Ödön: A nép barátja egyebet mondott volna! *(Zaj. Elnök csenget.)*

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Hát beszéljünk a nép barátjáról. Mondjuk, hogy a nép barátja azt mondta volna, hogy ne menjenek bele a kartellbe. Mi lett volna a következése? A magyar petroleumgyárosok egyszerűen bezárták volna a boltot és az osztrák gyárosok az egész piaczot kezükbe kerítették volna; egy fél krajczárral sem lett volna a petróleum olcsóbb, sőt szabadon, minden lekötöttség nélkül, úgy liczitálták volna az osztrák gyárosok az árakat a maguk hasznára fölfelé, a mint az épen nekik tetszett volna. Ez a szomorú helyzet.

Barta Ödön: Minden kartellt védelmeznek!

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Lássa, Barta Ödön képviselő úr, önnek az a szokása — és engedje meg, hogy talán nem is igazolt szokás, — hogy így egyes mondatokkal beleszól a vitába, a nélkül, hogy megmotiválná.

Barta Ödön: Meg is indokolom! *(Nagy zaj. Elnök csenget.)*

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Hiszen láthatja, hogy én nem a kartellt védelmezem. Én azt a helyzetet jellemzem, hogy miként jutottak a kartellhez a magyar gyárosok. Ne gondolja a t. képviselő úr, hogy megdicsérem a galicziai kartelleket és hogy azt mondom, hogy azok igen méltányosan, loyálisan jártak el; én arról beszélek, hogy Magyarországon a gyárak kartellt kötöttek és azt mondom meg, hogy milyen körülmények következtében. Bocsásson meg, ez nem azt teszi, hogy védelmezem a kartelleket, hanem megmagyarázok egy helyzetet, a mely kényszerből származik. Ebből folyik tehát a válaszom is a t. képviselő úrnak, és a válaszom ez: a helyzetet ismerem és t. kollegámmal egyetértőleg mondhatom, hogy ezen, fájdalom, változtatni most nem lehet. Továbbá egész őszintén mondhatom, hogy ha a t. képviselő úr kérdésének második pontjában azt kérdi, hogy helyeslem-e ezt vagy nem, ez azon dolgok közé tartozik, a melyeket sem helyeselni, sem nem helyeselni nem lehet, mert itten már befejezett és változhatatlan tényekkel szemben egyéni helyeslés, vagy nem helyeslésnek bizonyára alig van helye. Természetes dolog, — egész őszintén megmondom, — ez irány nekem nem izlésem; összes nemzetgazdasági tudományom ellenkező következtetésre jut ebben a tekintetben, de ha a helyzet úgy van, az előtt én szemet nem hunyhatok. És egyuttal ki kell jelentenem a t. képviselő úr harmadik kérdésére, és e tekintetben méltóztassék engem teljes objektivitással megczáfolni, hogy a jelenlegi törvényhozási helyzetben, de többet mondok: a jelenlegi konjunkturákban nem látok semmiféle módot arra nézve,

Digitized by Google

hogy a kormány feladatai körében, ez irányban, bármit is tehetne. Meglehet, hogy a dolgok oda fajúlnak, hogy még rosszabb helyzet, és nagyobb mérvű túlhajtások fognak előállni; meglehet, hogy odáig fejlődnek, hogy e tisztességtelen versenynek sok mindenféle jelenségei mutatkoznak; én e kérdéssel állandóan foglalkozom, és akkor aztán azon helyzet szerint, a mely bekövetkezik majd, természetesen a t. háznak számot fogok adni, hogy valamit lehet-e, vagy nem lehet-e tenni.

Kérem a t. házat, méltóztassék válaszomat tudomásúl venni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Tóth János: T. ház! Nagyon sajnálom, hogy a t. kereskedelemügyi miniszter úr válaszát nem vehetem tudomásúl, mert nem tudtam válaszában feltalálni azt a védelmét a közgazdasági érdekeknek, a melyek szempontjából interpellácziómat megtettem. De nem tudtam feltalálni még ezen kartell elítélését sem, mert erre vonatkozólag egy szava sem volt a t. miniszter úrnak. Azt mondta, hogy kényszerhelyzet állott elő a magyar petróleumtermelők- és gyárosokra nézve. A t. kereskedelemügyi miniszter úr igenis védelmezte a magyar petróleumipart, de nem ítélte el azokat a kartelleket. Konczedálom azt, t. kereskedelemügyi miniszter úr, hogy Magyarországon a fogyasztás 800.000 métermázsára rúg. De egyénileg azon nézetben vagyok, hogy ha kartellt köthetnek a gyárosok, arra támaszt és alapot az állam és a magyar kormány adott, azért pedig, mert a magyar államhatalomnak ezen védszárnyai valóságos protekczió jelleget nyertek azáltal, hogy, a mint igen jól tudjuk, a külföldi petróleumgyártmányokra tizenkét arany forint vám van vetve, s így a mi belfogyasztásunk területéről a külföldi gyártmány teljesen ki van zárva. Igy tehát ezen gyárosok a belföldi fogyasztást teljesen a maguk kezébe vették. és ezt nemcsak arra használják fel, hogy a belföldi fogyasztásnak eleget tegyenek, hanem tisztán az ő üzleti nyereségüknek fokozására fordították ezt a kivételes helyzetüket; nem kereskedői tisztességes haszonra törekedtek, hanem valóságos uzsoranyereségre tesznek szert. És ha tovább követem a t. kereskedelemügyi miniszter úr theoretikus fejtegetéseit, arra kell utalnom, hogy márczius 9-iki beszédében megjegyezte a miniszter úr, hogy a kartelleket nem lehet a theória után elbirálni, hanem adatokat kell gyűjtenünk és azok szerint kell elbírálni az egyes kartelleket. Meggyőződésem szerint közgazdasági jogosúltsága a kartellnek csak azon egy esetben van, ha a belföldi termelést védi a tisztességtelen verseny ellen; ha azon egy jogosúlt czélt tűzi maga elé, hogy ha a gyárosok esetleg a minimális haszon alatt akarnak terjeszkedni, az árakban azalatt bizonyos termelést tönkretegyenek, ezt megakadályozni iparkodjék. Ha e jogosúlt czélja van a kartellnek, az helyes, de már a magyarországi petróleumgyárakra nézve ezt a tételt nem lehet felállítani, mert ezek ezt a jogosúlt tért elhagyták, a mennyiben a magyarországi fogyasztást egészen monopolizálták. Monopolisztikus helyzetükben pedig teljesen kizsákmányolják az országot és a fogyasztó közönséget, és pedig az állampolgároknak legszegényebb részét. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Most már ha egy az élet feltételeihez feltétlenül szükséges czikk egyes gyáraknak kezében van, úgy, hogy árát ők határozhatják meg, és az államhatalomnak nincsen egyetlen egy szava sem: vajjon lehet-e ilyen gyárakat az államnak szubvencziónálni és azokat kedvezményben részesíteni? Azt hiszem, ez nem helyes. Már pedig, ezek a gyárak részesülnek állami kedvezményekben, a mennyiben az állam ezeknek a gyáraknak 15 évig adómentességet ad, részesülnek továbbá abban az állami kedvezményben, hogy 6 forint 50 krajczáros fogyasztási adónál félévi hitelt élveznek. A kereskedelemügyi miniszter úr méltóztatott az imént felemlíteni, hogy tarifális 50%-os kedvezményt is kapnak. Azt hiszem, hogy ezek a gyárak az állam részéről ezeket a kedvezményeket abszolute nem érdemlik meg, mert ezeknek a czéljuk nem az, hogy a tisztességes belfogyasztást kielégítsék és a termelést védelmezzék, hanem ellenkezőleg, az, hogy azon horribilis áremelkedésből — melyre egyáltalában el nem fogadhatjuk indokúl, hogy a külföldi államokban is emelkedtek a petróleumárak és azért emelkedtek Magyarországon is, — maguknak mennél nagyobb hasznot és dividendát szerezhessenek. Erre különben eklatans példa, hogy a fiumei gyár tavaly 40%-o osztalékot fizetett ki. *(Nagy zaj a jobboldalon.)*

Kubik Béla: Ezt nem lehet kiállani! Helyre! Tessék az elnöknek rendet csinálni!

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek, t. képviselő urak!

Kubik Béla: Beszéljen itt az ember 2 óra után, ha ilyen nagy a zaj. *(Ellenmondások a jobboldalon.)* Tessék hallgatni!

Tóth János: A petróleum árának ezen óriási emelkedése nem származhatik a galiczíai nyerstermelők terményeinek árfelemeléséből, mert hiszen ezek a magyar gyárosok, mielőtt kartellt kötöttek volna, szerződést kötöttek a galiczíai nyerstermelőkkel, hogy 3 forintos átlagárban tartoznak szállítani a petroleumot. Itt nemcsak az állampolgárok vesztenek. Mióta a kartell megvan, 5 forinttal emelték fel a petróleum árát, tehát, ha ezt szorozzuk a 800.000 méter-

Digitized by Google

mázsa fogyasztással, akkor előáll 4 millió forintnyi megadóztatása a szegény köznépnek, ezen petróleumgyárosok javára. De maga az állam is veszít ezzel rendkivüli sokat. Veszíti elsősorban az adómentességet, veszíti a félévi kedvezményt és a vasúti szállítási kedvezményt, veszít azáltal is, hogy rayonnirozás által a szállítás sokkal kevesebb, mint hogyha rayonnirozva nem volna az egész ország. És pozitive veszít azáltal, hogy az államnak is van petróleumszükséglete. Az állam 19—20 ezer métermázsa petróleumot kénytelen vásárolni, és így körülbelül itt is 10.000 forint vesztesége van; veszít az állam egy másik téren is, a mely tekintetben igen szeretném, ha igazat adna nekem a t. miniszter úr. Nem tudom, hogy teljesen igaz-e az adat, a melyet én kaptam e tekintetben, hogy a romániai nyersolajra 2 forint 50 krajczár aranyban van vámúl kitéve, és mindennek daczára, mégis ezek a kartellgyárosok nem két és fél arany forint vámmal hozzák be a romániai nyersolajat, hanem 60 krajczár vámmal, és így az állam itt 1 forint és 90 krajczárt veszít minden métermázsa petróleum után, a kartellisták javára.

Azt méltóztatott még a kereskedelmi forgalom tekintetében mondani a t. miniszter úrnak, hogy az egyáltalában nem bénítja meg a magyarországi kereskedelmet, mert a rayonnirozás nem úgy van, hogy csak egy gyár van beosztva egy kerületbe. Azonban nagyon kivételesen adnak az egyik gyárból egy másik gyár kerületébe; a fogyasztásnak legfeljebb egy húszadrészét teszi az, a mit más gyárból kaphat esetleg az a vidéki nagykereskedő. Én határozottan fentartom, hogy ez a kereskedelmi szabadságot a lehető legnagyobb mértékben korlátozza, és egyenesen kiszolgáltatja a kereskedőt a gyáraknak. Hiába mondja az a kereskedő: adjanak jobb gyártmányt; azt felelik neki: ön ide van beosztva, és csak kivételesen adnak neki valamit más gyárból; de ez a fogyasztásnak egy húszadrészét nem teszi.

Még az sem utolsó dolog, hogy ezeknek a magyarországi gyáraknak, a melyek az államtól oly óriási kedvezményeket élveznek, egész vezetése, egymás közti érintkezése, osztrák. Egymás közt és a vidéki kereskedővel folytonosan németül levelezneek. Azt hiszem, hogy mikor ezek csak kényszerűségből használják a magyar nyelvet, egyáltalában nem számíthatnak semmiféle állami kedvezményre. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Én a kereskedelemügyi miniszter úr válaszából megerősítve látom azt, hogy a magyarországi petróleumipar is közös ügygyé vált, hogy az osztrák gyárak miatt van Magyarország oly helyzetben, miszerint a magyar fogyasztó-közönség évenként 5—6 millióval többet kénytelen az egyes petróleumgyárak kartellei miatt kiizzadni, a közvetítő kereskedelem pedig békóba van verve. Nem veszem tudomásúl a választ. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter: Csak egy rektifikáczióval tartozom a t. képviselő úrnak. A t. képviselő úr a román petróleumra nézve tévedésben van. Ezelőtt 70 ezer, most 270.000 métermázsa román petróleum jött be, 68 krajczár kedvezményes vám mellett, és ez kiosztatik a pénzügyminiszter által minden évben az ország keleti részében lévő gyárak között. Ez törvénybe van iktatva, és évek óta érvényben lévő intézkedés.

Elnök: Kérdem a t. házat, tudomásúl veszi-e a kereskedelemügyi miniszter úr válaszát, Igen, vagy nem? A kik tudomásúl veszik, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)*

A ház a választ tudomásúl veszi.

Most, az idő előrehaladottságára való tekintettel, áttérünk a miniszterelnök úrnak tegnap beadott indítványára. Egyúttal jelentem a t. háznak, hogy a miniszterelnök úr indítványához Kubik Béla képviselő egy indítványt adott be, mely fel fog olvastatni.

Perczel Béni jegyző *(olvassa):*

»Módosítvány a miniszterelnök indítványához. A miniszterelnök úr indítványában e szavak helyett »reggeli 10 órától délutáni 3 óráig« tétessék »reggeli 9 órától délutáni 2 óráig.«

Polónyi Géza: Ezt nem lehet most eldönteni. E fölött csak kedden lehet szavazni. A házszabályokhoz kérek szót!

Elnök: Bocsánatot kérek, a kérdést még nem tettem fel.

Polónyi Géza: Kilencz órakor nem ülünk itt!

Széll Kálmán miniszterelnök: Halljuk az elnököt!

Elnök: A kérdést felteszem. A házszabályok 154. §-a értelmében tegnap benyújtott és a mai ülés végére szavazásra kitűzött miniszterelnöki indítvány van szóban, és ezt mint ilyent, szavazás alá bocsátom. Ha ez el nem fogadtatnék, lehet csak szó arról, hogy Kubik Béla képviselő úr indítványa mikor bocsáttassék szavazásra. *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon.)*

Felteszem tehát a kérdést: Elfogadja-e a ház a miniszterelnök úr indítványát, igen, vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)*

A ház az indítványt elfogadja, és ennek következtében határozatilag kimondom, hogy hétfőtől fogva, a költségvetési vita tartamáig, a ház ülései 10-től 3 óráig fognak tartani. Ennek folytán Kubik Béla képviselő úr módosítványa mellőztetett.

Digitized by Google

A hétfői ülés napirendjére vonatkozólag van szerencsém javasolni, hogy arra a földmívelésügyi tárcza költségvetésének tárgyalása és ezzel kapcsolatosan a földmívelésügyi miniszter jelentése, a kolozsmonostori gazdasági tanintézet területének biztosítására vonatkozó szerződésekről, tüzessék ki. *(Helyeslés)* Elfogadja ezt a ház? *(Igen!)*

Ezt tehát határozatilag kimondom, és az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 20 perczkor.)

Digitized by Google

NÉVMUTATÓ.

(A vastagabb számok az üléseket jelölik, melyekben az illetők működtek; a többi szám jelöli a lapokat, hol az illetők felszólalásai, vagy beszédei kezdődnek, vagy szólási szándékuk van kifejezve.)

Elnökök:

Perczel Dezső **540, 541, 544—551.**
Dániel Gábor **542, 549.**
Tallián Béla **543, 552.**

Jegyzők:

Dedovics György **542—552.**
Major Ferencz **540, 541, 548—552.**
Molnár Antal **540—547.**
Nyegre László **540, 541.**
Perczel Béni **548—552.**
Tóth János **542—547.**

Előadók:

Belitska Béni:
Cseh Ervin igazolása **548.**
Massics Illés igazolása **548.**

Benke Gyula:
Túlkiadások 1899. év III. negyedében **548.**
Magyarország és Horvát-Szlavonországok közt az 1897. évre eszközölt leszámolás **548.**

Kabós Ferencz:
Bartha Miklós ment. ügyei **552.**
Pulszky Ágost ment. ügye **552.**
Somssich Andor ment. ügye **552.**
Szentiványi Árpád ment. ügye **552.**
Városy Gyula ment. ügye **552.**

Pap Géza:
Költségvetés 1900-ra (részl.) **548—552.**

Psik Lajos:
Manaszy György igazolása **550.**

Pulszky Ágost:
Költségvetés 1900-ra (részl.) **540—547.**
1893 : IV. tcz. némely intézkedéseinek kiegészítése **547, 548.**

Rosenberg Gyula:
Központi statisztikai hivatal 1900. évi munkaterve **540—547.**

Szily Pongrácz:
Kolozsmonostori gazdasági tanintézet területének biztosítása **548—552.**

Szónokok:

Barta Ödön:
Költségvetés 1900-ra (részl.) **278.**

Bauer Antal:
Költségvetés 1900-ra (részl.) **225.**

Belitska Béni:
Cseh Ervin igazolása *(előadó)* **177.**
Massics Illés igazolása *(előadó)* **177.**

Benke Gyula:
Túlkiadások 1899. év III. negyedében *(előadó)* **178.**

Digitized by Google

Magyarország és Horvát-Szlavonországok közt az 1897. évre eszközölt leszámolás (*előadó*) 178.

Benyovszky Sándor gr.:
Költségvetés 1900-ra (részl.) 99, 247, 251.

Bernát Béla:
Költségvetés 1900-ra (részl.) 257.

Bessenyey Ferencz:
Költségvetés 1900-ra (részl.) 105.

Buzáth Ferencz:
Költségvetés 1900-ra (részl.) 215.

Dániel Gábor, *mint elnök:* **542, 549.**

Darányi Ignácz:
Költségvetés 1900-ra (részl.) 236.

Dedovics György, *mint jegyző:* **542—552.**

Fellitzsch Arthur b.:
Költségvetés 1900-ra (részl.) 190.

Ferlitska Kálmán:
Költségvetés 1900-ra (részl.) 18, 154.

Fiáth Miklós b.:
Költségvetés 1900-ra (részl.) 100.

Gajári Ödön:
Tallián Béla összeférhetlenségi ügye 47.

Hegedüs Sándor:
Költségvetés 1900-ra (részl.) 9, 128, 143, 144, 148, 159, 164, 168, 171.
1893: IV. tcz. némely intézkedéseinek kiegészítése 174.
Tóth János interpellációjára, a petróleum-kartell ügyében 299, 304.

Heltai Ferencz:
Költségvetés 1900-ra. (részl.) 109.

Ivánovics Iván:
Költségvetés 1900-ra (részl.) 28.

Kabós Ferencz:
Bartha Miklós ment. ügyei (*előadó*) 274.
Pulszky Ágost ment. ügye (*előadó*) 274.
Somssich Andor ment. ügye (*előadó*) 274.
Szentiványi Árpád ment. ügye (*előadó*) 274.
Várossy Gyula ment. ügye (*előadó*) 274.

Kálmán Károly:
Költségvetés 1900-ra (részl.) 90, 92.
Tizparancsolat tiszteletben tartása, interp. 176.

Komjáthy Béla:
Költségvetés 1900-ra (részl.) 40, 196, 198.

Konkoly-Thege Miklós:
Költségvetés 1900-ra (részl.) 69.

Kossuth Ferencz:
Költségvetés 1900-ra (részl.) 3.
Márczius 15-iki szünetelés 223.

Kovács Pál:
Költségvetés 1900-ra (részl.) 35, 47.

Kristóffy József:
Költségvetés 1900-ra (részl.) 209.

Kulman János:
Költségvetés 1900-ra (részl.) 170.

Láng Lajos:
Költségvetés 1900-ra (részl.) 93.

Lázár György:
Költségvetés 1900-ra (részl.) 49.

Lukáts Gyula:
Költségvetés 1900-ra (részl.) 161.

Madarász József:
Zala-apáthi községbeli oktatás, interp. 150.

Major Ferencz, *mint jegyző:* **540, 541, 548—552.**
Költségvetés 1900-ra (részl.) 29, 145, 147.

Makfalvay Géza:
Költségvetés 1900-ra (részl.) 288.

Marjay Péter:
Költségvetés 1900-ra (részl.) 268.

Molnár Antal, *mint jegyző:* **540—547.**

Molnár János:
Költségvetés 1900-ra (részl.) 186.

Nyegre László, *mint jegyző:* **540, 541.**

Olay Lajos:
Ugron Gábor összeférhetlenségi ügye 27.

Páder Rezső:
Költségvetés 1900-ra (részl.) 21, 259.

Pap Géza:
Költségvetés 1900-ra (részl.) 178.

Perczel Béni, *mint jegyző:* **548—552.**

Perczel Dezső, *mint elnök:* **540, 541, 544—551.**

Pichler Győző:
Költségvetés 1900-ra (részl.) 142.

Piukovich József:
Költségvetés 1900-ra (részl.) 274.

Digitized by Google

Plósz Sándor:
Irodalmi, művészeti és fényképészeti művekre vonatkozó szerzői jogok kölcsönös védelme 197.
1886 : XXIX., az 1889 : XXXVIII. és az 1892 : XXIX. tcz. módosítása és kiegészítése 197.

Polónyi Géza:
Költségvetés 1900-ra (részl.) 114.
1893 : IV. tcz. némely intézkedéseinek kiegészítése 173.

Popovics Vazul István:
Költségvetés 1900-ra (részl.) 166.

Polk Lajos:
Manaszy György igazolása (*előadó*) 224.

Pulszky Ágost:
Költségvetése 1900-ra (részl. — *Előadó*) 145, 156, 170.
1893 : IV. tcz. némely intézkedéseinek kiegészítése (*előadó*) 172, 175.

Rakovszky István:
Összeférhetlenségi bizottság működése 25.
Zárt ülés 127.
Liptómegyei vizsgálat, interp. 247, 250.

Rátkay László:
Költségvetés 1900-ra (részl.) 53.

Rohonczy Gedeon:
Költségvetés 1900-ra (részl.) 74, 139.

Sághy Gyula:
Költségvetés 1900-ra (részl.) 123.

Serényi Béla gr.:
Költségvetés 1900-ra (részl.) 58.

Solymossy Lajos b.:
Költségvetés 1900-ra (részl.) 264.

Székely György:
Költségvetés 1900-ra (részl.) 244.

Széll Kálmán:
Rakovszky István interpellációjára a liptómegyei vizsgálat tárgyában 249.

Szentpály Jenő:
Költségvetés 1900-ra (részl.) 273.

Szinay Gyula:
Költségvetés 1900-ra (részl.) 227.

Tallián Béla, *mint elnök*: 543, 552.

Thaly Kálmán:
Költségvetés 1900-ra (részl.) 143, 157.

Tisza István gr.:
Költségvetés 1900-ra (részl.) 293.

Tóth János, *mint jegyző*: 542—547.
Petróleum-kartell, interp. 303.

Ugron Gábor:
Költségvetés 1900-ra (részl.) 62.

Városy Gyula:
Költségvetés 1900-ra (részl.) 85.

Visontai Soma:
Költségvetés 1900-ra (részl.) 147.

Zichy Jenő gr.:
Költségvetés 1900-ra (részl.) 87, 147, 152.

Digitized by Google

TÁRGYMUTATÓ.

(A vastagabb számok az üléseket jelölik, melyekben az előterjesztések, vagy tárgyak előfordúlnak.)

Bizottsági jelentések:

Földmívelésügyi bizottság jelentése:

A kolozsmonostori gazdasági tanintézet területének biztositása érdekében az erdélyi római katholikus status igazgató-tanácsával kötött csere-, illetve haszonbéri szerződésekről a földmívelésügyi miniszter jelentése (*Előadó*: Szily Pongrácz) **548—552.**

Igazoló állandó bizottság jelentése:

Cseh Ervin igazolása (*Előadó:* Belitska Béni) **548.**

Manaszy György igazolása (*Előadó:* Psik Lajos) **550.**

Massics Illés igazolása (*Előadó:* Belitska Béni) **548.**

Közgazdasági bizottság jelentései:

A m. kir. központi statisztikai hivatal 1900. évi munkaterve (*Előadó:* Rosenberg Gyula) **540—547.**

Mentelmi bizottság jelentései:

Bartha Miklós mentelmi ügyei (*Előadó:* Kabós Ferencz) **552.**

Pulszky Ágost mentelmi ügye (*Előadó:* Kabós Ferencz) **552.**

Somssich Andor mentelmi ügye (*Előadó:* Kabós Ferencz) **552.**

Szentiványi Árpád mentelmi ügye (*Előadó:* Kabós Ferencz) **552.**

Várossy Gyula mentelmi ügye (*Előadó:* Kabós Ferencz) **552.**

Pénzügyi bizottság jelentései:

Kereskedelemügyi tárcza (*Előadó:* Pulszky Ágost) **540—547.**

Az 1893:IV. tcz. némely intézkedéseinek kiegészítéséről a kereskedelemügyi miniszter törvényjavaslata. Ezzel kapcsolatban: Budapest székes főváros, Borsod vármegye, valamint Szolnok, Komárom, Szatmárnémeti, Csíkszereda és Esztergom városok közönségének feliratai, az államvasuti alkalmazottak községi adója tárgyában. (*Előadó:* Pulszky Ágost) **547, 548.**

Földmívelésügyi tárcza (*Előadó:* Pap Géza) **548—552.**

Zárszámadás-vizsgáló bizottság jelentései:

A törvényhozás által engedélyezett évi hitellel szemben (1899: VIII. tcz.), az 1899-iki számadási év 3-ik negyedében előfordult túlkiadások-, előirányzat nélküli kiadások- és hitelátruházásokról az állami számvevőszék jelentése (*Előadó:* Benke Gyula) **548.**

Magyarország és Horvát-Szlavonországok közt az 1897. évre eszközölt leszámolásról az állami számvevőszék jelentése. (*Előadó:* Benke Gyula) **548.**

Törvényjavaslatok, kormányelőterjesztések és egyéb ügyek.

Apáthi községbeli oktatás (l. Zala-apáthi) **546.**

1886: XXIX., az 1889: XXXVIII. és az 1892: XXIX. tcz. módosítása és kiegészítése (Irom. 808) **549.**

Hozzászólt:
Plósz Sándor 197.

1889: XXXVIII. tcz. módosítása (l. 1886: XXIX. tcz.) **549.**

1892: XXIX. tcz. módosítása (l. 1886: XXIX. tcz.) **549.**

1893: IV. tcz. némely intézkedéseinek kiegészítése (Irom. 795, 801) **547, 548.**

Hozzászóltak:
Hegedüs Sándor 174. Polónyi Géza 178.
Pulszky Ágost (előadó) 172, 175.

Fényképészeti művek szerzői joga (l. Irodalmi) **549.**

Halálozások, képviselők halálának bejelentése:

Görgey Gyula **542.**

Digitized by Google

Házszabályok: 157. §. Napirend előtti felszólalásra engedély kérése (l. Összeférhetlenségi bizottság működése; Rakovszky István 25) **541**. — 134. §. Összeférhetlenségi esetek bejelentése (Gajári Ödön 47; Olay Lajos 27) **541**. — 174. §. Zárt ülés kérése (Rakovszky István 127) **545**. — 154. §. Ülések meghosszabbítása (l. Költségvetés 1900-ra, Széll Kálmán indítv.) **551, 552**.

Horvátországgal leszámolás 1897-re (l. Magyarország és Horvát-Szlavonországok) **548**.

Igazolási ügy:

Cseh Ervin igazolása (*Előadó*: Belitska Béni 177) **544, 548**.

Manaszy György igazolása (*Előadó*: Psik Lajos **224**) **549, 550**.

Massics Illés igazolása (*Előadó*: Belitska Béni 177) **544, 548**.

Molnár Jenő igazolása **544**.

Inkompatibilitás (l. Összeférhetlenségi) **541**.

Irodalmi, művészeti és fényképészeti művekre vonatkozó szerzői jogok kölcsönös védelme végett a Németbirodalommal 1899. évi deczember hó 30-án Berlinben kötött egyezmény beczikkelyezése (Irom. 807) **549**.

Hozzászólt:
Plósz Sándor 197.

Képviselő lemondása (l. Lemondás) **548**.

Költségvetés 1900-ra (részletes tárgyalás) **540—552**.

f) Kereskedelemügyi tárcza (Irom. 683, 717, 778) **540—547**.

Hozzászóltak:

Benyovszky Sándor gr. 99.
Bessenyei Ferencz 105.
Ferlitska Kálmán 18, 154.
Fiáth Miklós b. 100.
Hegedüs Sándor 9, 128, 143, 144, 148, 159, 164, 168, 171.
Heltai Ferencz 109.
Ivanovits Iván 28.
Kálmán Károly 90, 92.
Komjáthy Béla 40.
Konkoly-Thege Miklós 69.
Kossuth Ferencz 3.
Kovács Pál 35, 47.
Kulman János 170.
Láng Lajos 93.
Lázár György 49.
Lukáts Gyula 161.
Major Ferencz 29, 145, 147.
Páder Rezső 21.
Pichler Győző 142.
Polónyi Géza 114.
Popovics Vazul István 166.
Pulszky Ágost (*előadó*) 145, 156, 170.
Rátkay László 53.
Rohonczy Gedeon 74, 139.
Sághy Gyula 123.
Serényi Béla gr. 58.
Thaly Kálmán 143, 157.
Ugron Gábor 62.
Várossy Gyula 85.
Visontai Soma 147.
Zichy Jenő gr. 87, 147, 152.

g) Földmívelésügyi tárcza (Irom. 767, 779, 789) **548—554**.

Hozzászóltak:

Barta Ödön 278.
Bauer Antal 225.
Benyovszky Sándor gr. 247, 251.
Bernát Béla 257.
Buzáth Ferencz 215.
Darányi Ignácz 236.
Feilitzsch Arthur b. 190.
Komjáthy Béla 196, 198.
Kristóffy József 209.
Makfalvay Géza 288.
Marjay Péter 268.
Molnár János 186.
Páder Rezső 259.
Pap Géza (*előadó*) 178.
Piukovich József 274.
Solymossy Lajos b. 264.
Székely György 244.
Szentpály Jenő 273.
Szinay Gyula 227.
Tisza István gr. 293.

Központi statisztikai hivatal 1900. évi munkaterve (l. Statisztikai) **540**.

Lemondás a képviselői állásról:

Beles János **548**.

Liptómegyei vizsgálat (l. Interp. Rakovszky István) **550**.

Magyarország és Horvát-Szlavonországok köst az 1897. évre eszközölt leszámolás (Irom. 803, 806) **548**.

Hozzászólt:
Benke Gyula (előadó) 178.

Márczius 15-iki szünetelés **549**.

Hozzászólt:
Kossuth Ferencz 223.

Mentelmi esetek:

Bartha Miklós (Irom. 811) **552**.

Hozzászólt:
Kabós Ferencz (előadó) 274.

Bartha Miklós (Irom. 813) **552**.

Hozzászólt:
Kabós Ferencz (előadó) 274.

Pulszky Ágost (Irom. 812) **552**.

Hozzászólt:
Kabós Ferencz (előadó) 274.

Somssich Andor (Irom. 809) **552**.

Hozzászólt:
Kabós Ferencz (előadó) 274.

Szentiványi Árpád (Irom. 512) **552**.

Hozzászólt:
Kabós Ferencz (előadó) 274.

Várossy Gyula (Irom. 810) **552**.

Hozzászólt:
Kabós Ferencz (előadó) 274.

Művészeti szerzői jog (l. Irodalmi) **549**.

Összeférhetlenségi esetek:

Tallián Béla **541**.

Hozzászólt:
Gajári Ödön 47.

Ugron Gábor **541**.

Hozzászólt:
Olay Lajos 27.

Összeférhetlenségi törvény revisiója; bizottság működése **541**.

Hozzászólt:
Rakovszky István 25.

Petróleum-kartell (l. Interp. Tóth János) **552**.

Szabadságolás:

Légrády Károly **552**.

Széchenyi Manó gr. felmentése az ő Felsége személye körüli minisztérium vezetésétől **547**.

Digitized by Google

Széll Kálmán miniszterelnök kinevezetése ő Felsége személye körüli miniszterré **547.**

Szerzői jog (l. Irodalmi) **549.**

Statisztikai, központi, hivatal munkaterve 1900-ra (Irom. 683., l. Költségvetés 1900-ra) **540—547.**

Tízparancsolat tiszteletben tartása (l. Interp. Kálmán Károly) **547.**

Túlkiadások: 1899. év III. negyedében (Irom. 760, 764, 805) **548.**

Hozzászólt:

Benke Gyula (*előadó*) 178.

Ülések meghosszabbítása a költségvetési vita alatt (Széll Kálmán indítványa) **551, 552.**

Zabszállítás (l. Ugron Gábor összeférhetlenségi esete. — Olay Lajos 27.; Rakovszky István 25.) **541.**

Zala-apáthi községbeli oktatás (l. Interp. Madarász József) **546.**

Zárt ülés (Hozzászólt: Rakovszky István 127.) **545.**

Zárt ülésben összeférhetlenségi ügy (l. Ugron Gábor összeférhetlenségi ügye) **545.**

Indítvány:

Széll Kálmán: A házszabályok 154. §-a értelmében indítványozom, hogy a ház üléseit folyó hó 19-ikétől kezdve az 1900. évi állami költségvetés tárgyalása alatt a költségvetési törvény létrejöttéig délelőtt 10 órától délután 3 óráig tartsa. **551, 552.**

Interpellációk:

Kálmán Károly: A tízparancsolat tiszteletben tartása tárgyában, az igazságügyi miniszterhez **547.**

Madarász József: Zala-apáthi községbeli oktatás tárgyában, a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez **546.**

Rakovszky István: A liptómegyei vizsgálat tárgyában, a belügyminiszterhez **550.**

Tóth János: Petroleum-kartell tárgyában, a kereskedelemügyi miniszterhez **552.**

Interpellációkra adott miniszteri válaszok:

Belügyminisster (Széll Kálmán) válaszai (l. Miniszterelnök válaszai).

Kereskedelemügyi minisster (Hegedüs Sándor) válasza:

Tóth Jánosnak: A petróleum-kartell tárgyában **552.**

Miniszterelnök (Széll Kálmán) válasza:

Rakovszky Istvánnak: A liptómegyei vizsgálat tárgyában **550.**

Naplószerkesztő: *Endrődi Sándor.*

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

UNIVERSITY OF MICHIGAN
3 9015 05672 9166

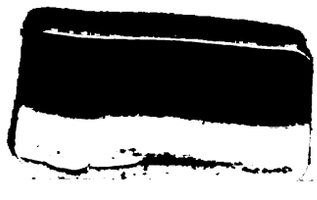

Digitized by Google